Világ proletárjai egyesüljetek!

LENIN

MŰVEI

21

AZ OROSZNYELVŰ KIADÁS
AZ OK(b)P IX. KONGRESSZUSÁNAK
ÉS A SZOVJETEK
II. ÖSSZSZÖVETSÉGI KONGRESSZUSÁNAK
HATÁROZATA ALAPJÁN JELENIK MEG

V. I. LENIN

MŰVEI

SZIKRA KIADÁS BUDAPEST

V. I. LENIN

MŰVEI

21.

KÖTET

1914 augusztus—1915 december

SZIKRA KIADÁS BUDAPEST 1951

Az orosz eredeti címe:

ИНСТИТУТ МАРКСА–ЭНГЕЛЬСА–ЛЕНИНА ПРИ ЦК ВКП(б)
В. И. ЛЕНИН. СОЧИНЕНИЯ
ИЗДАНИЕ ЧЕТВЕРТОЕ. ТОМ 21. ОГИЗ. ГОСПОЛИТИЗДАТ 1948

Lenin műveinek magyar kiadása a moszkvai
Marx—Engels—Lenin Intézet által sajtó alá rendezett
negyedik orosznyelvű kiadás nyomán,
a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének
határozata alapján jelenik meg.

ELŐSZÓ

A huszonegyedik kötet V. I. Leninnek 1914 augusztusától 1915 végéig írt műveit tartalmazza. Lenin ezekben a művekben kibontotta az imperialista háború és a nemzetközi szociálsovinizmus elleni harc zászlaját, a háború, a béke és a forradalom kérdésében megalapozta a bolsevik párt elméletét és taktikáját.

A művek egy csoportja: „A forradalmi szociáldemokrácia feladatai az európai háborúban", „Az európai háború és a nemzetközi szocializmus", „A háború és az oroszországi szociáldemokrácia", „Saját kormányunk vereségéről az imperialista háborúban", „A szocializmus és a háború" stb. — főleg a háború értékelésének, a proletárpárt és a nemzetközi munkásmozgalom feladatainak van szentelve.

E kötet jórészét olyan művek alkotják, amelyek leleplezik a nemzetközi szociálsovinizmust és centrizmust, feltárják a II. Internacionále csődjének okait. Ilyenek „A II. Internacionále csődje", „A szociálsovinizmus ellen folyó harcról", „A szocialista Internacionále helyzete és feladatai", „A forradalmi marxisták az 1915 szeptember 5—8-i Nemzetközi Szocialista Konferencián" című és más cikkek.

Több cikk, így az „Orosz Südekumok", „Idegen lobogó alatt", „Az oroszországi szociáldemokrácia belső helyzetéről", „Oroszország veresége és a forradalmi válság", „A forradalom két vonaláról" stb. főleg az oroszországi szociálsovinizmus ellen irányul.

Lenin „Az Európai Egyesült Államok jelszaváról" 1915 augusztusában írt cikkében fogalmazta meg azt a zseniális következtetését, hogy a szocializmus győzelme

kezdetben néhány országban, sőt egy, egymagában vett országban is lehetséges.

Ebben a kötetben van Lenin „Marx Károly“ című munkája, amely tömören és egyszersmind kimerítően jellemzi Marx tanítását.

A huszonegyedik kötetben négy olyan munka van, mely először jelenik meg V. I. Lenin Műveiben. Lenin „A Nemzetközi Szocialista Bizottságnak (NSzB)“ és „Levél a «Vorwärts»-nek és a bécsi «Arbeiter-Zeitung»-nak“ c. munkáiban felfedi az első világháború imperialista jellegét és a II. Internacionále vezéreinek a munkásosztály érdekei ellen elkövetett árulását. A „Milyen «egységet» hirdetett Larin a svéd kongresszuson?“ és „Az OSzDMP Központi Bizottságának levele a «Nase Szlovo» szerkesztőségéhez“ c. munkák az oroszországi likvidátorság és szociálsovinizmus ellen irányulnak.

A FORRADALMI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA FELADATAI AZ EURÓPAI HÁBORÚBAN[1]

AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA AZ EURÓPAI HÁBORÚRÓL

Hiteles forrásból arról értesülünk, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt vezető funkcionáriusai nemrég tanácskozást tartottak az európai háborúról. A tanácskozás nem volt egészen hivatalos jellegű, mert a tömeges letartóztatások és a cári kormány hallatlan üldözése miatt az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt Központi Bizottsága még nem jöhetett össze. Biztosan tudjuk azonban, hogy a szóbanforgó tanácskozás valóban az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt legbefolyásosabb köreinek nézeteit fejezte ki.

A tanácskozás határozatot fogadott el, amelynek teljes szövegét, mint okmányt, alább közöljük:

A SZOCIÁLDEMOKRATÁK EGY CSOPORTJÁNAK HATÁROZATA

1. Az európai és világháború világosan és határozottan burzsoá, imperialista, dinasztikus jellegű háború. Harc a piacokért és idegen országok kifosztása, az a törekvés, hogy elfojtsák a proletariátus forradalmi mozgalmát és az országokon belül megsemmisítsék a demokráciát, az a törekvés, hogy a világ proletárjait félrevezessék, egymással szembeállítsák és legyilkolják olymódon, hogy az egyik nemzet bérrabszolgáit a másik nemzet bérrabszolgái ellen uszítják a burzsoázia érdekében — ez a háború egyetlen reális tartalma és jelentősége.

2. A német szociáldemokrata pártnak, a II. Internacionále (1889—1914) legerősebb és legbefolyásosabb pártjának vezérei azzal, hogy megszavazták a háborús

költségvetést, s a porosz junkerek és a burzsoázia burzsoá-soviniszta frázisait hajtogatják — a szocializmust egyenesen elárulták. A német szociáldemokrata párt vezéreinek magatartása semmiesetre sem igazolható, még abban az esetben sem, ha ez a párt abszolút gyenge volna és ideiglenesen alá kellene vetnie magát a nemzet burzsoá többsége akaratának. Ez a párt most valójában nemzeti-liberális politikát követett.

3. Ugyanígy el kell ítélni a belga és a francia szociáldemokrata párt vezéreinek magatartását is, akik beléptek a burzsoá kormányba[2], és ezzel elárulták a szocializmust.

4. Az a tény, hogy a II. Internacionále (1889—1914) vezéreinek többsége elárulta a szocializmust, ennek az Internacionálénak eszmei-politikai csődjét jelenti. E csőd legfőbb oka az, hogy a II. Internacionáléban ténylegesen kispolgári opportunizmus uralkodott, amelynek burzsoá lényegére és veszélyére a világ forradalmi proletariátusának legjobb képviselői régen rámutattak. Az opportunisták már régen előkészítették a II. Internacionále csődjét, mert tagadták a szocialista forradalmat és ehelyett burzsoá reformizmust hirdettek; mert tagadták az osztályharcot, tagadták, hogy az osztályharcot bizonyos viszonyok között polgárháborúvá kell átváltoztatni és az osztályok együttműködését prédikálták; mert a hazafiság és a honvédelem leple alatt burzsoá sovinizmust hirdettek és semmibe se vették vagy tagadták azt a szocialista alapigazságot, amelyet már a „Kommunista Kiáltvány" is leszögezett, hogy a munkásoknak nincs hazájuk; mert ahelyett, hogy szükségszerűnek ismerték volna el a világ proletárjainak forradalmi háborúját az egész világ burzsoáziája ellen, a militarizmus elleni harcban szentimentális, nyárspolgári álláspontra helyezkedtek; mert a burzsoá parlamentarizmus és a burzsoá legalitás szükséges kihasználását a burzsoá legalitás bálványozásává változtatták és megfeledkeztek arról, hogy válságok korszakaiban kötelezők a szervezés és agitáció illegális formái. Az opportunizmus egyik nemzetközi sajtószerve, a német „Sozialistische Monatshefte"[3], mely már régen nemzeti-liberális álláspontra helyezkedett, most teljes joggal ünnepli az európai szocializmuson aratott.

diadalát. A német szociáldemokrata pártnak és más szociáldemokrata pártoknak úgynevezett „centruma“ a valóságban gyáván kapitulált az opportunisták előtt. A jövendő Internacionálénak az lesz a feladata, hogy visszavonhatatlanul és határozottan megszabaduljon ettől a szocializmuson belüli burzsoá áramlattól.

5. Azok közül a főbb burzsoá és soviniszta álokoskodások közül, amelyekkel a kontinens két legfőbb vetélkedő nemzetének, a német és francia nemzetnek burzsoá pártjai és kormányai a tömegeket bolondítják és amelyeket a burzsoázia uszályában rabszolgamódra kullogó nyilt és burkolt szocialista opportunisták ismételgetnek, különösen a következőket kell kiemelni és megbélyegezni:

amikor a német burzsoák a haza védelmére, a cárizmus elleni harcra, a kulturális és nemzeti fejlődés szabadságának védelmére hivatkoznak, hazudnak, mert a porosz junkerek — élükön Vilmossal — és Németország nagyburzsoáziája mindenkor a cári monarchiát védelmező politikát folytattak és bárminő lesz is a háború kimenetele, továbbra is igyekezni fognak azt támogatni; hazudnak, mert az osztrák burzsoázia rablóhadjáratot inditott Szerbia ellen, mert a német burzsoázia elnyomja a dánokat, a lengyeleket, elnyomja a franciákat Elzász-Lotharingiában, támadó háborút visel Belgium és Franciaország ellen, hogy kirabolja ezeket a gazdagabb és szabadabb országokat, s olyan időpontban szervezett támadást, amikor ez számára a legalkalmasabbnak látszott, hogy kihasználja haditechnikájának legújabb vívmányait, még mielőtt Oroszország végrehajtja úgynevezett nagy katonai programját.

Amikor a francia burzsoák, ugyanúgy mint a németek, a haza védelmére stb. hivatkoznak, ők is hazudnak, mert valójában a tőkés technika terén elmaradottabb és lassabban fejlődő országokat védelmeznek, mert milliárdjaikon támadó háborúra, azaz az osztrák és német földek kifosztására bérelik fel az orosz cárizmus feketeszázas bandáit.

Háborús kegyetlenkedésben és barbárságban a nemzetek egyik hadviselő csoportja sem marad a másik mögött.

6. Az oroszországi szociáldemokráciának különösen és elsősorban az a feladata, hogy kíméletlenül és rendületlenül harcoljon a nagyorosz és cári-monarchista sovinizmus ellen, harcoljon mindazok ellen a hazug érvek ellen, amelyekkel az orosz liberálisok, kadetok, a narodnyikok egy része és más burzsoá pártok ezt a sovinizmust védelmezik. Oroszország valamennyi népének munkásosztálya és dolgozó tömegei szempontjából az volna a legkisebb rossz, ha vereséget szenvednének a cári monarchia és seregei, amelyek elnyomják Lengyelországot, Ukrajnát és Oroszország számos népét és nemzeti ellenségeskedést szítanak, hogy a nagyoroszok fokozottan elnyomhassanak más nemzetiségeket és hogy megszilárdítsák a cári monarchia reakciós és barbár kormányát.

7. A szociáldemokráciának ma a következő jelszavakat kell kitűznie:

először, mindenütt, a hadseregben is, a hadszíntéren is propagálni kell a szocialista forradalmat, hirdetni kell, hogy a fegyvert nem saját testvéreik, más országok bérrabszolgái ellen, hanem a világ reakciós és burzsoá kormányai és pártjai ellen kell fordítaniok. Minden nemzet hadseregében feltétlenül illegális sejteket és csoportokat kell szervezni, hogy ezt a propagandát minden nyelven folytathassák. Kivétel nélkül minden országban kíméletlen harcot kell folytatni a kispolgárok és burzsoák sovinizmusa és „hazafisága" ellen. A mai Internacionále vezéreivel szemben, akik elárulták a szocializmust, okvetlenül a munkástömegek forradalmi öntudatára kell apellálni, mert a munkástömegek viselik a háború minden terhét és a legtöbb esetben ellenségei az opportunizmusnak és sovinizmusnak;

másodszor, propagálni kell mint egyik legközelebbi jelszót, a német, lengyel, orosz stb. köztársaságot s ezzel együtt valamennyi különálló európai államnak köztársasági egyesült Európai Államokká[4] való átalakulását;

harmadszor, különösen — harcolni kell a cári monarchia és a nagyorosz, pánszláv sovinizmus ellen, hirdetni kell az oroszországi forradalmat, valamint az Oroszország által elnyomott népek felszabadítását és önrendelkezési

jogát, és mint legközelebbi követeléseket: a demokratikus köztársaság, a földesúri földek elkobzása és a nyolcórás munkanap jelszavait.

Az OSzDMP-hoz tartozó szociáldemokraták egy csoportja

A megírás ideje: legkésőbb 1914 augusztus 24 (szeptember 6)-a.

A bevezetés: „Az oroszországi szociáldemokrácia az európai háborúról" — e kötet oroszanyelvű kiadásában jelent meg először.

A tézisek (határozat) teljes szövege először 1929-ben, Lenin Műveinek 2—3. kiadásában (XVIII. köt.) jelent meg.

AZ EURÓPAI HÁBORÚ ÉS A NEMZETKÖZI SZOCIALIZMUS

Szocialista számára nem a háború borzalmai a legnehezebben elviselhetők — mi mindig a „santa guerra di tutti gli oppressi per la conquista delle *loro* patrie!"* hívei voltunk —, szocialista számára a mai szocialista vezetők árulásának borzalmai, a mai Internacionále csődjének borzalmai a legnehezebben elviselhetők.

Vajjon nem árulás-e a szociáldemokráciában, amikor azt látjuk, hogy a német szocialisták (Németország hadüzenete után) megdöbbentően frontot változtatnak? amikor a német szocialisták hazugul azt hirdetik, hogy felszabadító háborút viselnek a cárizmus ellen? amikor a német szocialisták megfeledkeznek a német imperializmusról, megfeledkeznek Szerbia kirablásáról? megfeledkeznek arról, hogy burzsoá érdekekért folyik a háború Anglia ellen? stb. stb. Patrióták, soviniszták, akik a költségvetést megszavazzák!!

Vajjon nem követték-e el ugyanilyen árulást a francia és a belga szocialisták is? Ők kitűnően leleplezik a német imperializmust, de sajnos, bámulatosan vakok az angol, francia és a legbarbárabb orosz imperializmussal szemben! Nem látják azt a kiáltó tényt, hogy a francia burzsoázia évtizedeken át milliárdokért bérbevette az orosz cárizmus feketeszázas bandáit, nem látják, hogy ez a cárizmus elnyomja Oroszország másnemzetiségű többségét, kifosztja Lengyelországot, leigázza a nagyorosz munkásokat és parasztokat stb.?

---

* — „valamennyi elnyomott szent háborúja az *ő* hazájuk meghódításáért!" — *Szerk.*

Ilyen viszonyok között jól esik a szocialistának, mikor azt olvassa, hogy az „*Avanti!*"[5] bátran és egyenesen szemébe vágja *Südekumnak*[6] a keserű igazságot, szemébe vágja az igazságot a német szocialistáknak, hogy *imperialisták*, azaz soviniszták. Még jobban esik, mikor Zibordinak (az „Avanti!" szeptember 2-i számában megjelent) cikkét olvassuk, melyben nemcsak a német és osztrák sovinizmust leplezi le (hiszen ez az *olasz* burzsoázia szempontjából előnyös), hanem leleplezi a *francia* sovinizmust is és a háborút mint *valamennyi* ország burzsoáziájának háborúját jellemzi!!

Az „*Avanti!*" állásfoglalása és *Zibordi* cikke — [ugyanígy egy forradalmi szociáldemokrata csoport határozata (melyet az egyik skandináv országban nemrégen tartott tanácskozáson fogadtak el)*] — megmutatja, mi helyes és mi helytelen az Internacionále csődjéről szóló szokásos frázisban. Ezt a frázist a burzsoák és opportunisták („riformisti di destra"**) kárörvendve, a szocialisták (a zürichi „Volksrecht"[7], a „Bremer Bürger-Zeitung"[8]) keserűen ismételgetik. Ebben a frázisban jókora igazság van!! A *mai* Internacionále *vezéreinek* és pártjai többségének csődje *tény*. (V. ö. a „Vorwärts"[9], a bécsi „Arbeiter-Zeitung"[10], a „Hamburger Echo"[11] — az „L'Humanité"[12] ellen, a belga és francia szocialisták felhívásai a német Vorstand*** „válasza" ellen[13].) A **tömegek** *még* nem nyilatkoztak!!!

De ezerszer igaza van *Zibordinak*, amikor azt mondja, hogy nem a „dottrina è sbagliata", nem a szocializmus „rimedio"-ja „errato", hanem „semplicemente non erano in dose bastante", „gli altri socialisti non sono «abbastanza socialisti»"****.

Nem a szocializmus, hanem az elégtelen szocializmus, azaz az *opportunizmus* és *reformizmus* mondott csődöt a

---

* Lásd ebben a kötetben 1—5. old. — *Szerk.*

** — „jobboldali reformisták". — *Szerk.*

*** — pártvezetőség. — *Szerk.*

**** — nem az „elmélet hibás", nem a szocializmus „orvossága" „rossz", hanem „egyszerűen nem volt belőle elegendő", „és egyes szocialisták nem «eléggé szocialisták»". — *Szerk.*

mai európai Internacionále képében. Éppen ez a „tendencia“ mondott csődöt, amely *mindenütt*, minden országban megvan, s amelynek Olaszországban Bissolati és kompániája oly éles kifejezői, éppen ez a „tendencia“ *tanította* éveken át, hogy az osztályharcot *stb. stb.* ki kell felejteni — a *határozatból*[14].

Zibordinak igaza van, amikor az európai szocialisták legfőbb bűnét abban látja, hogy „cercano nobilitare con postumi motivi la loro incapacità a prevenire, la loro necessità di partecipare al macello“, hogy „preferisce fingere di fare per amore ciò ch'è (az európai szocializmus) costretto a fare per forza“, hogy a szocialisták „*solidarizzarono* ciascuno con la propria nazione, col Governo *borghese* della propria nazione ... in una misura da formare una delusione per noi“ (és minden szocialistának, aki *nem* opportunista) „e un compiacimento per tutti i non socialisti d'Italia“* (és nemcsak Olaszország, hanem minden ország nem-szocialistáinak: lásd pl. az orosz liberalizmust).

Igen, még az európai szocialisták teljes incapacità-ja, képtelensége, tehetetlensége esetén is, vezéreik magatartása árulás és gazság: a munkások vágóhídra mentek, és a vezérek? — megszavazzák ezt, belépnek a *kormányba!!!* Még teljes tehetetlenségük esetén is ez *ellen* kellett volna szavazniok, még teljes tehetetlenségük esetén *sem lett volna szabad belépniök* a kormányba, nem lett volna szabad soviniszta gazságokat beszélniök, *nem lett volna szabad* saját „nemzetükkel“ szolidaritást vállalniok, *nem lett volna szabad* „saját“ burzsoáziájukat védelmezniök, hanem le kellett volna leplezniök annak gazságait.

Mert *mindenütt* ott a burzsoázia, mindenütt ott van-

---

* — „utólag tetszetős érvekkel igyekeznek indokolni, hogy képtelenek megakadályozni a vérfürdőt és hogy nem tehetnek egyebet, minthogy résztvesznek abban“, hogy „inkább azt a látszatot keltik, hogy egészen önként csinálják azt, amit“ (az európai szocializmus) „akaratán kívül kénytelen megtenni“, hogy a szocialisták „saját nemzetükkel, saját nemzetük *burzsoá* kormányával *vállaltak szolidaritást* ... oly mértékben, amely csalódást okoz nekünk“ (és minden szocialistának, aki *nem* opportunista) „és örömet okoz Olaszországban mindenkinek, aki nem szocialista“. — *Szerk.*

nak az imperialisták, mindenütt aljasan vágóhidat készítenek elő: s ha az orosz cárizmus *különösen* gaz és barbár (mindennél reakciósabb), úgy a német imperializmus is monarchikus — céljai feudális-dinasztikusak, burzsoáziája, mely kevésbbé szabad, mint a franciaországi, durva. Az orosz szociáldemokratáknak igazuk volt, amikor azt mondották, hogy *számukra* kisebb rossz — a cárizmus veresége, hogy az *ő* legnagyobb, közvetlen ellenség*ük* a *nagyorosz* sovinizmus, de minden ország szocialistáinak (nem opportunistáinak) is „saját" („hazai") sovinizmusukban kellett volna látniok legfőbb ellenségüket.

De vajjon igaz-e, hogy abszolúte tehetetlenek? Így van-e? fucilare?* Heldentod** és szégyenletes halál?? in vantaggio di *un'altra patria??**** Nem mindig!! A *kezdeményezés* lehetséges, kötelező volt. A szocialistákat inkább kötelezte az illegális propaganda és a polgárháború, ez *becsületesebb* lett volna (*ezt* propagálják az orosz szocialisták).

Például azzal az illúzióval vígasztalják magukat, hogy a háború véget ér és minden rendbe jön ... Nem!! Hogy a mai Internacionále (1889—1914) csődje ne legyen a szocializmus csődje, hogy a *tömegek* el ne forduljanak, hogy az anarchizmus és a szindikalizmus ne kerekedjék felül (oly szégyenletesen, [mint] Franciaországban), szemébe kell nézni az igazságnak. Bárki lesz is a győztes, Európát a sovinizmus *fokozódásának* veszélye, „*revans*" stb. fenyegeti. A német vagy a nagyorosz militarizmus ellensovinizmust vált ki stb. stb.

A mi kötelességünk az, hogy levonjuk a következtetést annak az opportunizmusnak, reformizmusnak teljes csődjéből, amelyet oly diadalmasan hirdettek Olaszországban (és amelyet oly keményen visszavertek olasz elvtársaink) és****

---

* — kivégzés? — *Szerk.*
** — hősi halál. — *Szerk.*
*** — *idegen haza* érdekében?? — *Szerk.*
**** Itt megszakad a kézirat. A következő két mondat — széljegyzet. — *Szerk.*

NB* *beszúrandó:* a „**Neue Zeit**“[15] megvető, fennhéjázó magatartása az olasz elvtársakkal és az „*Avanti!*“-val szemben: „apró“ engedmények az opportunizmusnak!!! „Arany középút“.

[Az úgynevezett „centrum“ = opportunisták lakájai.]

A megírás ideje: 1914 augusztus vége—szeptember.

Először 1929 augusztus 1-én, a „Pravda“ 174. számában jelent meg.

---

* — Nota bene — megjegyzendő. — *Szerk.*

A HÁBORÚ ÉS AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA

A megírás ideje: 1914 szeptember 28 (október 11). előtt.

Megjelent 1914 november 1-én, a „Szocial-Demokrat" 33. számában.

Az európai háború, melyet az összes országok kormányai és burzsoá pártjai évtizedeken át előkészítettek — kitört. A fokozódó fegyverkezés, a piacokért folyó harc rendkívüli kiéleződése a fejlett kapitalista országok legújabb, imperialista fejlődésszakaszának korában, a legelmaradottabb, keleteurópai monarchiák dinasztikus érdekei szükségszerűen erre a háborúra vezettek. A területi hódítás és idegen nemzetek leigázása, a konkurrens nemzet tönkretétele, javainak elrablása, a dolgozó tömegek figyelmének elterelése Oroszország, Németország, Anglia és más országok belpolitikai válságáról, a munkások megosztása és nacionalista elbolondítása, élcsapatuk kiirtása a proletariátus forradalmi mozgalmának gyengítése céljából — ez a mai háború egyedüli, igazi tartalma, jelentősége és értelme.

A szociáldemokráciára hárul mindenekelőtt az a feladat, hogy feltárja a háború igazi jelentőségét és kíméletlenül leleplezze azt a hazugságot, szofista csűrés-csavarást, azokat a „hazafias" frázisokat, amelyeket az uralkodó osztályok, a földbirtokosok és burzsoák terjesztenek a háború védelmében.

A hadviselő nemzetek egyik csoportjának élén a német burzsoázia áll. Elbolondítja a munkásosztályt és a dolgozó tömegeket, amikor azt állítja, hogy a háborút a haza, szabadság és kultúra érdekében, a cárizmus által leigázott népek felszabadítása érdekében, a reakciós cárizmus megsemmisítése céljából folytatja. Valójában pedig ez a burzsoázia, mely a porosz junkerek és az élükön álló II. Vilmos előtt lakájkodik, éppen ez a burzsoázia volt mindenkor a

cárizmus legmegbízhatóbb szövetségese és az oroszországi munkások és parasztok forradalmi mozgalmának ellensége. Valójában ez a burzsoázia — bárminő lesz is a háború kimenetele — a junkerekkel vállvetve minden erejét arra fordítja majd, hogy az oroszországi forradalommal szemben a cári monarchiát támogassa.

Valójában a német burzsoázia rablóhadjáratot indított Szerbia ellen, mert le akarja igázni és mert a délszlávok nemzeti forradalmát vérbe akarja fojtani, s ugyanakkor haderejének zömét szabadabb országok, Belgium és Franciaország ellen veti, hogy kirabolja gazdagabb versenytársát. A német burzsoázia, mely azt a mesét terjeszti, hogy védelmi háborút folytat, valójában a számára legalkalmasabb időpontot választotta ki a háborúra, amikor kihasználhatja haditechnikájának legújabb vívmányait és megelőzheti Oroszország és Franciaország már tervbevett és elhatározott újabb fegyverkezését.

A hadviselő nemzetek másik csoportjának élén az angol és a francia burzsoázia áll, amely ámítja a munkásosztályt és a dolgozó tömegeket, mikor azt állítja, hogy a hazáért, szabadságért és kultúráért visel háborút a német militarizmus és zsarnokság ellen. Valójában pedig ez a burzsoázia milliárdjain már régen felbérelte és arra készítette elő az orosz cárizmusnak, Európa legreakciósabb és legbarbárabb monarchiájának haderejét, hogy megtámadja Németországot.

Az angol és francia burzsoázia harcának igazi célja: a német gyarmatok elrablása és a gazdaságilag gyorsabban fejlődő versenytársnak tönkretétele. És ennek a nemes célnak érdekében segítik a „haladó“, „demokratikus“ nemzetek a vad cárizmust, hogy még jobban fojtogathassa Lengyelországot, Ukrajnát stb., hogy még kíméletlenebbül elnyomhassa a forradalmat Oroszországban.

Rablásban, vadállati kegyetlenkedésekben és véget nem érő háborús szörnyűségekben a hadviselő országok egyik csoportja sem áll a másik mögött, de hogy elbolondítsák a proletariátust és eltereljék figyelmét az egyetlen igazi felszabadító háborúról, a proletariátusnak „saját“ országa és az „idegen“ országok burzsoáziája ellen irányuló polgárháborújáról, — minden ország burzsoáziája ennek a

„nagy“ célnak az érdekében hazug hazafias frázisokkal igyekszik dicsőíteni a „maga“ nemzeti háborújának jelentőségét és azt próbálja elhitetni, hogy nem fosztogatás és nem területi hódítások céljából törekszik legyőzni ellenfelét, hanem azért, hogy minden más népet „felszabadítson“ — saját népe kivételével.

De minél buzgóbban iparkodik minden ország kormánya és burzsoáziája azon, hogy széttagolja és egymásra uszítsa a munkásokat, s e dicső cél érdekében minél dühödtebben alkalmazzák a háborús rendszabályok és a hadicenzúra rendszerét (a cenzúráét, amely még most is, a háború idején, a „belső“ ellenséget sokkal jobban üldözi, mint a külellenséget), — annál szentebb kötelessége az öntudatos proletariátusnak, hogy valamennyi ország „hazafias“ burzsoá klikkjének őrjöngő sovinizmusával szemben megvédje osztály-összetartását, internacionalizmusát, szocialista meggyőződését. Ha az öntudatos munkások nem tűznék maguk elé ezt a feladatot, ez azt jelentené, hogy lemondanak minden felszabadító és demokratikus törekvésükről, már nem is szólva szocialista törekvésükről.

A legnagyobb keserűség érzésével kell megállapitanunk, hogy a legfőbb európai országok szocialista pártjai nem teljesítették ezt a feladatukat, s e pártok — különösen a német párt — vezéreinek magatartása a szocializmus ügyének egyenes elárulásával határos. Ebben az óriási jelentőségű, világtörténelmi pillanatban a mostani, második szocialista Internacionále (1889—1914) vezéreinek többsége a szocializmust nacionalizmussal igyekszik felcserélni. Magatartásuknak az volt a következménye, hogy ezeknek az országoknak munkáspártjai nem szegültek szembe kormányaik bűnös magatartásával, hanem arra szólították fel a munkásosztályt, hogy állásfoglalását *egyeztesse össze* az imperialista kormányok állásfoglalásával. Az Internacionále vezérei elárulták a szocializmust, amikor megszavazták a hadihiteleket, amikor „saját“ országaik burzsoáziájának soviniszta („hazafias“) jelszavait szajkózták, amikor igazolták és védelmezték a háborút, amikor beléptek a hadviselő országok burzsoá kormányaiba stb. stb. A mai Európa legbefolyásosabb szocialista vezérei és

legbefolyásosabb szocialista sajtószervei korántsem szocialista, hanem soviniszta burzsoá és liberális álláspontra helyezkedtek. A szocializmusnak ezért a meggyalázásáért elsősorban a német szociáldemokratákat terheli a felelősség, mert ők voltak a II. Internacionále legerősebb és legbefolyásosabb pártja. De nem lehet igazolni a francia szocialistákat sem, akik miniszteri állásokat fogadtak el annak a burzsoáziának a kormányában, amely a Kommün leverésére elárulta hazáját és Bismarckkal egyesült.

A német és osztrák szociáldemokraták azzal próbálják igazolni a háború támogatását, hogy ők — szerintük — az orosz cárizmus ellen hadakoznak. Mi, orosz szociáldemokraták, kijelentjük, hogy ezt az igazolást hazug kibúvónak tartjuk. Az utóbbi években országunkban ismét óriási méreteket öltött a cárizmus ellen irányuló forradalmi mozgalom. A mozgalom élén állandóan az oroszországi munkásosztály haladt. Az utóbbi évek milliókat átfogó politikai sztrájkjai a cárizmus megdöntésének és a demokratikus köztársaság követelésének jelszavával zajlottak le. Közvetlenül a háború kitörése előtt Poincaré, a francia köztársaság elnöke, amikor meglátogatta II. Miklóst, maga is láthatta a munkások barikádjait Pétervár utcáin. Az oroszországi proletariátus nem rettent vissza semmiféle áldozattól, hogy a cári monarchia gyalázatától megszabadítsa az emberiséget. Ki kell jelentenünk azonban, hogy ha van valami, ami bizonyos körülmények között elodázhatja a cárizmus pusztulását, ha van valami, ami segítheti a cárizmust az oroszországi demokrácia elleni harcában, úgy ez éppen a mostani háború, amelyben az angol, francia és orosz burzsoázia a cárizmus reakciós céljainak rendelkezésére bocsátotta pénzeszsákját. És ha valami megnehezítheti az oroszországi munkásosztály forradalmi harcát a cárizmus ellen, úgy ez éppen a német és az osztrák szociáldemokrácia vezéreinek a magatartása, melyet Oroszország soviniszta sajtója szüntelenül követendő példaképül állít elénk.

Még ha feltennők is, hogy a német szociáldemokrácia annyira erőtlen volt, hogy kénytelen volt lemondani minden forradalmi akcióról, — még ebben az esetben sem lett

volna szabad a soviniszta táborhoz csatlakoznia, nem lett volna szabad olyan lépéseket tennie, melyekről az olasz szocialisták joggal mondották, hogy a német szociáldemokrata vezérek megbecstelenítik a proletár Internacionále zászlaját.

A mi pártunk, az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt máris rengeteget szenvedett és fog még szenvedni a háború következtében. Legális munkássajtónkat teljesen megsemmisítették. Szakszervezeteink legnagyobb részét betiltották, elvtársainkat tömegestől letartóztatták és száműzték. De parlamenti képviseletünk — az Állami Duma Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakciója — feltétlen szocialista kötelességének tartotta, hogy a hadihitelek ellen szavazzon, sőt, hogy tiltakozását még erőteljesebben hangsúlyozza, elhagyta a Duma üléstermét; kötelességének tartotta, hogy imperialista politikának bélyegezze az európai kormányok politikáját. És Oroszország szociáldemokrata munkásai a cári kormány fokozott üldözése ellenére is teljesítik a demokrácia és az Internacionále iránti kötelességüket, máris megjelennek első illegális kiáltványaik a háború ellen.

Amikor a forradalmi szociáldemokrácia képviselői, mint a német szociáldemokraták kisebbsége és a semleges államok legjobb szociáldemokratái, mélységesen szégyelik magukat a II. Internacionále csődje miatt; amikor Angliában és Franciaországban szocialista hangok hallatszanak a szociáldemokrata pártok többségének sovinizmusa ellen; amikor az opportunisták, mint például a német „Sozialistische Monatshefte", amely már régen nemzeti-liberális álláspontra helyezkedett, teljes joggal ünneplik az európai szocializmuson aratott diadalukat, — akkor a proletariátusnak azok az opportunizmus és a forradalmi szociáldemokrácia között ingadozó emberek (mint a német szociáldemokrata párt „centruma") teszik a legrosszabb szolgálatot, akik diplomatikus frázisokkal elhallgatni vagy leplezni próbálják a II. Internacionále csődjét.

Ellenkezőleg, nyiltan el kell ismerni, hogy a II. Internacionále csődbe jutott és meg kell érteni ennek a csődnek az okait, hogy a világ munkásainak új, szilárdabb, szocialista egyesülését építhessük.

Az opportunisták megszegték a stuttgarti[16], kopenhágai[17] és bázeli[18] kongresszus határozatait, amelyek arra kötelezték a világ szocialistáit, hogy minden esetben, minden körülmények között harcoljanak a sovinizmus ellen, arra kötelezték a szocialistákat, hogy a burzsoázia és kormányai által inditott minden háborúra a polgárháború és a szociális forradalom fokozott hirdetésével feleljenek. A II. Internacionále csődje az opportunizmus csődje, azé az opportunizmusé, amely az elmult (úgynevezett „békés") történelmi korszak sajátosságainak talaján fejlődött és az utóbbi években az Internacionáléban ténylegesen uralomra jutott. Az opportunisták régóta előkészítették ezt a csődöt, mert tagadták a szocialista forradalmat és ehelyett burzsoá reformizmust hirdettek; — mert tagadták az osztályharcot, tagadták, hogy az osztályharcot bizonyos viszonyok között polgárháborúvá kell átváltoztatni, s az osztályok együttműködését prédikálták; — mert a hazafiság és a honvédelem leple alatt burzsoá sovinizmust hirdettek és semmibe se vették vagy tagadták azt a szocialista alapigazságot, melyet már a Kommunista Kiáltvány is leszögezett, hogy a munkásoknak nincs hazájuk; — mert ahelyett, hogy szükségszerűnek ismerték volna el a világ proletárjainak forradalmi háborúját az egész világ burzsoáziája ellen, a militarizmus elleni harcban szentimentális nyárspolgári álláspontra helyezkedtek; — mert a burzsoá parlamentarizmus és burzsoá legalitás szükséges kihasználását a burzsoá legalitás bálványozásává változtatták és megfeledkeztek arról, hogy válságok korszakaiban feltétlenül kötelezők a szervezés és agitáció illegális formái. Az anarcho-szindikalista áramlat, az opportunizmusnak ez a természetes „kiegészítője", amely éppoly burzsoá és éppoly ellensége a proletár, azaz a marxista álláspontnak, nem kevésbbé gyalázatosan viselkedett, amikor a mostani válság idején önelégedetten szajkózta a sovinizmus jelszavait.

Ma lehetetlen teljesíteni a szocializmus feladatait, lehetetlen megvalósítani a munkások igazi nemzetközi tömörülését, ha nem szakitunk teljesen az opportunizmussal és nem magyarázzuk meg a tömegeknek, hogy az opportunizmus csődje elkerülhetetlen volt.

Minden ország szociáldemokráciájának legelső feladata az, hogy harcoljon országának sovinizmusa ellen. Oroszországban a sovinizmus teljesen hatalmába kerítette a burzsoá liberalizmust (a „kadetokat“) és részben a narodnyikokat az eszerekkel és a „jobboldali“ szociáldemokratákkal egyetemben. (Különösen meg kell bélyegezni pl. J. Szmirnov, P. Maszlov és G. Plehanov soviniszta nyilatkozatait, amelyeket a burzsoá-„hazafias“ sajtó felkapott és alaposan kihasznált.)

Az adott helyzetben, a nemzetközi proletariátus szempontjából nem lehet meghatározni, hogy a hadviselő nemzetek két csoportja közül melyiknek a veresége volna a kisebbik rossz a szocializmusra nézve. De mi, orosz szociáldemokraták, egy pillanatig sem kételkedhetünk abban, hogy Oroszország népeinek munkásosztálya és dolgozó tömegei szempontjából a legkisebb rossz a cári monarchia, a legreakciósabb és a legbarbárabb kormány veresége lenne, annak a kormánynak a veresége, amely Európa és Ázsia nemzetei közül és lakosságából minden más kormánynál több nemzetet és több embert tart igájában.

Az európai szociáldemokrácia legközelebbi politikai jelszavául a köztársasági Európai Egyesült Államok megalakítását kell kitűzni és a burzsoáziával ellentétben, amely mindent kész „megígérni“, csak hogy a proletariátust a sovinizmus általános áradatába bevonja, a szociáldemokraták meg fogják magyarázni, hogy ez a jelszó a német, az osztrák és az orosz monarchia forradalmi megdöntése nélkül hazug és értelmetlen.

Oroszországban, tekintettel arra, hogy ez az ország a legelmaradottabb és még nem fejezte be burzsoá forradalmát, a szociáldemokraták feladata most is, mint régebben, az, hogy a következetes demokratikus átalakulás három fő feltételeért harcoljanak: a demokratikus köztársaságért (valamennyi nemzet teljes egyenjogúságával és önrendelkezési jogával), a földesúri földek elkobzásáért és a nyolcórás munkanapért. A háború azonban minden fejlett országban napirendre tűzi a szocialista forradalom jelszavát, amely annál égetőbbé válik, minél inkább a proletariátus vállára nehezednek a háború terhei, minél

aktívabbá fog válni korunk „hazafias“ barbárságának borzalmai után a proletariátus szerepe Európa újjáteremtésében a nagykapitalizmus óriási technikai vívmányainak viszonyai között. Minthogy a burzsoázia a háborús törvények kihasználásával el akarja némítani a proletariátust, a proletariátusnak múlhatatlanul illegális szervezeti és agitációs formákat kell teremtenie. Hadd „óvják“ az opportunisták a legális szervezeteket azon az áron, hogy elárulják meggyőződésüket, — a forradalmi szociáldemokraták arra használják ki a munkásosztály szervezeti tapasztalatait és kapcsolatait, hogy a válság korszakának megfelelő illegális harci formákat teremtenek, s így harcolnak a szocializmusért és a munkásoknak — nem saját országuk soviniszta burzsoáziájával, hanem a világ munkásaival való — egyesüléséért. A proletár Internacionále nem pusztult el és nem is fog elpusztulni. A munkástömegek minden akadály ellenére is meg fogják teremteni az új Internacionálét. Az opportunizmus mostani diadala nem maradandó. Minél több áldozata lesz a háborúnak, annál világosabban fogják látni a munkástömegek, hogy az opportunisták elárulták a munkásság ügyét és hogy mindegyik országban a kormány és a burzsoázia ellen kell fordítani a fegyvert.

A mostani imperialista háború átváltoztatása polgárháborúvá — ez az egyetlen helyes proletár jelszó, erre mutat rá a Kommün tapasztalata, ezt jelölte ki a bázeli határozat (1912), ez következik a magasfejlettségű burzsoá országok közötti imperialista háború minden feltételéből. Bármilyen nagynak látszanak is ennek az átváltoztatásnak a nehézségei az egyik vagy másik pillanatban, a szocialisták — ha a háború ténnyé lett — sohasem fognak lemondani arról, hogy ebben az irányban rendszeres, szívós, lankadatlan előkészítő munkát végezzenek.

Csakis ezen az úton haladva szakíthatja ki magát a proletariátus a soviniszta burzsoáziától való függésből és csakis így tud majd az egyik vagy másik formában, többé vagy kevésbbé gyorsan határozott lépéseket tenni azon az úton, mely a népek igazi szabadsága és a szocializmus felé vezet.

Éljen a munkások nemzetközi testvérisége a világ burzsoáziájának sovinizmusa és patriotizmusa ellen!

Éljen az opportunizmustól megtisztított proletár Internacionále!

Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt Központi Bizottsága

A SZOCIALISTA INTERNACIONÁLE HELYZETE ÉS FELADATAI

A mostani válság legsúlyosabb megnyilvánulása — a burzsoá nacionalizmus, a sovinizmus győzelme az európai szocializmus hivatalos képviselőinek többsége fölött. Nem ok nélkül történik, hogy a világ burzsoá lapjai hol gúnyolódnak rajtuk, hol pedig leereszkedően a vállukat veregetik. Nincs tehát fontosabb feladata annak, aki szocialista akar maradni, mint a szocialista válság okainak tisztázása, mint az Internacionále feladatainak elemzése.

Vannak, akik félnek bevallani azt az igazságot, hogy a II. Internacionále válsága, helyesebben: csődje — az opportunizmus csődje.

Hivatkoznak például a francia szocialisták egyetértésére, azt mondják, hogy a régi szocialista frakciók a háborúhoz való viszony kérdésében — állítólag — teljesen össze-vissza kavarodtak. Ezek a hivatkozások azonban nem helyesek.

Az osztályok együttműködésének védelmezése, a szocialista forradalom eszméjének megtagadása, a forradalmi harci módszereknek feladása, az alkalmazkodás a burzsoá nacionalizmushoz, a megfeledkezés arról, hogy a nemzet vagy haza határai történelmileg múló jellegűek, az a tény, hogy a burzsoá legalitásból bálványt csináltak és lemondottak az osztályszempontokról és az osztályharcról, mert féltek, hogy eltaszítják maguktól a „lakosság nagy tömegeit" (értsd: a kispolgárságot) — kétségtelenül ezek az opportunizmus eszmei alapjai. Éppen ebből a talajból fakadt a II. Internacionále legtöbb vezérének mostani soviniszta, hazafias hangulata. Különböző megfigyelők a legkülönbözőbb vonatkozásban már régen megállapí-

tották azt a tényt, hogy e vezérek között az opportunisták vannak túlsúlyban. A háború csak e túlsúly méreteit tárta fel — szokatlanul gyorsan és élesen. Nincs mit csodálkozni azon, hogy a rendkívül éles válság átcsoportosulásokat idézett elő a régi frakciókban, de ezek a változások általában csak a személyeket érintik. A szocializmuson belüli irányzatok a régiek maradtak.

A francia szocialisták között nincs teljes egyetértés. Maga Vaillant, aki Guesde-del, Plehanovval, Hervével és másokkal együtt soviniszta vonalat követ, kénytelen bevallani, hogy számos tiltakozó levelet kap francia szocialistáktól, akik hangsúlyozzák, hogy a háború imperialista háború, hogy a francia burzsoázia abban nem kevésbbé bűnös, mint más országok burzsoái. Nem szabad elfelejteni, hogy az ilyen hangokat nemcsak a diadalmaskodó opportunizmus némítja el, hanem a hadicenzúra is. Az angoloknál Hyndman csoportja (az angol szociáldemokraták — a „Brit Szocialista Párt")[19], éppúgy mint a tradeunionok félig liberális vezéreinek többsége is, teljesen soviniszta álláspontra helyezkedett. Az opportunista „Független Munkáspárt"-hoz[20] tartozó MacDonald és Keir Hardie visszautasítja a sovinizmust. Ez igazán kivétel a szabály alól. Egyes forradalmi szociáldemokraták azonban, akik már régóta harcoltak Hyndman ellen, most kiléptek a „Brit Szocialista Párt"-ból. A németeknél a helyzet világos: az opportunisták győzedelmeskedtek, ujjonganak, „madarat lehetne velük fogatni". A „centrum", élén Kautskyval, lesüllyedt az opportunizmus mocsarába és különösen képmutató, alantas és szemérmetlen szofizmákkal védelmezi azt. Forradalmi szociáldemokraták, mint Mehring, Pannekoek, K. Liebknecht és számosan névtelenül Németországban és a német Svájcban felemelik tiltakozó szavukat. Olaszországban szintén világos a csoportosulás: a szélsőséges opportunisták, Bissolati és társai a „hazáért" szállnak síkra, Guesde-del — Vaillant-nal — Plehanovval — Hervével tartanak. A forradalmi szociáldemokraták („a szocialista párt"), élükön az „Avanti!"-val, harcolnak a sovinizmus ellen és leleplezik a háborús felhívások önző burzsoá jellegét[21]. Az öntudatos munkások óriási többsége őket támogatja. Orosz-

országban a likvidátorok táborához tartozó szélső opportunisták előadásaikban és a sajtóban már a sovinizmus védelmére keltek. P. Maszlov és J. Szmirnov a haza védelmének örve alatt a cárizmust védelmezik (lám, Németország „kardjára“ csap és így akarja „ránk“ kényszeríteni kereskedelmi szerződéseit, míg a cárizmus, úgymond, *nem* karddal, *nem* korbáccsal és akasztófával fojtogatta és fojtogatja Oroszország lakosságának kilenctized részét, annak gazdasági, politikai és nemzeti életét!) és igazolni próbálják azt, hogy a szocialisták belépnek a burzsoá reakciós kormányokba és megszavazzák ma a hadihiteleket, holnap pedig az újabb fegyverkezést!! Nacionalista lett Plehanov, aki franciabarátsággal leplezi orosz sovinizmusát, és Alekszinszkij. A párizsi „Golosz“[22] alapján ítélve, ebben a társaságban Martov viselkedik a legtisztességesebben, szembeszáll mind a német, mind a francia sovinizmussal, támadja a „Vorwärts“-et is, Hyndman urat is, Maszlovot is, de fél hadat üzenni az egész nemzetközi opportunizmusnak és az opportunizmus „legbefolyásosabb“ védelmezőjének, a német szociáldemokrácia „centrumának“. Azok, akik az önkéntes katonai szolgálatot szocialista feladatnak próbálják feltüntetni (lásd a párizsi orosz önkéntesek csoportjának, szociáldemokratáknak és szociálforradalmároknak, úgyszintén lengyel szociáldemokratáknak, Ledernek és másoknak nyilatkozatát), csak Plehanovnál találtak védelemre. Pártunk párizsi szekciójának többsége elítélte ezeket a próbálkozásokat. Pártunk Központi Bizottságának álláspontja ennek a számnak vezércikkében* olvasható. Annak a történetéhez, hogy miként jött létre pártunk nézeteinek végleges megformulázása, félreértések elkerülése végett, a következő tényeket kell leszögeznünk: pártunk tagjainak egy csoportja, leküzdve a háború következtében megszakadt szervezeti kapcsolatok helyreállításának óriási nehézségeit, „téziseket“ dolgozott ki és az új naptár szerint szeptember 6—8-án szétosztotta azokat az elvtársak között. Majd svájci szociáldemokraták közvetítésével eljuttatta a „téziseket“ a luganói olasz-svájci konferencia (szeptember 27)

* Lásd ebben a kötetben 11—21. old. — *Szerk.*

két tagjához. Csak október közepén sikerült helyreállítani a kapcsolatokat, csak akkor sikerült megfogalmazni pártunk Központi Bizottságának álláspontját. Ennek a számnak vezércikke tartalmazza a „tézisek" végleges szövegét.

Röviden, ez a helyzet az európai és az oroszországi szociáldemokráciában. Az Internacionále csődje nyilvánvaló. Ezt végérvényesen bebizonyította a francia és a német szocialisták sajtóvitája. Nemcsak a baloldali szociáldemokraták (Mehring és a „Bremer Bürger-Zeitung"), hanem a mérsékelt svájci lapok („Volksrecht") is elismerték ezt. Kautskynak e csőd leplezésére irányuló kísérletei — csak gyáva köntörfalazás. Ez a csőd a burzsoázia foglyává lett opportunizmus csődje.

A burzsoázia álláspontja világos. Nemkevésbbé világos az is, hogy az opportunisták csupán szajkózzák a burzsoázia érveit. A vezércikkben mondottakhoz talán még hozzáfűzhetjük, hogy a „Neue Zeit" cinikus szavai szerint az internacionalizmus éppen abban áll, hogy az egyik ország munkásai a másik ország munkásaira lövöldöznek — a haza védelme nevében!

Mi azt feleljük az opportunistáknak: a haza kérdését nem lehet felvetni a mostani háború konkrét történelmi jellegének figyelembevétele nélkül. A mai háború imperialista háború, azaz a legfejlettebb kapitalizmus korszakának, a kapitalizmus *végső* korszakának háborúja. A munkásosztálynak előbb „nemzetté kell szerveznie önmagát" — mondja a „*Kommunista Kiáltvány*", s ugyanakkor megjelöli azt is, hogy milyen *határok között* és milyen *feltételek mellett* ismerjük el a nemzetet és hazát mint a burzsoá rend, következésképpen, a burzsoá haza szükséges formáit. Az opportunisták kiforgatják ezt az igazságot, amikor azt, ami a kapitalizmus keletkezési korszakában igaz, átviszik a kapitalizmus végső korszakára. És erről a korszakról, a proletariátus feladatairól, amikor nem a feudalizmus, hanem a kapitalizmus megsemmisítéséért folyik a harc, a Kommunista Kiáltvány határozottan és világosan mondja: „a munkásoknak nincs hazájuk." Érthető, hogy az opportunisták miért félnek elismerni ezt a szocialista igazságot; sőt a legtöbb esetben még attól is félnek, hogy nyiltan leszámoljanak vele. A szocialista mozgalom nem

győzhet a haza régi keretei között. A szocialista mozgalom az emberi együttélés új, magasabb formáit teremti meg, amikor *minden* nemzet dolgozó tömegei, lerombolva a mostani nemzeti válaszfalakat, nemzetközi egységben először fogják kielégíteni jogos szükségleteiket és valóra váltani haladó törekvéseiket. A mai burzsoáziának arra a törekvésére, hogy a „haza védelmére“ való képmutató hivatkozással szétválassza a munkásokat, megbontsa egységüket, az öntudatos munkások azzal válaszolnak, hogy harcot indítanak minden nemzet burzsoáziája ellen, a burzsoázia uralmának megdöntéséért és újból és újból, ismét és ismét megkísérlik, hogy ebben a harcban megteremtsék a különböző nemzetek munkásainak egységét.

A burzsoázia bolondítja a tömegeket, mikor az imperialista rablást a „nemzeti háború“ régi ideológiájával fedezi. A proletariátus leleplezi ezt a csalást és jelszava: az imperialista háborút polgárháborúvá kell átváltoztatni. Éppen ezt a jelszót jelölte meg a stuttgarti és a bázeli határozat, amely nem akármilyen, hanem éppen a mai háborúra gondolt, és nem a „haza védelméről“, hanem a „kapitalizmus csődjének meggyorsításáról“ s ennek érdekében a háború okozta válság kihasználásáról, a Kommün példájáról beszélt. A Kommün a népek háborúját polgárháborúvá változtatta át.

Ez az átváltoztatás persze nem könnyű és nem valósítható meg egyes pártok „tetszése szerint“. De éppen ez az átváltoztatás bennrejlik a kapitalizmus és különösen a kapitalizmus legvégső korszakának objektív feltételeiben. És a szocialistáknak ebben az irányban, csakis ebben az irányban kell dolgozniok. A hadihitelek ellen kell szavazniok, nem szabad helyeselniök „saját“ országuk (és a szövetséges országok) sovinizmusát, elsősorban „saját“ burzsoáziájuk sovinizmusa ellen kell harcolniok, nem szabad csupán legális harci formákra szorítkozniok, amikor bekövetkezett a válság és a burzsoázia megszüntette azt a legalitást, amelyet önmaga teremtett — ez az *iránya* annak a munkának, amely polgárháborúhoz *vezet* és polgárháborúhoz fog is vezetni az általános európai tűzvész egyik vagy másik időpontjában.

A háború nem véletlenség, nem „bűn“, mint a kereszt-

tény papok gondolják (akik nem rosszabbul prédikálnak hazafiságról, felebaráti szeretetről és békéről, mint az opportunisták), hanem a kapitalizmus elkerülhetetlen foka, a *kapitalista* életnek éppolyan törvényes formája, mint maga a béke. Napjaink háborúja — népek háborúja. Ebből az igazságból nem az következik, hogy úsznunk kell a „népi“ soviniszta árral, hanem az, hogy a háborús időben is, a háborúban is, háborús módon továbbra is fennmaradnak és hatnak az osztályellentétek, amelyek széttagolják a népeket. A katonai szolgálat megtagadása, sztrájk a háború ellen stb. nem egyéb, mint badarság, nyomorúságos, gyáva ábrándozás arról, hogy a felfegyverzett burzsoázia ellen fegyvertelenül lehet harcolni, sóhajtozás, hogyan lehetne a kapitalizmust megsemmisíteni elkeseredett polgárháború vagy háborúk nélkül. A szocialista a hadseregben is köteles az osztályharcot propagálni; a népek háborújának polgárháborúvá átváltoztatására irányuló munka az egyetlen szocialista munka abban a korszakban, amikor valamennyi nemzet imperialista burzsoáziája fegyveresen összecsapott. Le ezzel a papi szentimentális és ostoba sóhajtozással: „békét mindenáron“! Bontsuk ki a polgárháború zászlaját! Az imperializmus kockára tette az európai kultúra sorsát: ha a mostani háború után nem lesznek sikeres forradalmak, akkor hamarosan újabb háborúk fognak következni — az „utolsó háborúról“ szóló mese üres, káros mese, nyárspolgári „mitológia“ (a „Golosz“ találó kifejezése szerint). A polgárháború proletár lobogója — ha nem ma, hát holnap, ha nem a mostani háborúban, hát utána, ha nem ebben, hát a következő legközelebbi háborúban — maga köré gyűjti majd nemcsak az öntudatos munkások százezreit, hanem a ma sovinizmustól elbolondított félproletárok és kispolgárok millióit is, akiket a háború borzalmai nemcsak megfélemlíteni és eltompitani, hanem felvilágosítani, tanítani, ébreszteni, szervezni, megacélozni és a „saját“ országuk és az „idegen“ országok burzsoáziája elleni háborúra előkészíteni is fognak.

A II. Internacionále meghalt, legyőzte az opportunizmus. Le az opportunizmussal és éljen a III. Internacionále, amely nemcsak a „renegátoktól“ tisztult meg (mint a „Golosz“ kívánja), de megszabadult az opportunizmustól is.

A II. Internacionále hasznos előkészitő munkát végzett azzal, hogy a XIX. század utolsó harmadában és a XX. század elején, a legirgalmatlanabb tőkés rabszolgaság és a leggyorsabb tőkés haladás hosszú, „békés" korszakában a proletártömegek előzetes megszervezésének feladatát teljesitette. A III. Internacionáléra vár az a feladat, hogy a tőkés kormányok ellen forradalmi rohamra, minden ország burzsoáziája ellen polgárháborúra szervezze a proletariátus erőit — a politikai hatalomért, a szocializmus győzelméért!

„Szocial-Demokrat" 33. sz.

1914 november 1.

LEVÉL A „VORWÄRTS"-NEK ÉS A BÉCSI „ARBEITER-ZEITUNG"-NAK

Tisztelt elvtársak!

A háborúról és a szocializmusról tartott zürichi előadásommal kapcsolatban a napokban rövid tudósítás jelent meg a „Vorwärts"-ben. Ez a tudósítás teljesen helytelen képet ad előadásomról. Azt a benyomást kelti, mintha én a cárizmus elleni polémiára szorítkoztam volna. Valóban, mivel meggyőződésem, hogy a szocialisták minden országban kíméletlenül harcolni kötelesek saját országuk (és nemcsak az ellenséges ország) sovinizmusa és hazafisága ellen, ezért élesen támadtam a cárizmust és ezzel kapcsolatban Ukrajna szabadságáról beszéltem. De teljesen kiforgatják fejtegetéseim értelmét, ha egy szóval sem említik, hogy én a II. Internacionále csődjéről, az opportunizmusról és a német és az osztrák szociáldemokrácia állásfoglalása ellen beszéltem. Kétórás előadásomnak kilenctized részét ennek a bírálatnak szenteltem.

Nagyon leköteleznének, ha a „Vorwärts"-ben (vagy...) közölnék ezt a helyreigazítást[23].

Szociáldemokrata üdvözlettel . . .

A megírás ideje: 1914 október 29—november 8 (november 11—21).

Először 1930-ban a „Leninszkij Szbornyik" XIV. kötetében jelent meg.

MARX KÁROLY[24]

(RÖVID ÉLETRAJZI TANULMÁNY ÉS A MARXIZMUS ISMERTETÉSE)

A megírás ideje: 1914 július-november.

Először 1915-ben, a Granat Lexikon 7. kiad. 28. kötetében jelent meg.

Aláírás: V. Iljin.

ELŐSZÓ

Marx Károly c. cikkemet, amely most külön kiadásban jelenik meg, (emlékezetem szerint) 1913-ban írtam a Granat Lexikon számára. A cikkhez csatoltam egy meglehetősen részletes összeállítást a Marxra vonatkozó irodalomról, főleg a külföldi irodalomról. Ez a mostani kiadásból kimaradt. Továbbá, a lexikon szerkesztősége annak idején a cenzúrára való tekintettel kihagyta a Marxról szóló cikk végét, ahol Marx forradalmi taktikáját ismertettem. Sajnos, most nincs módomban cikkem végét újból közölni, mert a fogalmazvány valahol Krakkóban vagy Svájcban maradt irataim között. Csak arra emlékszem, hogy a cikkem végén, többek közt, Marxnak 1856 április 16-án Engelshez írt leveléből idéztem azt a helyet, ahol Marx a következőket írja: „Németországban minden attól függ majd, hogy lehetséges lesz-e a proletárforradalmat a parasztháború valamiféle második kiadásával támogatni. Akkor az pompás dolog lesz." Ez az, amit 1905 óta nem értettek meg a mi mensevikjeink, akik most odáig süllyedtek, hogy teljesen elárulták a szocializmust, átpártoltak a burzsoáziához.

N. Lenin

Moszkva, 1918 május 14.

Megjelent 1918-ban, az N. Lenin „Marx Károly" c. brosúrában. „Priboj" kiad. Moszkva.

Marx Károly 1818 május 5-én Trierben (Poroszország rajnamelléki tartományában) született. Atyja zsidó származású ügyvéd volt, aki 1824-ben áttért a protestáns hitre. A család jómódú és művelt volt, de nem forradalmi érzületű. Marx a trieri gimnázium elvégzése után előbb Bonnban, majd Berlinben egyetemre járt, jogot tanult, de legszívesebben történelemmel és filozófiával foglalkozott. Egyetemi tanulmányait 1841-ben Epikurosz filozófiájáról írott doktori értekezésével fejezte be. Marx akkor még hegelista idealista volt. Berlinben a „baloldali hegelisták" (Bruno Bauer és mások) köréhez csatlakozott, akik Hegel filozófiájából ateista és forradalmi következtetéseket igyekeztek levonni.

Marx az egyetem elvégzése után Bonnba költözött, azt remélvén, hogy egyetemi tanár lesz. De a reakciós kormány politikája — ez a kormány 1832-ben megfosztotta tanszékétől Ludwig Feuerbachot és 1836-ban ismét elutasította Feuerbach kérését, hogy visszatérhessen tanszékére, 1841-ben pedig Bruno Bauert, a fiatal bonni magántanárt fosztotta meg előadói jogától — arra késztette Marxot, hogy a professzori pályáról lemondjon. Ebben az időben Németországban a baloldali hegelista nézetek igen gyorsan fejlődtek. Ludwig Feuerbach, különösen 1836 óta, bírálni kezdi a teológiát és a materializmus felé fordul, 1841-ben pedig egészen materialistává válik („A kereszténység lényege"); 1843-ban megjelent Ludwig Feuerbach „A jövő filozófiájának alaptételei" c. munkája. „Micsoda élmény volt" ezeknek a könyveknek „felszabadító hatása" — írta Engels Feuerbach e műveiről. „Mi" (azaz

a baloldali hegelisták, s közöttük Marx) „egyszerre feuerbachisták lettünk." Ebben az időben a rajnai radikális burzsoák, akiknek bizonyos érintkezési pontjaik voltak a baloldali hegelistákkal, Kölnben ellenzéki lapot alapítottak „Rheinische Zeitung" címmel (a lap 1842 január 1-én indult meg). Marxot és Bruno Bauert meghívták a lap főmunkatársaiul, 1842 októberében pedig Marx a lap főszerkesztője lett és Bonnból átköltözött Kölnbe. A lap forradalmi-demokratikus irányzata Marx szerkesztése alatt egyre határozottabb lett és a kormány előbb kettős meg hármas cenzúrának vetette alá, majd pedig elhatározta, hogy 1843 január 1-ével egyáltalán betiltja a lapot. Marxnak akkor meg kellett válnia a szerkesztőségtől, de Marx távozása sem mentette meg a lapot; 1843 márciusában betiltották. Engels Marxnak a „Rheinische Zeitung"-ban írt legfontosabb cikkei közül — az alább felsoroltakon kívül (lásd *Irodalom*) — kiemeli még a Mosel-völgyi szőlőtermelő parasztok helyzetéről írt cikket. Marx ujságírói munkája folyamán meggyőződött arról, hogy nem ismeri eléggé a politikai gazdaságtant és buzgón nekilátott a politikai gazdaságtan tanulmányozásához.

1843-ban, Kreuznachban, Marx nőül vette Jenny von Westphalent, gyermekkori barátnőjét, akit még diákkorában eljegyzett. Marx felesége reakciós porosz nemesi családból származott. Bátyja Poroszország egyik legreakciósabb korszakában, 1850-től 1858-ig, Poroszország belügyminisztere volt. 1843 őszén Marx Párizsba utazott, hogy Arnold Rugéval együtt radikális folyóiratot adjon ki külföldön. (Arnold Ruge, született 1802-ben, meghalt 1880-ban, baloldali hegelista; 1825-től 1830-ig börtönben ült; 1848 után emigrált; 1866—1870 után Bismarck híve.) Ennek a folyóiratnak, a „Deutsch-Französische Jahrbücher"-nek csak első füzete jelent meg. Kiadását be kellett szüntetni, mert titkos terjesztése Németországban nehézségekbe ütközött és mert Marx és Ruge között nézeteltérések merültek fel. Marx a folyóiratba írt cikkeiben már mint forradalmár lép fel, aki „minden fennálló kíméletlen bírálatát" és különösen a „fegyveres bírálatot"[25] hirdeti s szavával a *tömegekhez* és a *proletariátushoz* fordul.

1844 szeptemberében néhány napra Párizsba érkezett

Engels Frigyes, aki ettől fogva Marx legmeghittebb barátja lett. Mindketten a legtevékenyebben résztvettek a párizsi forradalmi csoportok akkori forrongó életében (különös jelentősége volt Proudhon tanításának, amellyel Marx „A filozófia nyomora“ c. 1847-ben írt munkájában végleg leszámolt), s a kispolgári szocializmus különböző tanításai ellen folytatott kíméletlen harcban kidolgozták a forradalmi *proletár szocializmus* vagy kommunizmus (marxizmus) elméletét és taktikáját. Marxnak ebben az időben, 1844—1848-ban írt műveit lásd alább: *Irodalom.* 1845-ben Marxot a porosz kormány követelésére, mint veszélyes forradalmárt, Párizsból kiutasították. Marx Brüsszelbe utazott. 1847 tavaszán Marx és Engels egy titkos propagandatársasághoz: a „Kommunisták Szövetségé“-hez csatlakozott; mindkettőjüknek kimagasló szerepük volt a Szövetség (Londonban 1847 novemberében tartott) II. kongresszusán és ennek megbízásából megírták a híres „Kommunista Párt kiáltványá“-t, mely 1848 február havában jelent meg. Ez a mű lángészre valló világossággal és élességgel fejti ki az új világszemléletet, a következetes, a társadalmi élet területét is átfogó materializmust, a dialektikát, mint a legsokoldalúbb és legmélyebb fejlődéstant, az osztályharc elméletét és a proletariátusnak, az új, kommunista társadalom megalkotójának világtörténelmi forradalmi szerepéről szóló elméletet.

Amikor kitört az 1848-as februári forradalom, Marxot kiutasították Belgiumból. Marx ismét Párizsba utazott, onnan pedig, a márciusi forradalom után, Németországba, mégpedig Kölnbe. Itt 1848 június 1-től 1849 május 19-ig megjelent a „Neue Rheinische Zeitung“, melynek főszerkesztője Marx volt. Az 1848—1849-es forradalmi események menete, ugyanúgy mint később a világ minden országának összes proletár- és demokratikus mozgalmai, fényesen igazolták az új elméletet. A győztes ellenforradalom Marxot bíróság elé állította (de 1849 február 9-én felmentették), majd pedig kiutasította Németországból (1849 május 16-án). Marx előbb Párizsba ment, de az 1849 június 13-i tüntetés után onnan is kiutasították, erre Londonba utazott és ott is élt haláláig.

Az emigrációs élet viszonyai nagyon nehezek voltak; erről szemléltetően tanuskodik Marx és Engels levelezése (megjelent 1913-ban). A nyomor valósággal fojtogatta Marxot és családját; Engels állandó, önfeláldozó anyagi támogatása nélkül Marx nemcsakhogy a „Tőkét" nem tudta volna befejezni, hanem menthetetlenül elpusztult volna a nyomorúságban. Azonkívül az uralkodó kispolgári, általában nem-proletár szocialista tanok és áramlatok állandóan kíméletlen harcra kényszerítették Marxot, olykor a legádázabb és legképtelenebb személyi támadásokat kellett visszavernie („Herr Vogt"*). Marx, kerülve az emigrációs köröket, több történelmi munkájában (lásd *Irodalom*) kidolgozta materialista elméletét, de főleg a politikai gazdaságtan tanulmányozásának szentelte erejét. Ezt a tudományt Marx „A politikai gazdaságtan bírálatához" (1859) és „A tőke" (1. köt. 1867) c. műveivel forradalmasította (lásd alább Marx *tanítását*).

Az 50-es évek végén és a 60-as években a demokratikus mozgalmak felélénkülése újból a gyakorlati tevékenység terére szólította Marxot. Londonban 1864-ben (szeptember 28-án) megalakult a híres I. Internacionále, a „Nemzetközi Munkásszövetség". Marx volt ennek a szövetségnek a lelke, első „Üzeneté"-nek és számos határozatának, nyilatkozatának, kiáltványának szerzője. A különböző országok munkásmozgalmának egyesítésén fáradozva, arra törekedve, hogy a nem-proletár, Marx-előtti szocializmus különböző formáit (Mazzini, Proudhon, Bakunin, az angol liberális trade-unionizmus, Lassalle jobboldali kilengései Németországban stb.) az együttes tevékenység medrébe terelje, ezeknek a szektáknak és iskolácskáknak elméletei ellen harcolva — Marx kikovácsolta a különböző országokban küzdő munkásosztály proletárharcának egységes taktikáját. A Párizsi Kommün bukása után (1871), amelyet Marx oly mélyrehatóan, találóan, ragyogóan, *aktívan*, forradalmi módon értékelt („A polgárháború Franciaországban". 1871) és az Internacionálénak a bakunisták által előidézett szakadása után, az Internacionále nem maradhatott tovább Európában. Marx az

* — „Vogt úr". — *Szerk.*

Internacionále hágai kongresszusa után (1872) keresztülvitte, hogy az Internacionále Főtanácsát New Yorkba helyezzék át. Az I. Internacionále betöltötte történelmi szerepét, — olyan korszak következett, amikor a világ minden országában hasonlithatatlanul nagyobb mértékben növekedett a munkásmozgalom, az a korszak, amelyben a munkásmozgalom *szélességben* nőtt, amelyben az egyes nemzeti államok talaján megteremtették a szocialista *tömeg*pártokat.

Az Internacionáléban végzett megfeszített munka és a még megerőltetőbb elméleti tanulmányok teljesen aláásták Marx egészségét. Marx továbbra is dolgozott a politikai gazdaságtan újjáalakításán és a „*Tőke*" befejezésén, rengeteg új anyagot gyüjtött és több nyelven tanult (pl. oroszul), de a „Tőké"-t betegsége miatt nem tudta befejezni.

1881 december 2-án meghalt a felesége. Marx 1883 március 14-én karosszékében csendesen, örökre elszenderült. Londonban, a highgate-i temetőben, felesége mellett temették el. Marx több gyermeke még egész fiatalon halt meg Londonban, mikor a család nagy nyomorban élt. Három lánya — Eleanor Aveling, Laura Lafargue és Jenny Longuet — angol, illetve francia szocialistákhoz ment férjhez. Jenny Longuet fia a francia szocialista párt tagja.

MARX TANÍTÁSA

A *marxizmus* Marx nézeteinek és tanításának rendszere. Marx folytatója és zseniális betetőzője volt a XIX. század három fő eszmeáramlatának, amely az emberiség három legfejlettebb országának vívmánya: a klasszikus német filozófiának, a klasszikus angol politikai gazdaságtannak és a francia szocializmusnak kapcsolatban a francia forradalmi tanokkal általában. Marx nézetei — ezt még ellenfelei is elismerik — bámulatosan következetesek és egységes egészbe forrottak, s e nézetek összessége alkotja a modern materializmust és a modern tudományos szocializmust, mely a világ minden civilizált országában a munkásmozgalom elmélete és programja. Ez szükségessé

teszi azt, hogy mielőtt a marxizmus fő tartalmát, Marx gazdasági tanítását ismertetnők, előbb röviden vázoljuk Marx általános világszemléletét.

A FILOZÓFIAI MATERIALIZMUS

Marx 1844—1845-től kezdve, amikor nézetei kialakultak, materialista volt, nevezetesen Ludwig Feuerbach híve. Feuerbach gyengéjét Marx később is kizárólag abban látta, hogy materializmusa nem eléggé következetes és nem eléggé sokoldalú. Marx Feuerbach világtörténelmi, „korszakalkotó" jelentőségét éppen abban látta, hogy határozottan szakított Hegel idealizmusával és a materializmust hirdette, amely már „a XVIII. században, különösen Franciaországban, harcot jelentett nemcsak a fennálló politikai intézmények s ezzel együtt a vallás és a teológia ellen, hanem ... minden metafizika ellen is" (ez utóbbin a józan filozófiával ellentétes „részeg spekulációt" értve) („A szent család" az „Irodalmi hagyaték"-ban). „Hegel számára — írta Marx — a gondolkodási folyamat, amelyet eszme néven még önálló alannyá is változtat, demiurgosza (teremtője, alkotója) a valóságnak ... Nálam, megfordítva, az eszmei nem más, mint az emberi fejbe áttett és lefordított anyagi" („A tőke". 1. köt. Utószó a 2. kiadáshoz). Teljes összhangban Marxnak ezzel a materialista filozófiájával és ezt a filozófiát fejtegetve, Engels az „Anti-Dühring"-ben — melyet Marx még kéziratban olvasott — a következőket írta: ... „A világ egysége nem létében van ... A világ igazi egysége anyagiságában van és ezt ... a filozófia és a természettudomány hosszú és nehéz fejlődése bizonyítja ... A mozgás az anyag létezési formája. Anyag mozgás nélkül éppoly elképzelhetetlen, mint mozgás anyag nélkül ... Ha azt kérdezzük ... mi hát a gondolkodás és a tudat és honnan származnak, azt látjuk, hogy az emberi agy termékei és hogy maga az ember a természet terméke, mely környezetében és környezetével együtt fejlődött. Magától értetődik, hogy az emberi agy termékei, amelyek végső fokon maguk is a természet termékei, nem ellentmondanak, hanem megfelelnek a többi természeti összefüggésnek." „Hegel idealista volt, vagyis

fejének gondolatait nem úgy tekintette, mint a valóságos dolgok és folyamatok többé-kevésbbé absztrakt képmásait" (Abbilder, tükörképeit, Engels olykor „lenyomatokról" beszél), „hanem megfordítva, nála a dolgok és azok fejlődése csupán már a világ keletkezése előtt valahol létező «eszme» megvalósult képmásai." Engels „Ludwig Feuerbach" c. munkájában, amelyben kifejti a saját és Marx nézeteit Feuerbach filozófiájáról, s amelyet csak az után adott nyomdába, amikor mégegyszer átolvasta Hegelről, Feuerbachról és a materialista történelemfelfogásról Marx-szal együtt 1844—1845-ben írt régi munkájának kéziratát — a következőket írja: „Minden filozófia, különösen a legújabb filozófia nagy alapvető kérdése ... a gondolkodás és a lét, a szellem és a természet viszonyának kérdése ... melyik az elsődleges, a szellem-e vagy a természet? ... A filozófusok két nagy táborra oszlottak aszerint, hogy milyen választ adtak erre a kérdésre. Azok, akik azt állították, hogy a szellem az elsődleges a természettel szemben, tehát végső fokon valamilyen világteremtést tételeztek fel ... az idealizmus táborát alkották. Mások, azok akik a természetet tartották elsődlegesnek, a materializmus különböző iskoláihoz tartoznak." Az idealizmus és a materializmus (filozófiai értelemben vett) fogalmának minden más használata csak zavart okoz. Marx határozottan elvetette nemcsak az idealizmust, amely, így vagy amúgy, mindig összefügg a vallással, hanem Hume és Kant különösen napjainkban elterjedt felfogását is, az agnoszticizmust, kriticizmust, pozitivizmust annak különböző alakjaiban. Marx azt tartotta, hogy az efféle filozófia az idealizmusnak tett „reakciós" engedmény, illetőleg a legjobb esetben „szemérmes módja annak, hogy a materializmust suttyomban befogadják, de a világ előtt megtagadják". Lásd e kérdésről — Engels és Marx említett művein kívül — Marxnak 1866 december 12-én Engelshez írt levelét; ebben a levélben Marx arról beszél, hogy T. Huxley, az ismert természetbúvár, a szokottnál „materialistább" kijelentéseket tett, amikor elismerte, hogy amennyiben „valóban megfigyelünk és gondolkodunk, sohasem hagyhatjuk el a materializmus talaját"; ezzel kapcsolatban Marx szemrehányást tesz Huxley-nek, mert „hátsó ajtót

nyitott" az agnoszticizmusnak, a hume-izmusnak. Különösen ki kell emelni Marx nézetét a szabadság és a szükségszerűség viszonyáról: „a szabadság nem egyéb, mint a szükségszerűség felismerése. A szükségszerűség csak annyiban vak, amennyiben nem ismerik fel" (Engels. „Anti-Dühring"). Ez annyi, mint annak elismerése, hogy a természetben objektív törvényszerűség van és hogy a szükségszerűség dialektikusan szabadsággá változik át (ugyanúgy, mint ahogy a meg nem ismert, de megismerhető „magában való dolog" átváltozik „nekünk való dologgá", a „dolgok lényege" „jelenségekké"). Marx és Engels a „régi" materializmusnak — ideértve a feuerbachit is (és annál inkább a „vulgáris" Büchner—Vogt—Moleschott félét) — legfőbb fogyatékosságát abban látta, (1) hogy ez a materializmus „főleg mechanikus" materializmus volt, nem vette figyelembe a kémia és biológia (napjainkban pedig még hozzá kellene fűzni: az anyag elektromos elméletének) legújabb fejlődését; (2) hogy a régi materializmus nem volt történelmi, nem volt dialektikus (metafizikus volt oly értelemben, hogy antidialektikus volt), nem vitte keresztül következetesen és minden irányban a fejlődés szempontját; (3) hogy a „régi" materialisták az „ember lényegét" absztrakt módon értelmezték, nem pedig mint a (konkrétan történelmileg meghatározott) „társadalmi viszonyok összességét" és ezért a világot csak „magyarázták", holott az a fontos, hogy azt „megváltoztassuk", — vagyis nem értették meg a „forradalmi, a gyakorlati tevékenység" jelentőségét.

A DIALEKTIKA

A hegeli dialektikát, mint a fejlődésről szóló legátfogóbb, tartalmilag leggazdagabb és legmélyebb tanítást, Marx és Engels a klasszikus német filozófia óriási vívmányának tekintették. A fejlődés, az evolúció elvének minden más megfogalmazását egyoldalúnak, tartalmilag szegénynek tekintették, olyannak, amely a természetben és a társadalomban (nemritkán ugrásokkal, katasztrófák, forradalmak formájában) végbemenő fejlődés valóságos folyamatát eltorzítja és megnyomorítja. „Marx és én voltunk jóformán az egyedüliek, akik a tudatos dialektikát a német

idealista filozófiából" (az idealizmus, közötte a hegelizmus pusztulásából) „átmentettük a materialista természet- és történelemfelfogásba." „A természet a dialektika próbaköve s el kell ismernünk, hogy a modern természettudomány szerfölött gazdag, napról-napra egyre több anyagot szolgáltatott e próba számára" (ezt a rádiumnak, az elektronoknak, az elemek átalakulásának stb. felfedezése előtt írta Engels!) „s ezzel bebizonyította, hogy a természetben végső fokon minden dialektikusan, nem pedig metafizikusan történik."

„Az a nagy alapgondolat — írja Engels —, hogy a világot nem mint kész dolgok összességét, hanem mint folyamatok összességét kell felfogni, melyben a látszólag szilárd dolgok éppúgy, mint gondolatképeik fejünkben, a fogalmak, szakadatlan változáson mennek keresztül, hol keletkeznek, hol elmúlnak . . . ez a nagy alapgondolat főleg Hegel óta annyira átment a köztudatba, hogy ilyen általánosságban aligha talál még ellentmondásra. De más dolog ezt szóban elismerni és megint más azt a valóságban, minden egyes esetben, a kutatás minden területén alkalmazni." „A dialektikus filozófia nem ismer el semmi véglegest, semmi feltétlent, semmi szentet; mindenről és mindenben kimutatja, hogy mulandó és nem ismer el mást, mint a keletkezés és az elmúlás, az alsóbbtól a felsőbb felé haladó felemelkedés szakadatlan folyamatát. Ez a filozófia maga is csak ennek visszatükrözése a gondolkodó agyban." Marx szerint tehát a dialektika „a külső világ és az emberi gondolkodás általános mozgástörvényeinek a tudománya".

Hegel filozófiájának ezt a forradalmi oldalát vette át és fejlesztette tovább Marx. A dialektikus materializmusnak „nincs többé szüksége a többi tudomány fölött álló filozófiára". Az eddigi filozófiából megmarad „a gondolkodásról és a gondolkodás törvényeiről szóló tanítás — a formális logika és a dialektika". A dialektika pedig, Marx felfogása szerint, de Hegel szerint is, azt foglalja magában, amit ma ismeretelméletnek, gnoszeológiának neveznek, amelynek a maga tárgyát szintén történelmileg kell vizsgálnia, tanulmányozva és általánosítva a megismerés keletkezését és fejlődését, a *nem*-ismerésből a megismerésbe való átmenetet.

Napjainkban a fejlődés, az evolúció eszméje már csaknem teljesen behatolt a társadalmi tudatba, de más utakon, nem Hegel filozófiája révén. Ez az eszme azonban abban a fogalmazásban, amelyet — Hegelre támaszkodva — Marx és Engels adott, sokkal átfogóbb, tartalmilag sokkal gazdagabb, mint az evolúció közkeletű eszméje. A már megtett fokokat mintegy megismétlő, de másként, magasabb bázison ismétlő fejlődés („a tagadás tagadása"), nem egyenes vonalban, hanem — hogy úgy mondjuk — csigavonalban haladó fejlődés; — ugrásszerű, katasztrófákkal járó, forradalmi fejlődés; — „a fokozatosság megszakadásai"; a mennyiségnek átváltozása minőséggé; — a fejlődést előrehajtó belső impulzusok, amelyeket valamely adott testre vagy valamely adott jelenség keretei között vagy az adott társadalmon belül ható különböző erők és tendenciák ellentmondása, összeütközése ad; — minden egyes jelenség *valamennyi* oldalának kölcsönös függése és legszorosabb, felbonthatatlan összefüggése (itt megjegyzendő, hogy a történelem a jelenségek egyre újabb és újabb oldalait tárja fel), ez az összefüggés, mely a mozgás egységes, törvényszerű világfolyamatát adja — ezek annak a dialektikának egyes főbb vonásai, amely tartalmában gazdagabb, mint a közkeletű fejlődéstan. (V. ö. Marxnak 1868 január 8-án Engelshez írt levelével, ahol kigúnyolja Stein „fából való trichotomiáit", melyeket esztelenség volna a materialista dialektikával összetéveszteni.)

A MATERIALISTA TÖRTÉNELEMFELFOGÁS

A régi materializmus következetlenségének, befejezetlenségének, egyoldalúságának felismerése arra a meggyőződésre vezette Marxot, hogy a „társadalomtudományt összhangba kell hozni a materialista alappal és ezen az alapon újjá kell alakítani". Ha a materializmus általában a létből magyarázza a tudatot, nem pedig megfordítva, akkor az emberiség társadalmi életére alkalmazott materializmus megkövetelte, hogy a *társadalmi* tudatot a *társadalmi* létből magyarázzuk. „A technológia — mondja Marx („A tőke". 1. köt.) — felfedi az embernek a természethez való cselekvő viszonyát, életének, s ezzel együtt

társadalmi életviszonyainak és az ezekből eredő szellemi képzeteknek közvetlen termelési folyamatát is." Marx „A politikai gazdaságtan bírálatához" c. munkájának előszavában egységes egészbe kovácsolt fogalmazását adja az emberi társadalomra és annak történelmére alkalmazott materializmus alapvető tételeinek:

„Életük társadalmi termelésében az emberek meghatározott, szükségszerű, akaratuktól független viszonyokba, termelési viszonyokba lépnek egymással, amelyek megfelelnek anyagi termelőerőik meghatározott fejlődési fokának.

E termelési viszonyok összessége alkotja a társadalom gazdasági szerkezetét, azt a reális alapot, amelyen a jogi és politikai felépítmény emelkedik és amelynek meghatározott társadalmi tudatformák felelnek meg. Az anyagi élet termelési módja határozza meg a társadalmi, politikai és szellemi életfolyamatot általában. Nem az emberek tudata az, amely létüket, hanem ellenkezőleg, társadalmi létük az, amely tudatukat meghatározza. A társadalom anyagi termelőerői, fejlődésük bizonyos fokán, ellentmondásba jutnak a meglevő termelési viszonyokkal, vagy, ami ennek csak jogi kifejezése, azokkal a tulajdonviszonyokkal, amelyek között eddig fejlődtek. Ezek a viszonyok a termelőerők fejlődési formáiból azok béklyóivá változnak át. Ekkor a társadalmi forradalom korszaka következik be. A gazdasági alap megváltozásával lassabban vagy gyorsabban forradalmi átalakuláson megy át az egész óriási felépítmény. Az ilyen forradalmi átalakulások vizsgálatánál mindig különbséget kell tenni a gazdasági termelési feltételekben bekövetkezett anyagi, természettudományos pontossággal megállapítható forradalmi átalakulás és a jogi, politikai, vallási, művészi vagy filozófiai, röviden, az ideológiai formák között, melyekben az emberek ezt az összeütközést felismerik és végigharcolják.

Mint ahogy az egyént nem aszerint ítéljük meg, amit ő magáról gondol, ugyanúgy az ilyen forradalmi átalakulás korszakát sem ítélhetjük meg saját tudata alapján, hanem ellenkezőleg, ezt a tudatot kell az anyagi élet ellentmondásai, a társadalmi termelőerők és termelési viszonyok közötti összeütközés alapján megmagyarázni" . . . „Nagy

vonásokban az ázsiai, antik, feudális és modern polgári termelési módot lehet a gazdasági társadalomalakulat haladó korszakaiként megjelölni.“ (V. ö. Marxnak 1866 július 7-én Engelshez írt levelében adott rövid formulázásával: „Elméletünk szerint a munka szervezetét a termelési eszközök határozzák meg.“)

A materialista történelemfelfogás felfedezése, vagy helyesebben a materializmus következetes folytatása, a társadalmi jelenségek területére való kiterjesztése, kiküszöbölte a régebbi történelmi elméletek két fő fogyatékosságát. Először, ezek a régi elméletek a legjobb esetben is az emberek történelmi tevékenységének csupán eszmei rúgóit vizsgálták, de nem vizsgálták azt, hogy mi hozta létre ezeket a rúgókat, nem láttak objektív törvényszerűséget a társadalmi viszonyok rendszerének fejlődésében, nem keresték e viszonyok gyökereit az anyagi termelés fejlődési fokában; másodszor, a régi elméletek éppen a lakosság *tömegeinek* cselekvéseit hagyták figyelmen kívül, míg a történelmi materializmus először tette lehetővé azt, hogy természettudományos pontossággal kutassák a tömegek életének társadalmi feltételeit és e feltételek változásait. A Marx-előtti „szociológia“ és történetírás a *legjobb* esetben is csak töredékesen gyüjtött nyers anyagot halmozott fel és a történelmi folyamatnak csak egyes oldalait világította meg. A marxizmus megmutatta az utat, hogyan kell a gazdasági társadalomalakulatok keletkezésének, fejlődésének és hanyatlásának folyamatát átfogóan, minden oldalról tanulmányozni: a marxizmus valamennyi ellentmondó tendencia *összességét* vizsgálja, e tendenciákat a különböző társadalmi *osztályok* pontosan meghatározható életfeltételeire és termelési feltételeire vezeti vissza, kiküszöböli a szubjektivizmust és önkényességet az egyes „uralkodó“ eszmék kiválasztásában vagy értelmezésében, kimutatja kivétel nélkül minden eszme és valamennyi különböző tendencia *gyökereit* az anyagi termelőerők állapotában. Az emberek maguk csinálják történelmüket, de azt, hogy mi határozza meg az emberek és nevezetesen az emberi tömegek cselekvésének rúgóit, mi idézi elő az ellentmondó eszmék és törekvések összeütközéseit, mit jelentenek az emberi társadalmak egész tömegének mindezek

az összeütközései összességükben, mik az anyagi élet termelésének objektív feltételei, amelyek az emberek egész történelmi cselekvésének bázisát alkotják, milyen törvény határozza meg e feltételek fejlődését — minderre Marx hívta fel a figyelmet és megmutatta az utat a történelemnek, ennek a roppant sokoldalúságában és ellentmondásában is egységes, törvényszerű folyamatnak, tudományos tanulmányozásához.

AZ OSZTÁLYHARC

Közismert tény, hogy valamely adott társadalom egyes tagjainak törekvései keresztezik más tagjainak a törekvéseit, hogy a társadalmi élet tele van ellentmondásokkal, hogy a történelem népek és társadalmak egymás elleni harcáról, a népeken és társadalmakon belül dúló harcokról beszél, s azonkívül a forradalom és a reakció, a béke és a háborúk, a tespedés és a gyors haladás vagy hanyatlás időszakainak váltakozásait is mutatja. A marxizmus adta kezünkbe azt a vezérfonalat, amelynek segítségével törvényszerűséget fedezünk fel ebben a látszólagos labirintusban és összevisszaságban. Ez a vezérfonál: az osztályharc elmélete. Csak ha valamely adott társadalom vagy a társadalmak valamely adott csoportja valamennyi tagjának törekvéseit a maguk összességében tanulmányozzuk — csakis ez vezethet e törekvések eredményének tudományos meghatározásához. Az ellentétes törekvések forrása pedig az, hogy azoknak az *osztályoknak*, amelyekre minden társadalom tagozódik, a helyzete és életfeltételei különbözők. „Minden eddigi társadalom története — írja Marx a „Kommunista Kiáltvány"-ban (az ősközösségek történetének kivételével — fűzi hozzá később Engels) — osztályharcok története. Szabad és rabszolga, patrícius és plebejus, földesúr és jobbágy, céhmester és mesterlegény, röviden: elnyomó és elnyomott folytonos ellentétben állt egymással, szakadatlan, majd lappangó, majd nyilt harcot folytattak, olyan harcot, amely mindenkor az egész társadalom forradalmi átalakulásával, vagy a harcban álló osztályok együttes pusztulásával végződött... A hűbéri társadalom pusztulásából életrekelt modern polgári társadalom nem szüntette meg az osztályellentéteket.

Csak új osztályokkal, az elnyomás új feltételeivel, a harc új formáival váltotta fel a régieket. De a mi korunkat, a burzsoázia korát az jellemzi, hogy az osztályellentéteket egyszerűsítette. Az egész társadalom mindinkább két nagy ellenséges táborra szakad, két nagy, egymással homlokegyenest szembenálló osztályra: burzsoáziára és proletariátusra.“ Az európai történelem a nagy francia forradalom óta számos országban különösen szemléltető módon tárta fel az eseményeknek ezt az igazi alapját, az osztályok harcát. És már a franciaországi restauráció korszakában egész sor történetíró volt (Thierry, Guizot, Mignet, Thiers), akik az eseményeket általánosítva kénytelenek voltak elismerni, hogy az egész francia történelem megértésének kulcsa: az osztályok harca. A legújabb korszak pedig, a burzsoázia teljes győzelmének, a képviseleti intézményeknek, a széles (ha nem általános) választói jognak, az olcsó, tömegeket átfogó napisajtónak stb. korszaka, a hatalmas és egyre növekvő munkásszövetségek és munkáltató szövetségek stb. korszaka még szemléltetőbben (bár olykor nagyon egyoldalú, „békés“, „alkotmányos“ formában) mutatta az osztályok harcát mint az események motorját. A „Kommunista Kiáltvány“-ból vett alábbi idézet mutatja, milyen követelményeket támasztott Marx a társadalomtudománnyal szemben, ha ez a modern társadalom minden egyes osztályának helyzetét, minden egyes osztály fejlődési feltételeinek elemzésével kapcsolatban objektíven akarja elemezni. „Valamennyi osztály közül, amely napjainkban szembenáll a burzsoáziával, egyedül a proletariátus igazi forradalmi osztály. A többi osztályt elzülleszti és elpusztítja a nagyipar, a proletariátus ellenben a nagyipar legsajátabb terméke. A középosztályok: a kisiparos, a kiskereskedő, a kézműves, a paraszt — mind azért támadják a burzsoáziát, hogy középosztályok formájában való létüket a pusztulástól megóvják. Ezek tehát nem forradalmiak, hanem konzervatívak. Sőt mi több, reakciósak, mert arra törekszenek, hogy a történelem kerekét visszafordítsák. Ha forradalmiak, akkor azért, mert küszöbön áll a proletariátus soraiba való átmenetük, akkor nem a jelen, hanem a jövő érdekeiket védelmezik, akkor feladják saját álláspontjukat, hogy a proletariátus álláspontjára helyez-

kedjenek." Marx számos történelmi művében (lásd *Irodalom*) ragyogó és mélyenszántó példáit adta a materialista történetírásnak, annak, hogyan kell elemezni *minden* egyes osztály és néha az osztályon belül a különböző csoportok vagy rétegek helyzetét is és megcáfolhatatlanul kimutatta, hogy „minden osztályharc politikai harc" és hogy ez hogyan és miért van így. A fentebb idézett sorok szemléltetően mutatják, hogy a társadalmi viszonyoknak és az egyik osztályból a másikba, a multból a jövőbe vezető *átmeneti* fokozatoknak milyen bonyolult szövevényét elemzi Marx, hogy a történelmi fejlődés egész eredőjét megkapja.

Marx elméletének legmélyebb, mindenirányú és legrészletesebb igazolása és alkalmazása — Marx gazdasági tanítása.

MARX GAZDASÁGI TANÍTÁSA

„Művem végcélja — mondja Marx a „Tőke" előszavában — a modern társadalom", azaz a tőkés, burzsoá társadalom „gazdasági mozgástörvényének feltárása". Az adott, történelmileg meghatározott társadalom termelési viszonyainak keletkezésükben, fejlődésükben és hanyatlásukban való kutatása — ez Marx gazdasági tanításának a tartalma. A tőkés társadalomban *áru*termelés uralkodik és ezért Marx elemzése az áru elemzésével kezdődik.

AZ ÉRTÉK

Az áru, először, olyan dolog, amely valamilyen emberi szükségletet elégít ki; másodszor, olyan dolog, amely más dologra kicserélhető. A hasznosság teszi a dolgot *használati értékké*. A csereérték (vagy egyszerűen érték) mindenekelőtt az a viszony, arány, amelyben meghatározott mennyiségű használati értéket másfajta használati értékek meghatározott mennyiségére kicserélnek. A mindennapi tapasztalat azt mutatja, hogy sok millió és milliárd ilyen csere minden és mindenféle, a legkülönbözőbb és egymással össze nem hasonlítható használati értékeket folytonosan egyenlősít egymással. Mi hát a közös ezekben a különböző dolgokban, amelyek a társadalmi viszonyok meghatározott rendszerében állandóan egyenlősíthetők? A közös

bennük az, hogy *munkatermékek*. Amikor az emberek termékeket cserélnek ki, a legkülönbözőbb fajtájú munkákat mérik össze egymással. Az árutermelés a társadalmi viszonyok olyan rendszere, amelyben az egyes termelők különféle termékeket állítanak elő (társadalmi munkamegosztás) és mindezeket a termékeket a csere alkalmával egyenlőkké teszik egymással. Következésképpen, az a közös, ami ott van minden áruban, nem valamely meghatározott termelési ágban kifejtett konkrét munka, nem bizonyos fajta munka, hanem *absztrakt* emberi munka, emberi munka általában. Valamely adott társadalom egész munkaereje, amelynek megfelel valamennyi áru értékének összege, egy és ugyanaz az emberi munkaerő: ezt milliárd és milliárd csere bizonyítja. Tehát minden egyes áru csak a *társadalmilag szükséges* munkaidő bizonyos részét képviseli. Az érték nagyságát a társadalmilag szükséges munka mennyisége, vagyis az adott áru, az adott használati érték termeléséhez társadalmilag szükséges munkaidő határozza meg. „Amikor az emberek különböző fajtájú termékeiket a cserében mint értékeket egyenlővé teszik, akkor különböző munkáikat mint emberi munkát teszik egyenlővé egymással. Ezt az emberek nem tudják, de ezt teszik." Az érték két személy közötti viszony — mondotta egy régi közgazdász; csak hozzá kellett volna fűznie, hogy ez a viszony dologi burokkal leplezett viszony. Azt, hogy mi az érték, csak úgy érthetjük meg, ha egy meghatározott történelmi társadalomalakulat társadalmi termelési viszonyainak rendszere szempontjából vizsgáljuk, mégpedig olyan viszonyok szempontjából, amelyek a csere tömeges, milliárd és milliárd alkalommal megismétlődő jelenségében nyilvánulnak meg. „Az áruk mint értékek, csupán megszilárdult munkaidő meghatározott mennyiségei." Az árukban megtestesült munka kettős jellegének részletes elemzése után Marx áttér az *értékforma és a pénz* elemzésére. Marx itt azt tekintette főfeladatának, hogy az érték pénzformájának *létrejöttét*, a csere fejlődésének *történelmi folyamatát* tanulmányozza, kezdve a csere egyes, véletlen eseteitől („egyszerű, egyes vagy véletlen értékforma", amikor valamely áru adott mennyisége más áru adott mennyiségére cserélődik ki) egészen az általános értékformáig, amikor a különböző áruk egész sora

ugyanarra a meghatározott árura cserélődik ki, és az érték pénzformájáig, amikor az arany tölti be ennek a meghatározott árunak, az általános egyenértéknek szerepét. A pénz, amely a csere és az árutermelés fejlődésének végső terméke, elhomályosítja, eltakarja az egyéni munkák társadalmi jellegét, a piac által egyesített egyes termelők közötti társadalmi kapcsolatot. Marx rendkívül részletesen elemzi a pénz különböző funkcióit és itt is (mint általában a „Tőke" első fejezeteiben) különösen fontos kiemelni, hogy Marx, absztrakt és olykor tisztán deduktívnak látszó előadási formában, valójában a csere és az árutermelés fejlődéstörténetére vonatkozó óriási ténybeli anyagot dolgoz fel. „A pénz az árucsere bizonyos fejlettségi fokát tételezi fel. A különböző pénzformák — az egyszerű áruegyenérték, vagy forgalmi eszköz, vagy fizetési eszköz, kincs és világpénz — az egyik vagy másik funkciónak különböző nagysága és viszonylagos túlsúlya szerint, — a társadalmi termelési folyamat igen különböző fejlődési fokaira utalnak" („A tőke". 1. köt.).

AZ ÉRTÉKTÖBBLET

Az árutermelés bizonyos fejlődési fokán a pénz tőkévé változik át. Az áruforgalom képlete ez volt: Á (áru) — P (pénz) — Á (áru), vagyis egyik áru eladása másik áru vásárlása céljából. A tőke általános képlete ennek a fordítottja: P—Á—P, vagyis vétel (haszonnal való) eladás céljából. Marx a forgalomba bocsátott pénz eredeti értékének ezt a szaporulatát értéktöbbletnek nevezi. A tőkés forgalomban a pénznek ez a „szaporulata" — közismert tény. Éppen ez a „szaporulat" változtatja a pénzt *tőkévé*, külön, történelmileg meghatározott társadalmi termelési viszonnyá. Az értéktöbblet nem származhat az áruforgalomból, mert az áruforgalom csak egyenlő értékek cseréjét ismeri, nem származhat az árak emeléséből sem, mert a vevők és az eladók veszteségei és nyereségei kölcsönösen kiegyenlítenék egymást, hiszen itt nem egyéni, hanem tömeges, átlagos, társadalmi jelenségről van szó. A pénz tulajdonosának ahhoz, hogy értéktöbbletet kapjon, „a piacon olyan árut kell találnia, melynek használati értéke

azzal a sajátos tulajdonsággal bír, hogy érték forrása", vagyis olyan árut kell találnia, amelynek fogyasztási folyamata egyszersmind értékalkotó folyamat. Ilyen áru valóban van. Ez az ember munkaereje. Ennek fogyasztása a munka, a munka pedig értéket teremt. A pénztulajdonos a munkaerőt értékén vásárolja, amelyet — mint minden más áru értékét is — a termeléséhez társadalmilag szükséges munkaidő (vagyis a munkás és családja fenntartásához szükséges javak értéke) határoz meg. A pénztulajdonos, azzal, hogy megvásárolta a munkaerőt, jogot szerez arra, hogy azt elfogyassza, vagyis arra kényszerítheti, hogy egész nap, mondjuk 12 órán át működjön. A munkás azonban már 6 óra alatt (a „szükséges" munkaidő alatt) annyi terméket termel, amennyibe fenntartása kerül, a következő 6 óra alatt pedig (a „többlet"-munkaidő alatt) a tőkés által meg nem fizetett „többletterméket" vagy értéktöbbletet állít elő. Így tehát, a termelési folyamat szempontjából, a tőkében két részt kell megkülönböztetni: az állandó tőkét, amelyet termelési eszközökre, (gépekre, munkaeszközökre, nyersanyagra stb.) fordítanak — s amelynek értéke (egyszerre vagy részletekben) változás nélkül megy át a kész termékre —, és a változó tőkét, melyet munkaerőre fordítanak. Ennek a tőkének az értéke nem marad változatlan, hanem a munkafolyamatban megnő, értéktöbbletet teremtve. Ezért, ha ki akarjuk fejezni azt a fokot, melyben a tőke a munkaerőt kizsákmányolja, az értéktöbbletet nem az egész tőkéhez, hanem csak a változó tőkéhez kell viszonyítani. Az értéktöbblet rátája — így nevezi Marx ezt a viszonyt — példánkban $\frac{6}{6}$, vagyis 100%.

A tőke keletkezésének történelmi előfeltétele először az, hogy az árutermelés viszonylag magas fejlődési színvonala mellett egyesek kezében bizonyos pénzösszeg halmozódjék fel, és másodszor az, hogy kettős értelemben „szabad" munkás álljon rendelkezésre, aki szabadon, mindenféle korlátozásoktól és megszorításoktól menten áruba bocsáthatja munkaerejét, és aki „megszabadult" földjétől és általában a termelési eszközöktől, akinek nincs gazdasága, munkás-„proletár", aki csak úgy tud megélni, ha munkaerejét áruba bocsátja.

Az értéktöbblet növelése két fő módon lehetséges: a munkanap meghosszabbítása útján („abszolút értéktöbblet") és a szükséges munkaidő csökkentése útján („relatív értéktöbblet"). Az első módot elemezve Marx nagyszerű képben mutatja be a munkásosztálynak a munkanap megrövidítéséért vívott harcát és az államhatalomnak a munkanap meghosszabbítására (XIV—XVII. század) és a munkanap megrövidítésére (a XIX. század gyári törvényhozása) irányuló beavatkozását. A „Tőke" megjelenése óta a világ valamennyi civilizált országának munkásmozgalma ezernyi ezer új ténnyel egészíti ki ezt a képet.

A relatív értéktöbblet termelését elemezve, Marx megvizsgálja azt a három fő történelmi szakaszt, amelyeken a munka termelékenységének emelése a kapitalizmus alatt keresztül megy. Ez a három fő szakasz: 1) az egyszerű kooperáció; 2) a munkamegosztás és a manufaktúra; 3) a gépek és a nagyipar. Hogy itt milyen mélyrehatóan fedte fel Marx a kapitalizmus fejlődésének fő, tipikus vonásait, ez egyebek közt abból is látható, hogy az úgynevezett orosz „kusztár"-ipar vizsgálata rendkívül gazdag anyagot szolgáltat az említett három szakasz első két szakaszának illusztrálására. A gépi nagyipar forradalmasító hatása pedig, amelyről Marx 1867-ben írt, az azóta eltelt fél évszázad alatt egész sor „új" országban (Oroszországban, Japánban stb.) megmutatkozott.

Továbbá. Rendkívül fontos és egészen új a ***tőkefelhalmozás*** marxi elemzése, vagyis annak elemzése, hogy a tőkés az értéktöbblet egy részét tőkévé változtatja, nem személyi szükségleteinek vagy szeszélyeinek kielégítésére, hanem új termelésre fordítja. Marx kimutatta, hogy az egész korábbi klasszikus politikai gazdaságtan (Adam Smith-től kezdve) tévedett, amikor azt tanította, hogy az értéktöbblet egész tőkésített részét a változó tőkére fordítják. Valójában az értéktöbblet tőkévé változtatott része *termelési eszközökre* plusz változó tőkére oszlik. A kapitalizmus fejlődésének és szocializmussá való átalakulásának folyamatában óriási jelentősége van annak, hogy az állandó tőke részaránya (a tőke egész összegéhez viszonyítva) gyorsabban növekszik, mint a változó tőkéé.

A tőkefelhalmozás, azzal, hogy meggyorsítja a munkásoknak a gépek által való kiszorítását s az egyik póluson gazdagságot, a másik póluson nyomort teremt, egyúttal létrehozza az úgynevezett „munkástartalékseregét", a munkások „viszonylagos fölöslegét", vagy a „kapitalista túlnépesedést", mely a legkülönbözőbb formákban jelentkezik és lehetővé teszi a tőkésnek, hogy rendkívül gyorsan bővítse a termelést. A hitellel és a tőkének termelési eszközökben való felhalmozásával kapcsolatban ez a lehetőség többek között megadja a kulcsot a túltermelési *válságok* megértéséhez, amelyek a tőkés országokban előbb átlag minden tíz évben, majdpedig hosszabb és kevésbbé határozott időközökben periódikusan bekövetkeztek. A kapitalizmus alapján végbemenő tőkefelhalmozástól meg kell különböztetni az úgynevezett eredeti felhalmozást, amelynek formái: a dolgozó erőszakos elválasztása a termelési eszközöktől, a parasztok elűzése földjeikről, a faluközösségi földek elrablása, a gyarmatok, államadósságok, védővámok stb. rendszere. „Az eredeti felhalmozás" hozza létre az egyik póluson a „szabad" proletárt, a másik póluson a pénztulajdonost, a tőkést.

„A tőkés felhalmozás történelmi tendenciáját" Marx a következő híres szavakkal jellemzi: „A közvetlen termelők kisajátítását a legkíméletlenebb vandalizmussal és a leggyalázatosabb, legpiszkosabb, legkicsinyesebben gyűlölködő szenvedélyektől ösztönöztetve hajtják végre." (A paraszt és a kézműves) „saját munkájával szerzett, úgyszólván az egyes, független munkásegyénnek és munkája feltételeinek összenövésén nyugvó magántulajdonát kiszorítja a tőkés magántulajdon, amely idegen, de formailag szabad munka kizsákmányolásán alapszik . . . Most már a továbbiakban nem az önállóan gazdálkodó munkást, hanem a sok munkást kizsákmányoló tőkést kell kisajátítani. Ez a kisajátítás a tőkés termelés immanens törvényeinek játéka útján, a tőkék centralizációja útján megy végbe. Egy-egy tőkés sok tőkést üt agyon. Ezzel a centralizációval, vagyis azzal karöltve, hogy kevés tőkés sok tőkést sajátít ki, kifejlődik a munkafolyamat egyre magasabb színvonalú kooperatív formája, a tudomány tudatos technikai alkalmazása, a föld tervszerű kiakná-

zása, a munkaeszközök átváltozása csak közösen alkalmazható munkaeszközökké, minden termelési eszköz gazdaságosabb kihasználása azáltal, hogy kombinált, társadalmi munka termelési eszközeiként használják őket, valamennyi nép bekapcsolódása a világpiac hálózatába és ezzel a tőkés rendszer nemzetközi jellege. Ugyanakkor, amidőn folytonosan csökken a tőkemágnások száma, akik ennek az átalakulási folyamatnak minden előnyét bitorolják és monopolizálják — nő a nyomor, az elnyomás, a szolgaság, az elfajulás, a kizsákmányolás, de nő a mind nagyobbra duzzadó és a tőkés termelési folyamat szerkezete által iskolázott, egyesített és szervezett munkásosztály felháborodása is. A tőkemonopólium bilincsévé válik annak a termelési módnak, amely vele és az ő uralma alatt virágzott fel. A termelési eszközök centralizációja és a munka társadalmasítása olyan fokra hágnak, ahol már nem férnek meg tőkés burkukban. A burkot szétrepesztik. Üt a tőkés magántulajdon végórája. A kisajátítókat kisajátítják." („A tőke". 1. köt.)

Rendkívül fontos továbbá és egészen új az egész társadalmi tőke újratermelésének marxi elemzése a „Tőke" 2. kötetében. Marx itt sem az egyes, hanem a tömeges jelenséget, nem a társadalom gazdaságának tört részecskéit, hanem ezt az egész gazdaságot összességében vizsgálja. Marx a klasszikusok előbb említett hibájának kijavítása után az egész társadalmi termelést két nagy osztályra: I) a termelési eszközök termelésének és II) a fogyasztási cikkek termelésének osztályára osztja és számszerű példák segítségével részletesen vizsgálja a társadalmi össztőkének mint egésznek forgását mind az egyszerű újratermelés, mind a felhalmozás esetében. A „Tőke" 3. kötetében Marx az értéktörvény alapján megoldja az **átlagprofitráta** alakulásának kérdését. Marx óriási lépéssel vitte előbbre a gazdaságtudományt azzal, hogy vizsgálatában a gazdasági tömegjelenségekből, a társadalmi gazdaság egészéből indult ki, nem pedig egyes esetekből, vagy a verseny külső felületén mozgó jelenségekből, mint ahogy ezt a vulgáris politikai gazdaságtan, vagy a modern „határhaszonelmélet" gyakran teszi. Marx előbb az értéktöbblet keletkezését elemzi és csak azután tér át annak

vizsgálatára, hogy az értéktöbblet hogyan bomlik szét profitra, kamatra és földjáradékra. A profit az értéktöbbletnek a vállalatba fektetett egész tőkéhez való viszonya. A „magas szerves összetételű" tőke (vagyis az olyan tőke, amelyben az állandó tőke túlsúlya a változó tőkével szemben nagyobb arányú, mint a társadalmi átlagos arány) az átlagosnál alacsonyabb profitrátát ad. Az „alacsony szerves összetételű" tőke — az átlagosnál magasabbat. A tőkék közötti verseny, a tőkék szabad áramlása egyik termelési ágból a másikba — a profitrátát mindkét esetben átlagos színvonalra hozza. Valamely adott társadalom áruinak összértéke egyenlő az áruk árának összegével, de az egyes vállalatokban és az egyes termelési ágakban az árukat, a verseny hatása alatt, nem értékükön, hanem a *termelési árukon* adják el, amely a ráfordított tőke és az átlagprofit összegével egyenlő.

Így tehát azt a közismert és vitathatatlan tényt, hogy az árak eltérnek az értékektől és hogy a profit kiegyenlítődik, Marx teljesen megmagyarázta az értéktörvény alapján, mert valamennyi áru értékének összege egyenlő az árak összegével. De az értéknek (társadalmi értéknek) az árakra (egyéni árakra) való visszavezetése nem egyszerűen, nem közvetlenül, hanem nagyon bonyolultan megy végbe: egészen természetes, hogy olyan társadalomban, amely különálló árutermelőkből áll, akiket csak a piac kapcsol össze, a törvényszerűség nem juthat kifejezésre másként, mint egy átlagos, társadalmi tömegtörvényszerűségben, úgy hogy az individuális elhajlások kölcsönösen kiegyenlítődnek az egyik vagy a másik irányban.

A munka termelékenységének emelkedése azt jelenti, hogy az állandó tőke a változó tőkéhez képest gyorsabban növekszik. Mivel pedig az értéktöbblet csakis a változó tőke funkciója, ezért világos, hogy a profitráta (az értéktöbbletnek az egész tőkéhez, nem pedig csak a tőke változó részéhez való viszonya) csökkenő tendenciát mutat. Marx részletesen elemzi ezt a tendenciát és számos olyan körülményt emel ki, amelyek elfedik, vagypedig ellene hatnak. Nem térünk ki a 3. kötet rendkívül érdekes szakaszainak ismertetésére, melyekben Marx az uzsora-, kereskedelmi és pénztőkét tárgyalja, hanem áttérünk a legfontosabbra:

a *földjáradék*elméletre. Annak következtében, hogy a földterület korlátozott, hogy a tőkés országokban az egész földterület egyes tulajdonosok kezében van, a mezőgazdasági termékek termelési árát nem a közepes, hanem a legrosszabb talajon folytatott termelés költségei, a termékek piacra szállításának nem közepes, hanem legrosszabb feltételei határozzák meg. A legrosszabb talajon (vagy a legrosszabb feltételek mellett) és a legjobb talajon (vagy a legjobb feltételek mellett) előállított mezőgazdasági termékek termelési ára közötti különbség adja a különbözeti vagy *differenciális* járadékot. Marx a differenciális járadékot részletesen elemzi, kimutatja, hogy az az egyes földek különböző termékenységéből, a földbe fektetett tőkék különböző nagyságából származik, és teljesen feltárta (lásd még az „Értéktöbblet-elméleteket" is, ahol különös figyelmet érdemel a marxi Rodbertus-bírálat) Ricardo tévedését, aki azt állította, hogy csak a jobb földről a rosszabb földre való fokozatos átmenet esetén keletkezhet differenciális földjáradék. Ellenkezőleg, vannak fordított átmenetek is, olyan esetek, amikor valamilyen minőségi osztályba sorozott föld (a mezőgazdasági technika, a városok növekedése stb. következtében) más minőségű földdé válik és nagy tévedés a híres „csökkenő földhozadék törvénye", mellyel a kapitalizmus fogyatékosságait, korlátozottságait és ellentmondásait a természetre hárítják. Továbbá, a profit egyenlősége az ipar és általában a nemzetgazdaság minden ágában feltételezi, hogy a verseny teljesen szabad, hogy a tőkék szabadon áramlanak egyik iparágból a másikba. A föld magántulajdona azonban monopóliumot teremt, amely gátolja a tőkék szabad áramlását. Ennek a monopóliumnak a következtében, bár a mezőgazdaságban a tőke alacsonyabb szerves összetételű és ennek folytán ott individuálisan magasabb a profitráta, a mezőgazdasági termékek nem kerülnek bele a profitráta kiegyenlítődésének teljesen szabad folyamatába; a föld tulajdonosának, mint monopolistának megvan az a lehetősége, hogy az árat az átlagosnál magasabb színvonalon tartsa, s ez a monopolár szüli az *abszolút* földjáradékot. A differenciális járadékot nem lehet megszüntetni amíg a kapitalizmus fennáll, de az abszolút járadékot

lehet — például a föld nacionalizálása esetén, mikor a föld állami tulajdonba megy át. Ez az átmenet, a föld nacionalizálása, aláásná a magántulajdonosok monopóliumát, a szabadverseny pedig következetesebben, teljesebben érvényesülne a mezőgazdaságban. És éppen ezért — mondja Marx — a radikális burzsoák a történelem folyamán nem egyszer követelték a föld nacionalizálását; ez a progresszív burzsoá követelés azonban elijeszti a burzsoázia többségét, mivel nagyon közelről „érint" egy másik, napjainkban különösen fontos és „kényes" monopóliumot: a termelési eszközök monopóliumát általában. (Az átlagprofit és az abszolút földjáradék marxi elméletét Marx maga nagyon népszerűen, tömören és világosan fejtette ki 1862 augusztus 2-án Engelshez írt levelében. Lásd „Levelezés" 3. köt. 77—81. old. Lásd még az 1862 augusztus 9-én kelt levelet, u. o. 86—87. old.[26]) — A földjáradék történetével kapcsolatban fontos Marx fejtegetéseinek arra a részére utalnunk, ahol azt elemzi, hogy a munkajáradék (mikor a paraszt a földesúr földjén teljesített munkájával teremt többletterméket) hogyan változik át természetben azaz termékekben fizetett járadékká (mikor a paraszt saját földjén termel többletterméket és azt „nem-gazdasági kényszer" következtében adja oda a földesúrnak), majd pénzjáradékká (ugyanaz a természetben fizetett járadék, amely az árutermelés fejlődése következtében pénzzé változik át, ilyen volt az „obrok" a régi Oroszországban) és végül tőkés járadékká, mikor a mezőgazdaságban a paraszt helyére a vállalkozó lép, aki a földet bérmunka segítségével műveli. A „tőkés földjáradék keletkezésének" ezzel az elemzésével kapcsolatban ki kell emelnünk Marx néhány mélyenszántó (az elmaradt országok, mint Oroszország, számára különösen fontos) gondolatát a **kapitalizmus fejlődéséről a mezőgazdaságban.** „A természetbeni járadéknak pénzjáradékká való átváltozásával... nemcsak szükségszerűen együtt jár, de azt meg is előzi a pénzért bérmunkát vállaló nincstelen napszámosok osztályának kialakulása. Ennek az osztálynak keletkezése idején, amikor ez az új osztály még csak szórványosan lép fel, a járadékra kötelezett jobbmódú parasztok között szükségszerűen kialakult az a szokás,

hogy saját számlájukra mezőgazdasági bérmunkásokat zsákmányolnak ki, éppúgy, mint ahogy már a hűbériség idején a tehetős jobbágyparasztok maguk is jobbágyokat tartottak. Ilymódon ezeknek a parasztoknak lassanként lehetőségük nyílik arra, hogy bizonyos vagyont halmozzanak fel és a jövőben tőkésekké váljanak. Ilymódon a föld régi tulajdonosai között, akik maguk is dolgoznak, a tőkés bérlők melegágya keletkezik, akiknek fejlődése a nem-mezőgazdasági tőkés termelés általános fejlődésétől függ“ . . . („A tőke“. 3. köt. 2. rész. 332. old.). „A földműves nép egy részének kisajátítása és elűzése nemcsak munkásokat szabadít fel az ipari tőke számára létfenntartási cikkeikkel és munkaeszközükkel együtt, hanem megteremti a belső piacot“ („A tőke“. 1. köt., 2. kiad. 778. old.). A falusi lakosság elszegényedésének és koldusbotra juttatásának pedig szerepe van abban, hogy munkástartaléksereg alakul a tőke számára. Minden tőkés országban „a falusi lakosság egy része állandóan készen áll arra, hogy városi, vagyis manufaktúra-proletariátussá legyen...“ (manufaktúrán itt minden nem-mezőgazdasági ipar értendő). „A viszonylagos túlnépesedésnek ez a forrása tehát állandóan működik . . . A mezőgazdasági munkást . . . a bérminimumra szorítják, úgyhogy féllábával állandóan a pauperizmus mocsarában áll“ („A tőke“. 1. köt., 2. kiad. 668. old.). A kisüzemű termelés alapja az, hogy a paraszt által megművelt föld a paraszt magántulajdona; ez a feltétele annak, hogy a kisüzemű termelés virágozzék és klasszikus formát öltsön. De ez a kisüzemű termelés csak a termelés és a társadalom szűk, primitív kereteivel fér össze. A kapitalizmusban „a parasztok kizsákmányolása csak formájában különbözik az ipari proletariátus kizsákmányolásától. A kizsákmányoló ugyanaz: a tőke. Az egyes tőkések jelzálogkölcsönökkel és uzsorával zsákmányolják ki az egyes parasztokat, a tőkés osztály állami adókkal zsákmányolja ki a parasztosztályt“ („Osztályharcok Franciaországban“). „A paraszt parcellája már csak ürügy, amely a tőkés számára lehetővé teszi, hogy a földből profitot, kamatot és járadékot húzzon, a paraszt pedig lássa, hogyan jut munkabéréhez“ („Brumaire 18-a“). A paraszt rendszerint még munkabérének egy részét is át-

engedi a tőkés társadalomnak, vagyis a tőkés osztálynak, maga pedig „a magántulajdonos külszíne alatt — az írországi bérlő színvonalára süllyed“ („Osztályharcok Franciaországban“). Mi az „egyik oka annak, hogy azokban az országokban, ahol túlnyomó a parcellatulajdon, a gabona ára alacsonyabb, mint azokban az országokban, ahol a tőkés termelési mód uralkodik“? („A tőke“. 3. köt. 2. rész. 340. old.) Ennek egyik oka az, hogy a paraszt a többlettermék egy részét ingyen adja át a társadalomnak (vagyis a tőkés osztálynak). „Így tehát ez az alacsony ár“ (a gabona és más mezőgazdasági termékek alacsony ára) „a termelők szegénységének és semmi esetre sem munkájuk termelékenységének az eredménye“ („A tőke“. 3. köt. 2. rész. 340. old.). A kapitalizmusban a kis földtulajdon, a kisüzemű termelés normális formája, hanyatlik, megsemmisül, elpusztul. „A parcellatulajdon természeténél fogva kizárja: a munka társadalmi termelőerőinek fejlődését, a munka társadalmi formáit, a tőkék társadalmi koncentrációját, a nagyban való állattenyésztést, a tudomány egyre fokozottabb alkalmazását. Az uzsora és az adórendszer mindenütt és elkerülhetetlenül a parcellatulajdon pusztulására vezet. A tőkének földvásárlásra való fordítása elvonja ezt a tőkét attól, hogy a föld megművelésébe fektessék. A termelési eszközök végnélkül szétforgácsolódnak és maguk a termelők is végnélkül szétszóródnak.“ (A kooperációk, vagyis a kisparasztok szövetkezetei, amelyek rendkívül progresszív burzsoá szerepet töltenek be, csak gyengítik ezt a tendenciát, de nem szüntetik meg; arról sem szabad elfeledkezni, hogy ezek a kooperációk sokat adnak a jómódú parasztoknak, de nagyon keveset, majdnem semmit sem nyujtanak a szegényparasztság tömegének és hogy maguk ezek a szövetkezetek is bérmunka kizsákmányolóivá lesznek.) „Az emberi erő óriási fecsérlése, a termelési feltételek fokozódó rosszabbodása és a termelési eszközök drágulása“ — ez „a parcellatulajdon szükségszerű törvénye.“ A kapitalizmus a mezőgazdaságban is, éppúgy mint az iparban, csak a „termelők mártíromsága“ árán tudja átalakítani a termelési folyamatot. „Az a körülmény, hogy a mezőgazdasági munkások nagy területeken szétszórtan élnek, meg-

töri ellenálló erejüket, míg a koncentráció a városi munkások ellenálló erejét fokozza. A városi iparban éppúgy, mint a modern mezőgazdaságban, a munka fokozott termelékenysége és a fokozottabb munka azzal a következménnyel jár, hogy maga a munkaerő pusztul és sorvad. És minden haladás a tőkés mezőgazdaság terén nemcsak a munkás kirablásának művészetében jelent haladást, hanem egyszersmind abban a művészetben is, hogyan kell a talajt kifosztani... A tőkés termelés tehát csak úgy tudja fejleszteni a társadalmi termelési folyamat technikáját és kombinációját, hogy ugyanakkor aláássa minden gazdagságforrását: a földet és a munkást" („A tőke". 1. köt. 13. fej. vége).

A SZOCIALIZMUS

Az előzőkből látható, hogy Marx a tőkés társadalom szocialista társadalommá való átalakulásának elkerülhetetlenségét teljesen és kizárólag a modern társadalom gazdasági mozgástörvényéből vezeti le. A munka társadalmasítása, amely ezernyi formában egyre gyorsabban halad előre és a Marx halála óta eltelt fél évszázad alatt különösen szembeötlően nyilvánul meg a nagyüzemű termelés, a tőkés kartellek, szindikátusok és trösztök fejlődésében, valamint a finánctőke méreteinek és hatalmának óriási megnövekedésében — íme, ez a szocializmus elkerülhetetlen bekövetkezésének fő anyagi alapja. Ennek az átalakulásnak szellemi és morális hajtóereje, fizikai végrehajtója a proletariátus, melyet maga a kapitalizmus nevel. A proletariátus harca a burzsoázia ellen, amely különböző és tartalomban egyre gazdagabb formákban folyik, elkerülhetetlenül politikai harccá válik, mely a politikai hatalomnak a proletariátus által való meghódítására irányul („proletárdiktatúra"). A termelés társadalmasításának szükségszerűen arra kell vezetnie, hogy a termelési eszközök a társadalom tulajdonába mennek át, hogy a „kisajátítókat kisajátítják". A munka termelékenységének óriási növekedése, a munkanap megrövidülése, a kisüzemű, primitív, szétforgácsolt termelés maradványainak, romjainak kollektív, tökéletesebb munkával való helyettesítése —

ez lesz ennek az átmenetnek közvetlen következménye. A kapitalizmus teljesen széttépi a mezőgazdaság és az ipar kapcsolatát, de ugyanakkor fejlődésének felsőbb fokán újabb elemeit készíti elő ennek a kapcsolatnak, annak, hogy az ipar és a mezőgazdaság egyesüljön a tudománynak és a kollektív munka kombinációjának tudatos alkalmazása, az emberiség új települési módja alapján (megszünteti mind a falu elmaradt, a világtól elszakadt, elvadult helyzetét, mind pedig azt, hogy nagy városokban természetellenesen óriási tömegek zsúfolódjanak össze). A modern kapitalizmus legfelsőbb formái a család új formáját, a nő helyzetének és a serdülő nemzedék nevelésének új feltételeit készítik elő: a modern társadalomban a női és a gyermekmunka, a patriarchális család felbomlása a kapitalizmus hatása alatt, elkerülhetetlenül a legszörnyűbb, legpusztítóbb és legvisszataszítóbb formákat ölti. Ennek ellenére, „a nagyipar azáltal, hogy a társadalmilag szervezett termelési folyamatokban, a családi tűzhely körén túl döntő szerepet biztosít a nőknek, a mindkét nembeli ifjúságnak és gyermekeknek, új gazdasági alapot teremt a család és a nemek viszonyának magasabb formája számára. Természetesen éppolyan dőreség a család keresztény-germán formáját abszolútnak tekinteni, mint a család antik-római, antik-görög, vagy keleti formáját, amelyek egyébként egymásközött egy történelmi fejlődési sort alkotnak. Éppoly világos, hogy a mindkét nembeli és a legkülönbözőbb korú egyénekből álló kombinált munkaszemélyzet összetételének — bár a természetes fejlődés során kialakult brutális, tőkés formájában, ahol a munkás van a termelési folyamatért, nem pedig a termelési folyamat a munkásért, a pusztulás és a rabszolgaság dögvészes forrása — megfelelő körülmények között, éppen ellenkezőleg a humánus fejlődés forrásává kell válnia“ („A tőke“. 1. köt. 13. fej. vége). A gyári rendszer megmutatja nekünk „a jövő nevelésének csíráját, amikor bizonyos koron túl minden gyermeket úgy fognak nevelni, hogy a termelőmunkát egybekapcsolják az oktatással és a tornával, nemcsak azért, mert ez a módszer fokozza a társadalmi termelést, hanem mert ez a sokoldalúan fejlett emberek termelésének egyetlen módszere“ (ugyanott). Ugyanerre a történelmi

alapra állítja Marx szocializmusa a nemzeti kérdést és az állam kérdését is, történeti alapra nem abban az értelemben, hogy csak magyarázza a multat, hanem, a jövő merész előrelátása és a jövő megvalósítására irányuló bátor gyakorlati tevékenység értelmében is. A nemzet a burzsoá korszak társadalmi fejlődésének szükségszerű terméke és elkerülhetetlen formája. És a munkásosztály nem erősödhetett meg, nem férfiasodhatott meg, nem forrhatott ki másképp, csak úgy, hogy „nemzeti keretek között rendezkedett be", hogy „nemzeti" („bár semmiesetre sem burzsoá értelemben"). A kapitalizmus fejlődése azonban a nemzeti válaszfalakat mindinkább lerombolja, megszünteti a nemzeti elkülönülést, a nemzeti ellentétek helyébe osztályellentéteket állít. Ezért a fejlett tőkés országokban teljesen igaz az, hogy „a munkásoknak nincs hazájuk" és hogy legalább a civilizált országok proletariátusának „egyesült akciója", „a proletariátus felszabadulásának egyik legelső feltétele" („Kommunista Kiáltvány"). Az állam, ez a szervezett erőszak, a társadalom fejlődésének bizonyos fokán szükségszerűen keletkezett, mikor a társadalom kibékíthetetlen osztályokra szakadt, amikor nem létezhetett többé látszólag a társadalom fölött álló és bizonyos fokig tőle elkülönült „hatalom" nélkül. Az állam, mivel osztályellentétekből született „a leghatalmasabb, a gazdaságilag uralkodó osztály állama, s ez az osztály az állam segítségével politikailag is uralkodóosztállyá válik és ilymódon új eszközökre tesz szert az elnyomott osztály fékentartására és kizsákmányolására. Így az ókori állam mindenekelőtt a rabszolgatartók állama volt a rabszolgák fékentartására, a hűbéri állam a nemesség szerve volt a jobbágy- és féljobbágyparasztok fékentartására, a modern képviseleti állam pedig a tőke eszköze a bérmunka kizsákmányolására" (Engels. „A család, a magántulajdon és az állam eredete", amelyben Engels saját és Marx nézeteit fejtegeti). Ezt a tényt még a burzsoá állam legszabadabb és legprogresszívebb formája, a demokratikus köztársaság sem szünteti meg, a legkevésbbé sem — csak megváltoztatja a formáját (a kormány és a tőzsde kapcsolata, a hivatalnokok és a sajtó — közvetlen és közvetett — megvesztegethetősége stb.). A szocializmus az osztályok és ezzel az állam megszünte-

tésére is vezet. „Az első cselekedet — írja Engels az „Anti-Dühring“-ben —, amellyel az állam valóban mint az egész társadalom képviselője lép fel — a termelési eszközök birtokbavétele a társadalom nevében — egyszersmind az államnak mint olyannak utolsó önálló cselekedete. Az államhatalomnak a társadalmi viszonyokba való beavatkozása fokozatosan minden téren fölöslegessé válik és azután magától megszűnik. A személyek kormányzása helyébe a dolgok igazgatása és a termelési folyamatok vezetése lép. Az államot nem «törlik el», az állam elhal.“ „Az a társadalom, mely a termelést a termelők szabad és egyenjogú szövetkezése alapján újjászervezi, odahelyezi majd az egész államgépezetet, ahol akkor a legmegfelelőbb helye lesz: a régiségek múzeumába, a rokka és a bronzbalta mellé“ (Engels. „A család, a magántulajdon és az állam eredete“).

Végül, arra a kérdésre vonatkozólag, hogy mi az álláspontja Marx szocializmusának a kisparasztság irányában, mely a kisajátítók kisajátításának korszakában is fennmarad, utalnunk kell Engels nyilatkozatára, amely Marx gondolatait fejezi ki: „Ha az államhatalom birtokába jutunk, nem gondolhatunk arra, hogy a kisparasztokat erőszakkal kisajátítsuk (kárpótlással vagy anélkül, mindegy), mintahogy ezt a nagybirtokosokkal meg kell tennünk. Feladatunk a kisparaszttal szemben elsősorban az, hogy magánüzemét és magántulajdonát szövetkezeti útra tereljük, nem erőszakkal, hanem példaadással és azzal, hogy társadalmi segítséget nyujtunk ehhez a célhoz. És akkor mindenesetre elég eszköz áll rendelkezésünkre, hogy a kisparasztnak olyan előnyöket helyezzünk kilátásba, amelyeket már most is meg kell értenie“ (Engels. „A nyugati agrárkérdéshez“. Alekszejeva kiadása. 17. old.; az orosz fordítás hibás. Az eredeti a „Neue Zeit“-ben jelent meg).

A PROLETÁR OSZTÁLYHARC TAKTIKÁJA

Marx, miután már 1844—1845-ben felismerte a régi materializmus egyik legfőbb fogyatékosságát, mely abban áll, hogy nem tudta megérteni a forradalmi gyakorlati tevékenység feltételeit és nem tudta értékelni annak jelen-

tőségét — elméleti tanulmányai mellett egész életén át lankadatlan figyelemmel foglalkozott a proletariátus osztályharcának taktikai kérdéseivel. E tekintetben rengeteg anyagot tartalmaz Marx *minden* műve, de különösen Marx és Engels levelezése, amely négy kötetben 1913-ban jelent meg. Az idevonatkozó anyagot még korántsem gyüjtötték és foglalták össze, még nem tanulmányozták eléggé és nem dolgozták fel. Ezért itt csak egészen általános és rövid megjegyzésekre kell szorítkoznunk, hangsúlyozva, hogy Marx a materializmust *e nélkül* az oldala nélkül joggal felemásnak, egyoldalúnak, halottnak tekintette. Marx a proletariátus alapvető taktikai feladatát materialista dialektikus világszemléletének valamennyi kiinduló tételével a legteljesebb összhangban határozta meg. Az élenhaladó osztály taktikája csak akkor lehet helyes, ha arra támaszkodik, hogy objektív módon számbaveszi az adott társadalom kivétel nélkül valamennyi osztályának kölcsönös viszonyait egész összességükben, tehát ha számbaveszi ennek a társadalomnak objektív fejlődési fokát és e társadalomnak más társadalmakhoz való kölcsönös viszonyát is. Emellett minden osztályt és minden országot nem sztatikus, hanem dinamikus, vagyis nem mozdulatlan állapotában, hanem mozgásában kell vizsgálni (amely mozgásnak törvényei minden osztály gazdasági létfeltételeiből következnek). A mozgást viszont nemcsak a mult, hanem a jövő szempontjából is kell vizsgálni, mégpedig nem az „evolucionisták“ sekélyes felfogása szerint, akik csak lassú változásokat látnak, hanem dialektikusan: „A nagy történelmi események fejlődésében 20 év nem több egy napnál — írta Marx Engelsnek —, noha utóbb jöhetnek napok, amelyekben 20 év összpontosul“ („Levelezés“. 3. köt. 127. old.)[27]. A proletariátus taktikájának a fejlődés minden fokán, minden időpontban számolnia kell az emberi történelemnek ezzel a elkerülhetetlen objektív dialektikájával, olymódon, hogy egyrészt kihasználja a politikai tespedés, illetve a csigalassúságú, úgynevezett „békés“ fejlődés korszakait arra, hogy fejlessze az élenjáró osztály öntudatát, erőit és harcképességét, másrészt pedig ezt az egész kihasználó munkát az adott osztály mozgalmának „végcélja“ irányában és azért végzi, hogy képessé tegye ezt az osztályt arra,

hogy azokban a nagy napokban, amelyek mindegyike „20 évet összpontosít magában“, a nagy feladatokat gyakorlatilag megoldja. Ebben a kérdésben különösen fontos Marx két megállapítása. Az egyiket „A filozófia nyomora“ c. munkájában fejtette ki a proletariátus gazdasági harcával és gazdasági szervezeteivel, a másikat a „Kommunista Kiáltvány“-ban a proletariátus politikai feladataival kapcsolatban. Az első így szól: „A nagyipar tömegesen egy helyre zsúfol olyan embereket, akik nem ismerik egymást. A konkurrencia megbontja érdekeiket. De a munkabér védelmezése, ez a közös érdek a vállalkozóval szemben, egyesíti őket az ellenállás közös gondolatában ... és megszületik az egyesülés. A kezdetben elszigetelt egyesülések csoportokká alakulnak s az állandóan egyesült tőkével szemben az egyesülések fenntartása sokkal fontosabb lesz, mint a munkabér megvédése. Ebben a harcban — ebben a valóságos polgárháborúban — egyesülnek és fejlődnek egy jövendő csata összes elemei. Az egyesülés — ehhez a ponthoz érve — politikai jelleget ölt.“ Íme, itt van előttünk a gazdasági harc és a szakszervezeti mozgalom programja és taktikája, amely néhány évtizedre, arra a hosszú korszakra szól, amelyben a proletariátus a „jövendő csatára“ készíti elő erőit. Ehhez hozzá kell még vennünk Marxnak és Engelsnek az angol munkásmozgalom példáiból leszűrt számos útmutatását arra vonatkozóan, hogy az ipari „virágzás“ idején hogyan próbálják „megvásárolni a munkásokat“ („Marx és Engels levelezése“. 1. köt. 136. old.)[28], hogyan próbálják elvonni őket a harctól, általában hogyan „demoralizálja a munkásokat“ az ipari „virágzás“ (2. köt. 218. old.); hogyan „burzsoásodik el“ az angol proletariátus — úgyannyira, hogy „ez a valamennyi nemzet közül legburzsoább nemzet“ (az angol) „végülis — úgy látszik — odáig akarja vinni a dolgot, hogy a burzsoázia mellett burzsoá arisztokráciája és burzsoá proletariátusa legyen“ (2. köt. 290. old.)[29]; hogyan illan el az angol proletariátus „forradalmi energiája“ (3. köt. 124. old.); hogyan kell hosszabb vagy rövidebb ideig várni arra, amíg „az angol munkások kigyógyulnak nyilvánvaló burzsoá fertőzöttségükből“ (3. köt. 127. old.); hogy az angol munkásmozgalomból menynyire hiányzik a „chartista hév“ (1866. 3. köt. 305. old.)[30];

hogyan jön létre az angol munkásvezéreknek az a típusa, mely „a radikális burzsoák és a munkások között áll" (Holyoake-ról, 4. köt. 209. old.); hogy Anglia monopolhelyzete következtében és amíg Anglia monopolhelyzete nem omlik össze, a „brit munkást nem lehet kimozdítani" (4. köt. 433. old.)[31]. Marx tehát a gazdasági harc taktikáját a munkásmozgalom általános menetével *(és kimenetelével)* összefüggésben, csodálatosan átfogó, sokoldalú, dialektikus, igazi forradalmi szempontból vizsgálja.

A „Kommunista Kiáltvány" a politikai harc taktikájára vonatkozólag a marxizmus következő alaptételét állította fel: „a kommunisták a munkásosztály közvetlen céljaiért és érdekeiért harcolnak, de a jelen mozgalomban egyúttal a mozgalom jövőjét képviselik." Marx ennek megfelelően 1848-ban Lengyelországban az „agrárforradalom pártját támogatta", „azt a pártot, mely az 1846-os krakkói felkelést szervezte". Németországban 1848—1849-ben Marx a szélső forradalmi demokráciát támogatta és később sem vont vissza soha semmit abból, amit akkor mondott a taktikáról. Marx a német burzsoáziát olyan elemnek tekintette, amely „kezdettől fogva hajlandó volt a népet elárulni" (csak a parasztsággal való szövetség tette volna lehetővé a burzsoázia feladatainak teljes megvalósítását) „és a régi társadalom koronás képviselőivel megalkudni". A német burzsoázia osztályhelyzetéről a burzsoá-demokratikus forradalom korszakában Marx összegező elemzése — mely egyébként mintaképe a materializmusnak, mely a társadalmat mozgásban, éspedig a mozgásnak nemcsak a *mult* felé forduló oldaláról vizsgálja — így szól: „... nem hisz önmagában, nem hisz a népben; a felsőbbség felé morog, a tömegektől reszket; ... megrémül a világot rengető vihartól; ... minden energia híján, mindenütt csak plagizál; ... kezdeményezésre képtelen; ... átkozott aggastyán, aki arra volt kárhoztatva, hogy egy erőtől duzzadó nép első ifjúi felbuzdulását saját elaggott érdekében vezesse" ... („Neue Rheinische Zeitung" 1848; lásd „Irodalmi hagyaték". 3. köt. 212. old.)[32]. Mintegy 20 évvel később Marx Engelshez írt levelében (3. köt. 224. old.) abban jelölte meg az 1848-as forradalom sikertelenségének okát, hogy a burzsoázia többre becsülte a

rabsággal járó nyugalmat, mint a szabadsággal járó harcnak puszta kilátását. Amikor az 1848—1849-es forradalmi korszak végetért, Marx erélyesen küzdött azok ellen, akik forradalmasdit próbáltak játszani (harc Schapper és Willich ellen), és azt követelte, hogy tanuljanak meg az új korszaknak megfelelően dolgozni, amely mintegy „békésen" új forradalmakat készít elő. És hogy milyen szellemben folytatott munkát követelt Marx, látható abból, ahogyan Németország 1856-os helyzetét jellemezte, mikor ott a legfeketébb reakció uralkodott: „Németországban minden attól függ majd, hogy lehetséges-e a proletárforradalmat a parasztháború valamiféle második kiadásával támogatni" („Marx és Engels levelezése". 2. köt. 108. old.)[33]. Amíg a németországi demokratikus (burzsoá) forradalom nem fejeződött be, Marx a szocialista proletariátus taktikájának kérdésében minden figyelmét a parasztság demokratikus energiájának fejlesztésére fordította. Lassalleról egyebek közt éppen azért volt az a véleménye, hogy „Poroszország javára objektíve elárulta az egész munkásmozgalmat" (3. köt. 210. old.), mert Lassalle a földbirtokosok és a porosz nacionalizmus szekerét tolta. „Egy túlnyomóan mezőgazdasági országban..." — írta Engels 1865-ben Marxnak, abból az alkalomból, hogy közös nyilatkozatot készültek közzétenni a sajtóban — „aljasság... hogy az ipari proletariátus nevében kizárólag csak a burzsoáziát támadják, de egy szóval sem emlékeznek meg a feudális főnemességről, amely patriarchális módon, deressel súlyosbítva zsákmányolja ki a mezőgazdasági proletariátust" (3. köt. 217. old.)[34]. Az 1864—1870-es években, amikor Németországban végéhez közeledett a burzsoádemokratikus forradalom befejezésének korszaka, az a korszak, amelyben Poroszország és Ausztria kizsákmányoló osztályai között amiatt folyt a harc, hogy milyen módon fejezzék be ezt a forradalmat *felülről*, Marx nemcsak a Bismarckkal kacérkodó Lassalle-t ítélte el, hanem rendreutasította Liebknechtet is, aki „osztrákbarát" lett és a partikularizmust védelmezte; Marx forradalmi taktikát követelt, amely egyaránt kíméletlenül harcol Bismarck és az osztrákbarátok ellen, olyan taktikát, amely nem igazodik a „győzteshez" — a porosz junkerhoz, hanem

haladéktalanul újból felveszi a forradalmi harcot ellenük *azon a talajon is*, amelyet a porosz katonai győzelmek teremtettek („Marx és Engels levelezése". 3. köt. 134, 136, 147, 179, 204, 210, 215, 418, 437, 440—441. old.)[35]. Az Internacionále 1870 szeptember 9-én kelt híres üzenetében Marx óva intette a francia proletariátust az időelőtti felkeléstől, amikor azonban a felkelés mégis kitört (1871-ben), Marx elragadtatással üdvözölte az „egetostromló" tömegek forradalmi kezdeményezését (Marx levele Kugelmannhoz). Ebben a helyzetben, mint sok más helyzetben is, a forradalom veresége Marx dialektikus materializmusa szempontjából kisebb rossz volt a proletárharc általános menetében *és kimenetelében*, mint a már egyszer elfoglalt állás feladása, mint a kapitulálás harc nélkül: ez a kapitulálás demoralizálta volna a proletariátust, tönkretette volna harckészségét. Marx, aki teljes mértékben értékelte a legális harci eszközök kihasználását a politikai tespedés és a burzsoá legalitás uralmának korszakában, 1877—1878-ban, a szocialisták elleni kivételes törvény meghozatala után, élesen elítélte Most „forradalmi frázisát", de ugyanakkor nemkevésbbé élesen, ha ugyan nem élesebben, rontott rá az opportunizmusra, amely akkor átmenetileg úrrá lett a hivatalos szociáldemokrata párton s képtelenné tette arra, hogy azonnal szilárd, kemény, forradalmi magatartást tanusítson és — válaszul a kivételes törvényre — illegális harcra térjen át („Marx és Engels levelezése". 4. köt. 397, 404, 418, 422, 424. old.[36] V. ö. a Sorgéhoz írt levelekkel is).

IRODALOM

Marx műveinek és leveleinek teljes gyüjteményét mindeddig nem adták ki. Marx munkáiból orosz nyelvre többet fordítottak le, mint bármely más nyelvre. Marx műveinek itt következő jegyzékét időrendben állítottuk össze. 1841-ben írta Marx Epikurosz filozófiájáról szóló disszertációját (megjelent az „Irodalmi hagyaték"-ban Marx halála után; erről lejjebb). Marx ebben a disszertációban még egészen idealista hegeliánus álásponton van. 1842-ben Marx cikkeket írt a „Rheinische Zeitung"-ba (Köln); kiemelendők: a hatodik rajnai Landtagban a sajtószabadságról folytatott vita bírálata, azután a falopási törvényekkel kapcsolatban írt cikke, továbbá egy cikke, melyben azért száll síkra, hogy a politikát szabadítsák meg a teológiától stb. (részben megjelentek az „Irodalmi hagyaték"-ban). Ezekben a cikkekben már észrevehető, hogy Marx az idealizmusról a materializmusra és a forradalmi demokratizmusról a kommunizmusra tér át. Párizsban 1844-ben Marx és Arnold Ruge szerkesztésében megjelenik a „Deutsch-Französische Jahrbücher", amelyben az említett átmenet már teljes és végleges. Marx cikkei közül különösen kiemelendő: „Bevezetés a hegeli jogbölcselet bírálatába" (az „Irodalmi hagyaték"-on kívül mint külön brosúra is megjelent) és a „Zsidókérdéshez" (az „Irodalmi hagyaték"-on kívül mint külön brosúra is megjelent a „Znanyije" kiadásában, „Gyesovaja Bibliotyeka" 210. sz.). 1845-ben (Majna-Frankfurtban) megjelent Marx és Engels közös műve, a „Szent család. Bruno Bauer és Társai ellen" (az „Irodalmi hagyaték"-on kívül oroszul mint brosúra is megjelent két különböző kiadásban,

a „Novij Golosz“ kiadásában, Szentpétervár 1906 és a „Vesztnyik Znanyija“ kiadásában, Szentpétervár 1907). 1845 tavaszán írta Marx Feuerbachról szóló téziseit (megjelent Engels „Ludwig Feuerbach“ c. brosúrájának mellékleteként; oroszra is lefordították). 1845—1847-ben Marx több cikket írt a Párizsban megjelenő „Vorwärts“-be, a „Brüsseler Deutsche Zeitung“-ba (1847), a „Westphälisches Dampfboot“-ba (Bielefeld 1845—1848), a „Gesellschaftsspiegel“-be (Elberfeld 1846) (ezeket a cikkeket nagyobbrészt nem gyüjtötték össze, nem adták ki újból és nem fordították le oroszra). 1847-ben jelent meg Brüsszelben és Párizsban Marx Proudhon ellen írt fő munkája: „A filozófia nyomora. Válasz Proudhon úr «A nyomor filozófiája» c. munkájára“ (oroszul háromszor jelent meg: a „Novij Mir“-nél egyszer G. Lvovics, egyszer Alekszejeva szerkesztésében, egyszer a „Proszvescsenyije“ kiadásában; valamennyi kiadás 1905—1906-ból való). 1848-ban Brüsszelben megjelent a „Beszéd a szabadkereskedelemről“ (oroszra is lefordították), majd Londonban megjelent „A Kommunista Párt kiáltványa“, ez a híres mű, melyet Marx Engels-szel együtt írt és amelyet Európának alighanem valamennyi nyelvére és számos más ország nyelvére is lefordítottak (orosz fordítása 1905—1906-ban mintegy nyolc kiadásban jelent meg; kiadta a „Molot“, a „Kolokol“, Alekszejeva stb.; a kiadásokat nagyrészt elkobozták; a mű különböző címekkel jelent meg: „Kommunista Kiáltvány“, „A kommunizmusról“, „Társadalmi osztályok és kommunizmus“, „Kapitalizmus és kommunizmus“, „A történelem filozófiája“; ennek a műnek, éppúgy mint Marx más műveinek is, teljes és legpontosabb fordítását lásd külföldi, nagyrészt a „Munka Felszabadítása“ csoport által előkészített kiadásokban). 1848 június 1-től 1849 május 19-ig Kölnben megjelent a „Neue Rheinische Zeitung“, melynek tényleges főszerkesztője Marx volt. Ez a lap máig is a forradalmi proletariátus legjobb, felülmúlhatatlan sajtóorgánuma. Marx igen sok cikket írt e lapba s ezeket még nem gyüjtötték össze és nem adták ki újra teljesen. A legfontosabbakat az „Irodalmi hagyaték“ tartalmazza. Külön brosúraként többször megjelent Marxnak a „Neue Rheinische Zeitung“-ba írt cikke: „Bér-

munka és tőke" (oroszul négyszer jelent meg — Kozman, a „Molot", Mjagkov és Lvovics kiadásában, 1905—1906-ban). Ebben a lapban jelent meg Marx „A liberálisok hatalmon" c. cikke (a „Znanyije" kiadása, „Gyesovaja Bibliotyeka" 272. sz. Szentpétervár 1906). 1849-ben Kölnben adta ki Marx „Két politikai per" c. munkáját (Marx két védőbeszéde az esküdtbíróság előtt, mely Marxot a sajtó útján elkövetett bűncselekmény és a kormány ellen fegyveres ellenállásra való felhívás vádja alól felmentette. A mű orosz fordítását 1905—1906-ban ötször adták ki — Alekszejeva, a „Molot", Mjagkov, a „Znanyije", a „Novij Mir" kiadásában). 1850-ben Marx szerkesztette a Hamburgban kiadott „Neue Rheinische Zeitung" c. folyóirat hat számát. Az itt megjelent legfontosabb cikkeket az „Irodalmi hagyaték" tartalmazza. Különösen kiemelendők Marxnak azok a cikkei, amelyeket „Osztályharcok Franciaországban 1848—1850" címmel 1895-ben Engels külön brosúrában újra kiadott (a brosúra orosz fordítása M. Malih kiadásában jelent meg, „Bibliotyeka" 59—60. sz.; megjelent még Bazarov és Sztyepanov fordításában a „Собрание исторических работ"* c. gyüjteményes kötetben, Szkirmunt kiadása, Szentpétervár 1906, úgyszintén a „Мысли и взгляды о жизни XX. века"** c. gyüjteményben, Szentpétervár 1912). 1852-ben New-Yorkban megjelent Marx „Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája" c. brosúrája (orosz fordítását lásd az előbb említett gyüjteményekben). Ugyanabban az évben Londonban megjelent: „Leleplezések a kölni kommunista perről" (orosz fordítása: „A kommünárok kölni pere", „Populjarno-Naucsnaja Bibliotyeka" 43. sz. Szentpétervár, 1906 október 28). 1851 augusztusától 1862-ig*** Marx állandó munkatársa volt a „New York Tribune" c. newyorki lapnak, amelyben sok cikke mint szerkesztői cikk, aláírás nélkül

* — „Történelmi munkák gyüjteménye". — *Ford.*

** — „Gondolatok és nézetek a XX. század életéről". — *Ford.*

*** Engels a „Handwörterbuch der Staatswissenschaften" („Az államtudományok kéziszótára") c. enciklopédiában Marxról írt cikkében (6. köt. 603. old.) és Bernstein a „Brit Enciklopédia" 11. kiadásában, 1911-ben megjelent cikkében tévesen 1853—1860-at ír. Lásd Marx és Engels 1913-ban megjelent levelezését.

jelent meg. Különösen kiemelendő a „Forradalom és ellenforradalom Németországban“, melyet Marx és Engels halála után német fordításban újból kiadtak (az orosz fordítás Bazarov és Sztyepanov munkája, mely az előbb említett két gyüjteményben jelent meg; de 1905—1906-ban mint külön brosúra is megjelent öt különböző kiadásban: Alekszejeva, az „Obscsesztvennaja Polza“, a „Novij Mir“, a „Vszeobscsaja Bibliotyeka“ és a „Molot“ kiadásában). Marxnak a „Tribune“-ban megjelent néhány cikke Londonban mint külön brosúra is megjelent, így például Palmerstonról 1856-ban, „Leleplezések a XVIII. század diplomáciai történetéről“ (leleplezi a liberálispárti angol miniszterek anyagi függését Oroszországtól) stb. Marx halála után leánya, Eleanor Aveling, kiadta atyjának a keleti kérdésről a „Tribune“-ban megjelent cikksorozatát „The Eastern Question“ („A keleti kérdés“) címmel, London 1897. Egy részét lefordították oroszra: „Háború és forradalom“. I. füzet. Marx és Engels: „Неизданные статьи (1852, 1853, 1854)“*. Harkov 1919. („Nasa Miszl“ könyvtár). 1854 végétől és 1855-ben Marx munkatársa volt a „Neue Oder-Zeitung“-nak, 1861—1862-ben pedig a bécsi „Presse“-nek. Ezeket a cikkeket nem gyüjtötték össze és csak részben jelentek meg a „Neue Zeit“-ben, éppúgy mint Marx sok levele. Ugyanez áll Marxnak azokra a cikkeire, melyeket a „Das Volk“ (London 1859) c. lapba írt az 1859-es olasz háború diplomáciai történetéről. 1859-ben Berlinben megjelent Marx műve: „A politikai gazdaságtan bírálatához“ (orosz fordítása Manuilov szerkesztésében Moszkvában 1896-ban és Rumjancev szerkesztésében Szentpétervárott 1907-ben jelent meg). 1860-ban Londonban megjelent Marx brosúrája: „Herr Vogt“ („Vogt úr“).

1864-ben Londonban megjelent a „Nemzetközi Munkásszövetség Üzenete“, melyet Marx írt (oroszra is lefordították). Marx volt a szerzője az Internacionále Főtanácsa számos kiáltványának, üzenetének és határozatának. Ezt az anyagot még korántsem dolgozták fel, sőt még össze sem gyüjtötték teljesen. Ezt a munkát először G. Jaeckh kezdte el „Az Internacionále“ c. könyvében

* — „Kiadatlan cikkek (1852, 1853, 1854)“. — *Ford.*

(az orosz fordítás Szentpétervárott, 1906-ban jelent meg a „Znanyije“ kiadásában). A szerző egyebek közt Marx több levelét közli és több, Marx által írt határozati javaslatot ismertet könyvében. Az Internacionále okmányai közül Marx tollából ered a Főtanácsnak a Párizsi Kommün alkalmából kiadott kiáltványa, amely „A polgárháború Franciaországban“ címmel mint külön brosúra jelent meg Londonban 1871-ben (a mű orosz fordítása Lenin szerkesztésében a „Molot“ kiadásában és más kiadásokban jelent meg). Az 1862—1874-es időszakra vonatkozik Marx levelezése Kugelmann-nal, az Internacionále tagjával (orosz fordításban két különböző kiadás jelent meg, az egyiket A. Gojhbarg fordította, a másikat Lenin szerkesztette). 1867-ben Hamburgban megjelent Marx főmunkája: „A tőke. A politikai gazdaságtan bírálata“. I. köt. A második és a harmadik kötetet Marx halála után Engels adta ki 1885-ben és 1894-ben. A mű orosz fordítása: az I. kötet öt kiadásban jelent meg (kettő Danyielszon fordításában 1872-ben és 1898-ban; kettő J. A. Gurvics és L. M. Zak fordításában, szerkesztette Sztruve, az 1. kiad. 1899-ben, a 2. kiad. 1905-ben; egy kiadást pedig Bazarov és Sztyepanov szerkesztett). A II. és a III. kötet Danyielszon fordításában (ez kevésbbé kielégítő) és a Bazarov és Sztyepanov szerkesztette fordításban jelent meg (az utóbbi fordítás jobb). 1876-ban Marx résztvett Engels „Anti-Dühring“ („Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Wissenschaft“)* c. munkájának szerkesztésében, kéziratban átnézte az egész művet és ő írta meg a politikai gazdaságtan történetének szentelt fejezetet.

Marx halála után adták ki a következő műveit: „A gothai program kritikája“ (Szentpétervár 1906, németül: „Neue Zeit“ 9. évf. 1890/91. 18. sz.); „Bér, ár és haszon“ (ezt az előadást Marx 1865 június 26-án tartotta, „Neue Zeit“ 16. évf. 1897/98, az orosz fordítás a „Molot“ kiadásában 1906-ban és Lvovics kiadásában 1905.). „K. Marx, F. Engels és F. Lassalle irodalmi hagyatéka“, 3 kötet. Stuttgart 1902. (az orosz fordítást Akszelrod és

* — „Hogyan «forradalmasítja» Eugen Dühring úr a tudományt“. — *Ford.*

mások szerkesztették, 2 kötet, Szentpétervár 1908. Az I. kötet még J. Gurvics szerkesztésében is megjelent Moszkvában 1907. Lassalle-nak Marxhoz írt levelei külön kötetben jelentek meg az „Irodalmi hagyaték"-ban). „K. Marx, F. Engels és mások levelei Sorgéhoz" (oroszul két kiadásban jelent meg, az egyik Akszelrod szerkesztésében, a másik Lenin előszavával Dauge kiadásában). „Értéktöbblet-elméletek". 3 kötet 4 részben, Stuttgart 1905—1910; ez „A tőke" negyedik kötetének kézirata, Kautsky adta ki (oroszra csak az első kötetet fordították le és három különböző kiadásban jelent meg: Szentpétervár 1906. Plehanov szerkesztésében; Kiev 1906. Zseleznov szerkesztésében; Kiev 1907. Tucsapszkij szerkesztésében). 1913-ban Stuttgartban négy nagy kötetben jelent meg „K. Marx és F. Engels levelezése", amely 1844 szeptemberétől 1883 január 10-ig terjedő időszakból 1386 levelet tartalmaz; ezek a levelek rengeteg és rendkívül értékes anyagot nyujtanak Marx életének és nézeteinek tanulmányozásához. 1917-ben megjelent Marx és Engels 1852—1862-ben írt cikkeinek kétkötetes gyüjteménye (németül). Befejezésül, Marx műveinek felsorolásával kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy itt nem említettük több kisebb cikkét és egyes leveleit, melyek nagyobbrészt a „Neue Zeit"-ben, a „Vorwärts"-ben és más németnyelvű időszaki szociáldemokrata kiadványokban jelentek meg; kétségtelen az is, hogy Marx orosznyelvű fordításainak jegyzéke sem teljes, különösen azoké a brosúráké, amelyek 1905—1906-ban jelentek meg.

Marx-szal és a marxizmussal foglalkozó irodalom rendkívül nagy. Csak a legfontosabb műveket fogjuk említeni. Szerzőiket három csoportra osztottuk: marxistákra, akik lényegében Marx felfogását osztják; burzsoá írókra, akik lényegileg ellenségei a marxizmusnak, és revizionistákra, akik állítólag elismerik a marxizmus egyik-másik alapelvét, valójában azonban a marxizmus helyébe burzsoá nézeteket csempésznek be. A revizionizmus sajátos orosz válfajának kell tekinteni a narodnyikok viszonyát Marxhoz. W. Sombart „Ein Beitrag zur Bibliographie des Marxismus"* c. művében (Archiv für Sozialwissenschaft

* — „Adalék a marxizmus bibliográfiájához". — *Ford.*

und Sozialpolitik, XX. 2. füzet 1905. 413—430. old.) 300 címet közöl korántsem teljes jegyzékében. Kiegészítésül lásd a „Neue Zeit" 1883—1907-ről és a következő évekről összeállított mutatóit. Ezenkívül lásd Joseph Stammhammer: „Bibliographie des Sozialismus und Kommunismus"*. I—III. köt. Jena (1893—1909). A marxizmus részletes bibliográfiájára vonatkozólag utalhatunk még a „Bibliographie der Sozialwissenschaften"** c. kiadványra, Berlin. 1. évf. 1905 és következő évek. Úgyszintén lásd *Н. А. Рубакин* „Среди книг"*** c. művét (II. köt. 2. kiad.). Itt csak a legfontosabbat említjük. Marx életrajzát illetően elsősorban *F. Engelsnek* a Bracke kiadásában megjelenő „Volkskalender"-be (Braunschweig 1878) és a „Handwörterbuch der Staatswissenschaften" c. enciklopédiába (6. köt. 600—603. old.) írt cikkeire kell utalnunk. Kiemelendők: *W. Liebknecht:* „Karl Marx zum Gedächtnis"****. Nürnberg 1896. *P. Lafargue:* „K. Marx. Persönliche Erinnerungen"*****. *W. Liebknecht:* „Карл Маркс", 2. kiadás, Szentpétervár 1906. *P. Lafargue:* „Мои воспоминания о Марксе"° Odessza 1905. (Az eredetit lásd a „Neue Zeit"-ben, IX. I.) „Памяти К. Маркса"°°. Szentpétervár 1908. 410 old. J. Nyevzorov, N. Rozskov, V. Bazarov, J. Sztyeklov, A. Finn-Jenotajevszkij, P. Rumjancev, K. Renner, H. Roland-Holst, V. Iljin, R. Luxemburg, G. Zinovjev, J. Kamenyev, P. Orlovszkij és M. Taganszkij cikkeinek gyüjteménye. *F. Mehring:* „Karl Marx". Spargo amerikai szocialistának angol nyelven írt terjedelmes Marx-életrajza (*Spargo:* „K. Marx, his life and work"°°° London 1911) nem kielégítő. Marx munkásságáról általános áttekintést nyujt *K. Kautsky:* „Die historische Leistung von K. Marx. Zum 25. Todestag des Meisters"°°°°. Berlin

* — „A szocializmus és kommunizmus bibliográfiája". — *Ford.*
** — „A társadalmi tudományok bibliográfiája". — *Ford.*
*** — *N. A. Rubakin* „Könyvek között". — *Ford.*
**** — „Marx Károly emlékére". — *Ford.*
***** — „Marx K. Személyes emlékezések". — *Ford.*
° — „Emlékezéseim Marxról". — *Ford.*
°° — „Marx K. emlékére". — *Ford.*
°°° — „Marx K., élete és munkássága". — *Ford.*
°°°° — „Marx K. történelmi teljesítménye. A Mester halálának 25. évfordulójára". — *Ford.*

1908. Orosz fordítása: „К. Маркс и его историческое значение“ („*Marx* és történelmi jelentősége“), Szentpétervár 1908. Lásd még *Klara Zetkin:* „K. M. und sein Lebenswerk“ (1913)* c. népszerű brosúráját. Emlékezések Marxról: *Annyenkov* a „Vesztnyik Jevropi“-ban, 1880. 4. sz. (és „Воспоминания“**, III. köt., „Замечательное десятилетие“***. Szentpétervár 1882) és *Karl Schurz* a „Russzkoje Bogatsztvó“-ban, 1906. 12. sz.; *M. Kovalevszkij* a „Vesztnyik Jevropi“-ban, 1909. VI. és köv.

A marxizmus filozófiája és a történelmi materializmus kérdésében a legjobb ismertetést nyujtja G. V. Plehanov: „За 20 лет“****. Szentpétervár 1909. 3. kiadás; „От обороны к нападению“*****. Szentpétervár 1910; „Основные вопросы марксизма“°. Szentpétervár 1908; „Критика наших критиков“°°. Szentpétervár 1906; „К вопросу о развитии монистического взгляда на историю“°°°. Szentpétervár 1908 és egyéb művei. Továbbá *Antonio Labriola* „A materialista történetfelfogás kérdéséhez“. Szentpétervár 1898; „Történelmi materializmus és filozófia“. Szentpétervár 1906. c. munkái. *F. Mehring:* „A történelmi materializmus“. Szentpétervár 1906. (2 kiadás: „Proszvescsenyije“ és „Molot“). Ugyancsak *F. Mehring* munkája: „A Lessing-legenda“. Szentpétervár 1908. („Znanyije“). V. ö. *Ch. Andler* (nem marxista): „A Kommunista Kiáltvány. Története, bevezetés, magyarázat“. Szentpétervár 1906. Lásd még Engels, Kautsky, Lafargue stb. stb. cikkeinek gyüjteményét: „Исторический материализм“°°°°. Szentpétervár 1908. *Л. Аксельрод:* „Философские очерки. Ответ философским критикам исторического материализма“°°°°°. Szentpéter-

* — „Marx és életműve“. (1913.) — *Ford.*
** — „Emlékezések“. — *Ford.*
*** — „Egy nevezetes évtized“. — *Ford.*
**** — „20 év“. — *Ford.*
***** — „Védelemről támadásra“. — *Ford.*
° — „A marxizmus alapvető kérdései“. — *Ford.*
°° — „Bírálóink bírálata“. — *Ford.*
°°° — „A monista történetfelfogás fejlődésének kérdéséhez“. — *Ford.*
°°°° — „Történelmi materializmus“. — *Ford.*
°°°°° — *L. Akszelrod.* „Filozófiai tanulmányok. Válasz a történelmi materializmus filozófiai bírálóinak“. — *Ford.*

vár 1906. Dietzgennek a marxizmustól való balsikerű elhajlásait védelmezi *E. Untermann* „Die logischen Mängel des engeren Marxismus“* c. munkájában, München 1910. (753 oldal, terjedelmes, de komolytalan munka). *Hugo Riekes* „Die philosophische Wurzel des Marxismus“** a „Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft“ c. folyóiratban, 62. évf. 1906. 3. füzet. 407—432. old.; érdekes munka, melyben Marx nézeteinek ellenfele kimutatja, hogy Marx nézetei a materializmus szempontjából egységes egészet alkotnak. *Benno Erdmann* „Die philosophischen Voraussetzungen der materialistischen Geschichtsauffassung“*** a „Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft“ c. folyóiratban (Schmollers' Jahrbuch), 1907. 3. füzet. 1—56. old., a marxi filozófiai materializmus egyes alaptételeinek nagyon hasznos formulázása és a kantizmus és agnoszticizmus közkeletű szempontjából tett ellenvetések összefoglalása. *R. Stammler:* „Wirtschaft und Recht nach der materialistischen Geschichtsauffassung“**** 2. kiadás. Lipcse 1906 (kantista). *Woltmann:* „A történelmi materializmus“, orosz fordítás 1901 (szintén kantista). *Vorländer:* „Kant és Marx“. (szintén kantista). Szentpétervár 1909. V. ö. még A. Bogdanov, V. Bazarov és mások vitáját („Очерки по философии марксизма“*****. Szentpétervár 1908. *A. Богданов:* „Падение великого фетишизма“°. Moszkva 1909 és más művek) V. Iljinnel („Материализм и эмпириокритицизм“°°. Moszkva 1909). A történelmi materializmus és etika kérdésében kiemelendő: *K. Kautsky:* „Etika és materialista történelemfelfogás“. Szentpétervár 1906 és Kautsky számos más munkája. Továbbá *Boudin:* „Das theoretische System von K. Marx“°°°. Stuttgart 1909 (*L. B. Boudin:* „Marx K. elméleti rendszere a leg-

---

* — „A szűkebb marxizmus logikai fogyatékosságai“. — *Ford.*

** — „A marxizmus filozófiai gyökere“. — *Ford.*

*** — „A materialista történetfelfogás filozófiai előfeltételei“. — *Ford.*

**** — „Gazdaság és jog a materialista történetfelfogás szerint“. — *Ford.*

***** — „Tanulmányok a marxizmus filozófiája köréből“. — *Ford.*

° — *A. Bogdanov.* „A nagy fetisizmus bukása“. — *Ford.*

°° — „Materializmus és empiriokriticizmus“. — *Ford.*

°°° — „Marx K. elméleti rendszere“. — *Ford.*

újabb bírálat fényében", orosz fordítás angolból, szerkesztette V. Zaszulics, Szentpétervár 1908). *Hermann Gorter:* „Der historische Materialismus"*. 1909. A marxizmus ellenfeleinek munkái közül megemlítendő *Туган-Барановский:* „Теоретические основы марксизма"**. Szentpétervár 1907. *С. Прокопович:* „К критике Маркса"***. Szentpétervár 1901. *Hammacher:* „Das philosophisch-ökonomische System des Marxismus"**** (Lipcse 1910, 730 oldalas idézetgyüjtemény). *W. Sombart:* „A szocializmus és a XIX. század szociális mozgalma". Szentpétervár. *Max Adler* (kantista): „Kausalität und Teleologie"*****. (Bécs 1909. „Marx-Studien") és „Marx als Denker"°.

Figyelemreméltó könyv *Giov. Gentile* hegeli idealista műve: „La filosofia di Marx"°°. (Pisa 1899) — a szerző kiemeli Marx materialista dialektikájának néhány fontos oldalát, melyeket a kantisták, pozitivisták stb. rendszerint szem elől tévesztenek —, továbbá *Lévy* „Feuerbach" c. munkája — melyben Marx egyik legfőbb filozófiai elődjével foglalkozik. *Чернышев:* „Памятная книжка марксизма"°°°. Szentpétervár 1908 („Gyelo" kiadása) — Marx egyes műveiből vett idézetek hasznos gyüjteménye. Marx gazdasági tanításáról: *K. Kautsky:* „Marx gazdasági tanai" (számos orosz kiadásban jelent meg), ugyanattól „Az agrárkérdés", „Az erfurti program" és számos brosúra. V. ö. még *Bernstein:* „Marx gazdasági tanítása". „A tőke" 3. kötete (orosz fordítás 1905); *Gabriel Deville:* „A tőke" („A tőke" 1. kötetének ismertetése, orosz fordítás 1907). Az agrárkérdésben a marxisták között az úgynevezett revizionizmus képviselője *E. David:* „Szocializmus és mezőgazdaság" (orosz fordítás Szentpétervár 1902). A revizionizmus bírálatát lásd *В. Ильин:* „Аграрный вопрос"°°°°.

* — „A történelmi materializmus". — *Ford.*

** — *Tugan-Baranovszkij.* „A marxizmus elméleti alapjai". — *Ford.*

*** — *Sz. Prokopovics.* „Marx bírálatához". — *Ford.*

**** — „A marxizmus filozófiai és gazdasági rendszere". — *Ford.*

***** — „Okozatiság és teleológia". — *Ford.*

° — „Marx mint gondolkodó". — *Ford.*

°° — „Marx filozófiája". — *Ford.*

°°° — *Csernisev.* „Marxista zsebkönyv". — *Ford.*

°°°° — *V. Iljin.* „Az agrárkérdés". — *Ford.*

I. rész. Szentpétervár 1908. Lásd még *В. Ильин:* „Развитие капитализма в России"*. 2. kiad. Szentpétervár 1908., továbbá: „Экономические этюды и статьи"**. Szentpétervár 1899. *В. Ильин:* „Новые данные о законах развития капитализма в земледелии"***. 1. füzet. 1917. *Compère-Morel* Marx elméletét alkalmazza a franciaországi agrárviszonyok legújabb adataira — bizonyos elhajlásokkal „La question agraire et le socialisme en France"**** c. munkájában, Párizs 1912 (455 oldal). Marx gazdasági nézeteinek továbbfejlesztését a gazdasági élet legújabb jelenségeire való alkalmazásában lásd *Hilferding:* „A finánctőke" c. munkájában. Szentpétervár 1911. (A szerzőnek az értékelméletre vonatkozó nézeteiben előforduló lényeges hibák helyreigazítását lásd Kautskynak a „Neue Zeit"-ben megjelent „Gold, Papier und Ware"***** c. cikkében — 30, I.; 1912, 837, 886. old.) *В. Ильин:* „Империализм, как новейший этап капитализма"°. 1917. Lényeges pontokban eltér a marxizmustól *П. Маслов:* „Аграрный вопрос"°° (2 köt.) és „Теория развития народного хозяйства"°°° c. munkája (Szentpétervár 1910). Maszlov egyes eltéréseinek bírálatát lásd Kautsky cikkében: „Malthusianizmus és szocializmus", „Neue Zeit" XXIX. 1. 1911.

A burzsoá professzorok körében erősen elterjedt „határhaszon-elmélet" szempontjából bírálja Marx gazdasági tanítását *Böhm-Bawerk:* „Zum Abschluss des Marxschen Systems"°°°° (Berlin 1896. „Staatswiss. Arbeiten. Festgabe für K. Knies"°°°°°). A mű orosz fordítása: „Marx

---

* — *V. Iljin.* „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban". — *Ford.*

** — „Gazdasági tanulmányok és cikkek". — *Ford.*

*** — *V. Iljin.* „Újabb adatok a mezőgazdasági kapitalizmus fejlődéstörvényeiről". — *Ford.*

**** — „Az agrárkérdés és szocializmus Franciaországban". — *Ford.*

***** — „Arany, papírpénz és áru". — *Ford.*

° — *V. Iljin.* „Az imperializmus mint a kapitalizmus legújabb szakasza". — *Ford.*

°° — *P. Maszlov.* „Az agrárkérdés". — *Ford.*

°°° — „A nemzetgazdaság fejlődésének elmélete". — *Ford.*

°°°° — „Marx rendszerének befejezéséhez". — *Ford.*

°°°°° — „Államtudományi értekezések. Ünnepi ajándék K. Knies-nek". — *Ford.*

elmélete és annak bírálata". Szentpétervár 1897; *ugyanettől a szerzőtől:* „Kapital und Kapitalzins"*. 2. kiadás. Innsbruck 1900—1902. 2 köt. („Tőke és haszon". Szentpétervár 1909). Lásd továbbá *Riekes:* „Wert und Tauschwert"** (1899); *v. Bortkiewicz:* „Wertrechnung und Preisrechnung im Marxschen System"***. (Archiv f. Sozialw. 1906—1907); *Leo v. Buch:* „Über die Elemente der politischen Ökonomie. I. Die Intensität d. Arbeit, Wert u. Preis"**** (oroszul is megjelent). Böhm-Bawerk bírálatát marxista szempontból taglalja *Hilferding* „Böhm-Bawerks Marx-Kritik"***** c. munkája („Marx-Studien." I. köt. Bécs 1904.) és több kisebb cikk a „Neue Zeit"-ben.

A marxizmus értelmezésének és fejlődésének két főirányáról, a „revizionista" és a radikális (ortodox) irányról lásd *E. Bernstein:* „A szocializmus előfeltételei és a szociáldemokrácia feladatai" (német eredeti Stuttgart 1899; orosz fordítása „A történelmi materializmus". Szentpétervár 1901, „Társadalmi problémák". Moszkva 1901), v. ö. még *ugyanettől a szerzőtől* „Tanulmányok a szocializmus történelmének és elméletének köréből". Szentpétervár 1902. *K. Kautsky* válasza Bernsteinnek: „Bernstein és a szociáldemokrata program" (a német eredeti Stuttgart 1899. Orosz fordítása 1905—1906. 4 kiadás). A francia marxista irodalomból kiemeljük: *Jules Guesde:* „Quatre ans de lutte des classes"°, „En garde!"°°, „Questions d'hier et d'aujourd'hui"°°° (Párizs 1911); továbbá *P. Lafargue:* „Le déterminisme économique de K. Marx"°°°° (Párizs 1909). Lásd még *Ant. Pannekoek:* „Zwei Tendenzen in der Arbeiterbewegung"°°°°°.

---

* — „Tőke és tőkekamat". — *Ford.*

** — „Érték és csereérték". — *Ford.*

*** — „Értékszámítás és árszámítás Marx rendszerében". — *Ford.*

**** — „A politikai gazdaságtan elemeiről. I. rész. A munka intenzitása, érték és ár". — *Ford.*

***** — „Böhm-Bawerk Marx-bírálata". — *Ford.*

° — „Négy év osztályharcai". — *Ford.*

°° — „A vártán!". — *Ford.*

°°° — „A tegnap és a ma kérdései". — *Ford.*

°°°° — „Marx K. gazdasági determinizmusa". — *Ford.*

°°°°° — „Két tendencia a munkásmozgalomban". — *Ford.*

A tőkefelhalmozás marxi elméletének kérdéséről újabb munka *Rosa Luxemburg:* „Die Akkumulation des Kapitals“* (Berlin 1913). R. Luxemburg helytelenül értelmezi Marx elméletét, lásd erről *Otto Bauer:* „Die Akkumulation des Kapitals“** („Neue Zeit“ 31. köt. 1913, I. 831. és 862. old.). *Eckstein* a „Vorwärts“-ben 1913 és *Pannekoek* a „Bremer Bürger-Zeitung“-ban 1913.

A régi orosz Marx-irodalomból: *Б. Чичерин:* „Немецкие социалисты“*** Bezobrazov „Államtudományi gyüjteményé“-ben Szentpétervár 1888 és „История политических учений“****. 5. rész. Moszkva 1902. 156. old. *Ziber* válasza „Немецкие экономисты сквозь очки г. Чичерина“***** „Összegyüjtött művei“-ben. II. köt. Szentpétervár 1900. *Л. Слонимский:* „Экономическое учение К. Маркса“°. Szentpétervár 1898. *Н. Зибер:* „Давид Рикардо и К. Маркс в их общественно-экономических исследованиях“°° Szentpétervár 1885 és „Összegyüjtött művei“-ben Szentpétervár 1900. 2. köt. *I. Kaufman* (I. K—n) recenziója a „Tőké“-ről a „Vesztnyik Jevropi“-ban 1872. 5. sz. — arról híres, hogy Marx a „Tőke“ 2. kiadásához írt utószavában idézte I. K—n fejtegetéseit és elismerte, hogy Kaufman helyesen ismertette az ő materialista dialektikus módszerét.

Orosz narodnyikok a marxizmusról: *N. K. Mihajlovszkij* a „Russzkoje Bogatsztvó“-ban 1894. 10. sz.; 1895. 1. és 2. sz., újra megjelentek összegyüjtött műveiben — *П. Струве:* „Критические заметки“°°° (Szentpétervár 1894) c. munkájával kapcsolatban, melyet marxista szempontból *K. Tulin* (V. Iljin) „Материалы к характеристике нашего хозяйственного развития“°°°° c. művében bírált

* — „A tőkefelhalmozás“. — *Ford.*
** — „A tőkefelhalmozás“. — *Ford.*
*** — *B. Csicserin.* „Német szocialisták“. — *Ford.*
**** — „A politikai tanok története“. — *Ford.*
***** — „Német közgazdászok Csicserin úr szemüvegén keresztül“. — *Ford.*
° — *Szlonyimszkij.* „Marx K. gazdasági tanítása“. — *Ford.*
°° — *N. Ziber.* „David Ricardo és Marx K. társadalomgazdasági kutatásaikban“. — *Ford.*
°°° — *P. Sztruve.* „Kritikai megjegyzések“. — *Ford.*
°°°° — „Adalékok gazdasági fejlődésünk jellemzéséhez“. — *Ford.*

(Szentpétervár 1895., a cenzúra megsemmisítette), újból megjelent *В. Ильин:* „За 12 лет“* c. könyvében, Szentpétervár 1908. A narodnyik irodalomból kiemeljük még: *В. В.:* „Наши направления“**. Szentpétervár 1892. *Ugyanattól:* „От 70-х годов к 900-ым“***. Szentpétervár 1907. *Николай —он:* „Очерки нашего пореформенного общественного хозяйства****. Szentpétervár 1903. *В. Чернов:* „Марксизм и аграрный вопрос“*****. Szentpétervár 1906. és „Философские и социологические этюды“°. Szentpétervár 1907.

A narodnyikokon kívül említjük még: *Н. Кареев:* „Старые и новые этюды об историческом материализме“°°. Szentpétervár 1896. 2. kiadása „Критика экономического материализма“°°° címmel 1913-ban jelent meg. *Masaryk:* „A marxizmus filozófiai és szociológiai alapjai“. Moszkva 1900 és *Croce:* „Történelmi materializmus és marxista gazdaságtan“. Szentpétervár 1902.

Marx nézeteinek helyes értékelése céljából feltétlenül meg kell ismerkedni Marx legközelebbi elvtársának és munkatársának, *Engels Frigyesnek* műveivel. Lehetetlen megérteni a marxizmust és lehetetlen azt egységes egészében ismertetni, ha nem vesszük figyelembe Engels *valamennyi* művét.

Az anarchizmus szempontjából bírálják Marxot: *В. Черкезов:* „Доктрины марксизма“°°°°. Szentpétervár 1905. 2 rész; *W. Tucker:* „Könyv helyett“. Moszkva 1907. *Sorel* (szindikalista): „A modern gazdaság szociális vázlatai“. Moszkva 1908.

---

* — *V. Iljin.* „12 év“. — *Ford.*

** — *V. V.* „Irányzataink“. — *Ford.*

*** — „A 70-es évektől a 900-as évekig“. — *Ford.*

**** — *Nyikolaj—on.* „Vázlatok reformutáni gazdaságunkról“. — *Ford.*

***** — *V. Csernov.* „Marxizmus és agrárkérdés“. — *Ford.*

° — „Filozófiai és szociológiai tanulmányok“. — *Ford.*

°° — *N. Karejev.* „Régi és új tanulmányok a történelmi materializmusról“. — *Ford.*

°°° — „A gazdasági materializmus bírálata“. — *Ford.*

°°°° — *V. Cserkezov.* „A marxizmus doktrinái“. — *Ford.*

EGY NÉMET HANG A HÁBORÚRÓL

...„Egy éjszaka alatt a világ képe megváltozott... Mindenki a szomszédját teszi felelőssé. Mindenki azt mondja, hogy csak védekezik, csak önvédelemből cselekszik. Lám, mindenki csak legszentebb javait, csak tűzhelyét, hazáját védi... A nemzeti hiúság és a nemzeti vetélkedés diadalt ül... Még a nagy nemzetközi munkásosztály is... engedelmeskedik a nemzeti parancsszónak és egymást öli a harcmezőn. Civilizációnk csődbe jutott... Európai hírű írók mint vad, elvakult soviniszták lépnek fel és nem szégyelik magukat... Mi kelleténél jobban hittünk abban, hogy a gazdasági pusztulástól való félelem megfékezheti az imperialista őrjöngést... Szemünk-láttára leplezetlen imperialista harc folyik azért, hogy ki legyen a föld ura. Sehol semmi nyoma sincs annak, hogy magasztos eszmékért folynék a harc, hacsak nem tekintjük annak az orosz minotaurosz... a cár és a cári nagyhercegek megdöntését, akik hóhérkézre adták országuk legnemesebb fiait. De nem látjuk-e, hogy a nemes Franciaország, a szabadság eszményének hordozója, a hóhér cár szövetségese? hogy a becsületes Németország... megszegi szavát és a szerencsétlen semleges Belgiumot fojtogatja?.. Mi lesz ennek a vége? Ha majd nagy, igen nagy lesz a nyomor és az embereken úrrá lesz a kétségbeesés, ha majd a testvér az ellenséges katonaruhában felismeri testvérét — akkor talán valami egészen váratlan történik, akkor talán majd azok ellen fogják fordítani a fegyvert, akik háborúba kergetik az embereket, s a népek, akikben gyűlöletet szítottak egymás ellen, talán elfelejtik azt és hirtelen egyesülni fognak. Nem akarunk jóslásokba bocsátkozni, de ha az európai háború csak egy lépéssel hoz közelebb bennünket az európai szociális köztársasághoz, akkor ez a háború mégsem volt olyan esztelen, amilyennek most látszik."

Ki beszél így? Talán egy német szociáldemokrata? Ó, dehogy is! A német szociáldemokraták, élükön

Kautskyval, most „hitvány ellenforradalmi szószátyárok“[37] lettek, mint ahogy Marx nevezte azokat a német szociáldemokratákat, akik közvetlenül a szocialistatörvény kibocsátása után „a mai módon“, vagyis úgy viselkedtek, mint napjainkban Haase, Kautsky, Südekum és kompániája.

Nem, az idézetet a nyárspolgári keresztény demokraták egyik folyóiratából vettük, amelyet Zürichben ad ki egy derék papocskákból álló társaság („Neue Wege. Blätter für religiöse Arbeit“* 1914 szeptember). Milyen szégyen! Istenhívő filiszterek arról beszélnek, hogy jó volna a fegyvert azok ellen fordítani, akik „háborúba kergetik“ az embereket, ezzel szemben pedig „tekintélyes“ szociáldemokraták, mint Kautsky, „tudományosan“ védelmezik a legaljasabb sovinizmust, vagy mint Plehanov, káros „utópiának“ nyilvánítják annak hirdetését, hogy polgárháborút kell indítani a burzsoázia ellen!

Igen, ha az efféle „szociáldemokraták“ többségben kívánnak maradni és ők akarják alkotni a hivatalos „Internacionálét“ (= a nemzeti sovinizmus nemzetközi igazolására szolgáló szövetséggel), akkor nem volna-e jobb hátat fordítani az általuk bemocskolt és lealázott „szociáldemokrata“ elnevezésnek és visszatérni a régi, marxi kommunista elnevezéshez? Kautsky ezzel fenyegetőzött, mikor a bernsteinista opportunisták a német párt hivatalos meghódítására indultak. Azt, amivel Kautsky csak fenyegetőzött, úgy lehet, mások *tettre* váltják.

„Szocial-Demokrat“ 34. sz.
1914 december 5.

---

* — „Új utak. Hitéleti lapok“. — *Szerk.*

HOLT SOVINIZMUS ÉS ÉLŐ SZOCIALIZMUS

(HOGYAN ÁLLÍTSUK HELYRE AZ INTERNACIONÁLÉT?)

Oroszország szociáldemokráciája valamivel még inkább, mint a világ más szociáldemokráciája, a legutóbbi évtizedekben a német szociáldemokráciát tekintette mintaképének. Ezért érthető, hogy nem lehet tudatosan, vagyis kritikailag állást foglalni a most uralkodó szociálpatriótizmussal vagy „szocialista" sovinizmussal szemben, ha hajszálpontossággal nem tisztázzuk a német szociáldemokráciához való viszonyunkat. Mi volt a német szociáldemokrácia? mi ma? és mi lesz?

Az első kérdésre K. Kautsky „A hatalomhoz vezető út" c. 1909-ben megjelent brosúrája ad választ. Ez a brosúra, amelynek szerzője a II. Internacionále legtekintélyesebb írója és amelyet számos európai nyelvre lefordítottak, a legteljesebben, a német szociáldemokraták szempontjából a legkedvezőbben (sokat igérően) fejtegeti a korunk feladatairól vallott nézeteket. Vegyük hát szemügyre részletesebben ezt a brosúrát; ez most annál hasznosabb, minél gyakrabban és szégyenletesebben dobják félre az „elfeledett szavakat".

A szociáldemokrácia „forradalmi párt" (ez a brosúra első mondata) nemcsak abban az értelemben, mint aminőben forradalmi a gőzgép, hanem „még más értelemben is". A szociáldemokrácia a proletariátus politikai hatalmára, proletárdiktatúrára törekszik. Kautsky, kigúnyolva azokat, akik „kételkednek a forradalomban", ezt írja: „Magától értetődik, hogy minden nagy mozgalom és felkelés esetén számolnunk kell a vereség lehetőségével. A harc előtt csak a balga veheti egész biztosra, hogy győzni fog." „Ügyünk egyenes elárulása" lenne, ha nem számolnánk a győzelem

lehetőségével. A háborúval kapcsolatban forradalom lehetséges a háború alatt is, a háború után is. Azt, hogy az osztályellentétek kiéleződése mikor vezet forradalomra, lehetetlen megállapítani, de „egészen határozottan állíthatom, hogy a forradalom, melyet a háború hoz magával, vagy a háború alatt fog kitörni, vagy közvetlenül utána"; nincs sekélyesebb elmélet, mint „a szocializmusba való békés belenövés" elmélete. „Nincs hibásabb nézet, mint az, hogy a gazdasági szükségszerűség felismerése gyengíti az akaratot." „A harci akaratot 1) a harc remélhető eredménye, 2) az erő érzete és 3) a tényleges erő határozza meg." Amikor Engelsnek az „Osztályharcok Franciaországban" c. brosúrához írt híres előszavát (többek közt a „Vorwärts"-ben) opportunista értelemben próbálták magyarázni, Engels felháborodott és „gyalázatosnak" minősítette azt a feltevést, hogy ő a „minden áron való törvényesség békés hódolója". „Teljes joggal hisszük, hogy most az államhatalomért folyó harc szakaszába léptünk"; ez a harc évtizedekig tarthat, ezt nem tudjuk, de „ez a harc minden valószínűség szerint már belátható időn belül a proletariátus jelentékeny megerősödésére, ha ugyan nem a proletariátus diktatúrájára fog vezetni Nyugat-Európában". A forradalmi elemek gyarapodnak: 1895-ben Németország 10 milliónyi választója közül 6 millió volt proletár és 3½ millió volt a magántulajdonban érdekelt. 1907-ben az utóbbiak száma 30 000-rel, az előbbiek száma pedig 1,6 millióval gyarapodott! És „a haladás üteme egycsapásra rohamos lesz, amikor bekövetkezik a forradalmi erjedés ideje". Az osztályellentétek nem enyhülnek, hanem élesednek, a drágaság fokozódik, dühöng az imperialista versengés, a militarizmus. „A forradalmak új korszaka" közeledik. Az adók eszeveszett növelése „már régen háborúra vezetett volna, mely a forradalom egyetlen alternatívája . . . ha éppen ez a forradalmi alternatíva nem állna még közelebb a háborúhoz, mint a fegyveres békéhez". „A világháború fenyegetően közeleg . . . A háború azonban forradalmat is jelent." 1891-ben Engels még attól tarthatott, hogy Németországban idő előtt tör ki a forradalom, azóta azonban „a helyzet lényegesen megváltozott". A proletariátus „már nem beszélhet *időelőtti* (Kautsky alá-

húzása) forradalomról". A kispolgárság nagyon megbízhatatlan és egyre ellenségesebben áll a proletariátussal szemben, de a válság korszakában „tömegestől átkanyarodhat hozzánk". Minden azon fordul meg, hogy a szociáldemokrácia „rendíthetetlen, következetes, hajthatatlan maradjon". Kétségtelen, hogy forradalmi időszakba léptünk.

Így írt Kautsky valamikor réges-régen, mindössze öt évvel ezelőtt. Ez volt, vagy helyesebben ilyennek igérkezett a német szociáldemokrácia. Ilyen szociáldemokráciát valóban lehetett és kellett is tisztelni.

Lássuk, hogy mit ír most ez a Kautsky. Vegyük „A szociáldemokrácia a háborúban" c. cikkéből („Neue Zeit" 1. sz., 1914 október 2.) a legfontosabb tételeket: „Pártunk sokkal ritkábban vitatta meg azt a kérdést, hogy mit kell tennünk a háborúban, mint azt, hogy hogyan akadályozzuk meg a háborút" ... „A kormány sohasem olyan erős, a pártok sohasem olyan gyengék, mint a háború kitörésekor." „A háborús idő a legkevésbbé alkalmas vitás kérdések higgadt, tárgyilagos megvitatására." „Győzzön-e vagy vereséget szenvedjen-e országunk: ez most a gyakorlati kérdés." És hogy állunk a hadviselő országok pártjának a háborúellenes akcióra irányuló megegyezésével? „Gyakorlatilag még nem próbáltak ki ilyesmit. Mi mindig kétségbe vontuk ennek a lehetőségét" ... A francia és a német szocialisták közötti nézeteltérés „nem elvi jellegű" (a franciák éppúgy, mint a németek a hazát védelmezik) ... „Minden ország szociáldemokratájának egyenlő joga, illetőleg egyenlő kötelessége, hogy résztvegyen a haza védelmében: emiatt egyik nemzetnek sem szabad a másikat hibáztatni" ... „Az Internacionále csődbe jutott?" „A párt lemondott pártelveinek nyomatékos védelméről a háborúban?" (Mehring szavai ugyanabban a számban.) Tévedés ... Semmi okunk sincs ilyen pesszimizmusra ... A nézeteltérés nem elvi jelentőségű ... Az elvi egység fennmarad ... A háborús törvényekkel szemben tanusított ellenállás „csak sajtónk betiltására" vezetne. A háborús törvények tiszteletbentartása „éppoly kevéssé jelenti a pártelvek védelméről való lemondást, mint ahogy nem jelentette azt pártsajtónk hasonló munkája a szocialista törvény Damoklesz-kardja alatt".

Szándékosan idéztük az eredetit, mert nehéz elhinni, hogy ilyen dolgokat leírhattak. Az irodalomban (a nyilt renegátok „irodalmán" kívül) nehéz találni ilyen önelégült aljasságot, ilyen szemérmetlen ... meghamisítását az igazságnak, ilyen visszataszító csűrés-csavarást, amellyel takargatni akarják azt, hogy nyiltan megtagadták általában a szocializmust és nyiltan megtagadták azokat a félreérthetetlen nemzetközi határozatokat is, amelyeket éppen a mai jellegű európai háborúra való tekintettel egyhangúlag elfogadtak (Stuttgartban és különösen Bázelban)! Megsértenők az olvasót, ha „komolyan" vennők Kautsky érveit és „elemezni" próbálnók azokat: mert ha az európai háború sokban különbözik is egy egyszerű, „kis" zsidópogromtól — azok a „szocialista" érvek, amelyekkel igazolni próbálják, hogy részt kell venni ebben a háborúban, *teljesen* hasonlók azokhoz a „demokratikus" érvekhez, amelyekkel a zsidópogromban való részvételt védelmezik. A pogrom védelmére felhozott érvekkel nem szoktak vitába szállani: azokra csak rámutatnak, hogy az öntudatos munkások előtt kipellengérezzék ez érvek szerzőit.

De hogyan történ*hetett*, kérdi az olvasó, hogy a II. Internacionále legnagyobb tekintélye, az az író, aki a cikk elején idézett nézeteket védelmezte, „renegátnál is mélyebbre" süllyedt? Ezt csak az nem tudja megérteni — feleljük —, aki, talán öntudatlanul, azon az állásponton van, hogy tulajdonképpen semmi különös sem történt és könnyű lesz „megbékülni és mindenre fátyolt borítani" stb., azaz aki a renegátok álláspontjára helyezkedik. Akinek azonban komoly és őszinte volt a szocialista meggyőződése és a cikk elején kifejtett nézeteket helyeselte, az nem fog csodálkozni azon, hogy „a «Vorwärts» meghalt" (L. Martov kifejezése a párizsi „Golosz"-ban) és „meghalt" Kautsky is. Egyes személyek csődje nem ritkaság a nagy világfordulatok korszakában. Kautsky, bár igen nagy érdemei vannak, soha sem tartozott azokhoz, akik a nagy válságok idején azonnal harcos marxista álláspontot foglaltak el (gondoljunk csak Kautsky ingadozására a millerandizmus kérdésében[38]).

Pedig most éppen ilyen korszakban élünk. „Lőjenek önök először, burzsoá urak!" — írta Engels 1891-ben,

mikor azt az álláspontot védelmezte (és teljes joggal), hogy nekünk forradalmároknak az úgynevezett békés, alkotmányos fejlődés korszakában ki kell használnunk a burzsoá törvényességet. Engels gondolata a napnál is világosabb volt: mi, öntudatos munkások, másodiknak fogunk lőni, nekünk most előnyösebb, ha a szavazócéduláról a „lövöldözésre" (azaz a polgárháborúra) való átmenethez azt az időpontot használjuk ki, amikor maga a burzsoázia szegi meg a saját maga teremtette törvényességet. És Kautsky 1909-ben minden forradalmi szociáldemokrata szívéből beszélt, amikor azt mondotta, hogy most nem lehetséges *időelőtti* forradalom Európában és hogy a háború forradalmat jelent.

De a „békés" korszak évtizedei nem múltak el nyomtalanul: minden országban szükségszerűen opportunizmust szültek, amely uralkodóvá lett a parlamenti, szakszervezeti, ujságírói stb. „vezérek" körében. Nincsen Európának egyetlen országa sem, ahol egyik vagy másik formában ne folyt volna hosszú és szívós harc az opportunizmus ellen, amelyet az egész burzsoázia a forradalmi proletariátus szétzüllesztése és gyengítése érdekében millió és millió úton-módon támogatott. Ugyanez a Kautsky 15 évvel ezelőtt, a bernsteinizmus[39] kezdetén, azt írta, hogy ha az opportunizmus hangulatból irányzattá fejlődnék, napirendre kerülne a szakadás. Nálunk pedig, Oroszországban, a régi „Iszkra", mely megteremtette a munkásosztály szociáldemokrata pártját, 1901 elején, 2. számában, „A XX. század küszöbén" c. cikkében azt írta, hogy a XX. század forradalmi osztályának is (mint a XVIII. század forradalmi osztályának: a burzsoáziának) megvan a maga *Gironde*-ja és a maga *Hegypárt*-ja[40].

Az európai háború a legnagyobb történelmi válságot, új korszak kezdetét jelenti. Mint minden válság, a háború is kiélezte a mélyen rejlő ellentmondásokat és napfényre hozta azokat, letépve minden képmutató álarcot, félrelökve minden konvenciót, lerombolva a rothadó vagy megrothadt tekintélyeket. (Mellesleg mondva, ebben rejlik minden válság jótékony és progresszív hatása, melyet csak a „békés evolúció" korlátolt hódolói nem tudnak megérteni.) A II. Internacionále, amely 25—45 év alatt (attól

függ, hogy 1870-től vagy 1889-től számítjuk-e fennállását) rendkívül fontos és hasznos munkát végzett a szocializmus terjesztése és a szocializmus erőinek előkészítő, kezdeti, legegyszerűbb szervezése terén, betöltötte történelmi szerepét és kimúlt, nem annyira a von Kluck-ok, mint inkább az opportunizmus csapásai alatt. Hadd temessék most a holtak a halottakat. Hadd „fáradozzanak" most az üresfejű fontoskodók (ha ugyan nem a soviniszták és opportunisták intrikus lakájai) azon, hogy a Vanderveldéket és Sembat-kat összehozzák Kautskyval és Haaséval; mintha csak Ivan Ivanicsot látnók, aki miután „gúnárnak" nevezte barátját, Ivan Nyikiforicsot, most alig várja, hogy barátai az ellenség karjába „lökjék". Az Internacionále nem azt jelenti, hogy leülnek az asztalhoz és kétszínű, ide-oda csavarható határozatokat írnak olyan emberek, akik igazi internacionalizmusnak tekintik, ha a német szocialisták helyeslik a német burzsoázia felhívását, hogy lőjenek a francia munkásokra, a francia szocialisták pedig helyeslik a francia burzsoázia felhívását, hogy lőjenek a német munkásokra — „a haza védelme nevében"!!! Az Internacionále azt jelenti, hogy egymáshoz közelednek (kezdetben eszmeileg, majdpedig a kellő időben szervezetileg is) olyan emberek, akik nehéz napjainkban valóban meg tudják védelmezni a szocialista internacionalizmust, azaz egybe tudják gyüjteni erőiket és mindegyikük „másodiknak lő" *saját* „hazája" kormányaira és parancsnokló osztályaira. Ez nem könnyű. Ez nagy előkészületet, sok áldozatot követel, ez nem lehetséges vereségek nélkül. De éppen azért, mert ez nem könnyű dolog, csak azokkal kell azt véghezvinni, akik *akarják* azt és nem félnek teljesen szakítani a sovinisztákkal és a szociálsovinizmus védőivel.

A szocialista, nem pedig soviniszta Internacionále őszinte, nem pedig kétszínű visszaállítása érdekében legtöbbet az olyan emberek tesznek, mint Pannekoek, aki „Az Internacionále összeomlása" c. cikkében a következőket írta: „ha a háború után ismét összejönnek a vezérek és a nézeteltéréseket megpróbálják összeegyeztetni, ennek nem lesz többé semmi jelentősége."

Mondjuk meg nyiltan, úgy, ahogy van: a háború —

ha nem holnap, hát holnapután — úgyis arra fog *kényszeríteni* bennünket, hogy ezt tegyük. A nemzetközi szocializmusban három áramlat van: 1) soviniszták, akik következetesen opportunista politikát folytatnak; 2) az opportunizmus következetes ellenségei, akik már minden országban hallatnak magukról (az opportunisták nagyrészt szétverték őket, de a „vert seregek jól tanulnak") és akik képesek arra, hogy forradalmi munkát végezzenek a polgárháború irányában; 3) a fejvesztett és ingadozó emberek, akik most az opportunisták után kullognak és akik azzal, hogy kétszínűen, csaknem tudományosan és marxista módon (nem tréfa!) igyekeznek igazolni az opportunizmust, a legnagyobb kárt okozzák a proletariátusnak. Azoknak egy részét, akik már-már alámerülnek ebben a harmadik áramlatban, még meg lehet menteni és vissza lehet téríteni a szocializmus útjára, de csak akkor, ha a leghatározottabban szakítunk az első áramlattal, mindazokkal, akik nem átallják helyeselni a hadihitelek megszavazását, „a haza védelmét", „a háborús törvények tiszteletbentartását", a törvényesség megtartását, a polgárháború megtagadását. Valójában csak azok építik a Szocialista Internacionálét, akik *ezt* a politikát folytatják. Mi, akik érintkezésbe léptünk a Központi Bizottság orosz kollégiumával és a pétervári munkásmozgalom vezető elemeivel és véleménycserében meggyőződtünk arról, hogy az alapvető dolgokban egyetértenek velünk, mi, mint a Központi Lap szerkesztősége, pártunk nevében kijelenthetjük, hogy csakis az a munka tekinthető párt- és szociáldemokrata munkának, amelyet ebben az irányban folytatnak.

A német szociáldemokrácia szakadása olyan gondolatnak tetszhetik, amely „szokatlanságával" sokakat nagyon megijeszt. De az objektív helyzet kezeskedik érte, hogy vagy bekövetkezik ez a szokatlan esemény (hiszen a Nemzetközi Szocialista Iroda[41] utolsó ülésén, 1914 júliusában, Adler és Kautsky szintén azt mondották, hogy nem hisznek csodákban és ezért nem hisznek az európai háborúban sem!) — vagypedig szemtanúi lehetünk annak, miként rohad meg kínok-kínjával az, amit valamikor a német szociáldemokráciának neveztek. Azokat, akik túl-

ságosan hozzászoktak ahhoz, hogy „higgyenek" az *(egykori)* német szociáldemokráciában, még csak arra akarjuk emlékeztetni, hogy olyan emberek, akik számos kérdésben éveken át ellenfeleink voltak, most gondolnak már erre a szakadásra; — hogy L. Martov azt írta a „Golosz"-ban: „a «Vorwärts» meghalt"; „a szociáldemokrácia, amely kijelentette, hogy lemond az osztályharcról, jobban tette volna, ha nyiltan elismeri azt, ami van, ideiglenesen feloszlatta volna szervezetét, megszüntette volna szerveit"; — hogy Plehanov a „Golosz" tudósítása szerint azt mondotta előadásában: „én nagy ellensége vagyok a szakadásnak, de ha a szervezet épsége érdekében feláldozzák az elveket, akkor jobb a szakadás, mint a hazug egység." Plehanov ezt a német radikálisokról mondotta: ő jól látja a szálkát a németek szemében, de a maga szemében nem látja a gerendát. Ez az ő egyéni sajátossága, amelyhez valamennyien hozzászoktunk az utóbbi tíz év alatt: radikális az elméletben és opportunista a gyakorlatban. És ha már az *ilyen* egyéni ... furcsa emberek is a németek szakadásáról kezdenek beszélni, akkor ez — az idők jele.

„Szocial-Demokrat" 35. sz.
1914 december 12.

A NAGYOROSZOK NEMZETI BÜSZKESÉGÉRŐL

Milyen sokat beszélnek, elmélkednek, hangoskodnak mostanában nemzetről, hazáról! Anglia liberális és radikális miniszterei, Franciaország temérdek „haladó" publicistája (akik — lám — teljesen egyetértenek a reakciós publicistákkal), Oroszország hivatalos, kadet és haladó firkászainak sokasága (köztük némely narodnyik és „marxista" is) — megannyian ezernyi változatban magasztalják a „haza" szabadságát és függetlenségét, a nemzeti önállóság elvének fennköltségét. Nehéz itt eldönteni, hol végződik a hóhér Nyikolaj Romanovnak vagy a négerek és az indiai lakosság megkínzóinak lepénzelt lantosa és hol kezdődik a tucatnyárspolgár, aki együgyűségből vagy gerinctelenségből úszik az „árral". De nem is fontos, hogy ezt vizsgálgassuk. Itt egy nagyon elterjedt és nagyon mély eszmei áramlattal állunk szemben, melynek gyökerei a legszorosabb kapcsolatban vannak a nagyhatalmi nemzetek földbirtokos és tőkés urainak érdekeivel. Száz és százmilliókat költenek évenként azoknak az eszméknek propagálására, amelyek ezeknek az osztályoknak előnyösek: telhetetlen malom ez, amely mindenhonnan gyűjti a vizet, kezdve a meggyőződésből soviniszta Menysikovtól egészen az opportunizmusból vagy gerinctelenségből soviniszta Plehanovig és Maszlovig, Rubanovicsig és Szmirnovig, Kropotkinig és Burcevig.

Próbáljuk meg mi, nagyorosz szociáldemokraták is, álláspontunkat ezzel az eszmei áramlattal szemben meghatározni. Nem volna helyes, ha mi, akik egy nagyhatalmi nemzethez tartozunk, amely Európa szélső keletén és Ázsia jókora részén él, megfeledkeznénk a nemzeti kérdés

óriási jelentőségéről; — különösen egy olyan országban, amelyet méltán neveznek a „népek börtönének"; — olyan időben, amikor a kapitalizmus éppen Európa szélső keletén és Ázsiában számos „új", nagy és kis nemzetet ébreszt életre és öntudatra; — olyan időpontban, amikor a cári monarchia fegyverbe hívta a nagyoroszok és az „idegentörzsűek" millióit, hogy egész sor nemzeti kérdést az Egyesült Nemesség Tanácsa és a Gucskovok, Kresztovnyikovok, Dolgorukovok, Kutlerok, Rogyicsevok érdekeinek megfelelően „oldjon meg".

Idegen-e tőlünk, nagyorosz öntudatos proletároktól, a nemzeti büszkeség érzése? Persze, hogy nem! Mi szeretjük nyelvünket és hazánkat, mi a legtöbbet azon munkálkodunk, hogy *hazánk* dolgozó tömegeit (vagyis lakosságának kilenctized részét) tudatos demokrata és szocialista életre emeljük. Nekünk mindennél fájóbb látni és érezni azt, hogy a cári hóhérok, a nemesek és a tőkések mennyi erőszakot követnek el szép hazánkon, hogyan kötik gúzsba és űznek csúfot belőle. Mi büszkék vagyunk arra, hogy ez az erőszak közöttünk, a nagyoroszok között ellenállásra talált, hogy *ebből* a környezetből nőtt ki Ragyiscsev, nőttek ki a dekabristák, a 70-es évek vegyesrendű forradalmárai, büszkék vagyunk arra, hogy a nagyorosz munkásosztály 1905-ben hatalmas forradalmi tömegpártot teremtett, hogy a nagyorosz muzsik ugyanebben az időben demokratává kezdett lenni és kezdte lerázni magáról a papot és a földbirtokost.

Mi emlékszünk arra, mit mondott félévszázaddal ezelőtt Csernisevszkij, a nagyorosz demokrata, aki egész életét a forradalom ügyének szentelte: „szánalmas nemzet, rabszolgák nemzete, fönt és alant — mind csupa rabszolga"[42]. A nyilt és burkolt nagyorosz rabszolgák (rabszolgák a cári monarchia irányában) nem szívesen emlékeznek ezekre a szavakra. Szerintünk azonban ezek a szavak az igazi hazaszeretet szavai voltak, azé a hazaszeretetté, amelyet áthatott a bú, mert a nagyorosz néptömegekben nem volt forradalmiság. Akkor nem volt. Most is kevés, de már van. Minket a nemzeti büszkeség érzése tölt el, mert a nagyorosz nemzet *szintén* megteremtette a forradalmi osztályt, *szintén* bebizonyította, hogy a szabadságért és szocializ-

musért folyó harc nagyszerű példáit tudja adni az emberiségnek, nemcsupán nagy pogromokat, akasztófaerdőket, börtönöket, nagy éhínségeket és a nagy csúszás-mászást a papok, cárok, földbirtokosok, tőkések előtt.

Minket áthat a nemzeti büszkeség érzése, és éppen ezért *különösen* gyűlöljük *saját* rabszolga multunkat (amikor a nemesi földesurak azért vitték háborúba a muzsikot, hogy vérbefojtsák Magyarország, Lengyelország, Perzsia, Kína szabadságát) és gyűlöljük rabszolga jelenünket, mikor ugyanezek a földesurak, a tőkések támogatásával, háborúba visznek bennünket, hogy megfojtsák Lengyelországot és Ukrajnát, hogy elnyomják a demokratikus mozgalmat Perzsiában és Kínában, hogy erősítsék a Romanovok, Bobrinszkijok, Puriskevicsok nagyorosz nemzeti méltóságunkat meggyalázó bandáját. Senki sem bűnös abban, hogy rabszolgának született; de az a rabszolga, aki nemcsak nem törekszik szabadságra, hanem még igazolja is és szépítgeti is a rabságát (amikor például Lengyelország, Ukrajna stb. megfojtását a nagyorosz „haza védelmének" nevezi), az ilyen rabszolga a felháborodás, a megvetés, az undor jogos érzését keltő tányérnyaló és söpredék.

„Nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom"[43], így beszéltek a XIX. század következetes demokráciájának legnagyobb képviselői: Marx és Engels, akik a forradalmi proletariátus tanítóivá lettek. És mi, nagyorosz munkások, akiket áthat a nemzeti büszkeség érzése, mindenáron szabad és független, önálló, demokratikus, köztársasági, büszke Nagyoroszországot akarunk, mely szomszédaihoz való viszonyát az egyenlőség emberi elvére, nem pedig a kiváltságok feudális, egy nagy nemzetet lealázó elvére építi fel. És éppen azért, mert ezt akarjuk, mondjuk: a XX. században, Európában (ha Európa szélső keleti részén is), csak úgy lehet „védeni a hazát", ha minden forradalmi eszközzel a monarchia, *saját* hazánk földbirtokosai és tőkései, azaz szülőföldünk *leggonoszabb* ellenségei ellen harcolunk; — a nagyoroszok csak úgy „védhetik a hazát", ha minden háborúban a cárizmus vereségét kívánják, mert ez a legkisebb rossz Nagyoroszország lakosságának kilenctized részére nézve, mert a cárizmus

nemcsak gazdaságilag és politikailag nyomja el a lakosságnak ezt a kilenctized részét, hanem még demoralizálja, lealázza, megbecsteleníti, prostituálja is, amikor idegen népek elnyomására tanítja, amikor arra szoktatja, hogy saját gyalázatát képmutató, álhazafias frázisokkal leplezze.

Azt vetik talán ellenünk, hogy a cárizmus mellett és védőszárnyai alatt már létrejött és felserdült egy másik történelmi erő, a nagyorosz kapitalizmus, amely progresszív munkát végez azzal, hogy óriási területeket gazdaságilag központosít és egybefoglal. Ez az ellenvetés azonban nem igazolja, ellenkezőleg, még szigorúbban vádolja soviniszta szocialistáinkat, akiket cári, puriskevicsi szocialistáknak kellene nevezni (mint ahogy Marx a lassalleánusokat porosz királyi szocialistáknak nevezte). Sőt tegyük fel, hogy a történelem százegy kis nemzettel szemben a nagyorosz nagyhatalmi kapitalizmus javára dönti el a kérdést. Ez nem lehetetlen, mert a tőke egész története nem más mint erőszak és rablás, vér és szenny története. És mi egyáltalában nem vagyunk feltétlenül a kis nemzetek hívei; mi — *egyébként azonos körülmények esetén* — feltétlenül a centralizáció mellett és a föderatív kapcsolatok kispolgári eszménye ellen vagyunk. De még ebben az esetben is, először, nem a mi dolgunk, nem a demokraták dolga (már nem is szólva a szocialistákról), hogy Romanovnak—Bobrinszkijnak—Puriskevicsnek segítsünk Ukrajnát stb. megfojtani. Bismarck a maga módján, junkermódra, progresszív történelmi tettet vitt véghez, de nagyszerű „marxista" volna az, aki ezen az alapon igazolni próbálná a Bismarcknak nyujtott szocialista segítséget! Pedig Bismarck előmozdította a gazdasági fejlődést azzal, hogy egyesítette a széttagolt németeket, akiket más népek elnyomtak. Nagyoroszország gazdasági felvirágzásának és gyors fejlődésének érdeke viszont azt követeli, hogy meg kell szabadítani az országot attól, hogy a nagyoroszok más népeket elnyomjanak — erről a különbségről nálunk megfeledkeznek a színorosz quasi-Bismarckok hódolói.

Másodszor, ha a történelem a nagyorosz nagyhatalmi kapitalizmus javára döntené el a kérdést, akkor ebből az

következik, hogy annál nagyobb lesz a nagyorosz proletariátus *szocialista* szerepe, mert a proletariátus a fő hajtóereje a kommunista forradalomnak, melyet a kapitalizmus szül. A proletariátus forradalma pedig megköveteli, hogy a munkásokat tartósan a *legteljesebb* nemzeti egyenlőség és testvériség szellemében neveljük. Tehát éppen a nagyorosz proletariátus érdekei szempontjából huzamosan és olyan szellemben kell nevelni a tömegeket, hogy a legerélyesebben, legkövetkezetesebben, legbátrabban, legforradalmibb módon szálljanak síkra a nagyoroszok által leigázott valamennyi nemzet teljes egyenjogúságáért és önrendelkezési jogáért. A nagyoroszok nemzeti büszkeségének érdeke (nem szolgai értelemben vett érdeke) egybeesik a nagyorosz (és minden más) proletár *szocialista* érdekével. A mi mintaképünk Marx marad, aki évtizedekig élt Angliában, félig angollá lett és az angol munkások szocialista mozgalma érdekében követelte Írország szabadságát és nemzeti függetlenségét.

A mi házisütetű szocialista sovinisztáink, Plehanov és a többiek, ez utóbbi feltételezett esetben nemcsak saját hazájuknak, a szabad és demokratikus Nagyoroszországnak lesznek árulói, hanem elárulják Oroszország minden népének proletár testvériségét, azaz a szocializmus ügyét is.

„Szocial-Demokrat" 35. sz.
1914 december 12.

MI LEGYEN TOVÁBB?

(A MUNKÁSPÁRTOK FELADATAI AZ OPPORTUNIZMUSSAL ÉS SZOCIÁLSOVINIZMUSSAL SZEMBEN)

Az európai szocializmus óriási válsága, melyet a világháború idézett elő, kezdetben (mint nagy válságoknál várható is) óriási zavarodottságot okozott, majd a különböző szocialista áramlatok, árnyalatok és nézetek képviselőinek több új csoportosulására vezetett, végül szokatlanul élesen és nyomatékosan vetette fel azt a kérdést, hogy a válságból milyen elengedhetetlen változások következnek a szocialista politika *alapelveiben*. 1914 augusztusától decemberéig az oroszországi szocialisták is különösen szemléltető módon átmentek ezen a három „szakaszon". Valamennyien tudjuk, hogy kezdetben nagy volt a zavarodottság, melyet a cári üldözés, az „európaiak" viselkedése, a háborús rémület még jobban fokozott. Szeptember és október volt az az időszak, amikor Párizsban és Svájcban, ahol a legtöbb emigráns élt, ahol a legtöbb kapcsolat volt Oroszországgal, ahol a legnagyobb szabadságot élvezték — vitákban, előadásokban és ujságokban a legszélesebbben és a legalaposabban folyt az új csoportosulás a háború által felvetett kérdésekben. Határozottan állíthatjuk, hogy az oroszországi szocializmus (és majdnem-szocializmus) egyetlen áramlatában (és frakciójában) sem volt a nézeteknek egyetlen olyan árnyalata, mely ne talált volna képviseletre és amelyet ki ne értékeltek volna. Mindenki érzi, itt az ideje, hogy pontos, pozitív következtetéseket vonjunk le, melyek a rendszeres gyakorlati munka, propaganda, agitáció, szervezés alapjául szolgálhatnak: a helyzet világos lett, mindenki megmondta a véleményét; tisztázzuk tehát, hogy *ki kivel és ki hova tart?*

November 23-án, vagyis közvetlenül azután, hogy

Pétervárott megjelent az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció letartóztatásáról szóló kormányközlemény, a svéd szociáldemokrata párt stockholmi kongresszusán olyan eset történt, amely végérvényesen és visszavonhatatlanul napirendre tűzte ezt az általunk hangsúlyozott két kérdést[44]. Az olvasó alább elolvashatja az esetet, közöljük a hivatalos svéd szociáldemokrata jelentésnek, továbbá Belenyin (a Központi Bizottság képviselője) és Larin (a Szervező Bizottság[45] képviselője) beszédének, valamint a Branting által felvetett kérdés vitájának teljes fordítását.

A háború kitörése óta először történt, hogy egy semleges ország szocialistáinak kongresszusán pártunknak, pártunk Központi Bizottságának képviselője és a likvidátor Szervező Bizottság képviselője találkozott. Miben különböztek felszólalásaik? Belenyin egészen határozott álláspontot foglalt el a mai szocialista mozgalom orvoslásra szoruló, súlyos, nagy kérdéseiben és a párt Központi Lapjára, a „Szocial-Demokrat"-ra[46] hivatkozva, a legenergikusabban hadat üzent az opportunizmusnak, *árulásnak* nevezte a német szociáldemokrata vezérek (és „sok más" vezető) magatartását. Larinnak nem volt semilyen álláspontja, hallgatással teljesen megkerülte a dolog lényegét, sablonos, üres, rothadt frázisokat pufogtatott, melyeket az opportunisták és szociálsoviniszták minden országban megtapsolnak. Belenyin azonban egy árva szót sem szólt Oroszország más szociáldemokrata pártjaihoz, illetőleg csoportjaihoz való viszonyunkról: a mi álláspontunk — úgymond — ez, — a többiekről pedig hallgatunk, várunk, *mi* lesz az álláspontjuk. Ezzel szemben Larin kibontotta az „egység" zászlaját, könnyeket hullatott „az oroszországi szakadás keserű gyümölcsei" miatt, rikító színekkel vázolta a Szervező Bizottság „egyesítő" munkáját, amely Plehanovot is, a kaukázusiakat is, a bundistákat is, a lengyeleket is *és így tovább* egyesítette. Arról, hogy itt mire gondolhatott Larin, külön fogunk szólni (lásd alább: „Milyen egységet hirdetett Larin"?*). Most egyelőre az egység elvi kérdése érdekel bennünket.

Két jelszó áll egymással szemben. Az egyik jelszó:

---

* Lásd ebben a kötetben 106—108. old. — *Szerk.*

háború az opportunisták és szociálsoviniszták ellen, ők — árulók. A másik jelszó: egység Oroszországban, különösen Plehanovval (aki, zárójelben megjegyezve, éppúgy viseli magát nálunk, mint Südekum* a németeknél, mint Hyndman az angoloknál stb.). Nem világos-e, hogy Larin, aki nem merte a dolgokat nevükön nevezni, lényegileg az opportunisták és szociálsoviniszták mellett foglalt állást?

De vizsgáljuk meg általában, mit jelent a mai események fényében az „egység" jelszava. Az egység a proletariátus hatalmas fegyvere a szocialista forradalomért vívott harcban. Ebből a vitathatatlan igazságból éppoly vitathatatlanul következik, hogy amikor a proletár-párthoz nagyszámú kispolgári elem csatlakozik, akik *gátolhatják* a szocialista forradalomért folyó harcot, az ilyen elemekkel való egység káros és végzetes a proletariátus ügyére nézve. A mai események éppen azt mutatták, hogy egyrészt megértek az imperialista (vagyis a kapitalizmus legmagasabb, végső szakaszának megfelelő) háború objektív feltételei, és másrészt az úgynevezett békés korszak évtizedei alatt, a szocialista pártokon *belül*, *temérdek* kispolgári, opportunista szemét halmozódott fel Európa minden országában. A proletárpártokban terpeszkedő opportunista, *idegen* elem kérdése, már mintegy 15 esztendeje, vagyis azóta került napirendre, hogy a hírhedt „bernsteinizmus" felütötte fejét Németországban — sok országban pedig már korábban is —, és aligha akad egyetlen nevesebb marxista, aki több ízben, különböző alkalommal el ne ismerte volna, hogy az opportunisták a szocialista forradalommal szemben valóban ellenséges, nem-proletár elemek. Kétségtelen, hogy ez a szociális elem az utóbbi években szokatlanul gyorsan növekszik: ide tartoznak a legális munkásszervezetek hivatalnokai, a parlamenti képviselők és más intellektuelek, akik a legális tömegmozgalom idején kényelmesen és nyugodtan elhelyezkedtek, ide tartoznak a legjobban fizetett munkások, a kishivatal-

* Éppen most kaptuk meg Plehanov brosúráját: „A háborúról" (Párizs 1914), amely szemléltetően megerősíti a szövegben mondottakat. Erre a brosúrára még visszatérünk.

nokok bizonyos rétegei stb. stb. A háború kézzelfoghatóan bebizonyította, hogy a válság idején (az imperializmus korszaka pedig elkerülhetetlenül mindenféle válság korszaka lesz) az opportunisták tekintélyes tömege, melyet a burzsoázia támogat és részben közvetlenül irányít (ez különösen fontos!), átszökik a burzsoáziához, elárulja a szocializmust, kárt okoz a munkásság ügyének, tönkreteszi azt. A burzsoázia minden válságban mindig az opportunistákat fogja támogatni és nem rettenve vissza semmitől, még a legtörvénytelenebb, legkegyetlenebb *katonai* rendszabályoktól sem, el fogja nyomni a proletariátus forradalmi részét. Az opportunisták a proletárforradalom burzsoá ellenségei, akik békés időben a munkáspártokba befészkelődve titokban folytatják burzsoá munkájukat, a válság idején pedig *azonnal* az *egész* egyesült burzsoázia, a konzervatív és a legradikálisabb, legdemokratább, a szabadgondolkodó és a vallásos, klerikális burzsoázia nyilt szövetségeseinek bizonyulnak. Aki az átélt események *után* sem értette meg ezt az igazságot, az reménytelenül félrevezeti önmagát is, a munkásokat is. Ilyenkor elkerülhetetlen, hogy egyesek átszöknek az ellenséghez, de nem szabad megfeledkezni arról, hogy ezeknek az eseteknek csak a kispolgári opportunista *réteg* és *áramlat* létezése ad jelentőséget. Hyndman, Vandervelde, Guesde, Plehanov, Kautsky — ezek a szociálsoviniszták igen kis pontok volnának, ha a burzsoá hazafiság védelmében mondott gerinctelen és aljas beszédeiket nem kapnák fel az opportunisták messzeágazó társadalmi rétegei és nem kapna rajtuk a burzsoá lapok és burzsoá politikusok hada.

A II. Internacionále korszakában az a párt volt a szocialista pártok típusa, amely megtűrte soraiban az opportunizmust, mely a „békés“ időszak évtizedei alatt egyre jobban felgyülemlett, de meghúzódott, alkalmazkodott a forradalmi munkásokhoz, *átvette* tőlük a marxista terminológiát és kitért minden világos elvi állásfoglalás elől. Ez a típus idejét múlta. Ha a háború 1915-ben véget ér, vajjon akad-e épeszű szocialista, aki 1916-ban újból az opportunistákkal *együtt* próbálja helyreállítani a munkáspártokat, *tapasztalatból tudva*, hogy azok (plusz még minden gerinctelen és fejvesztett ember) bármely következő

válság alkalmával *mind egy szálig* a burzsoázia mellett lesznek, amely majd mindenképpen talál ürügyet arra, hogy megtiltsa az osztálygyűlölet és osztályharc hirdetését?

Az olasz párt kivétel volt a II. Internacionále korszakában: az opportunistákat, élükön Bissolatival, eltávolították a pártból. Ennek *kitűnő* eredménye volt a válság idején: a különböző irányzatok emberei nem csapták be a munkásokat, nem kábították el őket „egységről“ áradozó színes, virágos szavakkal, hanem mindegyik haladt a maga útján. Az opportunisták (és akik megszöktek a munkáspártból, mint Mussolini) a szociálsovinizmusban gyakorolták magukat, (Plehanovhoz hasonlóan) a „hős Belgiumot“ dicsőítették és ilymódon leplezték az Ukrajnát és Galíciát... azazhogy Albániát, Tuniszt stb. stb. fosztogatni óhajtó, nem hősi, de burzsoá Olaszország politikáját. A szocialisták azonban *velük szemben* háborút indítottak a háború ellen, a *polgár*háborút készítették elő. Mi egyáltalában nem idealizáljuk az olasz szocialista pártot, egyáltalában nem kezeskedünk azért, hogy ez a párt szilárd marad akkor is, ha Olaszország beavatkozik a háborúba. Mi nem beszélünk az olasz szocialista párt jövőjéről, most csak a jelenről beszélünk. Leszögezzük azt a vitathatatlan *tényt*, hogy az európai országok többségében az opportunisták és a forradalmárok *költött egységével becsapták* a munkásokat és hogy Olaszország szerencsés kivétel, olyan ország, ahol ezidőszerint nem történt ilyen becsapás. Az, ami szerencsés kivétel volt a II. Internacionáléban, szabály *lesz*, okvetlenül annak kell lennie a III. Internacionáléban. A proletariátus — amíg fennmarad a kapitalizmus — mindig szomszédja lesz a kispolgárságnak. Nem volna okos, ha olykor nem kötnénk ideiglenes szövetséget a kispolgársággal, de a vele való *egységet*, egységet az opportunistákkal — ezt *most* csak a proletariátus ellenségei vagy a letűnt korszaknak a régihez gépiesen ragaszkodó dőre elemei védelmezhetik.

A szocialista forradalomért vívott proletár harc egysége most, 1914 után, megköveteli a munkáspártok feltétlen különválását az opportunista pártoktól. Kiket értünk opportunistákon, azt világosan megmondja a Központi

Bizottság Kiáltványa (33. sz. „A háború és az oroszországi szociáldemokrácia“*).

És mit látunk Oroszországban? Használ-e, vagy árt-e országunk munkásmozgalmának, ha egységre lépnek olyan emberek, akik így vagy amúgy, többé-kevésbbé következetesen harcolnak mind a puriskevicsek, mind a kadetok sovinizmusa ellen — és olyan emberek, — mint Maszlov, Plehanov, Szmirnov — a kísérőzenét adják ehhez a sovinizmushoz? Olyan emberek, akik a háború ellen küzdenek és másfelől olyanok, akik, — mint az „okmány“ (34. sz.)[47] befolyásos szerzői — kijelentik, hogy nem küzdenek a háború ellen? Erre a kérdésre csak azoknak lesz nehéz válaszolni, akik semmit sem akarnak látni.

Azt vetik ellenünk, hogy Martov a „Golosz“-ban vitába szállt Plehanovval és a Szervező Bizottság több barátjával és hívével együtt a szociálsovinizmus ellen harcolt. Mi nem tagadjuk ezt és Központi Lapunk 33. számában még üdvözöltük is Martovot. Nagyon örülnénk, ha nem „fordítanák el“ Martovot (lásd: „Martov fordulata“), nagyon szeretnők, ha a Szervező Bizottság vonala határozott sovinisztaellenes vonal lenne. Ámde nem az a döntő, hogy mi és *bárki más* mit szeretnénk. Melyek az objektív tények? Először, Larin, a Szervező Bizottság hivatalos képviselője, valami okból hallgat a „Golosz“-ról, ellenben megemlíti a szociálsoviniszta Plehanovot, megnevezi Akszelrodot, aki cikket írt (a „Berner Tagwacht“-ba[48]), de csak azért, hogy egyetlen határozott szót se mondjon. Larin azonban, hivatalos megbizatásától eltekintve, *nem* csupán földrajzilag van közel az oroszországi likvidátorok befolyásos magvához. Másodszor, nézzük az európai sajtót. A franciaországi és németországi lapok hallgatnak a „Golosz“-ról, de annál hangosabban beszélnek Rubanovicsról, Plehanovról és Cheidzéről. (A „Hamburger Echo“, a németországi soviniszta „szociáldemokrata“ sajtónak egyik legsovinisztább képviselője, december 12-i számában Csheidzét Maszlov és Plehanov hívének nevezi s erre egynéhány oroszországi lap is utalt. Érthető, hogy a Südekumok tudatos barátai kellően értékelik azt az eszmei

---

* Lásd ebben a kötetben 11—21. old. — *Szerk.*

támogatást, amelyet Plehanov nyujt a Südekumoknak.) Oroszországban millió és millió példányszámban terjesztették a „nép“ között a Maszlovról—Plehanovról—Szmirnovról szóló hírt, de egy szót sem közöltek a „Golosz“-áramlatról. Harmadszor, az 1912—1914-es legális munkássajtó tapasztalata teljesen bebizonyította azt a tényt, hogy a likvidátori áramlat bizonyos társadalmi erejének és befolyásának forrása nem a munkásosztályban, hanem a burzsoá-demokratikus értelmiség rétegében gyökerezik; ebből vált ki a legalista írók fő magva. Ennek a rétegnek, *mint rétegnek*, nemzeti-soviniszta hangulatáról tanuskodik Oroszország egész sajtója, teljes összhangban egy pétervári munkás leveleivel („Szocial-Demokrat“ 33, 35. sz.) és az „okmánnyal“ (34. sz.). Könnyen lehetséges, hogy e rétegen belül nagy személyi átcsoportosulás fog végbemenni, de teljesen valószínűtlen, hogy ez a réteg, mint réteg, *ne* legyen „hazafias“ és opportunista.

Ezek az objektív tények. Ha számolunk ezekkel a tényekkel, és ha figyelemmel vagyunk arra, hogy minden burzsoá pártnak, amely befolyásolni akarja a munkásokat, nagyon előnyös, ha van egy kirakati balszárnya (különösen, ha az nem hivatalos), akkor el kell ismernünk, hogy a Szervező Bizottsággal való egység gondolata a munkásság ügye szempontjából káros illúzió.

A Szervező Bizottság a távoli Svédországban, november 23-án, nyilatkozatokat tesz közzé a Plehanovval való egységről és olyan beszédekkel lép fel, melyeket szívesen hallgat minden szociálsoviniszta, de Párizsban és Svájcban sem szeptember 13-tól (a „Golosz“ megjelenése napjától) november 23-ig, sem november 23-tól a mai napig (december 23-ig) egyetlenegy szóval sem hallat magáról. A Szervező Bizottságnak ez a politikája nagyon hasonlít a leghitványabb politikai szemfényvesztéshez. Ami pedig a tervbevett zürichi „Otkliki“[49] hivatalos pártjellegéhez fűzött reményeket illeti, azokat eloszlatja a „Berner Tagwacht“-ban (december 12-én) megjelent nyilatkozat, melyben határozottan kijelentik, hogy a lapnak nem lesz *ilyen* jellege... (Egyébként: a „Golosz“ szerkesztősége a lap 12. számában kijelenti, hogy a legrosszabb „nacionalizmus“ volna, ha most továbbra is fenntartanák a szaka-

dást a likvidátorokkal; ennek a frázisnak nincs semmi nyelvtani értelme, de politikai értelme az, hogy a „Golosz" szerkesztősége szívesebben látja a szociálsovinisztákkal való egységet, mint azt, hogy olyan emberekhez közeledjék, akik engesztelhetetlenek a szociálsovinizmussal szemben. Rosszul választott a „Golosz" szerkesztősége.)

Hogy teljes legyen a kép, még néhány szót kell mondanunk a Párizsban megjelenő eszer „Miszl"-ről[50], amely *szintén* az „egységet" magasztalja, kendőzi pártvezérének, Rubanovicsnak, szociálsovinizmusát (v. ö. „Szocial-Demokrat" 34. sz.), védelmébe veszi a belga és francia opportunistákat és kormányszocialistákat, elhallgatja az orosz trudovikok szélső balszárnyához tartozó Kerenszkij beszédének „hazafias" motívumait, kinyomatja azokat a hihetetlenül elcsépelt, kispolgári, sekélyes frázisokat, melyek azt szajkózzák, hogy a marxizmust narodnyik és opportunista szellemben felül kell vizsgálni. Amit az OSzDMP 1913-as Nyári Tanácskozásának határozata[51] mondott az eszerekről, mindazt teljesen és kézzelfoghatóan igazolja a „Miszl" magatartása.

Egyes orosz szocialisták, úgylátszik, azt hiszik, hogy az internacionalizmus az, ha tárt karokkal fogadják Plehanov és Südekum, Kautsky és Hervé, Guesde és Hyndman, Vandervelde és Bissolati stb. határozatát, melyet minden ország szociálsovinizmusának nemzetközi igazolására készülnek összetákolni. Mi azonban azt hisszük, hogy az internacionalizmus az, ha saját pártján belül mindenki, minden kétértelműséget kizáróan, internacionalista politikát folytat. Opportunistákkal és szociálsovinisztákkal együtt lehetetlen valóban internacionális proletárpolitikát folytatni, lehetetlen harcot hirdetni a háború ellen, lehetetlen erőt gyüjteni erre a harcra. Hallgatással mellőzni vagy elhessegetni ezt a keserű, de a szocialista számára kikerülhetetlen igazságot — káros és végzetes a munkásmozgalomra.

„Szocial-Demokrat" 36. sz.
1915 január 9.

MILYEN „EGYSÉGET" HIRDETETT LARIN A SVÉD KONGRESSZUSON?[52]

Larin abban a beszédében, amelyet közöltünk (36. sz.), csakis a hírhedt „július harmadiki" blokkot[53], vagyis a Szervező Bizottság Trockij, Rosa Luxemburg, Alekszinszkij, Plehanov, a bundisták, a kaukázusiak, a litvánok, a „levica"[54], a lengyel ellenzék stb. által Brüsszelben, 1914 július 3-án kötött szövetséget tarthatta szemelőtt. Miért elégedett meg Larin csupán célzással? Ez... különös. Azt hisszük, hogyha él a Szervező Bizottság és él ez a szövetség, akkor káros dolog titkolni ezt az igazságot.

Pártunk Központi Bizottsága és a lett szociáldemokraták Központi Bizottsága *nem* vett részt ebben a szövetségben. Központi Bizottságunk 14, pontosan körülírt egységfeltételt ajánlott, de a Szervező Bizottság és a „blokk" *nem* fogadta el azokat, hanem diplomatikus, kitérő határozatot hozott, amely *valójában* nem ígért és nem jelentett semmiféle határozott fordulatot korábbi likvidátor politikájában. A mi 14 pontunk *lényege* a következő: 1) A likvidátorságról szóló 1908 decemberi és 1910 januári határozat minden kétértelműséget kizáróan megerősítendő, vagyis el kell ismerni, hogy a szociáldemokrata párttagsággal összeférhetetlen minden olyan akció, mely az illegalitás ellen, az illegális sajtó népszerűsítése ellen irányul, s a nyilt párt (vagy a nyilt pártért folyó harc) mellett, a forradalmi gyűlések ellen stb. foglal állást (amint ezt a „Nasa Zarja"[55] és a „Nasa Rabocsaja Gazeta"[56] tette); 2) ugyanez vonatkozik a köztársaság stb. jelszava ellen irányuló fellépésekre; 3) ugyanez a *nem* szociáldemokrata „levica" párttal való blokk ellen hozott határozatra;

4) mindenütt egységes, nemzetiségek szerint meg nem osztott szociáldemokrata szervezetnek kell lennie; 5) a „kulturális nemzeti autonómia" elvetendő; 6) a munkásokat „alulról jövő egységre" kell felhívni; párttag csak az lehet, aki az illegális szervezethez tartozik; a legális sajtóban, a többség megállapítása céljából az 1913 óta fizetett csoportos munkásjárulékok adatait kell alapul venni; 7) egy városban nem lehetnek konkurráló ujságok; a „Nasa Rabocsaja Gazeta" megszűnik; vitafolyóiratot kell kiadni; 8) megerősítendők az 1903-as és 1907-es kongresszusnak az eszer párt burzsoá voltáról szóló határozatai; a szociáldemokrata párt egyrészének az eszerekkel kötött megállapodásai megengedhetetlenek; 9) a külföldi csoportok alárendelendők az orosz Központi Bizottságnak; 10) a szakszervezeti munkát illetően megerősítendő a londoni Központi Bizottság (1908 januári) határozata; az illegális sejtek szükségesek; 11) megengedhetetlenek a „Munkásbiztosító Tanács"[57] és más munkásbiztosító intézmények ellen irányuló támadások; a „Sztrahovanyije Rabocsih"[58], mint konkurráló folyóirat megszűnik; 12) a kaukázusi szociáldemokratáknak külön meg kell erősíteniök a 4. és 5. pontot; 13) Csheidze frakciója visszavonja a „kulturális nemzeti autonómiát" és elismeri a fentemlített feltételeket; 14) ami a „rágalmazási" ügyeket (Malinovszkij, Iksz stb. ügyét) illeti, a Szervező Bizottság és barátai vagy visszavonják a vádakat és rágalmakat, vagypedig a küszöbön álló pártkongresszusunkra képviselőt küldenek, hogy a kongresszus előtt igazolják vádjaikat.

Könnyen érthető, hogy e feltételek nélkül, ha csak szóban „ígérik és ígérik", hogy feladják a likvidátorságot (amint az 1910. évi plénumon történt) semmi, de semmi sem változhatnék meg; az „egység" csak fikció volna és azt jelentené, hogy elismerjük a likvidátorok „egyenjogúságát".

A szocializmus óriási válságával kapcsolatban, melynek a világháború a szülője, minden szociáldemokrata csoport példátlan erőfeszítéssel azok egybegyűjtésére törekszik, akik a háborúhoz való viszony alapvető kérdéseiben egymáshoz közeled*hettek*. A „július harmadiki" blokk, amellyel annyira dicsekedett Larin (bár félt a

blokkot egyenesen megnevezni), egyszerre fikciónak bizonyult.

Ismét és ismét óvnunk kell a fiktív „egységtől", amikor a nézeteltérések a valóságban kibékíthetetlenek.

„Szocial-Demokrat" 37. sz.
1915 február 1.

OROSZ SÜDEKUMOK

„Südekum“ neve fogalommá lett: az öntelt, lelkiismeretlen opportunista és szociálsoviniszta típusát jelenti. Jó jel, hogy a Südekumokról mindenki megvetéssel beszél. De annak, hogy emellett mi magunk ne essünk sovinizmusba, csak egy ellenszere van. Ez az ellenszer: erőnkhöz mérten segítsük elő az orosz Südekumok leleplezését.

„A háborúról“ írott brosúrájával Plehanov végérvényesen élére állt az orosz Südekumoknak. Plehanov érvelése nem egyéb, mint a dialektika felcserélése szofisztikával. Szofista módra vádolja a német opportunizmust, de csak azért, hogy takargassa a francia és az orosz opportunizmust. Ez végeredményben nem harc a nemzetközi opportunizmus ellen, hanem annak támogatása. Plehanov szofista módra siránkozik Belgium sorsán, ugyanakkor hallgat Galíciáról. Szofista módra összekeveri az imperializmus korszakát (vagyis azt a korszakot, mikor a marxisták általános nézete szerint már megértek a kapitalizmus összeomlásának objektív feltételei és amikor már vannak szocialista proletártömegek) a burzsoá-demokratikus nemzeti mozgalmak korszakával; azt a korszakot, melyben a burzsoá hazák már megértek arra, hogy a proletariátus nemzetközi forradalma szétrombolja őket, összetéveszti a burzsoá hazák születésének és egybeforrásának korszakával. Szofista módra békeszegéssel vádolja a német burzsoáziát és hallgat arról, hogy a „hármas antant“[59] burzsoáziája hosszú időn át és szívósan készült a háborúra a német burzsoázia ellen. Szofista módra hallgat a bázeli határozatról. Szofista módra nemzeti liberalizmussal cseréli

fel a szociáldemokratizmust: Oroszország gazdasági fejlődésének érdekeivel indokolja azt, hogy a cárizmus győzelmét kívánja, ellenben egy szóval sem érinti az oroszországi nemzetiségek kérdését, sem azt, hogy a cárizmus gátolja Oroszország gazdasági fejlődését, sem azt, hogy a termelőerők Németországban hasonlíthatatlanul gyorsabban és eredményesebben növekednek stb. stb. Plehanov álokoskodásainak boncolgatása több cikket követelne, kérdéses azonban, érdemes-e Plehanov számos nevetséges ostobaságával foglalkozni? Csak egyik úgynevezett érvére térek ki. Engels 1870-ben azt írta Marxnak, hogy W. Liebknecht hibát követ el azzal, hogy az anti-bismarckizmust *egyedüli* vezérelvévé teszi[60]. Plehanov megörült ennek az idézetnek: hiszen nálunk is ugyanez áll az anticárizmusra! Próbáljunk azonban a szofisztika helyett (vagyis az eseményekkel semmi összefüggésben nem álló külső hasonlatosságok kiragadása helyett) dialektikát (vagyis az esemény minden konkrét körülményének és fejlődésének tanulmányozását) alkalmazni. Németország egyesítése szükségszerű volt. Ezt Marx 1848 előtt és 1848 után mindenkor elismerte. Az egyesülés érdekében Engels még 1859-ben egyenesen háborúra hívta a német népet[61]. Amikor nem sikerült a forradalmi egyesülés, Bismarck ellenforradalmi úton, junkermódra hajtotta azt végre. Az anti-bismarckizmus mint *egyedüli* elv értelmetlenséggé vált, mert a szükségszerű egyesülés ténnyé lett. És Oroszországban? Vajjon merte-e a mi bátor Plehanovunk eleve azt hirdetni, hogy Oroszország fejlődése érdekében szükség van Galícia, Konstantinápoly, Örményország, Perzsia stb. meghódítására? Vajjon meri-e ezt most kijelenteni? Gondolkodott-e azon, hogy Németországnak (amelyet a XIX. század első két harmadában Franciaország és Oroszország is elnyomott) a németek szétdaraboltságáról át kellett térnie a németek egyesítésére, Oroszországban ellenben a nagyoroszok nem annyira egyesítettek, mint inkább elnyomtak más nemzeteket? Plehanov, ahelyett, hogy gondolkodott volna ezen, egyszerűen takargatja sovinizmusát, kiforgatja az 1870-ben írt Engels-idézet értelmét, mint ahogy Südekum is kiforgatja az 1891-es Engels-idézetet, amelyben Engels azt írta, hogy a németeknek élet-halál harcot kell folytat-

niok Franciaország és Oroszország szövetséges seregei ellen.

Más nyelven, más körülmények között védelmezi a sovinizmust a „Nasa Zarja“ (7—8—9. sz.). Cserevanyin úr előre megjósolja és kívánja „Németország vereségét“, azt állítva, hogy „Európa (!!) felkelt“ ellene. A. Potreszov úr a német szociáldemokraták ellen mennydörög, akik a „legnagyobb bűnnél is nagyobb“ „ballépést“ követtek el stb., s azt bizonyítgatja, hogy a német militarizmusnak „különleges, megszámlálhatatlan bűnei“ vannak, hogy „nem bizonyos orosz körök pánszláv álmai fenyegették az európai békét“ és így tovább.

Amikor a legális sajtóban kiszínezik Németország „megszámlálhatatlan“ bűnét és Németország vereségének szükségességét, vajjon nem azt jelenti-e ez, hogy Puriskevics és a szociálsoviniszták kórusához szegődtek? Arról, hogy az oroszországi militarizmusnak százszor több „megszámlálhatatlan“ bűne van, hallgatni kell, mert a cári cenzúra elfojt minden szót. Hát azoknak, akik nem akarnak soviniszták lenni, nem az lett volna ebben a helyzetben a kötelességük, hogy legalábbis *nem* beszélnek Németország vereségéről és megszámlálhatatlan bűnéről?

A „Nasa Zarja“ nemcsak arra vett irányt, hogy „tartózkodik a háborúellenes cselekedetektől“; nem, egyenesen a nagyorosz, cári-puriskevicsi sovinizmus malmára hajtja a vizet, amikor „szociáldemokrata“ érvekkel hirdeti Németország vereségét és mentegeti a pánszlávokat. Hiszen éppen a „Nasa Zarja“ írói voltak, igen, éppen ők voltak azok, akik 1912—1914-ben likvidátorságot propagáltak a munkástömegek között.

Nézzük végül Akszelrodot, akit, mint a „Nasa Zarja“ íróit is, Martov haragosan és oly balkezesen kendőzget, védelmez és menteget.

Akszelrod nézeteit, az ő hozzájárulásával, a „Golosz“ 86. és 87. száma fejtegeti. Ezek szociálsoviniszta nézetek. Azt a tényt, hogy a francia és a belga szocialisták beléptek a burzsoá kormányba, Akszelrod a következő érvekkel védelmezi: 1) „A történelmi szükségszerűség, amelyre most annyira helytelenül szeretnek hivatkozni, Marxnál

egyáltalában nem azt jelentette, hogy a konkrét rosszal szemben passzív magatartást kell tanusítani — várva a szocialista forradalmat.“ Miféle zavarosság ez? Mire való ez? Minden, ami a történelemben történik, szükségszerűen történik. Ez — ábécé. A szociálsovinizmus ellenségei nem a történelmi szükségszerűségre, hanem a háború *imperialista* jellegére hivatkoztak. Akszelrod úgy tesz, mint aki nem értette meg ezt, mint aki nem értette meg a „konkrét rossznak“ ebből következő értékelését, nem értette meg, hogy minden országban burzsoá uralom van és teljesen *időszerű* „szociális forradalomra“ vezető forradalmi akciókat kezdeni. „Passzívak“ a szociálsoviniszták, akik tagadják ezt. 2) Nem szabad „figyelmen kívül hagyni azt a kérdést, hogy ki volt“ a háború „igazi kezdeményezője“, „ki állította ezzel a megtámadott országokat az elé a kényszerhelyzet elé, hogy önállóságukat védelmezzék“. És ugyanazon az oldalon elismeri: „a francia imperialisták természetesen arra törekedtek, hogy két-három év mulva háborút robbantsanak ki“! Ez alatt az idő alatt, tessék csak gondolni, megerősödött volna a proletariátus és fokozódtak volna a béke esélyei!! Mi azonban tudjuk, hogy ez alatt az idő alatt az Akszelrod szívéhez nőtt opportunizmus erősödött volna meg és fokozódtak volna az opportunizmus esélyei, hogy még aládabbul elárulja a szocializmust. Mi tudjuk, hogy három rabló (Anglia, Oroszország, Franciaország burzsoáziája és kormánya) *évtizedeken át* fegyverkezett Németország kirablására. Csoda-e, hogy a két rabló hamarább támadott, még mielőtt a *három* megkapta a megrendelt új késeket? Vajjon nem álokoskodás-e, mikor a „kezdeményezőkről“ szóló frázisokkal elkenik valamennyi ország burzsoáziájának *egyenlő* „*bűnösségét*“, amelyet minden szocialista félreérthetetlenül, egyhangúlag elismert Bázelben? 3) „Szemrehányást tenni a belga szocialistáknak, mert országukat védelmezik“, ez „nem marxizmus, hanem cinizmus“. Éppen Marx nevezte így Proudhon magatartását a lengyel felkeléssel szemben (1863)[62]. Marx 1848 óta állandóan azt hangoztatta, hogy Lengyelország felkelése a cárizmus ellen — történelmileg progresszív. Ezt senki sem merte tagadni. Itt az volt a konkrét helyzet, hogy Kelet-Európában még nem oldották

meg a nemzeti kérdést, ezért a cárizmus ellen inditott háború nem imperialista, hanem burzsoá-demokratikus jellegű volt. Ez — ábécé.

Azok szerint, akik tagadják a szocialista forradalmat, vagy csúfot űznek belőle, vagy nem törődnek vele (ahogy ezt az Akszelrodok teszik), a belgák „országának" az adott konkrét háborúban *lehetetlen* máskép segítséget nyujtani, csak úgy, ha a cárizmust Ukrajna eltiprásában segítjük. Ez tény. Cinizmus, ha egy orosz szocialista megkerüli ezt a tényt. Cinizmus Belgiumról hangoskodni és Galíciáról hallgatni.

Mit kellett volna hát tenniök a belga szocialistáknak? Ha nem tudtak a franciákkal és másokkal együtt szociális forradalmat végrehajtani, az adott időpontban alá kellett vetniök magukat a nemzet többségének és háborúba kellett menniök. Amikor azonban alávetették magukat a rabszolgatartó osztály akaratának, rájuk kellett volna hárítaniok a felelősséget, nem pedig megszavazni a hiteleket, Vanderveldét nem miniszteri körútra kellett volna küldeniök a kizsákmányolókhoz, hanem azzal kellett volna megbízniok, hogy (*valamennyi* ország forradalmi szociáldemokratáival együtt) a „szocialista forradalom" és polgárháború érdekében illegális forradalmi propagandát szervezzen; és a hadseregben is ilyen munkát kellett volna végezni (a tapasztalat bebizonyította, hogy még a munkáskatonák testvéri „barátkozása" is lehetséges a hadviselő seregek lövészárkaiban!). Aki dialektikáról és marxizmusról fecseg, de nem érti, hogy amikor alá kell vetnie magát a többségnek (ha ez ideiglenesen elkerülhetetlen), ezt minden körülmények között egybe kell kapcsolnia a forradalmi munkával — az ilyen fecsegő csak gúnyolódik a munkásokon, csúfot űz a szocializmusból. „Belgium polgárai! Nagy szerencsétlenség érte országunkat. Ezt a szerencsétlenséget *valamennyi* ország, közöttük Belgium burzsoáziája zúdította ránk. Nem akarjátok megdönteni ezt a burzsoáziát, nem hisztek a német szocialistákban? Mi kisebbségben vagyunk, alávetem magam többségeteknek, megyek a háborúba, de a háborúban is hirdetni fogom, elő fogom késziteni minden ország proletárjainak polgárháborúját, mert ezen kívül nincs más menekvés sem Belgium, sem

más ország parasztjai és munkásai számára!" Az ilyen beszédért a belga vagy francia stb. képviselő börtönben ülne, nem pedig miniszteri székben, de szocialista volna, nem pedig áruló, a francia és a német munkáskatonák mint *az ő* vezérükről, nem pedig mint a munkásügy elárulójáról beszélnének róla. 4) „Amíg hazák vannak, amíg a proletariátus élete és mozgalma, úgy mint eddig, e hazák keretei között folyik és a proletariátus e kereteken kívül nem fog érezni más, külön, nemzetközi talajt, addig a munkásosztály nem térhet ki a hazafiság és az önvédelem kérdése elől." Burzsoá hazák mindaddig lesznek, amíg a proletariátus nemzetközi forradalma nem rombolja szét azokat. Ennek a forradalomnak már megvan a talaja, ezt még Kautsky is elismerte 1909-ben, ezt egyhangúlag elismerték Bázelben is és ezt most az a *tény* bizonyítja, hogy a világ munkásai mélyen együttéreznek azokkal, akik nem szavazzák meg a hiteleket, nem félnek a börtöntől és nem rettennek vissza más áldozatoktól sem, amelyeket „történelmi szükségszerűséggel" minden forradalom megkövetel. Akszelrod frázisa csak *kibúvó* a forradalmi munka alól, csak a soviniszta burzsoázia érveinek a szajkózása. 5) Tökéletesen ugyanez a lényege annak az állításának is, hogy a németek magatartása *nem* volt árulás, hogy a németek magatartásának oka „annak az eleven érzése és tudata, hogy a német proletariátus szervesen egybekapcsolódik hazájával, azzal a darab földdel, amelyen él és dolgozik". Valójában a németek viselkedése kétségtelenül árulás, mint ahogy Guesde és a többiek magatartása is árulás; ezt fedezni és védelmezni — becstelen dolog. Valójában éppen a burzsoá hazák rombolják szét, torzítják el, tépik szét, nyomorítják meg a német munkásnak a német földdel való „eleven kapcsolatát", amikor megteremtik a rabszolgák és a rabszolgatartók „kapcsolatát". Valójában *csakis* a burzsoá hazák szétrombolása adhatja meg a világ munkásainak „a kapcsolatot a földdel", az anyanyelv szabadságát, a mindennapi kenyeret és a kultúra áldásait. Akszelrod egyszerűen a burzsoáziát védelmezi. 6) Aki azt hirdeti a munkásoknak, hogy „legyetek óvatosak, amikor opportunizmussal vádoltok" olyan „kipróbált marxistákat, mint Guesde" stb., az azt hirdeti,

hogy a munkások szolgák módjára hunyászkodjanak meg a vezérek előtt. Mi azt mondjuk a munkásoknak: tanuljatok Guesde egész életének példáján, *kivéve* azon, hogy 1914-ben nyiltan elárulta a szocializmust. Lehet, hogy vannak olyan személyi vagy más körülmények, melyek enyhíthetik Guesde bűnét, de itt egyáltalában nem a *személyek* bűnéről, hanem az *események* szocialista jelentéséről van szó. 7) Ha arra hivatkoznak, hogy a kormányba való belépés „*formálisan*" megengedhető, mert a határozatnak van egy pontja a „rendkívül fontos esetekről", ez a hivatkozás nem egyéb, mint a legbecstelenebb csűrés-csavarás, mert ennek a pontnak az értelme nyilvánvalóan nem az, hogy *szembeforduljunk* a proletariátus nemzetközi forradalmával, hanem az, hogy *elősegítsük* a proletariátus nemzetközi forradalmát. 8) Akszelrodnak az a kijelentése, hogy „Oroszország veresége nem érintheti az ország szerves fejlődését, de elősegíthetné a régi rend felszámolását", magábanvéve helyes, de ha azt a német sovinizták igazolásával való összefüggésében nézzük, akkor Akszelrod kijelentése nem egyéb, mint kísérlet arra, hogy *behízelegje magát* a Südekumok kegyeibe. Elismerni, hogy Oroszország veresége hasznos és ugyanakkor nem emelni vádat a német és osztrák szociáldemokraták ellen, akik elárulták a szocializmust, ez annyit jelent, mint *valójában* segítséget nyujtani nekik abban, hogy igazolják, tisztára mossák magukat és becsapják a munkásokat. Akszelrod a cikkében kétfelé hajbókol: a német szociálsoviniszták felé, és a francia szociálsoviniszták felé. Ez a két hajbókolás együttvéve jellemzi a mintaszerű „oroszországi-bundista" szociálsovinizmust.

Ezek után az olvasó megítélheti, mennyire következetes a „Golosz" szerkesztősége, amely kinyomatja Akszelrod felháborító tételeit, és csak annyit fűz hozzá, hogy Akszelrod „bizonyos tételeivel" nem ért egyet, azután pedig a 96. szám vezércikkében azt hirdeti, hogy „kíméletlenül szakítani kell az aktív szociálpatriotizmus elemeivel". Hát a „Golosz" szerkesztősége valóban olyan naív vagy olyan figyelmetlen, hogy nem látja az igazságot? nem látja azt, hogy Akszelrod „érvei" *egytől-egyig* az „aktív szociálpatriotizmus elemei" (hiszen az író

aktivitása írásában nyilvánul meg)? És a „Nasa Zarja" írói, Cserevanyin úr, A. Potreszov úr és kompániájuk — vajjon ezek nem az aktív szociálpatriotizmus elemei?

„Szocial-Demokrat" 37. sz.
1915 február 1.

A „NASE SZLOVO" SZERKESZTŐSÉGÉNEK[63]

Bern, 1915 február 9.

Tisztelt elvtársak!

Február 6-i levelükben, a hármas antanthoz tartozó „szövetséges országok" szocialistáinak tervezett londoni konferenciájával kapcsolatban[64], harci tervet ajánlanak a „hivatalos szociálpatriotizmus" ellen. Lapunkból, a „Szocial-Demokrat"-ból Önök, természetesen, láthatják, hogy mi általában ezt a harcot hirdetjük, ezt a harcot folytatjuk. Ezért nagyon örülünk levelüknek és elfogadjuk a közös akcióterv megtárgyalására vonatkozó ajánlatukat.

Lehetséges, hogy a konferenciát, amelyet — mint mondják — február 15-re terveztek (erre vonatkozóan még nem kaptunk értesítést), február 25-re, esetleg későbbre fogják halasztani (erre vall Huysmans levele, amelyben közli, hogy a Végrehajtó Bizottság február 20-án ülést fog tartani, s hogy tervbe vették a Végrehajtó Bizottság tagjainak [titkárának] személyes tárgyalásait Franciaország, Anglia és Oroszország szocialistáival). Lehetséges az is, hogy a konferenciát nem mint a Nemzetközi Szocialista Iroda (NSzI) tagjainak hivatalos konferenciáját, hanem mint egyes „ismert" szocialisták *magán* tanácskozásait tervezik.

Ezért a „hivatalos szociálpatriotizmussal" szembeállítandó „világos, forradalmi és internacionalista" álláspontot, amelyről Önök írnak és amellyel mi teljesen rokonszenvezünk, *valamennyi lehetséges eset* figyelembevételével kell kidolgozni (arra az esetre is, ha a konferencia a pártok hivatalos képviselőinek konferenciája lesz és arra az esetre is, ha a

konferenciának csak magántanácskozás jellege lesz; arra az esetre is, ha a konferenciát február 15-re hívják össze és arra az esetre is, ha a konferenciát későbbi időpontban fogják megtartani).

Részünkről, az Önök kívánságának megfelelően, az alábbi deklaráció-tervezetet ajánljuk, mely a következő szembeállítást tartalmazza (a deklarációt fel kell majd olvasni és közzé kell tenni):

„Oroszország (Anglia stb.) szociáldemokrata szervezeteinek alulírott képviselői abból a meggyőződésből indulnak ki,

hogy a mostani háború nemcsak Németország és Ausztria-Magyarország részéről, hanem (a cárizmussal szövetségben cselekvő) Anglia és Franciaország részéről is imperialista háború, vagyis a kapitalizmus végső fejlődési szakaszának, annak a korszaknak a háborúja, amikor a nemzeti határok közötti burzsoá államok idejüket múlták, olyan háború, amely kizárólag gyarmatok hódítására, a konkurrens országok kifosztására és a proletármozgalom olymódon való gyengítésére irányul, hogy egyik ország proletárjait a másik ország proletárjaira uszítják.

Ezért valamennyi hadviselő ország szocialistáinak feltétlen kötelessége a bázeli határozat haladéktalan és erélyes végrehajtása. Ennek megvalósítása érdekében:

1) szakítani kell a nemzeti blokkokkal és a Burgfriedennel* minden országban;

2) valamennyi hadviselő ország munkásait energikus osztályharcra, gazdasági és politikai harcra kell felhívni saját országuk burzsoáziája ellen, amely hallatlan nyereségeket vág zsebre a hadiszállítások révén, és amelyet a katonai hatóságok támogatnak abban, hogy elnémítsa a munkásokat és fokozza a munkások elnyomását;

3) határozottan el kell ítélni a hadihitelek bárminő megszavazását;

4) ki kell lépni Belgium és Franciaország burzsoá kormányaiból és el kell ismerni, hogy a kormányba való belépés és a hitelek megszavazása éppolyan elárulása a

* — polgárbéke, mint a polgárháború ellentéte, azaz az osztályharc felfüggesztése. — *Szerk.*

szocializmus ügyének, mint amilyen árulás a német és osztrák szocialisták egész magatartása;

5) azonnal baráti jobbot kell nyujtani a német szociáldemokrácia internacionalista elemeinek, akik megtagadták a hadihitelek megszavazását és velük együtt nemzetközi bizottságot kell alakitani abból a célból, hogy a háború megszüntetéséért agitáljanak, de nem pacifista, keresztény és kispolgári demokrata szellemben, hanem elválaszthatatlan kapcsolatban minden egyes ország proletárjainak a saját országuk burzsoáziája és kormánya ellen inditandó forradalmi tömegakciói hirdetésével és szervezésével;

6) támogatni kell a hadviselő országok szocialistáinak minden közeledési és barátkozási kisérletét a hadseregben és a lövészárkokban — Anglia, Németország stb. katonai hatóságainak tilalmai ellenére is;

7) fel kell hívni a hadviselő országok szocialista asszonyait, hogy az említett irányban fokozzák az agitációt;

8) fel kell hívni az egész nemzetközi proletariátust arra, hogy támogassa a cárizmus ellen folyó harcot és azokat az oroszországi szociáldemokrata képviselőket, akik nemcsak megtagadták a hiteleket, hanem nem rettentek vissza az üldözés veszélyétől sem, és szocialista munkájukat a nemzetközi forradalmi szociáldemokrácia szellemében folytatták.“

* * *

Ami azokat az egyes orosz szociáldemokrata irodalmárokat illeti, akik védelmére keltek a hivatalos szociálpatriotizmusnak (mint pl. Plehanov, Alekszinszkij, Maszlov stb.), alulírottak nem vállalnak semmiféle felelősséget fellépéseikért, erélyesen tiltakoznak azok ellen és hangsúlyozzák, hogy Oroszország szociáldemokrata munkásai — erre vall minden adat — nem osztják ezeknek az irodalmároknak az álláspontját.

Magától értetődik, hogy Központi Bizottságunk hivatalos képviselője a Nemzetközi Szocialista Irodában, Litvinov elvtárs, önállóan dönt majd a részleteket illető egyik-másik módosítás, a tárgyalások során szükségesnek mutatkozó egyes lépések stb. kérdésében — mi csak

leszögezhetjük, hogy *minden* lényeges dologban *teljesen* egyetértünk elvtársunkkal (címe*. Megküldjük neki az Önök levelét és az Önöknek írt válaszunk másolatát. Kérjük Önöket, hogy minden sürgős ügyben forduljanak közvetlenül hozzá).

Ami a Szervező Bizottságot és a Bundot illeti, amelyek hivatalosan képviseltetik magukat a Nemzetközi Szocialista Irodában, joggal aggódunk, hogy azok a „hivatalos szociálpatriotizmus" álláspontját *osztják* (annak franciabarát, németbarát, vagy e két tendenciát kibékítő formájában). Mindenesetre nagyon fogunk örülni, ha megkapjuk Önöktől az Önök válaszát (módosításaikat, esetleg az Önök deklaráció-tervezetét stb.), úgyszintén azoknak a szervezeteknek (Szervező Bizottság, Bund stb.) válaszát is, amelyekhez Önök javaslattal fordultak és fordulnak.

Elvtársi üdvözlettel

Lenin

Címem:**

Először 1931-ben,
a „Leninszkij Szbornyik" XVII.
kötetében jelent meg.

---

* M. M. Litvinov címe nincs a kéziratban. — *Szerk.*

** A cím nincs a kéziratban. — *Szerk.*

HOGYAN VIGYÁZNAK A RENDŐRÖK ÉS REAKCIÓSOK A NÉMET SZOCIÁLDEMOKRÁCIA EGYSÉGÉRE

A Gothában megjelenő „Gothaer Volksblatt“ című német szociáldemokrata lap január 9-i számában cikket közölt, amelynek címe: „A szociáldemokrata Reichstag-frakció politikája a rendőrség védelme alatt“.

„Az előzetes cenzúra gyakorlatának két első napja — írja a lap, melyet a katonai hatóság kellemes gyámsága alá helyeztek — egészen világosan mutatja, hogy a központi hatóságok különös buzgalommal igyekeznek elnémítani azokat a kellemetlen elemeket, akik sorainkban a szociáldemokrata frakció politikáját bírálják. A cenzúra minden igyekezete arra irányul, hogy a szociáldemokrata pártban megóvja a «pártbékét», vagy másszóval, megóvja az «egységes», «egybeforrott» és hatalmas német szociáldemokráciát. A kormány gyámkodása alatt álló szociáldemokrácia — ez a legnagyobb esemény «nagy» korunk, a német nép újjászületése korának belpolitikájában.

Immár néhány hete, hogy szociáldemokrata frakciónk politikusai energikus agitációt fejtenek ki nézeteik mellett. Egyes, igen nagy pártcentrumokban erős ellenzékbe ütköztek. Propagandájuk nem azok javára hangolta a munkásokat, akik megszavazzák a hadihiteleket, ellenkezőleg, a munkások ellenük fordultak. És éppen ez az oka annak, hogy a katonai hatóságok hol cenzúratilalmakkal, hol a gyülekezési szabadság megszüntetésével igyekeztek segíteni rajtuk. Nálunk, Gothában, a katonai cenzúra, Hamburgban a gyűlések ismert betiltása segít a szociáldemokrata frakciónak.“

A Bernben megjelenő svájci szociáldemokrata lap idézi ezeket a szavakat. Kiemeli, hogy Németországban

számos szociáldemokrata lapot előzetes cenzúra alá helyeztek és a maga részéről hozzáfűzi: „Így tehát rövidesen semmi sem lesz, ami zavarhatná a német sajtó egységes állásfoglalását. Ha valahol zavarni próbálják azt, a katonai diktatúra — a «szociáldemokratáknak», a pártbéke híveinek, egyenes vagy közvetett feljelentésére — gyorsan és alaposan véget vet annak."

Az opportunista szociáldemokrata lapok közvetlenül és közvetve feljelentik a radikálisokat! Ez a valóság.

A tények azt bizonyítják tehát, hogy teljesen igazunk volt, mikor a „Szocial-Demokrat" 36. számában ezt írtuk: „az opportunisták a proletárforradalom burzsoá ellenségei... válság idején pedig *azonnal* az *egész* egyesült burzsoázia . . . nyilt szövetségeseinek bizonyulnak"*. Az egység, mint a szociáldemokrata párt jelszava, napjainkban az opportunistákkal való egységet jelenti, azt jelenti, hogy alávetjük magunkat az opportunistáknak (illetve az opportunisták és a burzsoázia blokkjának). Ez a jelszó *valójában* csak a rendőrség és a reakciósok kezére játszik és pusztulással fenyegeti a munkásmozgalmat.

Ez alkalommal meg kell emlékeznünk Borchardt nagyszerű brosúrájáról (német nyelven jelent meg). A brosúra címe: „1914 augusztus 4-e előtt és után". Alcíme: „Leköszönt-e a német szociáldemokrácia?". Igen, leköszönt, feleli a szerző, aki bebizonyítja, hogy a pártnak augusztus 4-e *előtt* tett nyilatkozatai kiáltó ellentétben állnak „augusztus negyedikének" politikájával. A háború ellen indított háborúban nem fogunk visszarettenni semmiféle áldozattól — mondogatták Németország (és más országok) szociáldemokratái 1914 augusztus 4-e előtt. 1914 szeptember 28-án pedig Otto Braun, a Központi Bizottság tagja, arra hivatkozott, hogy a legális lapokban 20 millió értékű tőke fekszik, s hogy 11 000 alkalmazott sorsa forog kockán. A legalitás viszonyai közt korrumpálódott vezetők, hivatalnokok és kiváltságos munkások tízezrei dezorganizálták a szociáldemokrata proletariátus milliós hadseregét.

A tanulság napnál világosabb: ingadozás nélkül szakítani kell a sovinizmussal és opportunizmussal. Az üres-

---

* Lásd ebben a kötetben 101. old. — *Szerk.*

fejű eszer fecsegők pedig (J. Gargyenyin[65] és társai) az ürességtől kongó párizsi „Miszl"-ben megtagadják a marxizmust — kispolgári eszmék kedvéért! Feledésbe ment a politikai gazdaságtan ábécéje, elfeledték, hogy a világkapitalizmus fejlődése csak egyetlen forradalmi osztályt szül — a proletariátust. Feledésbe ment a chartizmus, elfeledték 1848 júniusát, a Párizsi Kommünt, 1905 októberét és decemberét. A munkások csak egy módon, vereségek és hibák, balsikerek és gyengeségek során át haladnak világforradalmuk felé, de mégis feléje haladnak. Csak a vak nem látja, hogy a burzsoáziának és a kispolgárságnak a proletariátusra gyakorolt befolyása volt az Internacionále 1914. évi gyalázatos csődjének legfőbb alapvető, legmélyebb oka. Az ékesszavú Gargyenyinek és cimboráik pedig úgy akarják gyógyítani a szocializmust, hogy teljesen megtagadják egyetlen társadalom-történeti alapját, a proletariátus osztályharcát, és hogy valami filiszteri, intellektuel-narodnyik lével higítják fel a marxizmust. Ne fejtsünk ki szívós munkát abban az irányban, hogy a proletárforradalmi mozgalom teljesen szakítson az opportunizmussal, hanem egyesítsük ezt a mozgalmat a Ropsin[66] és Csernov típusú opportunistákkal, akik tegnapelőtt bombavető liberálisok, tegnap liberális renegátok voltak, ma pedig megmámorosodnak a „munka"-elvet hangoztató émelygős burzsoá frázisoktól!! A Gargyenyinek nem különbek a Südekumoknál, a szociálforradalmárok nem különbek a likvidátoroknál: nemhiába ölelkeztek össze oly szerelmesen a „Szovremennyik"[67] c. folyóiratban, amely speciálisan a szociáldemokraták és szociálforradalmárok egybeolvadásának programját hirdeti.

„Szocial-Demokrat" 39. sz.
1915 március 3.

A LONDONI KONFERENCIÁRÓL

Kivonatosan közöljük az OSzDMP képviselőjének levelét:

„London, 1915 február 14. Az Internacionále brit szekciójának titkárától tegnap éjjel megkaptam a konferencia címét, válaszképpen arra a levelemre, amelyben közöltem címemet, de nem nagyon kértem meghívásomat. Elhatároztam, hogy elmegyek a konferenciára és megpróbálom felolvasni a deklarációt. Az eszerek részéről ott találtam Rubanovicsot (aki a szociálsovinisztákhoz tartozik), a „Miszl" részéről Csernovot és Bobrovot; a Szervező Bizottság részéről Majszkij volt jelen, akit Martovval együtt küldöttek ki, az utóbbi azonban nem jelent meg, mert nem kapott beutazási engedélyt. Angliát 11 küldött (Keir Hardie elnök, MacDonald stb.), Franciaországot 16 küldött (Sembat, Vaillant stb.), Belgiumot 3 küldött (Vandervelde stb.) képviselte.

Az elnök a konferenciát megnyitó beszédében közölte, hogy a konferencia célja — véleménycsere és nem az, hogy határozatokat hozzanak. Egyik francia módosítást ajánl — miért ne lehetne határozatban lerögzíteni a *többség* véleményét? Hallgatólag elfogadták.

A napirend: 1) a nemzetek jogai — Belgium, Lengyelország; 2) a gyarmatok; 3) a béke biztosítékai. Mandátumvizsgáló bizottságot választanak (Rubanovicsot és másokat). Elhatározták, hogy minden ország egy-egy képviselője röviden ismerteti a háborúhoz való viszonyát. Szót kérek és tiltakozom az ellen, hogy nem hívták meg pártunknak a Nemzetközi Szocialista Irodában bejelentett hivatalos képviselőjét (Makszimovics[68] elvtárs, mint pár-

tunk képviselője, már régen, több mint egy éve, tagja a Nemzetközi Szocialista Irodának és állandóan Londonban él). Az elnök félbeszakít, arra hivatkozva, hogy mindenkit meghívtak, «akinek nevét ismerték». Másodszor is tiltakozom az ellen, hogy nem értesítették az igazi képviselőket. Majd Kiáltványunkra hivatkozom (lásd a „Szocial-Demokrat“ 33. sz.: „A háború és az oroszországi szociáldemokrácia“*), amely kifejti a háborúhoz való általános viszonyunkat és amelyet *megküldtünk* a Nemzetközi Szocialista Irodának. Mielőtt a békefeltételekről beszélnénk, tisztáznunk kell, milyen eszközökkel fogjuk azt elérni, ennek érdekében pedig meg kell állapítani, van-e a konferenciának közös forradalmi szociáldemokrata alapja, vajjon mint soviniszták, pacifisták, vagypedig mint szociáldemokraták tanácskozunk-e. Olvasni kezdtem deklarációnkat, de az elnök nem hagyja befejezni; kijelenti, hogy az én küldötti helyzetem még nem tisztázott (!!) és hogy ők nem azért gyűltek össze, hogy «más pártokat bíráljanak» (!!!). Azt válaszolom, hogy beszédemet a mandátumvizsgáló bizottság jelentése után fogom folytatni.“ (A deklaráció szövegét, amelyet nem engedtek felolvasni, a következő számban közöljük.)

„Vaillant, Vandervelde, MacDonald, Rubanovics röviden nyilatkoznak általános állásfoglalásukról. Majd a mandátumvizsgáló bizottság jelentésével kapcsolatban Majszkijra bízzák, döntse el egymaga, vajjon egyedül képviselheti-e a Szervező Bizottságot, nekem pedig «megengedik», hogy résztvegyek a konferencián. Megköszönöm a konferencia «szívességét» és folytatni akarom a deklarációt, hogy lássam, maradhatok-e. Az elnök félbeszakít, nem enged «feltételeket» szabni a konferenciának. Erre engedelmet kérek, hogy előadhassam indokaimat: miért *nem* fogok résztvenni a konferencián. Elutasítanak. Erre kijelentem, hogy az OSzDMP nem vesz részt a konferencián, ennek indokait pedig írásbeli nyilatkozatban átnyujtom az elnöknek. Összeszedem papírjaimat és távozom . . .

Az elnöknek átadták a Lett Szociáldemokrata Párt

* Lásd ebben a kötetben 11—21. old. — *Szerk.*

Központi Bizottsága elnökének (Berzinnek) nyilatkozatát, amelyben teljesen csatlakozik nyilatkozatunkhoz."

A konferencia küldötteinek megtiltották, hogy bármit is közöljenek a sajtóban, ez azonban magától értetődően nem vonatkozik Makszimovics elvtárs távozására és a „Labour Leader"[69] amelynek Keir Hardie is munkatársa, megírta Makszimovics távozását és álláspontját nagy vonásokban ismertette.

Helyszűke miatt a következő számban fogunk bővebben foglalkozni a londoni konferenciával és határozataival. Egyelőre hangsúlyozzuk, hogy a konferencia határozatai semmit sem érnek, csak a szociálsovinizmust fedezik.

Az orosz képviselet képe a következő: a Központi Bizottság és a lett szociáldemokraták határozottan és világosan a szociálsovinizmus ellen foglaltak állást. A likvidátor Szervező Bizottság hallgatásba burkolódzik, vagypedig nem találja a helyét. Az eszer „párt" (Rubanovics) a szociálsovinizmus *mellett* foglalt állást, a „Miszl" pedig (Bobrov és Csernov) ellenzékben van, de ezt majd csak akkor tudjuk értékelni, ha megismerjük nyilatkozatuk tartalmát.

„Szocial-Demokrat" 39. sz.
1915 március 3.

IDEGEN LOBOGÓ ALATT[70]

A megírás ideje: körülbelül 1915 februárja.

Először 1917-ben, a moszkvai „Priliv" könyvkiadó I. „Gyűjteményé"-ben jelent meg.
Aláírás: N. Konsztantyinov.

A. Potreszov úr rendkívül jellemző programcikket írt a „Nase Gyelo“ 1. számába (Petrográd 1915 január)[71]. A cikk címe: „Két korszak határán“. Mint előző cikkében, amely valamivel korábban jelent meg egy folyóiratban, ebben a cikkben is az oroszországi társadalmi gondolkozás egyik burzsoá áramlatának, éspedig a likvidátori áramlatnak alapeszméit fejtegeti korunk fontos és égető napi kérdéseivel kapcsolatban. Tulajdonképpen nem is cikkekkel, hanem egy bizonyos irányzat kiáltványával van dolgunk és bárki, aki figyelmesen elolvassa ezeket a cikkeket és végiggondolja tartalmukat, megállapíthatja, hogy csak véletlen, vagyis a tisztán irodalmi szempontoktól távolálló meggondolások gátolták a szerzőt (és barátait, mert a szerző nem áll egyedül) abban, hogy gondolatait megfelelőbb formában, deklaráció, vagy „credo“ (hitvallás) formájában fejezze ki.

A. Potreszov alapgondolata az, hogy a mai demokrácia két korszak határán áll, és az új korszak abban tér el gyökeresen a régi korszaktól, hogy a nemzeti korlátozottság kereteit áttörve a nemzetköziségre tér át. A. Potreszov a mai demokrácián azt a demokráciát érti, mely a XIX. század végét és a XX. század elejét jellemzi, és különbözik a régi, burzsoá demokráciától, mely a XVIII. század végét és a XIX. század első kétharmadát jellemezte.

Első pillanatra úgy látszik, mintha a szerző gondolata feltétlenül helyes volna, hogy a szerző ellenfele a mai demokráciában jelenleg uralkodó nemzeti-liberális irányzatnak, hogy tehát a „nemzetköziség híve“, és nem nemzeti-liberális.

Valóban, amikor a szerző a nemzetköziséget védelmezi

és a nemzeti korlátozottságot, a nemzeti kizárólagosságot mint a régi, letűnt korszak jellemző vonásait tünteti fel — hát nem azt jelenti ez, hogy határozottan szakít a nemzeti-liberalizmus fertőző légkörével, a mai demokráciának vagy helyesebben hivatalos képviselőinek ezzel a fekélyével?

Első pillantásra így tűnhetik fel, sőt majdnem elkerülhetetlenül így is kell feltűnnie. Pedig igen nagy hiba volna, ha így látnók a dolgot. A szerző ugyanis idegen lobogó alatt szállítja áruját. Tudatosan-e, vagy öntudatlanul — az adott esetben ez egészen mindegy — apró hadicselt alkalmazott, a „nemzetköziség" lobogóját tűzte ki, hogy e lobogó alatt veszélytelenebbül vihesse át a nemzeti-liberalizmus csempészáruját. Mert A. Potreszov minden kétséget kizáróan nemzeti-liberális. Cikkének (és programjának, platformjának, „credo"-jának) egész lényege éppen ennek a jelentéktelen, ha úgy tetszik, ártatlan hadicselnek alkalmazásában rejlik, abban, hogy opportunizmust csempésszen be a nemzetköziség lobogója alatt. A cikk e lényegének megvilágitásával egész részletesen kell foglalkoznunk, mert a kérdés igen nagy jelentőségű, elsőrendű fontosságú. A. Potreszov idegen lobogója annál is veszélyesebb, mert nemcsak a „nemzetköziség" elvével cicomázza fel magát, hanem még a „marxi metodológia" hívének címével is takaródzik. Másszóval, A. Potreszov a marxizmus igazi követője és kifejezője akar lenni, holott valójában a marxizmust nemzeti-liberalizmussal cseréli fel. A. Potreszov „korrigálni" akarja Kautskyt, „prókátoroskodással", vagyis azzal vádolja meg, hogy hol az egyik, hol a másik nemzet színében, a különböző nemzetek színében játszó liberalizmust védelmezi. A. Potreszov a nemzetköziséget és a marxizmust akarja szembeállítani a nemzeti-liberalizmussal (mert egészen kétségtelen és vitathatatlan, hogy Kautsky ma nemzeti-liberális lett). Valójában pedig A. Potreszov az *egyszínű* nemzeti-liberalizmust állítja szembe a *sokszínű* nemzeti-liberalizmussal. Viszont a marxizmus ellensége — az adott konkrét történelmi helyzet szempontjából is és minden tekintetben ellensége — bármiféle nemzeti-liberalizmusnak.

Hogy ez valóban így van és miért van így — erről alább lesz szó.

I

Az olvasó a legkönnyebben úgy értheti meg a sorsnak ama viszontagságait, amelyek A. Potreszovot odajuttatták, hogy nemzeti-liberális lobogó alatt kénytelen vitorlázni, ha alaposan átgondolja a cikk következő helyének értelmét:

... „A rájuk (Marxra és társaira) jellemző temperamentummal vetették magukat a probléma megoldására, bármilyen bonyolult volt is, — megállapították az összeütközés diagnózisát, igyekeztek meghatározni, hogy *melyik fél sikere* nyit nagyobb teret az ő szempontjukból kívánatos lehetőségeknek és ilymódon bizonyos alapot teremtettek taktikájuk felépítésére“ (73. old., az idézetekben a kiemelések tőlünk valók).

„Melyik fél sikere kívánatosabb“ — ez az, amit meg kell határozni, mégpedig nem nemzeti, hanem nemzetközi szempontból; íme ez a marxi metodológia lényege; ez az, ami nem található meg Kautskynál, aki ennélfogva „bíróból“ (marxistából) „védőügyvéd“ (nemzeti-liberális) lett. Ez A. Potreszov alapgondolata. Maga A. Potreszov mélyen meg van győződve arról, hogy amikor ő az egyik fél (éppen a saját felének) sikeréért száll síkra, akkor ő egyáltalában nem „ügyvédeskedik“, hanem a másik fél „megszámlálhatatlan“ bűnével kapcsolatos igazi nemzetközi meggondolásoktól vezérelteti magát...

Potreszov is, Maszlov is, Plehanov is és a többiek is, mind igazi nemzetközi meggondolásoktól vezéreltetik magukat és ugyanazokra a következtetésekre jutnak, mint Potreszov... Ez annyira naív, hogy... Egyébként ne vágjunk a dolgok elébe, hanem elemezzünk előbb végig egy tisztán elméleti kérdést.

Hogy „melyik fél sikere kívánatosabb“[72], ezt Marx például az 1859-es olasz háborúban megállapította. A. Potreszov éppen ezt a példát ragadja ki, „amely, néhány sajátosságánál fogva, különösképpen érdekel bennünket“. Rendben van, vegyük mi is azt a példát, melyet A. Potreszov választott.

III. Napoleon 1859-ben állítólag Olaszország felsza-

badítása érdekében, valójában pedig saját dinasztikus céljait követve, háborút üzent Ausztriának.

„III. Napoleon háta mögött — írja A. Potreszov — Gorcsakov alakja rajzolódott ki, aki éppen előzőleg titkos egyezményt kötött a franciák császárával.“ Az ellentmondások egész szövevényével állunk szemben: az egyik oldalon ott látjuk a legreakciósabb európai monarchiát, amely elnyomta Olaszországot, a másik oldalon pedig a szabadságáért küzdő és forradalmi Olaszország képviselőit, közöttük Garibaldit, karöltve a legreakciósabb III. Napoleonnal stb. „Nem lett volna-e egyszerűbb — írja A. Potreszov — kikerülni a bűnt és azt mondani: «mind a kettő rosszabb»? De sem Engels, sem Marx, sem Lassalle nem kapott ezen az «egyszerű» megoldáson, hanem hozzáfogtak annak a kérdésnek gondos kereséséhez“ (A. Potreszov azt akarja mondani: annak a kérdésnek tanulmányozásához és kutatásához), „hogy az összeütközés melyik kimenetele biztosíthatja legjobban azt az ügyet, amely oly drága valamennyiüknek.“

Marxnak és Engelsnek — Lassalle-lal szemben — az volt a véleménye, hogy Poroszországnak be kell avatkoznia. Marx és Engels — A. Potreszov véleménye szerint — egyebek közt abból a meggondolásból indultak ki, hogy „az ellenséges koalícióval való összeütközés eredményeképpen nemzeti mozgalom keletkezhet Németországban, amely a német uralkodók feje fölött fog kibontakozni és másrészt azt mérlegelték, hogy az európai koncertben melyik hatalom a nagyobbik rossz: a reakciós dunai monarchia-e, vagypedig ennek a koncertnek más tekintélyes képviselői“.

Nem fontos — következteti A. Potreszov —, hogy Marxnak volt-e igaza, vagypedig Lassalle-nak; az a fontos, hogy valamennyien egyetértettek abban, hogy nemzetközi szempontból meg kell határozni: melyik fél sikere kívánatosabb.

Ez A. Potreszov példája; ez a szerző álláspontja. Ha Marx akkor, annak ellenére, hogy *mindkét* hadviselő fél kormánya szélső reakciós kormány volt, „értékelni“ tudta „a nemzetközi konfliktusokat“ (A. Potreszov kifejezése), akkor a marxisták most is kötelesek *ilyen*

értékelést adni — ezt a következtetést vonja le A. Potreszov.

Ez a következtetés gyerekesen naív vagy durván szofista, mert lényege ez: mivel Marx 1859-ben eldöntötte azt a kérdést, hogy melyik *burzsoázia* sikere kívánatosabb, ezért több mint félszázad multán nekünk is ugyanezt a kérdést kell eldöntenünk.

A. Potreszov *nem vette észre*, hogy Marxnál 1859-ben (és több későbbi esetben is) ez a kérdés: „melyik fél sikere kívánatosabb“ — azonos azzal a kérdéssel, hogy „melyik *burzsoázia* sikere kívánatosabb“. A. Potreszov *nem vette észre*, hogy Marx akkor döntötte el a szóbanforgó kérdést, amikor voltak feltétlenül *haladó burzsoá* mozgalmak — és nemcsak voltak, hanem Európa legfontosabb államaiban a történelmi fejlődés homlokterében álltak. Napjainkban az európai „koncert“ olyan kétségtelenül központi és nagyon fontos tagjaival kapcsolatban, mint Anglia és Németország, még gondolni is nevetséges arra, hogy ott haladó burzsoázia, haladó burzsoá mozgalom van. Ezeknek a központi és legfontosabb államoknak régi burzsoá „demokráciája“ reakciós lett. A. Potreszov úr pedig „megfeledkezett“ erről és a *mai* (nem burzsoá) demokrácia szempontjának kérdését felcserélte a *régi* (burzsoá) állítólagos demokrácia szempontjával. Ez az átállás egy más, méghozzá régi, idejétmúlt osztály álláspontjára — színtiszta opportunizmus. Szó sem lehet arról, hogy ezt az átállást a régi és az új korszak történelmi folyamatának objektív tartalmi elemzésével igazolhassák.

Éppen a burzsoázia az, amely — például Németországban, de Angliában is — az imperialista korszakot a burzsoá-haladó, nemzeti-felszabadító és demokratikus szabadságmozgalmak korszakával igyekszik felcserélni úgy, ahogy azt A. Potreszov felcserélte. A. Potreszov kritikátlanul kullog a burzsoázia után. És ez annál megbocsáthatatlanabb, mert A. Potreszovnak a magaválasztotta példában el kellett volna ismernie és rá kellett volna mutatnia arra, hogy milyen meggondolások vezérelték Marxot, Engelst és Lassalle-t a régmult korszakban*.

* Egyébként A. Potreszov nem foglal állást abban a kérdésben: kinek volt igaza az 1859-es háború viszonyainak értékelésé-

Először, a (németországi és olaszországi) *nemzeti* mozgalom érdeke, vagyis az a meggondolás vezérelte őket, hogy ez a mozgalom a „középkor képviselőinek“ feje fölött fejlődjék ki; másodszor, azt mérlegelték, melyik a „nagyobbik rossz“ az európai koncert reakciós (az osztrák, napoleoni stb.) monarchiái közül.

Ezek a meggondolások egészen világosak és vitathatatlanok. A marxisták sohasem tagadták, hogy a feudálisabszolutisztikus erők ellen irányuló burzsoá-nemzeti szabadságmozgalmak haladó jellegű mozgalmak. A. Potreszovnak okvetlenül tudnia kell, hogy korunkban *efféle mozgalmak* a központi, vagyis a legfőbb, legfontosabb hadviselő államokban *nincsenek* és nem is lehetnek. Akkor mind Olaszországban, mind Németországban, *évtizedekig* tartó nemzeti-felszabadító népmozgalmak voltak. Akkor nem a nyugati burzsoázia támogatott pénzével bizonyos más nagy államot, ellenkezőleg, ez a nagy állam volt *valóban* a „nagyobbik rossz“. A. Potreszovnak okvetlenül tudnia kell — cikkében maga is elismeri —, hogy korunkban a nagy államok *egyike sem* a „nagyobbik rossz“ és nem is lehet az.

A burzsoázia (pl. a német burzsoázia és nemcsak egyedül ő) önző célokból felmelegíti a nemzeti mozgalmak ideológiáját és az imperializmus korszakára, vagyis egészen más korszakra igyekszik átvinni azt. Az opportunisták, mint mindig, a burzsoázia mögött kullognak, *elhagyják* a *mai* demokrácia álláspontját és áttérnek a *régi* (burzsoá) demokrácia álláspontjára. Éppen ez a legnagyobb bűne A.

---

ben, Marxnak-e vagy Lassalle-nak. Mi azt hisszük, Marxnak volt igaza (Mehringnek más a véleménye); Lassalle akkor is, mint a Bismarckkal való kacérkodásában is, opportunista volt. Lassalle Poroszország és Bismarck győzelmére vett irányt, arra, hogy az olaszországi és németországi demokratikus nemzeti mozgalmak nem elég erősek. Lassalle tehát a nemzeti-liberális munkáspolitika felé hajlott. Marx ellenben önálló, következetesen demokratikus, a nemzeti-liberális gyávasággal szemben ellenséges politikát folytatott és támogatott (Poroszország beavatkozása Napoleon ellen 1859-ben lökést adott volna a németországi népmozgalomnak). Lassalle nem annyira a tömegekkel számolt, hanem inkább felfelé tekintett, őt Bismarck megigézte. Bismarck „sikere“ semmiképpen sem igazolja Lassalle opportunizmusát.

Potreszov és likvidátor elvbarátai valamennyi cikkének, minden állásfoglalásának, egész vonalának. Marx és Engels a *régi* (burzsoá) demokrácia korszakában azt a kérdést döntötték el, melyik burzsoázia sikere kívánatosabb annak érdekében, hogy a szerény liberális mozgalom viharos demokratikus mozgalommá fejlődjék. A. Potreszov a *modern* (nem burzsoá) demokrácia korában a burzsoá nemzeti-liberalizmust hirdeti, amikor sem Angliában, sem Németországban, sem Franciaországban szó sem lehet burzsoá haladó mozgalmakról, sem szerény liberális, sem viharos demokratikus mozgalmakról. Marx és Engels a *saját* korukból, a burzsoá-nemzeti haladó mozgalmak korából indultak ki: *előre*haladtak, továbbhajtották *ezeket* a mozgalmakat, annak érdekében, hogy ezek a mozgalmak a középkor képviselőinek „feje fölött" bontakozzanak ki.

A. Potreszov, mint minden szociálsoviniszta, a *saját* korából, a mai demokrácia korából kiindulva visszafelé megy, s a régi (burzsoá) demokrácia régen idejétmult, halott és ezért bensőleg is hazug álláspontjára helyezkedik.

Ezért csak a legzűrzavarosabb és a legreakciósabb felhívást tartalmazzák A. Potreszovnak a demokráciához intézett következő szavai:

...„Ne vissza fordulj, hanem haladj előre. Ne az individualizmus felé, hanem a mindent átfogó és egyetemes erejű internacionális öntudat felé. Előre, azaz bizonyos értelemben vissza is: vissza Engelshez, Marxhoz, Lassallehoz, a nemzetközi konfliktusok értékelésének engelsi, marxi, lassalle-i módszeréhez, amellyel megmutatták, hogyan kell az államok nemzetközi akcióit is demokratikus célokra kihasználni."

A. Potreszov nem „bizonyos értelemben", hanem minden tekintetben *vissza*húzza a mai demokráciát, *vissza*, a régi burzsoá demokrácia jelszavaihoz és ideológiájához, a tömegeknek a burzsoáziától való függéséhez... Marx módszere elsősorban abban áll, hogy számolni kell az adott konkrét időpontban, az adott konkrét helyzetben végbemenő történelmi folyamat *objektív* tartalmával, mindenekelőtt azt kell megérteni, hogy ebben a konkrét helyzetben *melyik* osztály mozgalma a fő rúgója a lehetséges haladásnak. Akkor, 1859-ben, a kontinentális Európában a törté-

nelmi folyamat objektív tartalma nem az imperializmus volt, hanem a nemzeti-burzsoá szabadságmozgalmak. A feudális-abszolutisztikus erők ellen irányuló burzsoá mozgalom volt akkor a fő rúgó. A felette bölcs A. Potreszov pedig 55 év multán, amikor a reakciós feudálisok helyét az elaggott burzsoázia fináncttőkés mágnásai foglalták el, akik hasonlókká váltak a feudálisokhoz, *nem az új osztály*, hanem a *burzsoázia* szempontjából akarja értékelni a nemzetközi konfliktusokat*.

A. Potreszov nem gondolta át annak az igazságnak a jelentőségét, amely szavaiban rejlik. Tegyük fel, hogy a burzsoá, nemzeti és felszabadító mozgalmak korában két ország hadakozik egymás ellen. Melyik országnak kívánjunk sikert a mai demokrácia szempontjából? Világos, hogy annak, amelynek sikere erősebben hajtja előre és rohamosabban fejleszti a burzsoázia szabadságmozgalmát, mélyebben ássa alá a feudalizmust. Tegyük fel továbbá, hogy az objektív történelmi helyzet *meghatározó* tényezője megváltozott és a nemzeti szabadságáért küzdő tőke helyére a nemzetközi, reakciós, imperialista fináncttőke lépett. Az egyik ország — mondjuk — Afrika háromnegyed részét, a másik pedig egynegyed részét tartja kezében. E két ország háborújának objektív tartalma: Afrika újrafelosztása. Melyik félnek kívánjunk sikert? Ez a kérdés korábbi értelmében képtelenség lett, mert nincsenek meg többé az értékelésnek korábbi alapjai: nincs meg sem a burzsoá szabadságmozgalom hosszú idő óta folyó fejlődése, sempedig a feudalizmus hosszú idő óta tartó összeomlási folyamata. A mai demokráciának nem feladata sem az, hogy az egyik országot segítse Afrika háromnegyed részét illető „jogának" megtartásában, sempedig az, hogy a másikat segítse magához ragadni ezt a háromnegyed részt (még akkor sem, ha ez a másik gazdaságilag gyorsabban fejlődik, mint ellenfele).

A mai demokrácia csak abban az esetben marad hű

* „Valóban — írja A. Potreszov — éppen ebben az időszakban, amikor minden országban állítólag pangás volt, óriási molekuláris folyamatok mentek végbe és a nemzetközi helyzet fokozatosan átalakult, mert egyre nyilvánvalóbban a gyarmatszerzés, a harcos imperializmus politikája lett benne a *meghatározó* tényező."

önmagához, ha nem csatlakozik egyik imperialista burzsoáziához sem, ha azt mondja, hogy „mindkettő rosszabb", ha minden országban az imperialista burzsoázia vereségét kívánja. Minden más megoldás valójában nemzeti-liberális megoldás lesz, amelynek semmi köze sincs az igazi internacionalizmushoz.

Csak ne hagyja az olvasó félrevezettetni magát A. Potreszov cikornyás terminológiájától, amellyel kendőzi átállását a burzsoázia álláspontjára. Amikor A. Potreszov azt kiáltja: „ne az individualizmus felé, hanem a mindent átfogó és egyetemes erejű internacionális öntudat felé", akkor az a célja, hogy a maga álláspontját szembeállítsa Kautsky álláspontjával. Kautsky (és a hozzá hasonlók) nézetét Potreszov „individualizmusnak" nevezi, mert Kautsky nem kíván számolni azzal, hogy „melyik fél sikere kívánatosabb" és igazolja minden egyes „individuális" ország munkásainak nemzeti-liberalizmusát. Mi pedig, A. Potreszov, Cserevanyin, Maszlov, Plehanov és a többiek, lám, mi „a mindent átfogó és egyetemes erejű internacionális öntudatra" apellálunk, mert mi egyáltalában nem individuális-állami (vagy individuális-nemzeti), hanem igazi internacionális szempontból *egy*, meghatározott színű nemzeti-liberalizmusért szállunk síkra... Ez az okoskodás nevetséges volna, ha nem volna olyan... gyalázatos.

A. Potreszov is, kompániája is, Kautsky is a burzsoázia uszályában kullognak, valamennyien elárulták annak az osztálynak a szempontját, amelyet képviselni iparkodnak.

II

A. Potreszov a következő címet adta cikkének: „Két korszak határán". Kétségtelen, hogy két korszak határán élünk és azokat a roppant fontos történelmi eseményeket, amelyeknek szemtanui vagyunk, csak úgy érthetjük meg, ha — elsősorban — az egyik korszakból a másik korszakba való átmenet objektív feltételeit elemezzük. Nagy történelmi korszakokról van szó; minden korszakban vannak és lesznek egyes, részleges mozgalmak, hol előre, hol hátra,

vannak és lesznek különböző elhajlások a mozgalmak átlagtípusától és átlagos ütemétől. Mi nem tudhatjuk, milyen gyorsan és milyen sikerrel fognak kibontakozni az adott korszak egyes történelmi mozgalmai. Azt azonban tudhatjuk, és tudjuk is, *melyik az az osztály*, amely egyik vagy másik korszak középpontjában áll és meghatározza e korszak fő tartalmát, fejlődésének fő irányát, az adott korszak történelmi viszonyainak fő sajátosságait stb. Csakis ezen az alapon, vagyis csak akkor építhetjük fel taktikánkat helyesen, ha elsősorban figyelembe vesszük a különböző „korszakok" (nempedig egyes országok egyes történelmi epizódjainak) fő, megkülönböztető vonásait és csak az adott korszak alapvonásainak ismerete szolgálhat alapul arra, hogy egyik vagy másik ország részletesebb sajátosságait számbavehessük.

És itt, éppen ezen a területen keresendő A. Potreszov és Kautsky szofizmájának, vagy mindkettő történelmi hibájának a gyökere (Kautsky cikke a „Nase Gyeló"-nak ugyanabban a számában jelent meg), itt a gyökere annak, hogy mindketten nem marxista, hanem nemzeti-liberális következtetésekre jutottak.

Az a példa ugyanis, amelyet A. Potreszov választott és amely felkeltette „különös érdeklődését", az 1859-es olaszországi hadjárat példája, és az a sok más *analóg* történelmi példa, amelyekre Kautsky hivatkozik, — *„éppen nem azokra* a történelmi korszakokra" vonatkoznak, amelyeknek a „határán" élünk. Nevezzük azt a korszakot, amelybe belépünk (vagy beléptünk, amely azonban csak kezdeti szakaszában van), mai (vagy harmadik) korszaknak. Azt a korszakot, amelyet most hagytunk magunk mögött, nevezzük tegnapi (vagy második) korszaknak. Akkor azt a korszakot, amelyből A. Potreszov és Kautsky példáit veszi, tegnapelőtti (vagy első) korszaknak kell nevezni. A. Potreszov és Kautsky elmélkedéseinek felháborító szofizmusa, tűrhetetlen hazugsága éppen abban áll, hogy felcserélik a mai (harmadik) korszak viszonyait a tegnapelőtti (első) korszak viszonyaival.

Vizsgáljuk meg a dolgot közelebbről.

A történelmi korszakok szokásos felosztása, amellyel a marxista irodalomban sokszor találkozunk, a következő:

1) 1789—1871; 2) 1871—1914; 3) 1914—? Ez a felosztás Kautskynál is többször előfordul és A. Potreszov szintén átveszi. Magától értetődik, hogy ezek a határok, mint általában minden határ a természetben és a társadalomban, feltételesek és nem merevek, viszonylagosak, nempedig abszolútak. Mi is csak úgy tekintjük a különösen kiemelkedő és szembeötlő történelmi eseményeket, mint a nagy történelmi mozgalmak hozzávetőleges határállomásait. Az első korszak, mely a nagy francia forradalomtól a francia-porosz háborúig tart, a burzsoázia felemelkedésének, teljes győzelmének a korszaka. Ez — a burzsoázia felfelé ívelő vonala, általában a burzsoá-demokratikus mozgalmak, különösen pedig a burzsoá-nemzeti mozgalmak korszaka, az elkorhadt hűbéri-abszolutisztikus intézmények gyors összetörésének korszaka. A második, a burzsoázia teljes uralmának és hanyatlásának korszaka, amelynek folyamán a haladó burzsoázia áttér a reakciós és a legreakciósabb finánctőkére. Ez az a korszak, melyben az új osztály, a mai demokrácia, előkészíti és lassan egybegyüjti erőit. A harmadik, az éppen csak kezdődő korszak, olyan „helyzetbe" hozza a burzsoáziát, aminőben a feudálisok voltak az első korszakban. Ez az imperializmus korszaka, az imperialista, úgyszintén az imperializmusból következő megrázkódtatások korszaka.

Maga Kautsky volt az, aki több cikkében és „A hatalomhoz vezető út" c. brosúrájában (1909) a legnagyobb határozottsággal körvonalazta a felvirradó harmadik korszak fő ismérveit; kiemelte, hogy ez a korszak gyökeresen különbözik a másodiktól (a tegnapitól); megállapította, hogy az objektív történelmi feltételek megváltozása következtében megváltoztak a mai demokrácia közvetlen feladatai és harci feltételei, harci formái. Mostpedig Kautsky feléget mindent, amit eddig tiszteletben tartott, a leghihetetlenebb, legtisztességtelenebb, leggyalázatosabb módon frontot változtat. Az említett brosúrában félreérthetetlenül a háború, éspedig olyan háború közelgésének jeleiről beszél, amilyen 1914-ben tényleg bekövetkezett. Annak kézzelfogható bizonyítására, hogy Kautsky elárulta saját meggyőződését és ünnepélyes nyilatkozatait, elegendő lenne ennek a brosúrának néhány helyét Kautsky mostani

írásaival összehasonlítani. És ebben a tekintetben Kautsky nem kivétel (az ő esete egyáltalán nemcsak német eset), hanem tipikus képviselője a mai demokrácia egész felső rétegének, amely a válság pillanatában átpártolt a burzsoáziához.

A. Potreszov és Kautsky valamennyi történelmi példáját az első korszakból vette. Nemcsak az 1855-ös, 1859-es, 1864-es, 1866-os, 1870-es, hanem az 1877-es (orosz-török) és az 1896—1897-es háború (török-görög háború, örmény forrongások) idején végbemenő történelmi jelenségek fő, objektív tartalmát is burzsoá-nemzeti mozgalmak vagy a feudalizmus különböző formáitól megszabaduló burzsoá társadalom „görcsös vonaglásai" alkották. A vezető országok egész sorában akkor még szó sem lehetett a mai demokrácia valóban önálló, a burzsoázia túlérettsége és hanyatlása korszakának megfelelő akciójáról. Az a fő osztály, amely akkor, e háborúk idején és e háborúkban küzdve, felfelé ívelő vonalon haladt és az egyedüli osztály volt, amely túlnyomó erővel tudott harcolni a hűbéri-abszolutisztikus intézmények ellen — a burzsoázia volt. Ez a burzsoázia, melyet a különböző országokban a *vagyonos* árutermelők különböző rétegei képviseltek, a különböző országokban különböző mértékben volt haladó, olykor (mint például az olasz burzsoázia egy része 1859-ben) még forradalmi is volt, a korszakot azonban általában a burzsoázia haladó mivolta jellemezte, *vagyis* az, hogy a burzsoáziának a hűbéri rendszer ellen folyó harca még nem dőlt el, még nem volt befejezve. Egészen természetes, hogy a mai demokrácia akkori elemeinek — és Marxnak, mint képviselőjüknek — attól a vitathatatlan elvtől vezéreltetve, hogy a haladó (a harcra képes) burzsoáziát kell támogatni a feudalizmus ellen, akkor azt a kérdést kellett eldönteniök, hogy „melyik fél", vagyis *melyik* burzsoázia sikere kívánatosabb. Akkor a háborúban résztvevő fő országok népmozgalma általánosan demokratikus, vagyis gazdasági és osztálytartalmánál fogva burzsoá-demokratikus mozgalom volt. Egészen természetes, hogy akkor nem is lehetett *más* kérdést felvetni, mint azt, hogy *melyik* burzsoázia sikere, milyen kombináció mellett, a reakciós (a burzsoázia felemelkedését akadályozó hűbéri-abszolutisztikus) erők

melyikének veresége esetén ígér nagyobb „teret“ a mai demokrácia számára.

És emellett Marxot — ezt még A. Potreszov is kénytelen elismerni — a burzsoá nemzeti és felszabadító mozgalmak talaján keletkező nemzetközi konfliktusok „értékelésénél“ az a meggondolás vezette, hogy melyik fél sikere segítheti elő jobban a nemzeti és az általánosságban vett népi, általános demokratikus mozgalmak „fejlődését“ (A. Potreszov cikkének 74. old.). Ez azt jelenti, hogy azoknak a háborús összeütközéseknek idején, amelyek az egyes nemzetek burzsoáziájának hatalomratörése talaján keletkeztek, Marx — mint 1848-ban is — leginkább arra törekedett, hogy minél szélesebb és „plebejusibb“ tömegek, általában a kispolgárság és különösen a parasztság, végül a vagyontalan osztályok bevonása útján kiszélesítse és kiélezze a burzsoádemokratikus mozgalmakat. Marx következetesen demokratikus taktikája éppen abban különbözött gyökeresen Lassalle következetlen taktikájától, hogy Marx a mozgalom társadalmi bázisának kiszélesítéséről, annak fejlesztéséről gondoskodott, míg Lassalle a nemzeti-liberálisokkal való szövetség felé hajlott.

A nemzetközi konfliktusok a harmadik korszakban is *formájukban* ugyanolyan nemzetközi konfliktusok, mint az első korszakban, de szociális és osztály*tartalmuk* gyökeresen megváltozott. Az objektív történelmi helyzet egészen más lett.

A feltörekvő, nemzeti szabadságért küzdő tőkének a feudalizmus ellen vívott harcát a legreakciósabb, idejétmúlt és önmagát túlélt, letűnő, hanyatló finánctőkének az új erők ellen folytatott harca váltotta fel. Az államok burzsoá-nemzeti keretei, amelyek az első korszakban a feudalizmustól megszabaduló emberiség termelőerői *kifejlődésének* támaszai voltak, most, a harmadik korszakban a termelőerők további fejlődésének *akadályaivá* lettek. A burzsoázia feltörekvő, élenjáró osztályból letűnő, hanyatló, benső életerőtől megfosztott, reakciós osztály lett. Egy egészen más osztály lett most — hatalmas történelmi méretekben — feltörekvő osztállyá.

A. Potreszov és Kautsky cserbenhagyták ennek az osztálynak az álláspontját és visszafelé mentek, mert

megismétlik azt a burzsoá ámítást, hogy a történelmi folyamat objektív tartalma *most is* a burzsoáziának a feudalizmus ellen irányuló haladó mozgalma. Valójában pedig most szó sem lehet arról, hogy a *mai* demokrácia a *reakciós*, imperialista burzsoázia uszályában kullogjon — bármilyen „színű" is az a burzsoázia.

Az első korszakban az objektív történelmi feladat ez volt: hogyan kell a haladó burzsoáziának „kihasználnia" az elhaló feudalizmus *fő* képviselői ellen folyó harcában a nemzetközi összeütközéseket, az egész burzsoá demokrácia, a burzsoá világdemokrácia maximális előnyére. Akkor, az első korszakban, több mint félszázaddal ezelőtt, természetes és elkerülhetetlen volt, hogy a feudalizmus által leigázott burzsoázia „saját" feudális elnyomójának balsikerét kívánta; emellett megjegyzendő, hogy ezeknek a fő, központi, európai súllyal bíró feudális erődöknek száma egészen csekély volt. És Marx „mérlegelte": az adott konkrét helyzetben (szituációban) melyik ország burzsoá szabadságmozgalmának sikere *lényegesebb* az *általános európai* feudális erőd lerombolása érdekében.

Most, a harmadik korszakban, nincsenek többé általános európai jelentőségű feudális erődök. Természetesen, a „kihasználás" a mai demokráciának is feladata, de a *nemzetközi* kihasználásnak — A. Potreszov és Kautsky nézetével ellentétben — nem az egyes nemzeti finánctőkék, hanem a nemzetközi finánctőke ellen kell irányulnia. A kihasználás most nem annak az osztálynak a feladata, amely 50—100 év előtt volt feltörekvő osztály. Akkor a leghaladóbb burzsoá demokrácia „nemzetközi akciójáról" (A. Potreszov kifejezése) volt szó; most a történelmileg megérett hasonló feladatot az objektív helyzet egészen más osztály elé tűzte ki.

III

A. Potreszov nagyon hiányosan jellemzi a második korszakot, vagy — Potreszov kifejezése szerint — a „negyvenöt éves szakaszt" (1870—1914). Ugyancsak hiányosan jellemzi ezt a korszakot Trockij német műve, noha Trockij gyakorlati következtetéseiben nem ért egyet A. Potreszovval (ami az előbbi javára írandó az utóbbival szemben),

emellett azonban mindkét író bizonnyal tisztában van közeli rokonságuk okával is.

Arról a korszakról, amelyet második vagy tegnapi korszaknak neveztünk, A. Potreszov ezt írja:

„A munka és a harc részletekbe menő korlátozottsága, a mindenütt érvényesülő fokozatosság — ezek a korszak jellemvonásai, melyeket egyesek elvvé emeltek, mások számára pedig létük megszokott tényévé és mint ilyen, lelki alkatuk elemévé, ideológiájuk árnyalatává lettek“ (71. old.). „E korszak tervszerűen higgadt és óvatos előrehaladási képességének élesen szembeötlő másik oldala először az volt, hogy nem tudott a fokozatosság megsértésének pillanataihoz és mindenféle katasztrofális jelenséghez alkalmazkodni, másodszor, hogy kizárólag a nemzeti cselekvés, a nemzeti környezet körébe zárkózott“ (72. old.)... „Sem forradalom, sem háborúk“ (70. old.)... „A demokrácia annál sikeresebben nemzetiesedett, minél tovább húzódott «álló harcának» időszaka, minél később tűnt le az európai történelemnek az a szakasza, amely... Európa szívében nem ismert nemzetközi összeütközéseket, ennélfogva nem élt át a nemzeti államok határain túlterjedő forrongásokat, és amelyet nem mozgattak érezhetően általános európai vagy világméretű érdekek“ (75—76. old.).

Ennek a jellemzésnek, éppúgy mint ugyane korszak trockiji jellemzésének is, az a legfőbb fogyatékossága, hogy nem akarja látni és elismerni a vázolt talajon kifejlődött mai demokrácia mély, belső ellentmondásait. Úgy tüntetik fel a dolgot, mintha az adott korszak mai demokráciája egységes egész maradt volna, amelyben — általában szólva — mindenütt fokozatosság uralkodik, amely elnemzetiesedett, elszokott a fokozatosság megsértésétől és a katasztrófáktól, elsekélyesedett, penész lepte be.

A valóságban ez nem lehetett így, mert az említett tendenciákon kívül vitathatatlanul más, ellentétes tendenciák is hatottak, a munkástömegek „léte“ internacionalizálódott — vonzódás a városokba és az életfeltételek nivellálódása (kiegyenlítődése) a világ nagy városaiban, a tőke internacionalizálódása, a városi és falusi, a tősgyökeres és másnemzetiségű lakosság összekeveredése a nagy gyárakban stb. —, az osztályellentétek kiéleződtek, a vál-

lalkozói szövetségek erősebben nyomták a munkásszövetségeket, élesebb és nehezebb harci formák keletkeztek, mint pl. a tömegsztrájkok, fokozódott a drágaság, elviselhetetlenné lett a finánctőke igája stb. stb.

A valóságban *nem így volt* —, ezt pontosan tudtuk. Ebben a korszakban Európa egyetlen, a szó szoros értelmében egyetlen nagy kapitalista országát sem kerülte el az a harc, mely a mai demokrácia két ellentétes áramlata között folyt. Ez a harc, a korszak általános „békés", „tespedő", álmos jellege ellenére is, olykor a legviharosabb formákat öltötte minden nagy országban, sőt még szakadásra is vezetett. Ezek az ellentmondó áramlatok kihatottak az élet kivétel nélkül valamennyi sokrétű területére és a mai demokrácia valamennyi kérdésére: a burzsoáziához való viszony, a liberálisokkal való blokkok, a hitelek megszavazása, a gyarmatpolitikához, a reformokhoz való viszony, a gazdasági harc jellege, a szakszervezetek semlegessége stb. kérdésében érezhető volt ezeknek az ellentmondó áramlatoknak hatása.

A „mindenütt érvényesülő fokozatosság" korántsem volt az egész mai demokrácia osztatlanul uralkodó hangulata, amint ez Potreszovnál és Trockijnál olvasható. Nem, ez a fokozatosság meghatározott irányzattá kristályosodott, mely az akkori Európában gyakran megteremtette a mai demokrácia egyes frakcióit, sőt néha egyes pártjait. Ennek az irányzatnak megvoltak a maga vezérei, sajtószervei, megvolt a maga politikája, ez az irányzat a maga módján — és külön szervezett formában — hatott a lakosság tömegeire. Sőt mi több, ez az irányzat egyre inkább és végül egyszersmindenkorra a mai demokrácián *belül* bizonyos társadalmi rétegre és — ha szabad így mondanunk — e réteg érdekeire „támaszkodott".

A „mindenütt érvényesülő fokozatosság" természetesen számos kispolgári útitársat vonzott a mai demokrácia táborába; majd a parlamenti képviselők, ujságírók, szakszervezeti hivatalnokok bizonyos rétege egész életmódjában és ennélfogva politikai „orientációjában" (irányzatában, törekvéseiben) is elkispolgáriasodott; lassanként kialakult bizonyos fajta, többé-kevésbbé határozott jellegű és elkülönült munkásbürokrácia és munkásarisztokrácia.

Nézzük például a gyarmatok birtoklását, a gyarmati birtokok kiterjesztését. Kétségtelen, hogy ez volt a szóbanforgó korszak és a legtöbb nagy állam egyik megkülönböztető vonása. De mit jelentett ez gazdaságilag? A burzsoázia számára extraprofitot és külön kiváltságokat, azután, a kispolgárok jelentéktelen kisebbsége számára is, kétségtelenül azt a lehetőséget, hogy ebből a „darab kalácsból" morzsákat kap; továbbá, kitűnő helyzetet a munkásmozgalmi alkalmazottak, hivatalnokok egy része számára stb. Azt a kétségtelen tényt, hogy a munkásosztály elenyésző kisebbsége — például Angliában — valóban „élvezte" a gyarmatokból, a kiváltságokból eredő előnyök morzsáit, már Marx és Engels is megállapította és hangsúlyozta. De az, ami annakidején kizárólag angol jelenség volt, általános jelenséggé lett Európa minden nagy tőkés országában, mégpedig olyan mértékben, ahogy ezek az országok nagykiterjedésű gyarmatokra tettek szert és általában olyan mértékben, ahogy a kapitalizmus imperialista szakasza fejlődött és növekedett.

Szóval, a második (vagy tegnapi) korszak „mindenütt érvényesülő fokozatossága" nemcsak azzal járt, hogy „nem tudott a fokozatosság mégsértéséhez alkalmazkodni", mint A. Potreszov gondolja, nemcsak bizonyos „posszibilista" hajlandóságot szült, mint Trockij állítja, hanem egész opportunista *irányzatot* teremtett. Ez az irányzat a mai demokrácián belül meghatározott társadalmi rétegre támaszkodik, amelyet a közös gazdasági, szociális és politikai érdekek sok szála fűz saját, nemzeti „színű" burzsoáziájához. Ez az irányzat egyenesen, nyiltan, teljesen tudatosan és rendszeresen ellensége minden olyan eszmének, mely a „fokozatosság megsértését" hirdeti.

Trockij (már nem is szólva A. Potreszovról) számos taktikai és szervezeti hibájának gyökere éppen abban rejlik, hogy fél, vagy nem kívánja, vagy képtelen elismerni ezt a tényt, az opportunista irányzat teljes „érettségét", valamint legszorosabb, megbonthatatlan kapcsolatát napjaink nemzeti-liberálisaival (vagy szociálnacionalizmusával). Ennek a ténynek, az „érettségnek" és megbonthatatlan kapcsolatnak a tagadása a gyakorlatban legalábbis teljes zavarodottságra és tehetetlenségre vezet az ural-

kodó szociálnacionalista (vagy nemzeti-liberális) bajjal szemben.

Az opportunizmus és a szociálnacionalizmus kapcsolatát — általánosságban szólva — egyaránt tagadja A. Potreszov, Martov, Akszelrod, V. Koszovszkij (aki nem átallotta védelmére kelni a német nemzeti-liberálisok módjára a hadihiteleket megszavazó demokratáknak) és Trockij.

Fő „érvük" az, hogy a demokrácia tegnapi, „opportunizmus szerinti" megoszlása nem egészen azonos a demokrácia mai, „szociálnacionalizmus szerinti" megoszlásával. Ez az érv először is — mint látni fogjuk —, nem felel meg a tényeknek, és másodszor, teljesen egyoldalú, nem teljes, marxista szempontból elvileg nem állja meg a helyét. Egyének és csoportok átmehetnek egyik oldalról a másikra — ez nemcsak lehetséges, hanem elkerülhetetlen minden nagy társadalmi megrázkódtatás alkalmával; ez azonban semmit sem változtat bizonyos *áramlat* jellegén; nem változik meg a meghatározott áramlatok eszmei kapcsolata sem, nem változik meg *osztály*jelentőségük. Azt hihetnők, hogy ezek a meggondolások annyira közismertek és vitathatatlanok, hogy az ember szinte restelli őket erősen hangsúlyozni. Pedig az említett írók éppen ezekről a meggondolásokról feledkeztek meg. Az opportunizmus fő osztályjelentősége — vagy ha úgy tetszik, gazdasági és társadalmi tartalma — az, hogy a mai demokrácia bizonyos elemei számos kérdésben (ténylegesen, vagyis mégha nincsenek is annak tudatában) átálltak a burzsoáziához. Az opportunizmus — liberális munkáspolitika. Aki fél e kifejezések „frakciós" látszatától, annak azt tanácsoljuk, hogy szakítson időt magának és tanulmányozza Marxnak, Engelsnek és Kautskynak (különösen alkalmas „tekintély" a „frakciózás" ellenfelei számára, nemde?) például az angol opportunizmusról adott jellemzését. Ennek a tanulmányozása után kétségtelenül el fogják ismerni, hogy az opportunizmus és a liberális munkáspolitika gyökerében és lényegében azonos. Napjaink szociálsovinizmusának fő osztályjelentősége egészen ugyanaz. Az opportunizmus alap*eszméje:* a burzsoáziának és ellenlábasának (antipódusának) szövetsége vagy közeledése (néha megegyezése, blokkja stb.). A szociálnacionalizmus alapeszméje teljesen

ugyanaz. Az opportunizmus és a szociálnacionalizmus eszmei-politikai rokonsága, kapcsolata, sőt azonossága — egészen kétségtelen. Magától értetődik azonban, hogy nem személyeket és nem csoportokat kell alapul vennünk, hanem a társadalmi *áramlatok osztály*tartalmát kell elemeznünk és fő, lényeges eszmei-politikai elveiket kell vizsgálnunk.

Ha kissé más oldalról nyúlunk ehhez a témához, akkor felmerül a kérdés: *honnan* eredt a szociálnacionalizmus? Hogyan nőtt és hogyan nőtt fel? *Mi* tette jelentőssé és *mi* adott erőt neki? Aki nem tisztázta magának ezeket a kérdéseket, az egyáltalában nem értette meg, mi a szociálnacionalizmus és magától értetődően teljesen képtelen „eszmeileg szakítani" vele, bárhogy esküdözzék is égrefoldre, hogy kész a szociálnacionalizmussal „eszmeileg szakítani".

Erre a kérdésre csak egyféleképpen felelhetünk: a szociálnacionalizmus az opportunizmusból fejlődött ki és éppen az opportunizmus adott neki erőt. Hogyan születhetett meg a szociálnacionalizmus „egyszerre"? Pontosan ugyanúgy, mint ahogy a gyermek is „egyszerre" születik, ha fogantatása után kilenc hónap telt el. A második (vagy tegnapi) korszak egész folyamán az opportunizmus számos megnyilvánulása egy-egy kis patak volt minden európai országban és ezek a kis patakok most „egyszerre" egymásba ömölve, nagy, noha sekélyes — (zárójelben hozzáfűzhetjük: zavaros és szennyes) — szociálnacionalista folyóvá duzzadtak. Kilenc hónappal a fogantatás után a gyümölcsnek külön kell válnia az anyától; sok évtizeddel az opportunizmus fogantatása után annak érett gyümölcse, a szociálnacionalizmus (évtizedekhez viszonyítva) hosszabb-rövidebb idő alatt szükségszerűen külön fog válni a mai demokráciától. Bárhogyan kiabáljanak, haragudjanak, dühöngjenek is a jó emberek az ilyen gondolatok és beszédek hallatán, ez a folyamat elkerülhetetlen, mert az a mai demokrácia egész társadalmi fejlődéséből és a harmadik korszak objektív viszonyaiból következik.

De ha az „opportunizmus szerinti" megoszlás és a „szociálnacionalizmus szerinti" megoszlás nem teljesen azonos, akkor nem azt bizonyítja-e ez, hogy az adott jelen-

ségek között nincs lényegi összefüggés? Először is, nem bizonyítja, mint ahogy a XVIII. század végén egyes burzsoáknak hol a feudálisokhoz, hol a néphez való átpártolása sem bizonyítja, hogy „nincs összefüggés" a burzsoázia növekedése és az 1789-es nagy francia forradalom között. Másodszor, nagyjában és egészében — hiszen éppen arról van szó, hogy nagyjában és egészében — *van* ilyen azonosság. Ne egy országot nézzünk, hanem vegyünk pl. tíz európai országot: Németországot, *Angliát*, *Franciaországot*, *Belgiumot*, Oroszországot, Olaszországot, Svédországot, Svájcot, Hollandiát és Bulgáriát. Csak az aláhúzott három ország látszik bizonyos kivételnek; a többiben az opportunizmus határozott ellenfeleinek *áramlatai* megszülték a szociálnacionalizmus ellen küzdő *áramlatokat*. Állítsuk szembe az ismert „Monatsheftė"-t és ellenfeleit Németországban, a „Nase Gyeló"-t és ellenfeleit Oroszországban, Bissolati pártját és ellenfeleit Olaszországban; Greulich és Grimm híveit Svájcban, Branting és Hőglund követőit Svédországban, Troelstra és Pannekoek, Gorter híveit Hollandiában; végül az „obscsegyeleceket" és „tyesznyakokat" Bulgáriában[73]. A régi és az új megoszlás általános azonossága — tény, teljes azonosság azonban nincs még a legegyszerűbb természeti jelenségekben sem, mint ahogy a Volga sem ugyanaz a Káma beömlése előtt és után, mint ahogy nincs teljes hasonlóság a gyermek és szülei közt sem. Anglia látszólagos kivétel; valójában a háború előtt két fő áramlat volt Angliában, melyek két *napi*lap körül csoportosultak, ami az áramlatok tömegjellegének legbiztosabb objektív jele: „The Daily Citizen"[74] az opportunisták és „The Daily Herald"[75] az opportunizmus ellenfeleinek lapja volt. Mindkét lapot magával sodorta a nacionalizmus hulláma, de az előbb nevezett lap híveinek nem egészen $^{1}/_{10}$-e és az utóbbi lap híveinek mintegy $^{3}/_{7}$-e ellenzékbe ment. Amikor csak a „Brit Szocialista Pártot" állítják szembe a „Független Munkáspárttal", ez a szokásos összehasonlítási mód helytelen, mert megfeledkeznek a „Független Munkáspártnak" a fábiánusokkal[76] és a „Munkáspárttal"[77] való *tényleges* blokkjáról. Tehát a tíz ország közül csak kettő marad kivétel; de itt sem teljes a kivétel, mert az irányzatok nem cseréltek

helyet, hanem csak a hullám magával sodorta az opportunizmus majdnem minden ellenfelét (ennek oka annyira világos, hogy erre nem érdemes bővebben kitérni). Ez kétségtelenül a hullám erejét bizonyítja; de semmiképpen sem cáfolja meg azt a tényt, hogy Európában általában azonos a régi és az új megoszlás.

Azt mondják nekünk: az „opportunizmus szerinti" osztályozás elavult; csak annak van értelme, ha az embereket a nemzetköziség és a nemzeti korlátozottság híveire osztjuk. Ez teljesen helytelen nézet. Ennek a fogalomnak: „nemzetköziség híve" — semmi tartalma és semmi értelme sincs, ha nem fejtik ki *konkrétan*; de ha konkrétan akarják kifejteni, akkor fel kell sorolni az opportunizmussal szembenálló ellenséges áramlat sajátos vonásait. A gyakorlatban ez még helytállóbb. A nemzetköziség híve, aki nem a legkövetkezetesebb és leghatározottabb ellenfele az opportunizmusnak, nem más, mint fából vaskarika, se több, se kevesebb. Lehetséges, hogy egyes ilyen típusú emberek őszintén „nemzetközieknek" tartják magukat, ámde az embereket politikai magatartásuk szerint ítélik meg, nempedig aszerint, hogy mit gondolnak magukról: az olyan „nemzetköziek", akik nem következetes és határozott ellenfelei az opportunizmusnak, politikai magatartásukkal mindig a nacionalista áramlatot fogják segíteni vagy támogatni. Másrészt, a nacionalisták is „nemzetközieknek" nevezik magukat (Kautsky, Lensch, Haenisch, Vandervelde, Hyndman stb.) és nemcsak nevezik magukat, hanem teljesen elismerik az emberek és gondolkodásmódjuk nemzetközi közeledését, megegyezését, egybeolvadását. Az opportunisták nincsenek a „nemzetköziség" *ellen*, csakhogy ők az opportunisták nemzetközi helyeslését és nemzetközi megegyezését akarják.

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

AZ OSzDMP KÜLFÖLDI SZEKCIÓINAK KONFERENCIÁJA[78]

Az OSzDMP külföldi szekcióinak svájci konferenciája a napokban befejezte munkáját. A konferencia, a kizárólagosan külföldi ügyek megvitatásán kívül — erről Központi Lapunk következő számaiban igyekszik majd, ha röviden is, beszámolni —, határozatokat hozott a háború fontos, égető kérdésében. Késedelem nélkül közöljük ezeket a határozatokat, abban a reményben, hogy hasznára lesznek minden szociáldemokratának, aki komolyan keres kivezető utat az eleven valóság felé a nézetek mai káoszából, amelynek az a lényege, hogy szavakban elismerik az internacionalizmust, valójában pedig, így vagy amúgy, minden áron ki akarnak békülni a szociálsovinizmussal. Még hozzáfűzzük, hogy az „Európai Egyesült Államok" jelszavának vitája egyoldalúan politikai jellegű volt és a kérdést elhalasztották, amíg a jelszó *gazdasági* oldalát meg nem vitatják a sajtóban.

A KONFERENCIA HATÁROZATAI

A konferencia, a Központi Bizottság kiáltványának alapján (megjelent a 33. számban*), a propaganda nagyobb tervszerűsége érdekében, a következő tételeket fogadja el:

A HÁBORÚ JELLEGE

A mai háború — imperialista háború. Ezt a háborút annak a korszaknak viszonyai szülték, amikor a kapitalizmus elérte fejlődésének legmagasabb szakaszát; ami-

* Lásd ebben a kötetben 11—21. old. — *Szerk.*

kor már nemcsak az árukivitel, hanem a tőkekivitel is igen nagy jelentőségű lett; amikor a termelés kartellesítése és a gazdasági élet internacionalizálódása jelentős méreteket öltött; amikor a gyarmatpolitika majdnem az egész földkerekség felosztására vezetett; — amikor a világkapitalizmus termelőerői túlnőttek a nemzeti-állami tagozódások korlátozott keretein; — amikor teljesen megértek a szocializmus megvalósításának objektív feltételei.

A „HAZA VÉDELMÉNEK" JELSZAVA

A mai háború igazi lényege: Angliának, Franciaországnak és Németországnak a gyarmatok felosztásáért és a konkurráló országok kirablásáért egymás ellen folytatott harca, továbbá a cárizmusnak és Oroszország uralkodó osztályainak az a törekvése, hogy magukhoz ragadják Perzsiát, Mongóliát, Ázsiai-Törökországot, Konstantinápolyt, Galíciát stb. Az osztrák-szerb háborúban a nemzeti elem teljesen alárendelt jelentőségű, semmit sem változtat a háború általános imperialista jellegén.

Az utóbbi évtizedek egész gazdasági és diplomáciai története azt bizonyítja, hogy a hadviselő nemzetek mindkét csoportja éppen ilyen háborút készített rendszeresen elő. A szocialisták taktikájának meghatározása szempontjából semmi jelentősége sincs annak a kérdésnek, hogy melyik csoport mérte az első katonai csapást vagy üzente meg elsőnek a háborút. Mindkét hadviselő fél azt állítja, hogy a hazát védelmezi, hogy az ellenséges betöréssel száll szembe, hogy védelmi háborút folytat stb., de ezek az állítások nem egyebek, mint népcsaló frázisok.

A valóban nemzeti háborúk alapja, aminők különösen az 1789—1871-es korszak háborúi voltak, a nemzeti tömegmozgalmaknak, az abszolutizmus és feudalizmus elleni harcnak, a nemzeti elnyomás megsemmisítésének és a nemzeti államok megteremtésének, mint a tőkés fejlődés előfeltételének hosszantartó folyamata volt.

A nemzeti ideológia, amelyet ez a korszak hozott létre, mély nyomokat hagyott a kispolgárság tömegében és a proletariátus egy részében. A burzsoázia szofistái és a szocializmus nyomukban kullogó árulói ezt használják ki most, egy egészen más korszakban, az imperializmus kor-

szakában, hogy megbontsák a munkások sorait és elvonják őket osztályfeladataiktól, a burzsoázia elleni forradalmi harctól.

Most igazabbak mint valaha a „Kommunista Kiáltvány“ szavai: „a munkásoknak nincs hazájuk“. Csak a proletariátusnak a burzsoázia ellen indított nemzetközi harca védheti meg a proletariátus vívmányait és törhet utat az elnyomott tömegeknek egy jobb jövő felé.

A FORRADALMI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA JELSZAVAI

„A mostani imperialista háború átváltoztatása polgárháborúvá — ez az egyetlen helyes proletárjelszó, erre mutat rá a Kommün tapasztalata, ezt jelölte ki a bázeli határozat (1912), ez következik a magasfejlettségű burzsoá országok közötti imperialista háború minden feltételéből“*.

A polgárháború, amelyre a forradalmi szociáldemokrácia a mostani korszakban szólít, a proletariátusnak a burzsoázia ellen indított fegyveres harca, mely a fejlett tőkés országokban a tőkésosztály kisajátításáért, Oroszországban a demokratikus forradalomért (a demokratikus köztársaságért, nyolcórás munkanapért, a földbirtokosok földjének elkobzásáért), az elmaradt monarchikus országokban általában a köztársaságért stb. folyik.

A tömegek rettenetes nyomora, melyet a háború előidéz, feltétlenül forradalmi hangulatokat és mozgalmakat szül, s a polgárháború jelszava arra fog szolgálni, hogy összefoglalja azokat és határozott irányt adjon nekik.

A munkásosztály szervezete jelenleg nagyon össze van törve. De a forradalmi válság ennek ellenére is érik. A háború után az uralkodóosztályok minden országban még jobban meg fogják feszíteni minden erejüket, hogy évtizedekre visszavessék a proletariátus szabadságmozgalmát. Akár gyors lesz a forradalmi fejlődés üteme, akár elhúzódik a válság, a forradalmi szociáldemokrácia feladata mindkét esetben az lesz, hogy folytassa kitartóan a mindennapi munkát és ne hanyagolja el az osztályharc egyetlen korábbi módszerét sem. Az lesz a feladata, hogy

* Lásd ebben a kötetben 20. old. — *Szerk.*

a parlamentarizmust is, a gazdasági harcot is a forradalmi tömegharc szellemében az opportunizmus ellen irányítsa.

Ahhoz, hogy a mai imperialista háborút polgárháborúvá változtassuk át, a következő első lépéseket kell megtenni: 1) feltétlenül meg kell tagadni a hadihiteleket és ki kell lépni a burzsoá kormányokból; 2) teljesen szakítani kell a „nemzeti béke“ (bloc national, Burgfrieden) politikájával; 3) illegális szervezetet kell teremteni mindenütt, ahol a kormány és a burzsoázia kihirdeti a hadiállapotot és megszünteti az alkotmányos szabadságjogokat; 4) elő kell segíteni a hadviselő nemzetek katonáinak barátkozását a lövészárkokban és általában a hadszíntereken; 5) általában támogatni kell a proletariátus mindennemű forradalmi tömegmegmozdulását.

AZ OPPORTUNIZMUS ÉS A II. INTERNACIONÁLE CSŐDJE

A II. Internacionále csődje a szocialista opportunizmus csődje. Az opportunizmus mint a munkásmozgalom előző „békés“ fejlődési korszakának terméke harapódzott el. Ez a korszak fontos harci eszközökre tanította meg a munkásosztályt, megtanította a parlamentarizmus és minden legális lehetőség kihasználására, gazdasági és politikai tömegszervezetek, szélesen elterjedt munkássajtó stb. megteremtésére. Másrészt ez a korszak olyan tendenciát hozott létre, amely tagadja az osztályharcot és társadalmi békét ·hirdet, tagadja a szocialista forradalmat, elvileg tagadja az illegális szervezeteket, elismeri a burzsoá hazafiságot stb. Ezeknek a tendenciáknak fő társadalmi támaszai és a proletariátusra ható burzsoá befolyás közvetítői: a munkásosztály bizonyos rétegei (a munkásmozgalmi bürokrácia és a munkásarisztokrácia, amelynek a gyarmatok kizsákmányolásából és „hazájának“ a világpiacon élvezett kiváltságos helyzetéből származó nyereségekből morzsákat juttatnak), valamint a szocialista pártok kispolgári útitársai.

Az opportunizmus pusztító hatása különösen kirívóan abban a politikában nyilvánul meg, melyet a II. Internacionále hivatalos szociáldemokrata pártjainak többsége a háború idején folytat. A hitelek megszavazása, a kormányba való belépés, a „polgárbéke“ politikája, az illegális

szervezkedés elutasítása, amikor nincs legális lehetőség: mindez az Internacionále legfontosabb határozatainak megszegését és a szocializmus nyilt elárulását jelenti.

A III. INTERNACIONÁLE

A háború okozta válság felfedte az opportunizmus igazi mivoltát, megmutatta az opportunizmust, mint a burzsoázia feltétlen szekértolóját a proletariátussal szemben. Az úgynevezett szociáldemokrata „centrum", élén Kautskyval, valójában teljesen lesüllyedt az opportunizmus álláspontjára és különösen káros, szemforgató frázisokkal és a marxizmusnak az imperializmus szájaíze szerint való meghamisításával leplezi azt. A tapasztalat bizonyítja, hogy pl. Németországban csak a pártvezetők többségének akarata ellenére lehetett a szocialista szempont mellett síkra szállni. Káros illúzió volna azt remélni, hogy az opportunistáktól való teljes szervezeti elkülönülés nélkül vissza lehet állítani az igazi szocialista Internacionálét.

Az OSzDMP-nak támogatnia kell a proletariátus mindennemű nemzetközi és forradalmi tömegmegmozdulását, arra törekedve, hogy az Internacionále valamennyi sovinizmusellenes elemét közelebb hozza egymáshoz.

A PACIFIZMUS ÉS A BÉKE JELSZAVA

A munkásosztály elbolondításának egyik formája a pacifizmus és a béke absztrakt hirdetése. A kapitalizmusban, és különösen a kapitalizmus imperialista szakaszában, a háborúk elkerülhetetlenek. Másrészt a szociáldemokraták nem tagadhatják a forradalmi, azaz nem imperialista háborúk pozitív jelentőségét, amelyeket, mint például 1789—1871 között, azért folytattak, hogy megsemmisítsék a nemzeti elnyomást és a feudális, széttagolt államokból nemzeti kapitalista államokat alkossanak — vagy amelyeket — úgylehet — azért folytatnak, hogy a burzsoázia elleni harcban győztes proletariátus megvédje vívmányait.

Ma a békének olyan propagálása, mely a tömegeket nem szólítja forradalmi akciókra, csak illúziókat szülhet,

csak megfertőzheti a proletariátust, mert bizalmat kelt benne a burzsoázia humanitása iránt, csak arra vezethet, hogy a proletariátus a hadviselő országok titkos diplomáciájának játékszerévé lesz. Különösen téves az a nézet, hogy az úgynevezett demokratikus béke egész sor forradalom nélkül is lehetséges.

A CÁRI MONARCHIA VERESÉGE

Harcunknak, amelyet az imperialista háborút viselő kormányaink ellen folytatunk, egy országban sem szabad megtorpannia az előtt a lehetőség előtt, hogy az ország a forradalmi agitáció eredményeképpen vereséget szenved. A kormány hadseregének veresége gyengíti a kormányt, elősegíti a kormány által leigázott népek felszabadítását és megkönnyíti a polgárháborút az uralkodóosztályok ellen.

Oroszországra alkalmazva ez a tétel különösen helyes. Oroszország győzelme a világreakció fokozódását, az országban a reakció erősödését és a már meghódított területek népeinek teljes leigázását vonná maga után. Ezért Oroszország veresége minden körülmények között a kisebbik rossz.

MÁS PÁRTOKHOZ ÉS CSOPORTOKHOZ VALÓ VISZONYUNK

A háború okozta soviniszta tobzódás közepette nyilvánvalóvá lett, hogy mind a demokratikus (narodnyik) értelmiség, mind az eszerek pártja — bár a „Miszl" körében ingatag, ellenzéki áramlat észlelhető —, mind a likvidátorok fő magva („Nasa Zarja"), amelyet Plehanov támogat, behódolt a sovinizmusnak. Mind a Szervező Bizottság, amelyben Larin és Martov leplezetten védelmezi a sovinizmust, Akszelrod pedig elvileg védi a hazafiság eszméit, — mind a Bund, amelynek soraiban a németbarát sovinizmus uralkodik, ténylegesen a sovinizmusnak fogja pártját. A brüsszeli blokk (1914 július 3) teljesen széthullott. A „Nase Szlovo" körül csoportosuló elemek pedig az internacionalizmus iránt érzett platonikus rokonszenv és a „Nasa Zarjá"-val, valamint a Szervező Bizottsággal való feltétlen egyesülésre irányuló törekvés között inga-

doznak. Ugyanígy ingadozik Csheidze szociáldemokrata frakciója is, amely kizárta a plehanovista, azaz soviniszta Manykovot s ugyanakkor minden áron leplezni kívánja Plehanov, a „Nasa Zarja“, Akszelrod, a Bund stb. sovinizmusát.

Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt feladata az, hogy folytassa az 1912—1914-ben létrejött proletáregység megszilárdítását — amely leginkább a „Pravdá“-nak[79] köszönhető —, hogy a szociálsovinisztákkal való határozott szervezeti szakítás alapján visszaállítsa a munkásosztály szociáldemokrata pártszervezeteit. Ideiglenes megegyezések csak azokkal a szociáldemokratákkal engedhetők meg, akik a Szervező Bizottsággal, a „Nasa Zarjá“-val és a Bunddal való határozott szervezeti szakítás mellett szállnak síkra.

A megírás ideje: legkésőbb 1915 február 19. (március 4.)

Megjelent 1915 március 29-én a „Szocial-Demokrat“ 40. számában.

AZ OSzDMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK LEVELE A „NASE SZLOVO" SZERKESZTŐSÉGÉHEZ[80]

Tisztelt elvtársak! Teljesen egyetértünk Önökkel abban, hogy minden igazi internacionalista szociáldemokrata tömörülése jelenleg a legfontosabb dolgok egyike... Mielőtt felelnénk gyakorlati ajánlatukra, szükségesnek tartjuk néhány előzetes kérdés nyilt tisztázását, hogy tudjuk, igazi egyetértés van-e köztünk a fő kérdésekben. Önöket joggal felháborítja, hogy Alekszinszkij, Plehanov és mások úgy lépnek fel a külföldi sajtóban, mint „az orosz proletariátusnak, vagy e proletariátus befolyásos csoportjainak képviselői". Ez ellen harcolni *kell.* De, hogy harcolhassunk, meg kell vizsgálni a baj gyökerét. Egészen kétségtelen, hogy nem volt és nincs züllesztőbb valami, mint a hírhedt külföldi „áramlatok" úgynevezett képviseleti rendszere. És ezért aligha van jogunk a külföldieket okolni. Gondoljunk a közelmultra. Vajjon ugyanazon a brüsszeli tanácskozáson (1914 július 3) nem engedték-e meg, hogy Alekszinszkij és Plehanov (és nemcsak ők egyedül) „áramlatnak" tüntessék fel magukat? Lehet-e csodálkozni ezek után, hogy a külföldiek most is „áramlatok" képviselőinek fogadják el őket? Ez ellen semmit sem lehet tenni deklarációkkal. Ez ellen szívósan harcolni kell. És hogy ez a harc sikeres legyen, egyszer és mindenkorra ki kell jelenteni, hogy mi csak *szervezeteket* ismerünk el, olyanokat, amelyek évek óta kapcsolatban állanak a munkástömegekkel, és szilárd bizottságok stb. részéről van meghatalmazásuk, és hogy mi a munkások becsapásának bélyegezzük azt a rendszert, amely lehetővé teszi, hogy féltucat intellektuel, aki 2—3 folyóirat- vagy ujság-

számot adott ki, „áramlatnak“ nyilvánítsa magát és a párttal „egyenjogúságra“ tartson igényt.

Egyetértünk-e ebben, tisztelt elvtársak?

Most még pár szót az internacionalistákról. Önök, lapjuk egyik nemrégen megjelent vezércikkében, felsorolják azokat a szervezeteket, melyek az Önök véleménye szerint az internacionalizmus álláspontján vannak. Ezek között az első helyek egyikén ott szerepel ... a Bund. Szeretnők tudni, hogy a Bundot tulajdonképpen milyen alapon sorolják Önök az internacionalistákhoz? A Bund Központi Bizottságának határozatában egyetlen határozott szó sincs a szocializmus fájó kérdéseiről. Ezt a határozatot az eklekticizmus szelleme hatja át, nyomát sem találjuk benne az eszmeiségnek. A Bund lapja („Informacionnij Lisztok“[81]) kétséget kizárólag a németbarát sovinizmus álláspontján van, vagy a francia és a német sovinizmus „szintézisével“ próbálkozik. Nem ok nélkül díszelgett Koszovszkij cikke a „Neue Zeit“ hasábjain, amely (reméljük, Önök egyetértenek velünk ebben) ma az úgynevezett „szocialista“ sajtószervek között egyike a legbecstelenebbeknek.

Mi szívünk mélyéből akarjuk az internacionalisták egyesítését. Nagyon szeretnők, ha többen volnának. De ne ámítsuk saját magunkat, nem szabad az internacionalisták közé sorolni olyan embereket és szervezeteket, akik és amelyek az internacionalizmus szempontjából már eleve „holt lelkeknek“ tekinthetők.

Mit értsünk internacionalizmuson? Lehet-e pl. az internacionalisták közé sorolni azokat, akik a kölcsönös „amnesztia“ elve alapján akarják visszaállítani az Internacionálét? Mint tudják, az „amnesztia“-elmélet legtekintélyesebb képviselője: Kautsky. Ugyanebben a szellemben szólalt fel Viktor Adler is. Mi azt tartjuk, hogy az amnesztia szószólói az internacionalizmus legveszedelmesebb ellenségei. Az az Internacionále, melyet az „amnesztia“ elvei alapján állítanának helyre, egész fejjel tenné kisebbé a szocializmust. Nincs helye semmiféle engedménynek, abszolúte megengedhetetlen, hogy Kautskyval és társaival bármilyen megegyezést kössünk. Legerélyesebb harc az „amnesztia“-elmélet ellen — ez az internacio-

nalizmus conditio sine qua non-ja*. Egészen hiábavaló internacionalizmusról beszélni, ha nem vagyunk eltökélve és nem vagyunk készek arra, hogy végérvényesen szakítsunk az „amnesztia“ szószólóival. Kérdezzük Önöket: megegyezünk-e ebben az alapvető kérdésben? Lapjukban mintha egyszer felcsillant volna, hogy Önök nem jó szemmel nézik az „amnesztia“-politikát. De azt hiszem, egyetértenek velünk, hogy mielőtt bármilyen gyakorlati lépést tennénk, jogunk van megkérni Önöket, fejtsék ki részletesen idevonatkozó nézetüket.

És ezzel kapcsolatban felmerül a Szervező Bizottsághoz való viszony kérdése. Első levelünkben** szükségesnek tartottuk nyiltan kijelenteni, hogy komoly okunk van kételkedni ennek az intézménynek internacionalizmusában. Önök nem próbálták véleményünket megcáfolni. Ismét kérdezzük Önöket: milyen alapon gondolják Önök, hogy a Szervező Bizottság az internacionalizmus álláspontján van? Hiszen lehetetlen komolyan tagadni, hogy P. B. Akszelrodnak a sajtóban kifejtett álláspontja szembetűnően soviniszta (majdnem-plehanovista) álláspont. Márpedig Akszelrod kétségtelenül a Szervező Bizottság legtekintélyesebb képviselője. Nézzék továbbá a Szervező Bizottság hivatalos megnyilatkozásait. A kopenhágai konferencia[82] elé terjesztett beszámolójának olyan a hangja, hogy a beszámolót még a legszélsőbb német soviniszták is közölték. A Szervező Bizottság „Külföldi Titkárságának“ hangja szintén ilyen. A legjobb esetben nem mondanak semmi határozottat. Másrészt pedig Larin — hivatalosan a Szervező Bizottság, nempedig valamely külföldi titkárság nevében — olyan kijelentéseket tett, amelyeknek csak egy célja lehetett: a sovinizmus védelme. Hol itt az internacionalizmus? És nem világos-e, hogy a Szervező Bizottság teljesen a kölcsönös „amnesztia“ álláspontjára helyezkedett.

Továbbá, mi a biztosítéka annak, hogy a Szervező Bizottság mögött van valamiféle általa képviselt erő Oroszországban? Most, a „Nasa Zarja“ felszólalása után, ez a

---

* — elengedhetetlen feltétele. — *Szerk.*

** Lásd ebben a kötetben 117—120. old. — *Szerk.*

kérdés különösen jogos. A „Nasa Zarja“ csoport éveken át saját vonalát követte, napilapot alapított, tömegagitációt folytatott a maga szellemében. És a Szervező Bizottság?

Mindannyian elismerjük, hogy nem a zürichi, párizsi stb. külföldi csoportok erőviszonya, hanem az dönti el a kérdést, kinek milyen a befolyása a pétervári munkások és egész Oroszország munkásai között. Ezt kell szem előtt tartanunk minden lépésnél.

Ezek a mi meggondolásaink, amelyeket el akartunk mondani Önöknek. Nagyon fogunk örülni, ha ezekre a kérdésekre részletes és világos feleletet kapunk Önöktől. Akkor majd gondolkodhatunk a továbbiakról is.

A megírás ideje: 1915 március 10 (23).

Először 1931-ben, a „Leninszkij Szbornyik“ XVII. kötetében jelent meg.

СОЦІАЛЬДЕМОКРАТЪ

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ ОРГАНЪ РОССІЙСКОЙ СОЦІАЛЬДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ РАБОЧЕЙ ПАРТІИ

№ 40.

A „Szocial-Demokrat“ 1915 március 29-én megjelent 40. számának első oldala Lenin cikkeivel: „Mit bizonyított be az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció pere?“ és „A londoni konferencia alkalmából“.

Kisebbítve

MIT BIZONYÍTOTT BE AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA MUNKÁSFRAKCIÓ PERE[83]

A cári bíróság ítélkezett az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció öt tagja és a Pétervár mellett, 1914 november 4-én tartott konferencián letartóztatott hat másik szociáldemokrata ügyében. Valamennyit Szibériába száműzték. A legális lapok tudósításokat közöltek a bírósági tárgyalásról, a cenzúra azonban kivágta a cárizmusnak és a patriótáknak kellemetlen helyeket. Gyorsan végeztek a „belső ellenségekkel", a társadalmi élet felületén — ismét — semmi sem látható és semmi sem hallható, csak a burzsoá soviniszta had dühödt vonítása és egy maroknyi szociálsoviniszta kísérő kórusa.

Mit bizonyított be az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció pere?

Először, megmutatta, hogy az oroszországi forradalmi szociáldemokráciának ez az élcsapata nem volt elég szilárd a bírósági tárgyaláson. A vádlottak meg akarták nehezíteni az ügyésznek, hogy felderítse, ki volt a Központi Bizottság tagja Oroszországban és ki volt a párt képviselője a munkásszervezetekkel való érintkezésben. Ezt a célt elérték. Ennek elérése érdekében a jövőben is alkalmazni kell a párt által régen és hivatalosan ajánlott módszert — meg kell tagadni a vallomást. Amikor azonban arra törekedtek, hogy bebizonyítsák a szociálpatrióta Jordanszkij úrral való szolidaritásukat, amint Rozenfeld tette, vagy hogy nem értenek egyet a Központi Bizottsággal —, ez helytelen volt, ez megengedhetetlen módszer a forradalmi szociáldemokrata számára.

Megjegyzendő, hogy a „Gyeny" (40. sz.)[84] tudósítása szerint — a bírósági tárgyalásról nem adtak ki teljes és

hivatalos jelentést — Petrovszkij elvtárs a következőket mondotta: „Abban az időben (novemberben) megkaptam a Központi Bizottság határozatát... és azonkívül hét helyről megküldték nekem a munkások határozatait, amelyek arról tanuskodnak, hogy a munkások viszonya a háborúhoz *egybevág a Központi Bizottság álláspontjával.*"

Ez a kijelentés Petrovszkij becsületére válik. Körös-körül nagyon erős volt a sovinizmus. Nemhiába mondja Petrovszkij naplójában, hogy *még* a radikális érzelmű Csheidze *is* lelkesedéssel beszél a „felszabadító" háborúról. Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakcióhoz tartozó képviselők, amikor szabadon voltak, visszautasították ezt a sovinizmust, de a bíróságon is ezt kellett volna tenniök.

A kadet „Recs"[85] szolgamódra „mond köszönetet" a cári bíróságnak azért, mert „eloszlatta azt a legendát", hogy a szociáldemokrata képviselők a cári hadsereg vereségét kívánták. A kadetok, kihasználva az alkalmat, hogy a szociáldemokratákat Oroszországban kezükön-lábukon megkötözték, úgy tesznek, mintha komolyan vennék a párt és a frakció látszólagos „konfliktusát" és azt bizonygatják, hogy a vádlottak egyáltalában nem a bírósági tárgyalás következményeitől való félelmükben tettek vallomást. Milyen ártatlan csecsemők! Mintha nem tudnák, hogy a per első szakaszában hadbírósággal és halálos ítélettel fenyegették a képviselőket.

Az elvtársaknak meg kellett volna tagadniok a vallomást az illegális szervezet kérdésében és a világtörténelmi pillanat tudatában ki kellett volna használniok a nyilt bírósági tárgyalást, hogy ország-világ előtt kifejtsék a szociáldemokraták nézeteit, amelyek hadüzenetet jelentenek a cárizmus ellen, hadüzenetet mindenféle szociálsovinizmus ellen.

Hadd vesse magát a dühödt kormány- és burzsoá sajtó az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakcióra, hadd „kapjanak" a szociálforradalmárok, likvidátorok és szociálsoviniszták kárörvendve a gyengeség vagy a „Központi Bizottsággal való egyetértés hiányának" látszatán (hiszen valahogyan mégis csak harcolniok kell ellenünk, ha már elvi vonalon nem tudnak harcolni!). A forradalmi

proletariátus pártja elég erős ahhoz, hogy nyiltan bírálja önmagát, hogy a hibát és gyengeséget köntörfalazás nélkül hibának és gyengeségnek nevezze. Oroszország öntudatos munkásai olyan pártot teremtettek és soraikból olyan élcsapatot kovácsoltak ki, mely a világháború és a nemzetközi opportunizmus világméretű bukása idején a legjobban volt felkészülve arra, hogy internacionális forradalmi szociáldemokrata kötelességét teljesítse. Az az út, amelyen haladtunk, a legnagyobb válságban kipróbált út és ismét és újból az egyetlen helyes útnak bizonyult: haladjunk rajta még határozottabban, még keményebben, kovácsoljunk ki új élcsapatokat, törekedjünk arra, hogy necsak ugyanazt a munkát teljesítsék, hanem helyesebben vigyék is azt végig.

Másodszor, a bírósági tárgyalás olyan képet tárt elénk, amely eleddig ismeretlen volt a nemzetközi szocializmus történetében: megmutatta, hogyan használja ki a parlamentarizmust a *forradalmi* szociáldemokrácia. Ennek a kihasználásnak példája minden szónál ékesebben szól a proletártömegek eszéhez és szívéhez, minden érvnél meggyőzőbben fog rácáfolni az opportunista legalitásimádókra és az anarchizmus frázishőseire. Muranovnak az illegális munkáról adott beszámolója és Petrovszkij feljegyzései sokáig mintaképei lesznek *annak* a képviselői munkának, amelyet gondosan titkolnunk kellett és amelynek jelentőségén most egyre figyelmesebben és mélyebben fognak gondolkodni Oroszország öntudatos munkásai. Olyan időben, amikor Európa majdnem összes „szocialista“ (bocsánat e szó megbecstelenítéséért!) képviselői sovinisztáknak és a soviniszták szolgáinak bizonyultak, mikor a hírhedt „európaiság“, mely annyira csábította liberálisainkat és likvidátorainkat, a rabszolgai legalitás bárgyú megszokásának bizonyult, Oroszországban akadt egy munkáspárt, melynek képviselői nem ékesszólásukkal, nem intellektuel, burzsoá „szalonképességükkel“, nem az „európai“ ügyvéd és parlamenti politikus ügyességével, hanem azzal tűntek ki, hogy kapcsolatban álltak a munkástömegekkel, önfeláldozó munkát fejtettek ki e tömegek között, az illegális propagandista és szervező szerény, láthatatlan, nehéz, hálátlan, felette veszélyes

funkcióit teljesítették. Feljebb emelkedni, a „társadalomban" befolyással bíró képviselő vagy miniszter rangját elérni — *valójában* ez volt az „európai" (olvasd: lakáji) „szocialista" parlamentarizmus értelme. A tömegek közé, segíteni a kizsákmányoltak és elnyomottak nevelésében és egyesítésében — erre tanít Muranov és Petrovszkij példája.

És ez a példa világtörténelmi jelentőségű lesz. A világ egyetlen országának egyetlen gondolkodó munkása sem fog többé megelégedni a burzsoá parlamentarizmus legalitásával azután, hogy ezt a legalitást valamennyi élenhaladó országban egy tollvonással megszüntették, — azután, hogy ez a legalitás ténylegesen csak az opportunisták és a burzsoázia legszorosabb szövetségére vezetett. Aki a forradalmi szociáldemokrata munkásoknak és a tegnapi — *és mai* — típusú szociáldemokrácia „európai" legalistáinak „egységéről" ábrándozik, az semmit sem tanult és mindent elfelejtett, az valójában a burzsoázia szövetségese és a proletariátus ellensége. Aki nem értette meg mindeddig, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció mi okból és mi célból vált külön a szociáldemokrata frakciótól, amely kibékült a legalizmussal és opportunizmussal, az tanuljon most Muranov és Petrovszkij peréből. Azt a munkát, amelyet Muranov és Petrovszkij végzett, és amelyről a törvényszéki tudósítás beszámol, nemcsak ez a két képviselő végezte, és csak reménytelenül naív emberek ábrándozhatnak arról, hogy ez a munka összeegyeztethető a „Nasa Zarja" vagy a „Szevernaja Rabocsaja Gazeta"[86], a „Szovremennyik", a Szervező Bizottság vagy a Bund iránt tanusított „barátságos, elnéző magatartással".

Azt hiszi a kormány, hogy megfélemlítheti a munkásokat, ha az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció tagjait Szibériába száműzi? Téved. A munkások nem ijednek meg, csak jobban megértik feladataikat, a munkáspárt feladatait, amelyek elütnek a likvidátorok és szociálsoviniszták feladataitól. A munkások megtanulják, hogy csak olyan embereket válasszanak a dumába, mint az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció tagjai, akik ugyanolyan munkát fognak végezni a töme-

gek között, de még szélesebb fronton és ugyanakkor még *titkosabban*. Azt hiszi a kormány, hogy Oroszországban agyonütheti az „illegális parlamentarizmust“? Csak erősíteni fogja azokat a szálakat, melyek a proletariátust *kizárólag* az ilyen parlamentarizmushoz fűzik.

Harmadszor — és ez a legfőbb —, az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció pere először szolgáltatott nyilt, egész Oroszországban milliós példányszámban terjesztett objektív anyagot olyan rendkívül fontos, alapvető, nagyon lényeges kérdéshez, mint az oroszországi társadalom *különböző osztályainak* viszonya a háborúhoz. Nem elégelték-e már meg azt a halálosan unalmas intellektuel fecsegést, hogy a „haza védelme“ összeegyeztethető az „elvi“ (olvasd: a szóban hangoztatott azaz képmutató) internacionalizmussal? Nem ideje-e már, hogy ne a néhány tucat frázishőssel, hanem az *osztályokkal*, vagyis az embermilliók életével összefüggő *tényekkel* számoljanak?

Több mint fél év telt el a háború kitörése óta. Valamennyi irányzat legális és illegális sajtója kifejtette álláspontját, leszegezte álláspontját valamennyi dumabeli pártcsoport — osztálycsoportosulásaink nagyon tökéletlen, de egyetlen objektív tükre. Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció pere és a per sajtóvisszhangja összegezte ezt az anyagot. A bírósági tárgyalás bebizonyította, hogy az oroszországi proletariátus legjobb képviselői nemcsak általában ellenségei a sovinizmusnak, hanem teljesen osztják Központi Lapunk álláspontját. A képviselőket 1914 november 4-én tartóztatták le. Tehát több mint két hónapig folytathatták munkájukat. Kivel és hogyan folytatták azt? A munkásosztálynak milyen áramlatait tükrözték és fejezték ki? Erre a kérdésre az a tény ad választ, hogy a konferencia anyagául a „Szocial-Demokrat“ és a „tézisek“ szolgáltak, hogy pártunk Pétervári Bizottsága többízben ugyanolyan tartalmú röplapokat adott ki. A konferenciának nem volt más anyaga. A képviselők nem beszélhettek a munkásosztály más áramlatairól, mert más áramlatok nem voltak.

De vajjon nem lehetséges-e, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció tagjai csak a munkások kisebbségének véleményét fejezték ki? Nincs jogunk ilyen

feltevésre, mert 2½ év alatt, 1912 tavaszától 1914 őszéig, a „Pravda", amellyel ezek a képviselők teljes eszmei szolidaritásban együtt dolgoztak, maga köré csoportosította Oroszország öntudatos munkásainak $^4/_5$ részét. Ez tény. Ha a munkások a legkisebb mértékben is tiltakoztak volna a Központi Bizottság állásfoglalása ellen, ennek a tiltakozásnak kifejezésre kellett volna jutnia határozati javaslatukban vagy javaslataikban. A bíróság azonban nem tudott ilyen anyagot szerezni, noha — mondhatni — sok mindent „felszínre hozott", ami az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció munkájára vonatkozott. Petrovszkij sajátkezű módosításaiban még árnyalati eltérések sem lelhetők fel.

A tények azt bizonyítják, hogy Oroszország munkásainak tudatos élcsapata *valójában* már a háború első hónapjaiban a Központi Bizottság és a Központi Lap köré tömörült. Bármilyen kellemetlen is ez a tény egyik-másik „frakciónak", — ez a tény megdönthetetlen. A vádiratban idézett szavak: „Nem testvéreitek, más országok bérrabszolgái ellen, hanem a reakciós és burzsoá kormányok és pártok ellen kell fordítanotok a fegyvert minden országban" — ezek a szavak, hála a bírósági tárgyalásnak, bejárják és már be is járták egész Oroszországot és proletár internacionalizmusra, proletár forradalomra szólítanak. A bírósági tárgyalás jóvoltából Oroszország munkásélcsapatának osztályjelszava most eljutott a legszélesebb tömegek közé.

A burzsoáziának és a kispolgárság egy részének járványszerű sovinizmusa, másik részének ingadozása és a munkásosztály idézett felhívása — ez politikai tagozódásunk tényleges, objektív képe. Ezzel a tényleges helyzettel, nempedig az intellektuelek és csoportocska-alapítók jókívánságaival kell összhangba hozni „kilátásainkat", reményeinket, jelszavainkat.

A pravdista lapok és a „muranov-típusú" munka megteremtették az oroszországi öntudatos munkások $^4/_5$-ének egységét. Körülbelül 40 000 munkás vásárolta a „Pravdá"-t; az olvasók száma ennél sokkal több volt. Ha ötször és tízszer veri is szét őket a háború, a börtön, Szibéria, a kényszermunka, akkor *sem lehet* ezt a réteget megsemmi-

síteni. Ez a réteg él, forradalmi érzés fűti, és gyűlöli a sovinizmust. *Csakis* ez a réteg hirdeti a néptömegek között és azok mélyén a dolgozók, kizsákmányoltak, elnyomottak internacionalizmusát. *Csakis* ez a réteg állta meg helyét az általános összeomlás közepette. Csakis ez a réteg téríti el a félproletárrétegeket a kadetok, a trudovikok, Plehanov, a „Nasa Zarja" szociálsovinizmus*ától* és irányítja őket a szocializmus *felé*. Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció pere egész Oroszországnak megmutatta e réteg létezését, eszméit és tevékenységét, megmutatta azt, hogy ez a réteg a „más országok bérrabszolgáival való testvéri barátkozásra" szólít fel.

Ezzel a réteggel kell dolgozni, ennek egységét meg kell védeni a szociálsovinisztákkal szemben; ez az egyetlen útja annak, hogy Oroszország munkásmozgalma ne nemzeti-liberális „európai" típus szerint, hanem a szociális forradalom irányában fejlődjék.

„Szocial-Demokrat" 40. sz.
1915 március 29.

A LONDONI KONFERENCIA ALKALMÁBÓL

Az OSzDMP Központi Bizottsága képviselőjének, Makszimovics elvtársnak itt közölt nyilatkozata hűen fejezi ki a párt véleményét erről a konferenciáról. A francia burzsoá sajtó rendkívül találóan jellemezte ennek a konferenciának, mint az angol-francia burzsoázia eszközének, illetőleg manőverének jelentőségét. A szereposztás a következő volt: a „Temps" és az „Écho de Paris"[87] megtámadta a francia szocialistákat, mert állítólag igen nagy engedményeket tettek az internacionalizmusnak. Ez a támadás csak manőver volt abból a célból, hogy előkészítse a talajt Viviani miniszterelnök hazafias hódító szellemben tartott parlamenti beszédére. A „Journal des Débats"[88] azonban felfedte a kártyát, mondván: a konferencia azt akarta elérni, hogy az angol szocialisták, élükön Keir Hardie-val, akik eddig a háború és a toborzás ellen voltak, támogassák a háborút, amíg le nem győzik Németországot. Ezt el is érték. És ez a fontos. Az angol és francia szocialistákat az angol-francia burzsoázia mellé állították — ez a konferencia politikai eredménye. Az internacionalizmusról, szocializmusról, népszavazásról stb. szóló frázisok — *csak* frázisok, üres szavak, amelyeknek semmi jelentőségük sincs!

Kétségtelen, hogy a francia burzsoázia okos reakciósai kifecsegték a színtiszta igazságot. Az angol-francia plusz az orosz burzsoázia Németország, Ausztria, Törökország tönkretételeléért visel háborút. Ennek a burzsoáziának toborzók kellenek, szüksége van a szocialisták hozzájárulására, hogy addig harcolhassanak, amíg le nem győzik Németországot, minden egyéb csak üres és aljas frázis-

pufogtatás, csak a szocializmus, internacionalizmus stb. magasztos szavainak prostituálása. Tettekben a burzsoáziát követni és segíteni neki idegen országok kifosztásában, szavakban pedig a „szocializmus és az Internacionále“ képmutató elismerésével traktálni a tömegeket — éppen ez az opportunizmus legfőbb bűne, ebben rejlik a II. Internacionále csődjének legfőbb oka.

Ezért a londoni konferencián világos volt a szociálsoviniszták ellenfeleinek feladata: a világos soviniszta-ellenes elvek nevében el kellett hagyniok ezt a konferenciát, s ugyanakkor *elejét kellett venniök* annak is, hogy németbarátoknak tartsák őket. Mert éppen a németbarátok voltak azok, akik *soviniszta* és csakis soviniszta okokból határozott ellenségei voltak a londoni konferenciának! Makszimovics elvtárs jól végezte feladatát, nyiltan beszélt a német szocialisták *árulásáról*.

A bundisták és a Szervező Bizottság hívei sehogysem tudják megérteni ezt az egyszerű és világos dolgot. Az előbbiek németbarátok, mint Koszovszkij, aki *nyiltan helyesli*, hogy a német szociáldemokraták a hadihitelekre szavaztak (lásd a bundista „Informacionnij Lisztok“ 7. sz. 1915 január. 7. old. V. § kezdetét). A „Lisztok“ szerkesztősége egy árva szóval sem említi, hogy nem ért egyet Koszovszkijjal (csak azt jegyzi meg, hogy nem ért egyet Boriszovval, az orosz patriotizmus védőjével). A Bund Központi Bizottságának kiáltványában (u. o. 3. old.) egyetlenegy világos szó sem található a szociálsovinizmus ellen!

A Szervező Bizottság hívei a németbarát és a franciabarát sovinizmus kibékülését követelik. Erről tanuskodnak Akszelrod nyilatkozatai („Golosz“ 86. és 87. sz. és a Szervező Bizottság külföldi titkárságának lapja, az „Izvesztyija“[89] 1. sz. 1915 február 22.). Amikor a „Nase Szlovo“ szerkesztősége azt ajánlotta nekünk, hogy lépjünk fel közösen a „hivatalos szociálsovinizmus“ ellen, mi megküldtük nyilatkozatunk tervezetét, és Makszimovics elvtárs döntő szavára hivatkozva *egyenesen* azt feleltük a szerkesztőségnek, hogy a Szervező Bizottság és a Bund maga is a hivatalos szociálpatriotizmus oldalán áll.

Miért ámítja önmagát a „Nase Szlovo“ és miért ámít másokat, amikor minderről *hallgat* a 32. szám vezércikké-

ben? Miért hallgat arról, hogy a mi deklaráció-tervezetünkben szó van a német szociáldemokraták *árulásáról* is? A „Nase Szlovo“ deklarációja *kihagyta* ezt a legfontosabb, „legfőbb“ pontot; ezt a deklarációt nem fogadtuk el és nem is fogadhattuk el sem mi, sem Makszimovics elvtárs. Ez az oka annak, hogy a Szervező Bizottsággal *nem* léptünk akcióegységre. Miért ámítja hát magát a „Nase Szlovo“ és miért ámít másokat, azt állítva, hogy az akcióegységnek megvan az alapja??

A „hivatalos szociálpatriotizmus“ — ez a mai szocializmus legnagyobb rákfenéje. Ez ellen a rákfene ellen harcra (nempedig a vele való kibékülésre, nem kölcsönös nemzetközi „amnesztiára“) kell előkészíteni és egybegyüjteni minden erőt. Kautsky és mások egészen határozottan a kölcsönös „amnesztia“ és a szociálsovinizmussal való béke programját adták. Mi határozott harci programot igyekeztünk adni a szociálsovinizmus ellen — lásd különösen a „Szocial-Demokrat“ 33. számát és a közölt határozatokat. Mi még csak azt kívánjuk, hogy a „Nase Szlovo“ ne ingadozzék az „internacionalizmus iránti platonikus rokonszenv“ és a szociálsovinizmussal való béke között, hanem kezdjen valami határozottabbat.

„Szocial-Demokrat“ 40. sz.
1915 március 29.

A POLGÁRHÁBORÚ JELSZAVÁNAK ILLUSZTRÁLÁSÁHOZ

A svájci lapoknak január 8-án Berlinből jelentették: „Az utóbbi időben a lapok ismételten hoztak híreket a német és a francia lövészárkok közötti békés közeledési kísérletekről. Mint a «Tägliche Rundschau»[90] közli, december 29-én hadseregparancsot adtak ki, mely megtilt minden barátkozást és általában mindennemű közeledést az ellenséggel a lövészárkokban; e parancs megszegését hazaárulásként fogják büntetni."

Tehát tény, hogy a lövészárkokban barátkoznak és közeledési kísérletek történnek. Ez nyugtalanítja a német hadvezetőséget: következésképpen komoly jelentőséget tulajdonít nekik. Egy angol munkáslap, a „Labour Leader" 1915 január 7-i számában *egész csomó* idézetet közöl angol polgári lapokból, amelyek az angol és a német katonák közötti barátkozás eseteiről tanuskodnak. A katonák „48 órás fegyverszünetet kötöttek" (karácsonyra) és barátságosan találkoztak a lövészárkok közötti félúton stb. Az angol hadvezetőség *külön parancsban megtiltotta* a barátkozást. A szocialista opportunisták és védőügyvédjeik (vagy szolgáik? mint pl. Kautsky) feltűnő önelégültséggel és abban a biztos tudatban, hogy a hadicenzúra úgysem engedi őket megcáfolni, a sajtóban azt igyekeztek elhitetni a munkásokkal, hogy a háborúellenes akciók kérdésében a hadviselő országok szocialistái között a megállapodások *lehetetlenek* (szó szerint így mondja Kautsky a „Neue Zeit"-ben)!!

Képzeljük el, hogy Hyndman, Guesde, Vandervelde, Plehanov, Kautsky és a többiek a burzsoázia támogatása helyett, amivel most foglalkoznak, nemzetközi bizottságot

szerveztek volna, amelynek az lett volna a feladata, hogy a hadviselő országok szocialistái között a „lövészárkokban“ és általában a hadseregben a „barátkozás és közeledési kísérletek érdekében“ agitáljanak. Mi lett volna ennek az eredménye néhány hónap alatt, ha most, hat hónappal a háború kitörése után, *mindazoknak ellenére*, akik a szocializmust elárulták, a főkolomposok, a vezérek, és elsőrendű csillagok ellenére mindenütt nő az ellenzék a hadihitelek megszavazói és a miniszterialisták ellen, a hadvezetőség pedig halálbüntetéssel fenyeget a „barátkozásért“!

„Saját országunk győzelme vagy veresége — ez az egyetlen gyakorlati kérdés“ — írta Kautsky, az opportunisták szolgája, egy nótát fújva Guesde-del, Plehanovval és társaival. Persze, ha megfeledkezünk a szocializmusról és az osztályharcról, akkor ez igaz. De ha nem feledkezünk meg a szocializmusról, akkor ez nem igaz, mert akkor van egy másik *gyakorlati* kérdés. Elpusztulni a rabszolgatartók közötti háborúban, vak és gyámoltalan rabszolgaként — vagypedig elpusztulni a rabszolgák közötti „barátkozási kísérletek“ miatt, a rabszolgaság megdöntése érdekében?

Íme így áll a *valóságban* a „gyakorlati“ kérdés.

„Szocial-Demokrat“ 40. sz.
1915 március 29.

A SZOCIÁLSOVINISZTÁK ÁLOKOSKODÁSAI

A likvidátorok pétervári lapja, a „Nase Gyelo“ (1915. 1. sz.) közli Kautsky „Nemzetköziség és háború“ c. brosúrájának fordítását. Ezzel kapcsolatban A. Potreszov úr kijelenti, hogy nem ért egyet Kautskyval, aki hol mint „ügyvéd“ lép fel (vagyis mint a német szociálsovinizmus védőügyvédje, aki nem ismeri el a szociálsovinizmus francia és orosz válfajának jogszerűségét), hol pedig mint „bíró“ ítélkezik (vagyis mint marxista, aki Marx módszerét elfogulatlanul igyekszik alkalmazni).

Valójában A. Potreszov úr is, Kautsky is elárulja a marxizmus alapelveit, mindketten nyilvánvaló álokoskodásokkal védelmezik a nemzeti-liberális munkáspolitikát. Amikor A. Potreszov úr Kautskyval a részletekről vitatkozik, az olvasók figyelmét elvonja a döntő kérdésekről. A. Potreszov úr véleménye szerint az angol-francia „demokrácia“ „döntése“ a háború kérdésében (a szerző a munkásdemokráciát tartja szem előtt) „általában helyes döntés“ (69. old.); „azok (ezek a demokráciák) helyesen cselekedtek“ —, holott a határozatuk nem annyira tudatosan, mint inkább „szerencsés véletlennél fogva . . . áll összhangban a nemzet döntésével“.

A szavak értelme világos: A. Potreszov úr angol- francia álarcban az orosz sovinizmust védelmezi, a hármas antant szocialistáinak hazafias taktikáját igazolja. A. Potreszov úr vitája Kautskyval nem egy marxistának és egy sovinisztának, hanem egy orosz sovinisztának egy német sovinisztával folytatott vitája. Teljesen elcsépelt fogás ez, és csak azt kell megjegyeznünk, hogy A. Potreszov úr minden módon takargatja és elködösíti szavainak egyszerű és világos értelmét.

Az a döntő, hogy miben *értenek egyet* A. Potreszov úr és Kautsky. Mind a ketten egyetértenek pl. abban, hogy a „mai proletariátus internacionalizmusa összeegyeztethető a haza védelmével“ (K. Kautsky német kiadású brosúrája, 34. old.). A. Potreszov úr az olyan állam különös helyzetéről ír, „amelyet szétzúzás veszélye fenyeget“. Kautsky ezt írja: „A nép semmitől sem fél annyira, mint az ellenség betörésétől... Ha a lakosság nem a saját kormányában, hanem a szomszédos állam rosszindulatában látja a háború okát — és melyik kormány nem törekszik arra, hogy a sajtó stb. útján ilyen nézeteket terjesszen a lakosság tömegében! — akkor... az egész népességet magával ragadja az az egyöntetű törekvés, hogy határait megvédje az ellenséggel szemben... A felbőszült tömeg maga verné agyon azokat, akik gátolni merészelnék, hogy a katonaságot a határokra vessék“ (K. Kautsky egyik 1911-ben írt cikkéből, 33. old.).

Ilyen a szociálsoviniszták alapeszméjének marxista színezetű védelme.

Kautsky már 1911-ben kitűnően látta, hogy a kormány (és a burzsoázia) *be fogja csapni* „a népet, a lakosságot, a tömeget“ azzal, hogy a másik ország „rosszindulatára“ hárítja a felelősséget. A kérdés ez: összeegyeztethető-e a nemzetköziséggel és a szocializmussal, ha — akár a hitelek megszavazásával, akár beszédekkel, cikkekkel stb. — támogatják a nép becsapását, vagypedig az ilyen támogatás egyértelmű a nemzeti-liberális munkáspolitikával? Kautsky úgy jár el, mint a legszemérmetlenebb „ügyvéd“, mint a legutolsó szofista, amikor ezt a kérdést azzal a kérdéssel cseréli fel, hogy vajjon észszerű-e, ha „egyesek“ szembeszállnak a kormány által félrevezetett lakosság többségének akaratával és „gátolják a hadsereg elindítását“. Nem ez a vitás kérdés. Nem ez a döntő. A becsapott kispolgárokat fel kell világosítani, meg kell magyarázni nekik, hogy becsapták őket; olykor az szükséges, hogy velük együtt hadbavonuljunk és megvárjuk, míg a háborús tapasztalatok felnyitják a kispolgárok szemét. Nem erről van szó, hanem arról, megengedhető-e, hogy a szocialisták résztvegyenek a „nép“ burzsoá becsapásában. Kautsky és A. Potreszov igazolják az ilyen becsapást. Mert kitűnően

tudják, hogy az 1914-es imperialista háborúban egyformán bűnös valamennyi „nagy“-hatalom, Anglia, Franciaország, Németország, Oroszország kormányának és burzsoáziájának „rosszindulata“. Erről világosan beszél pl. az 1912-es Bázeli Határozat.

Kétségtelen, hogy a „nép“, vagyis a kispolgárok tömege és a félrevezetett munkások egy része hisz az ellenség „rosszindulatáról“ terjesztett burzsoá mesében. Ámde a szociáldemokraták feladata nem az, hogy támogassák ezt a csalást, hanem az, hogy harcoljanak ellene. Már jóval a háború előtt a világ minden szociáldemokratája hangoztatta és Bázelban megerősítette, hogy *mindegyik* nagyhatalom valójában gyarmaturalmának megszilárdítására és kiterjesztésére, a kis nemzetek leigázására stb. törekszik. A háború a gyarmatok felosztásáért és idegen földek kifosztásáért folyik; tolvajok verekednek — és ha most valamelyik tolvaj vereségét és a többi tolvaj érdekét a nép vagy a haza érdekének tüntetik fel, akkor ez szemérmetlen burzsoá hazugság. A háború miatt szenvedő „népnek“ meg kell mondanunk az *igazságot*, azt az igazságot, hogy a háború csapásai ellen csak úgy védekezhetnek, ha megdöntik minden egyes hadviselő ország kormányát és burzsoáziáját. Nem a „haza védelme“ az, ha Belgiumot *olymódon* védik, hogy Galíciát vagy Magyarországot eltiporják.

De hiszen maga Marx volt az, aki elítélte ugyan a háborúkat, például az 1854—1876 között viselt háborúkat, amikor azonban a háború a szocialisták akarata ellenére mégis kitört, az egyik hadviselő hatalom mellé állott. Ez a veleje és fő „ütőkártyája“ Kautsky brosúrájának. Ez az álláspontja A. Potreszov úrnak is, aki „nemzetköziségen“ annak a meghatározását érti, hogy a háborúban nem a nemzet, hanem az *egész világ* proletariátusának szempontjából kell megítélni, *kinek a sikere* a legkívánatosabb vagy legkevésbbé ártalmas. A háborút a kormányok és a burzsoázia folytatják; a proletariátusnak meg kell határoznia, hogy *melyik* kormány győzelme a legkevésbbé veszélyes az egész világ munkássága szempontjából.

Ez azonban csak álokoskodás, melynek az a nyitja, hogy a mai korszakot egy korábbi, régen letűnt történelmi korszakkal cserélik fel. Azoknak a korábbi háborúknak,

amelyekre Kautsky hivatkozik, fő jellegzetességei a következők voltak: 1) a korábbi háborúk a burzsoá-demokratikus átalakulások kérdéseit és az abszolutizmus vagy az idegenuralom megsemmisítését döntötték el; 2) akkor még nem értek meg a szocialista forradalom objektív feltételei és a *háború előtt* egyetlen szocialista sem beszélhetett annak kihasználásáról a „kapitalizmus összeomlásának meggyorsítása érdekében" — mint a stuttgarti (1907) és a bázeli (1912) határozat mondja; 3) akkor egyik hadviselő országban sem voltak erős, harcokban kipróbált szocialista tömegpártok.

Röviden: csodálkozhatunk-e azon, hogy akkor, amikor egyik hadviselő országban sem lehetett szó a kormányt támadó általános proletármozgalomról, Marx és a marxisták csak annak a meghatározására szorítkoztak, hogy *melyik* burzsoázia győzelme kevésbbé káros (vagy hasznosabb) a világproletariátus szempontjából?

A világtörténelemben először fordult elő, hogy az összes hadviselő országok szocialistái jóval a háború előtt egybegyűltek és kijelentették: kihasználjuk a háborút a „kapitalizmus összeomlásának meggyorsítása érdekében" (az 1907-es stuttgarti határozat). Tehát elismerték, hogy az „összeomlás meggyorsításának", vagyis a szocialista forradalomnak objektív feltételei megértek. Tehát forradalommal fenyegették a kormányokat. Bázelban (1912-ben) még világosabban megmondották ugyanezt, amikor a Kommünre és 1905 október-decemberére, vagyis a polgárháborúra utaltak.

Amikor azonban kitört a háború, azok a szocialisták, akik forradalommal fenyegették a kormányokat és forradalomra hívták a proletariátust, egyszerre csak arra hivatkoznak, ami fél századdal ezelőtt volt és helyeslik, hogy a szocialisták a kormányokat és a burzsoáziát támogatják! Ezerszer igaza van a marxista Gorternek, amikor „Imperializmus, világháború és szociáldemokrácia" c. hollandnyelvű brosúrájában (84. old.) a szavakban vitézkedő, tettekben áruló 1848-as liberálisokhoz hasonlítja a Kautsky-típusú „radikálisokat".

Évtizedeken át nőtt az európai szocializmuson belül a forradalmi szociáldemokrata és opportunista elemek közötti

ellentét. A válság megérett. A háború felfakasztotta a fekélyt. A hivatalos pártok többségét legyőzték a nemzeti-liberális munkáspolitikusok, akik „saját“, „hazai“ burzsoáziájuk kiváltságait, *annak* gyarmatokra, a kis nemzetek elnyomására való elsőbbségi jogát stb. védelmezik. Kautsky is, A. Potreszov is egyformán leplezi, védelmezi és igazolja a nemzeti-liberális munkáspolitikát, ahelyett, hogy a proletariátus előtt leleplezné azt. Ez a szociálsovinizmus álokoskodásának lényege.

A. Potreszov úr egy óvatlan pillanatban elszólta magát, amikor elismerte a „stuttgarti formula elvi tarthatatlanságát“ (79. old.). Sebaj! A proletariátus szempontjából hasznosabbak a nyilt, mint a burkolt renegátok. Csak rajta, A. Potreszov úr, tagadja meg egészen nyiltan Stuttgartot és Bázelt!

Kautsky, a diplomata, ügyesebb A. Potreszov úrnál: ő nem tagadja meg Stuttgartot és Bázelt, ő csak ... „csak“!.. a Bázeli Kiáltványt idézi, *kihagyva* belőle mindent, ami a forradalomra utal!! Talán a cenzúra gátolta meg ebben Potreszovot is, Kautskyt is. A. Potreszov és Kautsky nyilván akkor hajlandó forradalomról beszélni, amikor a cenzúra megengedi ...

Reméljük, A. Potreszov, Kautsky vagy híveik javasolni fogják, hogy a stuttgarti és a bázeli határozatot körülbelül ilyen határozattal helyettesítsék: „ha a háború, erőfeszítéseink ellenére, mégis kirobbanna, akkor meg kell határozni, hogy a világproletariátus szempontjából mi előnyösebb: az-e, hogy Anglia rabolja ki Indiát, vagypedig Németország; az-e, hogy a franciák kábitsák szeszesitalokkal és fosztogassák az afrikai négereket, avagy a németek; az-e, hogy az osztrákok és németek, vagypedig az angolok, franciák és oroszok tiporják el Törökországot, hogy a németek fojtogassák Belgiumot, vagypedig az oroszok Galíciát, hogy a japánok, avagy az amerikaiak osszák fel Kínát“ stb.

„Szocial-Demokrat“ 41. sz.
1915 május 1.

AZ INTERNACIONALISTÁK EGYESÜLÉSÉNEK KÉRDÉSE

A háború mély válságba döntötte a nemzetközi szocializmust. Mint minden válság, a szocializmus mostani válsága is mélyebben és világosabban tárta fel a szocializmus belső ellentmondásait, letépett sok hazug és konvencionális álarcot, a legélesebb és legkirívóbb formában megmutatta, hogy mi az, ami rothadt és idejétmúlta a szocializmusban és hogy mi a záloga annak, hogy a szocializmus továbbfejlődjék és a győzelem felé haladjon.

Alighanem minden oroszországi szociáldemokrata érzi, hogy a régi megoszlások és csoportosulások — nem mondhatjuk, hogy elavultak, de — megváltoznak. Előtérbe kerül az a megoszlás, mely a háború által felvetett döntő kérdésben jött létre: „internacionalistákra" és „szociálpatriótákra" való megoszlás. Ezeket a kifejezéseket a „Nase Szlovo" 42. számának vezércikkéből vesszük és most nem térünk ki arra a kérdésre, nem kellene-e ezeket a kifejezéseket a forradalmi szociáldemokraták és a nemzeti-liberális munkáspolitikusok szembeállításával kiegészíteni.

A dolog természetesen nem az elnevezésen fordul meg. A „Nase Szlovo" helyesen körvonalazta a mostani fő csoportosulás lényegét. Az internacionalisták — írja a „Nase Szlovo" — „szolidárisak abban, hogy elítélik a szociálpatriotizmust, amelyet Plehanov képvisel" ... És a szerkesztőség felhívja „a mostan szétforgácsolt csoportokat", hogy „állapodjanak meg és egyesüljenek, ha másért nem, hát legalább azért, hogy kifejezhessék az oroszországi szociáldemokráciának a mai háborúhoz és az orosz szociálpatriotizmushoz való viszonyát".

A „Nase Szlovo" nem elégedett meg csupán cikkekkel,

hanem levélben fordult hozzánk és a Szervező Bizottsághoz, és azt javasolta, hogy részvételükkel tartsunk tanácskozást ebben a kérdésben. Azt válaszoltuk: előbb „tisztáznunk kell néhány előzetes kérdést, hogy tudjuk, egyetértünk-e a fő kérdésekben". Főleg két előzetes kérdéssel foglalkoztunk: 1) semmiféle deklaráció sem segít leleplezni a „szociálpatriótákat" (a szerkesztőség Plehanovot, Alekszinszkijt és a pétervári likvidátor-irodalmároknak, az X. Y. Z.[91] folyóirat híveinek ismert csoportját említette), akik „meghamisítják Oroszország élenjáró proletariátusának akaratát" (a „Nase Szlovo" szerkesztőségének kifejezése). Hosszantartó harcra van szükség. 2) Milyen alapon sorolják a Szervező Bizottságot az „internacionalistákhoz"?

Másrészt a Szervező Bizottság külföldi titkársága is megküldte nekünk a „Nase Szlovo"-nak írt válasza másolatát. Válaszuk lényege ez: megengedhetetlen egyes csoportok „*előzetes*" kiválasztása és „mások kizárása"; a „tanácskozásra meg kell hívni azoknak a pártközpontoknak és csoportoknak külföldi képviseletét, amelyek a háború előtt ott voltak a Nemzetközi Szocialista Irodában tartott brüsszeli konferencián" (a levelet 1915 március 25-én írták).

Így tehát a Szervező Bizottság elvileg elutasítja az *internacionalisták* tanácskozását, azt kívánja, hogy a szociálpatriótákkal is tanácskozzunk (tudvalevően Plehanov és Alekszinszkij irányzata képviseltette magát Brüszszelben). Ugyanilyen értelmű határozatot hoztak a szociáldemokraták Nerviben („Nase Szlovo" 53. sz.), melyet Ionov előadói beszéde alapján fogadtak el (és amely nyilván Ionov nézeteit fejezi ki, aki a Bund legbaloldalibb vagy internacionalista elemeit képviseli).

Ez a határozat, amely általában nagyon jellemző a külföldön annyit keresett „középvonalra" és értékes a „középvonal" meghatározása szempontjából, rokonszenvez a „Nase Szlovo" „elveivel", de ugyanakkor kijelenti, hogy nem ért egyet a „Nase Szlovo" álláspontjával, mely „a szervezeti elkülönülést, a szocialista internacionalisták kizárólagos egyesülését hirdeti és védelmezi a történelmileg kialakult szocialista, proletár pártokban a szakadások kikerülhetetlenségét". A gyűlés „az Internacionále visszaállításával összefüggő feladatok tisztázása szempontjából

rendkívül károsnak" tartja azt, hogy a „«Nase Szlovo» c. lap egyoldalúan tárgyalja" ezeket a kérdéseket.

Már rámutattunk arra, hogy Akszelrodnak, a Szervező Bizottság hivatalos képviselőjének nézetei szociálsoviniszta nézetek. A „Nase Szlovo" sem a sajtóban, sem a levélben nem felelt erre. Rámutattunk arra, hogy a Bund álláspontja ugyanilyen, azzal az árnyalati különbséggel, hogy túlsúlyban van benne a németbarát sovinizmus. A nervi határozat, ha közvetve is, rendkívül fontos, tényleges megerősítése annak, hogy káros és szakadár cselekedetnek nyilvánították azt, ha *csupán* az internacionalisták egyesülnek; a kérdést elismerésreméltó nyiltsággal vetették fel.

Még világosabb a Szervező Bizottság válasza, amely nem közvetve, hanem a legegyenesebben és egész hivatalosan szögezi le álláspontját: nem a szociálpatrióták *nélkül*, hanem *velük* kell tanácskozni.

Köszönjük a Szervező Bizottságnak, hogy a „Nase Szlovo" előtt megerősítette a Szervező Bizottságról alkotott nézeteink helyességét.

Azt jelenti-e ez, hogy a „Nase Szlovó"-nak az internacionalisták egyesülésére irányuló *eszméje egészen* kudarcot vallott? Nem. Semmiféle tanácskozás semmiféle kudarca sem tartóztathatja fel az internacionalisták egyesülését, ha megvan az eszmei szolidaritás és őszintén kívánnak harcolni a szociálpatriotizmus ellen. A „Nase Szlovo" szerkesztősége hatalmas eszközzel — egy napilappal — rendelkezik. A „Nase Szlovo" szerkesztősége minden tanácskozásnál és deklarációnál hasonlíthatatlanul gyakorlatibb és komolyabb dolgot csinálhat: felhívhat *minden* csoportot és maga is azonnal hozzáláthat, hogy 1) az internacionalizmus tartalmának kérdésére (hiszen Vandervelde is, Kautsky is, Plehanov is, Lensch is, Haenisch is internacionalistának nevezi magát!), az opportunizmusnak, a II. Internacionále csődjének, a szociálpatriotizmus ellen folyó harc feladatainak és eszközeinek stb. kérdéseire teljes, pontos, minden kétértelműséget kizáró, egészen világos feleletet dolgozzon ki; 2) és ne csak külföldön, hanem főleg Oroszországban is gyüjtse egybe az erőket — komoly harcra, meghatározott elvekért.

Valóban, meri-e valaki azt állítani, hogy az internacionalizmus *más* úton is legyőzheti a szociálpatriotizmust? Az internacionalizmus győzelmének nincs és nem is lehet *más* útja. Nem bizonyította-e be a félévszázados oroszországi emigráció története (és a *szociáldemokrata* emigráció 30 éves története), hogy a külföldi deklarációk, tanácskozások stb. erőtlenek, komolytalanok, illuzóriusak, *ha* nem támogatja egyik vagy másik társadalmi réteg *tartós* mozgalma Oroszországban? Nem arra tanít-e bennünket a mostani háború is, hogy mindaz, ami éretlen vagy rothadt, ami konvencionális vagy diplomatikus, az első lökésre összedől és semmivé lesz?

A háború nyolc hónapja alatt már az *összes* szociáldemokrata központok, csoportok, áramlatok, nézetárnyalatok tanácskoztak, akivel lehetett és akivel csak akartak, már „nyilatkoztak“, vagyis ország-világ előtt megmondották véleményüket. Most már más a feladat: *térjünk a tárgyra*. Bizalmatlanabbul kell fogadnunk az *ünnepélyes* nyilatkozatokat és tanácskozásokat. Több energiát kell fordítani az irodalmároknak, propagandistáknak, agitátoroknak, a gondolkodó munkásoknak szóló pontos feleletek és tanácsok kidolgozására, amelyeket *ne lehessen* nem megérteni. Több világosságot és határozottságot, amikor arról van szó, hogy e tanácsok végrehajtásának hosszadalmas munkájához egybegyüjtsük az erőket.

Ismételjük, a „Nase Szlovo“ szerkesztősége sok mindennel rendelkezik — napilap! — és nagy felelősség hárul reá, ha még ezt a „minimális programot sem teljesíti“.

Még meg kell jegyeznünk: éppen öt évvel ezelőtt, 1910 májusában, a külföldi sajtóban rámutattunk egy igen fontos politikai eseményre, amely „erősebb“, mint sok *nagyon* „erős“ szociáldemokrata központ minden tanácskozása és deklarációja, rámutattunk arra, hogy Oroszországban egybekovácsolódott *annak a bizonyos* X. Y. Z. c. folyóiratnak legalista irodalmárcsoportja. Mit mutattak *a tények* az elmúlt öt év alatt, amely — Oroszországban éppúgy, mint az egész világon — meglehetősen gazdag munkásmozgalmi eseményekben? Nem azt mutatták-e a tények, hogy bizonyos *társadalmi* maggal állunk szemben, amely köré egy oroszországi *nemzeti-liberális* („európai“

típusú!) *munkáspárt* elemei tömörülnek? Milyen következtetéseket kell levonniok a szociáldemokratáknak abból a tényből, hogy Oroszországban ma — a „Voproszi Sztrahovanyija“[92] kivételével — *csak* ez az irányzat, a „Nase Gyelo“, a „Sztrahovanyije Rabocsih“, a „Szevernij Golosz“[93], Maszlov és Plehanov léphet fel *nyiltan?*

Mégegyszer: bizalmatlanabbul kell fogadnunk az ünnepélyes fellépéseket, bátrabban és nyiltan kell a komoly politikai tények szemébe nézni!

„Szocial-Demokrat“ 41. sz.
1915 május 1.

POLGÁRI FILANTRÓPOK ÉS A FORRADALMI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA

Az angol milliomosok folyóirata — „The Economist"[94] — nagyon tanulságos vonalat követ a háború kérdésében. A legrégibb és leggazdagabb tőkés ország vezető tőkéjének képviselői keserűen siránkoznak a háború miatt és szüntelenül hangoztatják békevágyukat. Azok a szociáldemokraták, akik az opportunisták és Kautsky nyomán azt hiszik, hogy a szocialista program a béke prédikálásában merül ki, ha elolvassák az angol „Economist"-ot, félreérthetetlenül meggyőződhetnek tévedésükről. Programjuk nem szocialista, hanem burzsoá-pacifista program. A békéről való ábrándozás, forradalmi akciók hirdetése nélkül, csak azt fejezi ki, hogy félnek a háborútól, ennek pedig semmi köze sincs a szocializmushoz.

Sőt. Az angol „Economist" éppen azért kívánja a békét, mert fél a forradalomtól. Például, 1915 február 13-i számában a következőket olvassuk:

„A filantrópok azt remélik, hogy a béke a fegyverkezések nemzetközi korlátozására fog vezetni ... De azok, akik tudják, hogy milyen erők irányítják ténylegesen az európai diplomáciát, nem lelkesednek semmiféle utópiáért. Az a perspektíva, melyet a háború feltár, véres forradalmak, elkeseredett háborúk perspektívája, a munka és a tőke, vagy a kontinentális Európa néptömegei és uralkodóosztályai között."

Az „Economist" 1915 március 27-i számában ismét azt olvassuk, hogy békét kíván, olyan békét, amely a nemzetek szabadságát biztosítaná, miként azt Edward Grey ígérte. Ha nem teljesedik be ez a remény, akkor ... „a

háború forradalmi káoszra vezet. Senki sem mondhatja meg, hol kezdődik majd ez a káosz és mivel fog végződni . . ."

Az angol milliomos pacifisták sokkal helyesebben látják a mai politikát, mint az opportunisták, Kautsky hívei és a béke más efféle szocialista epekedői. A burzsoá urak először is tudják, hogy a demokratikus békéről hangoztatott frázisok — csak üres, ostoba utópia, amíg ténylegesen a korábbi „erők irányítják a diplomáciát", vagyis amíg nem sajátították ki a tőkésosztályt. Másodszor, a burzsoá urak józanul mérlegelik a jövőt: „véres forradalmak", „forradalmi káosz". A burzsoázia mindig „forradalmi káosz" alakjában látja a szocialista forradalmat.

A tőkés országok reálpolitikájában háromféle békeszimpátia észlelhető.

1) Az öntudatos milliomosok azért akarják siettetni a békét, mert félnek a forradalmaktól. Józanul és helyesen kijelentik, hogy „demokratikus" béke (annexió nélkül, a fegyverkezések korlátozásával stb.) a kapitalizmusban nem egyéb mint utópia.

Ezt a nyárspolgári utópiát hirdetik az opportunisták, Kautsky hívei stb.

2) Az öntudatlan néptömegek (kispolgárok, félproletárok, a munkások egy része stb.), amikor békét kívánnak, ezzel nagyon határozatlan formában a háború ellen fokozódó tiltakozásuknak, egyre növekedő, zavaros forradalmi hangulatuknak adnak kifejezést.

3) A proletariátus öntudatos, élenjáró elemei, a forradalmi szociáldemokraták éberen figyelik a tömegek hangulatát, nem arra használják ki a tömegek fokozódó béketörekvését, hogy a kapitalizmusban „demokratikus" békéről ábrándozó sekélyes utópiákat támogassák, vagy hogy a filantrópokra, a felsőbbségre, a burzsoáziára alapozott reményeket erősítsék, hanem arra, hogy a zavaros forradalmi hangulatot világos forradalmi hangulattá fejlesszék; — hogy, támaszkodva a tömegek tapasztalatára és hangulatára, felvilágosítva a tömegeket a háborúelőtti politika ezernyi-ezer tényén, rendszeresen, állhatatosan, lankadatlanul —

— *bebizonyítsák* azt, hogy a demokráciához és a szocializmushoz vezető elkerülhetetlen és *egyetlen* út a tömegeknek saját országuk burzsoáziája és kormánya ellen irányuló akciói.

„Szocial-Demokrat" 41. sz.
1915 május 1.

A PLATONIKUS INTERNACIONALIZMUS CSŐDJE

Már mondottuk (lásd „Szocial-Demokrat“ 41. sz.*), hogy a „Nase Szlovó“-nak legalább saját platformját kellene pontosan kifejtenie, ha azt akarja, hogy komolyan vehessék internacionalizmusát. A „Nase Szlovo“ — mintegy feleletül — 85. számában (május 9) egy határozatot közöl, amelyet a szerkesztőség és a „Nase Szlovo“ párizsi munkatársai kollégiumának értekezletén fogadtak el; a lap megjegyzi, hogy „a szerkesztőség két tagja, egyetértve a határozat általános tartalmával, különvéleményt terjesztett elő az oroszországi belső pártpolitika szervezeti módszereit illetőleg“. Ez a határozat a politikai fejetlenség és tehetetlenség felettébb jellemző okmánya.

Sokszor, nagyon sokszor ismétlődik ez a szó: internacionalizmus; hangoztatják „a teljes eszmei szakítást a szocialista nacionalizmus minden válfajával“; idézik a stuttgarti és bázeli határozatokat. Szó sincs róla, nemes szándékok. Csak ... az a baj, hogy mind ennek frázis íze van, mert lehetetlen és nem is szükséges valóban, „teljesen“ szakítani a szociálnacionalizmus valóban „minden“ válfajával, mintahogy lehetetlen és nem is szükséges felsorolni a tőkés kizsákmányolás minden válfaját ahhoz, hogy a kapitalizmus ellenségei legyünk. De az, hogy félreérthetetlenül szakítsunk a szociálnacionalizmus plehanovi, potreszovi („Nase Gyelo“), bundista, akszelrodi, kautskysta stb. fő válfajaival, ez megvalósítható és ezt meg is kell tenni. A határozat nagyon sokat ígér, de semmit sem ad; azzal fenyegetőzik, hogy a szociálnacionalizmus minden válfajá-

---

* Lásd ebben a kötetben 180—184. old. — *Szerk.*

val teljesen szakít, de még attól is fél, hogy legalább a legfőbbeket megnevezze.

. ... Az angol parlamentben udvariatlanságnak tartják, ha valakit a nevén neveznek; ott az a szokás, hogy csak „nemes lordokról“ és „ennek vagy annak a kerületnek igen tisztelt képviselőiről“ beszélnek. Milyen kitűnő anglománok, milyen választékosan finom diplomaták ezek a „nase szlovósok“! Milyen elegánsan kerülik meg a dolog lényegét, milyen udvariasan traktálják az olvasót olyan formulákkal, amelyekkel gondolataikat leplezik. Hangoztatják, hogy „barátságos viszonyban“ vannak minden szervezettel (Guizot és csak Guizot! — mint Turgenyev egyik hőse mondja[95]), „amennyiben azok ... a forradalmi internacionalizmus elveit követik“ ... és éppen azokkal tartják fenn a „barátságos viszonyt“, amelyek nem valósítják meg ezeket az elveket.

Az „eszmei szakítás“, amelyet a „Nase Szlovo“ emberei annál ünnepélyesebben hangoztatnak, minél kevésbbé akarják és tudják azt végre is hajtani, annak tisztázását jelenti, hogy *honnan* eredt a szociálnacionalizmus, *mi* adott neki erőt, *hogyan* kell ellene harcolni. A szociálnacionalisták nem nevezik és nem is tartják magukat szociálnacionalistáknak. Minden igyekezetükkel azon vannak, azon kell lenniök, hogy álnév mögé rejtőzzenek, hogy port hintsenek a munkástömegek szemébe, hogy eltüntessék az opportunizmussal való kapcsolataiknak minden nyomát, hogy leplezzék árulásukat, vagyis azt a tényt, hogy átálltak a burzsoázia oldalára és szövetségre léptek a kormányokkal és vezérkarokkal. Most a szociálnacionalisták azok, akik erre a szövetségre támaszkodva és valamennyi pozíció birtokában a legjobban hangoskodnak a szociáldemokrata pártok „egységéről“, és szakadársággal vádolják az opportunizmus ellenségeit — lásd a német szociáldemokrata pártvezetőség („Vorstand“) legutóbbi hivatalos körlevelét a *valóban* internacionalista folyóiratok, a „Lichtstrahlen“[96] és az „Internationale[97]“ ellen. Ezeknek a folyóiratoknak nem volt szükségük sem annak hirdetésére, hogy a forradalmárokkal „barátságos viszonyban“ vannak, sem annak hangoztatására, hogy „eszmeileg teljesen szakítanak a szociálnacionalizmus minden válfajával“:

ezek a folyóiratok mindjárt meg is kezdték a szakítást, mégpedig úgy, hogy kivétel nélkül *„minden* válfajú“ opportunista dühös lármát csapott, ami csak azt mutatta, hogy a nyíl célba talált.

És a „Nase Szlovo“?

Térdenálló felkelést kezd a szociálnacionalizmus ellen, mert ennek a burzsoá áramlatnak legveszélyesebb védelmezőit (pl. Kautskyt) nem leplezi le, nem üzen hadat az opportunizmusnak, hanem ellenkezőleg, hallgat róla, nem mutat, nem tesz egyetlen reális lépést sem annak érdekében, hogy a szocializmust kiszabadítsa a patriotizmus szégyenletes bilincséből. Amikor a „Nase Szlovo“ azt mondja: nem kell okvetlenül egység, de szakítani sem kell okvetlenül azokkal, akik a burzsoáziához szegődtek — ezzel kegyelemre megadja magát az opportunistáknak és ezt egy szép gesztussal teszi, amelyet úgy lehet érteni, hogy haragosan fenyegeti az opportunistákat, de lehet úgy is érteni, hogy nyájasan integet nekik. Az élelmes opportunisták, akik értékelni tudják a mérsékelt gyakorlatot fedő baloldali frázisokat, a „Nase Szlovo“ határozatára minden valószínűség szerint körülbelül ugyanúgy felelnének (ha feleletre kényszerítenék őket), mint ahogy a szerkesztőség két tagja felelt: az „általános tartalommal“ egyetértünk (mert mi egyáltalában nem vagyunk szociálnacionalisták, szó sincs róla!), a „belső pártpolitika szervezeti módszereit“ illetően azonban annakidején „különvéleményt“ terjesztünk elő. A kecske is jóllakik, a káposzta is megmarad.

A „Nase Szlovo“ fínom diplomáciája teljesen szétfoszlott, amikor Oroszországra fordult a szó.

„Az előző korszak viszonyai között Oroszországban lehetetlennek bizonyult a pártegyesülés“ — mondja a határozat. Olvasd: a munkáspártnak és a legalista likvidátorok csoportjának egyesülése lehetetlennek bizonyult. Ez közvetett beismerése annak, hogy a likvidátorok megmentésére alakult brüsszeli blokk csődbe jutott. Miért fél a „Nase Szlovo“ ezt a csődöt nyiltan bevallani? Miért fél e csőd okait nyiltan tisztázni a munkások előtt? Vajjon nem azért, mert a brüsszeli blokk csődjének ténye bebizonyította, hogy e blokk részvevőinek politikája helytelen? Vajjon nem azért, mert a „Nase Szlovo“ „barátságos vi-

szonyban“ akar maradni a szociálnacionalizmus két (legalábbis két) „válfajával“, éspedig: a bundistákkal és a Szervező Bizottsággal (Akszelroddal), akiknek sajtónyilatkozataiból kitűnik, hogy még a brüsszeli blokk feltámasztásában bizakodnak és reménykednek?

„Az új viszonyok... aláássák a régi frakciók talaját“...

Sőt ellenkezőleg? Az új viszonyok egyáltalán nem szüntették meg a likvidátorságot és — jóllehet egyesek ingadoztak, illetőleg megváltoztatták álláspontjukat — még csak meg sem ingatták a likvidátorság fő magját (a „Nasa Zarjá“-t), elmélyítették és kiélezték a vele való ellentéteket, mert azon kívül, hogy likvidátor, most még szociálnacionalistává is lett! A „Nase Szlovo“ elhessegeti magától a likvidátorság reá nézve oly kellemetlen kérdését, mert hisz a régit — mondja — aláásta az új, és hallgat az *új*, szociálnacionalista *talajról, amelyen ott áll a régi* ... likvidátorság! Mulatságos csűrés-csavarás. A „Nasa Zarjá“-ról hallgatunk, mert már nem létezik, a „Nase Gyeló“-ról pedig valószínűleg azért, mert Potreszov, Cserevanyin, Maszlov és társai politikai újszülötteknek tekinthetők...

A „Nase Szlovo“ szerkesztői azonban nemcsak Potreszovot és kompániáját, hanem magukat is újszülötteknek szeretnék tekinteni. Hallgassák csak:

„Tekintettel arra, hogy az elmult korszakban teremtett frakciós és frakcióközi csoportosulások a mai átmeneti időpontban is egyedüli“ (ezt jól jegyezzük meg!) „pontjai az öntudatos munkások szervezeti, ha még olyan tökéletlen szervezeti egybekovácsolásának — a «Nase Szlovo» azt tartja, hogy az internacionalisták egyesítésére irányuló tevékenységének érdekei egyformán kizárják azt, hogy a lapot közvetlenül vagy közvetve szervezetileg valamelyik régi pártcsoportosulásnak rendeljék alá, valamint, hogy a lap híveit mesterségesen a régi csoportosulásokkal politikailag szembenálló külön frakcióban tömörítsék.“

Mit jelent ez? Hogyan értsük ezt? *Minthogy* az új viszonyok aláássák a régi csoportosulásokat, *ezért* a régi csoportosulásokat ismerjük el *egyedül* reálisaknak! Minthogy az új viszonyok nem a likvidátorság, hanem az internacionalizmus alapján új csoportosulást követelnek, *ezért* ellenezzük az internacionalisták egybekovácsolását, mert

az „mesterséges“ volna! Ez a politikai tehetetlenség netovábbja.

A „Nase Szlovo“, miután 200 napig az internacionalizmust hirdette, most sajátkezűleg elismerte teljes politikai csődjét: a régi csoportosulásoknak nem „vetjük alá magunkat“ (miért ez az ijesztő szó? nem volna-e jobb: nem „csatlakozunk“, nem „támogatjuk“, nem „vállalunk szolidaritást“?), újakat pedig nem teremtünk. Régi módon fogunk élni, a likvidátori csoportosulások szerint, azoknak fogjuk „alávetni magunkat“, a „Nase Szlovo“ pedig hadd maradjon csak hangzatos vásári cégtábla, avagy ünnepi sétálás az internacionalista irodalom virágos berkeiben. A „Nase Szlovo“ írói irogatni, a „Nase Szlovo“ olvasói pedig olvasgatni fognak.

200 napig beszéltünk az internacionalisták tömörítéséről és arra a következtetésre jutottunk, hogy egyáltalán senkit, még saját magunkat, a „Nase Szlovo“ szerkesztőit és munkatársait sem lehet tömöríteni, az ilyen tömörítést „mesterkéltnek“ nyilvánítjuk. Milyen diadal ez Potreszov, a bundisták, Akszelrod számára! És milyen körmönfontan csapták be a munkásokat: a színen — az igazán nem frakciós, az elavult régi csoportosulásoktól megszabadult „Nase Szlovo“ hatásos internacionalista frázisai; mögöttük pedig a régi csoportosulások, mint az egyesülés „egyedüli“ pontjai...

Az az eszmei és politikai csőd, amelyet a „Nase Szlovo“ most akarva, nem akarva elismert, nem véletlen, hanem szükségszerű következménye a „Nase Szlovo“ erőlködésének, hogy szavakkal elködösítse a reális erőviszonyokat. Az oroszországi munkásmozgalomban ezek a viszonyok abban a harcban csúcsosodnak ki, — amely egyfelől a likvidátor és szociálpatrióta áramlat („Nase Gyelo“), másfelől a marxista szociáldemokrata munkáspárt közt folyik, amely utóbbi pártot az 1912-es Januári Konferencia helyreállított, a IV. Állami Duma munkáskúriai választásai megszilárdítottak, az 1912—1914-es pravdista lapok még jobban megalapoztak. Ezt a pártot az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció képviseli. Ez a párt a likvidátorság burzsoá áramlata elleni harcát *továbbfolytatta* azzal, hogy harcot indított a szociálpatriotizmus nem

kevésbbé burzsoá áramlata ellen. E párt, a mi pártunk vonalának helyességét igazolta az európai háború nagy, világtörténelmi tapasztalata és az a parányi, alig látható tapasztalat, amelyet a „Nase Szlovo“ új, ezeregyedik, egyesítő, nem-frakciós kísérletével szereztünk — ez a kísérlet kudarcot vallott és igazolta a berni tanácskozás határozatát a „platonikus“ internacionalistákról („Szocial-Demokrat“ 40. sz.*).

Az igazi internacionalisták nem akarnak sem a régi, likvidátor csoportokban ülni (eltitkolva azt a munkások előtt), sem azt nem akarják, hogy minden csoporton kívül rekedjenek. Az igazi internacionalisták pártunk felé fordulnak.

„Szocial-Demokrat“ 42. sz.
1915 május 21.

---

* Lásd ebben a kötetben 155—156. old. — *Szerk.*

A SZOCIÁLSOVINIZMUS ELLEN FOLYÓ HARCRÓL

A legérdekesebb és legújabb anyagot ehhez az aktuális kérdéshez a szocialista nők nemrég Bernben lefolyt nemzetközi konferenciája szolgáltatta[98]. Az olvasók alább megtalálják a konferencia leírását, az elfogadott és elvetett határozatok szövegét. Ebben a cikkben a kérdésnek csak egyik vonatkozásával kívánunk foglalkozni.

A Szervező Bizottság női szervezeteinek képviselői, Troelstra holland pártjához tartozó nőtagok, a „Berner Tagwacht" ellen állítólagos túlzott baloldalisága miatt élesen harcoló svájci szervezetek nőképviselői, a francia küldöttnő, aki egyetlenegy fontosabb kérdésben sem akart eltérni a hivatalos párt közismert szociálsoviniszta álláspontjától, az angol küldöttnők, akik nem jó szemmel nézik, hogy a pacifizmust világosan megkülönböztetik a forradalmi proletár taktikától — mindezek megegyeztek a német „baloldali" szociáldemokrata nőkkel egy közös határozatban. A pártunk Központi Bizottságához tartozó női szervezetek képviselői nem értettek egyet velük, ezért jobbnak látták, ha ideiglenesen egyedül maradnak, semhogy résztvegyenek egy *ilyen* blokkban.

Mi volt a nézeteltérések lényege? Mi ennek az elkülönülésnek elvi és általános politikai jelentősége?

A „közép"-határozat, mely az opportunistákat és a baloldaliak egy részét egyesítette, első tekintetre nagyon megnyerőnek és elvileg helyesnek látszik. A háborút imperialista háborúnak ismeri el, a „haza védelmének" eszméjét elítéli, a munkásokat tömegtüntetésekre szólítja fel stb. stb. Úgy tetszhetik, hogy a mi határozatunk *csak* abban különbözik tőle, hogy néhány élesebb *kifejezést*

használ, mint pl. „árulás“, „opportunizmus“, „kilépés a burzsoá kormányból“ stb.

Kétségtelen, hogy éppen ebből a szempontból fogják bírálni a pártunk Központi Bizottságához tartozó női szervezetek küldötteinek elkülönülését.

Ennek a bírálatnak teljes alaptalansága azonban nyomban kiderül, mihelyt figyelmesebben vizsgáljuk a dolgot és nem szorítkozunk csupán egyik vagy másik igazság „formális“ elismerésére.

A konferencián két világnézet, a háborúnak és az Internacionále feladatainak két értékelése, a proletárpártoknak két taktikája ütközött egymással össze. Az egyik nézet: az Internacionále nem mondott csődöt, nincsenek mélyen gyökerező és komoly akadályai annak, hogy a sovinizmustól visszatérjünk a szocializmushoz, az opportunizmus nem erős „belső ellenség“, nem igaz, hogy az opportunizmus nyiltan, kétségbevonhatatlanul, szemmelláthatóan elárulta a szocializmust. Ebből következik: ne ítéljünk el senkit, adjunk „amnesztiát“ azoknak, akik megszegték a stuttgarti és a bázeli határozatot, elégedjünk meg azzal a tanáccsal, hogy kissé balra kell venni az irányt, hogy a tömegeket tüntetésre kell felszólítani.

A másik nézet valamennyi itt felsorolt pontban — homlokegyenest ellenkezik az előbbivel. Nincs semmi, ami ártalmasabb és kárhozatosabb volna a proletariátus ügye szempontjából, mint az, ha tovább folytatódik a pártonbelüli *diplomatizálás* az opportunistákkal és szociálsovinisztákkal. A többség határozati javaslata éppen azért bizonyult elfogadhatónak az opportunisták és a jelenlegi hivatalos pártok nőképviselői számára, mert a diplomatizálás szellemével van át- meg átitatva. A munkástömegeknek, amelyeket *most* éppen a hivatalos szociálpatrióták vezetnek, az ilyen diplomatizálással port hintenek a szemébe. A munkástömegeknek azt a kétségtelenül téves és ártalmas gondolatot sugallják, hogy a jelenlegi szociáldemokrata pártok, a maguk jelenlegi vezetőségeivel *képesek* irányt változtatni és a helytelen útról a helyes útra áttérni.

Ez nem így van. Ez a legnagyobb és legkárhozatosabb eltévelyedés. A jelenlegi szociáldemokrata pártok és vezetőségeik *nem képesek* komolyan irányt változtatni. *Valójában*

minden marad a régiben és a többség határozatában kifejezésre juttatott „baloldali“ kívánságok ártatlan óhajok maradnak, — amit helyes politikai ösztönnel azonnal felismertek Troelstra pártjának és a francia párt jelenlegi vezetőségének nőképviselői, amikor ilyen határozatra szavaztak. A tömegeket tüntetésekre szólító felhívás csak a szociáldemokrata pártok jelenlegi vezetőségeinek legaktívabb támogatásával tehet szert gyakorlati, valóban komoly jelentőségre.

Lehet-e ilyen támogatásra számítani? Világos, hogy nem. Köztudomású, hogy az ilyen felhívás a vezetőségek elkeseredett (és többnyire *burkolt)* ellenállásába fog ütközni, — hogyan lehet itt támogatásra számítani?

Ha ezt egyenesen megmondták volna a munkásoknak, akkor a munkások tudnák az *igazságot.* Tudnák, hogy a „baloldali“ kívánságok *megvalósításához* a szociáldemokrata pártok irányának gyökeres megváltoztatása szükséges, hogy ehhez a legszívósabb harc kell az opportunisták és „centrista“ barátaik ellen. Mostpedig a munkásokat baloldali kívánságokkal *elaltatták*, mert *nem akarták* hangosan és világosan nevén nevezni azt a bajt, amely ellen való harc nélkül ezek a kívánságok megvalósíthatatlanok.

A diplomata főkolomposok, a jelenlegi szociáldemokrata pártok soviniszta politikájának vezetői pompásan kihasználják a többségi határozat gyengeségét, erélytelenségét, magabiztosságának hiányát. Ők, mint ügyes parlamenti politikusok, megosztják maguk között a szerepeket; egyesek ezt fogják mondani: Kautsky és társai „komoly“ érveit nem értékeltük, nem vizsgáltuk meg alaposan, vitassuk meg azokat szélesebb körben; mások majd ezt mondják: lám, nem volt-e igazunk, amikor azt mondottuk, hogy nincsenek mélyreható nézeteltérések, hiszen Troelstra pártjának és Guesde—Sembat pártjának küldöttnői megegyeztek a baloldali német küldöttnőkkel?

A nőkonferenciának nem lett volna szabad Scheidemannt, Haaset, Kautskyt, Vanderveldét, Hyndmant, Guesde-et és Sembat-t, Plehanovot és másokat a munkástömegek elaltatásában segítenie, hanem — ellenkezőleg — ébresztenie kellett volna ezeket a tömegeket, kíméletlen háborút kellett volna üzennie az opportunizmusnak. Csakis

akkor lett volna a gyakorlati eredmény nem az a reménység, hogy a fentnevezett „vezérek“ „megjavulnak“, hanem az erőgyüjtés a nehéz és komoly küzdelemre.

Vegyük csak azt a kérdést, hogy az opportunisták és a „centristák“ megszegték a stuttgarti és a bázeli határozatot: hiszen ez a dolog *veleje!* Vizsgáljuk meg nyiltan és világosan, diplomatizálás nélkül, hogyan történt a dolog. Az Internacionále, előre látván a háborút, egybegyűl és egyhangúlag elhatározza, hogy a háború kitörése esetén „*a kapitalizmus összeomlásának meggyorsitására* fog törekedni“, a *Kommün, 1905 októberének és decemberének* szellemében kell működni (szóról-szóra ezt mondja a bázeli határozat!!!), olyan szellemben, hogy „*bűntettnek*“ tekintsék, ha az „egyik ország munkásai a másik ország munkásaira“ lőnek.

Az internacionalista, proletár, forradalmi szellemben végzendő munka vonala világosan meg van jelölve, annyira világosan, hogy — a legalitás megóvása mellett — világosabban megmondani már nem is lehetett.

Kitör a háború — éppen olyan jellegű háború, éppen olyan természetű háború, amilyent Bázelban előre láttak. A hivatalos pártok éppen az ellenkező szellemben cselekszenek: nem mint internacionalisták, hanem mint nacionalisták, burzsoá módra, nem proletármódra, nem mint forradalmárok, hanem mint megrögzött opportunisták. Ha azt mondjuk a munkásoknak: a szocializmus ügyét nyiltan *elárulták*, ezzel egycsapásra lehetetlenné teszünk mindennemű kibúvót és kifogást, minden csűrés-csavarást Kautsky és Akszelrod módjára, világosan rámutatunk a baj mélységére és komolyságára, világosan harcra hívunk e bajok ellen, nempedig arra, hogy törődjünk bele a bajba.

És a többség határozata? Egy hanggal sem bélyegzi meg az árulókat, egy szó sincs benne az opportunizmusról, egyszerűen *megismétli* a bázeli határozat gondolatmenetét!!! Mintha semmi komoly dolog nem történt volna; — csak egy véletlen kis hibáról van szó, elegendő a régi határozatot *megismételni*, — nem elvi jelentőségű nézeteltérés merült fel, elég ha *fátyolt* borítunk rá!!!

De hiszen ezzel valósággal *csúfot űznek* az Internacionále határozataiból, csúfot űznek a munkásokból. A szo-

ciálsoviniszták lényegében éppen ezt akarják elérni, azt, hogy a régi határozatokat egyszerűen *ismételjék*, csak hogy a gyakorlatban ne változzék semmi. Ez pedig lényegileg nem egyéb, mint hallgatólagos és kétszínűen leplezett *amnesztia* a jelenlegi pártok többségi szociálsoviniszta hívei számára. Tudjuk, hogy „rengetegen" vannak, akik éppen ezen az úton „kívánnak" haladni, akik néhány baloldali frázissal is megelégednek. Az ő útjuk — nem a mi utunk. Mi *más* úton jártunk és fogunk járni továbbra is, mi a munkásmozgalmat és a munkáspárt építését *valóban* az opportunizmussal és a szociálsovinizmussal szemben engesztelhetetlen szellemben akarjuk elősegíteni.

A német nőküldöttek egy része — úgylátszik — olyan megfontolások alapján félt egy teljesen félreérthetetlen határozattól, amelyek kizárólag arra vonatkoztak, hogy *egy* párton belül, nevezetesen a saját pártjukon belül milyen a sovinizmus ellen való harc *üteme*. Ezek a meggondolások azonban kétségtelenül nem voltak helyénvalók és tévesek voltak, mert a nemzetközi határozat egyáltalában nem érintette és nem is érinthette annak a harcnak, amely az *egyes* országokban a szociálsovinizmus ellen folyik, sem az ütemét, sem konkrét feltételeit; e tekintetben az egyes pártok önállósága vitán felül áll. A nemzetközi szószékről ki kellett volna hirdetni a végleges szakítást a szociálsovinizmussal — minden irányban, a szociáldemokrata munka egész jellegét illetőleg; ehelyett azonban a többségi határozat mégegyszer elkövette a régi hibát, az opportunizmust, a szó és a tett közötti eltérést diplomatikusan fedező II. Internacionále hibáját. Ismételjük: *ez* nem a mi utunk.

A „Szocial-Demokrat" 42. számának mellékelete, 1915 június 1.

A II. INTERNACIONÁLE CSŐDJE

A megírás ideje: 1915 májusának második — júniusának első fele.

Megjelent 1915-ben, a „Kommunyiszt" c. folyóirat 1–2. számában.

Aláírás: N. Lenin

Az Internacionále csődjét olykor csak abban a formális mozzanatban látják, hogy a hadviselő országok szocialista pártjai között megszakadt a nemzetközi kapcsolat, hogy nem lehet egybehívni nemzetközi konferenciát, sem a Nemzetközi Szocialista Irodát stb. Ez az álláspontja a semleges, kis országok egyes szocialistáinak, sőt valószínűleg az ottani hivatalos pártok többségének is, ez az álláspontja az opportunistáknak és ügyvédjeiknek. Az orosz sajtóban V. Koszovszkij úr a Bund „Informacionnij Lisztok" c. lapjának 8. számában elismerésreméltó őszinteséggel védelmére kelt ennek az álláspontnak, a „Lisztok" szerkesztősége pedig egy szóval sem tartotta szükségesnek megjegyezni, hogy nem ért egyet a szerzővel. Remélhető, hogy Koszovszkij úr cikke, mely a nacionalizmus védelmében odáig ment, hogy nyiltan helyesli a hadihiteleket megszavazó német szociáldemokraták magatartását, sok munkásnak segítségére lesz abban, hogy végleg meggyőződjön a Bund burzsoá-nacionalista jellegéről.

Az öntudatos munkások számára a szocializmus komoly meggyőződés, nempedig kispolgári békitgető és nacionalista ellenzéki törekvések kényelmes takarója. Az öntudatos munkások abban látják az Internacionále csődjét, hogy a hivatalos szociáldemokrata pártok többsége gyalázatosan elárulta meggyőződését, elárulta a stuttgarti és a bázeli kongresszuson elmondott beszédekben és e kongresszusok határozataiban a legünnepélyesebb formában tett nyilatkozatait. Csak azok nem látják ezt az árulást, akik ezt *nem akarják* látni, akiknek ez nem előnyös. Ha tudományosan, vagyis a mai társadalom osztályviszonyai szem-

pontjából fogalmazzuk meg a dolgot, azt kell mondanunk, hogy a szociáldemokrata pártok többsége és élükön elsősorban a II. Internacionále legnagyobb és legbefolyásosabb pártja, a német szociáldemokrata párt, a proletariátus ellen saját vezérkarához, saját kormányához, saját burzsoáziájához szegődött. Világtörténelmi jelentőségű esemény ez, amelyet a lehető legalaposabban, legrészletesebben meg kell vizsgálnunk. Már régen elismerték, hogy a háborúk, bár leírhatatlan borzalmakkal és szenvedésekkel járnak, többé-kevésbbé hasznosak, mert irgalmatlanul felfednek, lelepleznek és szétrombolnak sok mindent, ami korhadt, idejétmúlt, ami elhalt az emberi intézményekben. Az 1914—1915-ös európai háború is kétségtelenül hasznára kezd válni az emberiségnek, mert a civilizált országok élenjáró osztályának megmutatta, hogy pártjaiban megérett valami undorító, gennyes fekély, és valahonnan elviselhetetlen hullaszag árad.

I

Igaz-e, hogy a legfőbb európai szocialista pártok elárulták meggyőződésüket és feladataikat? Erről természetesen nem szeretnek beszélni sem maguk az árulók, sem azok, akik biztosan tudják — vagy homályosan sejtik —, hogy barátságban és békében kell majd élniök az árulókkal. De bármennyire kellemetlen is ez a II. Internacionále különböző „tekintélyeinek" vagy az oroszországi szociáldemokraták köréből való frakcióbarátaiknak, nyitott szemmel kell vizsgálnunk a dolgokat, nevükön kell nevezni azokat, a munkásoknak meg kell mondanunk az igazságot.

Van-e ténybeli anyag arra vonatkozólag, hogy a szocialista pártok a mostani háború előtt és ezt a háborút előrelátva, milyen feladatokat tűztek maguk elé és milyen taktikát tartottak követendőnek? Kétségtelenül van ilyen anyag. Ez az 1912-es Bázeli Nemzetközi Szocialista Kongresszus határozata, melyet a német szociáldemokrata párt 1912-es chemnitzi kongresszusának határozatával együtt közlünk — emlékeztetésül a szocializmus „elfeledett szavaira". Ez a határozat, mely az egész világ óriási háborúellenes propaganda- és agitációs irodalmát összegezi, a legpontosabban és legteljesebben, a legünnepélye-

sebben és leghitelesebben fejti ki a szocialisták nézeteit a háborúról és a háborúval szemben követendő taktikáról. Már egymagában azt a tényt is árulásnak kell nevezni, hogy a tegnapi Internacionálénak és a mai szociálsovinizmusnak egyik tekintélye sem, sem Hyndman, sem Guesde, sem Kautsky, sem Plehanov nem meri olvasóit erre a határozatra emlékeztetni, hanem vagy teljesen hallgatnak róla, vagypedig (mint Kautsky) a kevésbbé fontos helyeket idézik belőle, megkerülve minden lényeges pontját. A „legbaloldalibb", a legforradalmibb határozatok — s e határozatok legszemérmetlenebb elfeledése vagy megtagadása: ez az Internacionále csődjének egyik legszemléltetőbb megnyilvánulása —, egyúttal azonban egyik legszemléltetőbb bizonyítéka annak is, hogy kizárólag határozatok útján a szocializmus „kijavítása", „irányvonalának kiegyenesítése" lehetetlen, és hogy ebben most csak olyan emberek hihetnek, akiknek példátlan naívsága azzal a ravasz kívánsággal határos, hogy örökkévalóvá tegyék a régi kétszínűséget.

Hyndmant — mondhatni — már korábban, mikor a háború előtt egyszerre csak védelmezni kezdte az imperializmust, minden „rendes" szocialista rigolyás különcnek tartotta és mindenki csak a megvetés hangján beszélt róla. Most pedig a világ legtekintélyesebb szociáldemokrata vezérei teljesen Hyndman álláspontjára süllyedtek le — csak árnyalatokban és temperamentumban különböznek egymástól. És mi teljesen képtelenek vagyunk valamennyire is parlamenti kifejezéssel méltatni és jellemezni az olyan emberek „gerincességét", mint aminők pl. a „Nase Szlovo" írói, akik Hyndman „úrról" megvetéssel írnak, Kautsky „elvtársról" pedig tisztelettel (vagy szolgai hízelgéssel?) beszélnek — vagy hallgatnak. Vajjon összefér-e ez a szocializmus és általában saját meggyőződésünk tiszteletével? Ha önök meg vannak győződve, hogy Hyndman sovinizmusa hazug és kárhozatos, akkor nem kellene-e a bírálat és támadás élét az efféle nézetek *befolyásosabb* és veszélyesebb védelmezője, Kautsky ellen irányítani?

Guesde nézeteit, az utóbbi időben, alighanem a guesdista Charles Dumas „Milyen békét kívánunk" c. kis brosúrája fejtette ki a legrészletesebben. „Jules Guesde

kabinetfőnöke" — így titulálja magát a szerző a címlapon— magától értetődően nem a Bázeli Kiáltványt, hanem a szocialisták korábbi hazafias szellemű kijelentéseit „idézi" (mint ahogy a német szociálsoviniszta David a haza védelméről írt legutóbbi brosúrájában is csak az efféle kijelentéseket idézi)! Plehanov szintén hallgat a Bázeli Kiáltványról és feltűnő önelégültséggel sekélyes soviniszta frázisokat tálal elénk. Kautsky méltó párja Plehanovnak: a Bázeli Kiáltványt idézi, de *kihagy* belőle minden forradalmi helyet (vagyis kihagyja a Kiáltvány egész lényeges tartalmát!) — valószínűleg a cenzúra tilalmának ürügyén... A rendőrség és a katonai hatóságok cenzúrája, amely megtiltja, hogy az osztályharcról és a forradalomról írjanak, a szocializmus árulóinak éppen „kapóra jött"!

Vagy talán a Bázeli Kiáltvány csak valami üres felhívás, amelynek nincs semmiféle olyan határozott történelmi vagy taktikai tartalma, amely feltétlenül a jelen konkrét háborúra vonatkozik?

Éppen ellenkezőleg. A bázeli határozatban kevesebb az üres szavalat, több a konkrét tartalom, mint más határozatokban. A bázeli határozat *éppen* arról a háborúról beszél, amely be is következett, éppen azokról az *imperialista* összeütközésekről, amelyek 1914—1915-ben kirobbantak. Ausztria és Szerbia összeütközése a Balkán miatt, Ausztria és Olaszország összeütközése Albánia miatt stb., Anglia és Németország összeütközése a piacok és általában a gyarmatok miatt, Oroszország és Törökország stb. összeütközése Örményország és Konstantinápoly miatt — éppen erről beszél a bázeli határozat, amely éppen a mostani háborút látta előre. Éppen „az európai nagyhatalmak" mostani háborújáról mondja a bázeli határozat, hogy *ez* a háború *„a népérdekek leghalványabb látszatával sem igazolható"!*

És ha most Plehanov és Kautsky — vegyük ezt a két legtipikusabb és legismertebb szocialista tekintélyt, akiknek egyike oroszul ír, a másikat pedig a likvidátorok fordítják oroszra —, ha Plehanov és Kautsky most (Akszelrod segítségével) a háborúnak különféle „népi" (vagy helyesebben a nép becsapására alkalmas és a burzsoá bulvársajtóból vett) „igazolását" keresik, ha tudákos képpel és temér-

dek meghamisított Marx-idézettel az 1813-as és 1870-es háborúk (Plehanov) vagy (mint Kautsky) az 1854—1871-es, 1876—1877-es, 1897-es háborúk „példáira“ hivatkozik,—az efféle érveket valóban csak olyan emberek vehetik „komolyan“, akikben a szocialista meggyőződésnek még az árnyéka sincs meg, akiknek szemernyi szocialista lelkiismeretük sincsen, — csak az ilyen emberek lehetnek képesek arra, hogy az ilyen „érvelést“ *ne* nevezzék hallatlan jezsuitizmusnak, kétszínűségnek és a szocializmus prostituálásának! Hadd átkozza ki a német pártvezetőség („Vorstand“) Mehring és Rosa Luxemburg új folyóiratát (az „Internationalé“-t), mert érdeme szerint méltatja Kautskyt, hadd bánjanak ugyanígy Vandervelde, Plehanov, Hyndman és társai is ellenfeleikkel a „hármas antant“ rendőri segédlete mellett —, mi erre azzal felelünk, hogy kinyomtatjuk a Bázeli Kiáltványt, amely leleplezi a vezérek pálfordulását, melyre nincs más szó, mint — árulás.

A bázeli határozat nem nemzeti, nem népháborúról beszél, aminők Európában előfordultak, sőt az 1789—1871-es korszakra jellemzők, nem forradalmi háborúról beszél, amely elől a szociáldemokraták sohasem zárkóztak el, — a bázeli határozat a *mostani* háborúról beszél, mely a „kapitalista imperializmus“ és a „dinasztikus érdekek“ talaján, *mindkét* hadviselő hatalmi csoport, az osztrák-német és az angol-francia-orosz hatalmi csoport „hódító politikája“ talaján keletkezett. Plehanov, Kautsky és kompániája egyenesen becsapják a munkásokat, amikor tudva azt, hogy ezt az imperialista, gyarmati, rabló háborút minden ország burzsoáziája erőnek erejével népi, védelmi (minden részről védelmi) háborúnak igyekszik feltüntetni, mégis megismétlik ezt a burzsoázia érdekében álló hazugságot —, és amikor a *nem*-imperialista háborúk történelmi példái között keresnek igazolást erre az imperialista háborúra.

A mostani háború imperialista, rabló, proletárellenes jellegének kérdése már régen nem tisztán elméleti kérdés. Nemcsak hogy elméletileg értékelték már minden főbb vonásában az imperializmust, mint a pusztuló, elaggott, megrothadt burzsoáziának a világ felosztásáért és a „kis“ nemzetek leigázásáért folyó harcát; nemcsak hogy ezer-

szer elismételték ezeket a következtetéseket az *egész* világ óriási szocialista ujságirodalmában, nemcsak hogy például egy velünk „szövetséges“ nemzet képviselője, a francia Delaisi, „A közelgő háború“ c. brosúrájában (*1911-ben!)* népszerűen kifejtette, hogy a mostani háború a francia burzsoázia részéről is rabló háború. Ez még nem minden. Valamennyi ország proletárpártjainak képviselői Bázelban egyhangúlag és hivatalosan a maguk tántoríthatatlan meggyőződéseként kijelentették, hogy a közelgő háború igenis imperialista jellegű és ebből levonták a *taktikai* következtetéseket. Egyebek közt ezért is azonnal el kell vetni, mint álokoskodást, minden arra való hivatkozást, hogy a nemzeti és a nemzetközi taktika közötti különbséget nem vitatták még meg eléggé (v. ö. Akszelrod utolsó interjúját a „Nase Szlovo“ 87. és 90. számában) stb. stb. Ez álokoskodás, mert más dolog az imperializmus részletes, tudományos tanulmányozása, amely csak most kezdődik és természeténél fogva végtelen, mint ahogy a tudomány általában végtelen, — és megint más dolog a kapitalista imperializmus ellen irányuló szocialista taktika alapelveinek kérdése, amelyet a milliónyi példányszámban megjelenő szociáldemokrata lapokban és az Internacionále határozatában kifejtettek. A szocialista pártok nem vitaklubok, hanem a harcoló proletariátus szervezetei és amikor több zászlóalj átpártolt az ellenséghez, árulóknak kell nevezni, meg kell bélyegezni azokat és nem szabad „felülni“ az olyan képmutató beszédeknek, hogy „nem értelmezi mindenki egyformán“ az imperializmust, hogy — lám — a soviniszta Kautsky és a soviniszta Cunow köteteket tudnak írni erről, hogy a kérdést „nem vitatták meg eléggé“ stb. stb. A kapitalizmust a maga rabló természetének *minden* megnyilvánulásában, történelmi fejlődésének és nemzeti sajátosságainak valamennyi legapróbb elágazásában *sohasem* fogják *véges-végig* kitanulmányozni; a tudósok (különösen pedig a pedánsok) örökké vitatkozni fognak a részletekről. Nevetséges lenne, ha „ezen az alapon“ lemondanánk a kapitalizmus elleni szocialista harcról, ha nem szállnánk szembe azokkal, akik elárulták ezt a harcot, — márpedig mi mást ajánlanak nekünk Kautsky, Cunow, Akszelrod és a többiek?

Hiszen most, a háború kitörése után, senki, de senki sem kisérelte meg a bázeli határozatot elemezni és senki sem próbálta meg kimutatni, hogy ez a határozat helytelen!

II

Vagy talán a becsületes szocialisták csak azért fogadták el a bázeli határozatot, mert úgy látták, hogy a háború forradalmi helyzetet fog teremteni, az események azonban meghazudtolták őket és a forradalom lehetetlennek bizonyult?

Cunow („Pártösszeomlás?“ c. brosúrájában és több cikkében) éppen ezzel az álokoskodással próbálja igazolni azt, hogy átállt a burzsoázia táborába, célzások formájában pedig hasonló „érvekkel“ találkozunk majdnem minden szociálsovinisztánál, élükön Kautskyval. A forradalmi remények illúzióknak bizonyultak, márpedig marxistának nem lehet feladata, hogy illúziókat védelmezzen — így vélekedik Cunow, és emellett ez a sztruvista egy árva szóval sem emlékezik meg mindazoknak az „illúzióiról“, akik aláírták a Bázeli Kiáltványt, hanem, mint nemes lélek, a szélső-baloldaliak, Pannekoek és Radek nyakába igyekszik varrni az egész dolgot!

Vizsgáljuk meg lényegileg azt az érvet, hogy a Bázeli Kiáltvány szerzői őszintén hittek a forradalom bekövetkezésében, az események azonban meghazudtolták őket. A Bázeli Kiáltvány azt mondja — 1) hogy a háború gazdasági és politikai válságot fog előidézni; 2) hogy a munkások a háborúban való részvételüket bűntettnek fogják tekinteni, hogy „bűntett egymásra lőni a tőkések profitja, dinasztiák nagyravágyása vagy titkos diplomáciai szerződések teljesítése kedvéért“, hogy a háború „felháborodást és forrongást“ idéz elő a munkások között; 3) hogy a szocialisták kötelesek ezt a válságot és a munkásoknak ezt a lelkiállapotát a „nép felrázására és a kapitalizmus összeomlásának meggyorsítására“ kihasználni; 4) hogy egyetlenegy „kormány“ sem kezdhet háborút anélkül, hogy „önmagát veszélybe ne sodorná“; 5) hogy a kormányok „félnek a proletárforradalomtól“; 6) hogy a kormányok „emlékezzenek“ a Párizsi Kommünre (vagyis a polgár-

háborúra), az 1905-ös oroszországi forradalomra stb. Ezek a gondolatok egészen világosak; itt nem *kezeskednek* azért, hogy forradalom lesz; a hangsúly a *tények* és *tendenciák* pontos jellemzésén van. Aki ezekkel a gondolatokkal és nézetekkel kapcsolatban azt mondja, hogy a várt forradalom illúziónak bizonyult, ezzel azt árulja el, hogy nem marxista, hanem sztruvista és rendőri, renegát módon viszonyul a forradalomhoz.

Nincs olyan marxista, aki kételkednék abban, hogy forradalom nem lehetséges forradalmi helyzet nélkül és hogy nem minden forradalmi helyzet vezet forradalomra. Melyek — általában — a forradalmi helyzet ismérvei? Bizonyára nem tévedünk, ha a következő három fő ismérvre mutatunk rá: 1) Az uralkodó osztályok számára lehetetlenné vált uralmuk változatlan formában való fenntartása; a „felső rétegek" valamilyen válsággal küzdenek, az uralkodó osztályok politikája válságba jutott, s ennek következtében rés támad, amelyen áttör az elnyomott osztályok elégedetlensége és forrongása. Ahhoz, hogy forradalom legyen, rendszerint nem elegendő, hogy az „alsó rétegek nem akarnak" a régi módon élni, a forradalomhoz még az is szükséges, hogy a „felső rétegek se tudjanak" a régi módon élni; 2) Az elnyomott osztályok nyomora és szenvedése a szokottnál nagyobb; 3) A tömegek aktivitása az említett okokból jelentékenyen fokozódik; a tömegek a „békés" korszakban nyugodtan engedik magukat kifosztani, de viharos időkben a válságos helyzet és *maguk a „felső rétegek" is* önálló történelmi fellépésre késztetik őket.

Ezek nélkül az objektív változások nélkül, amelyek nemcsak egyes csoportok és pártok, hanem egyes osztályok akaratától sem függenek, forradalom — rendszerint — lehetetlen. Ezeknek az objektív változásoknak összességét nevezzük forradalmi helyzetnek. Ilyen helyzet volt 1905-ben Oroszországban és minden forradalmi korszakban Nyugaton; de ilyen helyzet volt a mult század 60-as éveiben Németországban és az 1859—1861-es, az 1879—1880-as években Oroszországban is, noha ezekben az esetekben nem voltak forradalmak. Miért? Mert nem minden forradalmi helyzet, hanem csak olyan helyzet vezet forradalomra, amikor a fentebb felsorolt objektív változásokhoz

még egy szubjektív tényező is hozzájárul, vagyis amikor a forradalmi *osztály* forradalmi tömegakciókra képes s e tömegakciók elég *erősek*, hogy a régi kormányhatalmat széttörjék (vagy megtörjék), mert a régi kormányhatalom sohasem, még a válságok korszakában sem „dől meg“, ha meg nem „döntik“.

Ezek a forradalomra vonatkozó marxista nézetek, melyeket minden marxista számtalanszor kifejtett és vitathatatlannak tartott és amelyeknek helyességéről mi, oroszok, 1905-ben kézzelfoghatóan meggyőződhettünk. Felmerül a kérdés: mivel számolt ebben a tekintetben a Bázeli Kiáltvány 1912-ben és mi következett be 1914—1915-ben?

Forradalmi helyzettel számolt, amelyet röviden így fejezett ki: „Gazdasági és politikai válság“. Bekövetkezett-e ez a válság? Kétségtelenül bekövetkezett. A szociálsoviniszta Lensch (aki nyiltabban, őszintébben, becsületesebben védelmezi a sovinizmust, mint a kétszínű Cunow, Kautsky, Plehanov és társai) még azt is mondotta, hogy „sajátságos *forradalmat* élünk át“ („A német szociáldemokrácia és a háború“. Berlin 1915. 6. old.). A politikai válság itt van: egyetlenegy kormány sem biztos a holnapban, minden kormányt pénzügyi csőd, területveszteség, a saját országából való elűzetés veszélye fenyeget (mint ahogy kiűzték a kormányt Belgiumból). Minden kormány vulkán tetején táncol, valamennyien *maguk* szólítják fel a tömegeket öntevékenységre és hősiességre. Európa politikai rendszere alapjában megrendült és bizonyára senki sem meri tagadni, hogy a legnagyobb politikai megrázkódtatások korszakába léptünk (és mind mélyebbre megyünk — ezt Olaszország hadüzenete napján írom). Ha Kautsky két hónappal a hadüzenet után (a „Neue Zeit“-ben 1914 október 2-án) azt írta, hogy a „kormány sohasem olyan erős, a pártok sohasem olyan gyengék, mint a háború kitörésekor“, úgy ez csak egyik példája annak, miképpen hamisítja meg Kautsky a történelemtudományt a Südekumok és a többi opportunista javára. Először is a kormánynak éppen a háború idején van a legnagyobb szüksége arra, hogy az uralkodó osztályok valamennyi pártja egyetértsen vele és hogy az elnyomott osztályok „békésen“ alá-

vessék magukat ennek az osztályuralomnak. Másodszor, ha igaz, hogy a kormány a „háború kitörésekor“, különösen olyan országban, ahol gyors győzelmet várnak, mindenhatónak *látszik*, az is igaz, hogy soha és sehol a világon senki sem kötötte a várt forradalmi helyzetet kizárólag a „háború kitörésének“ pillanatához, és még kevésbbé azonosította a „látszólagost“ a *valóságossal*.

Hogy az európai háború minden eddiginél sokkal súlyosabb lesz, ezt mindenki tudta, látta és elismerte. A háború tapasztalata ezt mindinkább megerősíti. A háború terjed. Európa politikai pillérei egyre erősebben inognak. A tömegek szenvedései borzalmasak és a kormányok, a burzsoázia, az opportunisták minden igyekvése, hogy eltereljék erről a figyelmet, egyre inkább hajótörést szenved. Egyes tőkéscsoportok hallatlanul nagy, botrányos hadinyereségeket vágnak zsebre. Az ellentétek rendkívül kiéleződnek. A tömegek néma felháborodása, az elgyötört és tudatlan rétegek homályos vágyódása tisztességes („demokratikus“) békére, a kezdődő zúgolódás a tömegek „mélyén“ — mindez tény. És minél tovább húzódik és minél jobban kiélesedik a háború, maguk a kormányok annál erősebben fokozzák és kénytelenek fokozni a tömegek aktivitását, amikor emberfeletti erőmegfeszítést és önfeláldozást követelnek tőlük. A háború tapasztalata, mint a történelem minden válságának, az emberi élet minden nagy csapásának, nagy fordulatának a tapasztalata, egyeseket eltompít és megtör, *de viszont másokat felvilágosít és megacéloz*, és az utóbbiak száma és ereje a világtörténelem tanulsága szerint — egyes eseteket kivéve, amikor egyik vagy másik állam hanyatlóban és pusztulóban volt — általában nagyobb, mint az előbbieké.

A békekötés nemcsak hogy nem tudja „egyszerre“ megszüntetni mindezt a sok szenvedést és az ellentétek e kiélezödését, sőt ellenkezőleg, a lakosság legelmaradottabb tömegei számára sok tekintetben még érezhetőbbé és különösen szembeszökővé teszi.

Szóval, Európában a fejlett országok és a nagyhatalmak többségében a forradalmi helyzet megvan. A Bázeli Kiáltvány előrelátása ebben a tekintetben *teljesen* helyesnek bizonyult. Aki, mint Cunow, Plehanov, Kautsky és

társai közvetlenül vagy közvetve tagadja vagy elhallgatja ezt az igazságot, az a legszemérmetlenebb valótlanságot mondja, a munkásosztályt becsapja és a burzsoáziának tesz szolgálatot. A „Szocial-Demokrat“-ban (34, 40. és 41. sz.*) adatokat közöltünk, amelyek azt bizonyítják, hogy még olyanok is, akik *félnek* a forradalomtól: keresztény pap-nyárspolgárok, vezérkarok, milliomosok lapjai, kénytelenek megállapitani, hogy Európában megvannak a forradalmi helyzet jelei.

Sokáig fog-e tartani ez a helyzet és mennyire fog még kiéleződni? Forradalomra fog-e vezetni? Ezt nem tudjuk és senki sem tudhatja. Ezt csak a forradalmi hangulat fejlődésének és az élenjáró osztály, a proletariátus forradalmi akciókra való áttérésének *tapasztalata* fogja megmutatni. Itt szó sem lehet sem általában bármily „illúziókról“, sem bármily „illúziók“ eloszlatásáról, mert nincs olyan szocialista, aki valahol és valamikor kezességet vállalt volna azért, hogy éppen az adott (és nem a következő) háborúból, éppen a mai (és nem a holnapi) forradalmi helyzetből fog megszületni a forradalom. Itt a szocialisták legvitathatatlanabb és legfontosabb kötelességéről van szó: a tömegek előtt fel kell tárniok a forradalmi helyzet meglétét, meg kell világítaniok a forradalmi helyzet kiterjedését és mélységét, fel kell ébreszteniök a proletariátus forradalmi öntudatát és forradalmi elszántságát, segíteniök kell a proletariátusnak abban, hogy forradalmi akciókra térjen át és e munka érdekében a forradalmi helyzetnek megfelelő szervezeteket kell teremteniök.

Soha egyetlen befolyásos és felelős szocialista sem merte kétségbevonni, hogy éppen ez a szocialista pártok kötelessége — és a Bázeli Kiáltvány, amely a legcsekélyebb „illúziót“ sem kelti vagy táplálja, a szocialistáknak éppen erről a kötelességéről szól: buzdítani, „felrázni“ a népet (nempedig sovinizmussal elaltatni, mint ahogy Plehanov, Akszelrod, Kautsky teszi), „kihasználni“ a válságot a kapitalizmus összeomlásának „*meggyorsítása*“ érdekében, a Kommün és 1905 október-decemberének *példáját* tartva szem előtt. A mai pártok nem teljesítették ezt a köteles-

* **Lásd ebben a kötetben 83–84., 173–174. és 185–187. old.** – *Szerk.*

ségüket és ezzel árulást követtek el, politikai hullák lettek, megtagadták szerepüket, átpártoltak a burzsoáziához.

III

De hogyan történ*hetett*, hogy a II. Internacionále legkiválóbb képviselői és vezérei elárulták a szocializmust? Ezzel a kérdéssel alább bővebben foglalkozunk; ezúttal az árulás „elméleti" igazolására irányuló kísérleteket fogjuk szemügyre venni. Megpróbáljuk jellemezni a szociálsovinizmus fő elméleteit, amelyeket Plehanov (aki főleg az angol-francia soviniszták, Hyndman és új híveinek érveit szajkózza) és Kautsky képvisel (az utóbbi sokkal „finomabb" érvekkel hozakodik elő, amelyek látszatra elméletileg hasonlíthatatlanul szolidabbak).

Alighanem a legprimitívebb az az elmélet, amely azt keresi, hogy „ki kezdte a háborút". Megtámadtak bennünket, tehát védekezünk; a proletariátus érdekei megkövetelik, hogy visszaverjük azokat, akik megszegték az európai békét. Ez a régi nóta, amelyet valamennyi kormány nyilatkozataiból, és az egész világ burzsoá és sárga sajtójának szavalataiból ismerünk. Plehanov még ezt az elcsépelt közhelyet is a tőle megszokott jezsuita módon a „dialektikára" való hivatkozással cifrázza: a konkrét helyzet tisztázása érdekében — úgymond — elsősorban a kezdeményezőt kell megtalálni, le kell vele számolni — a többi kérdést pedig el kell halasztani akkorra, amikor más lesz a helyzet (lásd Plehanov brosúráját: „A háborúról". Párizs 1914; Akszelrod a „Golosz" 86. és 87. számában ugyanazt szajkózza). Plehanov rekordot ért el abban a nemes művészetben, mely a dialektikát szofisztikával cseréli fel. A szofista kiragad *egy* „érvet", de már Hegel helyesen megmondotta, hogy a világon mindenre lehet „érveket" találni. A dialektika megköveteli, hogy az adott társadalmi jelenséget sokoldalúan és fejlődésében vizsgáljuk és hogy azt, ami külső, látszólagos, az alapvető hajtóerőkre, a termelőerők fejlődésére és az osztályharcra vezessük vissza. Plehanov a német szociáldemokrata sajtóból kiragad egy idézetet: lám, a háború előtt maguk a németek is elismerték, hogy Ausztria és Németország a kezde-

ményező — és ez elég! Arról azonban, hogy az orosz szocialisták sokszor leleplezték a cárizmusnak Galícia, Örményország stb. meghódítására irányuló terveit, Plehanov hallgat. Plehanovnak esze ágában sincs, hogy legalábbis az utolsó három évtized gazdasági és diplomáciai történetét fellapozza, pedig ez a történet megcáfolhatatlanul bizonyítja, hogy éppen a gyarmatok megkaparintása, idegen földek kifosztása, a szerencsésebb versenytárs kiszorítása és tönkretétele volt *mindkét* hadviselő hatalmi csoport politikájának a tengelye*.

* Rendkívül tanulságos Brailsford angol pacifista könyve, aki majd hogy nem szocialistának tünteti fel magát. Könyvének címe: „Az acél és az arany háborúja" (London 1914; a könyv dátuma 1914 március!). A szerző egészen világosan látja, hogy a nemzeti kérdések általában háttérbe szorultak, már megoldották azokat (35. old.), hogy most nem ezek a kérdések vannak napirenden, hogy a „mai diplomácia tipikus kérdése" (36. old.): a Bagdad-vasút és vasúti sínek szállítása annak számára, a marokkói ércbányák stb. A szerző helyesen állapítja meg, hogy az „európai diplomácia legújabb történetének" egyik „legtanulságosabb incidense" a francia patrióták és az angol imperialisták harca Caillaux ellen (1911-ben és 1913-ban), aki kísérleteket tett arra, hogy a gyarmati befolyási szférák felosztására vonatkozóan megegyezzék Németországgal, a német értékpapírok előtt megnyissa a párizsi tőzsdét és ilymódon kibéküljön Németországgal. Az *angol* és a *francia* burzsoázia *meghiúsította* ezt az egyezményt (38—40. old.). Az imperializmus célja: tőkekivitel a gyengébb országokba (74. old.). Anglia kivitt tőkéje után 1899-ben 90—100 millió font sterling (Giffen), 1909-ben 140 millió font sterling hasznot húzott (Paish), Lloyd George pedig — fűzzük hozzá — legutóbbi beszédében 200 millió font sterlingre, majdnem 2 milliárd rubelra becsülte ezt a profitot. — Piszkos üzletek és a török előkelőség megvásárlása, jól jövedelmező helyek az úri csemeték számára Indiában és Egyiptomban — ez a lényeg (85—87. old.). Egy maroknyi kisebbség nyerészkedik a fegyverkezéseken és háborúkon, mögöttük állnak azonban a pénzemberek és az előkelő társadalom, viszont a béke hívei mögött csak a szétforgácsolt lakosság áll (93. old.). A pacifista, aki ma békéről és leszerelésről beszél, holnap már olyan pártnak a tagja, amely teljesen a hadiszállítóktól függ (161. old.). Ha a hármas antant bizonyul erősebbnek, elfoglalja Marokkót és felosztja Perzsiát —, ha a hármas szövetség kerekedik fölül, akkor meghódítja Tripoliszt, végleg megveti a lábát Boszniában, hatalma alá veti Törökországot (167. old.). London és Párizs 1906 márciusában milliárdokat adtak Oroszországnak, segítették a cárizmust, hogy elnyomja a szabadságmozgalmat (225—228. old.); Anglia most segítséget nyujt Oroszországnak, hogy eltiporja Perzsiát

A dialektika alaptétele, melyet Plehanov oly arcátlanul kiforgatott a burzsoázia érdekében, a háborúkra alkalmazva az, hogy a „*háború egyszerűen a politika folytatása más*“ (mégpedig erőszakos) „*eszközökkel*“. Ez Clausewitz* meghatározása, a nagy hadtörténetíróé, akinek eszméit Hegel termékenyítette meg. És ugyanez volt mindig Marx és Engels álláspontja is, akik *minden* háborút az adott, érdekelt hatalmak — és azokon belül a *különböző osztályok* — adott időben követett politikájának *folytatásaként* fogtak fel.

Plehanov durva sovinizmusának elméleti alapja teljesen ugyanaz, mint Kautsky finomabb, békülékenyen édeskés sovinizmusáé abban az érvelésben, amellyel Kautsky szentesíti azt a tényt, hogy a szocialisták minden országban átálltak „saját“ tőkéseik oldalára:

Mindenkinek joga és kötelessége védelmezni hazáját; az igazi internacionalizmus abban áll, hogy elismeri minden nemzet szocialistáinak, közöttük az én nemzetem ellen harcolóknak is ezt a jogát ... (lásd „Neue Zeit“ 1914 október 2. és ugyanennek a szerzőnek más műveit).

Ez a példátlan nézet olyan végtelenül aljas kicsúfolása a szocializmusnak, hogy arra a legméltóbb válasz az lenne, ha érméket veretnének — egyik felén II. Vilmossal és II. Miklóssal, másik felén Plehanovval és Kautskyval. Az

---

(229. old.). Oroszország robbantotta ki a Balkán-háborút (230. old.). — Mindez nem új, nemde? Mindez köztudomású és ezerszer ismételték az egész világ szociáldemokrata sajtójában. A háború küszöbén az angol burzsoá a napnál világosabban látja mindezt. Ezekkel az egyszerű és közismert tényekkel szemben milyen szemérmetlen ostobaság, milyen tűrhetetlen képmutatás, milyen émelyítő hazugság Plehanov és Potreszov elmélete Németország bűnösségéről, vagy Kautsky elmélete a leszerelés és tartós béke „perspektíváiról“ — a kapitalizmus fennállása mellett!

* *Karl von Clausewitz.* „Vom Kriege“. Werke. 1. köt. 28. old. V. ö. III. köt. 139—140. old.: „Mindenki tudja, hogy csakis a kormányok és a népek kölcsönös politikai viszonya idézi elő a háborút; rendszerint azonban úgy képzelik el a dolgot, hogy a háború kezdetével ez a viszony megszűnik és egészen más helyzet áll elő, amely kizárólag saját törvényeinek van alávetve. Mi az ellenkezőjét állítjuk: a háború nem más, mint a politikai viszonyok folytatása más eszközökkel.“

igazi internacionalizmus — mint látják — helyesli, hogy a francia munkások a németekre, a németek pedig a franciákra lőjenek — a „haza védelme" nevében!

Ha azonban jobban szemügyre vesszük Kautsky fejtegetéseinek elméleti kiinduló tételeit, akkor megállapíthatjuk, hogy Kautsky nézete pontosan ugyanaz, amelyet Clausewitz már körülbelül 80 évvel ezelőtt kigúnyolt: a háború kezdetével megszűnik a népek és osztályok történelmileg kialakult kölcsönös politikai viszonya, egészen más helyzet áll elő! — „egyszerűen" csak támadók és védekezők vannak, „egyszerűen" csak „visszaverik" a „haza ellenségeit"! Az a tény, hogy a nagyhatalmi imperialista népek számos nemzetet elnyomnak, amelyek a földkerekség lakosságának több mint felét alkotják, az a tény, hogy az imperialista országok burzsoáziája között versengés folyik a zsákmány felosztásáért, az a tény, hogy a tőke megbontani és elnyomni igyekszik a munkásmozgalmat — mindez egyszerre eltűnt Plehanov és Kautsky látóköréből, noha a háború előtt évtizedeken át ők maguk is éppen az ilyen „politikát" ecsetelték.

A szociálsovinizmus mindkét főkolomposának fő „ütőkártyája" az, hogy hazugul Marxra és Engelsre hivatkoznak: Plehanov Poroszország 1813-as és Németország 1870-es nemzeti háborújára emlékeztet, Kautsky pedig tudós ábrázattal bizonyítgatja, hogy Marx azt a kérdést tette fel és döntötte el, hogy melyik fél (vagyis melyik burzsoázia) sikere kívánatosabb az 1854—1855-ös, az 1859-es, az 1870—1871-es háborúban, és a marxisták ugyanezt tették az 1876—1877-es és az 1897-es háborúban is. Minden idők minden szofistájának az volt a fogása, hogy tudatosan olyan példákkal érveltek, amelyek elvileg össze nem hasonlítható esetekre vonatkoztak. Azok a korábbi háborúk, amelyekre hivatkoznak, a burzsoázia sok-sok éven át tartó nemzeti mozgalmainak folytatásai, az idegenuralom és az abszolutizmus ellen (a török és az orosz abszolutizmus ellen) irányuló mozgalmak „politikájának folytatásai" voltak. Akkor csakis ez lehetett a kérdés: melyik burzsoáziának a sikere kívánatosabb; a marxisták *eleve felhívhatták* a népeket ilyen háborúkra, és *szíthatták* a nemzeti gyűlöletet, mint

ahogy Marx 1848-ban és később is háborúra szólította a népeket Oroszország ellen, mint ahogy Engels 1859-ben szintén szította a németek nemzeti gyűlöletét elnyomóik, III. Napoleon és az orosz cárizmus ellen*.

Aki a feudalizmus és az abszolutizmus ellen vívott harc „politikájának folytatását", a szabadságért küzdő burzsoázia „politikájának folytatását" — az elaggott, *vagyis* az imperialista, *vagyis* az egész világot fosztogató és a proletariátust a feudálisokkal szövetségben fojtogató reakciós burzsoázia „politikájának folytatásával" hasonlítja össze — az a rőföt a fonttal hasonlítja össze. Ez ugyanannyi, mintha a „burzsoázia képviselőit": Robespierre-t, Garibaldit, Zseljabovot — Millerand-nal, Salandrával, Gucskovval hasonlítanók össze, akik szintén a „burzsoázia képviselői". Nem lehet marxista az, aki nem tekint a legnagyobb tisztelettel a nagy burzsoá forradalmárokra, akiknek világtörténelmi joguk volt a burzsoá „haza" nevében beszélni, akik új nemzetek tagjainak tíz meg tíz millióit emelték fel a civilizált élet színvonalára a feudalizmus ellen folytatott harcban. És nem lehet marxista az sem, aki nem tekint megvetéssel a szofista Plehanovra és Kautskyra, akik a „haza védelméről" beszélnek, mikor a német imperialisták eltiporták Belgiumot és Anglia, Franciaország, Oroszország, Olaszország imperialistái megegyeztek, hogy kifosztják Ausztriát és Törökországot.

A szociálsovinizmusnak van még egy „marxista" elmélete: a szocializmus a kapitalizmus gyors fejlődésén alapszik; az én országom győzelme gyorsítani fogja országom-

---

* Egyébként Gargyenyin úr a „Zsizny"-ben[99] „forradalmi sovinizmusnak", de mégis csak sovinizmusnak nevezi azt, hogy Marx 1848-ban forradalmi háborút hirdetett Európa valóban ellenforradalminak bizonyult népei: a „szlávok és különösen az oroszok" ellen. Ez a szemrehányás ismételten csak ennek a „baloldali" szociálforradalmárnak opportunizmusát (vagy — helyesebben *és* — teljes komolytalanságát) bizonyítja. Mi, marxisták, mindig *forradalmi* háborút hirdettünk, és hirdetünk az *ellenforradalmi* népek ellen. Például, ha Amerikában vagy Európában 1920-ban *győz* a szocializmus, és tegyük fel, hogy Japán és Kína *akkor* — ha kezdetben csak diplomáciai úton is — ellenünk küldi a maga Bismarckjait, mi az ellenük indítandó támadó, forradalmi háború mellett leszünk. Ön ezt különösnek tartja, Gargyenyin úr? Ön éppen olyan forradalmár, mint Ropsin!

ban a kapitalizmus fejlődését, következésképpen a szocializmus eljövetelét is; országom veresége hátráltatja országom gazdasági fejlődését, következésképpen a szocializmus eljövetelét is. Nálunk Plehanov, a németeknél Lensch és mások ezzel a sztruvista elmélettel hozakodnak elő. Kautsky vitába száll ezzel a durva elmélettel, vitába száll Lensch-sel, aki ezt az elméletet nyiltan védelmezi, vitába száll Cunow-val, aki ugyanazt leplezetten védelmezi, de csak azért száll vitába, hogy egy finomabb, jezsuitább soviniszta elmélet alapján kibékítse egymással minden ország szociálsovinisztáit.

Nem kell hosszasabban foglalkoznunk ennek a durva elméletnek az elemzésével. Sztruve „Kritikai megjegyzései" 1894-ben jelentek meg és az orosz szociáldemokraták az azóta eltelt 20 év alatt kellőképpen megismerkedhettek a művelt orosz burzsoáknak azzal a „finom módszerével", amellyel nézeteiket és kívánságaikat a „marxizmus" — a forradalmi szellemétől *megtisztított* „marxizmus" leple alatt csempészik be. A sztruvizmus nemcsak orosz jelenség, hanem, mint a legutóbbi események különösen kirívóan mutatják, a burzsoá teoretikusok nemzetközi méretű törekvése arra, hogy a marxizmust „gyengédséggel" üssék agyon, öleléssel fojtsák meg olymódon, hogy látszatra elismerik a marxizmus „összes" „valóban tudományos" részeit és elemeit, *kivéve* mindazt, ami benne „agitatórikus", „demagóg", „blanquista-utópikus". Másszóval: a marxizmusból elfogadnak mindent, ami a liberális burzsoázia szempontjából elfogadható, még a reformokért folyó harcot is, még az osztályharcot is (proletárdiktatúra nélkül), „általánosságban" elismerik még a „szocialista eszményeket" és még azt is, hogy a kapitalizmust „új rend" fogja felváltani — „csak" éppen a marxizmus eleven lelkét, „csak" a forradalmiságát dobják el.

A marxizmus a proletariátus szabadságmozgalmának elmélete. Érthető tehát, hogy az öntudatos munkásoknak a legnagyobb figyelemmel kell kisérniök a sztruvizmus folyamatos becsempészését a marxizmus helyébe. Ennek a folyamatnak számos és különféle hajtóereje van. Mi csak a három legfőbbre mutatunk rá. 1) A tudomány fejlődése egyre több anyagot szolgáltat, amely Marx

igazát bizonyítja. Alakoskodva kell tehát harcolni ellene, nem a marxizmus alapelvei ellen intézett nyilt támadással, hanem úgy, hogy látszatra elismerik a marxizmust, de ugyanakkor álokoskodásokkal megfosztják tartalmától, „szentképet“ csinálnak belőle, amely nem árt a burzsoáziának. 2) A szociáldemokrata pártokban erősödő opportunizmus elősegíti a marxizmus ilyen „átdolgozását“, amelylyel alkalmassá teszik arra, hogy az opportunizmusnak tett mindennemű engedményt igazoljon. 3) Az imperializmus korszakában a világ fel van osztva a „nagy“, kiváltságos nemzetek között, amelyek az összes többi nemzeteket elnyomják. E kiváltságokkal és ez elnyomás révén szerzett zsákmány morzsáiból kétségtelenül jut a kispolgárság bizonyos rétegeinek, úgyszintén a munkásosztály arisztokráciájának és bürokráciájának is. Ezek a rétegek, amelyek a proletariátus és a dolgozó tömegek elenyésző kisebbségét alkotják, a „sztruvizmushoz“ vonzódnak, mert ez igazolja azt a szövetséget, amelyet „saját“ nemzeti burzsoáziájukkal, *valamennyi* nemzet elnyomott tömegei ellen kötöttek. Erről még beszélnünk kell, amikor majd az Internacionále csődjének okait fogjuk tárgyalni.

IV

A szociálsovinizmus legkörmönfontabb elmélete, amely a legügyesebben mímeli a tudományosságot és a nemzetköziséget, Kautsky „ultraimperializmus“-elmélete. Idézzük ennek az elméletnek a szerzőtől magától származó legvilágosabb, legpontosabb és legújabb kifejtését:

„A védvám-mozgalom gyengülése Angliában, a vámok leszállítása Amerikában, a leszerelésre irányuló törekvések, a francia és a német tőkekivitel rohamos csökkenése a háborút megelőző években, végül a finánctőke különböző klikkjeinek egyre fokozódó nemzetközi egybefonódása annak mérlegelésére késztetett engem, vajjon nem lehetséges-e, hogy a mostani imperialista politikát új, ultraimperialista politika fogja kiszorítani, azaz nem fogja-e az egymás ellen harcoló nemzeti finánctőkék helyét a nemzetközileg szövetkezett és a világot közösen kizsákmányoló finánctőke elfoglalni. Mindenesetre elképzelhető a kapitalizmusnak ez az új szakasza. Hogy meg-

valósítható-e, az a kellő előfeltételek hiányában még nem dönthető el." („Neue Zeit" 1915 április 30., 5. sz. 144. old.)

... „E tekintetben döntő jelentősége lehet a mostani háború lefolyásának és kimenetelének. Ez a háború teljesen megsemmisítheti az ultraimperializmus gyenge csiráit azzal, hogy a nemzeti gyűlöletet a finánctőkések között is a végsőkig fokozza, a fegyverkezési versenyt még jobban kiélezi és elkerülhetetlenné tesz egy második világháborút. Akkor az a prognózis, amelyet «A hatalomhoz vezető út» c. brosúrámban kifejtettem, félelmetes méretekben fog valóra válni, rohamosan fog meggyorsulni, nemcsak az osztályellentétek élesedése, hanem a kapitalizmus morális elhalása" (szószerint: Abwirtschaftung, tönkremenés, csőd)... (Megjegyzendő, hogy Kautsky ezen a mesterkélt szón egyszerűen a „proletariátus és a finánctőke között levő középrétegeknek", éspedig az „intellektueleknek, kispolgároknak, sőt kistőkéseknek" a kapitalizmussal szemben „ellenséges érzületét" érti)... „De a háború másképp is végződhet. Úgy is végződhet, hogy megerősíti az ultraimperializmus gyenge csiráit. A háború tanulságai" (jól figyeljenek!) „meggyorsíthatnak egy olyan irányú fejlődést, amelyre békében sokáig kellett volna várni. Ha idáig fejlődnek a dolgok, ha a nemzetek megegyeznek, leszerelnek és tartós béke lesz, akkor eltűnhetnek a legrosszabb okok, melyek a háború előtt egyre fokozottabb mértékben a kapitalizmus morális elhalására vezettek." A kapitalizmus új szakasza természetesen „új szenvedésekkel" fogja sujtani a proletariátust, melyek „talán még a mult szenvedéseinél is elviselhetetlenebbek"... de az „ultraimperializmus" „átmenetileg", „a kapitalizmus keretei között, új remények és várakozások korszakát teremtheti meg" (145. old.).

Hogyan vezetik le ebből az „elméletből" a szociálsovinizmus igazolását?

Egy „teoretikus" részéről meglehetősen furcsán — mégpedig a következőképpen:

Németországban a baloldali szociáldemokraták azt mondják, hogy az imperializmus és az imperializmusszülte háborúk nem véletlenek, hanem szükségszerű termékei a kapitalizmusnak, amely a finánctőke uralmára vezetett. Ezért át kell térni forradalmi tömegharcra, mert a viszonylag békés fejlődés korszaka lejárt. A „jobboldali" szociáldemokraták nyersen kijelentik: ha az imperializmus „szük-

ségszerű", akkor nekünk is imperialistáknak kell lennünk. Kautsky, mint a „centrum" szószólója, így békítget:

„A szélső-baloldaliak" — írja „Nemzeti állam, imperialista állam és államszövetség" c. brosúrájában (Nürnberg 1915) — a szocializmust akarják az elkerülhetetlen imperializmussal „szembeállítani", vagyis „nemcsak propagálni akarják a szocializmust, amelyet immár félszázadon át szembeállítunk a kapitalista uralom valamennyi formájával, hanem azt azonnal meg is akarják valósítani. Ez nagyon radikálisnak látszik, de csak arra jó, hogy az imperializmus táborába *taszítson mindenkit*, aki *nem hisz* a szocializmus azonnali, gyakorlati megvalósításában" (17. old., a mi aláhúzásunk).

Amikor Kautsky a szocializmus azonnali megvalósításáról beszél, akkor tudatosan meghamisítja a valóságot, kihasználva azt a körülményt, hogy Németországban, különösen a hadicenzúra idején, lehetetlen forradalmi akciókról beszélni. Kautsky jól tudja, hogy a baloldaliak nem a „szocializmus azonnali gyakorlati megvalósítását", hanem forradalmi akciók *azonnali* propagálását és előkészítését követelik a párttól.

A baloldaliak az imperializmus szükségszerűségéből a forradalmi akciók szükségességét vezetik le. Az „ultraimperializmus-elmélete" pedig Kautskynak csak arra szolgál, hogy *igazolja az opportunistákat*, hogy olyan színben tüntesse fel őket, mintha egyáltalán nem pártoltak volna át a burzsoáziához, hanem egyszerűen „nem hisznek" az azonnal megvalósítható szocializmusban és várják, hogy „talán" felvirrad előttünk a leszerelés és a tartós béke új „kora". Ennek az „elméletnek" az és *csakis* az a lényege, hogy Kautsky a kapitalizmus *új*, békés korszakának *reményével* igazolni igyekszik azt, hogy az opportunisták és a hivatalos szociáldemokrata pártok a burzsoáziához csatlakoztak és lemondtak a forradalmi (vagyis proletár) taktikáról a *mostani viharos* korszak idején, a bázeli határozat ünnepélyes kijelentései ellenére!

Figyeljék csak meg, Kautsky itt nemcsak nem mondja, hogy az új szakasz ilyen és ilyen körülményekből és feltételekből következik és elkerülhetetlenül adódik, hanem ellenkezőleg, nyiltan kijelenti: én még azt a kérdést sem

tudom eldönteni, hogy az új szakasz „*megvalósítható-e*". Valóban, vegyük csak szemügyre az új korszakra valló „tendenciákat", amelyekre Kautsky rámutatott. Meglepő, hogy a szerző a „leszerelésre irányuló törekvéseket" a gazdasági tények közé sorolja! Ez azt jelenti, hogy a kétségbevonhatatlan tények elől, amelyek sehogyan sem férnek össze az ellentétek letompítását hirdető elmélettel, ártatlan nyárspolgári fecsegések és ábrándok légvárába menekül. Kautsky „ultraimperializmusa" — ez a szó, mellesleg mondva, egyáltalán nem azt fejezi ki, amit a szerző mondani akar — a kapitalizmus ellentéteinek rendkívüli *letompulását* jelenti. „A védvám-mozgalom gyengülése Angliában és Amerikában" — mondja nekünk Kautsky. Hol van itt az új korszakra mutató tendenciának akár a legcsekélyebb nyoma is? Amerika végsőkig fokozott védvám-rendszere meglazult, de a védvám-rendszer megmaradt, mint ahogy megmaradtak Anglia kiváltságai és kedvezményes vámtarifái is az angol gyarmatokon. Emlékezzünk csak, mi volt az alapja annak, hogy a kapitalizmus előző, „békés" korszakát a modern, imperialista korszak váltotta fel? Ennek az volt az alapja, hogy a szabadverseny helyébe a kapitalisták monopolszövetségei léptek és hogy az egész földkerekséget felosztották. Világos, hogy mindkét tény (és tényező) valóban világjelentőségű: a szabadkereskedelem és a békés verseny csak addig volt lehetséges és szükségszerű, amíg a tőke akadálytalanul gyarapíthatta gyarmatait és foglalhatta el Afrikában és másutt az el nem foglalt területeket, és emellett a tőke koncentrációja még gyenge volt, monopolisztikus vállalatok, vagyis olyan óriási vállalatok, amelyek *egész* iparágakat tartanak kezükben, még nem voltak. Az ilyen monopolvállalatok keletkezése és növekedése (ez a folyamat ugyebár nem szakadt meg sem Angliában, sem Amerikában? — még Kautsky sem igen fogja tagadni, hogy a háború meggyorsította és kiélezte ezt a folyamatot) *lehetetlenné* teszi a korábbi szabadversenyt, kirántja alóla a talajt, az egész földkerekség felosztása pedig arra *kényszeríti* a tőkéseket, hogy a békés terjeszkedésről áttérjenek a gyarmatok és befolyási szférák *újrafelosztásáért* folyó fegyveres harcra. Még elgondolni is nevetséges, hogy a

védvám-rendszer *gyengülése* két országban — valamit is változtathat ezen.

Továbbá — az utóbbi évek alatt *két* országban csökkent a tőkekivitel. Ennek a két országnak, Franciaországnak és Németországnak, pl. Harms 1912-es statisztikai adatai szerint, külön-külön körülbelül 35 milliárd márka (mintegy 17 milliárd rubel) értékű, Angliának pedig egymagában kétszer annyi tőkéje volt külföldön*. A kapitalizmusban a tőkekivitel növekedése sohasem volt és nem is lehetett egyenletes. Arról, hogy a tőkefelhalmozás gyengült, vagy hogy a belső piac terjedelme pl. a tömegek helyzetének jelentékeny javulásával komolyan megváltozott volna, Kautsky egy árva szót sem mer elejteni. Ilyen körülmények között abból, hogy a tőkekivitel két országban néhány év alatt csökkent, semmiképpen sem lehet egy új korszak bekövetkezésére következtetni.

„A finánctőke különböző klikkjeinek egyre fokozódó nemzetközi egybefonódása." Ez az egyetlen valóban általános és kétségtelen tendencia, de ez nem néhány esztendő, nem két ország, hanem az egész világ, az egész kapitalizmus tendenciája. De miért következnék ebből a leszerelési, és nem — mint eddig — a fegyverkezési tendencia? Nézzük akármelyik világhírű „ágyú-céget" (és általában hadifelszerelést gyártó céget), pl. Armstrongot. Az angol „Economist" nemrégen (1915 május 1-én) közölte, hogy ennek a cégnek a *profitja* az 1905/6. évi 606 000 font sterlingről (körülbelül 6 millió rubelről) 1913-ban 856 000 és 1914-ben 940 000 font sterlingre *(9 millió rubelra)* emelkedett. A finánctőke egybefonódása itt igen messzemenő és egyre fokozódik; német tőkések „résztvesznek" az angol cég üzleteiben; angol cégek tengeralattjárókat építenek Ausztria számára stb. A nemzetközileg egybefonódó tőké-

---

* Lásd *Bernhard Harms.* „Probleme der Weltwirtschaft" („A világgazdaság problémái"). Jena 1912. *George Paish.* „Great Britains Capital Investments in Colonies etc." a „Journal of the Royal Statist. Soc."-ban („Angol tőkebefektetések a gyarmatokon" a „Királyi Statisztikai Társaság folyóiratá"-ban) LXXIV. köt. 1910/11. 167. old. Lloyd George 1915 elején mondott beszédében az angol külföldi tőkét 4 milliárd font sterlingre, vagyis körülbelül 80 milliárd márkára becsülte.

nek kitűnő üzlet a fegyverkezés és a háború. A különböző nemzeti tőkéknek *egy* nemzetközi egésszé való egyesüléséből és egybefonódásából a leszerelés gazdasági tendenciájára következtetni annyit jelent, mint az osztályellentétek tényleges kiéleződése helyébe becsempészni az osztályellentétek letompulása után sóvárgó nyárspolgárok jámbor óhajait.

V

Kautsky egészen filiszteri szellemben beszél a háború „tanulságairól", úgy tünteti fel e tanulságokat, mint valami morális irtózást a háború csapásaitól. A „Nemzeti állam stb." c. brosúrájában pl. így okoskodik:

„Kétségtelen és nem szorul bizonyításra, hogy vannak olyan rétegek, amelyeknek nagyon komoly érdeke a világbéke és a leszerelés. Kispolgárokat és kisparasztokat, sőt még számos tőkést és értelmiségit sem fűz olyan érdek az imperializmushoz, amely fölülmúlná mindazt a kárt, amit a háború és a fegyverkezési verseny miatt szenvednek" (21. old.).

Ezt 1915 februárjában írták! A tények azt bizonyítják, hogy a birtokos osztályok, ideértve a kispolgárságot és az „értelmiséget" is, szőröstül-bőröstül az imperialistákhoz csatlakoztak; Kautsky pedig, mint a tokbabújt ember, szokatlanul magabiztosan, édeskés szavakkal próbálja a tényeket meghazudtolni. Kautsky nem a kispolgárság *magatartása* alapján, hanem egyes kispolgárok *szavai* alapján ítéli meg a kispolgárság érdekeit, jóllehet tetteik lépten-nyomon rácáfolnak ezekre a szavaikra. Ez teljesen ugyanaz, mintha a burzsoázia „érdekeit" nem tettei alapján, hanem azoknak a felebaráti szeretettől csöpögő beszédeknek alapján ítélnénk meg, amelyekben a burzsoá papok égre-földre esküdöznek, hogy a mai rendet a kereszténység eszményei hatják át. Kautsky úgy alkalmazza a marxizmust, hogy minden tartalom elpárolog belőle és csak ez a szócska: „érdek" marad meg, mégpedig valami természetfölötti, spiritualista értelemben, mert Kautsky nem a gazdasági valóságra, hanem az általános jólét ártatlan óhajaira gondol.

A marxizmus az „érdekeket" a mindennapi élet millió

és millió tényében megnyilvánuló osztályellentétek és osztályharc alapján ítéli meg. A kispolgárság az ellentétek letompulásáról ábrándozik és fecseg, azzal „érvel“, hogy az ellentétek kiéleződése „káros következményekkel“ jár. Az imperializmus azt jelenti, hogy a birtokos osztályok minden rétege alá van vetve a finánctőkének és hogy a világ fel van osztva 5—6 „nagy“-hatalom között, amelyek többsége résztvesz a mostani háborúban. Az a tény, hogy a nagyhatalmak felosztották a világot, azt jelenti, hogy a nagyhatalmak összes vagyonos rétegei *érdekeltek* a gyarmatok, befolyási szférák birtoklásában, idegen nemzetek leigázásában és olyan többé-kevésbbé jövedelmező állásokban és kiváltságokban, amelyekhez e rétegek azáltal jutnak, hogy valamely „nagy“-hatalomhoz és elnyomó nemzethez tartoznak*.

Nem lehet többé a régi módon élni, a simán fejlődő és fokozatosan új országokra kiterjedő kapitalizmus viszonylag nyugodt, kulturált, békés viszonyai közt, mert más korszak következett be. A finánctőke *kiszorítja* és ki fogja szorítani az illető országot a nagyhatalmak sorából, magához ragadja annak gyarmatait és befolyási szféráit (Németország is ezzel fenyegetőzik, miután háborút indított Anglia ellen), a kispolgárságot megfosztja „nagyhatalmi“ kiváltságaitól és mellékjövedelmeitől. Ez a háború által bebizonyított tény. Erre *vezetett* tényleg az ellentéteknek az a kiéleződése, amelyet már régen elismert mindenki —

* E. Schultze közli, hogy 1915-ben az egész világ értékpapírjainak összegét, beleértve az állam- és községi kölcsönöket, jelzálogleveleket, a kereskedelmi és ipari társaságok részvényeit stb., 732 milliárd frankra becsülték. Ebből az összegből Angliára 130 milliárd, az Amerikai Egyesült Államokra 115 milliárd, Franciaországra 100 milliárd és Németországra 75 milliárd, tehát erre a négy nagyhatalomra 420 milliárd frank, vagyis az egész összegnek több mint a fele jutott. Ebből láthatjuk, hogy milyen nagy előnyökkel és kiváltságokkal rendelkeznek a legfejlettebb nagyhatalmi nemzetek, amelyek túlszárnyaltak más népeket, leigázzák és kirabolják azokat (*Dr. Ernst Schultze.* „Das französische Kapital in Russland“. — „Francia tőke Oroszországban“. „Finanz-Archiv“ Berlin 1915. 32. évf. 127. old.). A nagyhatalmi nemzetek „honvédelme“ nem egyéb, mint az idegen nemzetek kifosztásával szerzett zsákmányra való jog védelme. Mint tudjuk, Oroszországban gyengébb a kapitalista, de annál erősebb a katonai-feudális imperializmus.

a többi közt Kautsky is „A hatalomhoz vezető út“ c. brosúrájában.

És most, amikor a nagyhatalmi kiváltságokért folyó fegyveres harc ténnyé lett, Kautsky *rábeszéléssel* akarja meggyőzni a tőkéseket és a kispolgárságot arról, hogy a háború szörnyűséges valami, de a leszerelés jó dolog, ugyanazt teszi tehát és ugyanazzal az eredménnyel, mint a keresztény pap, aki a szószékről rábeszéléssel igyekszik meggyőzni a tőkéseket arról, hogy az emberszeretet isten parancsolata, lelki gyönyörűség és a civilizáció erkölcsi törvénye. Az, amit Kautsky „ultraimperializmusra“ vezető gazdasági tendenciáknak nevez, a valóságban nem egyéb, mint egy kispolgár erőlködése, aki *rá akarja beszélni* a finánctőkéseket, hogy ne cselekedjenek rosszat.

Tőkekivitel? *Hiszen* az önálló országokba, pl. az Amerikai Egyesült Államokba, több tőkét visznek ki, mint a gyarmatokba. Gyarmatok meghódítása? *Hiszen* azokat már mind meghódították és majdnem mind felszabadulásra törekszik: „Megtörténhet, hogy India nem lesz többé angol birtok, de mint birodalom a maga egészében sohasem fog más idegen uralom alá kerülni“ (idézett brosúra 49. old.). „Bármely kapitalista iparállamnak arra irányuló törekvése, hogy olyan gyarmatbirodalmat szerezzen, amely nyersanyag tekintetében függetlenné tenné a külföldtől, okvetlenül egyesítené vele szemben valamennyi többi tőkés államot, végeláthatatlan, kimerítő háborúkba sodorná őt, anélkül, hogy céljához közelebb jutna. Ez a politika a legbiztosabb útja volna annak, hogy az állam egész gazdasági élete csődbe jusson“ (72—73. old.).

Hát nem nyárspolgári erőlködés ez: rábeszélni a finánctőkéseket, hogy mondjanak le az imperializmusról? A tőkéseket csőddel ijesztgetni annyi, mint a tőzsdespekulánsoknak azt tanácsolni, hogy ne játsszanak a tőzsdén, mert ott „sokan egész vagyonukat elveszítik“. Ha a konkurrens tőkés és a konkurrens nemzet csődbe jut, azzal a mégjobban koncentrálódó tőke *nyer*; ezért van az, hogy minél élesebb és „szűkebb körű“ a gazdasági verseny, vagyis a konkurrens tönkretételére irányuló gazdasági erőfeszítés, annál erősebb lesz a tőkések törekvése, hogy gazdasági erőfeszítéseiket *katonai* erőfeszítéssel páro-

sítva a csődbe kergessék vetélytársukat. Minél kevesebb ország maradt, amelyekbe éppoly előnyösen lehet tőkét kivinni, mint a gyarmatokba és a függő államokba, pl. Törökországba, annál *elkeseredettebb* az a harc, amely Törökország, Kína és más, hozzájuk hasonló államok leigázásáért és felosztásáért folyik, — *ezekben* az esetekben ugyanis a finánctőkés háromszor akkora profitot vág zsebre, mint ha szabad, önálló és civilizált országba, pl. az Amerikai Egyesült Államokba viszi ki tőkéjét. Ezt mondja a finánctőke és imperializmus korszakáról szóló gazdasági elmélet. Ezt mondják a tények. Kautsky azonban mindent sekélyes, nyárspolgári „morállá“ változtat: nem érdemes olyan nagyon heveskedni vagy éppenséggel háborúskodni Törökország felosztásáért, vagy India meghódításáért, mert hiszen „ez úgysem lesz tartós“, meg különben is jobb lenne a kapitalizmust békésen fejleszteni... Magától értetődik, még jobb lenne, ha a munkabérek emelése útján fejlesztenék a kapitalizmust és bővítenék a piacot: ez teljesen „elképzelhető“ és a finánctőkéseknek ilyen szellemben a lelkére hatni — a legmegfelelőbb téma egy papi prédikációra... A derék Kautsky majdnem teljesen meggyőzte és rábeszélte a német pénzembereket, hogy a gyarmatokért nem érdemes Angliával háborúskodni, mert a gyarmatok úgyis nagyon hamar fel fognak szabadulni!..

Anglia egyiptomi kivitele és behozatala 1872-től 1912-ig lassabban növekedett, mint Anglia egész kivitele és behozatala. A „marxista“ Kautsky ebből a következő okulást vonja le: „semmi okunk sincs feltételezni, hogy az Egyiptommal való kereskedelem, csupán a gazdasági tényezők befolyása alatt, Egyiptom katonai megszállása nélkül, kevésbbé növekedett volna“ (72. old.). „A tőke terjeszkedési törekvéseit“ „*legjobban* nem az imperializmus erőszakos módszereivel, hanem a *békés demokráciával* lehet előmozdítani“ (70. old.).

Milyen rendkívül komoly, tudományos, „marxista“ elemzés! Mily nagyszerűen „korrigálta ki“ Kautsky az ostoba történelmet, „bebizonyította“, hogy az angoloknak egyáltalán nem kellett volna Egyiptomot elhódítani a franciáktól, a német pénzembereknek pedig egyáltalán nem volt érdemes háborút kezdeni és más rendszabályok-

kal egyetemben megszervezni a török hadjáratot abból a célból, hogy az angolokat kiűzzék Egyiptomból! Mindez csak félreértés és semmi más — az angolok még nem jöttek rá, hogy „legjobb“ lenne, ha lemondanának az Egyiptommal szemben alkalmazott erőszakról és áttérnének a „békés demokráciára“ (*Kautsky szerint* a tőkekivitel fokozása érdekében!)...

„Természetesen illúzió volt a szabadkereskedelem polgári hívei részéről, amikor azt hitték, hogy a szabadkereskedelem kiküszöböli a kapitalizmusszülte gazdasági ellentéteket. Erre sem a szabadkereskedelem, sem a demokrácia nem képes. De valamennyiünk érdeke, hogy ezeknek az ellentéteknek a harca olyan formákban menjen végbe, amelyek a dolgozó tömegeknek a legkevesebb szenvedést okozzák és a legkevesebb áldozatot követelik tőlük...“ (73. old.).

Uram, segíts! Uram, irgalmazz! Mi a filiszter? — kérdezte Lassalle — és a költő ismert szavaival felelt: „a filiszter üres bél, csupa rettegés és remény, hogy isten irgalmazzon[100].“

Kautsky hallatlanul prostituálta a marxizmust és valóságos pappá vedlett át. A pap *rábeszélni* igyekszik a tőkéseket, hogy térjenek át a békés demokráciára — és ezt dialektikának nevezi; ha kezdetben szabadkereskedelem volt, majdpedig monopólium és imperializmus, akkor miért ne lehetne „ultraimperializmus“ és utána megint szabadkereskedelem? A pap azzal *vigasztalja* az elnyomott tömegeket, hogy megcsillogtatja előttük az „ultraimperializmus“ áldásait, noha ez a pap még azt se meri állítani, hogy ez az „ultraimperializmus“ „megvalósítható-e“! Feuerbach, azokkal szemben, akik azzal érveltek a vallás mellett, hogy megvigasztalja az embert, joggal hangsúlyozta a vigasztalás reakciós jelentőségét: aki a rabszolgát vigasztalja, ahelyett hogy felkelésbe vinné a rabszolgaság ellen, az a rabszolgatartókat segíti.

Minden elnyomó osztálynak, uralma fenntartása érdekében, két társadalmi funkcióra van szüksége: a hóhér és a pap funkciójára. A hóhérnak el kell fojtania az elnyomottak tiltakozását és felháborodását. A papnak vigasztalnia kell az elnyomottakat, ecsetelnie kell előttük a

szenvedések és áldozatok enyhülésének távlatait az osztályuralom fenntartása mellett (ezt különösen könnyű megtenni akkor, ha az ember nem kezeskedik arról, hogy ezek a távlatok „megvalósulhatnak“ . . .), hogy ilymódon kibékítse őket az osztályuralommal, távoltartsa őket a forradalmi akcióktól, megtörje forradalmi szellemüket, kiölje belőlük a forradalmi akaratot. Kautsky a legundorítóbb és legbárgyúbb ellenforradalmi elméletté, a legszenynyesebb papi maszlaggá változtatta a marxizmust.

Kautsky 1909-ben, „A hatalomhoz vezető út“ c. brosúrájában megállapítja a kapitalizmus ellentéteinek senki által meg nem cáfolt és megcáfolhatatlan kiéleződését, megállapítja a háborúk és forradalmak korszakának, egy újabb „forradalmi időszaknak“ a közeledését. Nem lehetséges többé — mondja Kautsky — „időelőtti“ forradalom, és „ügyünk egyenes elárulásának“ nevezi, ha felkelés esetén nem akarunk a győzelem lehetőségével számolni, noha a harc előtt a vereség lehetőségét sem szabad tagadni.

Kitört a háború. Az ellentétek *még jobban* kiéleződtek. A tömegek szenvedése óriási méreteket öltött. A háború elhúzódik és színtere egyre szélesedik. Kautsky egyik brosúrát a másik után írja, alázatosan teljesíti a cenzor parancsait, nem közöl adatokat az országok kifosztásáról és a háború borzalmairól, a hadiszállítók botrányos profitjairól, a drágaságról, a mozgósított munkások „hadi rabszolgaságáról“, ehelyett azonban vigasztalja, egyre vigasztalja a proletariátust — olyan idők háborúinak példáival, amelyekben a burzsoázia forradalmi vagy haladó szerepet töltött be, amikor „maga Marx“ is egyik vagy másik burzsoázia győzelmét kívánta, vigasztalja a proletariátust számsorokkal és számoszlopokkal, amelyeknek rendeltetése bebizonyítani azt, hogy a kapitalizmus gyarmatok és rablás, háborúk és fegyverkezés nélkül is „lehetséges“, és hogy a „békés demokráciának“ nagy előnyei vannak. Minthogy Kautsky nem meri tagadni, hogy a tömegek szenvedése fokozódik és hogy itt a szemünk előtt valóban kialakult a forradalmi helyzet (de erről nem szabad beszélni! a cenzúra nem engedélyezi . . .), lakájkodik a burzsoázia és az opportunisták előtt, amikor az új szakasz olyan harci formáinak „távlatát“ ecseteli (a „megvalósíthatóságukért“

persze nem kezeskedik), amelyek majd „kevesebb“ „áldozatot és szenvedést“ követelnek... Teljesen igaza van Fr. Mehringnek és Rosa Luxemburgnak, amikor Kautskyt prostituáltnak (Mädchen für alle) nevezik.

* * *

Oroszországban 1905 augusztusában forradalmi helyzet volt. A cár megígérte a Buligin-dumát, hogy „megvigasztalja“ a forrongó tömegeket. A buligini törvénytanácskozói rendszert „ultraönkényuralomnak“ lehetne nevezni, ha „ultraimperializmusnak“ nevezhető az, hogy a finánctőkések lemondanak a fegyverkezésről és egyességet kötnek a „tartós béke“ biztosítására. Tegyük fel egy pillanatra, hogy a világ száz legnagyobb, száz és száz óriási vállalatban „egybefonódott“ finánctőkése holnap *megígéri* a népeknek, hogy a háború után síkra fog szállni a leszerelésért (ezt azért tesszük fel egy pillanatra, hogy követhessük a Kautsky bárgyú elméletéből folyó politikai következtetéseket). Még ebben az esetben is a proletariátus határozott elárulása volna, ha a proletariátust lebeszélnénk a forradalmi akciókról, amelyek nélkül minden ígéret, minden szép távlat csak délibáb.

A háború nemcsak óriási profitot hajtott a tőkésosztálynak, nemcsak újabb fosztogatások (Törökország, Kína stb.), újabb milliárdos megrendelések, újabb jólkamatozó kölcsönök nagyszerű távlatával kecsegtette. Ez mind kevés. A háború ezenfelül még nagy politikai előnyöket is nyujtott a tőkés osztálynak, mert megbontotta és korrumpálta a proletariátust. Kautsky elősegíti ezt a korrumpálódást és szentesíti a harcoló proletárok nemzetközi *szakadását* a „saját“ nemzetének opportunistáival, a Südekumokkal való *egység nevében!* És akadnak emberek, akik nem értik, hogy a régi pártok egységének jelszava a nemzeti proletariátusnak saját nemzeti burzsoáziájával való „egységét“ és a különböző nemzetek proletariátusának *szakadását* jelenti...

VI

Már megírtam a fenti sorokat, amikor megjelent a „Neue Zeit“ május 28-i (9.) száma, melyben Kautsky befejezi a „Szociáldemokrácia csődjéről“ szóló fejtegetéseit (a Cunownak adott válasz 7. §-a). Kautsky itt a szociálsovinizmus védelmében elhangzott valamennyi régi és új álokoskodását a következőképpen foglalta egybe és összegezte:

„Egyszerűen nem igaz, hogy a háború tisztán imperialista háború; nem igaz, hogy a háború kitörésekor ez volt az alternatíva: imperializmus vagy szocializmus; nem igaz, hogy Németország, Franciaország, és sok tekintetben Anglia szocialista pártjai és proletár tömegei gondolkodás nélkül, csupán egy maroknyi parlamenti képviselő felhívására, az imperializmus karjaiba vetették magukat, elárulták a szocializmust és ilymódon olyan összeomlás okozói voltak, amely példátlanul áll az egész történelemben.“

Új álokoskodás és a munkások új becsapása: a háború, lám, nem „tisztán“ imperialista háború!

A mostani háború jellegének és jelentőségének kérdésében Kautsky meglepően ingadozik, és emellett ez a pártvezér éppoly óvatosan, mint a tolvaj, aki kerüli utolsó lopásának helyét, állandóan megkerüli a bázeli és chemnitzi kongresszus pontos és hivatalos nyilatkozatait. Kautsky 1915 februárjában, a „Nemzeti állam stb.“ c. brosúrájában azt állította, hogy a háború „végső fokon mégiscsak imperialista háború“ (64. old.). Most pedig újabb megszorítással áll elő; nem *tisztán* imperialista háború — hát még miféle?

Kiderül, hogy a háború még — nemzeti háború! Kautsky ezt az égbekiáltó dolgot a következő „plehanovi“ ál-dialektika segítségével eszelte ki:

„A mostani háború nemcsak az imperializmus gyermeke, hanem az orosz forradalomé is.“ Ő, Kautsky, már 1904-ben megjósolta, hogy az orosz forradalom új formában feltámasztja a pánszlávizmust, hogy „egy demokratikus Oroszország az Ausztria és Törökország területén élő szlávoknak a nemzeti függetlenség kivívására irányuló törekvését hatalmas mértékben fogja fokozni ... Akkor a lengyel kérdés is újból napi-

rendre kerül ... Akkor Ausztria széthullik, mert a cárizmus összeomlásával összetörik az a vasabroncs, amely ma még összetartja a széthúzó elemeket" (ezt az utóbbi mondatot most maga Kautsky idézi 1904-ben megjelent cikkéből) ... „Az orosz forradalom ... hatalmas lökést adott a Kelet nemzeti törekvéseinek ... az európai problémákat ázsiai problémákkal tetézte. *Ezek a problémák a mostani* háború alatt feltartóztathatatlanul mind felszínre törnek és döntően befolyásolják a *nép*tömegeket, közöttük a *proletár*tömegek hangulatát, míg az uralkodó osztályokban az imperialista tendenciák vannak túlsúlyban" (273. old.; a mi aláhúzásunk).

Íme a marxizmus prostituálásának újabb példája! *Mivel* a „demokratikus Oroszország" Európa keletén olthatatlan szabadságvágyat ébresztene a nemzetekben (ami vitathatatlan), *ezért* a mostani háború, amely egyetlenegy nemzetet sem szabadít fel, sőt ellenkezőleg, bármi lesz is a kimenetele, sok nemzetet leigáz, nem *tisztán* imperialista háború. *Mivel* a „cárizmus összeomlása" a nemzeti szerkezeténél fogva antidemokratikus Ausztria széthullását jelentené, *ezért* az átmenetileg megerősödött ellenforradalmi cárizmus, amely kirabolja Ausztriát és *még elviselhetetlenebb* igát hoz Ausztria nemzeteinek nyakára — nem tisztán imperialista, hanem bizonyos mértékben nemzeti jelleget kölcsönzött a „mostani háborúnak". *Mivel* az „uralkodó osztályok" az imperialista háború nemzeti céljairól szóló mesékkel becsapják a bárgyú nyárspolgárokat és a sötétségben tartott parasztokat, *ezért* a tudomány emberének, a „marxizmus" tekintélyének, a II. Internacionále képviselőjének joga van arra, hogy a tömegekkel elhitesse ezt a csalást a következő „formulával": az uralkodó osztályok tendenciái imperialista tendenciák, de a „nép" és a proletár tömegek törekvései „nemzeti" törekvések.

A dialektikát a legaljasabb, a leghitványabb álokoskodássá torzítják el!

A nemzeti elemet a mostani háborúban *csak* Szerbiának Ausztria elleni háborúja képviseli (amit egyébként pártunk berni tanácskozása is hangsúlyozott)*. Csak Szerbiában és a szerbek körében látunk sok év óta folyó és a

* Lásd ebben a kötetben 151. old. — *Szerk.*

„néptömegek“ millióit átfogó nemzeti szabadságmozgalmat, amelynek „folytatása“ Szerbia háborúja Ausztria ellen. Ha ez a háború elszigetelten folynék, vagyis, ha nem kapcsolódnék egybe az európai háborúval, Anglia, Oroszország stb. önző és rabló céljaival, akkor minden szocialista *köteles* volna a szerb *burzsoázia* sikerét kívánni — ez az egyetlen helyes és abszolút elkerülhetetlen következtetés, amelyet a mostani háború nemzeti mozzanatából le kellene vonni. De Kautsky, a szofista, aki most az osztrák burzsoák, klerikálisok és tábornokok szolgálatában áll, nem ezt a következtetést vonja le!

Továbbá. Marx dialektikája, mely a tudományos evolúciós módszer legmagasabb foka, tiltja a tárgy elszigetelt, vagyis egyoldalú és eltorzított, kiforgatott vizsgálatát. A szerb-osztrák háború nemzeti mozzanatának nincs és nem is lehet *semilyen* komoly jelentősége az általános európai háborúban. Ha Németország győz, megfojtja Belgiumot, Lengyelország és talán Franciaország egy részét stb. Ha Oroszország győz, megfojtja Galíciát, Lengyelország még egy részét, Örményországot stb. Ha a háború „döntetlennel“ végződik, megmarad a régi nemzeti elnyomás. Szerbia szempontjából, azaz a mostani háború résztvevőinek egy századrésze szempontjából a háború a burzsoá szabadságmozgalom „politikájának folytatása“. Kilencvenkilenc századrésze szempontjából a háború az imperialista politikának, vagyis az elaggott, a nemzeteket csak züllesztení, de nem felszabadítani képes burzsoázia politikájának a folytatása. A hármas antant, amely „felszabadítja“ Szerbiát, a szerb szabadság érdekeit *eladja* az olasz imperializmusnak, amely segít Ausztria kirablásában.

Mindez közismert. És Kautsky mindezt lelkiismeretlenül meghamisította, hogy az opportunistákat igazolja. Sem a természetben, sem a társadalomban *nincsenek* és nem is lehetnek „tiszta“ jelenségek — ezt tanítja Marx dialektikája, amely kimutatja, hogy maga a tisztaság fogalma nem egyéb, mint a tárgyat nem minden oldaláról, nem egész bonyolultságában átfogó emberi megismerés bizonyos egyoldalúsága, szűk volta. Sehol sincs és nem is lehet „tiszta“ kapitalizmus, mindig hol hűbéri, hol kispolgári, hol más egyéb elemekkel *keveredik*. Ezért végtelenül korlátolt betűrágó,

csűrő-csavaró és csaló az, aki azzal hozakodik elő, hogy a háború nem „tisztán“ imperialista háború, mikor arról van szó, hogy az imperialisták, akik tudatosan takargatják pőre rabló céljaikat, „nemzeti“ frazeológiával, hajmeresztő módon becsapják a „néptömegeket“. Éppen az a dolog lényege, hogy Kautsky *támogatja* az imperialistákat a nép becsapásában, amikor azt mondja, hogy a nemzeti problémák döntően befolyásolták „a néptömegek, tehát a proletártömegek“ hangulatát, *míg* az uralkodó osztályoknál az „imperialista tendenciák“ vannak túlsúlyban (273. old.), és ezt azzal „támasztja alá“, hogy látszólag dialektikusan a „valóság végtelen változatosságára“ hivatkozik (274. old.). Kétségtelen, hogy a valóság végtelenül változatos; ez szent igaz! De az is kétségtelen, hogy ebben a végtelen változatosságban különösen két fő mozzanat domborodik ki élesen: az egyik a háború objektív tartalma, az imperialista „politika folytatása“, vagyis az, hogy a „nagyhatalmak“ kivénhedt burzsoáziája (és kormányaik) folytatják a más nemzetek kifosztását; a másik a túlsúlyban levő „szubjektív“ ideológia, a tömegek elbolondítása céljából terjesztett „nemzeti“ frázisok halmaza.

Már láttuk Kautskynak azt a régi s újból meg újból ismételgetett álokoskodását, hogy a „baloldaliak“ szerint a „háború kitörésekor“ ez volt az alternatíva: imperializmus vagy szocializmus. Ez szemérmetlen ferdítés, mert Kautsky kitűnően tudja, hogy a baloldaliak *más* alternatíváról beszéltek: vagy az imperialista rabláshoz és csaláshoz csatlakozik a párt, vagypedig forradalmi akciókat hirdet és készít elő. Kautsky azt is tudja, hogy *csak* a cenzúra védi őt, csak a cenzúra gátolja a németországi „baloldaliakat“ abban, hogy leleplezzék Kautsky ostoba meséjét, amelyet azért terjeszt, hogy lakájszolgálatokat tegyen a Südekumoknak.

Ami pedig a „proletártömegek“ és a „maroknyi parlamenti képviselő“ egymáshoz való viszonyát illeti, Kautsky egy agyoncsépelt ellenvetéssel érvel:

„Hagyjuk a németeket, nehogy azt higgye valaki, hogy saját magunkat védelmezzük; de ki állíthatja komolyan, hogy olyan emberek, mint Vaillant és Guesde, Hyndman és Plehanov egyszerre imperialistákká lettek és elárulták a szocializ-

must? Hagyjuk a parlamenti képviselőket és az »instanciákat«" ... (Kautsky nyilván Rosa Luxemburg és Fr. Mehring folyóiratára, az „Internationalé"-ra céloz, amelyben megérdemelt megvetéssel szólnak az instanciák, vagyis a német szociáldemokrata párt hivatalos vezető elemeinek, Központi Bizottságának — „Vorstand"-jának —, parlamenti frakciójának stb. politikájáról) — ... „de ki meri azt állítani, hogy egy maroknyi parlamenti képviselő parancsa elegendő ahhoz, hogy négymillió osztálytudatos német proletár 24 óra alatt jobbra forduljon és szembehelyezkedjék eddigi céljaival? Ha ez igaz volna, akkor ez nemcsak pártunk, hanem a *tömeg* borzasztó összeomlásáról is tanuskodnék (Kautsky aláhúzása). Ha a tömeg ilyen gyengeakaratú juhnyáj volna, akkor eltemettethetnők magunkat" (274. old.).

A politikában és a tudományokban oly nagytekintélyű Karl Kautsky már eltemette magát magatartásával és szánalmas kibúvóival. Aki nem érti, vagy legalább nem érzi ezt, az reménytelenül elveszett a szocializmus számára; és éppen ezért az az egyedül helyes hang, amelyet Mehring, Rosa Luxemburg és hívei ütöttek meg, amikor az „Internationalé"-ban Kautskyról és társairól mint a legmegvetendőbb alakokról beszélnek.

Gondolják csak meg: a háború kérdésében valamelyest szabadon (azaz anélkül, hogy azonnal el ne fogták és kaszárnyába ne hurcolták volna, anélkül, hogy közvetlenül ne fenyegette volna az agyonlövetés veszélye) *kizárólag* csak egy „maroknyi parlamenti képviselő" (ők szabadon szavaztak és nyugodtan nem-mel is szavazhattak volna — ezért még Oroszországban sem romboltak szét semmit, nem vertek meg, még csak le sem tartóztattak senkit), egy maroknyi hivatalnok, ujságíró stb. nyilvánít*hatta* álláspontját. Kautsky most nagylelkűen a *tömegekre* hárítja ennek a társadalmi *rétegnek* az árulását és gerinctelenségét, pedig ugyanez a Kautsky volt az, aki éveken át nagyon sokszor írt ennek a rétegnek az opportunizmus taktikájával és ideológiájával való *kapcsolatáról*! A tudományos kutatás és különösen a marxi dialektika legelső és legfőbb szabálya azt követeli az írótól, hogy a szocializmuson belüli *irányzatok* mai harcát — annak az irányzatnak harcát, amely árulásról beszél, kiabál és az árulás láttán félreveri a haran-

got, és azét az irányzatét is, amely nem látja az árulást — azzal a harccal való *összefüggésében* vizsgálja, amely ezelőtt *évtizedeken át* folyt. Kautsky egy árva szót sem szól erről, még csak fel sem akarja vetni az irányzatok és *áramlatok* kérdését. A mai napig voltak áramlatok, most már nincsenek többé! Most csak nagynevű „tekintélyek" vannak, akiket mindenkor ütőkártyának használnak fel a lakájlelkek. Nagyon előnyös egymásra hivatkozni és baráti módon egymás „bűneit" takargatni, hiszen kéz kezet mos. Milyen opportunizmusról lehet itt szó — kiáltott fel L. Martov Bernben tartott előadásában (lásd „Szocial-Demokrat" 36. sz.), amikor Guesde-ről, Plehanovról, Kautskyról beszélünk! Legyünk óvatosabbak, amikor olyan embereket vádolunk opportunizmussal, mint Guesde — írta Akszelrod („Golosz" 86. és 87. sz.). Nem akarok mentegetőzni — dupláz rá Berlinben Kautsky —, de... Vaillant és Guesde, Hyndman és Plehanov, mégiscsak! A kakuk azért dícséri a kakast, mert a kakas is dícséri a kakukot.

Kautsky lakáji buzgalmában még Hyndman-nak is kezet csókolt, amikor úgy tüntette fel őt, mint aki csak tegnap szegődött az imperializmushoz. Pedig ugyanabban a „Neue Zeit"-ben és az egész világ számos szociáldemokrata lapjában már *éveken át* úgy írtak Hyndmanról, mint aki átszökött az imperializmus táborába! Ha Kautsky lelkiismeretesen érdeklődött volna az általa említett *személyek* politikai életrajza iránt, akkor fel kellett volna idéznie emlékezetébe, vajjon nem voltak-e olyan vonások és események e személyek életében, amelyek nem „egy nap alatt", hanem évtizedeken át előkészítették az imperializmus táborába való átállásukat, vajjon nem volt-e Vaillant a jaurèsisták, Plehanov a mensevikek és likvidátorok foglya? vajjon nem posványosodott-e el mindenki szemeláttára Guesde *irányzata* a „Socialisme"-ban[101], ebben a mintaszerűen élettelen, tehetségtelen guesdista folyóiratban, amely egyetlenegy fontos kérdésben sem tudott önálló álláspontot elfoglalni? vajjon nem árult-e el Kautsky is (fűzzük hozzá azok számára, akik őt is — teljesen jogosan — egysorba állítják Hyndmannal és Plehanovval) gerinctelenséget a millerandizmus kérdésében, a bernsteinizmus ellen indított harc kezdetén stb.?

De Kautskynál a legcsekélyebb nyomát sem látjuk annak, hogy az említett vezérek életrajzának tudományos megvizsgálása iránt érdeklődnék. Kautsky még csak kísérletet sem tesz annak megvizsgálására, hogy vajjon ezek a vezérek *saját* érveikkel védik-e most magukat, avagy azzal, hogy szajkómódra ismételgetik az opportunisták és a burzsoák érveit? Vajjon azért van-e komoly politikai jelentősége e vezérek cselekedeteinek, mert különös befolyással bírnak, vagypedig azért, mert egy idegen, valóban „befolyásos" és a katonai szervezettől támogatott áramlathoz, mégpedig burzsoá áramlathoz csatlakoztak? Kautskynak eszeágában sincs megvizsgálni ezt a kérdést, neki csak arra van gondja, hogy port hintsen a tömegek szemébe, elkábítsa őket tekintélyes nevek csengésével, meggátolja őket abban, hogy a vitás kérdést világosan napirendre tűzzék és minden részletében megvitassák*.

...„négymilliós tömeg egy maroknyi parlamenti képviselő parancsára jobbra fordult" ...

Ahány szó, annyi valótlanság. A német pártszervezetben nem 4, hanem 1 millió tag volt, és ennek a tömegszervezetnek (mint minden szervezetnek) egységes akaratát *csak* politikai központja, az a „maroknyi" ember fejezte ki, akik elárulták a szocializmust. Ezt a maroknyi embert kérdezték meg, őket hívták szavazni, ők szavazhattak, ők írhattak cikkeket stb. A tömegeket nem kérdezték. Őket nemcsak nem engedték szavazni, de soraikat is megbontották és nem egy maroknyi parlamenti képviselő, hanem a katonai hatóságok „*parancsára*" vonultatták be őket.

---

* Kautskynak Vaillant-ra és Guesde-re, Hyndmanra és Plehanovra való hivatkozása még más tekintetben is jellemző. A nyilt imperialisták, mint Lensch és Haenisch (már nem is szólva az opportunistákról), politikájuk igazolása végett Hyndmanra és Plehanovra hivatkoznak. És *igazuk* van, ha rájuk hivatkoznak, *igazat* beszélnek, mert az ő politikájuk valóban egy és ugyanaz. Kautsky megvetéssel beszél Lensch-ről és Haenisch-ről, ezekről a radikálisokról, akik átpártoltak az imperializmushoz. Kautsky hálát ad istennek, hogy nem hasonlít ezekhez a vámszedőkhöz, hogy nem ért egyet velük, hogy forradalmár maradt — ennek fele se tréfa! Holott *valójában* Kautskynak is ugyanaz az álláspontja. Kautsky, a képmutató soviniszta, émelygős frázisaival sokkal visszataszítóbb, mint David és Heine, Lensch és Haenisch, ezek a szókimondó soviniszták.

A katonai szervezet készen állott, abban a vezérek nem követtek el árulást, ez a szervezet *egyénenként* hívta be a „tömeget“, azzal az ultimátummal: vagy bevonulsz (vezéreid tanácsára), vagypedig — golyó. A tömeg nem cselekedhetett szervezetten, mert a korábban létrehozott szervezet, mely a Legienek, Kautskyk, Scheidemannok „maroknyi“ csoportjában testesült meg, elárulta a tömeget, egy *új* szervezet megteremtéséhez pedig idő kell, szilárd elhatározásra van szükség, hogy félrelökjék a régi, rothadt, idejétmúlt szervezetet.

Kautsky, hogy ellenfeleit, a baloldaliakat megsemmisítse, azt a badarságot varrja a nyakukba, hogy szerintük a „tömegeknek“ — „válaszul“ a háborúra — „24 óra alatt“ forradalmat kellett volna csinálniok, az imperializmus ellen be kellett volna vezetniök a „szocializmust“, mert ha a „tömegek“ ezt nem teszik meg, azzal „jellemgyengeségükről és árulásukról“ tesznek tanubizonyságot. Ezzel a sületlenséggel eddig csak az együgyű burzsoá és rendőri könyvecskék szerkesztői szokták „megsemmisíteni“ a forradalmárokat, most pedig Kautsky büszkélkedik vele. Kautsky baloldali ellenfelei igen jól tudják, hogy forradalmat nem lehet „csinálni“, hogy a forradalmak az objektíve (a pártok és osztályok akaratától függetlenül) megérett válságokból és történelmi fordulatokból *fejlődnek ki*, hogy a tömegeknek szervezet nélkül nincs egységes akaratuk, hogy a centralizált államok erős, terrorista, katonai szervezete elleni harc — nehéz és hosszantartó dolog. A tömegek *semmit sem tehettek*, amikor a kritikus pillanatban vezéreik elárulták őket; de a „maroknyi“ vezér *nyugodtan* szavaz*hatott* és köteles is lett volna a hadihitelek ellen szavazni, a „polgárbéke“ és a háború igazolása ellen síkraszállni, *saját* kormánya veresége mellett állástfoglalni, nemzetközi apparátust teremteni annak propagálására, hogy az ellenséges katonák a lövészárkokban barátkozzanak, illegális irodalmat szervezni* annak hirdetésére, hogy forradalmi akciókra kell áttérni stb.

---

* Egyébként e célból, amikor megtiltották, hogy a lapok osztálygyűlöletről és osztályharcról írjanak, válaszul egyáltalán nem kellett okvetlenül beszüntetni *minden* szociáldemokrata lapot. Elfogadni ezt a tilalmat és nem írni az osztálygyűlöletről és osztály-

Kautsky nagyon jól tudja, hogy a német „baloldaliak" éppen ilyen, vagy helyesebben: *hasonló* akciókra gondolnak és hogy a hadicenzúra miatt lehetetlen azokról *egyenesen*, nyiltan beszélni. Kautsky, aki mindenáron védeni akarja az opportunistákat, példátlan aljasságra ragadtatja magát, amikor a katonai cenzorok háta mögé bújva, nyilvánvaló badarságot fog rá a baloldaliakra, abban a biztos tudatban, hogy a cenzorok úgyis megvédik őt a leleplezéstől.

VII

Hogyan *történhetett* meg, hogy a II. Internacionále legtekintélyesebb képviselői elárulták a szocializmust? Ezt a komoly, tudományos és politikai kérdést Kautsky tudatosan, mindenféle fogással megkerülte és ezzel nagy örömet szerzett az opportunistáknak.

Ezt a kérdést természetesen nem mint az egyes tekintélyek életrajzi kérdését vetjük fel. Jövendő életrajzírói a kérdésnek majd ezt az oldalát is megvizsgálják, a szocialista mozgalmat azonban most nem ez érdekli, hanem a szociálsoviniszta *áramlat* történelmi eredetének, feltételeinek, jelentőségének és erejének a tanulmányozása. 1) Honnan ered a szociálsovinizmus? 2) honnan merítette erejét? 3) hogyan kell ellene harcolni? Csakis így lehet komolyan feltenni a kérdést, aki viszont a „személyekre" tereli a kérdést, az gyakorlati szempontból nézve, csak szofista módra csűr-csavar, kibúvót keres.

Ha felelni akarunk az első kérdésre, meg kell vizsgálnunk 1) nincs-e *összefüggésben* a szociálsovinizmus eszmei-politikai tartalma a szocializmus valamely korábbi áramlatával? 2) a szocialistáknak jelenlegi, a tényleges politikai

---

harcról, miként azt a „Vorwärts" tette — aljasság és gyávaság volt. A „Vorwärts" *politikailag* meghalt, amikor ezt tette. L. Martovnak igaza volt, amikor ezt leszögezte. De a legális lapokat fenn lehet tartani, azzal a kijelentéssel, hogy azok nem párt- és *nem szociáldemokrata* lapok, hanem egyszerűen a munkások egy részének technikai szükségleteit szolgáló, vagyis *nem politikai lapok*. Illegális szociáldemokrata irodalom, amely a háborút *politikailag értékeli* és legális munkásirodalom, amely *nem értékeli* politikailag a háborút, nem mond valótlanságot, de hallgat az igazságról — miért nem volna ez lehetséges?

csoportosulások szempontjából való megoszlása a szociálsovinizmus ellenfeleire és védőire hogyan viszonylik a korábbi, történelmileg ezt megelőző megoszlásokhoz?

A szociálsovinizmus azt jelenti, hogy a mostani imperialista háborúban elismerik a haza védelmének eszméjét, helyeslik a szocialistáknak „saját“ országuk burzsoáziájával és kormányaival kötött szövetségét ebben a háborúban, lemondanak a „saját“ burzsoáziájuk ellen irányuló proletár-forradalmi akciók hirdetéséről és támogatásáról stb. Egészen nyilvánvaló, hogy a szociálsovinizmus alapvető eszmei-politikai tartalma mindenben fedi az opportunizmus alapelveit. Ez *egy és ugyanaz* az áramlat. A szociálsovinizmus nem egyéb, mint opportunizmus az 1914—1915-ös háború viszonyai között. Az opportunizmus veleje az osztályok együttműködésének eszméje. A háború végképpen kifejleszti ezt az eszmét, amennyiben annak mindennapi tényezőit, ösztönzőit több rendkívüli tényezővel és ösztönzővel tetézi, a kispolgári és szétforgácsolt tömeget különleges fenyegetésekkel és erőszakkal kényszeríti a burzsoáziával való együttműködésre: ez a körülmény természetszerűen növeli az opportunizmus híveinek körét, teljesen megmagyarázza sok tegnapi radikálisnak az opportunizmus táborába való átszökését.

Az opportunizmus azt jelenti, hogy a munkások elenyésző kisebbségének átmeneti érdekeiért feláldozzák a tömeg életbevágó érdekeit, vagy másszóval: az opportunizmus a munkások egy részének a burzsoáziával, a proletariátus zöme ellen kötött szövetsége. A háború különösen szembeszökővé és kényszerűvé teszi ezt a szövetséget. Az opportunizmust évtizedeken át szülték és táplálták a kapitalizmus ama fejlődési korszakának sajátosságai, amikor a kiváltságos munkások rétegének viszonylag békés és kulturális léte „elburzsoásította“ őket, amikor a nemzeti tőke a maga profitjából morzsákat juttatott nekik, elválasztotta őket a kifosztott és nyomorban sínylődő tömeg szenvedéseitől, nélkülözéseitől és elszigetelte őket a tömeg forradalmi hangulatától. Az imperialista háború ennek a helyzetnek közvetlen folytatása és betetőzése, mert ez a háború a nagyhatalmi nemzetek *kiváltságaiért*, a gyarmatok újrafelosztásáért, más nemzetek fölötti uralmáért folyik. Meg-

védeni és állandósítani a kispolgárok „legfelsőbb rétegének" vagy a munkásosztály arisztokráciájának (és bürokráciájának) kiváltságos helyzetét — ez a kispolgári-opportunista remények és az ilyen reményeknek megfelelő taktika természetes folytatása a háború idején, ez napjaink szociálimperializmusának gazdasági alapja*. És természetesen a megszokás ereje, a viszonylag „békés" fejlődés idejének gyakorlatához való gépies ragaszkodás, a nemzeti előítéletek, félelem az éles fordulatoktól, amelyekben nem is hisz-

* Néhány példa arra, hogy milyen nagy fontosságot tulajdonítanak az imperialisták és burzsoák a „nagyhatalmi" és nemzeti kiváltságoknak, melyekkel megbontják a munkások sorait és eltérítik őket a szocializmustól. Lucas, angol imperialista, „A Nagy Róma és a Nagy Britannia" (Oxford 1912) c. művében helyesli a színesbőrűek jogegyenlőtlenségét a mai Brit Birodalomban (96—97. old.) és megjegyzi: „Birodalmunkban, amikor a fehér munkások színesbőrűek mellett dolgoznak, nem mint társak dolgoznak együtt, hanem a fehér munkás inkább felügyelője a színesbőrűnek" (98. old.). — Erwin Belger, a szociáldemokrataellenes birodalmi szövetség volt titkára „A szociáldemokrácia a háború után" (1915) c. brosúrájában megdicséri a szociáldemokraták magatartását és kijelenti, hogy „tiszta munkáspárttá" (43. old.), „nemzeti", „német munkáspárttá" (45. old.) kell lenniök, amely nem hódol „internacionális, utópikus", „forradalmi" eszméknek (44. old.). — Sartorius von Waltershausen, német imperialista, a külföldi tőkebefektetésekről írt munkájában (1907) megfeddi a német szociáldemokratákat, mert nem méltatják figyelemre a gyarmati hódításokból eredő „nemzeti jólétet" (438. old.) és dicséri az angol munkásokat, akik „reálisan" gondolkodnak, pl. harcolnak a bevándorlás ellen. — Ruedorffer, német diplomata, a világpolitika alapelveiről írt könyvében kiemeli azt a közismert tényt, hogy a tőke nemzetközivé válása egyáltalában nem küszöböli ki a nemzeti tőkéknek a hatalomért, befolyásért, a „részvények többségéért" folyó éles harcát (161. old.) és hangsúlyozza, hogy ebbe a kiélesedett harcba a munkások is belesodródnak (175. old.). A szerző 1913 októberében fejezte be könyvét, melyben egész világosan arról beszél, hogy a „tőke érdekei" (157. old.) a mostani háborúk okai, hogy a „nemzeti tendencia" kérdése a szocializmus „tengelyévé" válik (176. old.), hogy a kormányoknak nincs mit félniök a szociáldemokraták nemzetközi manifesztációitól (177. old.), mert a szociáldemokraták valójában egyre nemzetibbek lesznek (103, 110, 176. old.). A nemzetközi szocializmus győzni fog, ha a munkásokat teljesen kivonja a nemzeti befolyás alól, mert erőszakkal egymagában semmit sem lehet elérni, — de vereséget fog szenvedni, ha a nemzeti érzés felülkerekedik (173—174. old.).

nek — mindezek a körülmények szintén erősítették mind az opportunizmust, mind a vele való kétszínű, gyáva megbékülést, amelyet úgy tüntettek fel, mintha az csak bizonyos időre szólna, mintha azt csak különös okokból és alkalomból tennék. A háború módosította az évtizedeken át kitenyésztett opportunizmust, magasabb fokra emelte, növelte árnyalatainak számát és változatosságát, megsokszorozta híveinek sorait, újabb szofizmák halmazával gazdagította érvelését, sok újabb patakot és eret ömlesztett be az opportunizmus fő áramlatába, de a fő áramlat nem tűnt el. Ellenkezőleg.

A szociálsovinizmus az az opportunizmus, amely annyira megérett, hogy ennek a burzsoá fekélynek *további* létezése szocialista pártokon belül lehetetlenné vált.

Azok, akik nem akarják meglátni a szociálsovinizmus és az opportunizmus legszorosabb és elválaszthatatlan kapcsolatát, egyes esetekkel és „különlegességekkel" érvelnek: ez és ez az opportunista — úgymond — internacionalista, ez és ez a radikális pedig soviniszta lett. Ez azonban egyáltalában nem komoly érv az *áramlatok* fejlődésének kérdésében. Először is, a munkásmozgalmon belüli sovinizmus és opportunizmus gazdasági alapja egy és ugyanaz: a proletariátus és a kispolgárság kisszámú, „saját" nemzeti tőkéje kiváltságaiból morzsákat élvező, felső rétegeinek szövetsége a proletártömegek, a dolgozók és általában az elnyomottak tömegei ellen. Másodszor, mindkét áramlat eszmei-politikai tartalma egy és ugyanaz. Harmadszor, a szocialistáknak régebbi, a II. Internacionále korszakát (1889—1914) jellemző megoszlása opportunista és forradalmi áramlatra, nagyjában és egészében *megfelel* az új, sovinisztákra és internacionalistákra való megoszlásnak.

Hogy meggyőződhessünk az utóbbi tétel helyességéről, szem előtt kell tartanunk azt a szabályt, hogy a társadalomtudományban (mint általában a tudományban) nem egyes esetekről, hanem *tömeg*jelenségekről van szó. Vegyünk 10 európai országot: Németországot, Angliát, Oroszországot, Olaszországot, Hollandiát, Svédországot, Bulgáriát, Svájcot, Franciaországot és Belgiumot. A nyolc első országban a szocialisták új megoszlása (az internacionalizmus kérdésében) megfelel a réginek (az opportunizmus kérdésé-

ben). Németországban a „Sozialistische Monatshefte“ c. folyóirat, mely az opportunizmus fellegvára volt, most a sovinizmus fellegvára lett. Az internacionalizmus eszméit a szélsőbaloldaliak támogatják. Angliában, a Brit Szocialista Pártnak mintegy $^{3}/_{7}$-e internacionalista (a legutóbbi adatok szerint 66-an szavaztak az internacionalista határozati javaslatra, 84-en pedig ellene), az opportunisták *blokkjának* pedig (Munkáspárt + Fábiánusok + Független Munkáspárt) valamivel *kevesebb* mint $^{1}/_{7}$-e internacionalista*. Oroszországban az opportunisták fő góca, a likvidátor „Nasa Zarja“, a soviniszták fő góca lett. Plehanov és Alekszinszkij inkább csak lármát csapnak, de mi már az 1910—1914-es évek tapasztalatából tudjuk, hogy az oroszországi tömegek között képtelenek rendszeres propagandát kifejteni. Oroszországban az internacionalisták fő magva a „pravdizmus“ és az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció, mint azoknak az öntudatos munkásoknak a képviselője, akik 1912 januárjában újjáteremtették a pártot.

Olaszországban Bissolati és társai merőben opportunista pártja most soviniszta lett. Az internacionalizmust a *munkás*párt képviseli. A munkás*tömegek* e mellett a párt mellett, az opportunisták, parlamenti képviselők, kispolgárok a sovinizmus mellett vannak. Olaszországban több hónapon át szabadon lehetett választani a két áramlat között és a választás nem véletlenül történt, hanem az egyszerű proletárok és a kispolgári rétegek osztályhelyzete közti különbségnek megfelelően.

Hollandiában Troelstra opportunista pártja általában békében él a sovinizmussal (ne tévesszen meg bennünket az, hogy a holland kispolgárok és nagyburzsoák különösen gyűlölik Németországot, amely a leginkább „elnyelheti“ őket). Következetes, őszinte, lángoló, meggyőződött inter-

* Rendszerint a „Független Munkáspártot“ *egymagában* hasonlítják össze a „Brit Szocialista Párttal“. Ez helytelen. Nem a szervezeti formákat, hanem a dolog lényegét kell nézni. Vegyük a napilapokat: *két* napilap volt — az egyik („Daily Herald“) a Brit Szocialista Párt, a másik („Daily Citizen“) az opportunista blokk lapja. A napilapok tükrözik a valóságos propaganda-, agitációs és szervező munkát.

nacionalisták csak a Gorter és Pannekoek vezetése alatt álló marxista pártból kerültek ki. Svédországban Branting, az opportunisták vezére, felháborodik azon, hogy a német szocialistákat árulással vádolják; ezzel szemben Hőglund, a baloldaliak vezére, kijelenti, hogy hívei között vannak, akik ezt a vádat igenis jogosnak tartják (lásd „Szocial-Demokrat“ 36. sz.). Bulgáriában az opportunizmus ellenfelei, a „tyesznyakok“, lapjukban (a „Novo Vreme“-ben[102]) azzal vádolják a német szociáldemokratákat, hogy „disznóságot csinálnak“. Svájcban az opportunista Greulich hívei készek a német szociáldemokratákat igazolni (lásd lapjukat, a zürichi „Volksrecht“-et), viszont a sokkal radikálisabb R. Grimm hívei a „Berner Tagwacht“-ot a német baloldaliak szócsövévé tették. A 10 ország közül csak kettő — Franciaország és Belgium — kivétel, de tulajdonképpen itt sem hiányzanak az internacionalisták, csak (részben teljesen érthető okokból) rendkívül gyengék, bágyadtak; ne felejtsük el, hogy a „L'Humanité“-ban maga Vaillant elismerte, hogy olvasóitól internacionalista irányzatú leveleket kap, de *egyet sem* közölt teljesen!

Nagyjában tehát, ha az áramlatokat és irányzatokat nézzük, meg kell állapítanunk, hogy az európai szocializmusnak éppen az opportunista szárnya volt az, amely elárulta a szocializmust és átpártolt a sovinizmushoz. Honnan merítette ez a szárny az erejét, miért volt látszólag mindenható a hivatalos pártokban? Kautsky, aki kitűnően tud történelmi kérdéseket megvilágítani, különösen, ha az ókori Rómáról és más efféle, a lüktető élettől távolálló témákról van szó — most, amikor a kérdés őrá magára vonatkozik, képmutatóan úgy tesz, mintha nem is értené a kérdést. De a dolog a napnál is világosabb. Az opportunistáknak és sovinisztáknak ilyen óriási erőt a burzsoáziával, a kormányokkal és vezérkarokkal kötött *szövetségük* adott. Nálunk, Oroszországban, nagyon gyakran megfeledkeznek erről és úgy vélekednek, hogy az opportunisták a szocialista pártok egy *részét* alkotják, hogy ezekben a pártokban mindig volt és lesz két szélsőséges szárny, hogy kerülni kell a „szélsőségeket“ stb. stb., ahogy ezt a filiszterek írásaiban olvashatjuk.

Az a tény, hogy az opportunisták formálisan a munkáspártokhoz tartoznak, semmit sem változtat azon, hogy ők — objektíve — a burzsoázia politikai különítményét alkotják, a burzsoázia befolyását közvetítik, a burzsoázia ügynökei a munkásmozgalomban. Amikor Südekum, ez a herosztratészi hírnevű opportunista, szemléltetően megmutatta ezt a társadalmi osztályigazságot, sok derék embernek elállt a lélekzete. Plehanov és a francia szocialisták ujjal mutogattak Südekumra — pedig Vanderveldének, Sembat-nak, és Plehanovnak csak a tükörbe kellett volna nézniök és megláthatták volna benne *ugyanazt a Südekumot*, kissé más nemzeti köntösben. A német pártvezetőségi tagok („Vorstand"), akik dícsérik Kautskyt és akiket Kautsky dícsér, óvatosan, szerényen és udvariasan siettek kijelenteni (Südekum nevének említése nélkül), hogy „nem értenek egyet" Südekum vonalával.

Ez nevetséges, mert a valóságban a német szociáldemokrata párt gyakorlati politikájában a döntő pillanatban Südekum egymaga erősebbnek bizonyult, mint a Haasék és Kautskyk százai (mint ahogy a „Nasa Zarja" is egymaga erősebb, mint a brüsszeli blokk valamennyi áramlata, amelyek félnek szakítani a „Nasa Zarjá"-val).

Miért? Azért, mert Südekum háta mögött ott áll egy nagyhatalom burzsoáziája, kormánya és vezérkara. Ezek ezer- és ezerféle módon támogatják Südekum politikáját, míg ellenfeleinek politikáját minden eszközzel, ha kell börtönnel és golyóval is, elnémítják. Südekum szavait a burzsoá sajtó millió és millió példányban terjeszti (mint ahogy Vandervelde, Sembat, Plehanov szavait is), míg ellenfeleinek szavát *nem lehet* hallani a legális sajtóban, mert katonai cenzúra is van a világon!

Mindenki egyetért abban, hogy az opportunizmus nem véletlenség, nem egyes személyek bűne, mulasztása, árulása, hanem egy egész történelmi korszak társadalmi terméke. De nem mindenki gondolja át ennek az igazságnak a jelentőségét. Az opportunizmus a legalizmus szülötte. A munkáspártoknak 1889-től 1914-ig ki kellett használniok a burzsoá legalitást. Amikor bekövetkezett a válság, illegális munkára kellett áttérniök (ehhez az átmenethez azonban a legnagyobb energiára és eltökéltségre, sok

hadi furfangra van szükség). Ahhoz, hogy meggátolják ezt az átmenetet, elegendő *egy* Südekum, mert — történelemfilozófiai nyelven szólva — mögötte áll az egész „régi világ", és mert ez a Südekum — a gyakorlati politika nyelvén szólva — mindig elárulta és el is fogja árulni a burzsoáziának osztályellensége minden haditervét.

Tény, hogy a német szociáldemokrata párt (és ugyanez áll a franciákra *stb.* is) *csak* azt teszi, ami Südekumnak kellemes, vagy amit Südekum megtűrhet. Legálisan semmi mást tenni *nem lehet*. Amit a német szociáldemokrata pártban *becsületesen*, valóban szocialista módon cselekszenek, azt a párt központjai *ellenére*, a párt Központi Bizottsága és Központi Lapja *megkerülésével*, a szervezeti fegyelem *megszegésével*, egy új párt névtelen új központjainak nevében *frakciós módon* teszik, — névtelenül jelent meg például a német baloldaliak kiáltványa is a „Berner Tagwacht" folyó évi május 31-i számában[103]. A valóságban nő, erősödik, szervezkedik egy új párt, a valóban munkás, a valóban forradalmi szociáldemokrata párt, nem pedig a Legienek-Südekumok-Kautskyk-Haasék-Scheidemannok és társaik régi, rothadt, nemzeti liberális pártja*.

Ezért kotyogott ki akaratlanul az opportunista Monitor a konzervatív „Preussische Jahrbücher"-ben[104] oly mély történelmi igazságot, amikor azt mondotta, hogy ártana az opportunistáknak *(olvasd: a burzsoáziának)*, ha a mos-

* Rendkívül jellemző az, ami augusztus 4-én a történelmi szavazás előtt történt. A hivatalos párt a hivatalos képmutatás leplét borította erre: a többség döntött és valamennyien egy emberként *igennel* szavaztak. Ströbel azonban az „Internationale" c. folyóiratban leleplezte a képmutatást és elmondta az igazságot. A szociáldemokrata frakcióban *két* csoport volt, amelyek mindegyike kész *ultimátummal*, vagyis frakciós, vagyis szakadásra irányuló határozattal jött. Az egyik csoport, az opportunisták csoportja, mintegy harminc ember, azt határozta, hogy *feltétlenül igennel* kell szavazni, a baloldal, mintegy tizenöt ember — kevésbbé szilárdan — azt határozta, hogy nemmel kell szavazni. Amikor a „centrum" vagy a „mocsár", melynek nem volt semilyen határozott álláspontja, az opportunistákkal szavazott, a baloldaliak össze voltak törve és... alávetették magukat a határozatnak! A német szociáldemokrata párt „egysége" nem más, mint merő képmutatás, amellyel az opportunisták ultimátumainak való ténylegesen elkerülhetetlen behódolást takargatják.

tani szociáldemokrácia *jobbra tolódnék* —, mert akkor a munkások faképnél hagynák őket. Az opportunistáknak (és a burzsoáziának) éppen olyan párt kell, mint a mostani, amely *egyesíti* a jobb- és balszárnyat, amelynek hivatalos képviselője Kautsky, aki síma és „egészen marxista“ frázisokkal mindent a világon össze tud egyeztetni. Szavakban szocializmus és forradalmiság — a nép, a tömeg, a munkások számára; a valóságban pedig südekümizmus, vagyis a burzsoáziához való csatlakozás minden komoly válság pillanatában. Azt mondjuk: *minden* válság pillanatában, mert nemcsak a háborúval kapcsolatban, hanem minden komoly politikai sztrájk alkalmából is a „feudális“ Németország és a „szabad, parlamentáris“ Anglia vagy Franciaország — ilyen vagy amolyan elnevezés alatt — *haladéktalanul* hadiállapotot hirdet. Ebben egyetlenegy épeszű ember sem kételkedhetik.

Ebből következik a felelet a fentebb feltett kérdésre: hogyan kell harcolni a szociálsovinizmus ellen? A szociálsovinizmus nem egyéb, mint opportunizmus, amely a viszonylag „békés“ kapitalizmus hosszú korszakában annyira megérett, annyira megerősödött és annyira vérszemet kapott, eszmeileg és politikailag annyira kiforrott, olyan szoros kapcsolatba került a burzsoáziával és a kormányokkal, hogy *áramlatként létezését nem szabad* a szociáldemokrata munkáspárton *belül* megtűrni. Egy vidéki kisváros síma járdáin megteszi a vékony- és gyengetalpú cipő is, de amikor a hegyekbe indulunk, nem lehetünk meg vastagtalpú és szögekkel kivert cipő nélkül. Az európai szocializmus már maga mögött hagyta viszonylag békés és szűk nemzeti keretekkel korlátozott szakaszát. Az 1914—1915-ös háborúval belépett a forradalmi akciók szakaszába és feltétlenül itt az ideje, hogy az opportunizmussal végkép szakítsunk és kiűzzük azt a munkáspártokból.

Ezekből a feladatokból, melyeket a szocializmus világméretű fejlődésének új korszaka tűz a szocializmus elé, e feladatok meghatározásából, magától értetődően, még nem vezethető le közvetlenül, hogy konkrétan milyen gyorsan és milyen formákban fog az egyes országokban megindulni a forradalmi szociáldemokrata munkáspártok és a kispolgári opportunista pártok különválási folyamata. Ebből

azonban elengedhetetlenül következik annak világos felismerése, hogy ez a különválás elkerülhetetlen és hogy a munkáspártok egész politikáját ebből a szempontból kell irányítani. Az 1914—1915-ös háború olyan nagy történelmi fordulat, hogy az opportunizmushoz való viszony *nem maradhat* a régi. Lehetetlen meg nem történtté tenni azt, ami megtörtént, és nem lehet kitörölni sem a munkások tudatából, sem a burzsoázia tapasztalatából, sem korszakunk politikai vívmányaiból általában azt a tényt, hogy a válság pillanatában az opportunisták alkották a munkáspártokon belül azoknak az elemeknek a törzsét, amelyek átpártoltak a burzsoáziához. Az opportunizmus a háború előtt — általános európai szempontból tekintve — úgyszólván ifjúkorát élte. A háború kitörése után férfikorába lépett és nem lehet most újból „ártatlanná" és ifjúvá varázsolni. A munkásmozgalom parlamenti képviselőiből, ujságíróiból, hivatalnokaiból, a kiváltságos alkalmazottakból és a proletariátus egyes köreiből egész társadalmi réteg képződött, s ez a réteg *összenőtt* nemzeti burzsoáziájával, s ezt a réteget ez a burzsoázia kellően tudta értékelni és saját érdekeihez „hozzáidomítani". A történelem kerekét sem visszafordítani, sem megállítani nem lehet, ellenben lehet és kell is bátran előre menni, magunk mögött hagyva a munkásosztály előkészítő, legális és az opportunizmus foglyaivá lett szervezeteit, megteremtve a proletariátus forradalmi szervezeteit, amelyek megértik, hogy *nem szabad* csupán a legalitásra szorítkozni, és biztosítani tudják magukat az opportunista árulással szemben, vagyis megteremtve annak a proletariátusnak a szervezeteit, amely megkezdi „harcát a hatalomért", a harcot a burzsoázia megdöntéséért.

Ebből látható, többek közt, milyen helytelenül gondolkodnak azok, akik saját tudatukat és a munkások tudatát is elhomályosítják, azon tűnődve, hogy mi lesz a II. Internacionále legkiválóbb tekintélyeivel, Guesde-del, Plehanovval, Kautskyval stb. A valóságban itt nincs semmiféle kérdés: ha ezek a vezetők nem értik meg az új feladatokat, akkor félre kell állaniok, vagypedig — úgy mint jelenleg is — az opportunisták fogságában maradnak. Ha kiszabadulnak a „fogságból", aligha lesz *politikai* aka-

dálya annak, hogy visszatérjenek a forradalmárok táborába. Mindenesetre képtelenség az áramlatok harcának és a munkásmozgalmi korszakok változásának kérdését egyes személyek szerepének kérdésével felcserélni.

VIII

A II. Internacionále korszakában a szocialista pártokat jellemző ismérvek közül alighanem a munkásosztály legális tömegszervezetei a legfontosabbak. Ezek a legális tömegszervezetek a német pártban voltak a legerősebbek és az 1914—1915-ös háború itt idézte elő a legélesebb fordulatot, a legkirívóbban itt állította élére a kérdést. Világos, hogy a forradalmi akciókra való átmenet a legális szervezetek rendőri feloszlását vonta volna maga után, és a régi párt, Legientől Kautskyig bezárólag, a mostani legális szervezetek fenntartása érdekében feláldozta a proletariátus forradalmi céljait. Bármennyire tagadják, ez tény. A mostani, rendőri törvénnyel engedélyezett szervezetekért, ezért a tál lencséért eladták a proletariátus forradalomra való jogát.

Vegyük elő Karl Legiennek, a német szociáldemokrata szakszervezetek vezérének „Miért kell a szakszervezeti funkcionáriusoknak fokozottabban résztvenniök a párt belső életében?“ (Berlin 1915) c. brosúráját. Ez a brosúra Legiennek a szakszervezeti funkcionáriusok gyűlésén, 1915 január 27-én mondott előadói beszédét tartalmazza. Legien felolvasott és brosúrájában is közzétett egy rendkívül érdekes okmányt, amelynek közlését a hadicenzúra máskülönben sohasem engedélyezte volna. Az okmány — „anyaggyüjtemény a niederbarnimi kerület“ (Berlin peremvárosa) „előadói számára“ — a baloldali német szociáldemokraták nézeteit, a párttal szemben kifejezett tiltakozásukat tartalmazza. A forradalmi szociáldemokraták — így szól az okmány — nem látták és nem is láthatták előre azt a tényt, hogy

„a német szociáldemokrata párt és a szakszervezetek egész szervezett erejüket a hadviselő kormány szolgálatába állítják, s hogy ezt az egész erőt annak érdekében használják fel, hogy

a tömegek forradalmi energiáját elfojtsák" (Legien brosúrája, 34. old.).

Ez kétségtelenül igaz. De igaz ugyanennek az okmánynak következő állítása is:

„A szociáldemokrata frakció augusztus 4-i szavazása eldöntötte, hogy más nézet, ha még oly mélyen gyökerezik is a tömegekben, csak a kipróbált párt vezetésének megkerülésével, csak a pártfórumok akarata ellenére, a párt és a szakszervezetek ellenállásának legyőzése után törhet utat magának" (u. o.).

Ez feltétlenül igaz.

„Ha a szociáldemokrata frakció augusztus 4-én teljesítette volna kötelességét, akkor a szervezet külső formáját valószínűleg megsemmisítették volna, de megmaradt volna az a szellem, mely a kivételes szocialistaellenes törvény idején lelkesítette a pártot és segítette minden nehézség leküzdésében" (u. o.).

Legien brosúrájában az a megjegyzés olvasható, hogy a beszéd meghallgatására egybehívott szakszervezeti vezetőknek, funkcionáriusoknak nevezett „vezérek" társasága *hahotával* fogadta a fentebb idézett szavakat. *Mulattak* azon a gondolaton, hogy a válság idején (úgy mint a szocialistatörvény idején) illegális, forradalmi szervezeteket lehet és kell teremteni. Legien pedig, mint a burzsoázia leghívebb házőrző kutyája, a mellét verte és felkiáltott:

„Ez nyilvánvalóan anarchista gondolat: felrobbantani a szervezeteket, hogy a kérdés eldöntését a tömegekre bízzuk. Számomra nem kétséges, hogy ez anarchista gondolat."

„Úgy van!" — kiáltották kórusban (u. o. 37. old.) a burzsoázia lakájai, akik a szociáldemokrata munkásszervezetek vezéreinek nevezik magukat.

Tanulságos kép. Ezek az emberek, akiket teljesen korrumpált és eltompított a burzsoá legalitás, még csak *megérteni* sem tudják azt a gondolatot, hogy a forradalmi harc vezetésére *más, illegális* szervezetek szükségesek. Ezek az emberek odáig süllyedtek, hogy azt hiszik, a rendőrileg engedélyezett legális szervezetek az a végső határ, amelyen túl egy lépés sem tehető, — mintha elképzelhető volna, hogy a válság korszakában az ilyen szervezetek

mint *vezető* szervezetek egyáltalában *fenntarthatók!* Ez az opportunizmus eleven dialektikája: a legális szervezetek egyszerű növekedése, a kizárólag irodai könyvek vezetésére szorítkozó, korlátolt, de lelkiismeretes filiszterek egyszerű megszokása azt eredményezte, hogy ezek a lelkiismeretes nyárspolgárok a válság pillanatában árulóknak, hitszegőknek bizonyultak, akik *megfojtják* a tömegek forradalmi energiáját. És ez nem véletlen. Feltétlenül forradalmi szervezetre kell áttérni: ezt követeli a megváltozott történelmi helyzet, ezt követeli a proletariátus forradalmi akcióinak korszaka —, de ez az átmenet csak a régi vezéreknek, a forradalmi energia megfojtóinak *feje fölött* a régi párt *ellenére*, ennek *szétrombolása* útján lehetséges.

Az ellenforradalmi nyárspolgárok magától értetődően „anarchizmusról" fognak üvöltözni, mint ahogy az opportunista E. David is „anarchizmusról" üvöltözött, amikor Karl Liebknechtet szidalmazta. Németországban, nyilvánvalóan, csak azok a vezérek maradtak becsületes szocialisták, akiket az opportunisták anarchizmussal vádolnak . . .

Nézzük a modern hadsereget. Ez mintaképe a jó szervezetnek. De ez a szervezet csak azért jó, mert *rugalmas* és ugyanakkor az emberek millióinak *akaratát egységbe* kovácsolja. Ezek a milliók ma szerte az egész országban otthonaikban ülnek. Holnap jön a mozgósítási parancs — és a milliók rendeltetési helyükön gyülekeznek. Ma a lövészárkokban vannak, néha hónapokig is ott fekszenek. Holnap más rendben rohamra indulnak. Ma csodákat művelnek, amikor a golyózápor és a srapnelleső elől fedezik magukat. Holnap csodákat művelnek a nyilt ütközetben. Ma előőrseik földalatti aknákat raknak, holnap a repülők útmutatásai szerint versztéket mennek előre. Igen, ez valóban szervezet, amikor *egy* cél érdekében millió és millió ember *egy* akarattal megváltoztatja kapcsolatainak és tevékenységének formáját, megváltoztatja cselekvésének helyét és módszerét, megváltoztatja az eszközöket és fegyvereket — a harc körülményeinek és követelményeinek megfelelően.

Ugyanez áll a munkásosztálynak a burzsoázia ellen folytatott harcára is. Ma nincsen forradalmi helyzet, nincsenek meg a tömegek forrongásának, aktivitásuk fokozá-

sának a feltételei, ma szavazócédulát adnak a kezedbe — fogadd el és tanulj meg szervezkedni azért, hogy azzal a cédulával ellenségeidet verjed, nempedig azért, hogy a parlament puha székeibe ültess néhány embert, akik a karosszékbe kapaszkodnak, mert félnek a börtöntől. Holnap elveszik tőled a szavazócédulát, fegyvert adnak a kezedbe, kitűnő gyorstüzelő ágyut, a géptechnika legfrissebb vívmányát, — ragadd meg a halálnak és a rombolásnak ezt a fegyverét, ne hallgass a szentimentális sopánkodókra, akik félnek a háborútól; még nagyon sok olyan dolog van a világon, amit tűzzel-vassal *kell* megsemmisítened, hogy a munkásosztály felszabadíthassa magát, és ha fokozódik a tömegek haragja és elkeseredése, ha bekövetkezett a forradalmi helyzet, készülj fel arra, hogy új szervezeteket teremts, és *fordítsd* a halál és rombolás hasznos eszközeit *saját* kormányod és *saját* burzsoáziád *ellen*.

Bizonyos, hogy ez nem könnyű. Ez nehéz, előkészítő akciókat követel. Ez súlyos áldozatokat követel. Ez *új* szervezeti és harci forma, melyet szintén *meg kell tanulni*, a tudományt pedig nem adják hibák és vereségek nélkül. Az osztályharcnak ez a formája úgy viszonylik a választásokon való részvételhez, mint ahogy a roham viszonylik a hadgyakorlatokhoz, a meneteléshez vagy a lövészárkokban való heveréshez. Ez a harci forma a történelemben *nagyon ritkán* kerül napirendre, — de jelentősége és következményei évtizedekre kihatnak. Minden egyes *nap*, amikor *ilyen* harci módszereket lehet és kell alkalmazni, felér más történelmi korszakok *húsz esztendejével.*

... Hasonlítsuk össze K. Legient K. Kautskyval:

„Amíg a párt kicsiny volt — írja Kautsky —, minden háborúellenes tiltakozás a propaganda szempontjából mint bátor cselekedet hatott ... Az orosz és a szerb elvtársak magatartásának nagyszerűségét általánosan elismerték. Minél erősebb lesz egy párt, határozatainak indokaiban annál jobban összeszövődnek a propaganda szempontjai a gyakorlati következmények mérlegelésével, annál nehezebb lesz e kétféle szempontot összeegyeztetni, pedig mindkettővel egyformán kell számolni. Ezért, minél erősebbek vagyunk, annál könnyebben merülnek fel nézeteltérések közöttünk minden új, bonyolult helyzetben" („Nemzetköziség és háború". 30. old.).

Kautsky érvelése csak abban különbözik Legien érvelésétől, hogy képmutató és gyáva. Kautsky lényegében támogatja és igazolja a Legieneket, támogatja és igazolja minden forradalmi akció aljas megtagadását, de alattomban teszi ezt, nem mond semmit határozottan, célzásokra szorítkozik, udvariasan meghajlik Legien előtt is és az oroszok forradalmi magatartása előtt is. Mi, oroszok, csak a liberálisoknál észleltünk ilyen magatartást a forradalmárok irányában; a liberálisok mindig készek elismerni a forradalmárok „bátorságát", de ugyanakkor semmi szín alatt sem mondanak le szélsőségesen opportunista taktikájukról. Az önérzetes forradalmárok nem köszönik meg Kautsky „elismerő bókját", hanem felháborodással visszautasítják az ilyen eljárást. Ha nem volt forradalmi helyzet, ha nem volt kötelesség a forradalmi akciók hirdetése, akkor az oroszok és a szerbek magatartása és taktikája *helytelen* volt. Az olyan lovagok, mint Legien és Kautsky, álljanak ki nézeteikért, legyen bátorságuk véleményüket nyiltan megmondani.

Ha viszont az orosz és a szerb szocialisták taktikája „elismerést" érdemel, akkor megengedhetetlen, bűnös eljárás a német és a francia stb. „erős" pártok *ellenkező* taktikáját igazolni. Ezzel a szándékosan homályos kifejezéssel: „gyakorlati következmények", Kautsky *eltakarta* azt az egyszerű igazságot, hogy a nagy és erős pártok *megijedtek* szervezeteik feloszlatásától, pénztáraik lefoglalásától, vezéreik letartóztatásától. Ez azt jelenti, hogy Kautsky a szocializmus elárulását a forradalmi taktika esetleges kellemetlen „gyakorlati következményeivel" igazolja. Hát nem a marxizmus prostituálása ez?

Letartóztattak volna bennünket — állítólag ezt mondotta egy berlini munkásgyűlésen egy szociáldemokrata képviselő, aki augusztus 4-én megszavazta a hadihiteleket. Erre a munkások azt kiáltották neki: „Hát aztán, mi baj lett volna?"

Ha nincs más *mód* arra, hogy Németország *és Franciaország* munkástömegeiben forradalmi hangulatot ébresszünk és ha nincs más jeladás annak a gondolatnak a közlésére, hogy forradalmi akciókat kell előkészíteniök, akkor a bátor beszéddel fellépő képviselő letartóztatása hasznos

lehet, mint harci riadó, amely arra hívja a különböző országok proletárjait, hogy forradalmi munkában *egyesüljenek.* Ez az egyesülés *nem könnyű:* annál szentebb kötelessége az élen álló és az egész politikát áttekintő képviselőnek az, hogy *magára vállalja a kezdeményezést.*

Nemcsak a háborúban, hanem minden esetben, amikor a politikai helyzet kiéleződik, már nem is szólva a tömegek forradalmi akcióiról, a *legszabadabb* burzsoá ország kormánya is feltétlenül és mindig a legális szervezetek feloszlatásával, a pénztárak lefoglalásával, a vezérek letartóztatásával és más efféle „gyakorlati következményekkel" fog fenyegetőzni. Nos, és mi következik ebből? Igazolni kell-e ezen az alapon az opportunistákat, mint azt Kautsky teszi? Ez azonban azt jelentené, hogy szentesítjük a szociáldemokrata pártoknak nemzeti-liberális munkáspártokká való átvedlését.

A szocialista ebből csak egy következtetést vonhat le: az „európai" pártok tiszta legalizmusa, csak-legalizmusa idejét múlta és az imperializmus előtti kapitalizmus fejlődése következtében a burzsoá munkáspolitika alapjává lett. Illegális alap, illegális szervezet megteremtésével, illegális szociáldemokrata munkával kell kiegészíteni, anélkül hogy egyetlenegy legális poziciót is feladnánk. *Hogyan* kell ezt megcsinálni, — azt majd megmutatja a tapasztalat, csak meglegyen az akarat, hogy erre az útra lépjünk, csak meglegyen annak a felismerése, hogy ez elengedhetetlen. Oroszország forradalmi szociáldemokratái 1912—1914-ben bebizonyították, hogy ez a feladat megoldható. Muranov munkásképviselő, aki a legkeményebb magatartást tanusította a bírósági tárgyaláson, és akit a cárizmus Szibériába száműzött, szemléltetően bebizonyította, hogy a *kormányképes* parlamentarizmuson kívül (Hendersontól, Sembattól, Vanderveldétől Südekumig és Scheidemannig, akik egészen és igazán „kormányképesek", csakhogy nem engedik őket tovább az előszobánál!) van még *illegális és forradalmi* parlamentarizmus is. Hadd gyönyörködjenek a Koszovszkik és Potreszovok az „európai" lakáj-parlamentarizmusban, hadd béküljenek meg azzal, — mi lankadatlanul azt fogjuk hirdetni a munkásoknak, hogy a Legienek-

nek, Kautskyknak, Scheidemannoknak *ilyen* legalizmusa, *ilyen* szociáldemokráciája nem érdemel egyebet, mint megvetést.

IX

Összegezzünk.

A II. Internacionále csődje a legkirívóbban abban nyilvánult meg, hogy Európa hivatalos szociáldemokrata pártjainak többsége hajmeresztő aljassággal elárulta meggyőződését és a Stuttgartban és Bázelben hozott ünnepélyes határozatait. De ez a csőd, mely az opportunizmus teljes győzelmét, a szociáldemokrata pártoknak nemzeti-liberális munkáspártokká való átvedlését jelenti, csak betetőzése a II. Internacionále egész történelmi korszakának, a XIX. század végétől a XX. század elejéig terjedő korszaknak. Ezt a korszakot az jellemzi, hogy átmeneti korszak volt, a nyugateurópai burzsoá és nemzeti forradalmak befejeződése és a szocialista forradalmak kezdete között, — ennek a korszaknak objektív feltételei szülték és táplálták az opportunizmust. Azt látjuk, hogy ebben az időben Európa egyes országainak munkás- és szocialista mozgalmában szakadás megy végbe — nagyjában és egészében — az opportunizmus választóvonalán (Anglia, Olaszország, Hollandia, Bulgária, Oroszország), más országokban pedig az áramlatok hosszantartó, szívós harcát látjuk — szintén ugyanazon a vonalon (Németország, Franciaország, Belgium, Svédország, Svájc). A nagy háború okozta válság letépett minden fátyolt, elsepert mindent, ami konvencionális volt, felfakasztotta a már régen megérett kelevényt és az opportunizmust igazi szerepében, mint a burzsoázia szövetségesét mutatta be. Elkerülhetetlen lett, hogy a proletárpártok teljesen, szervezetileg is szakítsanak az opportunizmussal. Az imperialista korszak nem tűri, hogy egy pártban együtt maradjanak a forradalmi proletariátus élharcosai és a munkásosztály félig nyárspolgári arisztokráciája, amely élvezi a „saját“ nemzete „nagyhatalmi“ helyzetéből és kiváltságaiból eredő morzsákat. Az a régi elmélet, amely szerint az opportunizmus egy egységes, „szélsőségektől“ mentes párt „jogos árnyalata“, most a munkások leggyalázatosabb becsapá-

sára szolgál és a munkásmozgalom legnagyobb akadálya lett. A nyilt opportunizmus, mely rögtön eltaszítja magától a munkástömeget, nem olyan veszedelmes és ártalmas, mint ez az aranyközépút elmélet, amely marxista kifejezésekkel igazolja az opportunista gyakorlatot és szofizmákkal bizonyítgatja a forradalmi akciók időszerűtlenségét stb. Ennek az elméletnek legnevesebb képviselője és egyszersmind a II. Internacionále legnevesebb tekintélye, Kautsky, felülmúlhatatlan képmutatónak és a marxizmus prostituálása terén virtuóznak bizonyult. A milliós német pártban minden valamennyire is becsületes, öntudatos és forradalmi szociáldemokrata felháborodva fordul el ettől a „tekintélytől“, akit hévvel védelmeznek a Südekumok és Scheidemannok.

Miután a régi vezetőrétegnek valószínűleg mintegy kilenctized része átpártolt a burzsoáziához, a magukra hagyott proletártömegek szétforgácsolódva, tehetetlenül állottak a tobzódó sovinizmussal, a hadiállapot és a katonai cenzúra erős nyomásával szemben. De a háború szülte objektív forradalmi helyzet, amely egyre terjed és egyre mélyül, elkerülhetetlenül szüli és táplálja a forradalmi hangulatot, megacélozza és felvilágosítja a legjobb és legöntudatosabb proletárokat. Nemcsak lehetséges, hanem egyre valószínűbb, hogy a tömegek hangulatában gyors fordulat fog bekövetkezni, úgy mint Oroszországban 1905-ben, a Gapon-„históriával“ kapcsolatban, amikor az elmaradt proletár rétegekből hónapok, sőt olykor hetek alatt milliós hadsereg nőtt ki, mely követte a proletariátus forradalmi élcsapatát. Senki sem tudhatja, mikor fog kibontakozni egy hatalmas forradalmi mozgalom: közvetlenül *ez* után a háború után-e, vagy már ebben a háborúban stb. — de mindenesetre *csakis* az a munka érdemli meg, hogy szocialista munkának nevezzük, amely a forradalmi mozgalom előkészítésére irányul. Az a jelszó, amely ezt a munkát összefogja és irányítja, amely megkönnyíti azoknak egyesítését és tömörítését, akik segíteni akarnak a proletariátusnak a kormánya és burzsoáziája ellen indított forradalmi harcban — ez a jelszó a polgárháború jelszava.

Oroszországban a forradalmi-szociáldemokrata pro-

letárelemek és a kispolgári-opportunista elemek teljes különválását a munkásmozgalom egész történelme készítette elő. A legrosszabb szolgálatot teszik a proletariátusnak azok, akik nem akarnak tudni erről a történelemről és a „frakciózás“ ellen szónokolva, megfosztják magukat annak a lehetőségétől, hogy megértsék az oroszországi proletárpárt kialakulásának igazi folyamatát, megértsék, hogy a párt az opportunizmus különböző fajtái ellen vívott, évekig tartó harcban alakult ki. A mostani háborúban részvevő „nagy“-hatalmak közül Oroszország az egyetlen, ahol az utóbbi időben forradalom volt: e forradalom burzsoá tartalma, amely a proletariátus döntő szerepével párosult, elkerülhetetlenül a munkásmozgalomban meglevő burzsoá és proletár áramlatok szakadására vezetett. Az oroszországi szociáldemokrácia körülbelül húsz éve (1894—1914) létezik mint olyan szervezet, amely kapcsolatban van a munkásság tömegmozgalmával (tehát nemcsak eszmeáramlat, ami 1883-tól 1894-ig volt), és ezen az egész időszakon át állandóan folyt a harc a proletárforradalmi és a kispolgári-opportunista áramlatok között. Az 1894—1902-es évek „ökonomizmusa“ kétségtelenül opportunista áramlat volt. Számos érve és ideológiájának számos vonása — a marxizmus „sztruvista“ meghamisítása, a „tömegekre“ való hivatkozás az opportunizmus védelmében stb. — meglepően emlékeztet Kautsky, Cunow, Plehanov és a többiek mostani elsekélyesített marxizmusára. Nagyon hálás feladat volna, ha a szociáldemokrácia mai nemzedékét a régi „Rabocsaja Miszl“-re[105] és a „Rabocseje Gyelo“-ra[106] emlékeztetnők, párhuzamot vonva a mostani Kautskyval.

A következő időszak (1903—1908) „mensevizmusa“ az „ökonomizmusnak“ nemcsak eszmeileg, hanem szervezetileg is közvetlen utóda volt. Az orosz forradalom idején olyan taktikát követett, amely objektív szerepét tekintve a proletariátusnak a liberális burzsoáziától való függőségét jelentette és a kispolgári opportunista tendenciákat fejezte ki. Mikor az ezt követő időszakban (1908—1914) a mensevik irány fő áramlatából felszínre került a likvidátorság, ennek az iránynak osztályjelentősége annyira világos lett, hogy a mensevizmus legjobb kép-

viselői állandóan tiltakoztak a „Nasa Zarja“-csoport politikája ellen. Ez a csoport pedig, az egyetlen, amely az utolsó öt-hat évben rendszeres munkát fejtett ki a tömegek között a munkásosztály forradalmi-marxista pártja *ellen*, — az 1914—1915-ös háborúban *szociálsovinisztának* bizonyult! És ez abban az országban történt, ahol még él az önkényuralom, ahol a burzsoá forradalom még korántsincs befejezve, ahol a lakosság 43 százaléka elnyomja a nem-orosz nemzetiségű többséget. A fejlődés „európai“ típusának, amelyet az jellemez, hogy a kispolgárság, különösen az értelmiség bizonyos rétege és az elenyésző munkásarisztokrácia a „saját“ nemzete „nagyhatalmi“ helyzetéből eredő kiváltságokat „élvezheti“, Oroszországban is szükségképpen kifejezésre kellett jutnia.

Oroszország munkásosztályát és szociáldemokrata munkáspártját egész történelme előkészítette az „internacionalista“, vagyis az igazán forradalmi és következetesen forradalmi taktikára.

Utóirat. Már kiszedték ezt a cikket, mikor a lapokban megjelent Kautskynak és Haasénak Bernsteinnel együtt kiadott „kiáltványa“. Észrevették, hogy a tömegek balra tolódtak és ezért most készek „kibékülni“ a baloldaliakkal — természetesen, a Südekumokkal való „béke“ fenntartása árán. Valóban Mädchen für alle!

AZ ANGOL PACIFIZMUS ÉS AZ ANGOL IDEGENKEDÉS AZ ELMÉLETTŐL

A politikai szabadság Angliában mindeddig hasonlíthatatlanul nagyobb volt, mint Európa más országaiban. A burzsoázia itt a legjobban hozzászokott a kormányzáshoz és ért is hozzá. Az osztályviszonyok fejlettebbek és sok tekintetben világosabbak, mint más államokban. Angliában nincs hadkötelezettség, tehát a nép szabadabban foglalhat állást a háború kérdésében, szabadabban *oly értelemben*, hogy senki sem kötelezhető katonai szolgálatra, és ezért a kormány (Angliában a legtisztább formában mutatkozik meg, hogy a kormány nem egyéb, mint a burzsoázia ügyeit intéző bizottság) kénytelen minden erejét megfeszíteni, hogy a „nép" lelkesedjék a háborúért, de ezt a célt semmiképpen sem érhetné el a törvények gyökeres megváltoztatása nélkül, ha a proletariátus tömegét nem dezorganizálta és nem demoralizálta volna az, hogy a munkások legjobban fizetett, legszakképzettebb, szakszervezetekben tömörült kisebbsége átállott a liberális, azaz burzsoá politika oldalára. Az angol trade-unionok a bérmunkásoknak körülbelül egyötödrészét foglalják magukban. Ezeknek a trade-unionoknak a vezetői nagyobbrészt liberálisok, akiket Marx már réges-régen a burzsoázia ügynökeinek nevezett.

Angliának mindezek a sajátosságai egyrészt megkönnyítik nekünk a mai szociálsovinizmus lényegének megértését — mert a lényeg *azonos* az önkényuralmi és a demokratikus, a militarista és a hadkötelezettséget nem ismerő országokban —, másrészt pedig segítenek nekünk abban, hogy a tények alapján jelentősége szerint értékeljük a szociálsovinizmus iránt tanúsított békülékenysé-

get, amely például a béke jelszavának dicsőítésében stb. nyilvánul meg.

Az opportunizmus és a liberális munkáspolitika legtökéletesebb kifejezője kétségtelenül a „Fábiánus Társaság“. Lapozza csak át az olvasó Marx és Engels leveleit Sorgéhoz (orosz fordításuk két kiadásban jelent meg)[107]. Engels ott ragyogóan jellemzi ezt a társaságot, Sidney Webb urat és társaságát. Burzsoá törtetők bandájának nevezi őket, akik korrumpálni akarják a munkásokat, ellenforradalmi szellemben akarják befolyásolni őket. Állíthatjuk, hogy nincs a II. Internacionálénak egyetlenegy, valamennyire is felelős és befolyásos vezetője, aki valaha is kísérletet tett volna arra, hogy megcáfolja Engelsnek ezt az ítéletét, vagy akárcsak kételkedett volna is helyességében.

De hagyjuk egy pillanatra az *elméletet* és nézzük a *tényeket*. Azt látjuk, hogy a fábiánusok *magatartása* a háború alatt (lásd pl. hetilapjukat, a „New Statesman“-t[108]) és a német szociáldemokrata párt magatartása — Kautskyt is ideértve — *teljesen egyforma*. Közvetlenül és közvetve egyformán védelmezik a szociálsovinizmust; a szociálsovinizmus védelmét egyformán készek bármilyen jóságos, humánus és majdnem-baloldali béke-, leszerelési stb. stb. frázissal párosítani.

Ez nyilvánvaló tény, amelyből — bármennyire kellemetlen is egyeseknek — elkerülhetetlenül és vitathatatlanul ezt a következtetést kell levonnunk: a mai német szociáldemokrata párt vezetői, beleértve Kautskyt is, szakasztott olyan ügynökei a burzsoáziának, mint amilyeneknek Engels a fábiánusokat már régen nevezte. Az a körülmény, hogy a fábiánusok nem ismerik el a marxizmust, Kautsky és társai pedig „elismerik“, a dolog lényegén, a tényleges politikán semmit sem változtat, csupán azt bizonyítja, hogy egyes írók, politikusok stb. a marxizmust sztruvizmussá változtatták. Az ő képmutatásuk *nem* az ő személyes bűnük — egyes esetekben a legerényesebb családapák is lehetnek —, az ő képmutatásuk annak a társadalmi helyzetükben rejlő objektív fonákságnak a következménye, hogy állítólag a forradalmi proletariátust képviselik, holott valójában ügy-

nökök, akiknek feladata a burzsoá, soviniszta eszmék terjesztése a proletariátus soraiban.

A fábiánusok őszintébbek és becsületesebbek, mint Kautsky és társai, mert ők nem ígérték, hogy a forradalmat támogatják, politikailag azonban — *egyik kutya, másik eb*.

A „hagyományos“ angliai politikai szabadság és általában Anglia politikai életének, különösen burzsoáziájának fejlettsége hozta magával, hogy a burzsoá nézetek különböző *árnyalatai* ebben az országban gyorsan, könnyen, szabadon jutottak új kifejezésre új politikai szervezetekben. Egyik ilyen szervezet a „Demokratikus Ellenőrzés Szövetsége“ (Union of Democratic Control). Ennek a szervezetnek titkára és pénztárosa E. D. Morel, aki most a „Független Munkáspárt“ központi lapjának, a „Labour Leader“-nek is állandó munkatársa. Ez az egyén éveken át a liberális párt jelöltje volt a birkenheadi kerületben. Amikor Morel kevéssel a háború kitörése után a háború *ellen* nyilatkozott, a birkenheadi liberális egyesület vezetősége 1914 október 2-án arról értesítette, hogy a liberálisok a jövőben többé nem jelölhetik őt, ami egyszerűen azt jelenti, hogy kizárták a pártból. Morel október 14-én levélben válaszolt, s levelét utóbb „The Outbreak of the War“ („Hogyan tört ki a háború“) címmel külön brosúrában kiadta. Morel ebben a brosúrában és több cikkében leleplezi *saját* kormányát, bebizonyítja, hogy hazudnak, akik arra hivatkoznak, hogy a háború oka Belgium semlegességének megsértése, hazudnak, akik azt mondják, hogy a háború célja a *porosz* imperializmus összezúzása stb. stb. Morel védelmébe veszi a „Demokratikus Ellenőrzés Szövetségének“ programját, amely békét, leszerelést hirdet, minden terület részére követeli azt a jogot, hogy népszavazás útján dönthessen sorsáról és a külpolitika demokratikus ellenőrzéséért száll síkra.

Mindebből látható, hogy Morel egyénileg kétségtelenül elismerést érdemel, mert őszintén együttérez a demokratizmussal, mert a soviniszta burzsoáziától a pacifista burzsoázia felé fordult. Lehetetlen el nem ismernünk, hogy amikor Morel tényekkel bizonyítja: hogy saját kormánya becsapta a népet, azt állítván, hogy nincsenek titkos szerződések, holott voltak ilyen szerző-

dések; hogy az angol burzsoázia már 1887-ben egészen világosan elismerte, hogy egy német-francia háború esetén elkerülhetetlen Belgium semlegességének megsértése és határozottan elvetette a beavatkozás gondolatát (Németország akkor még nem volt Anglia veszélyes versenytársa); hogy a francia militaristák, például Boucher ezredes, a háború előtt több könyvben teljesen nyiltan elismerték, hogy Franciaország és Oroszország *támadó* háborút tervez Németország ellen; hogy az ismert angol katonai szaktekintély, Repington ezredes, *1911-ben* a sajtóban elismerte, hogy Oroszország 1905 után fokozottan fegyverkezik és ezzel Németországot fenyegeti; — amikor Morel mindezt bebizonyítja, lehetetlen el nem ismernünk, hogy egy kivételesen becsületes és bátor burzsoával van dolgunk, aki nem riad vissza attól, hogy pártjával szakítson.

De azt is mindenki azonnal el fogja ismerni, hogy Morel mégiscsak burzsoá, akinek békét és leszerelést hirdető frázisai üres frázisok, mert a proletariátus forradalmi akciói nélkül szó sem lehet demokratikus békéről és leszerelésről. És Morel, aki most, a háború kérdésében összekülönbözött a liberálisokkal, minden más gazdasági és politikai kérdésben megmaradt liberálisnak. Mi az oka annak, hogy amikor Németországban Kautsky *ugyanezeket a burzsoá* béke- és leszerelési *frázisokat* marxista színűre festi, ezt nem képmutatásnak, hanem Kautsky érdemének tudják be? Csak a német politikai viszonyok fejletlensége és a politikai szabadság hiánya gátolja azt, hogy mint Angliában, Németországban is olyan gyorsan és könnyen létrejöjjön egy burzsoá béke- és leszerelési szövetség, amelynek Kautsky ad programot.

Valljuk be az igazat, Kautsky a pacifista burzsoá, nempedig a forradalmi szociáldemokrata álláspontján van.

Olyan óriási események közepette élünk, hogy „személyekre való tekintet nélkül" bátran be kell vallanunk az igazságot.

Az angolok, akik idegenkednek az absztrakt elméletektől és gyakorlatiasságukkal kérkednek, gyakran *nyiltabban* vetik fel a politikai kérdéseket, s ilymódon segítik bizonyos országok szocialistáit abban, hogy mindenféle (még „marxista") kifejezésmód leple *alatt* is megtalálják

a valóságos tartalmat. E tekintetben tanulságos a „Szocializmus és háború“* c. brosúra, mely a háború előtt a „Clarion“ soviniszta lap kiadásában jelent meg. A brosúra Upton Sinclair amerikai szocialista háborúellenes „kiáltványát“ és a soviniszta Robert Blatchford válaszát tartalmazza, aki már régen Hyndman imperialista álláspontján van.

Sinclair — érzelmi szocialista, nincs elméleti képzettsége. Ő „egyszerűen“ veti fel a kérdést, felháborodik a közelgő háborún és a szocializmusban keres menekvést.

„Azt mondják nekünk — írja Sinclair —, hogy a szocialista mozgalom még nagyon gyenge, hogy be kell várnunk a fejlődést. De a fejlődés az emberek szívében megy végbe; a fejlődés eszközei mi vagyunk és ha nem fogunk harcolni, akkor nem lesz semilyen fejlődés. Azt mondják nekünk, hogy mozgalmunkat“ (mely a háború ellen irányul) „el fogják tiporni; de nekem rendíthetetlen meggyőződésem, hogy ha eltipornának egy mozgalmat, amelynek magasztos, humánus célja a háború megakadályozása, akkor ez volna a legnagyobb győzelem, melyet a szocializmus valaha is aratott, mert felkeltené a civilizáció szunnyadó lelkiismeretét és felrázná a világ munkásait, ahogy még semmi sem rázta fel őket a történelem folyamán. Ne legyünk túlságosan félénkek mozgalmunkat illetően, ne tulajdonítsunk túlnagy jelentőséget az erő látszatának és számszerű nagyságának. Ezer ember, akiben lángol a hit és ég a tetterő, erősebb, mint millió, aki óvatos és tekintélytisztelő. A szocialista mozgalmat nem fenyegetheti nagyobb veszély, mint az, hogy megállapodott intézménnyé válik.“

Amint látják, ez — naív, elméletileg át nem gondolt, de mélységesen igaz intelem a szocializmus elposványosítása ellen, és forradalmi harcra hívó szózat.

És mit válaszol Sinclairnek Blatchford?

Hogy a háborút tőkés és militarista érdekek idézik elő, az igaz — mondja Blatchford. Mint minden szocialista, én is arra törekszem, hogy béke legyen és hogy a szocializ-

* „Socialism and War“. The Clarion Press, 44. Warship Street, London E. C.

mus legyőzze a kapitalizmust. De „retorikai és ékesszóló frázisokkal“ Sinclair nem győz meg engem, nem küszöböli ki a tényeket. „A tények, kedves Sinclair, kemény diók, a német veszély pedig tény.“ Sem mi, sem a német szocialisták nem tudjuk megakadályozni a háborút. Sinclair szerfölött túlozza erőinket. Mi nem vagyunk egységesek, nincs sem pénzünk, sem fegyverünk, „sem fegyelmünk“. Mi csak egyet tehetünk: *segítenünk kell* a brit kormányt, hogy növelje flottáját, mert a békének nincs és nem is lehet más biztosítéka.

A kontinentális Európa sovinisztái sem a háború előtt, sem utána nem beszéltek ilyen őszintén. Németországban őszinteség helyett a Kautsky-féle képmutatás uralkodik és szofizmákkal zsonglőrködnek. Plehanov ugyanezt teszi. Éppen ezért tanulságos, ha egy fejlettebb ország viszonyait nézzük. Itt senkit sem lehet becsapni álokoskodással és a marxizmus karikatúrájával. Egyenesebben és igazabban teszik fel a kérdéseket. Tanuljunk a „fejlettebb“ angoloktól.

Sinclair harci felhívása naív, noha alapjában mélységesen igaz, — naív, mert nem veszi figyelembe a szocialista tömegmozgalom félévszázados fejlődését, a szocialista áramlatok harcát, nem veszi figyelembe a forradalmi akciók fokozódásának feltételeit, amikor adva van az objektív forradalmi helyzet és megvan a forradalmi szervezet. „Érzelemmel“ ez nem pótolható. A szocializmus hatalmas áramlatainak, opportunista és forradalmi áramlatának kemény és kérlelhetetlen harcát retorikával nem lehet kikerülni.

Blatchford nem köntörfalaz és kikotyogja az igazságtól irtózó kautskysták és társaik legrejtettebb indokát. Mi még gyengék vagyunk — ez az egész — mondja Blatchford. De őszinteségével egyszerre leleplezi és meztelenül megmutatja opportunizmusát, sovinizmusát. Azonnal látható, hogy a burzsoáziát és az opportunistákat szolgálja. Elismeri a szocializmus „*gyengeségét*“, de ő *maga gyengíti* azt azzal, hogy antiszocialista, burzsoá politikát hirdet.

A forradalmi helyzet kialakulásának feltételeit, éppúgy mint Sinclair, Blatchford sem veszi figyelembe, csakhogy ellenkező indítékokból: Blatchford gyáva, nem úgy mint

Sinclair, aki harcos, Blatchford áruló, nempedig „vakmerő".
De gyakorlati következtetéseiben, politikájában (a forradalmi akcióknak, azok propagálásának és előkészítésének tagadásában) Blatchford, a közönséges soviniszta, *teljesen* egy húron pendül Plehanovval és Kautskyval.
A marxista szavak napjainkban a marxizmus teljes megtagadásának leplezésére szolgálnak; ahhoz, hogy marxisták legyünk, le kell lepleznünk a II. Internacionále vezéreinek „marxista képmutatását", nem kell félni a szocializmus két áramlatának harcától, végig kell gondolni ennek a harcnak a kérdéseit. Ime, ezt a következtetést kell levonnunk az angol viszonyokból, amelyek marxista szavak *nélkül* megmutatják nekünk a dolgok *marxista* lényegét.

A megírás ideje: 1915 június.

Először 1924 július 27-én, a „Pravda" 169. számában jelent meg.

HOGYAN PÁROSÍTJÁK A REAKCIÓ LAKÁJI KISZOLGÁLÁSÁT A DEMOKRATÁSDI JÁTÉKKAL?

„Mit vár Oroszország a háborútól" (Petrográd 1915) — ez a kadet cikkgyüjtemény nagyon hasznos kiadvány azok számára, akik meg akarják ismerni a liberális értelmiség politikáját. Eléggé ismert tény, hogy kadetjaink és liberálisaink mennyire soviniszták lettek; folyóiratunknak ebben a füzetében külön cikket szenteltünk ennek a kérdésnek. De a különböző kadetok különböző háborús tárgyú munkáinak gyüjteményes kiadása különösen szemléltetően mutatja nemcsak a kadet párt, hanem általában a liberális értelmiség szerepét a jelenlegi imperialista politikában. Ennek az értelmiségnek és a szóbanforgó pártnak az a különleges szerepe, hogy mindenféle demokratikus frázissal, fogadkozással, szofizmával, csűrés-csavarással fedezze a reakciót és az imperializmust. A gyüjtemény legfontosabb cikke: „Oroszország területi szerzeményei"; ezt a kadetok vezére, Miljukov úr írta. Itt lehetetlen volt megkerülni azt a kérdést, hogy a mostani háborúban mi Oroszország *igazi* célja. Oroszország arra törekszik, hogy meghódítsa Galíciát, elvegye Ausztriától és Németországtól a lengyelországi részeket, Törökországtól Konstantinápolyt, a tengerszorosokat, Örményországot. E célok demokratikus leplezésére szolgálnak a „szlávságról", a „kis népek" érdekeiről, az „európai békét fenyegető" német veszélyről szóló frázisok. Miljukov úr csak úgy mellékesen, közbevetve, csaknem akaratlanul, egy mondatban kiböki az igazságot:

„Az orosz politikai pártok egyike, melyet egy galíciai párt, az úgynevezett «moszkvofilok» pártja támogatott, már régen arra törekedett, hogy Kelet-Galíciát újra egye-

sítse Oroszországgal“ (49. old.). Ez az éppen! „Az orosz pártok egyike“, — ez a Puriskevicsok és társaik legreakciósabb pártja, a jobbágytartók pártja, élén a cárizmussal. Ez a „párt“ — a cárizmus, a Puriskevicsok stb. — már régen áskálódott Galíciában, Örményországban és másutt, nem sajnálta a milliókat a „moszkvofilok“ megvásárlására és semmiféle gaztettől nem riadt vissza „magasztos“ célja, az „újraegyesítés“ érdekében. A háború *ennek* a pártnak a „politikáját folytatja“. A háború azzal a haszonnal járt, hogy félredobott minden alakoskodást, letépett minden fátyolt, kézzelfoghatóan megmutatta a népnek az egész igazságot: a cári monarchia fenntartása azt jelenti, hogy millió és millió emberi életet (és a nép milliárdjait) fel kell áldozni idegen népek leigázására. A kadetok pártja valóban éppen ezt a politikát támogatta, ezt a politikát szolgálta.

Ez az igazság kellemetlenül érinti a liberális intellektuelt, aki humánusnak, szabadságszeretőnek, demokratikusnak tartja magát és mélyen felháborodik, amikor azzal „rágalmazzák“, hogy ő a Puriskevicsok szolgája. A háború azonban bebizonyította, hogy ez a „rágalom“ színtiszta igazság.

Lapozzuk fel a gyüjtemény többi cikkét:

„... Jövendőnk csak akkor lehet boldog és derűs, ha a nemzetközi politika az igazságosság elvein fog felépülni. Az életbe, az élet értékébe vetett hit egyszersmind a béke diadala lesz ...“ (215. old.). „Az orosz nő és vele együtt az egész gondolkodó emberiség ...“ reméli, hogy a „béke megkötése alkalmával valamennyi hadviselő állam ... olyan szerződést is fog aláírni, mely a jövőben minden nemzetközi félreértést ...“ (ez aztán találó! az államok csak félreértették egymást — ez az egész!) ... „döntőbírósághoz utal ...“ (216. old.).

„Az orosz nő — a nép képviselője—a nép közé viszi a keresztényi szeretet és a népek testvériségének eszméit“ (216. old.) ... (itt a cenzúra másfél sort kitörölt, valószínűleg azért, mert extra „humánus“ szavakat tartalmazott, mint például szabadság, egyenlőség, testvériség ...) ... „Aki tudja, hogy e sorok íróját legkevésbbé sem lehet nacionalizmussal gyanúsítani, azt felesleges meg-

győzni arról, hogy az itt kifejtett gondolatoknak semmi közük sincs semilyen nemzeti kizárólagossághoz“ (83. old.) ... „Csak most ébredtünk annak tudatára, csak most éreztük igazán, hogy a jelenlegi háborúban bennünket nem annyira az a veszély fenyeget, hogy elveszítjük — mindenesetre értékes — gyarmatainkat, vagy hogy kudarcot vallunk más népek felszabadításának ügyében, hanem az, hogy maga az állam fog széthullani“ ... (147. old.).

Olvassák és gondolják át jól, *hogyan csinálják ezt!* Tanulják meg, hogyan csinál politikát, vagyis hogyan vonja magával a *tömegeket* egy állítólag demokratikus párt!

Aki a Puriskevicsok osztályának szolgája, annak a döntő történelmi pillanatokban (amikor katonai erővel valósítják meg ennek az osztálynak a céljait) segítenie kell ezt az osztályt, illetőleg a *„tartózkodjatok a háborúellenes cselekedetektől“* jelszót kell követnie. Ugyanakkor azonban a „népet“, a „tömeget“, a „demokráciát“ szép szavakkal: igazságossággal, békével, nemzeti felszabadítással, a nemzetközi összeütközések döntőbírósági elintézésével, a népek testvériségével, szabadsággal, reformokkal, demokráciával, általános választójoggal stb. kell *vigasztalni.* És emellett kővel veri a mellét, égre-földre esküdözik, hogy „bennünket“ „legkevésbbé sem lehet nacionalizmussal gyanúsítani“, hogy a „mi“ eszméinknek „semmi közük sincs semmiféle nemzeti kizárólagossághoz“, hogy mi csak az „állam széthullása“ ellen harcolunk!

Íme, így „csinálják ezt“.

Íme, ilyen politikát folytatnak a liberális intellektuelek ...

Más környezetben és kissé módosított formában, de lényegileg pontosan ugyanilyen magatartást tanusítanak a liberális munkáspolitikusok, kezdve a „Nasa Zarjá“-tól, amely arra tanítja a népet és a proletariátust, hogy „tartózkodjon a háborúellenes cselekedetektől“, a „Nase Gyeló“-n át, amely Potreszov úr és társai (2. sz. 19. old.), továbbá Plehanov nézeteivel szolidáris (2. sz. 103. old.) és minden fenntartás nélkül közli Akszelrod hasonló gondolatait (2. sz. 107—110. old.), ideszámítva még Szemkovszkijt is, aki a „Nase Szlovó“-ban és az „Izvesztyija OK“-ban a „széthullás“

ellen hadakozik, egészen Csheidze frakciójáig, a Szervező Bizottságig és a Bundig, amelyek a leghevesebben ellenzik a („Nase Gyelo“-csoporttal való) „szakítást“. És valamennyien a munkástestvériséget hangoztatják, a békét, az internacionalizmust, és ami csak jól esik, mindent készek hirdetni, aláírnak mindent, amit csak kívánnak s ha kell, milliószor megtagadják a „nacionalizmust“ — csak egy „csekélyke“ feltételt kötnek ki: nem szabad bántani az „egységet“ azzal az egyetlen (ebben az egész társaságban egyetlen) reális orosz politikai csoporttal, amely folyóiratban és ujságban egyaránt opportunizmusra, nacionalizmusra, a háború tűrésére tanította és tanítja a munkásokat.

Igen, így „csinálják ezt“.

A megírás ideje: 1915 június.

Először 1925 januárban,
a „Szputnyik Kommunyiszta“
c. folyóirat „Na Leninszkom putyi“ c.
külön számában jelent meg.
Aláírás: N. Lenin

A NÉMET OPPORTUNIZMUS FŐ MUNKÁJA A HÁBORÚRÓL

Eduard David „A szociáldemokrácia a világháborúban“ c. könyve (Berlin „Vorwärts“ kiadása, 1915.) jól összefoglalja a hivatalos német szociáldemokrata pártnak a mostani háborúban követett taktikájára vonatkozó tényeket és érveket. Aki figyelemmel kísérte az opportunista és általában a német szociáldemokrata irodalmat, az semmi újat sem talál ebben a könyvben. A könyv mégis nagyon hasznos, mépedig nemcsak mint tájékoztató. Aki a német szociáldemokrácia világtörténelmi csődjének mélyére akar hatolni, aki igazán meg akarja érteni, hogy a szociáldemokrácia vezető pártja hogyan és miért lett „egyszerre“ (állítólag egyszerre) a német burzsoázia és junkerek lakájainak pártja, aki figyelmesen akarja elemezni azoknak a közkeletű szofizmáknak az értelmét, amelyekkel ezt a csődöt igazolni és leplezni próbálják — az nem fogja unalmasnak találni E. David unalmas könyvét. Meg kell adni, hogy David nézeteiben van bizonyos egység, nála érezhető a liberális munkáspolitikus meggyőződöttsége, amiből egy szemernyi sincs a képmutató és szélkakas Kautskynál.

David keresztül-kasul opportunista, a „Sozialistische Monatshefte“ — a német „Nase Gyelo“ — régi munkatársa, szerzője az agrárkérdésről írt vastag könyvnek, amelyben nyoma sincs sem szocializmusnak, sem marxizmusnak. Hogy egy ilyen ember, aki egész életét annak szentelte, hogy a burzsoázia érdekében züllessze a munkásmozgalmat, a párt számos éppolyan opportunista *vezéreinek* egyike, képviselő, sőt a német szociáldemokrata parlamenti frakció vezetőségének („Vorstand“) is tagja lehetett, már egymagában is komolyan gondolkodóba ejt:

milyen régóta tart, milyen mély és erős volt a német szociáldemokrácia rothadási folyamata.

David könyvének nincsen semilyen tudományos jelentősége, mert a szerző még azt a kérdést sem tudja, vagy talán nem is akarja felvetni, hogy a mai társadalom fő osztályai hogyan készítették elő, fejlesztették, alakították ki évtizedek folyamán mostani viszonyukat a háborúhoz *meghatározott* osztályérdekekben gyökerező *meghatározott* politikával. Davidnak eszébe sem jut, hogy e kérdés vizsgálata nélkül nincs mit beszélni a háborúhoz való marxista viszonyról és hogy csak az ilyen vizsgálat szolgálhat alapul a különböző osztályok háborús *ideológiájának* tanulmányozására. David a liberális munkáspolitika *ügyvédje*, egész fejtegetésének és minden érvének éle arra irányul, hogy a *munkás*hallgatóságot befolyásolja, hogy elrejtse előle álláspontjának gyenge pontjait, hogy a munkások számára elfogadhatóvá tegye a liberális taktikát, hogy a „nyugati államok szocialistáinak állásfoglalását" (David könyve VII. fejezetének címe) szemléltető jelentős példák minél nagyobb tömegével elfojtsa a proletár-forradalmi ösztönöket stb. stb.

David könyve eszmeileg tehát csak azért érdekes, mert vele kapcsolatban kielemezhetjük, miképpen *kell* a burzsoáziának a munkásokkal beszélnie, hogy *befolyásolni tudja őket*. E. David eszmei álláspontjának lényege ebből az (egyedül helyes) szempontból a következő tételben foglalható össze: „szavazásunk" (a hadihitelek megszavazásának) „értelme" = „*nem a háború mellett, hanem a vereség ellen*" (3. old. cím, és a könyv számos más helye). Ez a tétel vonul végig David egész könyvén. Ehhez „szabta" a példákat arra vonatkozólag, hogyan gondolkodtak Marx, Engels, Lassalle Németország nemzeti háborúiról (II. fej.), ehhez „szabta" a „hármas antant hatalmainak gigászi hódító politikájára" vonatkozó adatokat (IV. fej.), valamint a háború diplomáciai történetét (V. fej.), amelyben fehérre mossa Németországot, annak a néhány, nevetségesen kevés és éppoly nevetségesen komolytalan hivatalos táviratnak alapján, melyet a háború közvetlen küszöbén váltottak stb. „A veszély nagysága" c. külön fejezet (VI. fej.) elmélkedéseket, adatokat tartalmaz a hár-

mas antant túlerejéről, a cárizmus reakciós voltáról stb. David, magátólértetődően, szívvel-lélekkel a *béke* híve. A szerző könyve előszavát, amely 1915 május 1-én kelt, a következő jelszóval fejezi be: „Legyen béke a földön!" David, magátólértetődően, internacionalista: a német szociáldemokrácia — lám — „nem maradt hűtlen az Internacionále szelleméhez" (8. old.), „harcolt az ellen, hogy a népek között elhintsék a gyűlölet mérgét" (8. old.), „a háború első napjától kezdve hangoztatta elvi alapon nyugvó békekészségét saját országa biztonságának elérése után" (8. old.).

David könyve különösen szemléltetően mutatja, hogy a liberális burzsoák (és ügynökeik a munkásmozgalomban, vagyis az opportunisták), azért, hogy befolyásolhassák a munkásokat és általában a tömegeket, készek akárhányszor aláírni, hogy ők internacionalisták, elfogadják a béke jelszavát, lemondanak a háború hódító céljairól, elítélik a sovinizmust stb. stb. Mindenre készek — *kivéve* a kormányuk ellen irányuló forradalmi akciókat; mindenre készek, — csak hogy a „vereség ellen lehessenek". És valóban, matematikai nyelven szólva, pontosan ez az ideológia az, amely *szükséges és elegendő* ahhoz, hogy a munkásokat elbolondíthassák: kevesebbet lehetetlen ajánlaniok, mert nem vihetik magukkal a tömegeket, ha nem ígérnek nekik igazságos békét, ha nem ijesztik őket az ellenséges betörés veszélyével, ha nem fogadnak hűséget az internacionalizmusnak; többet *nem kell* ajánlaniok, mert ezt a többet — vagyis a gyarmatok elfoglalását, idegen földek annektálását, a legyőzött országok kifosztását, előnyös kereskedelmi szerződések kierőszakolását stb. — közvetlenül *nem* a liberális, hanem az imperialista-militarista, a katonai és kormányklikk fogja megvalósítani a háború *után*.

A szerepeket helyesen osztották szét: a kormány és a katonai klikk, a milliárdosokra, az egész „vállalkozó" burzsoáziára támaszkodva, háborút visel — a liberálisok pedig nemzetvédelmi háborús ideológiával, a demokratikus béke ígéretével stb. vigasztalják és elbolondítják a tömegeket. A liberális, humánus, pacifista burzsoák ideológiája — ez E. David ideológiája, ez a Szervező Bizottságot követő orosz opportunisták ideológiája is, akik a kívánatos vere-

ség ellen, Oroszország széthullása ellen, a béke jelszaváért stb. harcolnak.

Az elvi, a másféle, a nem-liberális taktika csak ott kezdődik, ahol határozottan szakítani kezdenek a háborúban való részvétel igazolásának *minden* fajtájával, ahol a háború alatt és kihasználva a háborús nehézségeket, *valóban* folytatják a saját kormányuk ellen irányuló forradalmi akciók propagálásának és előkészítésének politikáját. David már-már *érinti* ezt a határt, a burzsoá és a proletár politika igazi választóvonalát, de csak azért, hogy elkenje ezt a kellemetlen témát. Többször említi a Bázeli Kiáltványt, de gondosan megkerüli a Kiáltvány valamennyi forradalmi tételét, megemlékezik arról, hogy Bázelben Vaillant „katonasztrájkot és szociális forradalmat" hirdetett (119. old.), de nem azért, hogy a bázeli kongresszus határozatának forradalmi útmutatásait idézze és kifejtse, hanem csak azért, hogy a soviniszta Vaillant példájával önmagát *védelmezze*.

David közli Központi Bizottságunk kiáltványának jókora részét, idézi a kiáltvány fő jelszavát, amely egyenesen azt mondja, hogy az imperialista háborút polgárháborúvá kell átváltoztatni, — de ezt csak azért teszi, hogy az „orosz" taktikát „őrületnek" és az „Internacionále által elfogadott határozatok durva meghamisításának" nyilvánítsa (169, 172. old.). Ez — akárki láthatja — hervéizmus (176. old.): Hervé könyvében „benne van Lenin, Luxemburg, Radek, Pannekoek stb. egész elmélete". De, kedves David, nincs-e „hervéizmus" a bázeli határozat és a „Kommunista Kiáltvány" forradalmi pontjaiban? David nem szívesen gondol a „Kommunista Kiáltvány"-ra, mint ahogy Szemkovszkij is idegenkedik folyóiratunknak a „Kommunista Kiáltvány"-ra emlékeztető nevétől. „A munkásoknak nincs hazájuk"—a „Kommunista Kiáltvány"-nak ezt a tételét, David meggyőződése szerint, már „régen megcáfolták" (176. és más old.). Könyve utolsó fejezetét David teljesen a nemzetiségi kérdésnek szenteli és a legsekélyesebb burzsoá badarságokat tálalja fel a „differenciálódás biológiai törvényéről" (!!) és más effélékről.

Az internacionalizmus nem egyértelmű az antinacionalizmussal, mi a nemzetek önrendelkezési jogáért, a gyenge

nemzetekkel szemben alkalmazott erőszak ellen vagyunk — bizonygatja David és nem érti (vagy helyesebben, úgy tesz, mintha nem értené), hogy aki az imperialista háborúban való részvételt helyesli, aki ebben a háborúban a „vereség ellen" jelszót tűzi ki, az nemcsak antiszocialista, hanem antinacionális politikus is. Mert a mai imperialista háború a nagyhatalmi (=számos más nemzetet elnyomó) népek háborúja újabb nemzetek leigázása *céljából*. Az imperialista háborúban csak az lehet „nemzeti", aki szocialista politikát folytat, vagyis elismeri a leigázott nemzeteknek felszabadulásra való jogát, az őket leigázó nagyhatalmaktól való különválás jogát. Az imperializmus korszakában a világ *legtöbb* nemzete számára nincs más *menekvés*, mint a nagyhatalmi nemzetek proletariátusának forradalmi akciója, amely túlnő a nemzeti kereteken, összetöri ezeket a kereteket, megdönti a nemzetközi burzsoáziát. A nemzetközi burzsoázia megdöntése nélkül megmaradnak a nagyhatalmi nemzetek, *vagyis* továbbra is megmarad a világ nemzetei kilenctized részének leigázottsága. A nemzetközi burzsoázia megdöntése azonban óriási mértékben meggyorsítja mindennemű nemzeti *válaszfal* leomlását, s ugyanakkor a szellemi élet és az eszmei áramlatok, törekvések, árnyalatok gazdagsága és különfélesége tekintetében nem csökkenti, hanem milliószorosan fokozza az emberiség „differenciálódását".

A megírás ideje: 1915 június—július.

Először 1924 július 27-én,
a „Pravda" 169. számában jelent meg.

SAJÁT KORMÁNYUNK VERESÉGÉRŐL AZ IMPERIALISTA HÁBORÚBAN

A forradalmi osztálynak a reakciós háborúban feltétlenül saját kormánya vereségét kell kívánnia.

Ez — alapigazság. Ezt csak a szociálsoviniszták tudatos hívei vagy tehetetlen kiszolgálói vitatják. Az előbbiekhez tartozik például a Szervező Bizottságban dolgozó Szemkovszkij (lásd „Izvesztyijá"-jának 2. számát), az utóbbiakhoz — Trockij és Bukvojed[109], Németországban pedig Kautsky. Aki Oroszország vereségét kívánja — írja Trockij —, „az semmivel sem indokolható, és semmivel sem igazolható engedményt tesz a szociálpatriotizmus politikai metodológiájának, mely a háború és a háborút szülő körülmények ellen folytatott forradalmi harcot a legkisebb rossz irányvonalával, az adott viszonyok között felette önkényes irányvonallal cseréli fel" („Nase Szlovo" 105. sz.).

Ez a mondat mintaképe a dagályos frázisoknak, amelyekkel Trockij mindig az opportunizmust igazolja. „Forradalmi harc a háború ellen" — *ha* ezen nem a *saját kormány* ellen és nem a háború idején indított forradalmi akciók értendők, nem egyéb, mint egyike azoknak az üres és tartalmatlan jelszavaknak, amelyeknek oly nagy mesterei a II. Internacionále hősei. Nem kell sokat gondolkodni, hogy ezt megértsük. Viszont a kormányaink ellen a háború idején indított forradalmi akciók kétségtelenül, vitathatatlanul nemcsak azt jelentik, hogy kormányaink vereségét kívánjuk, hanem azt is, hogy valóban előmozdítjuk azok vereségét. (Az „éleseszű olvasó" számára: ez egyáltalában nem azt jelenti, hogy „hidakat kell robbantani", hogy sikertelen katonasztrájkokat kell rendezni és általában

nem azt jelenti, hogy kormányainkat segíteni kell a forradalmárok leverésében.)

Trockij frázisokkal akarja megoldani a kérdést és nem tud háromig számolni. Azt hiszi, hogy aki Oroszország vereségét kívánja, az Németország győzelmét kívánja (Bukvojed és Szemkovszkij ugyanazt mondják, mint Trockij, csak egyszerűbben fejezik ki ugyanezt a „gondolatot“, helyesebben: ostobaságot). És ebben látja Trockij a „szociálpatriotizmus metodológiáját“! A berni határozat („Szocial-Demokrat“ 40. sz.)*, hogy segítsen azoknak, akik nem tudnak gondolkodni, megmagyarázta: a proletariátusnak most *valamennyi* imperialista országban a saját kormánya vereségét kell kívánnia. Bukvojed és Trockij jobbnak tartotta ezt az igazságot megkerülni, Szemkovszkij pedig (ez az opportunista, aki azzal hoz a többieknél nagyobb hasznot a munkásosztálynak, hogy naivul és leplezetlenül ismételgeti a burzsoá bölcseséget) „kedvesen kikottyantotta“: ez képtelenség, mert csak az egyik győzhet — vagy Németország, vagy Oroszország („Izvesztyija“ 2. sz.).

Nézzük a Kommün példáját. Németország legyőzte Franciaországot és Bismarck Thiers-rel együtt legyőzte a munkásokat!! Ha Bukvojed és Trockij gondolkodnának, akkor belátnák, hogy *ők a kormányok és a burzsoázia* háborújának álláspontján vannak, vagyis Trockij cikornyás nyelvén szólva, a „szociálpatriotizmus politikai metodológiájának“ szolgai módon hódolnak.

Forradalom a háború idején annyi mint polgárháború, a kormányok háborújának polgárháborúvá *változtatását* pedig egyrészt megkönnyíti a kormányok katonai kudarca („veresége“), másrészt pedig *lehetetlen* igazán erre az átváltoztatásra törekedni anélkül, hogy ezzel egyben elő ne mozdítanók a vereséget.

A vereség „jelszavától“ éppen azért irtóznak a soviniszták (a Szervező Bizottsággal, Cheidze frakciójával egyetemben), mert *egyesegyedül* ez a jelszó jelent következetes felhívást a háború idején forradalmi akciókra a saját kormányunk ellen. Ilyen akciók nélkül pedig fabatkát sem

---

* Lásd ebben a kötetben 155. old. — *Szerk.*

érnek a „háború és annak feltételei stb.“ ellen háborúra hívó legeslegforradalmibb frázisok milliói sem.

Aki komolyan meg akarná cáfolni az imperialista háborúban a saját kormányunk vereségét hirdető „jelszót“, annak három dolog közül egyet be kellene bizonyítania, 1) vagy azt, hogy az 1914—1915-ös háború nem reakciós háború; 2) vagy azt, hogy a forradalom ezzel a háborúval kapcsolatban lehetetlen; 3) vagy azt, hogy *valamennyi* hadviselő ország forradalmi mozgalmának összetalálkozása és összeműködése lehetetlen. Ez az utóbbi meggondolás különösen Oroszországra nézve fontos, mert ez a legelmaradottabb ország, ahol szocialista forradalom közvetlenül nem lehetséges. Éppen ezért az orosz szociáldemokratáknak kellett elsőül fellépniök a vereség „jelszavának“ „elméletével és gyakorlatával“. És a cári kormány az igazságnak megfelelően állapította meg, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció agitációja — mely *egyedülálló* példája az Internacionáléban nemcsak a parlamenten belüli ellenzéki fellépésnek, hanem a tömegeket saját kormányuk ellen harcra mozgósító, igazán forradalmi tömegagitációnak is — gyengítette Oroszország „katonai erejét“, elősegítette annak vereségét. Ez tény. Ezt ostobaság takargatni.

A vereség jelszavának ellenfelei egyszerűen a saját árnyékuktól félnek, amikor nem mernek szembenézni azzal a kézzelfogható ténnyel, hogy a saját kormányunk ellen irányuló forradalmi agitáció elválaszthatatlan kapcsolatban áll e kormány vereségének előmozdításával.

Lehetséges-e összetalálkozás és összeműködés az oroszországi burzsoá-demokratikus forradalmi mozgalom és a nyugati szocialista mozgalom között? Az utóbbi évtizedben ezt nem vonta kétségbe egyetlenegy, nyilvánosan fellépő szocialista sem, és az osztrák proletariátus mozgalma 1905 október 17-e után *tényekkel* bizonyította be ennek a lehetőségét.

Kérdezzenek meg bármely szociáldemokratát, aki internacionalistának nevezi magát, vajjon helyesli-e a különböző hadviselő országok szociáldemokratáinak megegyezését oly célból, hogy minden hadviselő kormány ellen együttesen forradalmi akciókat indítsanak? Sokan azt

fogják mondani, hogy ez lehetetlen; ezt mondotta Kautsky is („Neue Zeit“, 1914 október 2.), s ezzel *félreérthetetlenül bebizonyította,* hogy szociálsoviniszta. Mert ez egyrészt szemenszedett, hajmeresztő hazugság, amely ellentmond a közismert tényeknek és a Bázeli Kiáltványnak. Másrészt, ha ez igaz volna, *akkor az opportunistáknak sokban igazuk lenne!*

Sokan azonban igennel fognak felelni. Mi erre azt mondjuk: ha ez a válasz nem képmutatás, akkor nevetséges azt hinni, hogy a háborúban és a háború érdekében előzetes megegyezésre van szükség: a szokott formák szerinti megbízottak választása, összejövetel, szerződés, a napnak és órának meghatározása! Így csak a Szemkovszkijok gondolkodhatnak. A forradalmi akciókra vonatkozó megállapodás még *egy* országban is, nem beszélve több országról, *csak* komoly forradalmi akciók *példájának* erejével, az akciók *megindítása* és *fejlesztése* útján valósítható meg. De az ilyen kezdeményezés is lehetetlen akkor, ha nem kívánjuk és nem mozdítjuk elő kormányunk vereségét. Az imperialista háborúnak polgárháborúvá való átváltoztatását nem lehet „csinálni“, mint ahogy forradalmat sem lehet „csinálni“. Ez az átváltoztatás az imperialista háború számos és sokféle jelenségéből, vonatkozásából, vonásából, sajátosságából és következményéből *nő ki.* Ez pedig *lehetetlen* azoknak a kormányoknak sorozatos katonai kudarcai és vereségei nélkül, amelyekre *saját* elnyomott osztályaik mérnek csapásokat.

Aki elutasítja a vereség jelszavát, annál a forradalmiság üres frázissá vagy merő képmutatássá lett.

És mit ajánlanak nekünk a vereség „jelszava“ helyett? Ezt a jelszót: „sem győzelem, sem vereség“ (Szemkovszkij az „Izvesztyija“ 2. számában. Ugyanígy az *egész* Szervező Bizottság az 1. számban). De hiszen ez nem más, mint a „*haza védelmének*“ jelszava más szavakkal! Ez a jelszó azt jelenti, hogy a kérdést a kormányok közötti háború síkjára visszük át (hiszen ennek a jelszónak az az értelme, hogy a kormányoknak úgy kell *maradniok*, amint vannak, „meg kell tartaniok állásaikat“), nempedig azt, hogy az elnyomott osztályoknak *harcolniok* kell saját kormányuk ellen! Ez a jelszó az *összes* imperialista nemzetek soviniz-

musát igazolja, hiszen e nemzetek burzsoái mindenkor készek kijelenteni — *és valóban azt mondják a népnek* —, hogy ők „csak“ a „vereség ellen“ harcolnak. „Augusztus 4-i szavazásunknak ez az értelme: nem a háború mellett, hanem a *v e r e s é g e l l e n*“ — írja E. David, az opportunisták vezére. A Szervező Bizottság hívei Bukvojeddal és Trockijjal egyetemben *teljesen* David álláspontjára helyezkednek, amikor ezt a jelszót védelmezik: sem győzelem, sem vereség!

Ha jól átgondoljuk, ez a jelszó „polgárbékét“ jelent, azt jelenti, hogy az elnyomott osztály minden hadviselő országban lemond az osztályharcról, mert osztályharc lehetetlen anélkül, hogy csapásokat ne mérnénk „saját“ burzsoáziánkra és „saját“ kormányunkra. Aki pedig a háborúban csapásokat mér saját kormányára, az hazaárulást *követ el* (Bukvojed tudomására!), az *előmozdítja* országa vereségét. Aki ezt a jelszót vallja: „sem győzelem, sem vereség“, az nem őszinte híve az osztályharcnak, az nem akar komolyan „szakítani a polgárbékével“, az *valójában* lemond az önálló proletár politikáról és valamennyi hadviselő ország proletariátusát annak a *teljesen burzsoá* feladatnak rendeli alá, hogy imperialista kormányaikat megóvják a vereségtől. A „polgárbékével“ való igazi, nem mondvacsinált szakításnak, az osztályharc elismerésének politikája egyesegyedül az a politika, amely arra irányul, hogy a proletariátus *használja ki* saját kormányának és burzsoáziájának *nehézségeit* saját kormányának és burzsoáziájának *megdöntésére*. Ez azonban nem érhető el, erre *lehetetlen törekedni*, ha nem kívánjuk saját kormányunk vereségét, ha nem mozdítjuk elő ezt a vereséget.

Amikor az olasz szociáldemokraták a háború előtt felvetették a tömegsztrájk kérdését, a burzsoázia — a *m a g a* szempontjából feltétlenül helyesen — azt felelte nekik: ez hazaárulás lesz és úgy fognak veletek elbánni, mint hazaárulókkal. Ez igaz, mint ahogy az is igaz, hogy a barátkozás a lövészárkokban szintén hazaárulás. Aki a „hazaárulás“ ellen ír, mint Bukvojed, aki „Oroszország széthullása“ ellen ír, mint Szemkovszkij, az nem a proletariátus, hanem a burzsoázia álláspontján van. A proletár sem *nem mérhet* osztálycsapást saját kormányára, sem nem

nyujthat (ténylegesen) kezet testvérének, a „velünk“ háborúskodó „idegen“ állam proletárjának, *ha nem követ el* „hazaárulást“, *ha nem mozdítja elő* a vereséget, ha nem sietteti „saját“ imperialista „nagy“-hatalmának *széthullását*.

Aki ezt a „sem győzelem, sem vereség“ jelszót hirdeti, az tudatos vagy öntudatlan soviniszta, az a legjobb esetben békülékeny kispolgár, de mindenesetre *ellensége* a proletár politikának, híve a jelenlegi kormányoknak, a jelenlegi uralkodó osztályoknak.

Vizsgáljuk meg a kérdést még más oldalról is. Lehetetlen, hogy a háború ne kavarja fel a tömegekben a legviharosabb érzelmeket, amelyek végetvetnek a megszokott álmos lelkiállapotnak. Forradalmi taktika pedig *lehetetlen*, ha nincs összhangban ezekkel az új, viharos érzelmekkel.

Melyek e viharos érzelmek fő áramlatai? 1) A rémület és a kétségbeesés. Ennek következménye a vallásosság erősödése. A templomok újból megtelnek — ujjonganak a reakciósok. „Ahol szenvedés van, ott vallás is van“ — mondja Barrès, a fő reakciós. És igaza van. 2) Az „ellenség“ iránti gyűlölet. Ezt az érzelmet különösen a burzsoázia (nem annyira a pap) szítja, s ez gazdaságilag és politikailag *csakis a burzsoáziának* előnyös. 3) Az öntudatos munkások gyülölete *saját* kormányuk és *saját* burzsoáziájuk iránt. Ez minden öntudatos munkás érzése, mert egyrészt megértik, hogy a háború az imperializmus „politikájának folytatása“, amire ők az osztályellenség iránti gyűlöletük „folytatásával“ felelnek; másrészt megértik azt is, hogy a „háború a háború ellen“ jelszó — csak üres frázis, ha nem szerveznek forradalmat *saját* kormányuk ellen. Nem lehet gyűlöletet szítani kormányunk és burzsoáziánk ellen, ha nem kívánjuk vereségüket — és feltétlenül képmutató ellenfele a „polgár- (= osztály-) békének“ az, aki nem szít gyűlöletet saját kormánya és saját burzsoáziája ellen!!

Azok, akik a „sem győzelem, sem vereség“ jelszót hirdetik, ténylegesen a burzsoázia és az opportunisták oldalán állnak, mert „nem hisznek“ abban, hogy a munkásosztály nemzetközi forradalmi akciókat indíthat saját kormánya ellen, mert *nem akarják* elősegíteni az ilyen akciók kibon-

takozását, ami kétségtelenül nehéz,de az egyetlen feladat, mely a proletariátushoz méltó, az egyetlen szocialista feladat. Éppen a legelmaradottabb hadviselő nagyhatalom proletariátusának kellett — különösen miután a német és francia szociáldemokraták oly gyalázatos árulást követtek el — pártjának személyében a forradalmi taktikával fellépnie, amely teljesen lehetetlen saját kormányunk „vereségének előmozdítása“ nélkül, de az egyetlen taktika, amely európai forradalomra és tartós szocialista békére vezet, az egyetlen, amely az emberiséget a ma uralkodó borzalmaktól, szenvedésektől, elvadulástól, elállatiasodástól megszabadíthatja.

„Szocial-Demokrat“ 43. sz.
1915 július 26.

AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA BELSŐ HELYZETÉRŐL

A Szervező Bizottság „Izvesztyijá"-jának és a „Nase Gyeló"-nak 2. száma nagyon tanulságosan és szemléltetően világítja meg az oroszországi szociáldemokrácia helyzetét. Mindkét kiadvány, a maga módján, megjelenési helyének és politikai rendeltetésének megfelelően, rendíthetetlenül halad tovább a szociálsovinizmus megszilárdítása útján.

A „Nase Gyelo" egy árva szót sem közöl a szerkesztőségen belül fennálló nézeteltérésekről vagy árnyalatokról, egy szava sincs a „potreszovizmus" ellen, ellenkezőleg, külön „szerkesztőségi" nyilatkozatban (19. old.) szolidaritást vállal a potreszovizmussal, kijelenti, hogy éppen az „internacionalizmus" követel „tájékozódást a nemzetközi helyzetben", megköveteli annak a kérdésnek az eldöntését, hogy a mostani háborúban *melyik* burzsoázia sikere kívánatosabb a proletariátus szempontjából. Ez azt jelenti, hogy alapjában véve és lényegileg az *egész* szerkesztőség szociálsoviniszta. Ráadásul pedig a szerkesztőség, melynek szociálsovinizmusa csak árnyalatokban tér el a Kautskyétól, feldícséri Kautsky „ragyogó", „kimerítő", „elméletileg értékes" brosúráját, amelyet Kautsky teljesen a szociálsovinizmus nemzetközi igazolásának szentelt. Aki nem akarja behúnyni a szemét, annak látnia kell, hogy a „Nase Gyelo" szerkesztősége ezzel előszöris az oroszországi sovinizmust szentesíti és másodszor, kifejezi készségét arra, hogy „amnesztiát" adjon a nemzetközi szociálsovinizmusnak és kibéküljön azzal.

A lap „Oroszországban és külföldön" c. rovatában Plehanov és Akszelrod nézeteit ismerteti, melyek között

a szerkesztőség (nagyon helyesen) nem tesz különbséget. Ugyancsak a *szerkesztőség* külön megjegyzésben (103. old.) kijelenti, hogy Plehanov nézetei „sok tekintetben azonosak a «Nase Gyelo» nézeteivel".

A dolog napnál világosabb. Az a legalista „áramlat", amelyet a „Nase Gyelo" testesít meg — és amely, hála a liberális burzsoáziához fűződő ezernyi kapcsolatnak, az egész „brüsszeli blokkból" egyedül jelentett erőt Oroszországban 1910—1915-ben—, teljesen megszilárdult, befejezte opportunista fejlődését azzal, hogy likvidátorságát szerencsésen kiegészítette szociálsovinizmussal. Annak a csoportnak az igazi programja, amelyet 1912 januárban kizártunk pártunkból[110], még egy rendkívül fontos ponttal gazdagodott: a munkásosztály soraiban olyan eszmék terjesztendők, amelyeknek lényege az, hogy a nagyorosz földbirtokosok és burzsoázia nagyhatalmi előjogait és kiváltságait — még háború árán is — védelmezni és erősíteni kell.

„Baloldali" frázisokkal és látszólagos szociáldemokrata ideológiával leplezni ezt a politikai valóságot — ez a Cshеidze-frakció legális, és a Szervező Bizottság illegális tevékenységének igazi politikai értelme. Eszmei tekintetben a „sem győzelem, sem vereség" jelszó, gyakorlati tekintetben a „szakadásra irányuló törekvések" elleni harc, mely vörös fonálként húzódik végig az „Izvesztyija" 2. számának *valamennyi* s különösen Martov, Ionov és Masinadze cikkén — ez a „Nase Gyeló"-val és Plehanovval való „békének" gyakorlati és (az opportunisták szempontjából) teljesen helyes programja. Olvassák el a „Recs" 143. számában (1915 május 27.) a „volt forradalmárnak", Alekszinszkij úrnak levelét az „ország védelméről", ami szerinte a „demokrácia feladata" — és meglátják, hogy Plehanovnak, a mostani sovinisztának, ez a buzgó apródja teljesen megbékül a „sem győzelem, sem vereség" jelszavával. Éppen ez Plehanov, a „Nase Gyelo", Akszelrod és Koszovszkij, Martov és Szemkovszkij *közös* jelszava, noha közöttük természetesen (ó, természetesen!) maradnak „jogos árnyalatok" és „részleteket illető nézeteltérések". Ezt az egész társaságot eszmeileg, a fő és alapvető dologban, kielégítik azzal, hogy elismerik a közös alapot, a

„sem győzelem, sem vereség“ jelszót. (Nem kívánnak sem győzelmet, sem vereséget — *kiknek?* világos: *a mostani kormányoknak*, a mostani uralkodó osztályoknak!) Gyakorlati politikai szempontból pedig kielégítik őket az „egység“ jelszavával. Ez *egységet* jelent a *„Nase Gyelő“-val*, vagyis valójában teljesen kibékülnek azzal a helyzettel, hogy Oroszországban továbbra is a „Nase Gyelo“ fog — a Csheidze-frakció segítségével — komoly politikát folytatni és komoly (a burzsoázia szempontjából „komoly“) munkát végezni a tömegek között, külföldön pedig és a földalatti mozgalomban a Szervező Bizottság és kompániája fog méltóztatni „baloldali“ megjegyzéseket tenni, majdnem hogy forradalmi frázisokat pufogtatni stb. stb. Ne ringassuk magunkat illúziókban: a brüsszeli blokk, amely azonnal széthullott és ezzel bebizonyította, hogy képmutatáson kívül semmi sem volt benne, éppen ennek következtében nagyon alkalmas a politikailag rothadt helyzet leplezésére. 1914 júliusában ez a blokk fedezte a „Nasa Zarjá“-t és a „Szevernaja Rabocsaja Gazetá“-t semmire sem kötelező, majdnem-baloldali határozatokkal. 1915 júliusában még nem „találkoztak a barátok“ és még nincs „jegyzőkönyv“, de a fő „szereplők“ elvileg már megegyeztek abban, hogy ilyen vagy amolyan, szintén majdnem-baloldali frázisokkal együttesen fogják fedezni a „Nase Gyelo“, Plehanov és Akszelrod szociálsovinizmusát. Elmúlt egy év — nagy és nehéz esztendő Európa történelmében. Kiderült, hogy a nemzeti-liberális munkáspolitika fekélye *megfojtotta* az európai szociáldemokrata pártok többségét, hogy ez a fekély a likvidátorságban is teljesen megérett, — a „barátok“ pedig, mint Krilov „Kvartyet“-jének zenészei, helyet cseréltek és hamis hangon ismét rázendítettek: egység, egység . . . (a „Nase Gyeló“-val)!

A párizsi „Nase Szlovo“ különösen tanulságos például szolgál az „egység“ őszinte híveinek. A Szervező Bizottság „Izvesztyijá“-jának 2. száma halálos csapást mért a „Nase Szlovó“-ra, amelynek halála (politikai vagy „fizikai“ halála, ez nem fontos) már csak idő kérdése. A Szervező Bizottság „Izvesztyijá“-jának 2. száma azzal „ölte meg“ a „Nase Szlovó“-t, hogy Martov — (akiről kiderült, hogy

a Szervező Bizottság titkárságának tagja, akit Szemkovszkij és Akszelrod „egyhangúlag" kooptált, — talán azért, mert megfogadta, hogy többet nem beszél meggondolatlanul a „Vorwärts" „haláláról") — szóval Martov és a „«Nase Szlovo» munkatársainak jó fele, akik szervezetileg a Szervező Bizottsághoz csatlakoztak", *megállapítván hibájukat,* kijelentették, hogy ők csak *„naivságból"* (Martov az ingénu* szerepében — nem rossz) tekintették a „Nase Szlovó"-t az „orosz internacionalisták közös sajtószervének", holott valójában a „Nase Szlovo" „szakadár" és „frakciós" (Szemkovszkij még hozzáfűzi: „anarchoszindikalista") lapnak bizonyult, mely a „lenini «Szocial-Demokrat» előtt igazolni igyekszik magát".

A nyilvánosság előtt a „Nase Szlovo" három része szerepelt, amelyek hét vagy nyolc hónapig sikertelenül igyekeztek egyesülni: 1) a szerkesztőség két baloldali tagja („Nase Szlovo" 107. sz.), akik őszintén rokonszenveznek az internacionalizmussal és a „Szocial-Demokrat"-hoz vonzódnak (lásd pártunk párizsi szekciójának üdvözlő határozatát a „Nase Szlovo" 122. számában); 2) Martov és a „szervezőbizottságiak" (a „Nase Szlovo" munkatársainak „jó fele"); 3) Trockij, aki, mint mindig, elvileg semmiben sem ért egyet a szociálsovinisztákkal, *gyakorlatilag* azonban *mindenben* egyetért velük (mellesleg megjegyezve, hála a Cseidze-frakció „szerencsés közvetítésének" — azt hiszem, így nevezik ezt diplomáciai nyelven).

Az egység őszinte hívei előtt felmerül a kérdés: miért vallott kudarcot és szakadt szét a „Nase Szlovo"? A szakadásokat szokásszerűen a rosszindulatú „leninisták" embergyűlölő „szakadárságával" magyarázzák (Szemkovszkij cikke az „Izvesztyija" 2. számában, Akszelrod cikke a „Nase Szlovó"-ban stb. stb.). Ámde ezek a gonosz emberek egyáltalán nem vettek részt a „Nase Szlovo" munkájában és ebből az egyszerű okból *nem* szakad*hattak* el, nem lép*hettek* ki onnan.

Mi hát a kérdés nyitja? Véletlenség? Avagy az, hogy lehetetlen és káros a szociáldemokrata munkások egysége a burzsoá befolyás közvetítőivel (ténylegesen: a liberális

* — naiv, gyanútlan. — *Szerk.*

és soviniszta burzsoázia ügynökeivel), akik ott ülnek a „Nase Szlovo“ szerkesztőségében?

Gondolkodjanak ezen az „egység“ hívei.

Az európai szociáldemokráciában most Kautsky és Haase szállt síkra az „egységért“, Bernsteinnel karöltve, csak kissé más helyzetben és formában. Ezek a „tekintélyek“ megérezték, hogy a tömegek balra tolódnak, ezért békét ajánlanak a baloldali szociáldemokratáknak azzal a hallgatólagos feltétellel, hogy békében élnek a Südekumokkal. Szavakban tagadjuk meg „augusztus 4-ének politikáját“, csirizeljük össze a nemzeti liberális és a szociáldemokrata munkáspolitika közötti szakadást valamilyen semmire sem kötelező (sőt bizonyos tekintetben Hindenburgra és Joffre-ra nézve nem is olyan kedvezőtlen) „béke“-frázisokkal (a béke jelszava éppen kapóra jön), az annexiók platonikus elítélésével stb. — körülbelül ez Kautsky és Bernstein programja. Ettől nem idegenkednek a francia szociálsoviniszták sem, mint a „L'Humanité“ egyes célzásaiból látható. A „Független Munkáspárt“ angoljai természetesen szívvel-lélekkel fogják helyeselni, hogy ilymódon baloldali gesztusokkal leplezett amnesztiát adnak a szociálsovinizmusnak. A „szervezőbizottságiaknak“ és Trockijnak magátólértetődően maga az isten parancsolta, hogy most Kautsky és Bernstein frakkjába kapaszkodjanak.

Mi komédiának tartjuk az opportunisták vezérének és a „radikális“ táborhoz tartozó képmutató soviniszták vezérének ezt a balrafordulását, amelynek az a jelentősége, hogy balra hajlongva *meg* akarják *menteni* azt, ami *rothadt* a szociáldemokráciában, hogy a „baloldaliaknak“ tett jelentéktelen szóbeli engedmények árán meg akarják szilárdítani a ténylegesen nemzeti-liberális munkáspolitikát.

Az objektív európai helyzetet az jellemzi, hogy a tömegek egyre inkább kiábrándulnak, egyre erősebben elégedetlenkednek, tiltakoznak, háborognak, fokozódik forradalmi hangulatuk, amely fejlődése bizonyos fokán hihetetlenül gyorsan cselekvéssé válhatik. A kérdés most valójában ez és csakis ez: segítsünk-e *saját* burzsoáziánk és saját kormányunk ellen fokozni, fejleszteni a forradalmi akciókat, vagypedig fékezzük, oltsuk ki, csillapítsuk le a

forradalmi hangulatot? Az utóbbi cél megvalósítása érdekében a liberális burzsoák és az opportunisták nem rettennek vissza (és *saját* érdekük szempontjából *nem is szabad* visszarettenniök) még a legbaloldalibb szavaktól sem, úton-útfélen leszerelést, békét, annexiókról való lemondást, mindenféle reformot ígérnek, mindent megígérnek, ami tetszik, csak hogy visszatartsák a tömegeket attól, hogy opportunista vezéreikkel szakítsanak és egyre komolyabb forradalmi akciókra térjenek át.

Ne higgyetek semmiféle fellengős programnak — mondjuk a tömegeknek —, csak azokban a forradalmi tömegakciókban bízzatok, amelyeket magatok szerveztek saját kormányotok és saját burzsoáziátok ellen és igyekezzetek ilyen akciókat kifejteni; a szocializmusért vívott polgárháború nélkül menthetetlenül elvadulunk, nélküle lehetetlen a haladás Európában.

Utóirat. Már kiszedték ezt a cikket, amikor megkaptuk Plehanov úrnak, G. Alekszinszkijnak, az „egykori forradalmárnak" és társainak „A háború" c. gyüjteményét. Válogatott álokoskodások és szociálsoviniszta hazugságok gyüjteménye ez, amelyben a cárizmus rabló és legreakciósabb háborúját „igazságos", „védelmi" háborúnak tüntetik fel stb.! A cárizmus előtti lakájkodásnak ezt a gyalázatos csokrát figyelmébe ajánljuk mindenkinek, aki komolyan meg akarja tudni, hogy mi okozta a II. Internacionále csődjét. Egyébként érdekes, hogy ezek a nyilt szociálsoviniszták *teljesen* meg vannak elégedve Cseidzével és frakciójával. A Szervező Bizottság, Trockij, Plehanov, Alekszinszkij és társasága szintén meg van elégedve ezzel a frakcióval, ami természetes is, mert a Csheidze-frakció éveken át bebizonyította, hogy jól ért az opportunisták fedezéséhez és jól szolgálja őket.

Plehanov és Alekszinszkij úr szemtelen hazugságokat terjeszt a Szibériába száműzött Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakcióról. Most már valószínűleg nincs messze az az idő, amikor okmányszerűen is meg lehet cáfolni a hazudozókat.

„Szocial-Demokrat" 43. sz.
1915 július 26.

A „BÉKE“ JELSZAVÁNAK ÉRTÉKELÉSÉHEZ

A bécsi „Arbeiter-Zeitung“, az osztrák szociáldemokraták központi lapja, 1915 június 27-i számában közli a német kormánylap („Norddeutsche Allgemeine Zeitung“) egyik tanulságos kijelentését.

A német „szociáldemokrata“ párt egyik legtekintélyesebb (és legaljasabb) opportunistájának, Quarcknak cikkéről van szó, aki többek között ezt mondotta: „Mi, német szociáldemokraták, és osztrák elvtársaink állandóan hangoztatjuk, hogy szívesen felvesszük az érintkezést (az angol és a francia szociáldemokratákkal) békemegbeszélések formájában. *A német birodalmi kormánynak tudomása van erről és a legkisebb akadályt sem gördíti útunkba.*“

Ezzel kapcsolatban egy német nemzeti-liberális lap (Nationalliberale Korrespondenz) megjegyezte, hogy ezt a kijelentést kétféleképpen lehet érteni. Először: hogy a kormány nem gördít akadályokat a szociáldemokraták „nemzetközi-politikai akciói“ elé, amennyiben nem hágják át a törvényes kereteket és „nem veszélyeztetik az államérdeket“. Ez teljesen érthető a „politikai szabadság“ szempontjából.

Másodszor: hogy Németország kormánya „legalábbis hallgatólag helyesli a nemzetközi szociáldemokrata békepropagandát, sőt azt alkalmas eszköznek tartja arra, hogy megteremtse az első alapot a békelehetőségek mérlegelésére“.

A nemzeti-liberális ujság a második magyarázatot magátólértetődően lehetetlennek tartja és a kormánylap hivatalosan csatlakozik hozzá, sőt kijelenti, hogy „a kormánynak semmi köze sincs a nemzetközi békepropagandá-

hoz és e tekintetben nem fogad el sem szociáldemokrata, sem más közvetítőket".

Tanulságos komédia, nemde? Ki hiszi el, hogy az a német kormány, amely megtiltotta a „Vorwärts"-nek, hogy az osztályharcról írjon, amely katonai szigorral jár el a népgyűlések ellen és bevezette a proletárok igazi „hadi rabszolgaságát", *liberalizmusból* „nem gördít akadályokat" Quarck és Südekum urék elé? Ki hiszi el, hogy ez a kormány nincs állandó összeköttetésben ezekkel az urakkal? Nemde ezerszer valószínűbb, hogy Quarck *akaratlanul* megmondta az igazat (vagyis hogy a német szociáldemokraták a kormánnyal való közvetlen vagy közvetett megállapodás alapján kezdtek békepropagandát) és hogy csak azért „cáfolták meg hivatalosan", hogy leplezzék az igazságot?

Szolgáljon leckéül azoknak a fráziskedvelőknek, akik, mint Trockij (lásd „Nase Szlovo" 105. sz.), velünk szemben a béke jelszavát védelmezik, arra hivatkozva többek közt, hogy „az összes baloldaliak" éppen ez alatt a jelszó alatt egyesültek „cselekvően"!! A junker-kormány most bebizonyította berni határozatunk helyességét („Szocial-Demokrat" 40. sz.), amely leszögezte, hogy az a békepropaganda, „amely nem szólít forradalmi tömegakciókra", csak „illúziókat szülhet" és a „*hadviselő országok titkos diplomáciájának játékszerévé* teheti a proletariátust"*.

Ez szóról-szóra beigazolódik!

A diplomácia története néhány év mulva be fogja bizonyítani, hogy az opportunisták és a kormányok közvetlenül vagy közvetve közösen megállapodtak a békefecsegésre vonatkozólag és ez *nemcsak* Németországban *volt* így! A diplomácia titokban tartja ezeket a dolgokat, de a szög kibújik a zsákból.

Amikor a baloldaliak a békejelszó jegyében kezdtek egyesülni, ezt ösztönözni lehetett, *feltéve*, hogy ebben a soviniszták elleni tiltakozás *első lépése* fejeződött ki, — mint ahogy a sötétségben tartott orosz munkás is a gaponiádával fejezte ki a cár elleni félénk tiltakozását. De ha a baloldaliak most is erre a *jelszóra* szorítkoznak (a jelszó —

---

* Lásd ebben a kötetben 154—155. old. — *Szerk.*

tudatos politikusok dolga), akkor a legsiralmasabb baloldaliak, akkor határozataikban *legkisebb nyoma sincs a „cselekvés szellemének“*, akkor csak játékszerek a Südekumok, Quarckok, Sembat-k, Hyndmanok, Joffre és Hindenburg kezében.

Aki még most sem érti ezt, amikor a béke jelszavát („amely nem szólít forradalmi tömegakciókra“) a bécsi konferencia[111], Bernstein + Kautsky és társai, valamint a Scheidemannok (a német „Vorstand“ = Központi Bizottság) prostituálták — az öntudatlanul is részese a nép szociálsoviniszta becsapásának.

A megírás ideje: 1915 július—augusztus.

Először 1924-ben, a „Proletarszkaja Revoljucija“ c. folyóirat 5. (28.) számában jelent meg.

A BÉKEKÉRDÉS

A békekérdés, mint a szocialisták aktuális programja, s ezzel kapcsolatban a békefeltételek kérdése mindenkit érdekel. Elismerésünket kell kifejeznünk a „Berner Tagwacht"-nak azért, hogy ezt a kérdést nem a szokásos, kispolgári-nacionális, hanem igazi proletár, internacionális szempontból próbálja felvetni. Kitűnő volt a szerkesztőségnek az a megjegyzése (a 73. számban „Friedenssehnsucht"*), hogy a német szociáldemokratáknak, ha békét akarnak, szakítaniok kell (sich lossagen) a junker-kormány politikájával. Kitűnő volt A. P.[112] elvtárs cikke (73. és 75. sz.) „a hatalommal nem rendelkező szépszavú szónokok fontoskodása" (Wichtigtuerei machtloser Schönredner) ellen, akik kispolgári szempontból hasztalanul próbálják megoldani a békekérdést.

Hogyan kell a szocialistáknak ezt a kérdést feltenniök?

A békejelszót vagy meghatározott békefeltételekkel összefüggésben lehet hirdetni, vagypedig minden feltétel nélkül, mint harcot nem meghatározott békéért, hanem általában a békéért (Frieden ohne weiters). Világos, hogy az utóbbi esetben a jelszó nem szocialista, hanem teljesen tartalmatlan, értelmetlen jelszó. Békét általában — ezt feltétlenül mindenki akarja, még Kitchener is, Joffre is, Hindenburg is és Véres Miklós is, mert *mindegyik* be akarja fejezni a háborút: — csakhogy az a bökkenő, hogy mindegyik imperialista (vagyis rabló, más népek leigázására irányuló) békefeltételeket szab „saját" nemzete érdekében. Jelszavakat azért kell kitűzni, hogy propagandával és agi-

* — „Békevágy". — *Szerk.*

tációval megértessük a tömegekkel a szocializmus és a kapitalizmus (imperializmus) kibékíthetetlen ellentétét, nempedig azért, hogy egy olyan szócska segítségével, amely a legkülönbözőbb dolgokat „egyesíti“, *kibékítsük* a két ellenséges osztályt és a két ellenséges politikát.

Továbbá. Egyesíthetők-e a különböző országok szocialistái bizonyos béke*feltételek* alapján? Ha igen, akkor a békefeltételek között okvetlenül ott kell lennie annak a feltételnek is, hogy elismerik minden nemzet önrendelkezési jogát és lemondanak minden „annexióról“, vagyis nem szegik meg az önrendelkezési jogot. Aki azonban csak *egyes* nemzetek önrendelkezési jogát ismeri el, az bizonyos nemzetek *kiváltságait* védelmezi, vagyis nem szocialista, hanem nacionalista és imperialista. Ha pedig elismerjük *minden* nemzet önrendelkezési jogát, akkor nem szabad például csupán Belgiumról egymagáról beszélni, hanem figyelembe kell venni *minden* elnyomott népet mind Európában (Angliában az íreket, Nizzában az olaszokat, Németországban a dánokat stb., Oroszországban a lakosság 57%-át stb.), *mind Európán kívül*, vagyis figyelembe kell vennünk az összes gyarmatokat is. A. P. elvtárs éppen a kellő időben emlékezett meg róluk. Angliának, Franciaországnak és Németországnak együttvéve kb. 150 millió lakosa van, a gyarmatokon pedig több mint 400 milliós lakosságot nyomnak el!! Az imperialista, vagyis a tőkések érdekeiért folyó háborúnak nemcsak az a lényege, hogy a háborút újabb nemzetek leigázásáért, a gyarmatok felosztásáért folytatják, hanem még az is, hogy ezt a háborút főleg a *legfejlettebb* nemzetek folytatják, amelyek számos más népet, a földkerekség lakosságának *nagyobb részét igájukban tartják.*

A német szociáldemokraták, akik helyeslik Belgium meghódítását vagy belenyugodnak abba, valójában nem szociáldemokraták, hanem imperialisták és nacionalisták, mert a német burzsoáziának (és részben a német munkásoknak) azt a „jogát“ védelmezik, hogy leigázzák a belgákat, elzásziakat, dánokat, lengyeleket, az afrikai négereket stb. Ezek nem szocialisták, hanem a német burzsoázia *lakájai*, akik segítik a német burzsoáziát idegen nemzetek kifosztásában. De a belga szocialisták is *csak* egyet követel-

nek: Belgium felszabadítását és kártalanítását — valójában a belga burzsoázia követelését védelmezik, amely továbbra is ki akarja fosztani Kongó 15 milliós lakosságát és koncessziókat, kiváltságokat akar szerezni más országokban. A belga burzsoák 3 milliárd frankot fektettek be külföldön. A milliárdok után húzott profit védelme mindenféle csalással és szélhámossággal — ez a *valóságban* a „hősi Belgium" „nemzeti érdeke". Még sokkal nagyobb mértékben ugyanez áll Oroszországra, Angliára, Franciaországra, Japánra is.

Ha tehát a nemzetek szabadságának követelése nem hazug frázis, amely *bizonyos egyes* országok imperializmusát és nacionalizmusát fedezi, akkor ezt a követelést *minden* népre és *minden* gyarmatra ki kell terjeszteni. Ez a követelés azonban nyilván tartalmatlan, ha nem kiséri a forradalmak egész sora *minden* fejlett országban. Sőt. Ez a követelés sikeres *szocialista* forradalom nélkül megvalósíthatatlan.

Azt jelenti-e ez, hogy a szocialisták közönyösen szemléljék egyre nagyobb tömegek békekövetelését? Szó sincs róla. Más dolog — a munkások tudatos élcsapatának jelszava, és megint más — a tömegek ösztönös követelése. A béketörekvés egyik legfontosabb *jele* annak, hogy megkezdődött a tömegek *kiábrándulása*, hogy a tömegek kezdenek kiábrándulni a háború „felszabadító" céljait, a „haza védelmét" hangoztató burzsoá hazugságból és más csalásokból, melyekkel a tőkésosztály félrevezeti a népet. A szocialistáknak a legnagyobb figyelemmel kell kísérniök a kiábrándulásnak ezt a jelét. Minden erejükkel azon kell lenniök, hogy a tömegek hangulatát *kihasználják* a béke érdekében. De *hogyan* kell azt kihasználni? A béke*jelszót* elismerni és ismételni annyi volna, mint a „hatalommal nem rendelkező" (és gyakran még rosszabb: *képmutató)* „fontoskodó szépszavú szónokokat" buzdítani. Ez a nép *becsapása* volna, mert azt az illúziót keltené benne, hogy a mostani kormányok, a mostani parancsnokló osztályok a demokráciát és a munkásosztályt valamennyire is kielégítő békét *tudnának* kötni anélkül, hogy forradalmakkal „megtanítanák" (vagy helyesebben eltávolítanák) őket. Ez a csalás mindennél ártalmasabb. Ennél jobban

semmi sem ködösíti el a munkások látását, semmi sem táplálja bennük jobban azt a téveszmét, hogy a kapitalizmus és a szocializmus között *nincsen mély* ellentét, ennél jobban semmi sem *kendőzi* a tőkés rabságot. Nem, nekünk a békehangulatot a tömegek felvilágosítására kell kihasználni, meg kell magyaráznunk a tömegeknek, hogy a béke annyira óhajtott áldásai forradalmak nélkül lehetetlenek. A háború befejezése, a népek békéje, a rablás és erőszak megszüntetése — ez a mi eszményünk, de csak burzsoá szofisták tehetik, hogy ezzel az eszménnyel kecsegtetik a tömegeket, ugyanakkor azonban nem hirdetnek azonnal és egyenesen forradalmi akciókat. Ennek a propagandának van talaja; ahhoz, hogy ilyen propagandát folytathassunk, csak szakítanunk kell a burzsoázia szövetségeseivel, az opportunistákkal, akik közvetlenül (még feljelentésekkel is) és közvetve akadályozzák a forradalmi munkát.

Ugyanígy a nemzetek önrendelkezésének jelszavát is a kapitalizmus imperialista korszakával *összefüggésben* kell hirdetni. Mi nem a status quo-ért*, nem azért a nyárspolgári utópiáért küzdünk, hogy *kerüljük* a nagy háborúkat. Mi forradalmi harcot akarunk az imperializmus, vagyis a kapitalizmus ellen. Az imperializmus lényegéhez tartozik, hogy az idegen nemzeteket elnyomó nemzetek ennek az elnyomásnak kiterjesztésére és megszilárdítására, a gyarmatok újrafelosztására törekednek. Ezért a nemzeti önrendelkezés kérdésének *magva* korunkban éppen az *elnyomó* nemzetek szocialistáinak magatartásában rejlik. Az elnyomó nemzetnek (Angliának, Franciaországnak, Németországnak, Japánnak, Oroszországnak, az Egyesült Államoknak stb.) az a szocialistája, aki nem ismeri el és nem védelmezi az elnyomott nemzetek önrendelkezési (vagyis szabad különválási) jogát, valójában nem szocialista, hanem soviniszta.

Csakis ez az álláspont vezet becsületes, következetes harcra az imperializmus ellen, csakis ebből az álláspontból következik (korunkban) a nemzeti kérdésnek proletár, nempedig kispolgári módon való beállítása. Csakis ez az álláspont valósítja meg következetesen azt az elvet, hogy

* — a korábbi viszonyok fenntartásáért. — *Szerk.*

minden elnyomó nemzet ellen harcolnunk kell, csakis ez az álláspont szünteti meg az elnyomó és elnyomott nemzetek proletárjainak egymás iránti bizalmatlanságát, csakis ez vezet szolidáris, nemzetközi harcra a szocialista forradalomért (vagyis a teljes nemzeti egyenlőség egyetlen megvalósítható rendszeréért), nempedig általában valamennyi kis állam szabadságáért a kapitalizmusban, ami nem egyéb, mint kispolgári utópia.

Ez az álláspontja pártunknak, vagyis azoknak az oroszországi szociáldemokratáknak, akik a Központi Bizottsághoz csatlakoznak. Ez volt az álláspontja Marxnak is, aki arra tanította a proletariátust, hogy „nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom". Marx ebből az álláspontból kiindulva az *angol* (és nemcsak az ír) munkások szabadságmozgalmának érdekében követelte Írország különválását Angliától.

Ha az angol szocialisták nem ismerik el és nem védelmezik Írország különválási jogát, ha a franciák nem ismerik el és nem védik az olasz Nizza, a németek — Elzász-Lotaringia, a dán Schleswig és Lengyelország, az oroszok — Lengyelország, Finnország, Ukrajna stb., a lengyelek — Ukrajna különválási jogát, ha a „nagy", vagyis a rablásban nagy hatalmak szocialistái nem védelmezik a gyarmatoknak ugyanezt a jogát, úgy ez azért és csakis azért van, mert valójában nem szocialisták, hanem imperialisták. És nevetséges illúzió azt hinni, hogy azok az emberek, akik maguk az elnyomó nemzetekhez tartoznak, de *nem* küzdenek az elnyomott nemzetek „önrendelkezési jogáért", képesek szocialista politikát folytatni.

A szocialistáknak, ahelyett hogy átengednék a teret a képmutató ünnepi szónokoknak, akik frázisokkal és a demokratikus béke lehetőségének ígéretével félrevezetik a népet, meg kell magyarázniok a tömegeknek, hogy valamelyest is demokratikus békét csak forradalmakkal, csak úgy lehet kiküzdeni, ha minden országban forradalmi harcra kelnek *saját* kormányuk ellen. A szocialistáknak, ahelyett hogy átengednék a teret a burzsoá politikai törtetőknek, akik a nemzetek szabadságáról hangoztatott frázisokkal becsapják a népeket, meg kell magyarázniok az *elnyomó* nemzetek tömegeinek, hogy az ő felszabadulásuk

is reménytelen, ha segíteni fognak más nemzetek elnyomásában, ha nem fogják elismerni és nem fogják védelmezni e nemzetek önrendelkezési jogát, vagyis a szabad különválásra való jogot. Íme, ez a béke- és a nemzeti kérdésben a minden ország számára közös szocialista, nempedig imperialista politika. Igaz, ez a politika nagyobbrészt nem egyeztethető össze a hazaárulásról szóló törvényekkel, — de ezekkel a törvényekkel nem egyeztethető össze a bázeli határozat sem, amelyet oly gyalázatosan elárultak az elnyomó nemzetek majdnem összes szocialistái.

Választani kell: vagy szocializmus, vagypedig Joffre és Hindenburg úr törvényeinek tiszteletbentartása, — forradalmi harc, vagypedig lakájkodás az imperializmus előtt. Középút nincs. És a proletariátusnak a legnagyobb kárt azok okozzák, akik képmutató módon (vagy ostobaságból) a „középút" politikáját hirdetik.

A megírás ideje: 1915 július—augusztus.
Aláírás: Lenin

Először 1924-ben, a „Proletarszkaja Revoljucija" c. folyóirat 5. (28.) számában jelent meg — aláírás nélkül.

A SZOCIALIZMUS ÉS A HÁBORÚ

(AZ OSzDMP ÁLLÁSFOGLALÁSA A HÁBORÚ KÉRDÉSÉBEN)[118]

A megírás ideje: 1915 július—augusztus.

1915 őszén mint külön brosúra jelent meg a „Szocial-Demokrat" szerkesztőségének kiadásában, Genfben.

ELŐSZÓ
AZ 1. (KÜLFÖLDI) KIADÁSHOZ

Már egy éve tart a háború. Pártunk, Központi Bizottságának kiáltványában, mindjárt a háború kezdetén állást foglalt a háború kérdésében. A kiáltványt 1914 szeptemberében szerkesztették és (miután megküldték a Központi Bizottság tagjainak és pártunk oroszországi felelős képviselőinek, azok hozzájárulásával) 1914 november 1-én pártunk központi lapjának, a „Szocial-Demokrat"-nak 33. számában közzétették*. Majd a 40. számban (1915 március 29-én) megjelentek a berni konferencia** határozatai, amelyek pontosabban fejtik ki elveinket és taktikánkat.

Oroszországban jelenleg kétségtelenül erősödik a forradalmi hangulat a tömegekben. Más országokban szintén mindenütt mutatkoznak a forradalmi hangulat erősödésének jelei, annak ellenére, hogy a kormányuk és burzsoáziájuk oldalára átállt hivatalos szociáldemokrata pártok többsége elnyomni igyekszik a proletariátus forradalmi törekvéseit. Ez a helyzet különösen indokolttá teszi egy olyan brosúra kiadását, amely összegezi a háborúval kapcsolatos szociáldemokrata taktika eredményeit. Az említett pártokmányokat egész terjedelmükben közöljük, rövid magyarázatokat fűzünk hozzájuk és igyekszünk kitérni minden fontosabb érvre, amellyel az irodalomban és a pártgyűléseken a burzsoá és a proletár taktikát védelmezik.

---

* Lásd ebben a kötetben 11—21. old. — *Szerk.*
** Lásd ebben a kötetben 150—156. old. — *Szerk.*

ELŐSZÓ A 2. KIADÁSHOZ

Ezt a brosúrát 1915 nyarán, a Zimmerwaldi Konferencia előtt írtuk. Megjelent német és francia nyelven is, azonkívül norvégül teljes egészében közölték a norvég szociáldemokrata ifjúság lapjában. A brosúra németnyelvű kiadását illegálisan szállították Németországba — Berlinbe, Lipcsébe, Brémába és más városokba, ahol a Zimmerwaldi Baloldal hívei Karl Liebknecht csoportjával együtt illegálisan terjesztették. A francia kiadás Párizsban jelent meg illegálisan, és a francia zimmerwaldisták terjesztették. Az orosz kiadásból nagyon kevés példány jutott el Oroszországba, s Moszkvában a munkások kéziratos másolatokat készítettek róla.

Ezt a brosúrát, mint okmányt, most teljes egészében közöljük. Az olvasónak állandóan szem előtt kell tartania, hogy a brosúrát 1915 augusztusában írtuk. Különösen ott kell erre figyelemmel lennie, ahol Oroszországról van szó: Oroszország akkor még cári, romanovi Oroszország volt . . .

Megjelent az 1918-as kiadású brosúrában.

I. FEJEZET

A SZOCIALIZMUS ELVEI ÉS AZ 1914—1915-ÖS HÁBORÚ

A SZOCIALISTÁK ÁLLÁSFOGLALÁSA A HÁBORÚK KÉRDÉSÉBEN

A szocialisták, mint barbár, állati dolgot, mindig elítélték a népek közötti háborúkat. De a mi állásfoglalásunk a háború kérdésében elvileg más, mint a burzsoá pacifistáké (a béke híveié és hirdetőié) és az anarchistáké. Az előbbiektől abban különbözünk, hogy mi felismerjük a háborúk és az országon belül folyó osztályharc elkerülhetetlen összefüggését, tudjuk, hogy a háborúkat az osztályok megszüntetése és a szocializmus megvalósítása nélkül lehetetlen megszüntetni és azt valljuk, hogy a polgárháborúk, vagyis az elnyomott osztálynak az elnyomó osztály, a rabszolgáknak a rabszolgatartók, a jobbágyparasztoknak a földesurak, a bérmunkásoknak a burzsoázia ellen viselt háborúi jogosak, haladó jellegűek és szükségszerűek. Mind a pacifistáktól, mind az anarchistáktól pedig mi, marxisták, abban különbözünk, hogy feltétlenül szükségesnek tartjuk külön-külön minden egyes háború történelmi tanulmányozását (Marx dialektikus materializmusa szempontjából). A történelem több olyan háborút ismer, amelyek a háborúkkal elkerülhetetlenül velejáró borzalmak, állati kegyetlenkedések, csapások és szenvedések ellenére is haladó jellegűek voltak, vagyis előmozdították az emberiség fejlődését, mert segítették összerombolni a különösen káros és reakciós intézményeket (például az önkényuralmat és a jobbágyságot), segítettek összezúzni Európa legbarbárabb zsarnokságát (a török és orosz zsarnokságot). Éppen ezért meg kell vizsgálnunk a mostani háború történelmi sajátosságait.

AZ ÚJKORI HÁBORÚK TÖRTÉNELMI TÍPUSAI

A nagy francia forradalom új korszakot nyitott az emberiség történelmében. Ettől kezdve a Párizsi Kommünig, 1789-től 1871-ig, a burzsoá-haladó, nemzeti-felszabadító jellegű háború volt a háborúk egyik típusa. Másszóval, ezeknek a háborúknak fő tartalma és történelmi jelentősége abban állott, hogy megdöntötték vagy aláásták az abszolutizmust és a hűbéri rendet, megdöntötték az idegen uralmat. Ezért ezek a háborúk progresszív háborúk voltak és az *ilyen* háborúkban minden becsületes, forradalmi demokrata és szocialista mindig annak az országnak (vagyis annak a burzsoáziának) sikerét kívánta, amely elősegítette a hűbériség, az abszolutizmus és a más népeket elnyomó uralom legveszélyesebb pilléreinek lerombolását vagy aláaknázását. Például, Franciaország forradalmi háborúiban a franciák idegen földeket raboltak ki és hódítottak meg, ez azonban semmit sem változtat ezeknek a háborúknak legfőbb történelmi jelentőségén — azon a tényen, hogy ezek a háborúk összerombolták illetőleg megrendítették az egész régi, jobbágyi Európa hűbéri rendszerét és abszolutizmusát. A francia-porosz háborúban Németország kirabolta Franciaországot, ez azonban nem változtat ennek a háborúnak legfőbb történelmi jelentőségén — azon a tényen, hogy ez a háború a német nép tízmillióit megszabadította a feudális széttagoltságtól, két zsarnok, az orosz cár és III. Napoleon igájától.

A TÁMADÓ ÉS A VÉDELMI HÁBORÚ KÜLÖNBSÉGE

Az 1789-től 1871-ig terjedő korszak mély nyomokat és forradalmi emlékeket hagyott maga után. A hűbériség, az abszolutizmus és az idegen uralom megdöntése előtt szó sem lehetett a szocializmusért folyó proletár harc kibontakozásáról. Mikor a szocialisták *ennek* a korszaknak háborúival kapcsolatban a „védelmi" háború jogosságát hangoztatták, mindig ez a cél: a középkor, a hűbéri rendszer elleni forradalom lebegett szemük előtt. A szocialisták mindig ebben az értelemben mondották, hogy a „védelmi" háború „*igazságos*" háború (W. Liebknecht egyszer használta is ezt a kifejezést). A szocialisták csakis ebben az értelemben ismerték el és ismerik el most is, hogy a „haza

védelme" vagy a „védelmi" háború jogos, haladó, igazságos. Ha például Marokkó holnap hadat üzenne Franciaországnak, India Angliának, Perzsia vagy Kína — Oroszországnak stb., ezek „igazságos", „védelmi" háborúk volnának, *függetlenül* attól, hogy ki támadott először, és minden szocialista örülne annak, ha az elnyomott, függő, nemteljesjogú államok győzelmet aratnának az elnyomó, rabszolgatartó, rabló „nagy"-hatalmak fölött.

Képzeljük el azonban, hogy egy rabszolgatartó, akinek száz rabszolgája van, háborút indít egy másik rabszolgatartó ellen, akinek kétszáz rabszolga van a tulajdonában. A háború a rabszolgák „igazságosabb" újraelosztásáért folyik. Világos, hogy ebben az esetben a „védelmi" háború vagy a „haza védelme" fogalmának alkalmazása a történelem meghamisítása volna és gyakorlatilag azt jelentené, hogy az élelmes rabszolgatartók becsapják az egyszerű népet, a kispolgárságot, a tudatlan embereket. A mai háborúban, melyet a rabszolgatartók a rabszolgaság megszilárdításáért és fokozásáért viselnek egymás ellen, szintén ez történik: a mostani, imperialista burzsoázia becsapja a népeket a „nemzeti" ideológiával és a haza védelmének fogalmával.

A MOSTANI HÁBORÚ IMPERIALISTA HÁBORÚ

Majdnem mindenki elismeri, hogy a mostani háború imperialista háború. Ezt a fogalmat azonban többnyire elferdítik, vagy csak az egyik háborús féllel szemben alkalmazzák, vagypedig becsempészni igyekeznek azt a gondolatot, hogy ennek a háborúnak mégis burzsoá-haladó, nemzeti-felszabadító jelentősége lehet. Az imperializmus a kapitalizmus fejlődésének legmagasabb foka, amelyet csak a XX. században ért el. A kapitalizmusnak már szűkek a régi nemzeti államok, amelyek megalakítása nélkül nem dönthette meg a hűbéri rendszert. A kapitalista koncentráció odáig fejlődött, hogy egyes szindikátusok, trösztök, a milliárdos tőkések szövetségei egész iparágakat ragadtak kezükbe és a „tőke hatalmasai" majdnem az egész földkerekséget felosztották egymás között — vagy gyarmatok formájában, vagypedig olymódon, hogy a

pénzügyi kizsákmányolás ezernyi-ezer szálával hálóztak be idegen országokat. A szabadkereskedelmet és a szabadversenyt monopóliumokra és — tőkebefektetés, nyersanyagszerzés stb. céljából — idegen földek meghódítására irányuló törekvések váltották fel. A kapitalizmus, mely a feudalizmus elleni harcban a nemzetek felszabadítója volt, most mint imperialista kapitalizmus a nemzetek legnagyobb elnyomója lett. A haladó kapitalizmus reakcióssá vált, annyira fejlesztette a termelőerőket, hogy az emberiségnek vagy át kell térnie a szocializmusra, vagypedig évekig, sőt évtizedekig végig kell szenvednie a „nagy"-hatalmak fegyveres harcát, amelyet azért folytatnak, hogy gyarmatok, monopóliumok, kiváltságok és mindennemű nemzeti elnyomás segítségével mesterségesen fenntarthassák a kapitalizmust.

A LEGNAGYOBB RABSZOLGATARTÓK EGYMÁS ELLENI HÁBORÚJA A RABSZOLGASÁG FENNTARTÁSA ÉS MEGSZILÁRDÍTÁSA ÉRDEKÉBEN

Az imperializmus jelentőségének megvilágítása céljából pontos adatokat közlünk arról, hogy az úgynevezett „nagy" (vagyis a nagy rablásban győztes) hatalmak hogyan osztották fel a világot: [Lásd 305. old.]

Ebből látható, hogy azok a népek, amelyek az 1789-től 1871-ig terjedő korszakban nagyrészt más népek élén a szabadságért harcoltak, most, 1876 után, a magasfejlettségű és „túlérett" kapitalizmus talaján az egész földkerekségen élő lakosság és nemzetek többségének elnyomóivá és leigázóivá lettek. 1876-tól 1914-ig hat „nagy"-hatalom 25 millió négyzetkilométernyi földterületet rabolt össze, vagyis két és félszer többet, mint egész Európa! Hat hatalom *több mint fél milliárd* (523 millió) gyarmati lakost igáz le. A „nagy"-hatalmak minden négy lakosára öt gyarmati lakos esik. És emellett köztudomású, hogy a gyarmatokat tűzzel-vassal hódították, hogy állati módon bánnak a gyarmati lakossággal, amelyet ezerféle módon (tőkekivitel, koncessziók stb. útján, az árueladásnál elkövetett csalással, az „uralkodó" nemzet hatalmi szerveinek önkényeskedésével stb. stb.) kizsákmányolnak. Az angol-francia burzsoázia becsapja a népet, amikor azt

A „nagy" rabszolgatartó hatalmak így osztották fel a világot:

„Nagy"-hatalmak	Gyarmatok 1876 Terület km^2 (millió)	Gyarmatok 1876 Lakosság (millió)	Gyarmatok 1914 Terület km^2 (millió)	Gyarmatok 1914 Lakosság (millió)	Anyaország 1914 Terület km^2 (millió)	Anyaország 1914 Lakosság (millió)	Összesen Terület km^2 (millió)	Összesen Lakosság (millió)
Anglia	22,5	251,9	33,5	393,5	0,3	46,5	33,8	440,0
Oroszország	17,0	15,9	17,4	33,2	5,4	136,2	22,8	169,4
Franciaország	0,9	6,0	10,6	55,5	0,5	39,6	11,1	95,1
Németország	—	—	2,9	12,3	0,5	64,9	3,4	77,2
Japán	—	—	0,3	19,2	0,4	53,0	0,7	72,2
Északamerikai Egyesült Államok	—	—	0,3	9,7	9,4	97,0	9,7	106,7
Hat „nagy"-hatalom összesen	40,4	273,8	65,0	523,4	16,5	437,2	81,5	960,6
Nem nagyhatalmakhoz (Belgiumhoz, Hollandiához és más államokhoz) tartozó gyarmatok			9,9	45,3			9,9	45,3
Három „félgyarmati" ország (Törökország, Kína és Perzsia)							14,5	361,2
Összesen							105,9	1 367,1
A többi állam és ország							28,0	289,9
Az egész föld (a sarkvidékek nélkül)							133,9	1 657,0

mondja, hogy a népek és Belgium szabadságáért visel háborút: valójában a csontig-velőig kiszipolyozott gyarmatok megtartásáért folyik a háború. A német imperialisták azonnal kiürítenék Belgiumot stb., ha az angolok és franciák „méltányosan" megosztanák velük gyarmataikat. A helyzetnek az a sajátossága, hogy ebben a háborúban a kontinensen döntik el a gyarmatok sorsát. A burzsoá igazságosság és a nemzeti szabadság (vagy a nemzetek létjoga) szempontjából Németországnak feltétlenül igaza volna Angliával és Franciaországgal szemben, mert Németországnak „kevesebb" gyarmat „jutott", mert ellenségei hasonlíthatatlanul több nemzetet igáznak le mint Németország, — szövetségesénél pedig, Ausztriában, az elnyomott szlávok kétségtelenül több szabadságot élveznek, mint a cári Oroszországban, mely a „népek igazi börtöne". De Németország nem a nemzetek szabadságáért, hanem azok leigázásáért visel háborút. Nem a szocialisták feladata, hogy a fiatalabb és erősebb rablót (Németországot) segítsék az öregebb és jóllakottabb rablók kirablásában. A szocialistáknak ki kell használniok a rablók egymás elleni háborúját, hogy valamennyiöket megsemmisítsék. Ebből a célból a szocialistáknak mindenekelőtt meg kell mondaniok az igazat, meg kell mondaniok a népnek, hogy ez a háború a rabszolgatartóknak a rabszolgaság megszilárdításáért folyó háborúja — éspedig három értelemben. Ez a háború először azért folyik, hogy a gyarmatok rabságát azok „igazságosabb" felosztásával és az eddiginél „nagyobb egyetértésben" történő további kizsákmányolásával súlyosbítsák; másodszor azért, hogy magukban a „nagy"-hatalmi országokban élő idegen nemzetek elnyomását fokozzák, mert Ausztria *is*, Oroszország *is* (Oroszország sokkal inkább és sokkal nehezebben, mint Ausztria) csak ezzel az elnyomással tartja magát, melyet még fokoz a háborúval; harmadszor azért, hogy megszilárdítsák és meghosszabbítsák a bérrabszolgaságot, mert a háború megbontja és fékentartja a proletariátust, a tőkések viszont nyernek — megszedik magukat a háborún, szítják a nemzeti előítéleteket és erősítik a reakciót, amely minden országban, még a legszabadabb és köztársasági államokban is felemelte a fejét.

„A HÁBORÚ A POLITIKA FOLYTATÁSA MÁS“ (MÉGPEDIG ERŐSZAKOS) „ESZKÖZÖKKEL“[114]

Ez a híres mondás egyik igen mély gondolkodású katonai írótól, Clausewitztől ered. A marxisták mindenkor joggal vették ezt a tételt elméleti alapul minden egyes háború jelentőségének megítéléséhez. Marx és Engels mindig ebből a szempontból vizsgálták a különböző háborúkat.

Alkalmazzuk ezt a tételt a mostani háborúra. Azt látjuk, hogy Anglia, Franciaország, Németország, Olaszország, Ausztria, Oroszország kormányai és uralkodó osztályai évtizedeken át, majdnem félszázad óta a gyarmatok kirablásának, idegen nemzetek leigázásának, a munkásmozgalom elnyomásának politikáját folytatták. Ezt és csakis ezt a politikát folytatják a mostani háborúban. Különösen Ausztria és Oroszország politikája, békében és háborúban egyaránt, nem a nemzetek felszabadítására, hanem azok leigázására irányul. Ezzel szemben azt látjuk, hogy Kínában, Perzsiában, Indiában és más függő országokban az utóbbi évtizedekben száz és százmilliók ébrednek nemzeti életre, felszabadítják magukat a reakciós „nagy“-hatalmak igája alól. Ezen a történelmi talajon most is lehetséges burzsoá-haladó, nemzeti-felszabadító háború.

Ha úgy tekintünk a mostani háborúra, mint a „nagy“-hatalmak és azokon belül a fő osztályok politikájának folytatására, akkor azonnal meglátjuk, mennyire ellentmond a történelemnek, mennyire hazug és képmutató az a nézet, mely szerint a jelen háborúban is igazolható a „haza védelmének“ eszméje.

BELGIUM PÉLDÁJA

A hármas (most négyes) antant szociálsovinisztái (Oroszországban Plehanov és társai) leginkább Belgium példájára szeretnek hivatkozni. Ez a példa azonban ellenük szól. A német imperialisták arcátlanul megsértették Belgium semlegességét; mindenkor és mindenütt ezt tették a hadviselő államok, amelyek szükség esetén *minden* szerződést és kötelezettséget lábbal tiportak. Tegyük fel,

hogy a nemzetközi szerződések megtartásában érdekelt államok hadat üzentek volna Németországnak Belgium szabadsága és kártalanítása érdekében. Ebben az esetben a szocialisták természetesen Németország ellenségeivel rokonszenveztek volna. De éppen az van a dologban, hogy a „hármas (és négyes) antant“ *nem* Belgium miatt folytat háborút: ezt nagyon jól tudja mindenki és csak a képmutatók leplezik. Anglia Németország gyarmatait és Törökországot, Oroszország Galíciát és Törökországot fosztja ki, Franciaország Elzász-Lotaringiát, sőt még a Rajna balpartját is magához akarja ragadni; Olaszországgal szerződést kötöttek a zsákmány (Albánia, Kisázsia) felosztásáról; Bulgáriával és Romániával szintén a zsákmány felosztása végett alkudoznak. A jelenlegi kormányok jelenlegi háborújában *csak úgy lehet* segíteni Belgiumon, ha segítenek megfojtani Ausztriát vagy Törökországot stb.! Mi köze van mindennek a „haza védelméhez“?? De éppen ez az imperialista háborúnak, a reakciós-burzsoá, történelmileg idejétmult kormányok egymás ellen, más nemzetek leigázása céljából viselt háborújának különös sajátossága. Aki a jelen háborúban való részvételt igazolja, az örökössé akarja tenni a nemzetek imperialista elnyomását. Aki azt hirdeti, hogy a kormányok mostani nehézségeit ki kell használni a szociális forradalomért folyó harc érdekében, az valóban minden nemzet igazi szabadságáért küzd, amely csak a szocializmusban valósítható meg.

MIÉRT VISEL HÁBORÚT OROSZORSZÁG?

Oroszországban a legújabb típusú kapitalista imperializmus a cárizmus Perzsia, Mandzsúria, Mongólia ellen irányuló politikájában teljesen kifejezésre jutott ugyan, Oroszországban azonban általában a katonai és feudális imperializmus az uralkodó. Nincs a világon olyan ország, ahol annyira elnyomnák a lakosság többségét, mint Oroszországban: a nagyoroszok a lakosságnak csak 43%-át, vagyis kevesebb mint felét alkotják, a többiek pedig, mint idegen nemzetiségűek, valamennyien jogtalanok. Oroszország 170 millió lakosából *körülbelül 100 millió* elnyomott és jogtalan. A cárizmus Galícia meghódí-

tásáért, az ukránok szabadságának végleges megfojtásáért, Örményország, Konstantinápoly stb. elfoglalásáért visel háborút. A cárizmus szemében a háború eszköz arra, hogy elterelje a figyelmet az országon belül fokozódó elégedetlenségről és elnyomja a növekvő forradalmi mozgalmat. Oroszországban jelenleg két nagyoroszra két-három jogfosztott „idegen" nemzetiségű jut: a cárizmus a háború segítségével arra törekszik, hogy növelje az Oroszország által leigázott nemzetek számát, állandósítsa azok elnyomását és ezzel aláássa azt a harcot, amelyet maguk a nagyoroszok vívnak szabadságukért. Az idegen népek leigázásának és kirablásának lehetősége állandósítja a gazdasági tespedést, mert a jövedelmek forrása — a termelőerők fejlesztése helyett — gyakran az „idegen nemzetiségűek" félfeudális kizsákmányolása. Oroszország háborúja tehát hatványozottan reakciós, a szabadság eltiprására irányuló jellegével tűnik ki.

MI A SZOCIÁLSOVINIZMUS?

A szociálsovinizmus a „honvédelem" eszméjének igazolása a jelenlegi háborúban. A „honvédelem" eszméjéből következik továbbá az osztályharcról való lemondás a háború idején, a hadihitelek megszavazása stb. A szociálsoviniszták, valójában proletárellenes, burzsoá politikát folytatnak, mert igazában nem a „haza védelméért", nem az idegen nemzeti elnyomás ellen, hanem egyik vagy másik „nagy"-hatalomnak a gyarmatok kirablására és az idegen népek elnyomására való „jogáért" szállnak síkra. A szociálsoviniszták, ugyanúgy mint a burzsoák, becsapják a népet, amikor azt hirdetik, hogy a háború a nemzetek szabadságának és létének megvédése érdekében folyik, és ezzel átállnak a burzsoázia oldalára a proletariátus ellen. A szociálsoviniszták közé kell sorolni nemcsak azokat, akik a hadviselő hatalmi csoportok *egyikének* kormányait és burzsoáziáját igazolják és fedezik, hanem ugyanúgy azokat is, akik, mint Kautsky, elismerik *valamennyi* hadviselő hatalom szocialistáinak egyforma jogát arra, hogy „a hazát védelmezzék". A szociálsovinizmus, amely valójában „saját" imperialista burzsoáziájának (vagy általában min-

den burzsoáziának) kiváltságait, előjogait, rablásait és erőszakoskodását védelmezi, minden szocialista meggyőződésnek és a bázeli nemzetközi szocialista kongresszus határozatának teljes elárulása.

A BÁZELI KIÁLTVÁNY

Az 1912-ben egyhangúlag elfogadott Bázeli Kiáltvány Angliának, Németországnak és mostani szövetségeseiknek éppen azt a háborúját tartotta szem előtt, amely 1914-ben be is következett. A Kiáltvány határozottan leszögezi, hogy semilyen népérdek sem igazolhatja azt a háborút, melyet a „tőkések profitja és a dinasztiák előnyei“ érdekében, a nagyhatalmak imperialista, rabló politikája talaján folytatnak. A Kiáltvány határozottan kijelenti, hogy a háború veszélyes a „kormányokra nézve“ (kivétel nélkül minden kormányra nézve), hangsúlyozza, hogy a kormányok félnek a „proletárforradalomtól“, félreérthetetlenül utal az 1871-es Kommün és 1905 október-decembere, *vagyis a forradalom és polgárháború példájára*. Így tehát a Bázeli Kiáltvány éppen a jelenlegi háború esetére írja elő a munkások forradalmi harcának taktikáját, a proletárforradalom taktikáját, amelyet saját kormányaik ellen nemzetközi méretekben kell folytatniok. A Bázeli Kiáltvány a stuttgarti határozat szavait ismételve kimondja, hogy a háború kitörése esetén, a szocialistáknak a „kapitalizmus összeomlásának meggyorsítása“ érdekében ki kell használniok a háború okozta „gazdasági és politikai válságot“, vagyis a szocialista forradalom érdekében ki kell használniok a kormányok háborús nehézségeit és a tömegek felháborodását.

A szociálsoviniszták burzsoá felszabadító szempontból igazolják a háborút, megengedik a „haza védelmét“, megszavazzák a hadihiteleket, belépnek a kormányokba stb. stb., — ez a szociálsoviniszta politika a szocializmus nyilt elárulása, amely, mint alább látni fogjuk, csak azzal magyarázható, hogy az európai pártok többségében az opportunizmus és a nemzeti-liberális munkáspolitika győzedelmeskedett.

HAMISAN HIVATKOZNAK MARXRA ÉS ENGELSRE

Az orosz szociálsoviniszták (élükön Plehanovval) Marxnak az 1870-es háborúban követett taktikájára hivatkoznak; — a német szociálsoviniszták (mint Lensch, David és társai) Engels-szel fedezik magukat, aki 1891-ben azt mondotta, hogy a német szocialisták Oroszország és Franciaország együttes támadása esetén kötelesek védeni a hazát; — végül az olyan szociálsoviniszták, mint Kautsky, akik ki akarják békíteni és törvényesíteni igyekeznek a nemzetközi sovinizmust, arra hivatkoznak, hogy Marx és Engels elítélték ugyan a háborúkat, de ha a háború mégis kitört, állandóan, 1854—1855-től 1870—1871-ig és 1876—1877-ig az egyik vagy a másik hadviselő állam mellett foglaltak állást.

Ezekkel a hivatkozásokkal felháborító módon meghamisítják Marx és Engels nézeteit, meghamisítják a burzsoázia és az opportunisták érdekében, mint ahogy az anarchista Guillaume-nak és társainak írásai az anarchizmus igazolása érdekében forgatják ki Marx és Engels nézeteit. Németország 1870—1871-es háborúja haladó háború volt egészen III. Napoleon legyőzéséig, mert III. Napoleon a cárral együtt éveken át elnyomta Németországot, és támogatta Németország feudális széttagoltságát. Mihelyt azonban a háború olyan fordulatot vett, hogy Franciaország megrablásává lett (Elzász és Lotaringia annektálása), Marx és Engels határozottan elítélte a németeket. Sőt, a háború elején Marx és Engels helyeselték Bebel és Liebknecht magatartását, akik nem szavazták meg a hiteleket és azt tanácsolták a szociáldemokratáknak, hogy ne olvadjanak össze a burzsoáziával, hanem szálljanak síkra a proletariátus önálló osztályérdekeiért. Aki ennek a burzsoá-haladó és nemzeti-felszabadító háborúnak értékelését a mostani imperialista háborúra viszi át, az csúfot űz az igazságból. Még inkább áll ez az 1854—1855-ös és a XIX. század valamennyi háborújára, amikor még *nem* volt meg a mai imperializmus, *nem* értek meg a szocializmus objektív feltételei, *nem* voltak szocialista tömegpártok *minden* hadviselő országban, vagyis *nem* voltak meg éppen azok a feltételek, amelyekből a Bázeli Kiáltvány levezette a nagyhatalmak egymás ellen

viselt háborújával *kapcsolatos* „proletárforradalom" taktikáját.

Aki most Marxnak a *haladó* burzsoázia korszakában viselt háborúk kérdésében elfoglalt álláspontjára hivatkozik és megfeledkezik Marx szavairól: „a munkásoknak nincs hazájuk" — ezekről a szavakról, amelyek *éppen* a reakciós, idejétmult burzsoázia korszakára, a szocialista forradalom korszakára vonatkoznak, az arcátlanul meghamisítja Marxot, és a szocialista szempontot burzsoá szemponttal cseréli fel.

A II. INTERNACIONÁLE CSŐDJE

A világ szocialistái Bázelban 1912-ben ünnepélyesen kijelentették, hogy a közelgő európai háborút *valamennyi* kormány „bűnös" és teljesen reakciós ügyének tekintik, amelynek siettetnie kell a kapitalizmus összeomlását, mert elkerülhetetlenül forradalomra vezet a kapitalizmus ellen. Kitört a háború, bekövetkezett a válság. A szociáldemokrata pártok többsége forradalmi taktika helyett reakciós taktikát követett és átpártolt kormánya burzsoáziája oldalára. A szocializmusnak ez az elárulása azt jelenti, hogy a II. Internacionále (1889—1914) csődöt mondott és nekünk tisztáznunk kell, mi idézte elő ezt a csődöt, mi szülte a szociálsovinizmust, mi adott erőt neki.

A SZOCIÁLSOVINIZMUS — KIFORROTT OPPORTUNIZMUS

A II. Internacionále fennállásának egész ideje alatt a szociáldemokrata pártokban mindenütt harc folyt a forradalmi és az opportunista szárny között. Több országban ennek megfelelő szakadás is történt (Angliában, Olaszországban, Hollandiában, Bulgáriában). Egyetlen marxista sem kételkedett abban, hogy az opportunizmus a burzsoá politika kifejezője a munkásmozgalomban, hogy a kispolgárság érdekeit és az elburzsoásodott munkások elenyésző részének „*saját*" burzsoáziájával kötött szövetségét fejezi ki, mely a proletártömegek, az elnyomott tömegek érdekei ellen irányul.

A XIX. század végének objektív viszonyai különösen

kedveztek az opportunizmus megerősödésének — a burzsoá legalitás kihasználása elfajult e legalitás bálványozásává, kialakult a munkásosztály bürokráciájának és arisztokráciájának vékony rétege, a szociáldemokrata pártok soraiba sok kispolgári „útitárs“ került be.

A háború meggyorsította a fejlődést, az opportunizmus szociálsovinizmussá, az opportunisták és a burzsoázia titkos szövetsége nyilt szövetséggé lett. Ugyanakkor a katonai hatóságok mindenütt kihirdették a hadiállapotot és szájkosarat tettek a munkástömegekre, akiknek régi vezérei majdnem kivétel nélkül a burzsoáziához szegődtek.

Az opportunizmus és szociálsovinizmus gazdasági alapja egy és ugyanaz: a kiváltságos munkások és a kispolgárság elenyésző rétegének érdeke, amely réteg védi a maga kiváltságos helyzetét, azt a „jogát“, hogy morzsákat kapjon abból a profitból, amelyet „saját“ nemzeti burzsoáziája más nemzetek kirablásával, nagyhatalmi helyzetének előnyei stb. révén szerez.

Az opportunizmus és szociálsovinizmus eszmei és politikai tartalma egy és ugyanaz: az osztályok együttműködése — az osztályok harca helyett, lemondás a forradalmi harci eszközökről, „saját“ kormányának megsegítése annak nehéz helyzetében, ahelyett, hogy kormánya nehézségeit kihasználná a forradalom érdekében. Ha összességükben nézzük az európai országokat, ha nem az egyes személyeket nézzük (bármilyen tekintélyesek is azok), akkor megállapítható, hogy éppen az opportunista *áramlat* lett a szociálsovinizmus védőbástyája, a forradalmárok táborából pedig majdnem mindenütt többé-kevésbbé következetesen tiltakoznak ellene. És ha például az irányzatoknak az 1907-es stuttgarti nemzetközi szocialista kongresszuson kialakult csoportosulását nézzük, akkor azt látjuk, hogy a nemzetközi marxizmus az imperializmus ellen volt, a nemzetközi opportunizmus pedig már akkor az imperializmus védelmére kelt.

EGYSÉG AZ OPPORTUNISTÁKKAL ANNYI, MINT A MUNKÁSOK SZÖVETSÉGE „SAJÁT" NEMZETI BURZSOÁZIÁJUKKAL ÉS A NEMZETKÖZI FORRADALMI MUNKÁSOSZTÁLY KETTÉSZAKÍTÁSA

Az elmúlt korszakban, a háború előtt, gyakran „elhajlásnak", „szélsőségnek", de mégis a szociáldemokrata párt szerves részének tartották az opportunizmust. A háború bebizonyította, hogy ez a jövőben lehetetlenség. Az opportunizmus „teljesen megérett", szerepe a munkásmozgalomban, mint a burzsoázia megbizottjának szerepe, teljesen kibontakozott. Az opportunistákkal való egység merő képmutatássá lett, ennek példáját ott látjuk a német szociáldemokrata pártban. Az opportunisták minden fontos esetben (például az augusztus 4-i szavazásnál) ultimátummal állanak elő, és ennek érvényt is szereznek nagyszámú burzsoá kapcsolatuk, a szakszervezeti vezetőségekben levő többségük segítségével stb. *Egység* az opportunistákkal — ez most *gyakorlatilag* azt jelenti, hogy a munkásosztályt alárendelik „saját" nemzeti burzsoáziájának, hogy szövetségre lépnek ezzel a burzsoáziával idegen nemzetek elnyomása és a nagyhatalmi kiváltságokért való harc érdekében, az *egység* az opportunistákkal tehát a világ forradalmi proletariátusának *kettészakítása.*

Bármilyen nehéz is egyes esetekben a számos szervezetben uralkodó opportunisták ellen folytatott harc, bármilyen sajátos is egyes országokban a munkáspártoknak az opportunistáktól való megtisztulási folyamata, ez a folyamat elkerülhetetlen és gyümölcsöző. A reformista szocializmus haldoklik; az újjászülető szocializmus — Paul Golay francia szocialista találó kifejezése szerint — „forradalmi, engesztelhetetlen, inszurrekciós" szocializmus lesz.

A „KAUTSKYZMUS"

Kautsky, a II. Internacionále legnagyobb tekintélye, a legtipikusabb és legkirívóbb példája annak, hogy azok, akik a marxizmust csak szavakban ismerik el, valójában „sztruvizmussá" vagy „brentanizmussá"[115] változtatják azt. Ezt látjuk Plehanov példáján is. A marxizmust nyilvánvaló álokoskodásokkal megfosztják forradalmi, élő lelkétől, *mindent* elfogadnak a marxizmusból — a forradalmi harci eszközök, azok hirdetése és előkészítése *kivételével,* a töme-

geknek forradalmi szellemben való nevelése *nélkül*. Kautsky a szociálsovinizmus alapgondolatát, annak elismerését, hogy a mostani háborúban védeni kell a hazát, elvtelenül „kibékíteni“ igyekszik a baloldaliaknak tett diplomatikus, kirakati engedményekkel, mint pl. azzal, hogy elítéli a hadihitelek megszavazását, hogy ellenzékinek tünteti fel magát stb. Kautsky, aki 1909-ben egész könyvet írt a forradalmak korszakának közelgéséről és a háborúnak a forradalommal való összefüggéséről, Kautsky, aki 1912-ben aláírta a Bázeli Kiáltványt, mely a közelgő háború forradalmi kihasználását követeli, most százféleképpen igazolja, kendőzi a szociálsovinizmust és éppúgy mint Plehanov, a burzsoáziával együtt gúnyolódik a forradalomnak még a gondolatán is és kinevet a közvetlen forradalmi harc felé vezető minden lépést.

A munkásosztály nem töltheti be világforradalmi szerepét, ha nem folytat engesztelhetetlen harcot ez ellen a renegátság, gerinctelenség, az opportunizmus előtti lakájkodás és a marxizmus példátlan elméleti elsekélyesítése ellen. A kautskyzmus nem véletlenség, hanem a II. Internacionále ellentmondásainak szociális terméke, annak az ellentmondásnak a terméke, hogy szavakban hűséget fogadtak a marxizmusnak, a valóságban pedig alárendelték magukat az opportunizmusnak.

A „kautskyzmusnak“ ez a fő fonáksága a különböző országokban más-más formában nyilvánul meg. Hollandiában Roland-Holst elveti a haza védelmének eszméjét, de ugyanakkor védelmezi az egységet az opportunisták pártjával. Oroszországban Trockij, aki szintén elveti a haza védelmének eszméjét, ugyanúgy síkra száll a „Nasa Zarja“ opportunista és soviniszta csoportjával való egységért. Romániában Rakovszkij hadat üzent az opportunizmusnak, mely az Internacionále csődjét okozta, de ugyanakkor kész elismerni, hogy a haza védelmének eszméje jogos. Mindez annak a rákfenének a megnyilvánulása, amelyet a holland marxisták (Gorter, Pannekoek) „passzív radikalizmusnak“ neveztek és amelynek az a lényege, hogy a forradalmi marxizmust az elméletben eklekticizmussal, a gyakorlatban pedig az opportunizmus előtti szolgai hasoncsúszással vagy tehetetlenséggel helyettesítik.

A MARXISTÁK JELSZAVA — A FORRADALMI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA JELSZAVA

A háború kétségtelenül igen éles válságot idézett elő és hihetetlenül fokozta a tömegek szenvedéseit. A háború reakciós jellege, az a tény, hogy a burzsoázia *minden* országban arcátlanul hazug módon „nemzeti“ ideológiával leplezi rabló céljait — mindez az objektív forradalmi helyzet talaján elkerülhetetlenül forradalmi hangulatot kelt a tömegekben. A mi kötelességünk az, hogy segítsünk tudatositani, elmélyíteni ezt a hangulatot, segítsünk formát adni annak. Az imperialista háború polgárháborúvá változtatása: csakis ez a jelszó fejezi ki helyesen ezt a feladatot és a háború idején *minden* következetes osztályharc, a „tömegakciók“ komolyan keresztülvitt taktikája minden esetben múlhatatlanul erre vezet. Nem tudhatjuk, hogy a nagyhatalmak első vagy második imperialista háborújával kapcsolatban, a háború folyamán vagy az után fog-e lángralobbanni egy erős forradalmi mozgalom, de mindenesetre feltétlen kötelességünk, hogy rendszeresen és rendületlenül ebben az irányban dolgozzunk.

A Bázeli Kiáltvány nyiltan a Párizsi Kommün példájára hivatkozik, vagyis annak példájára, amikor a kormányok háborúját polgárháborúvá változtatták át. Félévszázaddal ezelőtt nagyon gyenge volt a proletariátus, még nem értek meg a szocializmus objektív feltételei, még szó sem lehetett arról, hogy a hadviselő országok forradalmi mozgalmai összetalálkoznak és kölcsönösen segítik egymást, a párizsi munkások egy részének rajongása a „nemzeti ideológiáért“ (1792 hagyományáért) — Marx erre annakidején rámutatott — kispolgári gyengeségük megnyilvánulása volt és a Kommün bukásának egyik oka. Félszázaddal a Kommün bukása után már nincsenek meg az akkori forradalmat gyengítő feltételek, és ma megbocsáthatatlan, ha a szocialisták beletörődnek abba, hogy lemondjanak a párizsi kommünárok szellemében folytatandó munkáról.

A LÖVÉSZÁROK-BARÁTKOZÁS PÉLDÁJA

A hadviselő országok burzsoá lapjai közlik, hogy a hadbanálló nemzetek katonái még a lövészárkokban is

barátkoznak. Az a tény, hogy a katonai hatóságok (Németországban, Angliában) drákói parancsokkal megtiltották a katonák barátkozását, azt bizonyítja, hogy a kormányok és a burzsoázia ennek komoly jelentőséget tulajdonítanak. Ha annak ellenére, hogy Nyugat-Európa szociáldemokrata pártjainak vezetőrétegét teljesen hatalmába kerítette az opportunizmus, ha annak ellenére, hogy az egész szociáldemokrata sajtó és a II. Internacionále valamennyi tekintélye támogatta a szociálsovinizmust, mégis barátkoztak a katonák, ez azt bizonyítja, mennyire meg lehetne rövidíteni a rabszolgatartók mostani bűnös, reakciós háborúját és mennyire lehetséges volna forradalmi nemzetközi mozgalmat szervezni, ha legalább a hadviselő országok baloldali szocialistái rendszeres munkát végeznének ebben az irányban.

AZ ILLEGÁLIS SZERVEZET JELENTŐSÉGE

A világ legismertebb anarchistái ebben a háborúban az opportunistáknál nem kevésbbé mocskolták be magukat a szociálsovinizmussal (Plehanov és Kautsky szellemében). Ennek az lesz az egyik hasznos eredménye, hogy ez a háború kétségtelenül megsemmisíti az opportunizmust is, az anarchizmust is.

A szociáldemokrata pártok a tömegek megszervezése és a szocializmus hirdetése érdekében semmiesetre és semilyen körülmények között sem mondhatnak le a legcsekélyebb legális lehetőség kihasználásáról sem, de ugyanakkor szakítaniok kell a legalitás imádatával. „Lőjenek önök először, burzsoá urak"[116], írta Engels a polgárháborúra utalva, és hangsúlyozta, hogy feltétlenül meg kell szegnünk a legalitást, *miután* a burzsoázia is megszegi azt. A válság bebizonyította, hogy a burzsoázia mindenütt, még a legszabadabb országokban is megszegi a legalitást és hogy nem lehet a tömegeket forradalomhoz vezetni, ha nem teremtünk illegális szervezetet a forradalmi harci eszközök hirdetése, megvitatása, mérlegelése, előkészítése érdekében. Németországban például mindazt, amit a szocialisták *becsületesen* csinálnak, az aljas opportunizmus és a képmutató „kautskyzmus" ellenére és illegálisan csinálják. Angliában fegyházzal büntetik azokat,

akik sajtó útján agitálnak a hadseregbe jelentkezés ellen.

Aki a szociáldemokrata párttagsággal összeegyeztethetőnek tartja az illegális propagandamódszerek tagadását és a legális sajtóban való kigúnyolását, az árulást követ el a szocializmus ellen.

„SAJÁT" KORMÁNYUNK VERESÉGÉRŐL AZ IMPERIALISTA HÁBORÚBAN

Azok, akik a mostani háborúban kormányuk győzelmét kívánják, úgyszintén azok is, akik a „sem győzelem, sem vereség" jelszót hirdetik — egyformán szociálsoviniszták. A forradalmi osztálynak a reakciós háborúban feltétlenül saját kormánya vereségét kell kívánnia, meg kell értenie, hogy a katonai vereség feltétlenül megkönnyíti a kormány megdöntését. Csak a burzsoá, aki azt hiszi, hogy a kormányok által kezdett háború feltétlenül úgy is végződik majd, mint a kormányok háborúja, és ezt kívánja is, csak a burzsoá fogja „nevetségesnek" vagy „ostobaságnak" tartani azt az eszmét, hogy a szocialisták *minden* hadviselő országban a „saját" kormányuk vereségét kívánják. Ezzel szemben minden öntudatos munkás legrejtettebb gondolatának éppen ez a fellépés felelne meg és volna összhangban munkánk vonalával, mely arra irányul, hogy az imperialista háborút polgárháborúvá változtassuk át.

Kétségtelen, hogy az angol, német, orosz szocialisták egy részének komoly háborúellenes agitációja „gyengítette" kormányaik „katonai erejét", de ez az agitáció érdeme volt a szocialistáknak. A szocialistáknak fel kell világosítaniok a tömegeket, hogy számukra az egyetlen menekvés az, hogy forradalommal megdöntik „saját" kormányaikat és hogy éppen ennek érdekében kell kihasználniok kormányaik nehézségeit a mostani háborúban.

A PACIFIZMUS ÉS A BÉKEJELSZÓ

A tömegek békehangulata gyakran a kezdődő tiltakozást, forrongást és annak az ébredező tudatát fejezi ki, hogy a háború reakciós háború. A szociáldemokraták

kötelesek kihasználni ezt a hangulatot. A szociáldemokraták a legaktívabban részt fognak venni a tömegek minden mozgalmában és minden tüntetésében, melyet ez a hangulat táplál, de nem fogják félrevezetni a népet annak a gondolatnak a megengedésével, hogy forradalmi mozgalom nélkül is lehetséges olyan béke, amely kizár minden annexiót, kizárja más nemzetek leigázását, kizár mindennemű rablást és nem hordja magában a mostani kormányok és uralkodó osztályok új háborúinak csíráját. Az ilyen népámítás csak a hadviselő kormányok titkos diplomáciájának és ellenforradalmi terveinek malmára hajtaná a vizet. Aki tartós és demokratikus békét akar, annak a kormányok és a burzsoázia ellen irányuló polgárháború mellett kell síkraszállnia.

A NEMZETEK ÖNRENDELKEZÉSI JOGA

A burzsoázia a mostani háborúban leginkább azzal vezeti félre a népet, hogy a háború rabló céljait „nemzetifelszabadító" ideológiával kendőzi. Az angolok szabadságot ígérnek Belgiumnak, a németek — Lengyelországnak és így tovább. Valójában, amint láttuk, ez a háború azoknak a háborúja, akik leigázzák a világ nemzeteinek többségét, hogy megszilárdítsák a nemzetek elnyomását és még több nemzetet igázzanak le.

A szocialisták nem érhetik el nagy céljukat, ha nem harcolnak mindennemű nemzeti elnyomás ellen. Ezért okvetlenül azt kell követelniök, hogy az *elnyomó* országok (különösen az úgynevezett „nagy"-hatalmak) szociáldemokrata pártjai ismerjék el és védelmezzék az *elnyomott* nemzetek önrendelkezési jogát, mégpedig a szó politikai értelmében, vagyis ismerjék el és védelmezzék a nemzetek politikai különválási jogát. A nagyhatalmi vagy gyarmatokkal rendelkező nemzet szocialistája, aki nem küzd ezért a jogért — soviniszta.

Ennek a jognak a védelme nemcsak nem ösztönöz kis államok alakítására, hanem ellenkezőleg, a tömegek számára előnyösebb és a gazdasági fejlődés szempontjából megfelelőbb nagy államok és államszövetségek szabadabb, bátrabb és ezért szélesebbkörű alakulására vezet mindenütt.

Az elnyomott nemzetek szocialistái pedig okvetlenül az elnyomott és elnyomó népek *munkásainak* teljes (ideértve szervezeti) egységéért kötelesek harcolni. A nemzetek jogi elkülönülésének eszméje (Bauer és Renner úgynevezett „kulturális-nemzeti autonómiája") — reakciós eszme. Az imperializmus azt jelenti, hogy egy maroknyi „nagy"-hatalom egyre fokozottabb mértékben elnyomja az egész világ nemzeteit. Ezért a nemzetek önrendelkezési jogának elismerése nélkül lehetetlen harcolni az imperializmus ellen irányuló szocialista nemzetközi forradalomért. „Nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom" (Marx és Engels). Nem lehet szocialista az a proletariátus, amely belenyugszik abba, hogy „saját" nemzete akár a legkisebb mértékben is elnyomjon más nemzeteket.

II. FEJEZET

OSZTÁLYOK ÉS PÁRTOK OROSZORSZÁGBAN

A BURZSOÁZIA ÉS A HÁBORÚ

Az orosz kormány *egy* tekintetben nem maradt el európai társai mögött: mint ezek, az orosz kormány is értette a módját annak, hogyan kell hajmeresztő hazugságokkal becsapni „saját" népét. Oroszországban is egy óriási, szörnyű gépezetet hoztak mozgásba, hogy hazugságokat, ravaszul kieszelt meséket terjesszen és sovinizmussal fertőzze meg a tömegeket és elhitesse, hogy a cári kormány „igazságos" háborút visel, önzetlenül védelmezi „szláv testvéreit" stb.

A földbirtokososztály és a kereskedelmi-ipari burzsoázia felső rétegei buzgón támogatták a cári kormány háborús politikáját. A török és osztrák hagyaték felosztásából joggal remélnek a maguk számára óriási anyagi előnyt és kiváltságokat. Kongresszusaikon már eleve örülnek annak a nyereségnek, amelyet majd bezsebelnek, ha győz a cári hadsereg. A reakciósok azonkívül igen jól tudják azt is, hogy ha van még valami, ami elodázhatja a Romanov-monarchia bukását és feltartóztathatja az új forradalmat Oroszországban — ez csak a cárra nézve győzelmes külső háború lehet.

A városi „közép“-burzsoázia, a burzsoá értelmiség, a szabadfoglalkozásúak stb. széles rétegeit — legalábbis a háború elején — szintén megfertőzte a sovinizmus. Az oroszországi liberális burzsoázia pártja — a kadet párt — minden fenntartás nélkül, teljes egészében támogatta a cári kormányt. A külpolitika területén a kadet párt már régen kormánypárt. A pánszlávizmus, amelynek segítségével a cári kormány már nem egyszer követett el nagyszabású politikai szélhámosságokat, a kadetok hivatalos ideológiájává lett. Az orosz liberalizmus *nemzeti*-liberalizmussá fajult. „Hazafiságban“ vetélkedik a feketeszázakkal, mindenkor szívesen szavaz meg mindent a militarizmusnak, marinizmusnak stb. Az orosz liberalizmus táborában körülbelül ugyanaz a jelenség észlelhető, mint a 70-es években Németországban, ahol a „szabadelvű“ liberalizmus felbomlott és a nemzeti-liberális pártnak adott életet. Az orosz liberális burzsoázia véglegesen az ellenforradalom útjára tért. Az OSzDMP álláspontja ebben a kérdésben teljesen beigazolódott. Az élet szétzúzta opportunistáinknak azt a nézetét, hogy az orosz liberalizmus még mindíg hajtóereje az oroszországi forradalomnak.

Az uralkodó klikknek a burzsoá sajtó, a papság stb. segítségével a parasztság körében is sikerült soviniszta hangulatot teremtenie. De majd ha és amily mértékben a katonák visszatérnek a mészárlás színteréről, a falu hangulata kétségtelenül meg fog változni — mégpedig nem a cári monarchia javára. A parasztsággal érintkezésben álló burzsoá-demokratikus pártok nem tudtak ellenállni a sovinizmus hullámának. A trudovik párt az Állami Dumában a hadihitelek ellen szavazott. De vezére, Kerenszkij útján „hazafias“ nyilatkozatot tett, amely nagyon kapóra jött a monarchiának. A „narodnyikok“ egész legális sajtója általában a liberálisokat követte. Még a burzsoá demokrácia balszárnya — az úgynevezett szociálforradalmárok pártja is, melynek képviselője ott ül a Nemzetközi Szocialista Irodában — ezzel az árral úszik. A szociálforradalmárok képviselője a Nemzetközi Szocialista Irodában, Rubanovics úr, nyilt szociálsovinisztaként lép fel. E párt küldötteinek fele az „antant“ szocialistáinak londoni konferenciáján a soviniszta határozati

javaslatra szavazott (másik fele tartózkodott a szavazástól). A szociálforradalmárok illegális sajtójában („Novosztyi“[117] stb.) a soviniszták vannak többségben. A „burzsoá körökből való“ forradalmárok, vagyis a burzsoá forradalmárok, akik nincsenek kapcsolatban a munkásosztállyal, megsemmisítő hajótörést szenvedtek ebben a háborúban. Kropotkin, Burcev, Rubanovics szomorú sorsa rendkívül jellemző.

A MUNKÁSOSZTÁLY ÉS A HÁBORÚ

Oroszországban a proletariátus az egyetlen osztály, amelyet nem sikerült sovinizmussal megfertőzni. Egyes kilengések a háború elején csak a munkások legelmaradottabb rétegeinél fordultak elő. A munkásoknak a moszkvai németellenes garázdálkodásokban való részvételét felfújták. Oroszország munkásosztálya nagyjában és egészében immunis maradt a sovinizmussal szemben. Ez az ország forradalmi helyzetével és az oroszországi proletariátus általános életfeltételeivel magyarázható.

Az 1912—1914-es években Oroszországban új hatalmas forradalmi fellendülés kezdődött. Újból hatalmas, az egész világon példátlan sztrájkmozgalomnak voltunk tanúi. Az 1913-as forradalmi tömegsztrájkokban, a legóvatosabb számítás szerint is legalább másfélmillió munkás vett részt; 1914-ben pedig a sztrájkolók száma meghaladta a két milliót és megközelítette az 1905-ös színvonalat. A háború közvetlen küszöbén már barikádharcok voltak Pétervárott.

Az illegális OSzDMP teljesítette az Internacionále iránti kötelességét. Rendületlenül tartotta az internacionalizmus zászlaját. Pártunk szervezetileg már régen szakított az opportunista csoportokkal és elemekkel. Pártunkra nem nehezedett az opportunizmus és a „mindenáron-legalizmus“ ólomsúlya. Ez tette lehetővé, hogy pártunk teljesítette forradalmi kötelességét — mint ahogy az olasz elvtársaknak is az segített, hogy szakítottak Bissolati opportunista pártjával.

Országunk általános helyzete nem kedvez a „szo-

cialista“ opportunizmus elterjedésének a munkástömegek körében. Az oroszországi értelmiségnél, kispolgárságnál stb. az opportunizmus és reformizmus számos árnyalatát látjuk. Ez az opportunizmus azonban a munkások politikailag aktív rétegeinél alig észlelhető. Nálunk nagyon gyenge a kiváltságos munkások és alkalmazottak rétege. A legalitás bálványozása nálunk nem jöhetett létre. A likvidátoroknak (az opportunisták pártjának, amelyet Akszelrod, Potreszov, Cserevanyin, Maszlov és mások vezetnek) a háború előtt nem volt komoly támasza a munkástömegekben. A IV. Állami Duma választásain *mind* a hat munkásképviselőt a likvidátorság ellenfelei közül választották meg. A legális munkásujság példányszáma és pénzgyüjtése Petrográdban és Moszkvában megcáfolhatatlanul azt bizonyította, hogy az öntudatos munkások $^4/_5$-e ellensége az opportunizmusnak és likvidátorságnak.

A háború elején a cári kormány ezrével tartóztatta le és száműzte az öntudatos munkásokat, illegális Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártunk tagjait. Ez a körülmény, a hadiállapot bevezetésével, lapjaink betiltásával stb. együtt, feltartóztatta a mozgalmat. Pártunk azonban továbbfolytatja illegális forradalmi munkáját. Pártunk petrográdi bizottsága kiadja a „Proletarszkij Golosz“[118] c. illegális ujságot.

Pártunk központi lapjának, a külföldön megjelenő „Szocial-Demokrat“-nak cikkeit Petrográdban újból kinyomatják és szétküldik a vidékre. Illegális kiáltványokat adnak ki, melyeket a kaszárnyákban is terjesztenek. A városon kívül, elhagyatott helyeken illegális munkásgyűléseket tartanak. Az utóbbi időben Petrográdban nagy vas- és fémmunkás-sztrájkok kezdődtek. Ezekkel a sztrájkokkal kapcsolatban Petrográdi Bizottságunk több kiáltvánnyal fordult a munkásokhoz.

AZ ÁLLAMI DUMA OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA MUNKÁSFRAKCIÓJA ÉS A HÁBORÚ

1913-ban az Állami Duma szociáldemokrata képviselői két csoportra szakadtak. Az egyik csoportban volt az opportunizmus hét híve, élükön Csheidzével. Ezeket hét nem-proletár kormányzóság választotta, amelyekben a

munkások száma 214 000. A másik csoportban hat képviselő volt, akiket *egytől-egyig* a munkáskúriában, Oroszország ipari központjaiban választottak meg, ahol a munkások száma 1 008 000.

A nézeteltérések fő ütközőpontja a következő volt: *vagy* a forradalmi marxizmus taktikája, *vagy* az opportunista reformizmus taktikája. Gyakorlatilag leginkább a parlamenten*kívüli* tömegmunka területén mutatkoztak nézeteltérések. Ezt a munkát Oroszországban illegálisan kellett végezni, ha azok, akik ezt a munkát folytatták, forradalmi talajon akartak maradni. A Csheidze-frakció hű szövetségese maradt a likvidátoroknak, akik elvetették az illegális munkát és a munkások megbeszélésein, a gyűléseken mindenütt a likvidátorokat védelmezte. Ezért történt a szakadás. A hat képviselő megalakította az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakciót. Egy évi munkájuk megcáfolhatatlanul bebizonyította, hogy az orosz munkások nagy többsége mögöttük áll.

A háború elején rendkívül szemléltető volt az ellentét. Csheidze frakciója nem akart túlmenni a parlamenti kereteken. Nem szavazott a hitelekre, mert ellenkező esetben viharos felháborodást keltett volna maga ellen a munkások között (láttuk, hogy Oroszországban még a kispolgár trudovikok sem szavazták meg a hiteleket). De nem is tiltakozott a szociálsovinizmus ellen.

Egészen más magatartást tanusított az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció, amely pártunk politikai vonalát képviselte. A háború elleni tiltakozást kivitte a munkásosztály sűrűjébe, imperialistaellenes propagandát folytatott az orosz proletárok széles tömegei közt.

És tevékenysége erős visszhangot keltett a munkások közt — éppen ez ijesztette meg és késztette arra a kormányt, hogy saját törvényeinek nyilvánvaló megszegésével letartóztassa képviselő elvtársainkat és életfogytiglani szibériai számüzetésre ítélje őket. A cári kormány elvtársaink letartóztatásáról kiadott első hivatalos közleményében a következőket írta:

„E tekintetben egészen külön álláspontot foglaltak el a szociáldemokrata társaságok egyes tagjai, akik azt tűzték ki tevékenységük céljául, hogy háborúellenes agi-

tációval, illegális kiáltványokkal és szóbeli propagandával megingassák Oroszország katonai erejét."

Vanderveldének arra az ismert felhívására, hogy „ideiglenesen" szüntessük be a cárizmus elleni harcot — miként most a belgiumi cári nagykövet, Kudasov herceg vallomásából kiderült, Vandervelde nem egyedül, hanem a nevezett cári nagykövettel együtt készítette azt a felhívást —, *csak* a mi pártunk, annak Központi Bizottsága adott tagadó választ. A likvidátorok vezető központja egyetértett Vanderveldével és a sajtóban hivatalosan kijelentette, hogy „tevékenységében *tartózkodik a háborúellenes cselekedetektől*".

A cári kormány elsősorban azzal vádolta elvtársainkat, hogy Vanderveldének adott tagadó válaszunkat a munkások között terjesztették.

A cári ügyész, Nyenarokomov úr, a bírósági tárgyaláson a német és francia szocialistákat állította példaképül elvtársaink elé. „A német szociáldemokraták — mondotta az ügyész — megszavazták a hadihiteleket és a kormány barátainak bizonyultak. Ezt tették a német szociáldemokraták, de nem így cselekedtek az orosz szociáldemokrácia szánalmas lovagjai... A belga és francia szocialisták elfelejtették más osztályokkal való viszályaikat, elfelejtették a pártvillongásokat és ingadozás nélkül a zászló alá álltak." Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció tagjai pedig nem ezt tették, hanem a párt Központi Bizottságának utasításait követték...

A bírósági tárgyaláson kitűnt, hogy pártunk nagyszerű illegális háborúellenes agitációt folytat a proletariátus tömegei között. Magától értetődik, a cári bíróságnak a legtávolabbról sem sikerült „felderítenie" azt az egész munkát, amelyet elvtársaink e téren végeztek. De már az is, amit felderítettek, megmutatta, milyen sokat tettünk rövid néhány hónap alatt.

A bírósági tárgyaláson felolvasták csoportjaink és bizottságaink illegális háborúellenes és az internacionális taktika mellett síkraszálló kiáltványait. Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció tagjai kapcsolatban álltak egész Oroszország öntudatos munkásaival, akiknek

erejükhöz képest segíteni igyekeztek abban, hogy a marxizmus szempontjából ítéljék meg a háborút.

Muranov elvtárs, Harkov kormányzóság munkásainak képviselője, ezt mondotta a bírósági tárgyaláson:

„Tudtam, hogy a nép nem azért küldött az Állami Dumába, hogy besüppedjek a duma puha karosszékébe; körutakat tettem, hogy megismerjem a munkásosztály hangulatát.“ Ugyanő a tárgyaláson elismerte, hogy magára vállalta pártunk illegális agitátorának funkcióját, hogy az Urálban ő szervezte a munkásbizottságot a verhnyeiszeti gyárban és más helyeken. A bírósági tárgyaláson kiderült, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció tagjai a háború kezdete után propaganda céljából majdnem egész Oroszországot beutazták, hogy Muranov, Petrovszkij, Badajev és mások számos munkásgyűlést szerveztek, amelyeken határozatokat hoztak a háború ellen stb.

A cári kormány halálbüntetéssel fenyegette a vádlottakat. Ennek tudható be, hogy a bíróság előtt nem mindegyikük viselkedett olyan bátran, mint Muranov elvtárs. Arra törekedtek, hogy megnehezítsék a cári ügyészek munkáját és elkerüljék a büntetést. Most ezt használják ki aljasul az orosz szociálsoviniszták, hogy elkenjék annak a kérdésnek lényegét: milyen parlamentarizmus kell a munkásosztálynak?

A parlamentarizmust elismeri Südekum és Heine, Sembat és Vaillant, Bissolati és Mussolini, Csheidze és Plehanov. Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakcióhoz tartozó elvtársaink szintén elismerik a parlamentarizmust, elismerik a bolgár, az olasz elvtársak is, akik szakítottak a sovinisztákkal. De az egyik parlamentarizmus homlokegyenest ellentéte a másik parlamentarizmusnak. Az előbbiek arra használják fel a parlamenti küzdőteret, hogy kiszolgálják kormányukat, vagypedig legjobb esetben a kezüket mossák, mint a Csheidze-frakció. Az utóbbiak úgy használják ki a parlamentarizmust, hogy emellett mindvégig következetes forradalmárok maradnak és mint szocialisták és internacionalisták a legnehezebb viszonyok között is teljesítik kötelességüket. A parlamenti tevékenység az előbbieknek miniszteri széket, az utóbbiaknak — börtönt, számüzetést, kényszermunkát jelent. Az

előbbiek a burzsoáziát, az utóbbiak a proletariátust szolgálják. Az előbbiek szociálimperialisták. Az utóbbiak forradalmi marxisták.

III. FEJEZET

AZ INTERNACIONÁLE HELYREÁLLÍTÁSA

Hogyan állítsuk helyre az Internacionálét? Mielőtt e kérdésre felelnénk, néhány szót arról, hogyan *nem szabad* visszaállítani az Internacionálét.

A SZOCIÁLSOVINISZTÁK ÉS A „CENTRUM" MÓDSZERE

Ó, a világ szociálsovinisztái — ezek nagy „internacionalisták" ám! A háború kitörésétől kezdve egyetlen gondjuk az Internacionále. Egyrészt azt bizonygatják, hogy az Internacionále *csődjéről* terjesztett hírek „túlzottak". Hiszen nem történt semmi különös. Hallgassuk meg Kautskyt: az Internacionále egyszerűen csak a „békés idők eszköze", természetes tehát, hogy ez az eszköz a háború idején nem állott egészen hivatása magaslatán. Másrészt a világ szociálsovinisztái egy nagyon egyszerű és ami a fő: nemzetközi csodaszert találtak, amelynek segítségével ki akarnak jutni a jelenlegi kátyúból. Egyszerű orvosság: csak be kell várni a háború végét, amíg azonban tart a háború, minden szocialistának védelmeznie kell „hazáját" s támogatnia kell „saját" kormányát; ha pedig a háború véget ért, „amnesztiát" kell adni egymásnak és el kell ismerni, hogy *mindenkinek* igaza volt; a béke idején úgy élünk, mint testvérek, de ha háború van, akkor ilyen és ilyen határozatok alapján arra szólítjuk fel a német munkásokat, hogy irtsák ki francia testvéreiket — és fordítva.

Ezzel egyetért Kautsky is, Plehanov is, Viktor Adler is, Heine is. Viktor Adler azt írja, hogy „majd ha átéltük ezt a borzalmas időt, az lesz legelső kötelességünk, hogy ne firtassuk egymás nyilatkozatait". Kautsky azt állítja, hogy „komoly szocialisták mindeddig egyik részről sem mondottak olyat, ami miatt aggódnunk kellene" az Inter-

nacionále sorsáért. Plehanov azt mondja, hogy „kellemetlen lesz kezet fogni azokkal (a német szociáldemokratákkal), akiken az ártatlanul meggyilkoltak vére szárad". De nyomban „amnesztiát" javasol: „itt teljesen helyénvaló lesz — írja —, ha a *szívet* alá rendeljük az *értelemnek*. Az Internacionálénak, nagy ügye érdekében, még a késői megbánást is figyelembe kell vennie". Heine a „Sozialistische Monatshefté"-ben „bátornak és büszkének" nevezi Vandervelde magatartását és példaképül állítja a német baloldaliak elé.

Szóval, amikor véget ér majd a háború, küldjetek ki egy bizottságot, amelynek Kautsky és Plehanov, Vandervelde és Adler lesz a tagja és egy pillanat alatt kész lesz az „egyhangú" határozat a kölcsönös amnesztia szellemében. Az ellentétekre szerencsésen fátyolt borítanak majd. Ahelyett, hogy segítenének a munkásoknak eligazodni az eseményeken, tetszetős papíros „egységgel" becsapják őket. A világ szociálsovinisztáinak és alakoskodóinak egyesülését az Internacionále helyreállításának fogják nevezni.

Nem szabad titkolnunk, hogy az ilyen „helyreállítás" veszélye igen nagy. A világ összes szociálsovinisztái egyformán érdekeltek benne. Egyetlenegy sem akarja, hogy országának munkástömegei maguk is eligazodjanak ebben a kérdésben: szocializmus *vagy* nacionalizmus. Valamenynyien egyformán érdekeltek egymás bűneinek palástolásában. Egyikük sem tud mást javasolni, mint amit a „nemzetközi" képmutatás virtuóza, Kautsky javasol.

És meg kell mondanunk, hogy ezzel a veszéllyel nem eléggé vetnek számot. A háború egy esztendeje alatt több kísérlet történt a nemzetközi kapcsolatok helyreállítására. Nem beszélünk a londoni és a bécsi konferenciáról, ahol azért gyűltek egybe nyilt soviniszták, hogy ki-ki segítségére legyen „hazája" vezérkarának és burzsoáziájának. Itt a luganói, a kopenhágai konferenciára, a nemzetközi női konferenciára és a nemzetközi ifjúsági konferenciára[119] gondolunk. Ezeket az összejöveteleket a legjobb szándékok hatották át. De egyáltalában nem látták az említett veszélyt. Nem jelöltek ki harcos internacionalista vonalat. Nem figyelmeztették a proletariátust arra a veszélyre,

amellyel az Internacionále „helyreállításának“ szociálsoviniszta módszere fenyeget. A legjobb esetben is csak a régi határozatok ismétlésére szorítkoztak és nem hívták fel a munkások figyelmét arra, hogy a szocializmus ügye reménytelen, ha nem harcolnak a szociálsoviniszták ellen. Ezek a konferenciák, a legjobb esetben is, csak *egyhelyben topogtak.*

AZ ELLENZÉK HELYZETE

Az internacionalistákat kétségtelenül a német szociáldemokrata ellenzék helyzete érdekli legjobban. A hivatalos német szociáldemokrácia, mely a II. Internacionále legerősebb és vezető pártja volt, a legérzékenyebb csapást mérte a munkások nemzetközi szervezetére. De ugyanakkor a német szociáldemokráciában volt a legerősebb ellenzék is. A nagy európai pártok közül először a német szociáldemokráciában tiltakoztak messzehallhatóan azok az elvtársak, akik hűek maradtak a szocializmus zászlajához. Örömmel olvastuk a „Lichtstrahlen“ és a „Die Internationale“ c. folyóiratot. Még nagyobb örömmel értesültünk arról, hogy Németországban illegális forradalmi kiáltványokat terjesztenek, mint például: „A fő ellenség saját országunkban van“. Ez arról tanuskodik, hogy a német munkásokban elevenen él a szocializmus szelleme, hogy vannak még emberek Németországban, akik a forradalmi marxizmus védelmére kelnek.

A német szociáldemokráciában mutatkozik legszemléltetőbben a mai szocializmus szakadása. Itt egész világosan három áramlat különböztethető meg: soviniszta opportunisták, akik sehol sem süllyedtek olyan mélyre és sehol sem voltak képesek olyan árulásra, mint Németországban; a kautskysta „centrum“, amely itt kizárólag csak arra mutatkozott képesnek, hogy az opportunisták kiszolgálójának szerepét töltse be; és a baloldal, amely Németországban egyesegyedül foglal magában szociáldemokratákat.

Minket természetesen elsősorban a német baloldal helyzete érdekel legjobban. Elvtársainkat, minden internacionalista elem reménységét látjuk bennük.

Milyen a német baloldal helyzete?

Az „Internationale“ c. folyóiratnak teljesen igaza volt, amikor azt mondotta, hogy a német baloldal még mindig az erjedés állapotában van, hogy még nagy átcsoportosulások várhatók, hogy a német baloldalhoz határozottabb és kevésbbé határozott elemek tartoznak.

Mi, orosz szociáldemokraták, magától értetődően a legcsekélyebb mértékben sem igényeljük magunknak azt a jogot, hogy német baloldali elvtársaink belső ügyeibe beavatkozhassunk. Megértjük, hogy csak ők maguk lehetnek teljesen illetékesek arra, hogy a helyi viszonyokkal és az idővel számolva, meghatározzák az opportunisták ellen folytatott harcuk módszereit. De jogunk és kötelességünk, hogy a dolgokról őszintén megmondjuk véleményünket.

Meggyőződésünk szerint tökéletesen igaza volt az „Internationale“ vezércikkírójának, amikor azt állította, hogy a kautskysta „centrum“ többet árt a marxizmus ügyének, mint a nyilt szociálsovinizmus. Aki most elkeni a nézeteltéréseket, aki most a marxizmus látszata alatt azt prédikálja a munkásoknak, amit a kautskyzmus prédikál, az elaltatja a munkásokat, az ártalmasabb, mint a Südekumok és a Heinék, akik élére állítják a kérdést és arra kényszerítik a munkásokat, hogy eligazodjanak a dolgokon.

Az utóbbi időben Kautsky és Haase megengedik maguknak azt a fényűzést, hogy szembehelyezkedjenek az „instanciákkal“, ez azonban ne tévesszen meg senkit. Az ő nézeteik elvileg nem különböznek a Scheidemannok nézeteitől. Az egyik azt tartja, hogy Hindenburg és Mackensen *már* győzött és ezért már megengedheti magának azt a fényűzést, hogy az annexiók ellen tiltakozzék. A másik azt tartja, hogy Hindenburg és Mackensen *még* nem győzött és ezért „végig ki kell tartani“.

A kautskyzmus csak látszatharcot folytat az „instanciák“ ellen; csak az a célja, hogy a háború után a munkások előtt elhomályositsa az elvi vitát és átragassza azt az 1001-ik elmosódóan „baloldali“ szellemben írt dagályos határozattal — hiszen ilyen határozatok megszerkesztésében a II. Internacionále diplomatái nagy mesterek.

Teljesen érthető, hogy a német ellenzéknek az „instanciák“ ellen folytatott nehéz harcában ki kell használnia ezt az elvtelen kautskysta ellenzékiséget is. De minden internacionalista próbaköve továbbra is az, hogy negatív magatartást tanusít a neokautskyzmussal szemben. Igazán internacionalista csak az, aki harcol a kautskyzmus ellen, aki megérti, hogy a „centrum“, vezéreinek látszólagos fordulata *után is*, elvi tekintetben a *soviniszták és opportunisták szövetségese* marad.

Rendkívül fontos kérdés, hogy általában milyen magatartást tanusítsunk az Internacionále ingadozó elemeivel szemben. Ezek az elemek — főleg *pacifista* árnyalatú szocialisták — a semleges országokban és egyes hadviselő országokban egyaránt megtalálhatók (Angliában például a Független Munkáspárt). Ezek az elemek utitársaink lehetnek. Közelednünk kell hozzájuk — a szociálsoviniszták ellen. De nem szabad megfeledkezni arról, hogy ezek *csak* utitársak, hogy ezek az elemek az Internacionále helyreállításának fő és alapvető kérdésében nem velünk, hanem ellenünk lesznek, Kautskyval, Scheidemannal, Vanderveldével, Sembat-val fognak együtt haladni. A nemzetközi tanácskozásokon nem abból a szempontból kell meghatározni programunkat, hogy mit fogadhatnak el ezek az elemek. Máskülönben magunk is az ingadozó pacifisták foglyai leszünk. Ez történt például a berni nemzetközi női konferencián. A német küldöttség, amely Clara Zetkin elvtársnő álláspontját osztotta, ezen a konferencián a „centrum“ szerepét játszotta. A női konferencia csak azt mondotta, amit a holland Troelstra opportunista pártjának és az Independent Labour Partynak (a Független Munkáspártnak) a küldöttei is elfogadhattak. Nem szabad elfelejteni, hogy a Független Munkáspárt az „antant“-soviniszták londoni konferenciáján Vandervelde határozati javaslatára szavazott. Mi mély tisztelettel elismerjük, hogy az ILP a háború idején bátor harcot folytat az angol kormány ellen. De tudjuk azt is, hogy ez a párt nem állott és nem áll a marxizmus talaján. Mi pedig azt tartjuk, hogy a jelen pillanatban a szociáldemokrata ellenzéknek az a legfőbb feladata, hogy fennen lobogtassa a forradalmi marxizmus zászlaját és keményen,

határozottan mondja meg a munkásoknak, hogy mit gondolunk az imperialista háborúkról, tűzze ki a forradalmi tömegakciók jelszavát, vagyis azt a jelszót, hogy az imperialista háborúk korszakát a kezdődő polgárháborúk korszakává kell átváltoztatni.

Forradalmi szociáldemokrata elemek — mindenek ellenére — számos országban vannak. Vannak Németországban is, Oroszországban is, Skandináviában is (itt befolyásos irányzat, melynek képviselője Hőglund elvtárs), a Balkánon is (a bolgár „tyesznyakok" pártja), Olaszországban is, Angliában is (a Brit Szocialista Párt egy része), Franciaországban is (maga Vaillant elismerte a „L'Humanité"-ban, hogy tiltakozó leveleket kap az internacionalistáktól, de egyet sem közölt teljesen), Hollandiában is (a tribunisták[120]) stb. Egybekovácsolni ezeket a marxista elemeket — bármilyen kicsiny is a számuk kezdetben —, felidézni nevükben az igazi szocializmus most elfeledett szavait, felhívni a világ munkásait, hogy szakítsanak a sovinisztákkal és gyülekezzenek a marxizmus régi zászlaja alá — íme, ez most a feladat.

Az úgynevezett „akció"-programokról tartott tanácskozásoknak eddig csak az volt az eredménye, hogy a közönséges pacifizmus többé-kevésbbé teljes programját hirdették. A marxizmus nem pacifizmus. Harcolni kell a háború lehető leggyorsabb befejezéséért. A „béke" követelésének csak akkor lesz proletár értelme, ha *forradalmi* harcra szólítunk. Az úgynevezett demokratikus béke a forradalmak egész sora nélkül csak kispolgári utópia. Csak egy *marxista* program volna igazi akcióprogram, amely teljes és világos feleletet ad a tömegeknek arra a kérdésre, hogy mi történt, amely megmagyarázza a tömegeknek, hogy mi az imperializmus és hogyan kell ellene harcolni, amely nyiltan kijelenti, hogy a II. Internacionále csődjét az opportunizmus okozta, amely nyiltan arra szólít, hogy marxista Internacionálét kell építeni — opportunisták nélkül és *ellenük*. Csakis ez a program, amely megmutatná, hogy bízunk magunkban, hiszünk a marxizmusban, amely bebizonyítaná, hogy élethalálharcot indítunk az opportunizmus ellen, csakis ez a program biztosítaná, hogy az igazi proletártömegek rokonszenve előbb vagy utóbb felénk fordul.

AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA MUNKÁSPÁRT ÉS A III. INTERNACIONÁLE

Az OSzDMP már régen szakított opportunistáival. Az orosz opportunisták most ráadásul soviniszták is lettek. Ez csak megerősít minket abban a meggyőződésben, hogy a velük való szakítás elengedhetetlen a szocializmus érdekében. Meg vagyunk győződve, hogy a szociáldemokraták és a szociálsoviniszták mostani nézeteltérései semmivel sem kisebbek, mint a szocialisták és az anarchisták nézeteltérései voltak, amikor a szociáldemokraták szakítottak az utóbbiakkal. Az opportunista Monitor helyesen mondotta a „Preussische Jahrbücher"-ben, hogy az opportunistáknak és a burzsoáziának előnyös a mostani egység, mert ez az egység arra kényszeríti a baloldaliakat, hogy alávessék magukat a sovinisztáknak és mert gátolja a munkásokat abban, hogy eligazodjanak a vitákon és megteremtsék saját, valóban proletár, igazán szocialista pártjukat. Mély meggyőződésünk, hogy a mai helyzetben a forradalmár első kötelessége szakítani az opportunistákkal és sovinisztákkal, — mint ahogy a sárgákkal, az antiszemitákkal, a liberális munkásszervezetekkel stb. való szakítás is elengedhetetlen volt, mert csak így lehetett az elmaradt munkásokat gyorsan felvilágosítani és a szociáldemokrata pártba bevonni.

A III. Internacionálét, véleményünk szerint, ilyen forradalmi alapon kellene megteremteni. A mi pártunkban nem kérdés, hogy célszerű-e szakítani a szociálsovinisztákkal. Ezt a kérdést a mi pártunk visszavonhatatlanul eldöntötte. Nálunk csak az a kérdés, hogy megvalósítható-e ez rövid idő alatt nemzetközi méretekben.

Világos, hogy egy *nemzetközi* marxista szervezet csak akkor jöhet létre, ha a *különböző* országokban megvan a készség arra, hogy önálló marxista pártot teremtsenek. Németországnak, mint a legrégibb és legerősebb munkásmozgalom országának, döntő jelentősége van. A közeljövő megmutatja majd, hogy megértek-e már az új marxista Internacionále megteremtésének feltételei. Ha igen, pártunk örömmel fog belépni ebbe az opportunizmustól és sovinizmustól megtisztított III. Internacionáléba. Ha nem, akkor ez azt fogja bizonyítani, hogy e tisztogatás érdeké-

ben még hosszabb vagy rövidebb fejlődésre van szükség. És ebben az esetben pártunk szélsőbaloldali ellenzék lesz a korábbi Internacionáléban — amíg a különböző országokban nem jön létre a forradalmi marxizmus talaján álló nemzetközi munkásszövetség alapja.

Nem tudjuk, és nem is tudhatjuk, hogy a legközelebbi években hogyan alakulnak a dolgok nemzetközi téren. Amit azonban biztosan tudunk, amiről rendíthetetlenül meg vagyunk győződve, ez az, hogy a *mi* pártunk, a *mi* országunkban, a *mi* proletariátusunk soraiban lankadatlanul a jelzett irányban fog tevékenykedni és egész mindennapi munkájával építeni fogja a *marxista* Internacionále oroszországi szekcióját.

Nálunk Oroszországban sem hiányzanak a nyilt szociálsoviniszták és a „centrista“ csoportok. Ezek a marxista Internacionále megteremtése ellen fognak harcolni. Tudjuk, hogy Plehanov ugyanazon az elvi alapon áll, mint Südekum és már alig várja, hogy kezet szoríthasson vele. Tudjuk, hogy az úgynevezett „Szervező Bizottság“, melyet Akszelrod vezet, kautskyzmust hirdet orosz talajon. Ezek az emberek a munkásosztály egységének ürügyén az opportunistákkal és — ezeken keresztül — a burzsoáziával való egységet hirdetik. De mindaz, amit az oroszországi munkásmozgalom jelenéről tudunk, teljesen megerősít bennünket abban a meggyőződésünkben, hogy Oroszország tudatos proletariátusa a jövőben is *pártunkkal* tart.

IV. FEJEZET

A SZAKADÁS TÖRTÉNETE ÉS AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA MOSTANI HELYZETE

Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártnak a háborúval szemben követett, fentebb ismertetett taktikája az oroszországi szociáldemokrácia 30 éves fejlődésének elkerülhetetlen eredménye. Nem lehet sem ezt a taktikát, sempedig országunk szociáldemokráciájának mai helyzetét helyesen megérteni, ha nem mélyedünk el pártunk történelmében. Ezért helyénvaló lesz, ha az olvasót pártunk történelmének legfontosabb eseményeire emlékeztetjük.

A szociáldemokrácia mint eszmeáramlat 1883-ban keletkezett, mikor a „Munka Felszabadítása"-csoport külföldön először ismertette rendszeresen a szociáldemokrata nézeteket Oroszországra alkalmazva. A 90-es évek elejéig a szociáldemokrácia eszmeáramlat maradt, melynek nem volt kapcsolata az oroszországi munkásság tömegmozgalmával. A 90-es évek elején a társadalmi fellendülés, a munkások közt megindult erjedés és sztrájkmozgalom eredményeképpen a szociáldemokrácia aktív politikai erő lett, amely elszakíthatatlanul egybekapcsolódott a munkásosztály (gazdasági és politikai) harcával. És ettől az időtől kezdődik a szociáldemokráciának „ökonomistákra" és „iszkrásokra" való szakadása.

AZ „ÖKONOMISTÁK" ÉS A RÉGI „ISZKRA" (1894—1903)

Az „ökonomizmus" az orosz szociáldemokrácia opportunista áramlata volt. Politikai lényege ebben a programban foglalható össze: „a munkásoknak — gazdasági, a liberálisoknak — politikai harcot kell folytatniok". Fő elméleti támasza az úgynevezett „legális marxizmus" vagy „sztruvizmus" volt, amely „elismerte" a „marxizmust", úgy azonban, hogy teljesen megfosztotta forradalmi szellemétől és a liberális burzsoázia szükségleteihez alkalmazta. Az „ökönomisták", az oroszországi munkástömegek fejletlenségére hivatkozva, úgy akartak „a tömeggel haladni", hogy a munkásmozgalom feladatait és terét csupán a gazdasági harcra és a liberalizmus politikai támogatására korlátozták, nem tűztek maguk elé semmiféle önálló politikai és egyáltalán semmiféle forradalmi feladatot.

A régi „Iszkra" (1900—1903) győztesen vívta meg harcát, melyet a forradalmi szociáldemokrácia elvei nevében indított az „ökonomizmus" ellen. Az öntudatos proletariátus színe-java az „Iszkra" mellé állt. Néhány évvel a forradalom előtt a szociáldemokrácia a legkövetkezetesebb és legengesztelhetetlenebb programmal lépett fel. És az osztályok harca, a tömegek megmozdulása az 1905-ös forradalom idején igazolta ezt a programot. Az „ökonomisták" az elmaradt tömegekhez igazodtak. Az „Iszkra" munkásélcsapatot nevelt, amely előre tudja vinni a tömegeket.

Azokat az érveket, amelyeket most a szociálsoviniszták használnak (számolni kell a tömeggel, az imperializmus haladó jellegű, a forradalmárok „illúziókban“ ringatják magukat stb.), már *egytől-egyig* felhozták az ökonomisták. A szociáldemokrata Oroszország már 20 évvel ezelőtt megismerkedett a marxizmusnak „sztruvizmussá“ való opportunista meghamisításával.

MENSEVIZMUS ÉS BOLSEVIZMUS (1903—1908)

A burzsoá-demokratikus forradalom korszaka a szociáldemokrata áramlatok új harcának volt a szülője. Ez a harc a megelőzőnek közvetlen folytatása volt. Az „ökonomizmus“ „mensevizmussá“ vedlett át. A régi „Iszkra“ forradalmi taktikájáért folytatott küzdelem megteremtette a „bolsevizmust“.

Az 1905—1907-es viharos években a mensevizmus opportunista áramlat volt, amelyet a liberális burzsoák támogattak és amely liberális-burzsoá tendenciákat vitt a munkásmozgalomba. A munkásosztály harcának a liberalizmus szolgálatába állítása — ez volt a mensevizmus lényege. Ezzel ellentétben a bolsevizmus azt a feladatot tűzte a szociáldemokrata munkások elé, hogy a liberalizmus ingadozásaival és árulásaival szemben forradalmi harcba vigyék a demokratikus parasztságot. És a munkástömegek, ezt maguk a mensevikek is több ízben elismerték, a forradalom idején a bolsevikokat követték minden nagy esemény alkalmával.

Az 1905-ös forradalom ellenőrizte, megerősítette, elmélyítette és megacélozta a rendületlen forradalmi szociáldemokrata taktikát Oroszországban. Az osztályok és pártok nyilt fellépése több ízben nyilvánvalóvá tette a szociáldemokrata opportunizmus („mensevizmus“) és a liberalizmus összefüggését.

MARXIZMUS ÉS LIKVIDÁTORSÁG (1908—1914)

Az ellenforradalom korszaka egészen új formában ismét napirendre tűzte a szociáldemokrácia opportunista és forradalmi taktikájának kérdését. A mensevizmus fő medrében, a mensevizmus számos legjobb képviselőjének tilta-

kozása ellenére, létrejött a likvidátorság áramlata, amely elvetette az új oroszországi forradalomért folyó harcot, az illegális szervezetet és munkát, megvetéssel kigúnyolta az „illegalitást“, a köztársaság jelszavát stb. A „Nasa Zarja“ c. folyóirat legális irodalmár csoportjában (Potreszov úr, Cserevanyin úr stb. személyében) a régi szociáldemokrata párttól független mag kovácsolódott egybe, amelyet Oroszország liberális burzsoáziája, amely a munkásokat szerette volna leszoktatni a forradalmi harcról, ezerféle módon támogatott, reklámozott, kényeztetett.

Az OSzDMP 1912-es Januári Konferenciája kizárta a pártból ezt az opportunista csoportot és számos külföldi csoport és csoportocska dühödt ellenállása ellenére helyreállította a pártot. Több mint két évig (1912 elejétől — 1914 közepéig) szívós harc folyt a két szociáldemokrata párt között: az egyik oldalon az 1912 januárban választott Központi Bizottság harcolt, a másik oldalon a „Szervező Bizottság“, amely nem ismerte el a Januári Konferenciát és másként, olymódon akarta helyreállítani a pártot, hogy egységben marad a „Nasa Zarja“-csoporttal. Szívós harcot folytatott egymás ellen a két munkás napilap (a „Pravda“ és a „Lucs“[121] illetve utódaik) és a IV. Állami Duma két szociáldemokrata frakciója (a pravdisták, vagyis a marxisták „Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakciója“ és a likvidátorok „szociáldemokrata frakciója“, élén Cshеidzével).

A „pravdisták“ hűek maradtak a párt forradalmi hagyományaihoz, támogatták (különösen 1912 tavasza után) a fellendülő munkásmozgalmat, egybekapcsolták a legális és illegális szervezetet, sajtót és agitációt és így maguk köré tömörítették az öntudatos munkásosztály túlnyomó többségét, míg a likvidátorok, akiket, mint működő politikai erőt, kizárólag a „Nasa Zarja“-csoport képviselt, a liberális-burzsoá elemek mindennemű segítségére támaszkodtak.

A munkáscsoportok pénzjárulékai, amelyeket nyiltan fizettek mindkét párt lapjainak — ez volt az akkori orosz viszonyokhoz alkalmazkodó (és legálisan egyedül lehetséges, mindenki által szabadon ellenőrizhető) formája a szociáldemokrata *tagjárulékoknak* —, szemléltetően bizonyították a „pravdisták“ (marxisták) erejének és befolyásának proletár forrását és a likvidátorok (és „Szervező Bizottsá-

guk") erejének és befolyásának burzsoá-liberális eredetét. Néhány adatot közlünk ezekről a járulékokról. Az olvasó részletes adatokat talál a „Marxizmus és likvidátorság"[122] c. könyvben. Az adatok kivonatosan megjelentek a szociáldemokrata „Leipziger Volkszeitung"[123] 1914 július 21-i számában is.

A pétervári marxista (pravdista) és likvidátori napilapoknak fizetett járulékok száma és összege 1914 január 1-től május 13-ig:

	A pravdisták járulékainak		A likvidátorok járulékainak	
	száma	összege (rub.)	száma	összege (rub.)
Munkáscsoportoktól	2 873	18 934	671	5 296
Nem munkáscsoportoktól	713	2 650	453	6 760

Így tehát pártunk 1914-ben Oroszország öntudatos munkásainak $^4/_5$-ét a forradalmi szociáldemokrata taktika körül egyesítette. 1913-ban a pravdisták javára 2 181, a likvidátorok javára pedig 661 járulék folyt be a munkáscsoportoktól. 1913 január 1-től 1914 május 13-ig a munkáscsoportok által fizetett járulékok száma így alakult: a „pravdisták" (vagyis pártunk) javára összesen 5 054 járulék folyt be, míg a likvidátorok javára csak 1 332, vagyis 20,8%.

MARXIZMUS ÉS SZOCIÁLSOVINIZMUS (1914—1915)

Az 1914—1915-ös nagy európai háború minden európai és orosz szociáldemokratának lehetővé tette, hogy egy világméretű válságon ellenőrizze taktikáját. A cárizmus háborújának reakciós, rabló és a rabságot súlyosbító jellege sokkal szembetűnőbb, mint más kormányok háborújáé. Ennek ellenére a likvidátorok fő csoportja (az egyedüli, amelynek pártunkon kívül komoly befolyása van Oroszországban, mert kapcsolatban áll a liberálisokkal) a szociálsovinizmus felé fordult! Ez a „Nasa Zarja"-csoport, amely meglehetősen hosszú ideig élvezte a legalitás monopóliumát, azt hirdette a tömegeknek, hogy „tartózkodjanak háborúellenes cselekedetektől", a hármas (most négyes) antant győzelmét kívánta, „megszámlálhatatlan bűnnel" vádolta

a német imperializmust stb. Plehanov, aki 1903 óta számos alkalommal tanújelét adta nem mindennapi politikai gerinctelenségének, aki számos alkalommal az opportunistákhoz szegődött, ugyanezt hirdette, csak még élesebben, amiért Oroszország egész burzsoá sajtója vállát veregette. Plehanov odáig süllyedt, hogy a cárizmus háborúját igazságos háborúnak nyilvánította és az olaszországi kormánylapoknak interjút adott, amelyben arra ösztönzi Olaszországot, hogy vegyen részt a háborúban!

Így tehát teljesen beigazolódott, hogy pártunk helyesen értékelte a likvidátorságot és helyesen járt el, amikor kizárta a likvidátorok fő csoportját. A likvidátorok igazi programját és irányzatuk reális jelentőségét most nemcsak általában az opportunizmus jellemzi, hanem az is, hogy a likvidátorok a nagyorosz földbirtokosok és burzsoázia nagyhatalmi kiváltságait és előjogait védelmezik. Ez a *nemzeti-liberális* munkáspolitika irányzata. Ez a radikális kispolgárok egy részének és a kiváltságos munkások elenyésző számának „saját" nemzeti burzsoáziájukkal kötött szövetsége, mely a proletariátus tömege ellen irányul.

AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA JELENLEGI HELYZETE

Amint már mondottuk, sem a likvidátorok, sem több külföldi csoport (Plehanov, Alekszinszkij, Trockij és mások csoportjai), sem az úgynevezett „nemzetiségi" (vagyis nem-nagyorosz) szociáldemokraták nem ismerték el az 1912-es Januári Konferenciánkat. A ránk szórt számtalan rágalom közül leggyakrabban a „bitorlás" és „szakadárság" vádját hangoztatták. Erre azzal feleltünk, hogy pontos és tárgyilagosan ellenőrizhető adatokat közöltünk, amelyek azt bizonyítják, hogy pártunk Oroszország öntudatos munkásainak $^4/_5$-ét egyesítette. Ez nem kevés — különösen, ha az ellenforradalmi korszak viszonyai között végzett illegális munka óriási nehézségeire gondolunk.

Ha az „egység" a szociáldemokrata taktika alapján, a „Nasa Zarja"-csoport kizárása nélkül lehetséges volna Oroszországban, akkor miért nem teremtettek egységet nagyszámú ellenfeleink — *legalább saját maguk között?*

1912 januárja óta 3½ év telt el, és ez alatt az egész idő alatt ellenfeleink, bármennyire akarták is, nem voltak képesek szociáldemokrata pártot teremteni ellenünk. Ez a tény pártunk legjobb igazolása.

A pártunk ellen harcoló szociáldemokrata csoportok egész története a bomlás és széthullás története. 1912 márciusban kivétel nélkül valamennyien „egyesültek" azon az alapon, hogy együttesen szidtak bennünket. De már 1912 augusztusban, amikor összehozták ellenünk az úgynevezett „augusztusi blokkot", bomlás kezdődött soraikban. Egyes csoportok elszakadnak tőlük. Képtelenek pártot és Központi Bizottságot alakítani. Csak Szervező Bizottságot teremtenek „az egység helyreállítása céljából". Valójában azonban ez a Szervező Bizottság csak az oroszországi likvidátor csoport vékony takarójának bizonyult. Az oroszországi munkásmozgalom hatalmas fellendülésének és az 1912—1914-es tömegsztrájkoknak időszaka alatt az egész augusztusi blokkból az egyetlen tömegek közt dolgozó csoport: a „Nasa Zarja"-csoport, amelynek liberális kapcsolatai adnak erőt. És 1914 elején az „augusztusi blokkból" hivatalosan kiválnak a lett szociáldemokraták (a lengyel szociáldemokraták nem léptek be ebbe a blokkba), Trockij pedig, a blokk egyik vezére, nem hivatalosan ugyan, de szintén otthagyta a blokkot, amikor ismét külön csoportot szervezett magának. 1914 júliusban, a brüsszeli konferencián, a Nemzetközi Szocialista Iroda Végrehajtó Bizottságának, Kautskynak és Vanderveldének részvételével összetákolták ellenünk az úgynevezett „brüsszeli blokkot", amelybe nem léptek be a lettek és amelyet a lengyel szociáldemokrata ellenzék azonnal otthagyott. A háború kitörése után ez a blokk szétesik. — A „Nasa Zarja", Plehanov, Alekszinszkij, An[124], a kaukázusi szociáldemokraták vezére, nyilt szociálsovinisztákká lettek és valamennyien Németország vereségét kívánják és hirdetik. A Szervező Bizottság és a Bund a szociálsovinisztákat és a szociálsovinizmus alapelveit védelmezi. Csheidze frakciója, bár a hadihitelek ellen szavazott (Oroszországban még a burzsoá demokraták, a trudovikok is a hadihitelek ellen szavaztak), a „Nasa Zarja" hű szövetségese marad. Szélső szociálsovinisztáink,

Plehanov, Alekszinszkij és társai, teljesen meg vannak elégedve Csheidze frakciójával. Párizsban megindul a „Nase Szlovo" (a „Golosz" utóda), főleg Martov és Trockij közreműködésével, akik az internacionalizmus platonikus védelmét össze akarják egyeztetni a „Nasa Zarjá"-val, a Szervező Bizottsággal vagy a Csheidze-frakcióval való egység feltétlen követelésével. A lapnak 250 száma jelent meg; ezután maga kénytelen elismerni széthullását: a szerkesztőség egyik része a mi pártunkhoz húz, Martov hű marad a Szervező Bizottsághoz, amely nyilvánosan „anarchizmussal" vádolja a „Nase Szlovó"-t (mint ahogy a német opportunisták, David és társai, az „Internationale Korrespondenz"[125], Legien és társai is anarchizmussal vádolják Liebknecht elvtársat); Trockij bejelenti, hogy szakít a Szervező Bizottsággal, nem kíván együtt haladni a Csheidze-frakcióval. Íme, itt a Csheidze-frakció programja és taktikája, melyet egyik vezére ismertetett. A Plehanov és Alekszinszkij irányzatát követő „Szovremennij Mir"[126] c. folyóirat 1915. évi 5. számában Cshenkeli ezt írja: „*Aki azt mondja, hogy a német szociáldemokrácia meg tudta volna akadályozni országa háborúját és ezt nem tette, az burkoltan vagy azt kívánja, hogy a német szociáldemokrácia hazájával együtt a barikádokon dögöljön meg, vagypedig anarchista messzelátón néz olyan dolgokra, amelyek szeme előtt vannak*"*.

Ebben a pár sorban benne van a szociálsovinizmus egész lényege: elvileg igazolja a „haza védelmét" a mostani háborúban, és — a katonai cenzorok engedelmével — kigúnyolja a forradalom hirdetését és előkészítését. Egyáltalán nem az a kérdés, hogy a német szociáldemokrácia meg tudta volna-e akadályozni a háborút, mint ahogy az sem lehet kérdés, hogy a forradalmárok általában kezesked-

* „Szovremennij Mir" 1915. 5. szám, 148. old. Trockij nemrégen kijelentette, hogy kötelességének tartja Csheidze frakciójának tekintélyét az Internacionáléban emelni. Kétségtelen, Cshenkeli a maga részéről ugyanolyan energikusan fogja emelni Trockij tekintélyét az Internacionáiéban ...

hetnek-e a forradalom sikeréért. Az a kérdés, hogy úgy kell-e viselkedni, mint szocialistákhoz illik, vagypedig a szó szoros értelmében az imperialista burzsoázia karjában kívánnak „megdögleni“.

PÁRTUNK FELADATAI

Az oroszországi szociáldemokrácia országunk (1905-ös) burzsoá-demokratikus forradalma előtt keletkezett és a forradalom és ellenforradalom idején erősödött meg. Oroszország elmaradottságával magyarázható, hogy nálunk olyan sok kispolgári opportunista áramlat és árnyalat van; a marxizmus befolyása Európában és a háborúelőtti legális szociáldemokrata pártok szilárdsága pedig olyan útra csábította a mi mintaszerű liberálisainkat, hogy majdnem a „józan“, „európai“ (nem forradalmi), „legális“ „marxista“ elmélet és szociáldemokrácia hódolói lettek. Oroszország munkásosztálya csak az opportunizmus minden válfaja ellen vívott harmincesztendős, rendíthetetlen harcban alakíthatta meg pártját. A világháború, amely előidézte az európai opportunizmus gyalázatos csődjét és megpecsételte nemzeti-liberálisaink és a szociálsoviniszta likvidátorság szövetségét, még jobban megerősít minket abban a meggyőződésben, hogy pártunknak tovább is az eddigi, következetesen forradalmi úton kell haladnia.

AZ EURÓPAI EGYESÜLT ÁLLAMOK JELSZAVÁRÓL

A „Szocial-Demokrat“ 40. számában közöltük, hogy pártunk külföldi szekcióinak konferenciája úgy határozott, hogy az „Európai Egyesült Államok“ jelszavának kérdésében egyelőre nem foglal állást, mert előbb meg kell vitatni a sajtóban a kérdés *gazdasági* oldalát*.

Konferenciánkon ennek a kérdésnek a vitája egyoldalúan politikai jelleget öltött. Ezt részben talán az idézte elő, hogy a Központi Bizottság kiáltványában ezt a jelszót kifejezetten mint politikai jelszót fogalmazták meg („a legközelebbi *politikai* jelszó . . .“ — mondja a kiáltvány), és emellett nemcsak hogy a köztársasági Európai Egyesült Államok jelszavát adtuk ki, hanem külön még azt is hangsúlyoztuk, hogy „a német, osztrák és orosz monarchia forradalmi megdöntése nélkül“ ez a jelszó értelmetlen és hazug.

A kérdés ilymódon való feltevését a szóbanforgó jelszó politikai értékelésének *keretein belül* ellenezni, — például, abból a szempontból, hogy ez a jelszó elhomályosítja vagy gyengíti stb. a szocialista forradalom jelszavát — teljesen helytelen. Igazán demokratikus irányban végrehajtott politikai átalakulások, s annálinkább politikai forradalmak, semmiesetre, soha, semilyen körülmények között sem homályosíthatják el, gyengíthetik a szocialista forradalom jelszavát. Ellenkezőleg, mindig közelebb hozzák ezt a forradalmat, kiszélesítik számára az alapot, a kispolgárságnak és a félproletár tömegeknek újabb rétegeit vonják be a szocialista harcba. Másfelől viszont, politikai

---

* Lásd ebben a kötetben 150. old. — *Szerk.*

forradalmak elkerülhetetlenek a szocialista forradalom során, amelyet nem szabad egyszeri aktusnak tekinteni, hanem úgy kell felfogni, mint viharos politikai és gazdasági megrázkódtatások, a legélesebb osztályharc, a polgárháború, forradalmak és ellenforradalmak korszakát.

De ha a köztársasági Európai Egyesült Államok jelszava, összekapcsolva Európa három legreakciósabb monarchiájának, elsősorban az orosznak, forradalmi megdöntésével, mint politikai jelszó teljesen megtámadhatatlan is, fennmarad még az az igen fontos kérdés, hogy mi e jelszó gazdasági tartalma és jelentősége. Az imperializmus gazdasági feltételei szempontjából, vagyis az „élenjáró“ és „civilizált“ gyarmati hatalmak tőkekivitelének és a világ általuk való felosztásának szempontjából az Európai Egyesült Államok, a kapitalizmus fennállása mellett, vagy lehetetlen vagy reakciós.

A tőke nemzetközivé és monopolistává lett. A világ fel van osztva egy maroknyi nagyhatalom között, azaz olyan államok között, amelyek a nemzetek nagy kifosztásában és elnyomásában a legnagyobb eredményeket érték el. Európa négy nagyhatalmának: Angliának, Franciaországnak, Oroszországnak és Németországnak — amelyek lakossága együttvéve 250—300 millió, területe pedig körülbelül 7 millió négyzetkilométer — *majdnem félmilliárdnyi* (494,5 millió) lakosságú gyarmatai vannak, e gyarmatok területe pedig 64,6 millió négyzetkilométer, vagyis a földkerekségnek majdnem fele (az egész föld területe a sarkvidék nélkül 133 millió négyzetkilométer). Vegyük hozzá még a három ázsiai államot: Kínát, Törökországot, Perzsiát, amelyeket a „felszabadító“ háborút viselő rablók, vagyis: Japán, Oroszország, Anglia és Franciaország most darabokra tépnek. Ebben a három ázsiai államban, amelyeket félgyarmatoknak lehet nevezni (valójában ezek most $^{9}/_{10}$-részben gyarmatok), a lakosság száma 360 millió, területük pedig 14,5 millió négyzetkilométer (vagyis majdnem másfélszer akkora mint egész Európa területe).

Továbbá, Anglia, Franciaország és Németország a külföldön legalább 70 milliárd rubelnyi tőkét helyezett el. E csinos kis összeg után járó „jogos“ jövedelmecskét —

évenként több mint 3 milliárd rubelnyi jövedelmecskét — biztosítani hivatottak a milliomosok nemzeti bizottságai, amelyeket kormányoknak neveznek, amelyek hadsereggel és hadiflottával rendelkeznek, és a gyarmatokon és félgyarmatokon „Milliárd úr" fiacskáit és fivéreit beültetik alkirályoknak, konzuloknak, nagyköveteknek, minden rangú-rendű hivatalnokoknak, papoknak és más piócáknak.

Így van megszervezve a kapitalizmus legmagasabb fejlettségének korszakában a föld majdnem 1 milliárdnyi lakosságának a nagyhatalmak maroknyi csoportja által való kifosztása. És a kapitalizmusban más szervezet nem is lehetséges. Lemondani a gyarmatokról, az „érdekszférákról", a tőkekivitelről? Aki erre gondol, az lesüllyedt annak a papocskának a színvonalára, aki vasárnaponként a kereszténység magasztosságáról prédikál a gazdagoknak és azt tanácsolja nekik, hogy adjanak a szegényeknek . . . ha nem is néhány milliárdot, hát legalább párszáz rubelt évenként.

Európai Egyesült Államok a kapitalizmus fennállása mellett — ez egyértelmű a gyarmatok felosztására vonatkozó megegyezéssel. A kapitalizmusban azonban az osztozkodásnak nem lehet más alapja, más elve, mint az erő. A milliárdos a tőkés ország „nemzeti jövedelmét" nem oszthatja meg senkivel másként, mint arányosan: a „tőke arányában" (emellett még ráadással, úgyhogy a legnagyobb tőke többet kapjon, mint amennyi megilleti). A kapitalizmus a termelési eszközök magántulajdona és a termelés anarchiája. Aki ilyen alapon a jövedelem „igazságos" felosztását hirdeti, az proudhonista, bárgyú kispolgár és filiszter. Nem lehet osztozkodni másként, csak az „erő arányában". Az erő azonban a gazdasági fejlődéssel együtt változik. 1871 után Németország mintegy háromszorta-négyszerte gyorsabban erősödött, mint Anglia és Franciaország, Japán — tízszerte gyorsabban, mint Oroszország. A kapitalista államok valóságos erejének mérésére nincs és nem is lehet más eszköz, mint a háború. A háború nem mond ellent a magántulajdon alapelveinek, hanem ezeknek az alapelveknek közvetlen és elkerülhetetlen fejleménye. A kapitalizmusban lehetetlen az egyes gazdaságok és az egyes államok gazdasági fejlődésének

egyenletes növekedése. A kapitalizmusban, időnként, a megzavart egyensúly helyreállítására nincs más eszköz, mint a válságok az iparban, a háborúk a politikában.

Természetesen *ideiglenes* megegyezések a kapitalisták és a hatalmak között lehetségesek. Ebben az értelemben az Európai Egyesült Államok is lehetségesek, mint az *európai* tőkések megegyezése... de mire vonatkozólag? Csakis arra vonatkozólag, hogyan nyomják el egyesült erővel a szocializmust Európában és hogyan védjék meg egyesült erővel az összerabolt gyarmatokat Japánnal és Amerikával *szemben*, amelyek a gyarmatok mostani felosztásával roppantul elégedetlenek és amelyek az utóbbi félszázad alatt mérhetetlenül gyorsabban erősödtek, mint az elmaradt, monarchikus, elaggott és korhadó Európa. Európa az Amerikai Egyesült Államokhoz képest egészben véve gazdasági tespedést jelent. Az Európai Egyesült Államok a mai gazdasági alapon, vagyis a kapitalizmus fennállása mellett, a reakció megszervezését jelentené Amerika gyorsabb fejlődésének feltartóztatására. Azok az idők, amikor a demokrácia és a szocializmus ügye csakis Európa ügye volt, visszahozhatatlanul elmúltak.

A Világ (nem pedig Európa) Egyesült Államai a nemzetek egyesülésének és szabadságának az az államformája, amelyet a szocializmussal egybekapcsolunk, — amíg a kommunizmus teljes győzelmével véglegesen el nem tűnik minden állam és így a demokratikus állam is. A Világ Egyesült Államainak jelszava azonban mint önálló jelszó aligha lenne helyes; előszöris, mert egybeolvad a szocializmussal; másodszor pedig, mert helytelenül úgy értelmezhetnék, hogy a szocializmus győzelme *egy* országban lehetetlen és helytelenül értelmezhetnék egy ilyen országnak a többihez való viszonyát.

A gazdasági és politikai fejlődés egyenlőtlensége — a kapitalizmus feltétlen törvénye. Ebből következik, hogy a szocializmus győzelme lehetséges eleinte egynehány vagy akár egy, egymagában vett, kapitalista országban is. Ennek az országnak győztes proletariátusa, miután kisajátította a kapitalistákat és megszervezte országában a szocialista termelést, *szembe*fordulna a világ többi, kapitalista részével, a maga oldalára vonná a többi ország

elnyomott osztályait, felkelést szítana ott a kapitalisták ellen, sőt szükség esetén katonai erővel vonulna a kizsákmányoló osztályok és államaik ellen. Annak a társadalomnak politikai formája, melyben győz a proletariátus, megdöntve a burzsoáziát, a demokratikus köztársaság lesz, amely mindjobban központosítja az adott nemzet vagy nemzetek proletariátusának erőit a szocializmusra még át nem tért államok ellen folyó harcban. Az osztályok megszüntetése nem lehetséges az elnyomott osztály, a proletariátus diktatúrája nélkül. A nemzetek szabad egyesülése a szocializmusban lehetetlen a szocialista köztársaságoknak az elmaradt államok ellen folytatott, többé-kevésbbé hosszú, szívós harca nélkül.

E meggondolások alapján, miután a kérdést az OSzDMP külföldi szekcióinak konferenciáján, valamint a konferencia után sokszor megvitattuk, Központi Lapunk szerkesztősége arra a következtetésre jutott, hogy az Európai Egyesült Államok jelszava helytelen.

„Szocial-Demokrat“ 44. sz.
1915 augusztus 23.

AZ EURÓPAI EGYESÜLT ÁLLAMOK JELSZAVÁRÓL

A „SZOCIAL-DEMOKRAT" SZERKESZTŐSÉGI MEGJEGYZÉSE AZ OSzDMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK A HÁBORÚRÓL KIADOTT KIÁLTVÁNYÁHOZ

Az Európai Egyesült Államok követelése, ahogyan azt a Központi Bizottság kiáltványa — az orosz, osztrák, német monarchia megdöntésére való felhívással összekapcsolva — megfogalmazta, különbözik ennek a jelszónak kautskysta és más pacifista értelmezésétől.

Pártunk Központi Lapjának, a „Szocial-Demokrat"-nak 44. számában szerkesztőségi cikk jelent meg, amely kimutatja, hogy az „Európai Egyesült Államok" jelszava gazdaságilag helytelen*. Ez a követelés vagy megvalósíthatatlan a kapitalizmusban, mert tervszerű világgazdaságot tételez fel olyan viszonyok között, amikor az egyes országok egymás között felosztják a gyarmatokat, az érdekszférákat stb. Vagypedig — reakciós jelszó, amely azt jelenti, hogy az európai nagyhatalmak ideiglenesen szövetségre lépnek, hogy sikeresebben elnyomhassák a gyarmatokat és kirabolhassák a gyorsabban fejlődő Japánt és Amerikát.

A megírás ideje: 1915 augusztus vége.

Megjelent 1915-ben „A szocializmus és a háború" c. brosúrában, Genfben.

---

* Lásd ebben a kötetben 343—347. old. — *Szerk.*

A ZIMMERWALDI BALOLDAL HATÁROZATI JAVASLATA[127]

A mostani háború az imperializmus szülötte. A kapitalizmus legmagasabb, imperialista szakaszába lépett. A társadalom termelőerői és a tőke méretei túlnőttek az egyes nemzeti államok szűk keretein. Ez az oka annak, hogy a nagyhatalmak idegen nemzetek leigázására, gyarmatok meghódítására törekszenek, amelyek nyersanyagforrásul szolgálnak és tőkekivitelre alkalmasak. Az egész világ *egy* gazdasági szervezetbe olvad össze, egy maroknyi nagyhatalom egymás között felosztotta az egész világot. A szocializmus objektív feltételei teljesen megértek, s a mostani háború a tőkések háborúja kiváltságokért és monopóliumokért, amelyekkel el akarják odázni a kapitalizmus összeomlását.

A szocialisták, minthogy arra törekszenek, hogy a munka felszabaduljon a tőke igája alól, és síkra szállnak a munkások nemzetközi testvériségéért, a nemzetek mindennemű elnyomása és jogegyenlőtlensége ellen harcolnak. Abban a korszakban, amikor a burzsoázia haladó volt, amikor a hűbéri rendszer, az abszolutizmus, az idegenuralom megdöntése volt a történelem napirendjén, a szocialisták, akik mindenkor a legkövetkezetesebb és legrendíthetetlenebb demokraták voltak, ebben az értelemben — és csakis ebben az értelemben — elismerték a „haza védelmét". És ha jelenleg Kelet-Európában vagy a gyarmatokon az elnyomott nemzetek háborút indítanának elnyomóik, a nagyhatalmak ellen, a szocialisták minden rokonszenve az elnyomottakkal lenne.

A mostani háború azonban egészen más történelmi korszak szülötte, azé a korszaké, amelyben a burzsoázia

haladó erőből reakcióssá vált. Ez a háború a hadviselő hatalmak mindkét csoportja részéről a rabszolgatartók háborúja, melyet a rabszolgaság fenntartása és súlyosbítása érdekében: a gyarmatok újrafelosztásáért, az idegen nemzetek elnyomására való „jogért", a nagyhatalmi tőke kiváltságaiért és monopóliumaiért, a különböző országok munkásságának megbontása és a munkásság reakciós elnyomása útján a bérrabszolgaság állandósításáért folytatnak. Ezért, mindkét hadviselő csoportban a „haza védelmének" hangoztatása nem egyéb, mint a burzsoázia népcsalása. Győzzön bár akármelyik hadviselő csoport, állítsák bár vissza a status quo-t, a világ nemzeteinek többsége egyik esetben sem szabadul meg egy maroknyi nagyhatalom imperialista elnyomásától, és egyik eset sem biztosítja a munkásosztály számára még a mostani, szerény kultúrvívmányait sem. A viszonylag békés kapitalizmus korszaka örökre letűnt. Az imperializmus a munkásosztály számára az osztályharc soha nem látott kiéleződését, a nyomor, a munkanélküliség, a drágaság, a militarizmus hallatlan növekedését, a trösztök igáját és a politikai reakciót hozza, amely mindenütt, még a legszabadabb országokban is felüti a fejét.

Aki a mostani háborúban a „haza védelmének" jelszavát hirdeti, az „saját" nemzeti burzsoáziájának idegen nemzetek elnyomására való „jogát", a nemzeti-liberális munkáspolitikát, az elenyészően kisszámú kiváltságos munkásoknak „saját" nemzeti burzsoáziájukkal a proletárok és kizsákmányoltak tömege ellen kötött szövetségét védelmezi. Ez ennek a jelszónak igazi értelme. Azok a szocialisták, akik ilyen politikát folytatnak, valójában soviniszták, szociálsoviniszták. A hadihitelek megszavazása, a kormányba való belépés, a Burgfrieden* stb. nem egyéb, mint a szocializmus elárulása. Az opportunizmus, melyet a letűnt „békés" korszak viszonyai tenyésztettek ki, most már annyira megérett, hogy teljesen szakított a szocializmussal és a proletariátus szabadságmozgalmának nyilt ellenségévé lett. A munkásosztály nem érheti el világtörténelmi céljait, ha nem folytat kíméletlen harcot a nyilt opportunizmus és szociálsovinizmus ellen (Franciaország,

* — polgárbéke. — *Szerk.*

Németország, Ausztria szociáldemokrata pártjainak többsége ellen, Angliában Hyndman, a fábiánusok és tradeunionisták, Oroszországban Rubanovics, Plehanov és a „Nasa Zarja" ellen stb.) és ha nem folytat kíméletlen harcot az úgynevezett „centrum" ellen is, mely a soviniszták javára feladta a marxizmus álláspontját.

Az 1912-es Bázeli Kiáltvány, melyet az egész világ szocialistái, előrelátva a nagyhatalmak mostani háborúját, egyhangúlag elfogadtak, félreérthetetlenül megállapította, hogy ez a háború imperialista, reakciós háború, bűnnek nyilvánította, ha az egyik ország munkásai a másik ország munkásaira lőnek és éppen ezzel a háborúval kapcsolatban a *proletárforradalom* közelgését hirdette. És valóban, a háború forradalmi helyzetet teremt, forradalmi hangulatot szül és forrongásba hozza a tömegeket, kiélezi az opportunizmus elleni harcot, mert a proletariátus legjobb része mindenütt felismeri, hogy az opportunizmus pusztulással fenyeget. A dolgozó tömegek egyre fokozódó békevágya azt fejezi ki, hogy a tömegek kiábrándulnak, a „haza védelmének" hazug burzsoá jelszava csődöt mondott, megkezdődött a tömegek forradalmi tudatának tisztulása. A szocialisták, akik forradalmi agitációjuk érdekében kihasználják ezt a hangulatot és forradalmi agitációjukban nem riadnak vissza „saját" hazájuk vereségének gondolatától, nem ámítják a népet, hanem nyiltan megmondják, hogy a gyors, valamelyest tartós, a nemzetek elnyomását kizáró demokratikus béke, a leszerelés stb. reménye a mostani kormányok forradalmi megdöntése nélkül megvalósíthatatlan. Csak a proletariátus szociális forradalma tör utat a béke és a nemzetek szabadsága felé.

Az imperialista háború megnyitja a szociális forradalom korszakát. A legújabb korszak objektív feltételei napirendre tűzik a proletariátus forradalmi tömegharcát. A szocialisták kötelessége, hogy kihasználják a munkásosztály legális harcának kivétel nélkül minden eszközét és azokat a következő halaszthatatlan és legfőbb feladatnak rendeljék alá: fejlesszék a munkások forradalmi tudatát, kovácsolják őket egybe a nemzetközi forradalmi harcban, támogassanak és lendítsenek előre minden forradalmi megmozdulást, törekedjenek arra, hogy a népek közötti impe-

rialista háborút az elnyomott osztályoknak elnyomóik ellen folyó polgárháborújává, a tőkésosztály kisajátításáért, a proletariátus politikai hatalmának meghódításáért, a szocializmus megvalósításáért vívott háborúvá változtassák.

A megírás ideje: 1915 augusztus 20 (szeptember 2) előtt.

Először 1930-ban, a „Leninszkij Szbornyik" XIV. kötetében jelent meg.

EGY FRANCIA SZOCIALISTA BECSÜLETES HANGJA

A francia Svájcban, ahol a franciabarát sovinizmus majdnem éppúgy őrjöng, mint Franciaországban, megszólalt egy becsületes szocialista hangja. Gyalázatos napjainkban ez valóságos esemény. Fel kell figyelnünk erre, annál is inkább, mert az adott esetben tipikusan francia, helyesebben: latin temperamentumú — mert például az olaszok is ugyanolyanok — és francia észjárású szocialistáról van szó.

Paul *Golay-nak*, egy lausanne-i kisebb szocialista ujság szerkesztőjének brosúrája van előttünk. A szerző Lausanne-ban, 1915 március 11-én előadást tartott, melynek címe: „A haldokló szocializmus és az a szocializmus, amelynek újjá kell születnie". A szerző ezt az előadását kiadta külön brosúrában*.

„1914 augusztus 1-én kitört a háború. Ez a dátum azóta nevezetes lett. Előtte és utána az emberek milliói heteken át várakozva vártak." Így kezdi a szerző. Milliók várták, nem vezetnek-e a szocializmus vezéreinek határozatai és nyilatkozatai „hatalmas felkelésre, amely forgószélként elsepri a bűnös kormányokat". A milliók azonban csalódtak várakozásukban. Mi megpróbáltuk, mondja Golay, „elvtársiasan" igazolni a szocialistákat, azt mondottuk, hogy a „háború villámgyorsan, váratlanul jött", nem voltak kellően informálva, — ez azonban nem elégített ki bennünket. „Nem éreztük magunkat önmagunknak, lelki-

---

* *Paul Golay.* „Le socialisme qui meurt et le socialisme qui doit renaître". Lausanne 1915. 22 old., ára 15 centime. En vente à l'Administration du „Grutleen", Maison du Peuple, Lausanne.

ismeretünk mintha elmerült volna a kétértelműség és hazugság piszkos pocsolyájában.“ Az olvasó már ebből is láthatja, hogy Golay — őszinte. Ez olyan tulajdonság, amely napjainkban majdnem egészen szokatlan.

Golay a proletariátus „forradalmi hagyományait“ idézi. Annak tudatában, hogy „minden helyzet megfelelő akciót követel“, ezt mondja: „kivételes helyzetekben kivételes rendszabályokra van szükség. Nagy betegséget erős orvossággal kell gyógyítani.“ Golay azokra a „kongresszusi határozatokra“ emlékeztet, „amelyek egyenesen a tömegekhez fordulnak és forradalmi akciókra, felkelésre buzdítják őket“. Itt idézeteket közöl a stuttgarti és a bázeli határozatokból. A szerző kiemeli, hogy „ezek a különböző határozatok nem beszélnek védelmi és támadó háborúról, tehát nem ajánlanak semmiféle külön, nacionalista taktikát az általánosan elismert alapelvek helyett“.

Ezt olvasva, mindenki láthatja, hogy Golay nemcsak őszinte, hanem meggyőződött, becsületes szocialista is. Ez a II. Internacionále tekintélyes képviselőinél már igazán ritka tulajdonság!

...„A katonai vezetők üdvözölték a proletariátust, a burzsoá sajtó pedig meleg szavakkal dicsőítette annak feltámadását, amit «nemzeti léleknek» nevezett. Ez a feltámadás 3 millió halottba kerül nekünk.

És mégis — a munkásság szervezeteinek sohasem volt annyi fizető tagjuk, a szervezett munkásságnak sohasem volt annyi parlamenti képviselője, olyan kitűnően szervezett sajtója. És sohasem volt gyalázatosabb ügy, amely ellen oly indokolt lett volna a felkelés.

Ilyen tragikus körülmények között, amikor emberek millióinak léte forog kockán, minden forradalmi akció nemcsak megengedhető, hanem törvényes. Sőt több mint törvényes — szent. A proletariátus parancsoló kötelessége volt még a lehetetlent is megpróbálni, hogy az Európát vérbeborító eseményektől megmentsük nemzedékünket.

Nem láttunk egyetlen energikus tettet sem, nem voltak megmozdulási kísérletek, nem voltak akciók, amelyek felkelésre vezettek volna...

...Ellenfeleink a szocializmus csődjét kürtölik világgá. Túlságosan sietnek. És mégis ki merné állítani, hogy semmi vonatkozásban sincs igazuk? Ami most haldoklik, az nem a

szocializmus, hanem a szocializmus egyik fajtája, az édeskés szocializmus, amelyben nyoma sincs az idealizmus szellemének, nyoma sincs a szenvedélynek, hivatalnok-szocializmus egy gondos családapa pocakjával, az a szocializmus, amely nem tűr merészséget és vakmerőséget, kedveli a statisztikát, egyetlen gondja, hogy békés megegyezéseket kössön a kapitalizmussal, az a szocializmus, amely kizárólag reformokon töri a fejét s egy tál lencséért eladta elsőszülöttségi jogát, az a szocializmus, mely a burzsoázia érdekében elfojtja a nép türelmetlenségét, s a proletariátus bátor akcióinak sajátságos önműködő fékje. Íme, ez a szocializmus, amely már-már megfertőzte az egész Internacionálét — ez a szocializmus felelős bizonyos mértékig azért az erőtlenségért, azért a tehetetlenségért, amelyért bennünket okolnak."

Golay brosúrája más helyén kifejezetten „reformista szocializmusról" és az „opportunizmusról", mint a szocializmus meghamisításáról beszél.

Golay, amikor erről a hamisításról beszél és megállapítja *valamennyi* hadviselő ország proletariátusának „közös felelősségét", amikor hangsúlyozza, hogy „ez a felelősség elsősorban a vezérekre hárul, akiket a tömegek megajándékoztak bizalmukkal és akiktől jeladást vártak", — nagyon helyesen „a legjobban szervezett, a legiskolázottabb, doktrinákkal leginkább átitatott" német szocializmust veszi mintául és megmutatja annak „számbeli erejét, forradalmi gyengeségét".

„Ha a német szociáldemokráciát forradalmi szellem hatotta volna át, akkor elég határozottan, elég szívósan ellenállhatott volna a militarista vállalkozásoknak, hogy Közép-Európa többi országának proletariátusát is magával ragadja a menekvésnek erre az egyetlen útjára.

... A német szocializmusnak nagy befolyása volt az Internacionáléban. A német szocializmus tehetett a legtöbbet. Tőle várták a legnagyobb erőkifejtést. A szám azonban semmi, ha a szerfölött kemény fegyelem megbénítja a személyes energiát, vagy ha a «vezetők» a legkisebb erőkifejtés elérése érdekében használják fel befolyásukat." (Amilyen helyes a mondat második része, ugyanolyan helytelen annak első része: a fegyelem kitűnő és szükséges dolog — például az a pártfegyelem, amely kizárja az opportunistákat és a forradalmi akció ellenzőit.) „A német proletariátus, felelős vezéreinek bűne folytán, a

katonai kamarillának engedelmeskedett... Az Internacionále más szekciói megijedtek és ugyanazt tették; Franciaországban két szocialista kötelességének tartotta, hogy belépjen a burzsoá kormányba! És ilymódon, néhány hónappal azután, hogy a kongresszuson ünnepélyesen kijelentették, hogy a szocialisták bűnnek tekintik, ha egymásra lőnek, a munkások milliói bevonultak a hadseregbe és olyan kitartással, lelkes hévvel láttak hozzá e bűn elkövetéséhez, hogy a tőkés burzsoázia és kormányai ezért többízben elismeréssel adóztak nekik."

Golay azonban nem elégszik meg a „haldokló szocializmus" kíméletlen megbélyegzésével. Nem, ő nagyon jól megérti azt is, hogy mi okozta ennek a szocializmusnak haldoklását és hogy milyen szocializmusnak kell felváltania a haldokló szocializmust. „A burzsoá körökben elterjedt eszmék bizonyos mértékben minden országban hatnak a munkásságra." „Amikor Bernstein a revizionizmus elnevezés alatt megformulázta a maga sajátságos demokratikus reformizmusát", Kautsky „megfelelő tényekkel pozdorjává zúzta" azt. „Ámde, miután így az illendőség szabályainak eleget tettek, a párt továbbfolytatta korábbi «reálpolitikáját». A szociáldemokrata párt azzá lett, ami ma. Kitűnő szervezet. Hatalmas test, de elszállt belőle a lélek." De nemcsak a német szociáldemokrácia, hanem az Internacionále minden szekciója ugyanezt a tendenciát mutatja. „A hivatalnokok egyre növekvő száma" bizonyos következményekkel jár; a figyelmet kizárólag a járulékok pontos fizetésére fordítják; a sztrájkokat „tüntetéseknek" tekintik, amelyeknek célja az, hogy jobb feltételek mellett lehessen egyességet kötni a tőkésekkel. Megszokják, hogy a munkások érdekeit a tőkések érdekeihez fűzzék, hogy „a munkás sorsát a kapitalizmus sorsától tegyék függővé", hogy „a külföldi ipar rovására «saját» «nemzeti» iparuk fokozott fejlődését kívánják".

R. Schmidt, a Reichstag tagja, azt írta egyik cikkében, hogy a kapitalistáknak is előnyös, ha a szakszervezetek szabályozzák a munkafeltételeket, mert ez „rendet és szilárdságot visz a gazdasági életbe", „megkönnyíti a kapitalisták kalkulációját és megnehezíti a tisztességtelen versenyt".

„Vagyis — kiált fel Golay, e szavakat idézve — a szakszervezeti mozgalom érezze megtiszteltetésnek azt, hogy stabilizálja a tőkések profitját! Az talán a szocializmus célja, hogy a tőkés társadalom keretei között a tőkés rendszer fennállásával összeegyeztethető maximumot követelje? Hiszen ez összes elveink megtagadása lenne. A proletariátus nem a tőkés rend megszilárdítására, nem a bérmunka minimális feltételeire törekszik, hanem arra, hogy megszüntesse a magántulajdon rendjét és felszámolja a bérmunka rendszerét."

...„A nagy szervezetek titkárai fontos személyiségek lesznek. A politikai mozgalomban pedig a képviselők, irodalmárok, tudósok, ügyvédek, — mindenki, akiben a tudás becsvággyal párosul, olyan befolyásra tesz szert, amely olykor veszélyessé válik.

A hatalmas szakszervezetek és tekintélyes pénztáraik céhszellemet fejlesztettek ki a szakszervezeti tagokban. A lényegében reformista szakszervezeti mozgalom egyik káros oldala az, hogy a bérmunkások helyzetét egyes rétegenként vagy csoportonként javítja, egyiket a másik fölé helyezve. Ez megbontja a munkások egységét, a legjobban kereső munkások félni fognak a «mozgalomtól», amely helyzetüket, pénztáraikat, vagyonukat veszélyeztetheti. Ilymódon a proletariátus különböző kategóriákra oszlik, melyeket maga a szakszervezeti mozgalom mesterségesen hoz létre."

Ez természetesen nem érv az erős szervezetek ellen, mondja a szerző, előre látván, hogy bizonyos „kritikusok" esetleg kötekedni fognak. Ez csak azt bizonyítja, hogy a szervezetekben „lélekre", „lelkesedésre" van szükség.

„Milyennek kell lennie a holnapi szocializmus lényeges, megkülönböztető jellegzetes vonásának? A holnapi nap szocializmusa internacionális, hajthatatlan és inszurrekciós szocializmus lesz."

„A hajthatatlanság — erő," mondja helyesen Golay, aki az olvasó figyelmét a „doktrinák történetére" irányítja. — „Mikor volt azoknak befolyásuk? Akkor talán, amikor az államhatalom megszelidítette azokat, vagypedig akkor, amikor engesztelhetetlenek voltak? Mikor vesztette el a kereszténység értékét? Vajjon nem akkor, amikor Konstantin dús jövedelmet igért neki és üldöz-

tetések és kivégzések helyett az udvari lakájok paszományos ruhájával kecsegtette?..

Egy francia filozófus azt mondta: holt eszmék azok, amelyek csillogó köntösben pompáznak, de sem nem érdekesek, sem nem merészek. Holtak, mert közszájon forognak és a hatalmas nyárspolgár-hadsereg mindennapi szellemi poggyászának részévé lettek. Azok az eszmék erősek, amelyek nyugtalanítanak és megütköztetnek, egyesekben felháborodást, haragot, ingerültséget, másokban lelkesedést keltenek." A szerző erre az igazságra kénytelen emlékeztetni a mai szocialistákat, akikből igen gyakran hiányzik a „meggyőződés heve: akik semmiben sem hisznek, sem a késlekedő reformokban, sem a forradalomban, amely egyre várat magára".

A hajthatatlanság, a felkelésre való készség „nem ábrándozásra, hanem ellenkezőleg, cselekvésre vezet. A szocialista egyetlen tevékenységi formát sem hagy kihasználatlanul. A szocialista meg tudja találni a helyzet követelményeinek és feltételeinek megfelelő új cselekvési formákat... A szocialista azonnali reformokat követel, azokat nem alkudozással éri el, hanem kikényszeríti, engedményre szorítja a burzsoáziát, amelyet rémülettel tölt el a lelkesedéstől izzó merész tömeg."

Azután, hogy Plehanov, Kautsky és társai a legarcátlanabb módon elposványosították a marxizmust és megbecstelenítették a szocializmust, valóságos enyhülést nyujt Golay brosúrája. De mégis rá kell mutatni két fogyatékosságra.

Először, Golay, éppúgy mint a latin országok szocialistáinak többsége, a mostani guesdistákat sem kivéve, nincs kellő figyelemmel a „doktrinára", vagyis a szocializmus *elméletére*. Bizonyos előítélettel tekint a marxizmusra, ami talán azzal magyarázható, de semmiesetre sem igazolható, hogy ma a marxizmus legaljasabb karikatúrája terjeng Kautsky írásaiban, a „Neue Zeit"-ben és általában a németeknél. Aki, mint Golay, felismerte a reformista szocializmus *halálának* és a forradalmi, „inszurrekciós", vagyis a felkelés elengedhetetlenségét megértő, felkelést hirdető, a felkelésre komolyan felkészülni képes és a felkelést megszervező szocializmus *újjászületésé*-

nek szükségszerűségét, az *valójában* ezerszer közelebb áll a marxizmushoz, mint azok az urak, akik betéve tudják a „szöveget“ és most (például a „Neue Zeit“-ben) a szociálsovinizmust bármilyen formában is igyekeznek igazolni, — még abban a formában is, hogy azonnal ki kell „békülni“ a soviniszta Központi Vezetőséggel (a „Vorstand“-dal) és hogy „felejtsük el a multat“.

De bármennyire érthető is „emberi szempontból“, hogy Golay nem fordít figyelmet a marxizmusra, és bármennyire hibás is ebben főleg a francia marxisták (guesdisták) haldódó és *meghalt* irányzata, Golay hibája mégiscsak hiba. Az elnyomott osztálynak, a történelem legforradalmibb osztályának szabadságmozgalma, amely példátlan az egész világon, lehetetlen forradalmi elmélet nélkül. Ezt az elméletet nem lehet kigondolni, ez az elmélet az egész világ forradalmi tapasztalatának és forradalmi gondolatának összességéből *nő ki*. És ez az elmélet *meg is született* a XIX. század második felében. Ezt az elméletet marxizmusnak nevezik. Senki sem lehet szocialista, senki sem lehet forradalmi szociáldemokrata, aki erejéhez képest nem vesz részt ennek az elméletnek kidolgozásában és alkalmazásában, napjainkban pedig abban a kíméletlen harcban, amely ennek az elméletnek Plehanov, Kautsky és társai által való eltorzítása ellen folyik.

Az elmélet iránti figyelem hiányából következik Golay több helytelen vagy meggondolatlan kirohanása, például, a centralizmus vagy általában a fegyelem, a „történelmi materializmus“ ellen, amely állítólag nem eléggé „idealista“ stb. Ebből ered az a feltűnő fogyatékossága is, hogy a jelszavak kérdésében nem mondja ki végig, amit mondani kellene. Például azt követeli, hogy a szocializmus legyen „inszurrekciós“ szocializmus; ez rendkívül mély és feltétlenül helyes gondolat, amely nélkül az internacionalizmusról és forradalmiságról, a marxizmusról szóló frázisok merőben értelmetlenek, és még gyakrabban képmutatóak. Ezt az eszmét azonban, a polgárháború eszméjét, ki kellett volna fejteni, a taktika tengelyévé kellett volna tenni, Golay pedig megelégedett azzal, hogy *kimondotta* azt. „Manapság“ ez igen sok, de elégtelen a proletariátus forradalmi harcának követelményei szempontjából. Golay például

szűk keretek között veti fel azt a kérdést, hogy a háborúra forradalommal kell „felelni“, ha megengedhető ez a kifejezés. Golay nem számol azzal, hogy, ha igaz is, hogy a háborúra nem tudtak forradalommal *felelni*, viszont maga a háború kezdte megtanítani és meg fogja tanítani a tömegeket a forradalomra, forradalmi helyzetet teremtve, elmélyítve és kiszélesítve azt.

Golay másik fogyatékossága a legvilágosabban brosúrájának következő helyével szemléltethető:

„Mi senkit sem feddünk. Hogy az Internacionále újjászülessen, elengedhetetlen, hogy testvéri szellem hassa át valamennyi szekcióját; de meg kell mondani, hogy amikor azzal a nagy feladattal állott szemtől-szemben, melyet a tőkés burzsoázia rótt rá 1914 júliusában és augusztusában, a reformista, centralizált (?) és hierarchikus szocializmus szánalmas látványt nyujtott.“

„Mi nem feddünk senkit“ ... Ez az Ön hibája, Golay elvtárs! Ön maga elismerte, hogy a „haldokló szocializmus“ összefügg a burzsoá eszmékkel (tehát a burzsoázia táplálja és támogatja azt), a szocializmus meghatározott szellemi áramlatával („a reformizmussal“), bizonyos rétegek (parlamenti képviselők, hivatalnokok, az értelmiség, a legjobban kereső munkásrétegek vagy csoportocskák) érdekeivel és különleges helyzetével stb. Ebből *elkerülhetetlenül* adódik az a következtetés, amelyet Ön nem von le. Fizikai személyek úgynevezett természetes halállal „halnak meg“, az *eszmei-politikai* áramlatok azonban *így nem halhatnak* meg. Miként a burzsoázia nem hal meg, amíg meg nem döntik, ugyanígy a burzsoázia által táplált és támogatott áramlat, amely a burzsoáziával szövetségre lépett intellektuel és munkásarisztokrata csoportocskák érdekeinek kifejezője, szintén nem hal meg, ha „agyon nem ütik“, vagyis ha meg nem semmisítik, ha nem fosztják meg a szocialista proletariátusra gyakorolt *minden* befolyásától. Ez az áramlat éppen azért erős, mert kapcsolatban áll a burzsoáziával, ez az áramlat az 1871—1914-es évek békés korának objektív viszonyai következtében parancsnokló, parazita *réteg* lett a munkásmozgalomban.

Itt okvetlenül nemcsak „feddni“ kell, hanem félre

kell verni a harangot, könyörtelenül le kell leplezni, össze kell törni, „posztjairól el kell távolítani“ ezt a parazita réteget, szét kell zúzni a munkásmozgalommal való „egységét“, mert ez az „egység“ valójában a proletariátus és a nemzeti burzsoázia egységét és a nemzetközi proletariátus *szakadását*, a lakájok egységét és a forradalmárok szakadását jelenti.

„A hajthatatlanság — erő“, mondja helyesen Golay és azt követeli, hogy az a „szocializmus, amelynek újjá kell születnie“, legyen engesztelhetetlen. De nem mindegy-e a burzsoáziának, hogy a proletariátus *közvetlenül* fog békejobbot nyujtani neki, vagy pedig *közvetve*, az opportunisták személyében, akik a burzsoázia hívei, védelmezői, ügynökei a *munkásmozgalomban?* Az utóbbi eset még *előnyösebb* is a burzsoázia számára, mert így tartósabb lesz a munkásokra gyakorolt befolyása!

Golay-nak ezerszer igaza van, hogy van haldokló szocializmus és van szocializmus, amelynek újjá kell születnie. De ez az elhalás és ez az újjászületés irgalmatlan harcot jelent az opportunista áramlat ellen, nemcsak eszmei harcot, hanem ennek a korcs kinövésnek a munkáspártokból való eltávolítását is, azt jelenti, hogy ennek a proletariátussal szemben ellenséges taktikának képviselőit kizárják a szervezetekből, teljesen szakítanak velük. Ezek nem halnak meg sem fizikailag, sem politikailag, hanem a munkások fognak szakítani velük, a munkások fogják őket a burzsoázia talpnyalóinak szemétgödrébe lökni és rothadásuk példáján fogják nevelni az új nemzedéket, helyesebben: a proletariátusnak felkelésre kész új hadseregeit.

„Kommunyiszt“ 1915. 1—2. sz.

Aláírás: N. Lenin.

IMPERIALIZMUS ÉS SZOCIALIZMUS OLASZORSZÁGBAN

(FELJEGYZÉS)

Nem lesz fölösleges, ha futó pillantást vetünk az európai országokra, mert így jobban megvilágíthatók azok a kérdések, amelyeket a mostani imperialista háború vetett fel a szocializmus előtt, mert így jobban megtanuljuk, hogyan kell az általános kép nemzeti változatait és részleteit az alapvetőtől és lényegestől megkülönböztetni. Azt mondják, hogy a kívülállók jobban látják a dolgokat. Ezért minél kevésbbé hasonlít Olaszország Oroszországhoz, bizonyos tekintetben annál érdekesebb lesz e két ország imperializmusát és szocializmusát szembeállítani.

Ebben a cikkben csupán Roberto Michels burzsoá professzor „Az olasz imperializmus“ és a szocialista T. Barboni „Internacionalizmus vagy osztálynacionalizmus? (Az olasz proletariátus és az európai háború)“* c. munkájának idevonatkozó anyagával szándékozunk foglalkozni. Mindkét munka a háború kitörése után jelent meg. A fecsegő Michels, aki itt is éppoly felületes, mint egyéb munkáiban, alig érintette az imperializmus gazdasági oldalát, könyvében azonban értékes adatok találhatók az olasz imperializmus keletkezéséről és a nemzeti szabadságháborúk korszakából az imperialista, rabló és reakciós háborúk korszakába való átmenetről, amely korunk legsajátosabb lényege és különösen Olaszországban élesen szembetűnő. A forradalmi-demokratikus, vagyis a forradalmi-burzsoá Olaszország, amely lerázta az osztrák rabigát, Garibaldi

---

* *Roberto Michels.* „L'imperialismo italiano“. Milano 1914. — *T. Barboni.* „Internazionalismo o Nazionalismo di Classe? (Il proletariato d'Italia e la guerra europea)“. Edito dall'autore a Campione d'Intelvi (provincia di Como) 1915.

korának Olaszországa, szemünkláttára végleg olyan országgá változik át, amely elnyom más népeket, fosztogatja Törökországot és Ausztriát, a durva, visszataszítóan reakciós, szennyes burzsoázia Olaszországává alakul át, amelynek nyála csurog a gyönyörűségtől, hogy őt is hozzáengedték a zsákmány felosztásához. Michels, mint minden derék professzor, a burzsoázia előtti szolgai hajbókolást magától értetődően „tudományos tárgyilagosságnak“ tartja, és a zsákmányon való osztozkodást „a gyenge népek kezében még megmaradt földterületek felosztásának“ nevezi (179. old.). Michels lenézően elveti azoknak a szocialistáknak „utópikus“ szempontját, akik ellenségei minden gyarmatpolitikának, és azok nézeteit szajkózza, akik azt hirdetik, hogy Olaszországnak a „második gyarmathatalomnak kellene lennie“, azaz közvetlenül Anglia után kellene következnie, amit népsűrűsége és a nagyarányú kivándorlás indokol. Azt az ellenérvet pedig, hogy Olaszország lakosságának 40%-a analfabéta, hogy Olaszországban még most is előfordulnak koleralázadások stb. stb., Angliára való hivatkozással cáfolja, mondván: vajjon a XIX. század első felében, amikor az angol burzsoázia oly sikeresen rakta le mai gyarmati hatalmának alapjait, Anglia nem olyan ország volt-e, amely koldusbotra juttatta, vérlázítóan megalázta a tömegeket, ahol a munkásság sorait éhhalál tizedelte, és a városok szennyes szegénynegyedeiben alkoholizmus és szörnyűséges nyomor pusztított?

És meg kell mondanunk, hogy ez az érvelés burzsoá szempontból helytálló. A gyarmatpolitika és az imperializmus — a kapitalizmusnak korántsem beteges, gyógyítható rendellenessége (mint a nyárspolgárok, köztük Kautsky is gondolja), hanem a kapitalizmus legbensőbb lényegének elkerülhetetlen következménye. Az egyes vállalatok között folyó verseny kérlelhetetlenül így veti fel a kérdést: vagy elpusztulsz, vagypedig másokat pusztítsz el; az egyes országok között folyó verseny kérlelhetetlenül így veti fel a kérdést: vagy a kilencedik helyen maradsz és örökké Belgium sorsa fog fenyegetni, vagypedig elpusztítsz és leigázol más országokat és megfelelő helyecskét szorítsz ki magadnak a „nagy“-hatalmak között.

Az olasz imperializmust, Olaszország szegénységére

és az olasz kivándorlók tömegének kétségbeejtő nyomorára való tekintettel, a „szegények imperializmusának" (l'imperialismo della povera gente) nevezték. Arturo Labriola olasz soviniszta, aki csak abban különbözik egykori ellenfelétől, G. Plehanovtól, hogy valamivel korábban mutatta ki szociálsovinizmusát és nem a kispolgári opportunizmuson, hanem a kispolgári félanarchizmuson át jutott el a szociálsovinizmushoz, ez az Arturo Labriola a tripoliszi háborúról írt könyvében (1912-ben) a következőket írta:

... „Világos, hogy mi nemcsak a törökök ellen, ... hanem a plutokrata Európa cselszövései, fenyegetései, pénze és csapatai ellen is harcolunk, amely nem tűri a kis nemzetek legkisebb moccanását sem, nem tűr egyetlen szót sem, amely vaskezű hegemóniáját kompromittálhatná" (22. old.). Corradini pedig, az olasz nacionalisták vezére, ezt mondotta: „mint ahogy a proletariátus számára a szocializmus volt az a módszer, amellyel felszabadítja magát a burzsoázia uralma alól, ugyanúgy számunkra, olaszok számára, a nacionalizmus lesz az a módszer, amelylyel felszabadítjuk magunkat a franciák, németek, angolok, észak- és délamerikaiak uralma alól, akik velünk szemben a burzsoázia szerepét játsszák."

Minden ország, amelynek több a gyarmata, tőkéje, hadserege, mint „nekünk", megfoszt „bennünket" bizonyos kiváltságoktól, bizonyos profittól vagy extraprofittól. Ahogyan az egyes tőkések közül csak az jut extraprofithoz, akinek az átlagosnál jobb gépei vannak vagy bizonyos monopóliumokkal rendelkezik, ugyanúgy csak az az ország vághat zsebre extraprofitot, amely gazdaságilag kedvezőbb helyzetben van a többinél. A burzsoázia dolga, hogy nemzeti tőkéje számára kiváltságokért és előjogokért harcoljon és (Labriola és Plehanov segítségével) becsapja a népet és az együgyű lelkeket olymódon, hogy a mások kirablására való „jogért" folyó imperialista marakodást nemzeti szabadságharcnak tünteti fel.

Olaszország a tripoliszi háború előtt nem rabolt ki más népeket — vagy legalábbis nem nagyban. Hát elviselheti ezt a sérelmet a nemzeti büszkeség? Az olaszokat más nemzetek elnyomják és megalázzák. A mult század 70-es éveiben mintegy százezer olasz vándorolt ki évenként,

most pedig az olasz kivándorlók száma eléri a ½ — 1 milliót és ezek az emberek valamennyien koldusok, akiket a szó legszorosabb értelmében az éhség űz el az országból, ők látják el munkaerővel a legrosszabbul fizető iparágakat, ez a tömeg népesíti be az amerikai és európai városok legszűkebb, legszegényebb és legszennyesebb negyedeit. 1881-ben 1 millió olasz élt külföldön, számuk 1910-ben 5½ millióra emelkedett; az olaszok óriási tömege ott szorong a gazdag és „nagy“ országokban, amelyekben az olaszokból kerül ki az a legkoldusabb és legjogtalanabb munkástömeg, amely a legdurvább és legtanulatlanabb munkát végzi. Franciaországban 1910-ben 400 000 (1881-ben 240 000), Svájcban — 135 000 (1881-ben 41 000), Ausztriában — 80 000 (1881-ben 40 000), Németországban — 180 000 (1881-ben 7 000), az Egyesült Államokban — 1 779 000 (1881-ben 170 000), Braziliában 1 500 000 (1881-ben 82 000), Argentinában — 1 millió (1881-ben 254 000) olasz volt. Ezek azok a főbb országok, amelyek olcsó olasz munkaerővel dolgoztatnak. A „dicső“ Franciaország, amely 125 év előtt a szabadságért harcolt és ezen az alapon mostani háborúját is, melyet a francia és angol rabszolgatartók „gyarmati jogáért“ folytat, „felszabadító“ háborúnak nevezi, ez a Franciaország a szó szoros értelmében külön gettókban tartja az olasz munkások százezreit, mert a „nagy“ nemzet kispolgári söpredéke igyekszik lehetőleg távol tartani magát az olasz munkásoktól, akiket, ahol csak teheti, megsért és megaláz. Az olaszokat megvető csúfnévvel „makaróninak“ hivják (gondoljon a nagyorosz olvasó arra, hogy milyen lealázó gúnynevekkel illetik országunkban az „idegen nemzetiségűeket“, akiknek nem volt meg az a szerencséjük, hogy nemesi, nagyhatalmi kiváltságok előjogával szülessenek, amelyeket a Puriskevicsok eszközül használtak fel arra, hogy Oroszország nagyorosz népét és minden más népét egyaránt elnyomják). A nagy Franciaország 1896-ban szerződést kötött Olaszországgal, melynek értelmében az utóbbi arra kötelezi magát, hogy Tuniszban nem szaporitja az olasz iskolák számát! Azóta Tuniszban az olasz lakosság meghatszorozódott. Tuniszban 105 000 olasz és 35 000 francia él, de az olaszok közül csak 1 167-nek van földje, mégpedig összesen

83 000 hektárja, míg 2395 francia 700 000 hektár földet rabolt össze „saját" gyarmatán. Miért ne lehetne hát egyetérteni Labriolával és más olasz „plehanovistákkal", akik azt hirdetik, hogy Olaszországnak Tripoliszban „joga" van gyarmatra, „joga" van a dalmáciai szlávok leigázására, Kis-Ázsia stb. felosztására?!*

Mint ahogy Plehanov Oroszország „felszabadító" háborúját támogatja Németországgal szemben, amely arra törekszik, hogy gyarmatává tegye Oroszországot, ugyanígy a reformisták pártjának vezére, Leonid Bissolati is „az idegen tőke olaszországi betörése ellen" mennydörög (97. old.): német tőke van Lombardiában, angol tőke Szicíliában, francia tőke Piacentinóban, belga tőke a villamos társaságokban és így tovább, se vége se hossza.

A kérdés élére van állítva és lehetetlen el nem ismerni, hogy az európai háború óriási hasznára volt az emberiségnek, amikor a nemzetek százmilliói előtt félreérthetetlenül így vetette fel a kérdést: *vagy* meg kell védenünk „saját" burzsoáziánk nagyhatalmi és általában nemzeti

* Rendkívül tanulságos, hogy amikor Olaszország imperialista politikára tért át, az olasz kormány hozzájárult a választójogi reformhoz. Ez a reform 3 219 000-ről 8 562 000-re növelte a választók számát, vagyis „majdhogynem" általános választói jogot adott. A tripoliszi háború előtt Giolitti, a reform atyja, határozott ellensége volt a választójogi reformnak. Annak — írja Michels —, hogy a „kormány" és a mérsékelt pártok „megváltoztatták vonalukat", tulajdonképpen hazafias „indoka" volt. „Az ipari munkások és méginkább a tanulatlan munkások, annak ellenére, hogy hosszú időn át elméletileg elítélték a gyarmatpolitikát, rendkívül fegyelmezetten és készségesen harcoltak a törökök ellen, amit senki sem várt tőlük. A kormánypolitikának ez a szolgai támogatása jutalmat érdemelt; ezzel arra buzdíthatjuk a proletariátust, hogy továbbra is az új úton haladjon. A parlamentben a miniszterelnök kijelentette, hogy az olasz munkásosztály, azzal, hogy Líbia harcmezőin hazafiasan viselkedett, bebizonyította a haza előtt, hogy elérte a politikai érettség legmagasabb fokát. Aki életét áldozza a nemes célért, az mint választó is meg tudja védeni a haza érdekeit és ezért joga van arra, hogy az állam méltónak találja őt arra, hogy a politikai jogok maximumát élvezze" (177. old.). Jól beszélnek az olasz miniszterek! De még jobban a német „radikális" szociáldemokraták, akik most ezt a lakájokoskodást szajkózzák: „mi" teljesítettük kötelességünket, segítettünk „önöknek" más országok kirablásában, „önök" azonban Poroszországban nem akarnak „nekünk" általános választói jogot adni...

kiváltságait, előjogait, igényeit — fegyverrel vagy tollal, közvetlenül vagy közvetve, bármilyen formában — és akkor „saját“ burzsoáziánk hívei vagy lakájai leszünk; *vagy* pedig ki kell használnunk a nagyhatalmi kiváltságokért folyó mindennemű harcot és különösen a fegyveres harcot, hogy a nemzetközileg szolidáris proletariátus forradalmi akcióival leleplezzünk és megdöntsünk minden kormányt és elsősorban *saját* kormányunkat. Itt nincs középút, vagy másszóval: aki közbülső álláspontot próbál elfoglalni, az burkoltan az imperialista burzsoázia pártjára megy át.

Barboni egész könyvét lényegileg éppen azért írta, hogy leplezze ezt az átpártolást. Barboni megjátssza az internacionalistát, pontosan ugyanúgy, mint a mi Potreszov urunk, ő is arról elmélkedik, hogy nemzetközi szempontból melyik fél sikere előnyösebb, vagy kevésbbé ártalmas a proletariátusra nézve és magától értetődően . . . Ausztria és Németország ellen dönti el a kérdést. Barboni — teljesen Kautsky szellemében — azt ajánlja az olasz szocialista pártnak, hogy hirdesse ünnepélyesen minden ország, és elsősorban természetesen a hadviselő országok munkásainak szolidaritását, hirdesse az internacionalista meggyőződést, hirdessen békeprogramot, amelynek alapja a leszerelés, minden nemzet függetlensége és „minden nemzet szövetsége sérthetetlenségük és függetlenségük kölcsönös biztosítása céljából“ (126. old.). És Barboni éppen ezeknek az elveknek nevében hirdeti, hogy a militarizmus a kapitalizmus „élősdi“, „egyáltalában nem szükségszerű“ jelensége; — hogy Németországot és Ausztriát a „militarista imperializmus“ szelleme hatja át, hogy agressziós politikájuk „állandóan fenyegette az európai békét“, hogy Németország „állandóan elutasította Oroszországnak (sic!!*) és Angliának a fegyverkezések korlátozására vonatkozó javaslatait“ stb. stb. —, ezért tehát az olasz szocialista pártnak amellett kell állást foglalnia, hogy Olaszország megfelelő időpontban avatkozzék be a hármas antant javára!

Csak azt nem tudjuk, hogy milyen elvek alapján lehet

* — Így!! — *Szerk.*

előnyben részesíteni Anglia burzsoá imperializmusát Németország burzsoá imperializmusával szemben, holott Németország a XX. században gazdaságilag minden más európai országnál gyorsabban fejlődött, de kevés gyarmatot szerzett, Anglia viszont sokkal lassabban fejlődik, rengeteg gyarmatot rabolt össze, a gyarmati lakosságot (távol Európától) gyakran nem kevésbbé kegyetlen módszerekkel nyomja el, mint a németek, és milliárdjain felbéreli a különböző kontinentális hatalmak milliós hadseregeit, hogy kifoszthassa Ausztriát, Törökországot stb. Barboni internacionalizmusának, éppúgy mint a Kautskyénak is, az a lényege, hogy szavakban védelmezi a szocialista elveket, de e képmutató „internacionalizmus" leple alatt valójában saját, olasz burzsoáziáját védelmezi. Különösen feltűnő, hogy Barboni, aki a szabad Svájcban adta ki könyvét (ahol a cenzúra mindössze félsort törölt a könyv 75. oldalán, valószínűleg azért, mert Ausztriát bírálta), 143 oldalon át nem talált alkalmat arra, hogy a Bázeli Kiáltvány alaptételeit idézze és lelkiismeretesen elemezze. Viszont azt a két egykori orosz forradalmárt, akiket most az egész franciabarát burzsoázia reklámoz, Kropotkint, az anarchista nyárspolgárt, és Plehanovot, a szociáldemokrata filisztert, nagy rokonszenvvel idézi (103. old.). Hogyne idézné! Hiszen Plehanov álokoskodásai lényegileg semmiben sem különböznek Barboni álokoskodásaitól. Csakhogy az olaszországi politikai szabadság megkönnyíti Barboni álokoskodásainak meghazudtolását és jobban megvilágítja Barboninak, ennek a munkások táborába belopózott burzsoá ügynöknek igazi álláspontját.

Barboni sajnálja, hogy a német szociáldemokráciában „nincs igazi forradalmi szellem" (éppúgy mint Plehanov); melegen üdvözli Karl Liebknechtet (éppúgy mint a *francia* szocialisták, akik saját szemükben nem látják a gerendát); de határozottan kijelenti, hogy „szó sem lehet az Internacionále csődjéről" (92. old.), hogy a németek „nem lettek hűtlenek az Internacionále szelleméhez" (111. old.), mert „nyugodt lelkiismerettel" abban a meggyőződésben cselekedtek, hogy a hazát védik. És Barboni ugyanolyan kenetteljesen, mint Kautsky, csak olaszos ékesszólással kijelenti, hogy az Internacionále (Német-

ország legyőzése után...) kész „megbocsátani a németeknek, mint ahogy Krisztus is megbocsátotta Péternek a kételkedés percét, feledéssel kész begyógyítani azokat a mély sebeket, melyeket a militarista imperializmus ütött, kész kezet nyujtani a méltó és testvéri béke érdekében" (113. old.).

Megható kép: Barboni és Kautsky megbocsátanak egymásnak!! — valószínűleg nem a mi Koszovszkijunk és Akszelrodunk közreműködése nélkül.

Barboni teljesen meg van elégedve Kautskyval és Guesde-del, Plehanovval és Kropotkinnal, de nincs megelégedve saját pártjával, az olasz szocialista munkáspárttal. Ebben a pártban, mely még a háború előtt szerencsésen megszabadult a reformista Bissolatitól és társaitól, lám, olyan „légkör" alakult ki, hogy „lélekzeni sem lehet" annak (7. old.), aki (mint Barboni) nem osztja az „abszolút semlegesség" jelszavát (amely erélyes harcot követel az ellen, hogy Olaszország beavatkozzék a háborúba). Szegény Barboni keserűen siránkozik azon, hogy az olasz szocialista munkáspártban a hozzá hasonló embereket „intellektueleknek" nevezik és úgy beszélnek róluk, mint „burzsoá származású" emberekről, „akik elvesztették a kapcsolatot a tömegekkel" és „letértek a szocializmus és internacionalizmus egyenes útjáról" (7. old.). Pártunk — mondja felháborodottan Barboni — „inkább fanatizálja, mintsem neveli a tömegeket" (4. old.).

Régi nóta! Mintha csak annak az ismert éneknek olasz variációját hallanók, amelyet az orosz likvidátorok és opportunisták zengedeztek a gonosz bolsevikok „demagógiájáról", akik a tömegeket a „Nasa Zarja", a Szervező Bizottság és a Cseidze-frakció táborához tartozó kitűnő szocialisták ellen „uszítják"! Ez az olasz szociálsoviniszta őszintén bevallja, hogy abban az egyetlen országban, ahol néhány hónapig szabadon meg lehetett vitatni a szociálsoviniszták és a forradalmár internacionalisták platformjait, a *munkástömegek*, az *öntudatos proletariátus* az utóbbiakhoz csatlakozott, a kispolgári intellektuelek és opportunisták viszont az előbbiek mellé álltak.

A semlegesség annyi, mint szűkkeblű egoizmus, a nemzetközi helyzet megnemértése, aljasság Belgiummal szem-

ben, „távolmaradás", pedig „a távollevőknek soha sincs igazuk", — így elmélkedik Barboni egészen Plehanov és Akszelrod szellemében. Mivel azonban Olaszországban két nyilt párt van: reformista és szociáldemokrata munkáspárt, mivel ebben az országban nem lehet becsapni a közönséget olymódon, hogy a Csheidze-frakció vagy a Szervező Bizottság fügefalevelével betakarják Potreszov, Cserevanyin, Levickij urék és társaságuk mezítelenségét, ezért Barboni őszintén bevallja:

„Ebből a szempontból én több forradalmiságot látok a szocialista reformisták tevékenységében, akik gyorsan megértették, hogy a jövendő antikapitalista harc szempontjából milyen óriási jelentősége lenne a politikai helyzet megújhodásának" (a német militarizmus fölött aratott győzelem következtében) „és egész következetesen a hármas antant mellé állottak, — mint a hivatalos forradalmi szocialisták taktikájában, akik teknősbéka módjára az abszolút semlegesség páncélja alá bújtak" (81. old.).

Ehhez az értékes beismeréshez csak egy kívánságunkat fűzzük hozzá: szeretnők, ha elvtársaink közül valaki, aki jól ismeri az olasz mozgalmat, összegyüjtené és rendszeresen feldolgozná *mindkét* olasz *párt* arra a kérdésre vonatkozó óriási és rendkívül érdekes anyagát, hogy egyfelől az olasz proletariátus forradalmi politikáját és másfelől az olasz imperialista burzsoázia előtti lakájkodást mely társadalmi rétegek, milyen elemek, kiknek a segítségével, milyen érvekkel védelmezték. Minél több ilyen anyagot fognak gyüjteni a különböző országokban, annál világosabban fogják látni az öntudatos munkások a II. Internacionále csődjének *igazi* okait és jelentőségét.

Befejezésül még megjegyezzük, hogy Barboni, mivel munkáspárttal van dolga, szofista módjára a munkások *forradalmi* ösztöneihez igyekszik alkalmazkodni. Az olasz internacionalista szocialistákat, akik ellenségei a háborúnak, amelyet *valójában* az olasz burzsoázia imperialista érdekeiért viselnek, úgy jellemzi, mint akik gyáván meglapulva, önző érdekből biztos rejtekhelyre igyekeznek menekülni a háború borzalmai elől. „Az a nép, melyet

úgy neveltek, hogy rettegjen a háború borzalmaitól, rettegni fog a forradalom borzalmaitól is“ (83. old.). És Barboni ugyanakkor, amikor undorító kísérletet tesz arra, hogy forradalmárnak tüntesse fel magát, brutális üzletemberként utal Salandra miniszter „világos“ szavaira: „a rendet fenn fogjuk tartani bármi áron“, — ha a mozgósításra általános sztrájkkal akarnak felelni, ennek csak „céltalan vérfürdő“ lesz az eredménye; „nem tudtuk meggátolni a líbiai (tripoliszi) háborút és mégkevésbbé leszünk képesek meggátolni az Ausztria elleni háborút“ (82. old.).

Barboni, ugyanúgy mint Kautsky, Cunow és minden opportunista, tudatosan, azzal az aljas számítással, hogy becsaphat valakit a tömegből, azt az ostoba mesét költi a forradalmárokról, hogy „egyszerre“ „meg akarják hiúsítani a háborút“, és a burzsoáziára nézve legkedvezőbb időpontban halomra akarják lövetni magukat. Ezt Barboni azért teszi, hogy kibújjék a stuttgarti és a bázeli határozat alól, amely világosan megmondotta, mi a feladat: a forradalmi válságot ki kell használni rendszeres forradalmi propaganda és forradalmi tömegakciók előkészítése érdekében. Pedig Barboni egészen világosan látja, hogy Európában forradalmi a helyzet:

... „Van egy pont, amelyet, még akkor is, ha ezzel untatnám az olvasót, különösen hangsúlyoznom kell, mert nem lehet helyesen értékelni a mostani politikai helyzetet, ha nem vagyunk tisztában ezzel a ponttal: a mostani időszak katasztrófák időszaka, a cselekvés időszaka, amikor nem az eszmék tisztázásáról, nem programok szerkesztéséről, nem a politika jövendő vonalának meghatározásáról van szó, hanem arról, hogy be kell vetnünk minden eleven és aktív erőt, hogy hónapok, sőt, úgylehet, hetek leforgása alatt célhoz érjünk. Ilyen viszonyok között nem arról van szó, hogy a jövendő proletármozgalomról filozofáljunk, hanem arról, hogy a mostani helyzetben leszögezzük a proletariátus álláspontját“ (87—88. old.).

Még egy — forradalmi színre mázolt — álokoskodás! Európa forradalmi osztályának, mely a Kommün után 44 évig, majdnem félévszázadig gyüjtötte és előkészítette a tömegek erőit, most, a *katasztrófák* időszakában, arra kell gondolnia, hogyan szegődjék el minél előbb saját nemzeti

burzsoáziájához lakájnak, hogyan segítsen neki kirabolni, letiporni, tönkretenni, leigázni más népeket, nem pedig arra, hogy a tömegek közt közvetlen forradalmi propagandát folytasson és forradalmi tömegakciókat készítsen elő.

„Kommunyiszt" 1915. 1—2. sz.
Aláírás: N. Lenin.

KIÁLTVÁNY A HÁBORÚRÓL

Elvtársak! Munkások!

Már több mint egy éve tart az európai háború. Minden jel arra mutat, hogy még igen sokáig fog tartani, mert bár Németország a legjobban felkészült és most a legerősebb állam, de a négyes antant (Oroszország, Anglia, Franciaország és Olaszország) több emberrel és pénzzel rendelkezik, azonkívül a világ leggazdagabb országából — az Amerikai Egyesült Államokból szabadon kap hadfelszerelést.

Miért folyik ez a háború, amely hallatlan nyomort és szenvedést hoz az emberiségre? Mindegyik hadviselő ország kormánya és burzsoáziája milliókat költ olyan könyvekre és ujságokra, melyek az ellenfélre hárítják a felelősséget, vad gyűlöletet szítanak a népben az ellenség ellen, nem riadnak vissza semmiféle hazugságtól, hogy igazságtalanul megtámadott, „védekező" országnak tüntessék fel magukat. Valójában pedig ez a háború két nagyhatalmi rablócsoport háborúja, melyet a gyarmatok felosztásáért, más nemzetek leigázásáért és a világpiacon elérhető előnyökért és kiváltságokért folytatnak. Ez a legreakciósabb háború — a modern rabszolgatartók háborúja azért, hogy fenntartsák és megszilárdítsák a kapitalista rabságot. Anglia és Franciaország hazudik, amikor azt állítja, hogy a háborút Belgium szabadságáért folytatja. Valójában mindketten már régen készültek a háborúra és azért viselnek háborút, hogy Németországot kifosszák, elvegyék gyarmatait, Olaszországgal és Oroszországgal pedig Törökország és Ausztria kifosztásáról és felosztásáról kötöttek szerződést. Az orosz cári monarchia rablóháborút visel, arra törekszik, hogy meghódítsa Galíciát, hogy

területeket vegyen el Törökországtól, leigázza Perzsiát, Mongóliát stb. Németország pedig Anglia, Belgium, Franciaország gyarmatainak elrablásáért visel háborút. Akár Németország győz, akár Oroszország, vagy ha egyik sem győz — a háború minden esetben újabb elnyomást hoz az emberiség, a gyarmatok, Perzsia, Törökország, Kína száz- és százmilliói számára, újabb igát a nemzetek, újabb láncokat a világ munkásosztálya számára.

Mik a munkásosztály feladatai ebben a háborúban? Erre a kérdésre már világos feleletet adott 1912-ben a bázeli nemzetközi szocialista kongresszus határozata, melyet a világ szocialistái egyhangúlag elfogadtak. Ezt a határozatot azért hozták, mert előrelátták azt a háborút, amely 1914-ben be is következett. Ez a határozat megállapítja, hogy a háború reakciós háború, hogy azt a „tőkések profitja" érdekében készítik elő, hogy a munkások „bűnnek" tekintik, ha „egymásra lőnek", hogy a háború „proletárforradalomhoz" fog vezetni, hogy a munkások taktikájának mintaképe: az 1871-es Párizsi Kommün és 1905 október—decembere Oroszországban, vagyis a forradalom.

Oroszország minden öntudatos munkása az Állami Duma Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakciója (Petrovszkij, Badajev, Muranov, Szamojlov és Sagov) mögött áll, akiket a cárizmus Szibériába száműzött, mert a háború ellen, a kormány ellen forradalmi propagandát folytattak. Csakis az ilyen, a tömegeket felrázó forradalmi propaganda és forradalmi munka mentheti meg az emberiséget a mai háború és az eljövendő háborúk borzalmaitól. Csakis a burzsoá kormányok — és elsősorban a legreakciósabb, legvadabb és legbarbárabb cári kormány — forradalmi megdöntése tör utat a szocializmus felé és a népek békéje felé.

És hazudnak azok — a burzsoázia tudatos és öntudatlan szolgái —, akik el akarják hitetni a néppel, hogy a cári monarchia forradalmi megdöntése csak a német reakciós monarchia és a német burzsoázia győzelmére és megszilárdulására vezetne. Igaz ugyan, hogy a német szocialisták vezetői, ugyanúgy, mint sok igen tekintélyes orosz szocialista, átpártoltak „saját" burzsoáziájuk oldalára és a „védelmi" háborúról terjesztett mesékkel segítenek becsapni a népet,

de a német munkástömegek mélyén nő és erősödik a tiltakozás és felháborodás saját kormányuk ellen. Azok a német szocialisták, akik nem pártoltak át a burzsoáziához, sajtójukban nyiltan kijelentették, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció taktikája „hősi" taktika. Németországban illegális kiáltványokat adnak ki a háború és a kormány ellen. A német kormány börtönbe vetette a legjobb szocialisták százait, közöttük a nőmunkásmozgalom ismert képviselőjét, Clara Zetkint, mert forradalmi szellemben folytattak propagandát. Kivétel nélkül minden hadviselő országban erősödik a munkástömegek háborgása, s az oroszországi szociáldemokrácia forradalmi munkájának példája és méginkább az oroszországi forradalom minden sikere elkerülhetetlenül előbbre viszi majd a szocializmus nagy ügyét, elősegíti a proletariátusnak a kizsákmányoló és véres burzsoázia fölött aratott győzelmét.

A háború megtömi a tőkések zsebeit, a nagyhatalmak kincstáraiból valóságos aranyfolyam ömlik a zsebükbe. A háború vak gyűlöletet ébreszt az ellenfél ellen és a burzsoázia minden erejével ebbe az irányba tereli a nép elégedetlenségét, eltereli figyelmét a *fő* ellenségről: *saját* országának kormányáról és vezető osztályairól. A háború azonban, mely a szenvedések özönét zúdítja a dolgozó tömegekre, felvilágosítja és megacélozza a munkásosztály legjobb képviselőit. Ha már el kell pusztulni, pusztuljunk el abban a harcban, amelyet saját ügyünkért, a munkások ügyéért, a szocialista forradalomért vívunk, nem pedig a tőkések, földbirtokosok és cárok érdekeiért — így gondolkodik és érez minden öntudatos munkás. És bármilyen nehéz is most a forradalmi szociáldemokrata munka, ez a munka lehetséges, eredményesen halad előre az egész világon: egyesegyedül ez a munka hoz menekvést számunkra!

Le a cári monarchiával, amely bűnös háborúba sodorta Oroszországot és elnyomja a népeket! Éljen a világ munkásainak testvérisége és a nemzetközi proletárforradalom!

A megírás ideje: 1915 augusztus.

Először 1928 január 21-én, a „Pravda" 18. számában jelent meg.

KÖSZÖNET AZ ŐSZINTESÉGÉRT

... „Halvaszületett gondolat az, hogy az Internacionálét «internacionalista-szociáldemokratákból»“ ... „olyan ellenzéki elemekből kell összeállítani, akiket úgy szedtek össze az összes szocialista pártokból ... Az Internacionálét csakis azokból az elemekből lehet helyreállítani, akikből eddig is állott ... A helyreállított Internacionále számszerint nem lesz «harmadik» — ezt csak egy maroknyi szektáskodó és szakadár kívánja —, hanem továbbra is a II. Internacionále lesz, amely nem halt meg, csak ideiglenesen megbénította a világkatasztrófa“ ...

Ezt írja V. Koszovszkij úr a bundista „Informacionnij Lisztok“ 8. számában. Szívből köszönetet mondunk ennek a nem éppen legokosabb bundistának ezért az őszinteségért. Ez már nem az első eset, hogy Koszovszkij úr az opportunizmust olyan nyiltan védelmezi, hogy kellemetlenséget okoz vele a bundista diplomatáknak. Ezúttal is segít az opportunizmus elleni harcban, megmutatja a munkásoknak, hogy a Bundot és a proletárszocializmust milyen reménytelenül nagy távolság választja el egymástól. V. Koszovszkij úr nem látja az összefüggést opportunizmus és szociálsovinizmus között. Ezt az összefüggést felismerhetné, ha gondolkodna azon, melyek e két áramlat alapeszméi? hogyan fejlődött az opportunizmus Európában az utóbbi évtizedek alatt? hogyan viszonylik számos európai ország, például Oroszország, Németország, Belgium, Franciaország, Anglia, Olaszország, Svájc, Svédország, Hollandia, Bulgária opportunista és forradalmi szárnya a szociálsovinizmushoz?

Gondolkodott-e ezen V. Koszovszkij úr? Ha legalább

az első kérdésre próbált volna feleletet találni, akkor gyorsan rájött volna tévedésére.

Egyébként V. Koszovszkij úrnak az „Informacionnij Lisztok" 7. számába írt cikkéből kiderül, hogy Koszovszkij sovinizmusa németbarát sovinizmus, mert vádolja a francia szociáldemokratákat és védelmezi a hadihiteleket megszavazó német szociáldemokratákat. Bizonyos W., aki védelmezni igyekszik V. Koszovszkij urat a sovinizmus „vádjával" szemben (8. sz. 11—12. old.), azt írja, hogy egy Oroszországban működő szervezetben elképzelhetetlen a németbarát sovinizmus. Nem magyarázná-e meg V. Koszovszkij úr W. úrnak, hogy az Oroszországban élő ukrán vagy lengyel burzsoák, a Franciaországban élő dán vagy elzászi burzsoák, az Angliában élő ír burzsoák gyakran miért soviniszták és miért ellenségeik azoknak a nemzeteknek, amelyek elnyomják őket?

A megírás ideje: 1915 nyara.

Először 1931-ben, a „Leninszkij Szbornyik" XVII. kötetében jelent meg.

A NEMZETKÖZI SZOCIALISTA BIZOTTSÁGNAK (NSzB)

Tisztelt elvtársak!

Megkaptuk szeptember 25-i levelüket. Rokonszenvvel fogadtuk azt a tervet, hogy Bernben állandó nemzetközi „bővített bizottságot“ (erweiterte Kommission) alakítanak. Meg vagyunk győződve, hogy a NSzB-hoz csatlakozott többi szervezet is helyesli ezt a tervet; a bővített bizottság tagjául az OSzDMP Központi Bizottsága részéről Zinovjevet, helyetteseiül, póttagokul (suppléant, Stellvertreter) pedig (1) Petrova elvtársnőt[128] és (2) Lenin elvtársat nevezzük ki. Leveleiket erre a címre küldjék: Herrn Radomislsky (bei Fr. Aschwanden). Hertenstein (Ks. Luzern). Schweiz*.

Ami pedig a szeptember 25-i levelükben felvetett többi kérdést illeti, véleményünk a következő:

1. Teljesen egyetértünk önökkel abban, hogy a szeptember 5—8-i konferencián megállapított „általános szempontok“ („allgemeine Gesichtspunkte“) „elégtelenek“ („nicht genügen“). Feltétlenül tovább kell fejleszteni, sokkal részletesebben és behatóbban kell kifejteni ezeket az elveket. Ez elengedhetetlen mind elvi, mind szűkebb gyakorlati szempontból, mert egy nemzetközi *egységes akció* megvalósítása a fő eszmei nézetek terén világosságot és pontosan meghatározott, gyakorlati cselekvési módokat követel. Kétségtelen, hogy Európa és különösen az európai munkásmozgalom mai nagy válsága csak lassan vezetheti el mindkét fél tömegeit a kérdés világos felismeréséhez, de

* — Radomislsky úrnak (Aschwanden úrnőnél). Hertenstein (Luzerni járás). Svájc. — *Szerk.*

a NSzB-nak és a hozzácsatlakozott pártoknak éppen az a feladata, hogy segítsenek a tömegeknek a kérdés tisztázásában. Nem várunk lehetetlent, nem várjuk, hogy mindenki pontosan körülírt, egyező vélemény alapján gyorsan egyesüljön, de mégis arra kell törekednünk, hogy a mai internacionalista szocializmus *fő áramlatait és irányzatait pontosan* meghatározzuk, és hogy a munkástömegek megismerkedjenek ezekkel az áramlatokkal, részletesen megvitassák és gyakorlati mozgalmuk tapasztalata alapján ellenőrizzék azokat. Véleményünk szerint a NSzB-nak ezt kellene fő feladatául tekintenie.

2. Szeptember 25-i levelük így határozza meg a proletariátus feladatait: vagy harcot kell folytatni a békéért (ha a háború tovább tart), vagypedig „konkrétan és részletesen körül kell írni a proletariátus internacionális álláspontját a különböző békejavaslatok és békeprogramok kérdésében“ („den internationalen Standpunkt des Proletariats zu den verschiedenen Friedensvorschlägen und Programmen konkret und ins einzelne gehend zu umschreiben“). Itt különösen hangsúlyozzák a nemzeti kérdést (Elzász-Lotaringia, Lengyelország, Örményország stb.).

Mi azt gondoljuk, hogy a szeptember 5—8-i konferencián egyhangúlag elfogadott mindkét okmány: a kiáltvány és a „rokonszenv-nyilatkozat“ („Sympathieerklärung“) azt a gondolatot fejezi ki, hogy a békéért folyó harc *kapcsolatban áll* a szocializmusért vívott harccal („harc a békéért . . . annyi, mint harc a szocializmusért“ — „dieser Kampf ist der Kampf . . . für den Sozialismus“ — mondja a kiáltvány), az „engesztelhetetlen proletár osztályharccal“ („unversöhnlicher proletarischer Klassenkampf“; — a konferencián szavazásra feltett határozatok szövegében nem „engesztelhetetlen“, hanem „forradalmi“ osztályharcról volt szó, és ha legális meggondolásokból megváltoztatták ezt a kifejezést, ez annak értelmén semmit sem változtat). A rokonszenv-nyilatkozat nyiltan arról beszél, „hogy fel kell ébreszteni a nemzetközi proletariátus tömegeinek forradalmi szellemét“, amire a konferencia „ünnepélyes ígéretet“ tett.

A békeharc a proletariátus forradalmi osztályharca

nélkül csak a szentimentális vagy a népámító burzsoák pacifista frázisa.

Mi nem vághatjuk és nem is vágjuk magunkat „államférfiúi“ pózba és nem állíthatunk össze és nem is kell összeállítanunk „konkrét“ békeprogramokat. Ellenkezőleg, fel kell világosítanunk a tömegeket, hogy a demokratikus (annexiót, erőszakot, rablást kizáró) békére való minden remény a forradalmi osztályharc kifejlesztése *nélkül* csak hiú ábránd. Mi a kiáltvány elején kereken, világosan és félreérthetetlenül megmondottuk a tömegeknek, hogy a háború oka — az imperializmus, az imperializmus pedig azt jelenti, hogy egy maroknyi „nagyhatalom“ „leigázza“ a nemzeteket, a világ minden nemzetét. Segítenünk kell tehát a tömegeknek, hogy megdöntsék az imperializmust, mert ha nem döntik meg, akkor annexió nélküli béke sem lehetséges. Az imperializmus megdöntéséért folytatott harc persze nehéz, a tömegeknek azonban tudniok kell az *igazságot*, tudniok kell, hogy ez a harc nehéz, de elkerülhetetlen. A tömegeket nem szabad elringatnunk azzal a reménynyel, hogy az imperializmus megdöntése nélkül is lehetséges a béke.

3. Ezekből a meggondolásokból kiindulva, javasoljuk:

a bővített bizottság legközelebbi üléseinek és a rákövetkező nemzetközi konferenciának napirendjére a következő kérdések tűzendők:

a) a békeharc és a forradalmi tömegakciók, illetőleg a forradalmi proletár osztályharc összefüggése;

b) a nemzetek önrendelkezése;

c) a szociálpatriotizmus és az opportunizmus összefüggése. — (A bővített bizottság üléseinek feladata: tézisek vagy határozati javaslatok kidolgozása, illetőleg összefoglalása és közzététele; a nemzetközi konferencián pedig végleges határozatot kell hozni.)

Hangsúlyozzuk, hogy a konferencián elfogadott kiáltvány egészen határozottan *érinti mind*ezeket a kérdéseket, hogy ezeknek elvi és gyakorlati jelentősége rendkívül fon-

tos, hogy a proletárharc *egyetlen* gyakorlati lépése *sem képzelhető* el anélkül, hogy a szocialisták és a szindikalisták ne ütköznének ezekbe a kérdésekbe.

Ezeknek a kérdéseknek a kidolgozása éppen azért szükséges, mert csak így segíthetjük elő a tömegharcot a békéért, a nemzetek önrendelkezéséért, a szocializmusért és az ellen a „kapitalista hazugság" (a kiáltvány szavai) ellen, hogy a mostani háború a „haza védelméért" folyik.

Szeptember 25-i levelük helyesen állapítja meg, hogy a II. Internacionále bűne vagy baja éppen az, hogy a fontos kérdéseket nem dolgozta ki és nem határozta meg pontosan. A mi feladatunk tehát éppen az, hogy segítsünk a tömegeknek a kérdések világosabb feltevésében és azok pontosabb megoldásában.

4. Ami a három nyelvű bulletin kiadását illeti, tapasztalatból mondhatjuk, hogy ez nem célszerű. Egy havi bulletin kiadása évenként 2—3000 frankba kerülne, ekkora összeget pedig nem könnyű összehozni. Egyébként két svájci ujság: a „Berner Tagwacht" és „La Sentinelle"[129] majdnem mindent közöl, ami a bulletinben van. Mi a következő javaslatot nyujtjuk be a NSzB-nak:

> meg kellene egyezni az említett lapok szerkesztőségével és valamelyik amerikai lappal, hogy közölje a NSzB bulletinjét, valamint minden közleményét és anyagát (vagy a szövegben a NSzB nevében, vagypedig külön mellékletekben).

Ez nemcsak olcsóbb lesz, hanem lehetőséget nyujt arra is, hogy a munkásosztályt hasonlíthatatlanul jobban, teljesebben, gyakrabban tájékoztassuk a NSzB működéséről. Érdekünk, hogy minél több munkás olvassa a NSzB közleményeit, hogy minden határozati javaslatot kinyomassunk a munkások tájékoztatására és ilymódon segítsünk nekik a háborúhoz való viszonyuk tisztázásában.

Reméljük, nem ellenzik, hogy ki kell nyomatni a tekintélyes német szocialista[130] határozati javaslatát (melynek alapulvételére 19 küldöttel szemben 12 küldött szavazott, vagyis az összes küldötteknek körülbelül 40%-a) és levelét

(a névnek és mindannak a kihagyásával, ami *nem* a taktikára vonatkozik).

Reméljük, hogy a különböző országokból rendszeresen fogják tudósítani a NSzB-ot a háború ellen küzdők üldözéséről és letartóztatásáról, a háború ellen irányuló osztályharc menetéről, a lövészárok-barátkozásról, a lapok betiltásáról, a békefelhívások kinyomtatásának megtiltásáról stb., és reméljük, hogy ezek a tudósítások a NSzB nevében időközönként megjelenhetnek majd az említett lapokban.

Kollontaj elvtársnő, a „Nase Szlovo“ és más szociáldemokrata lapok munkatársa, aki éppen most utazott előadói körútra Amerikába, megegyezhetne valamelyik amerikai napi- vagy hetilappal. Érintkezésbe léphetnénk Kollontajjal vagy közölhetjük címét.

5. Ami egyes pártok (különösen a német, francia és valószínűleg az angol pártok) *részeinek* képviseleti módját illeti, a következőt javasoljuk:

> hívja fel a NSzB az említett pártokhoz tartozó elvtársakat, hogy vitassák meg azt a kérdést, nem volna-e célszerű különböző elnevezésű csoportokat alakítani, amelyek felhívásait (kiáltványok, határozatok stb. formájában) a NSzB közzétenné a csoport megjelölésével.

Ilymódon a tömegek, előszöris, tájékozódnának az internacionalisták taktikájáról és nézeteiről — a katonai cenzúra tilalma ellenére; másodszor, látni lehetne az internacionalista nézetek propagálásának fejlődését és sikereit a munkásgyűléseknek, a munkásszervezeteknek stb. az egyik vagy a másik csoport nézeteit helyeslő határozataiból; harmadszor, kifejezésre lehetne juttatni a nézetek különböző árnyalatait (így például Angliában a BSP*, ennek *kisebbsége* és az ILP**; Franciaországban — olyan szocialisták, mint Bourderon és mások, olyan szindikalisták, mint Merrheim és mások; Németországban,

* — British Socialist Party — Brit Szocialista Párt. — *Szerk.*
** — Independent Labour Party — Független Munkáspárt. — *Szerk.*

mint a konferencia megmutatta, árnyalatok vannak az ellenzék *soraiban*).

Magától értetődik, hogy ezek a csoportok, mint szeptember 25-i levelük is hangsúlyozza, nem alkotnának külön szervezeti egységeket, hanem a régi szervezeteken belül maradnának, de *csak* azért, hogy a NSzB-gal összeköttetést tartsanak fenn és hogy propagandát fejtsenek ki a békeharc érdekében.

A „bővített bizottságban" és a konferenciákon ezek a csoportok képviseltetnék magukat.

6. Ami a „bővített bizottság" tagjainak számát és a szavazást illeti, javaslatunk a következő:

> ne korlátozzuk a tagok maximális számát háromra, hanem ehelyett adjunk, nem nagy csoportoknak, *tört szavazati jogot* ($^1/_2$, $^1/_3$ és így tovább).

Ez alkalmasabb, mert teljesen lehetetlen és a kiáltványban leszögezett elvek kifejtése és tömegpropagálása szempontjából káros volna, ha a képviselettől megfosztanók azokat a csoportokat, amelyeknek nézetei bizonyos árnyalatokban különböznek.

7. Ami azt az aggodalmat illeti, hogy a bővített bizottság „orosz-lengyel jellegű" lesz, azt hisszük, hogy az elvtársak aggodalma (bármennyire is bántó az oroszokra nézve) *jogos*, mert esetleg olyan emigráns csoportok is képviseltethetnék magukat, amelyeknek nincsenek komoly kapcsolatai Oroszországgal. Véleményünk szerint csak azoknak a szervezeteknek vagy csoportoknak szabad képviseleti jogot adni, amelyek *legalább* 3 *évi munkájukkal* bebizonyították, hogy magában Oroszországban tényleges mozgalmat képviselnek. Javasoljuk a NSzB-nak, vegye fontolóra és fogadja el ezt az elvet, és kérje fel az összes orosz csoportokat, hogy küldjenek jelentést és adatokat oroszországi munkájukról.

8. Végül felhasználjuk az alkalmat, hogy rámutassunk a „Bulletin"[131] 1. számában előforduló pontatlanságra és kérjük, hogy azt a 2. számban (vagy a „Berner Tagwacht"-ban és a „La Sentinelle"-ben) igazítsák helyre. A „Bulletin" 1. számában a 7. old. 1. hasábjának elején az áll, hogy a határozati javaslatot a Központi Bizottság, a lengyel

szociáldemokraták (Landesvorstand*), lettek, svédek és norvégek írták alá. A felsorolásból kimaradt:

egy német küldött (akinek nevét érthető okokból nem közöljük) és egy svájci, Platten.

A megírás ideje: legkorábban 1915 szeptember 12-e (25-e).

Először 1925 szeptemberben, a „Pravda" 203. számában jelent meg.

---

* — országos vezetőség. — *Szerk.*

OROSZORSZÁG VERESÉGE ÉS A FORRADALMI VÁLSÁG

Az oroszországi forradalmi válság egyik legszembetűnőbb jelensége a IV. duma „szétkergetése“, válaszul arra, hogy a liberálisokból, októbristákból és nacionalistákból duma-ellenzék alakult. A cári monarchia hadseregeinek veresége, a proletariátus sztrájk- és forradalmi mozgalmának növekedése, erjedés a tömegekben, a liberális-októbrista blokk, melynek az a célja, hogy egy reformprogram alapján megegyezzék a cárral és az ipart Németország leverésére mozgósítsa — íme, ez az események egymásutánja és összefüggése a háború első évének végén.

Most mindenki látja, hogy Oroszországban forradalmi válság van, de nem mindenki érti helyesen annak jelentőségét és a proletariátus abból következő feladatait.

A történelem mintha megismétlődnék: ismét háború van, mint 1905-ben, a cárizmus háborúja, amelybe meghatározott és nyilvánvalóan hódító, rabló és reakciós célok érdekében sodorta az országot. A cárizmus ismét vereséget szenved a háborúban, s ez ismét meggyorsítja a forradalmi válságot. A liberális burzsoázia — ezúttal a konzervatív burzsoázia és a földbirtokosok legszélesebb rétegeivel karöltve — ismét reformprogramot állít fel, ismét programot dolgoz ki a cárral való megegyezésre. Majdnem ugyanaz a helyzet, mint 1905 nyarán a Buligin-duma előtt, vagy mint 1906 nyarán az I. duma szétkergetése után.

Valójában azonban mégis óriási a különbség, mert a háború most kiterjedt egész Európára, minden fejlett országra, amelyben hatalmas szocialista tömegmozgalom van. Az imperialista háború az oroszországi forradalmi válságot, a burzsoá-demokratikus forradalom talaján

keletkezett válságot *egybekapcsolta* az egyre fokozódó nyugati proletár, szocialista forradalmi válsággal. Ez a kapcsolat annyira közvetlen, hogy a forradalmi feladatok külön megoldása egyik vagy másik országban lehetetlen: az oroszországi burzsoá-demokratikus forradalom most már nemcsak a nyugati szocialista forradalom előjátéka, hanem annak elválaszthatatlan alkotórésze.

Végigvinni az oroszországi burzsoá forradalmat, hogy Nyugaton lángralobbantsa a proletárforradalmat — ez volt a proletariátus feladata 1905-ben. 1915-ben ennek a feladatnak második fele annyira elodázhatatlan, hogy a feladat első felével egyidejűleg kerül napirendre. Új, magasabb, fejlettebb, szövevényesebb nemzetközi viszonyok talaján új politikai megoszlás jött létre Oroszországban. Vannak soviniszta forradalmárok, akik azért akarnak forradalmat, hogy legyőzzék Németországot, és vannak proletár internacionalista forradalmárok, akik a nyugati proletárforradalom *érdekében* és azzal egyidejűleg akarnak forradalmat Oroszországban. Ez az új megoszlás tulajdonképpen két tábort jelent, egyrészt az oroszországi városi és falusi kispolgárság, másrészt a szocialista proletariátus táborát. Ezt az új megoszlást világosan kell látni, mert a közelgő forradalommal kapcsolatban a marxista, vagyis minden tudatos szocialista legelső feladata az, hogy megértse a *különböző osztályok* álláspontját, és a taktikai és általában elvi nézeteltéréseket a különböző osztályok különböző álláspontjára vezesse vissza.

Nincs ízetlenebb, megvetésreméltóbb és ártalmasabb, mint a forradalmi nyárspolgároknak az a közkeletű eszméje, hogy a közelgő forradalom legközelebbi közös feladatával „kapcsolatban" „el kell felejteni" a nézeteltéréseket. Akit az 1905—1914-es évtized tapasztalata nem győzött meg arról, hogy ez az eszme ostobaság, az mint forradalmár reménytelenül elveszett. Aki most csak forradalmi frázisokra szorítkozik és nem elemzi, hogy mely osztályok azok, amelyek *bebizonyították*, hogy meghatározott forradalmi programot tudnak követni és követik is azt, az valójában nem különbözik a Hrusztaljov, Alagyin, Alekszinszkij-féle „forradalmároktól".

A monarchia és a feudális földesurak álláspontja

világos: „nem szabad kiszolgáltatni“ Oroszországot a liberális burzsoáziának; inkább meg kell alkudni a német monarchiával. Ugyanilyen világos a liberális burzsoázia álláspontja is: ki kell használni a vereséget és a növekvő forradalmat, hogy engedményekre bírja a megrémült monarchiát és megossza vele a hatalmat. Ugyanilyen világos álláspontot foglal el a forradalmi proletariátus is, amely arra törekszik, hogy kihasználva a kormány és a burzsoázia ingadozásait és nehézségeit, végigvigye a forradalmat. A kispolgárság, vagyis Oroszország lakosságának óriási tömege, amely alig ébredt fel álmából, egyrészt tapogatózva, „vakon“ kullog a burzsoázia uszályában, nacionalista előítéletek rabjaként, másrészt a háború soha nem látott, hallatlan borzalmai és csapásai, a drágaság, pusztulás, nyomor és éhség kényszere alatt a forradalom felé sodródik, miközben minduntalan *vissza-vissza* tekintget a haza védelmének eszméjére, vagy Oroszország állami épségének eszméjére, vagy a kisparaszti jólét eszméjére, melyet a cárizmuson és Németországon aratott győzelemmel, de a kapitalizmus legyőzése nélkül szeretne megvalósítani.

A kispolgár, a kisparaszt ingadozásai nem véletlenek, hanem gazdasági helyzetének elkerülhetetlen következményei. Esztelenség volna elzárkózni ez elől a „keserű“, de mély igazság elől; ezt az igazságot meg kell érteni és állandóan szemmel kell tartani a meglevő *politikai áramlatokban és csoportosulásokban*, hogy ne ámítsuk önmagunkat és a népet, hogy ne gyengítsük és ne fosszuk meg erejétől a szociáldemokrata proletariátus forradalmi pártját. A proletariátus önmagát fosztja meg erejétől, ha megengedi, hogy pártja úgy ingadozzék, mint a kispolgárság. A proletariátus csak akkor teljesíti feladatát, ha ingadozás nélkül tud magasztos célja felé haladni, haladásra ösztökélve a kispolgárságot, rábízva, hogy tanuljon hibáin, amikor jobbra hajlik — kihasználva a nyomás fokozására minden erejét, amikor az élet arra kényszeríti, hogy balra forduljon.

Trudovikok, eszerek, likvidátor „szervező bizottságiak“ — ezek azok a politikai *áramlatok* Oroszországban, amelyek az elmúlt évtized alatt teljesen kialakultak, bebizonyították

a kispolgárság különböző csoportjaival, elemeivel és rétegeivel való kapcsolatukat, láthatóan ingadoztak a szavakban megnyilvánuló szélső forradalmiság és a soviniszta népi szocialistákkal vagy a „Nasa Zarjá"-val kötött valóságos szövetség között. Például a Szervező Bizottság öttagú külföldi titkársága 1915 szeptember 3-án kiáltványt adott ki a proletariátus feladatairól, amelyben egy árva szó sincs az opportunizmusról és szociálsovinizmusról, ellenben arról beszél, hogy „felkelést kell szervezni" a német hadsereg hátában (ezt az után mondják, hogy egy évig a polgárháború jelszava ellen harcoltak!) és azt a jelszót tűzi ki, melyet a kadetok 1905-ben nem győztek eléggé dícsérni: „alkotmányozó gyűlést a háború befejezése és az önkényuralmi (június harmadiki) rendszer felszámolása céljából"!! Aki nem értette meg, hogy a proletariátus pártjának a forradalom sikere érdekében feltétlenül és teljesen külön kell válnia ezektől a kispolgári áramlatoktól, az érdemtelenül viseli a szociáldemokrata nevet.

Nem, amikor forradalmi válság van Oroszországban, s ezt a válságot éppen a vereség sietteti — ezt félnek beismerni a „vereségpolitika" különböző ellenfelei —, a proletariátusnak továbbra is az a feladata, hogy harcoljon az opportunizmus és sovinizmus ellen, mert különben lehetetlen fejleszteni a tömegek forradalmi öntudatát, továbbra is a forradalom félreérthetetlen jelszavaival kell segíteni a tömegek mozgalmát. Nem alkotmányozó gyűlés, hanem a monarchia megdöntése, köztársaság, a földesúri földek elkobzása és nyolcórás munkanap — ezek a szociáldemokrata proletariátus jelszavai, pártunk jelszavai most is, mint azelőtt. És ezzel elválaszthatatlan kapcsolatban, azért, hogy a valóságban egész propagandánkban és agitációnkban, a munkásosztály minden akciójában elkülönítsük egymástól és szembeállítsuk egymással a szocializmus feladatait és a burzsoá (ideértve a plehanovista és kautskysta) sovinizmus feladatait, pártunk továbbra is fenntartja az imperialista háborúnak polgárháborúvá való átváltoztatása jelszavát, vagyis a nyugati szocialista forradalom jelszavát.

A háború tanulságai még ellenfeleinket is rákény-

szerítik annak gyakorlati beismerésére, hogy a „vereség-politika“ álláspontja helyes, és rákényszerítik őket arra, hogy — kezdetben valamely kiáltvány hatásos szólamaként, majd komolyabban, megfontoltabban — hirdessék, hogy a német militaristák „hátában felkelést kell szervezni“, — vagyis, hogy a polgárháború jelszavát hirdessék. A háború tanulságai tehát éppen azt verik az emberek fejébe, amit mi a háború kezdete óta hirdettünk. Oroszország veresége a legkisebb rossznak *bizonyult*, mert óriási méretekben siettette a forradalmi válságot és milliókat, tízmilliókat, százmilliókat rázott fel. Az oroszországi forradalmi válság pedig az imperialista háború viszonyai között szükségszerűen a népek egyetlen lehetséges menekvésének gondolatára, a német hadsereg „hátában szervezett felkelés“ gondolatára, vagyis arra a gondolatra vezetett, hogy *minden* hadviselő országban polgárháborút kell szervezni.

Az élet nagy tanítómester. Az élet *halad:* Oroszország vereségén át az oroszországi forradalom felé, ezen keresztül pedig, vele kapcsolatban, az európai polgárháború felé. Az élet már elindult ezen az úton. És Oroszország forradalmi proletariátusának pártja, új erőt merítve abból, hogy az élet tanulságai őt igazolták, még nagyobb energiával fog haladni a maga által kijelölt úton.

A megírás ideje: 1915 szeptember második fele.

Először 1928 november 7-én,
a „Pravda“ 260. számában jelent meg.

AZ ELSŐ LÉPÉS

Lassan halad előre az internacionalista szocialista mozgalom a háborúokozta hihetetlenül nehéz válság korszakában. De mégiscsak halad — éspedig az opportunizmussal és szociálsovinizmussal való szakítás felé. Ezt világosan bizonyította az 1915 szeptember 5—8-i zimmerwaldi Nemzetközi Szocialista Konferencia (Svájc).

A hadviselő és a semleges országok szocialistái körében egész éven át ingadozás, várakozás volt észlelhető: nem merték önmaguknak bevallani, hogy a válság mennyire komoly, nem akartak nyiltan szemébe nézni a valóságnak, ezerféle módon húzták-halasztották a nyugateurópai hivatalos pártokban uralkodó opportunistákkal és kautskystákkal való elkerülhetetlen szakítást.

Az eseményeknek az az értékelése azonban, melyet egy évvel ezelőtt a Központi Bizottság kiáltványában adtunk („Szocial-Demokrat" 33. sz.)*, helyesnek bizonyult; az események igazolták értékelésünket: az események csakugyan úgy *indultak el*, hogy az első Nemzetközi Szocialista Konferencián a (német, francia, svéd, norvég) kisebbség tiltakozó elemei képviseltették magukat, azok, akik a hivatalos pártok határozatai *ellenére*, vagyis ténylegesen a szakítás irányában fejtenek ki tevékenységet.

A konferencia munkájának eredménye két okmány: egy kiáltvány és egy határozat, melyben a konferencia rokonszenvét fejezi ki a letartóztatottak és üldözöttek iránt. Mindkét okmány a „Szocial-Demokrat" jelen számában olvasható. A konferencia 19 szavazattal 12 ellenében

---

* Lásd ebben a kötetben 11—21. old. — *Szerk.*

nem volt hajlandó bizottság elé terjeszteni határozati javaslatunkat, amelyet más forradalmi marxistákkal együtt nyujtottunk be, ellenben kiáltvány-tervezetünket két más tervezettel együtt, közös kiáltvány kidolgozása céljából bizottság elé utalták. Az olvasó lapunk mai számában megtalálja mindkét tervezetünket, és ha azokat az elfogadott kiáltvánnyal összehasonlítja, megállapíthatja, hogy elértük, hogy a forradalmi marxizmus több alapgondolata bekerült a kiáltványba.

Az elfogadott kiáltvány valóban haladás az opportunizmussal és szociálsovinizmussal való eszmei és gyakorlati szakítás útján. Ugyanakkor azonban ennek a kiáltványnak, mint elemzése megmutatja, gyengéje, hogy következetlen és határozatlan.

A kiáltvány imperialista háborúnak nyilvánítja a mostani háborút és e fogalomnak két ismérvét emeli ki: *minden* nemzet kapitalistái profitra, kizsákmányolásra törekednek; a nagyhatalmak a világ felosztására és a gyenge nemzetek „leigázására" törekednek. A kiáltvány itt ismétli a legfontosabbat, amit a háború imperialista jellegéről meg kell mondani és amit határozatunkban mondunk. A kiáltvány ebben a részében csak *népszerűsíti* a mi határozatunkat. A népszerűsítés vitathatatlanul hasznos dolog. De ha el akarjuk érni, hogy a munkásosztály világosan lássa a dolgokat, ha fontosnak tartjuk a rendszeres, kitartó propagandát, akkor pontosan és hiánytalanul kell leszögezni azokat az elveket, amelyek népszerűsítendők. Ha ezt elmulasztjuk, könnyen megismételhetjük a II. Internacionálénak éppen azt a hibáját, azt a bűnét, amely csődjét okozta, vagyis lehetővé teszünk kétértelmű és ferde magyarázatokat. Tagadható-e például, hogy az a határozatunkban kifejtett gondolat, hogy a szocializmus objektív előfeltételei megértek, lényeges jelentőségű? A kiáltvány „népszerű" kifejtéséből ez a gondolat kimaradt; az a kísérlet, hogy a világos és pontos elvi határozatot egybeolvasszák a kiáltvánnyal, nem sikerült.

„A kapitalisták minden országban... azt állítják, hogy a háborúban a hazát védik... Hazudnak..." Így folytatja a kiáltvány. Tehát egyenesen „hazugságnak" nyilvánítja az opportunizmusnak azt az alapeszméjét,

hogy a mostani háborúban a „hazát védelmezik"; ez is megismétlése a legfontosabb gondolatnak, amelyet a forradalmi marxisták határozata tartalmaz. De a kiáltvány itt ismét elharapja a szót, valamilyen félénkség észlelhető, nem meri megmondani a teljes igazságot. Ki ne tudná most, a háború egy esztendeje után, hogy a szocializmus igazi szerencsétlensége az volt, hogy a tőkések *h a z u g s á g á t* nemcsak a kapitalista sajtó *ismételte és támogatta* (hiszen azért kapitalista sajtó, hogy továbbadja a tőkések hazugságát), hanem a szocialista sajtó nagy része is terjesztette és támogatta? Ki ne tudná, hogy nem a „tőkések hazugsága", hanem Guesde, Hyndman, Vandervelde, Plehanov, Kautsky *hazugsága* okozta az európai szocializmus legnagyobb válságát? Ki ne tudná, hogy éppen az ilyen vezérek *hazugsága* tárta fel hirtelen az opportunizmus egész erejét, mely a döntő pillanatban magával sodorta őket?

Nézzük csak, milyen fonák helyzet áll itt elő? A kiáltvány népszerűen azt mondja a tömegeknek, hogy a mai háborúban a haza védelmének eszméje — tőkés hazugság. De hiszen az európai tömegek nem írástudatlanok és majdnem mindenki, aki ezt a kiáltványt olvassa, *éppen ezt a hazugságot* olvasta és olvassa száz és száz szocialista ujságban, folyóiratban, brosúrában, amelyek Plehanov, Hyndman, Kautsky és társai után ugyanezt a hazugságot szajkózzák. Vajjon mit gondolnak a kiáltvány olvasói? Mit gondolnak majd, amikor ilyen kézzelfoghatóan látják a kiáltvány szerzőinek bátortalanságát? Ne hallgassatok a tőkésekre, mikor azt hazudják, hogy a hazát védelmezik — így oktatja a kiáltvány a munkásokat. Rendben van. Majdnem minden munkás azt fogja felelni, vagy azt fogja gondolni: *a tőkések* hazugsága már régóta nem izgat bennünket, de itt vannak Kautsky és társai, akik ugyanezt hazudják . . .

A kiáltvány határozatunknak még egy fontos gondolatát ismétli, amikor azt mondja, hogy a különböző országok szocialista pártjai és munkásszervezetei „*lábbal taposták* a stuttgarti, koppenhágai, bázeli kongresszus határozataiból folyó kötelezettségeiket", hogy a Nemzetközi Szocialista Iroda *sem teljesítette kötelességét*, mert megsza-

vazták a hadihiteleket, beléptek a kormányba, elismerték a „polgárbékét“ (a kiáltvány *rabszolga* engedelmességnek nevezi“ a „polgárbéke“ jelszavának követését, vagyis azzal vádolja Guesde-et, Plehanovot, Kautskyt és társait, hogy szocializmus helyett *rabszolga* eszméket hirdetnek).

Kérdezzük, következetes-e az, hogy a „népszerű“ kiáltvány számos párt kötelességszegéséről beszél —köztudomású, hogy a legfejlettebb országok, Anglia, Franciaország, Németország legerősebb pártjairól és munkásszervezeteiről van szó —, és ugyanakkor nem magyarázza meg ezt a megdöbbentő, hallatlan és soha nem látott tényt? A szocialista pártok többsége és maga a Nemzetközi Szocialista Iroda is megszegte kötelességét! Mi ez? Véletlen-e, egyes személyek csődje? Vagypedig egész korszakforduló? Ha megtűrjük, hogy a tömegekben az előbbi feltevés gondolata verjen gyökeret, akkor megtagadjuk a szocialista tanítás alapelveit. Ha a második feltevés igaz, akkor miért nem mondják meg ezt nyiltan? Világtörténelmi pillanatot élünk át, az egész Internacionále csődbe jutott, a korszak fordulóponthoz ért, mi pedig *félünk* megmondani a tömegeknek, hogy meg kell keresni és meg kell találni a teljes igazságot, hogy végig kell gondolni gondolatainkat, hogy képtelenség és nevetséges feltételezni, hogy a Nemzetközi Szocialista Iroda és egész sor párt csődje *nincs* összefüggésben az általános európai opportunista áramlat keletkezésének, növekedésének, megérésének és *túl*érésének hosszú történetével, noha ennek az opportunista áramlatnak mély gazdasági gyökerei vannak, — mély gyökerei nem a tömegekkel való felbonthatatlan kapcsolata, hanem a társadalom meghatározott rétegével való kapcsolata értelmében.

Áttérve a „békeharcra“, a kiáltvány ezt mondja: „ez a harc — harc a szabadságért, a népek testvériségééert, a szocializmusért“ — és a továbbiakban megmagyarázza, hogy a háborúban a munkások az „uralkodóosztályok érdekében“ hoznak áldozatokat, holott „*saját ügyükért*“ (a kiáltványban kétszer van aláhúzva), „a szocializmus szent céljaiért“ kellene áldozatot hozniok; az a határozat pedig, melyben a Konferencia rokonszenvét fejezi ki a

letartóztatott és üldözött harcosok iránt, így szól: „a Konferencia ünnepélyesen kötelezi magát, hogy az élő és elesett harcosokat példájuk *követésével* fogja tisztelni" és feladatául tekinti, hogy „felébressze a nemzetközi proletariátus forradalmi szellemét".

Mindezek a gondolatok határozatunknak azt a fontos gondolatát ismétlik, hogy a békeharc forradalmi harc *nélkül* üres, hazug frázis, hogy a háború borzalmaitól való megszabadulás egyetlen útja — a forradalmi harc a szocializmusért. És a határozat itt sem vonja le a végső következtetést, következetlen, bátortalan: arra szólítja fel a tömegeket, hogy *kövessék* a forradalmi harcosokat, ünnepélyesen kijelenti, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció Szibériába száműzött öt tagja „Oroszország dicsőséges forradalmi hagyományait" folytatta, azt hirdeti, hogy fel kell „ébreszteni a forradalmi szellemet" és ... *nem beszél* egyenesen, nyiltan, határozottan a forradalmi harci eszközökről.

Helyesen tette-e Központi Bizottságunk, hogy aláírta ezt a következetlen és bátortalan kiáltványt? Azt hisszük, igen. Arról, hogy a Központi Bizottság és vele együtt a konferencia egész baloldali, *nemzetközi*, *forradalmi marxista* része miben nem értett egyet, nyiltan beszél külön határozati javaslatunk, külön kiáltvány-tervezetünk és külön nyilatkozatunk, melyet a kompromisszumos kiáltvány megszavazásával kapcsolatban tettünk. Nyiltan feltártuk nézeteinket, jelszavainkat, taktikánkat. A konferencián szétosztottuk „A szocializmus és a háború"* c. német nyelven kiadott brosúránkat. Terjesztettük, terjesztjük és terjeszteni fogjuk nézeteinket, legalábbis úgy, mint ahogy a kiáltványt terjesztik. Vitathatatlan tény, hogy ez a kiáltvány — egy *lépés előre* az opportunizmus elleni igazi harc, az opportunizmussal való szakítás és szakadás felé. Szektáskodás lett volna, ha nem tesszük meg ezt a lépést a németek, franciák, svédek, norvégok, svájciak kisebbségével *együtt*, amikor fenntartjuk a teljes szabadságát és teljes lehetőségét annak, hogy bíráljuk a követ-

---

* Lásd ebben a kötetben 297—342. old. — *Szerk.*

kezetlenséget és további lépésekért szálljunk síkra*. Rossz haditaktika lenne, ha nem haladnánk együtt a szociálsovinizmus ellen tiltakozó, egyre növekedő nemzetközi mozgalommal, csak azért, mert ez a mozgalom lassú, mert „csak“ egy lépést tesz előre, mert holnap kész visszalépni és ki akar békülni a régi Nemzetközi Szocialista Irodával. Az opportunistákkal való kibékülés egyelőre csak kívánság, semmi több. Vajjon hajlandók-e az opportunisták békét kötni? Lehetséges-e béke, *objektíve*, a szociálsovinizmus, kautskyzmus és a forradalmi internacionalista marxizmus *áramlatai* között, amelyek közt az ellentétek egyre áthidalhatatlanabbak? Azt hisszük, hogy ez lehetetlen, és felbuzdulva a szeptember 5—8-i konferencián aratott *sikereinken*, továbbra is saját vonalunkat fogjuk követni.

Mert vonalunk sikere kétségtelen. Nézzük a tényeket. 1914 szeptemberében mintha pusztában elhangzott szó lett volna Központi Bizottságunk kiáltványa. 1915 márciusában a nemzetközi női konferencia szegényes pacifista határozatot hoz, amelyet vakon követ a Szervező Bizottság. 1915 szeptemberében, mint nemzetközi baloldal, csoporttá szerveződünk, önálló taktikával lépünk fel, alapeszméink egy részét bevisszük egy közös kiáltványba, résztveszünk a NSzB (Nemzetközi Szocialista Bizottság), vagyis a tényleg új Nemzetközi Szocialista Iroda megalakításában, a régi Iroda akarata ellenére, egy olyan kiáltvány alapján, amely határozottan elítéli a régi Iroda taktikáját.

Oroszország munkásai, akik túlnyomó többségükben már 1912—1914-ben pártunkat és a Központi Bizottságot követték, most a nemzetközi szocialista mozgalom tapasz-

* Az a körülmény, hogy a „Szervező Bizottság“ és a szociálforradalmárok diplomaták módjára szintén aláírták a kiáltványt, de ugyanakkor fenntartották minden összeköttetésüket — *és szoros kapcsolataikat* —, melyek a „Nasa Zarjá“-hoz, Rubanovicshoz és a népi szocialisták és szociálforradalmárok júliusi oroszországi konferenciájához (1915)[183] *kötik* őket — nem ijeszt el bennünket. Minden lehetőségünk megvan arra, hogy harcoljunk a rothadt diplomácia ellen és leleplezzük azt. Hiszen ez a diplomácia egyre inkább leleplezi önmagát. A „Nasa Zarja“ és a Csheidze-frakció *segít* nekünk Akszelrod és társai leleplezésében.

talatán okulva felismerik, hogy taktikánk a szélesebb küzdőtéren is helyesnek bizonyult, hogy a proletár Internacionále egyre nagyobb és legjobb része magáévá teszi alapeszméinket.

„Szocial-Demokrat" 45—46. sz.
1915 október 11.

A FORRADALMI MARXISTÁK AZ 1915 SZEPTEMBER 5—8-I NEMZETKÖZI SZOCIALISTA KONFERENCIÁN

Az eszmei harc a konferencián az internacionalisták, a forradalmi marxisták tömör csoportja és a konferencia jobbszárnyát alkotó, ingadozó, majdnem-kautskysták között folyt. A konferencia egyik legfontosabb ténye és egyik legnagyobb sikere az említett csoport tömörülése volt. A háborúnak egy teljes esztendeje után a pártunk által képviselt irányzat volt az Internacionále *egyetlen* irányzata, amely teljesen félremagyarázhatatlan határozati javaslattal — valamint egy erre alapozott kiáltványtervezettel lépett fel és Oroszország, Lengyelország, Lettország, Németország, Svédország, Norvégia, Svájc, Hollandia következetes marxistáit egyesítette.

Milyen érveket hoztak fel ellenünk az ingadozók? A németek elismerték, hogy forradalmi ütközeteknek megyünk elébe, de — mondották — olyan dolgokat, mint barátkozás a lövészárkokban, politikai sztrájkok, utcai tüntetések, polgárháború, nem szabad világgá kürtölni. Az ilyesmit az ember megteszi, de nem beszél róla. Mások még hozzáfűzték: ez gyerekesség, ez handabandázás.

Ezért a nevetségesen és megbotránkoztatóan ellentmondó és kertelő beszédért a német fél-kautskysták maguk büntették meg önmagukat, amikor elfogadtak egy nyilatkozatot, amelyben kifejezik az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció tagjainak rokonszenvüket és példájukat okvetlenül „követendőnek“ jelentik ki, habár éppen az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció tagjai terjesztették Központi Lapunkat, a „Szocial-Demokrat“-ot, amely a polgárháborút „világgá kürtölte“.

Önök Kautsky rossz példáját követik — feleltük mi a

németeknek —, önök azt állítják, hogy önök hívei a közelgő forradalomnak — valójában pedig nem hajlandók róla nyiltan beszélni a tömegeknek, nem hajlandók forradalomra felhívni a tömegeket és megjelölni azokat a legkonkrétabb harci eszközöket, melyeket a tömeg a forradalom során kipróbál és szentesít. Marx és Engels 1847-ben, a híres „Kommunista Kiáltványban", *külföldről* — a német nyárspolgárok szemében borzalom volt már az is, hogy valaki külföldről akar forradalmi harci eszközökről beszélni! — hívtak fel forradalomra, világosan és nyiltan beszéltek az erőszak alkalmazásáról, „megvetendő" dolognak tartották a forradalmi célok, a harci feladatok és módszerek eltitkolását. A 848-as forradalom bebizonyította, hogy *csak* Marx és Engels alkalmazott az eseményeknek megfelelő taktikát. Oroszországban néhány évvel az 1905-ös forradalom előtt, Plehanov, aki akkor marxista volt, a régi „Iszkrá"-ban 1901-ben névtelenül megjelent cikkében, az egész szerkesztőség nézeteit tolmácsolva, a közelgő felkelésről és annak olyan előkészítő módszereiről írt, mint az utcai tüntetések, sőt még olyan technikai módszerekre is kitért, mint pl. drótakadályok alkalmazása a lovasság elleni harcban. Az oroszországi forradalom bebizonyította, hogy csak a régi „iszkrások" alkalmaztak az eseményeknek megfelelő taktikát. És most is csak egy dologról lehet szó. Vagy igazán és szilárdan meg vagyunk győződve arról, hogy a háború Európában forradalmi helyzetet teremt, hogy az imperialista korszak gazdasági és társadalmi-politikai viszonyai összességükben a proletariátus forradalmára vezetnek. Ebben az esetben feltétlen kötelességünk, hogy megmagyarázzuk a tömegeknek a forradalom szükségességét, hogy forradalomra hívjuk fel őket, hogy megfelelő szervezeteket teremtsünk és ne féljünk a legkonkrétabban a fegyveres harc különböző módszereiről és „technikájáról" beszélni. Ez a feltétlen kötelességünk nem függ attól, hogy elég erős lesz-e a forradalom és hogy az első vagy a második imperialista háborúval kapcsolatban fog-e bekövetkezni stb. Vagypedig nem vagyunk meggyőződve arról, hogy a helyzet forradalmi és akkor semmi értelme sincs annak, hogy a levegőbe beszéljünk a háború elleni háborúról. Akkor mi valójában Südekum-Plehanov vagy

Kautsky árnyalatú nemzeti-liberális munkáspolitikusok vagyunk.

A francia küldöttek szintén kijelentették, hogy — meggyőződésük szerint — a mostani európai helyzet forradalomra vezet. De — mondották — először is, mi nem azért jöttünk ide, hogy „megadjuk a III. Internacionále formuláját"; és másodszor, a francia munkás „nem hisz senkiben és semmiben"; a francia munkás meg van fertőzve, tele van anarchista és hervéista frázisokkal. Az első érv értelmetlen, mert a közös, kompromisszumos kiáltványban mégiscsak „meg van adva" a III. Internacionále „formulája", csakhogy következetlenül, felemás, határozatlan módon. A másik érv nagyon fontos, mert ez tényekkel számoló érv, ez Franciaország különleges helyzetének — nem a haza védelmének, hanem a francia munkásmozgalom „gyenge pontjainak" — figyelembevétele. Azonban ebből a figyelembeveendő helyzetből csak az következhet, hogy a francia szocialisták talán *lassabban* kapcsolódnak be a proletariátus általános európai forradalmi akcióiba, de semmiesetre sem az, hogy ezek az akciók szükségtelenek. Azt a kérdést, hogy a különböző országok proletariátusa milyen *sebességgel*, milyen úton, milyen különböző formákban tud áttérni a forradalmi akciókra, ezt a kérdést a konferencián egyáltalában nem vetették fel és nem is lehetett felvetni. Erre vonatkozó adataink még nincsenek. Egyelőre az a feladatunk, hogy közösen *hirdessük* a helyes taktikát, az események pedig majd megmutatják a mozgalom *ütemét* és közös irányának (nemzeti, helyi, szakmai) változatait. A francia proletariátust megrontották az anarchista frázisok, de megrontotta a millerandizmus is és nem a mi feladatunk ezt a megrontást még azzal is *fokozni*, hogy a kiáltványban egyetmást *elhallgatunk*.

Jellemző és mélységesen igaz, amit magának Merrheimnek szájából hallottunk: „a párt (a szocialista párt), Jouhaux (az Általános Munkás Szövetség titkára) és a kormány — három fej egy kalap alatt". Ez igaz. Ez tény, ezt bebizonyította annak a harcnak egy esztendei tapasztalata, melyet a francia internacionalisták a párt és a Jouhaux-féle urak ellen egy esztendeje folytatnak. Ebből azonban csak egy következtetést lehet levonni: lehetetlen a kor-

mány ellen harcolni, ha nem harcolnak az opportunisták pártjai és az anarcho-szindikalizmus vezetői ellen. A közös kiáltvány azonban ezt a harci feladatot — a mi határozatunktól eltérően — csak jelezte, de nem mondotta ki teljes határozottsággal.

Egy olasz, aki ellene volt a mi taktikánknak, ezt mondotta: „az önök taktikája vagy nagyonis elkésett (mert a háború már megkezdődött), vagy nagyonis korai“ (mert a háború még nem teremtette meg a forradalom feltételeit); azonkívül önök az Internacionále „programjának megváltoztatását“ indítványozzák, hiszen a mi propagandánk mindig „az erőszak ellen“ irányult. Erre nem volt nehéz válaszolnunk — Jules Guesde „En garde!“-jából („A vártán!“) idéztük, hogy a II. Internacionále befolyásos vezérei közül soha senki sem vetette el az erőszak és általában a közvetlen forradalmi harci módszerek alkalmazását. Mindig azt mondotta mindenki, hogy a legális harc, a parlamentarizmus és a felkelés kölcsönösen egybekapcsolódnak és a mozgalom feltételeinek változása szerint egyik *elkerülhetetlenül* át *kell* hogy menjen a másikba. Egyébként ugyancsak ebből a könyvből idéztük Guesde egy 1899-ben mondott beszédének részletét, ahol ő a piacok, gyarmatok stb. miatt kitörő háború valószínűségéről beszél és megjegyzi, hogy ha egy ilyen háború esetén akadnának francia, német, angol Millerandok, „mivé lenne a proletariátus nemzetközi szolidaritása?“ Guesde ezzel a beszéddel jóelőre ítéletet mondott önmaga fölött. Ami pedig a forradalom hirdetésének „időszerűtlenségét“ illeti, ez az ellenvetés a fogalmak összetévesztésén alapszik, ami annyira megszokott a latin országok szocialistáinál: a forradalom kitörését összetévesztik annak nyilt és egyenes hirdetésével. Oroszországban az 1905-ös forradalom kezdetét senki sem számítja korábbról, mint 1905 január 9-től; de ez előtt már *éveken át* hirdettük a forradalmat a szó legszorosabb értelmében, propagáltuk és előkészítettük a tömegakciókat, tüntetéseket, sztrájkokat, barikádokat. A régi „Iszkra“ például már 1900 végétől folytatta ezt a propagandát ugyanúgy, mint ahogy Marx is 1847 óta folytatta, amikor az európai *forradalom kezdetéről* még szó sem lehetett.

Amikor már kitört a forradalom, akkor a liberálisok is

és a forradalom más ellenségei is „elismerik“ azt, gyakran csak azért, hogy tőrbe csalják és elárulják. A forradalmárok még a forradalom bekövetkezése *előtt* előrelátják a forradalmat, felismerik kikerülhetetlenségét, arra tanítják a tömegeket, hogy a forradalom szükségszerű, megmagyarázzák a tömegeknek a forradalom útjait és módszereit.

A történelem iróniája, hogy éppen Kautsky és barátai, akik Grimm kezéből ki akarták ragadni a konferencia egybehívását, akik egyenest meg akarták hiúsítani a baloldaliak konferenciáját (Kautsky legközelebbi barátai e cél érdekében még *utazgattak* is; ezt Grimm a konferencián leleplezte), éppen *ők* tolták a konferenciát *balra*. Az opportunisták és kautskysták a *maguk* gyakorlatával igazolják pártunk álláspontjának helyességét.

„Szocial-Demokrat“ 45—46. sz.
1915 október 11.

AZ IGAZI INTERNACIONALISTÁK: KAUTSKY, AKSZELROD, MARTOV

Nem sokkal a Zimmerwaldi Konferencia előtt Zürichben németül megjelent P. Akszelrod brosúrája: „A válság és a nemzetközi szociáldemokrácia feladatai". A „Volksrecht" c. zürichi lapban L. Martov két dicsérő cikket írt erről a brosúráról. Nem tudjuk, hogy a két szerző oroszul is kiadja-e ezeket a műveket, amelyeknél szemléltetőbben nem illusztrálható, hogy a Szervező Bizottság vezérei milyen érvekkel védelmezik az opportunizmust és szociálsovinizmust.

Harc a „párt egységét fenyegető veszélyek" ellen — ez húzódik végig vörös fonálként a brosúrán. „Szakadás és zűrzavar" — ettől fél Akszelrod, erről beszél unos-untalan, véget nem érő ismétlésekbe bocsátkozva, hogy már szinte bosszantó. Ne gondolják, hogy Akszelrod a szociáldemokrácia mostani helyzetében, vezéreinek saját nemzeti burzsoáziájukkal kötött szövetségében látja a zűrzavart és szakadást. Dehogyis! Zűrzavarnak nevezi Akszelrod a szociálsovinisztáktól való világos elkülönülést és különválást. Kautskyt azokhoz az elvtársakhoz sorolja, „akiknek internacionalista érzelme és tudata kizár minden kétséget". De 46 oldalon meg sem kísérli, hogy összefoglalja Kautsky nézeteit, pontosan idézze azokat és mérlegelje, vajjon nem sovinizmus-e, ha a mostani háborúban a haza védelmének eszméjét hirdetik. Egyetlen szóval sem érinti a lényeget. Érveinkkel egyáltalában nem foglalkozik. Ehelyett „beárulja a felsőbbségnek": Lenin zürichi előadásában sovinisztának, nyárspolgárnak, árulónak nevezte Kautskyt (21. old.)... Hát ez nem irodalom, kedves Martov és Akszelrod, hanem valamilyen rendőri „ügyirat"!

„Nyugaton“ ... „ismeretlenek az olyan emberfölötti lények, akik minden pártválságot, minden nehéz helyzetet arra használnak ki, hogy a veszéllyel szemben a párt kizárólagos megmentőjének szerepében lépjenek fel és hogy könnyelműen zűrzavart okozó, dezorganizáló belső pártpolitikát folytassanak“ (22. old.). Mi ez? Irodalom? De ha „Nyugaton“ nincsenek olyan szörnyűnél is szörnyűbb szörnyetegek, akik „magát“ Kautskyt és Akszelrodot sovinisztának és opportunistának tartják és akik miatt a kedves Akszelrod, ha csak rájuk gondol, a dühtől reszket és oly fínom ... „lírai ömlengésbe“ kezd — akkor hogyan írhatta Akszelrod két oldallal előbb:

„Ha figyelembe vesszük, hogy, különösen Németországban és Franciaországban, egyre szélesebb pártkörökben fokozódik a felháborodás felelős pártszerveink «végsőkig kitartó» politikája ellen, akkor egyáltalában nincsen kizárva, hogy a lenini propaganda gyakorlati tendenciái különböző csatornákon át a nyugati szociáldemokrácia soraiba is behatolhatnak.“

Tehát mégsem csak azok a csúf orosz szörnyetegek a bűnösök, akik annyira sértegetik a kedves Akszelrodot! Tehát, amint maga Akszelrod is elismerte — és ezt jól jegyezzük meg! —, Németországban is, Franciaországban is, a hivatalos pártok *nemzetközi* sovinizmusa az, ami felháborítja és ellenállásra készteti a *nemzetközi* forradalmi szociáldemokratákat. Itt tehát *két áramlat* van. Mind a kettő nemzetközi áramlat. Akszelrod haragszik és szitkozódik, mert nem érti, hogy mindkét áramlat elkerülhetetlen, hogy elkerülhetetlen a két áramlat egymás ellen folytatott kíméletlen harca és mert kényelmetlen, kínos és hátrányos nyiltan bevallani saját álláspontját, melynek az a lényege, hogy Akszelrod igyekszik internacionalistának *látszani*, de sovinisztának *lenni*.

„A munkásmozgalom internacionalizálásának problémája nem azonos harci formáink és módszereink forradalmasításának kérdésével“ ... ez csak „ideológiai magyarázat“, amely mindent az opportunizmusra vezet vissza és semmibe se veszi azoknak „a hazafias eszméknek“ „óriási erejét“, „amelyek ezeresztendős történelmi

folyamat termékei"... „arra kell törekednünk, hogy ennek a burzsoá társadalomnak keretei között reális *valóságot* (Akszelrod aláhúzása), legalább a harcoló munkástömegek számára objektív életfeltételeket teremtsünk, amelyek gyengíthetnék az említett függőséget", vagyis „a tömegeknek a történelmileg kialakult nemzeti és területi társadalmi alakulatoktól való függőségét". „Így például — magyarázza Akszelrod mélyenszántó gondolatát — a munkásvédelmi és biztosítási törvényhozásnak, úgyszintén a munkások más fontos politikai követeléseinek, sőt kulturális, művelődési szükségleteinek és törekvéseinek" az egyes országok proletárjai „*nemzetközi* (Akszelrod aláhúzása) akcióinak és szervezeteinek tárgyává kell lenniök". Minden „a ma követeléseiért folyó «hétköznapi» harc internacionalizálásán" fordul meg...

Hát nem gyönyörű ez! Hát mi szükség van arra, hogy bizonyos szörnyetegek kitalálják az opportunizmus elleni harcot! Az igazi internacionalizmus — aláhúzva — és az igazi „marxizmus", amely nem elégszik meg „ideológiai" magyarázatokkal, azt jelenti, hogy gondoskodni kell a biztosítási törvényhozás internacionalizálásáról!! Mily zseniális gondolat... minden „harc, szakadás, zűrzavar" nélkül, Lloyd George-tól kezdve Fr. Naumannig és Leroy-Beaulieu-től kezdve Miljukovig, Sztruvéig és Gucskovig, minden nemzetközi opportunista, minden nemzetközi liberális két kézzel aláírja Akszelrodnak, Martovnak és Kautskynak ezt a tudományos, mély, objektív „internacionalizmusát".

Az „internacionalizmus" gyöngyszemei: Kautsky — ha hazámat védem az imperialista, vagyis az idegen országok kifosztásáért és leigázásáért folyó háborúban és ha elismerem, hogy más hadviselő országok munkásainak is joguk van hazájukat védeni, akkor ez igazi internacionalizmus. Akszelrod — ne ragadtassuk magunkat az opportunizmus ellen irányuló „ideológiai" kirohanásokra, hanem folytassunk reális harcot az ezeréves nacionalizmus ellen a biztosítási törvényhozás területén folyó mindennapi munkának (szintén ezeréves) internacionalizálása útján. Martov egyetért Akszelroddal!

A nacionalizmus ezeréves gyökereit stb. emlegető

akszelrodi frázisok politikai jelentősége ugyanolyan, mint azoké a frázisoké, amelyeket 1861 előtt az orosz jobbágytartók a jobbágyság ezeréves gyökereiről hangoztatták. Ezek a frázisok a reakciósok és a burzsoázia malmára hajtják a vizet, mert Akszelrod elhallgatja — szerényen elhallgatja —, hogy a kapitalista fejlődés évtizedei, különösen 1871 után, megteremtették a világ proletárjainak éppen azokat az *objektív* nemzetközi kapcsolatait, amelyeket éppen most, éppen az adott időpontban, nemzetközi forradalmi akciókban kell kihasználni. Akszelrod ellenzi ezeket az akciókat. Ő annak híve, hogy a korbács ezeréves gyökereire emlékeztessünk és ellenez minden akciót, mely a korbács megsemmisítésére irányul!

Nos, és a proletárforradalom? Az 1912-es Bázeli Kiáltvány a közelgő — és két év mulva kirobbant — háborúval kapcsolatban forradalomról beszélt. Akszelrod ezt a kiáltványt nyilván könnyelmű „ideológiának" tartja — pompás kis kifejezés, egészen Sztruve és Cunow „marxizmusa" szellemében — és egy *árva szót sem* szól róla. A forradalmat pedig a következőképpen intézi el:

„Az az irányzat, amely a nacionalizmus leküzdésének előmozdítására egyes-egyedül és kizárólag a viharos forradalmi tömegakciókat és felkeléseket tartja alkalmasnak, még bizonyos mértékben igazolható volna, ha a szociális forradalom közvetlen előestéjén volnánk, mint például annakidején Oroszországban az 1901-es diáktüntetések után, amelyek előhírnökei voltak az abszolutizmus elleni döntő csaták közeledésének. Azt azonban, hogy a proletariátus és a burzsoázia döntő összecsapása közvetlenül küszöbön áll, még azok az elvtársak sem merik biztosan állítani, akik minden reményüket a viharos forradalmi időszak gyors elkövetkezésébe vetik. Ellenkezőleg, ők is olyan időszakkal számolnak, amely évtizedekig tarthat" (41. old.). És a továbbiakban, magától értetődően, az „utópiák" és az orosz emigráns „bakunisták" ellen mennydörög.

Az Akszelrod által felhozott példa azonban tökéletesen leleplezi a mi opportunistánkat. „Állíthatta"-e 1901-ben bárki is, akinek nem ment el az esze, „biztosan", hogy az orosz abszolutizmus elleni döntő harc „közvetlenül küszö-

bön áll"? Ezt senki sem állíthatta, és nem is állította. Senki sem tudhatta akkor, hogy *4 év mulva* (1905 decemberében) megvívják az *egyik* döntő csatát; az abszolutizmus elleni következő „döntő" csata pedig talán 1915—1916-ban lesz, de az is lehet, hogy később fog bekövetkezni.

De amilyen igaz az, hogy 1901-ben senki sem állította, sem biztosan, sem általában, hogy a döntő csata „közvetlenül küszöbön" áll, amilyen igaz, hogy akkor azt állítottuk, hogy Kricsevszkij, Martinov és társai „hisztérikus" hangoskodása a „közvetlenül küszöbön álló" csatáról — komolytalan, éppoly igaz az is, hogy mi, forradalmi szociáldemokraták, akkor *egész biztosan* más valamit állítottunk: mi akkor azt állítottuk, hogy 1901-ben csak reménytelen opportunisták képesek arra, hogy ne értsék meg az 1901-es forradalmi tüntetések *közvetlen támogatásának*, buzdításának, fejlesztésének, és e tüntetések érdekében a leghatározottabb forradalmi jelszavak propagálásának szükségességét. És a történelem bennünket igazolt, csakis bennünket; az opportunistákat elitélte és hosszú időre kivetette őket a munkásmozgalomból, noha a döntő csata *nem* állt „közvetlenül küszöbön", noha az első döntő csata *csak* négy év mulva történt meg, és — mint kiderült — nem is az utolsó, tehát nem a döntő csata volt.

Most ugyanilyen, a szó szoros értelmében ugyanilyen helyzet van Európában. A kétség leghalványabb árnyéka sem férhet ahhoz, hogy 1915-ben Európában ugyanolyan forradalmi helyzet van, aminő Oroszországban 1901-ben volt. Nem tudhatjuk, hogy a proletariátus és a burzsoázia első „döntő" csatája négy, vagy két, vagy tíz év mulva, vagy később lesz-e, nem tudhatjuk, hogy a „második" „döntő" csata még egy évtized mulva fog-e bekövetkezni. Azt azonban kétségtelenül tudjuk és „biztosan" állítjuk, hogy most a mi azonnali és közvetlen kötelességünk az, hogy fejlesszük a kezdődő erjedést és támogassuk a *már* megkezdődött tüntetéseket. Németországban a tömeg kifütyülte Scheidemannt, más országokban a tömeg a drágaság ellen tüntetett. Akszelrod kitér a szociáldemokraták e közvetlen és feltétlen kötelessége elől és lebeszéli róla a munkásokat. Ha kihámozzuk Akszelrod fejtegetéseinek

politikai lényegét és eredményét, egyetlen lehetséges következtetésre jutunk: Akszelrod a szociálpatriotizmus és szociálsovinizmus vezéreivel *együtt ellenzi* a forradalmi akciók közvetlen propagálását és előkészítését. Ez a lényeg. A többi csak fecsegés.

Kétségtelenül a szocialista forradalom előestéjén vagyunk. Ezt elismerték a „legóvatosabb" teoretikusok is, mint Kautsky már 1909-ben („A hatalomhoz vezető út"), ezt elismerte az 1912-ben egyhangúlag elfogadott Bázeli Kiáltvány is. Miként 1901-ben nem tudtuk, hogy az első orosz forradalom „előestéje" négy évig fog elhúzódni, éppúgy most sem tudjuk ezt. Valószínű, hogy a forradalom évekig tartó csatákból fog állni, több rohamszakaszból, amelyek a burzsoá társadalom ellenforradalmi görcsös vonaglásaival váltakoznak. A mostani politikai helyzet központi kérdése kizárólag ez: ki kell-e használnunk a forradalmi helyzetet, amely már itt van, vagyis támogatnunk és fejlesztenünk kell-e a *forradalmi* mozgalmakat? Igen, vagy nem? Most ez a kérdés választja el egymástól politikailag a szociálsovinisztákat és a forradalmi internacionalistákat. És ebben a kérdésben Kautsky, Akszelrod és Martov, forradalmi frázisaik ellenére, éppúgy mint a Szervező Bizottság öt külföldi titkára, a szociálsoviniszták pártján áll.

Akszelrod a szociálsovinizmus védelmét rendkívül bőséges frázisáradattal leplezi. Brosúrája valóságos mintaképe, illusztrációja annak, *hogyan* kell nézeteinket leplezni, *hogyan* lehet az élő szót és a sajtót gondolataink elrejtésére felhasználni. Akszelrod számtalanszor ismétli ezt a szót: internacionalizmus, korholja a szociálpatriótákat és barátaikat, mert nem akarnak balra térni, célzást tesz arra, hogy ő „baloldalibb" Kautskynál, még arról is beszél, hogy a III. Internacionále elkerülhetetlen, s ennek az Internacionálénak olyan erősnek kell lennie, hogy a burzsoáziának a háborús világtűzvész fellobbantására irányuló kísérleteire „ne fenyegetésekkel, hanem a forradalmi roham felgyujtásával" felelhessen (14. old.) és így tovább és így tovább, végnélkül. Akszelrod szavakban kész elismerni mindent, amit csak akarnak, még a forradalmi rohamot is, a valóságban pedig egységet akar Kautskyval, ennélfogva

egységet Scheidemannal Németországban, egységet a soviniszta és ellenforradalmi „Nase Gyeló“-val és a Cseidze-frakcióval Oroszországban, — *ellenzi*, hogy *most* támogassuk és fejlesszük a *kezdődő forradalmi mozgalmat*. Szavakban mindent, a valóságban semmit. Égre-földre esküdözik, hogy ő „internacionalista“ és forradalmár, a valóságban pedig az egész világ szociálsovinisztáit és opportunistáit támogatja a forradalmi internacionalisták ellen folytatott harcukban.

A megírás ideje: legkorábban 1915 szeptember 28-a (október 11-e).

Először 1924-ben, a „Proletarszkaja Revoljucija“ c. folyóirat 3. (26.) számában jelent meg.

NÉHÁNY TÉZIS

A SZERKESZTŐSÉG NEVÉBEN

A jelen számban közölt anyag mutatja, mily hatalmas munkát fejt ki pártunk Pétervári Bizottsága. Ez valóban például szolgálhat Oroszország és az egész Internacionále számára, hogyan kell szociáldemokrata munkát végezni a reakciós háború idején, a legnehezebb viszonyok között. Pétervár és Oroszország munkásai minden erejükkel támogatják ezt a munkát és folytatni fogják még energikusabban, még erőteljesebben, még szélesebb fronton ugyanabban az irányban.

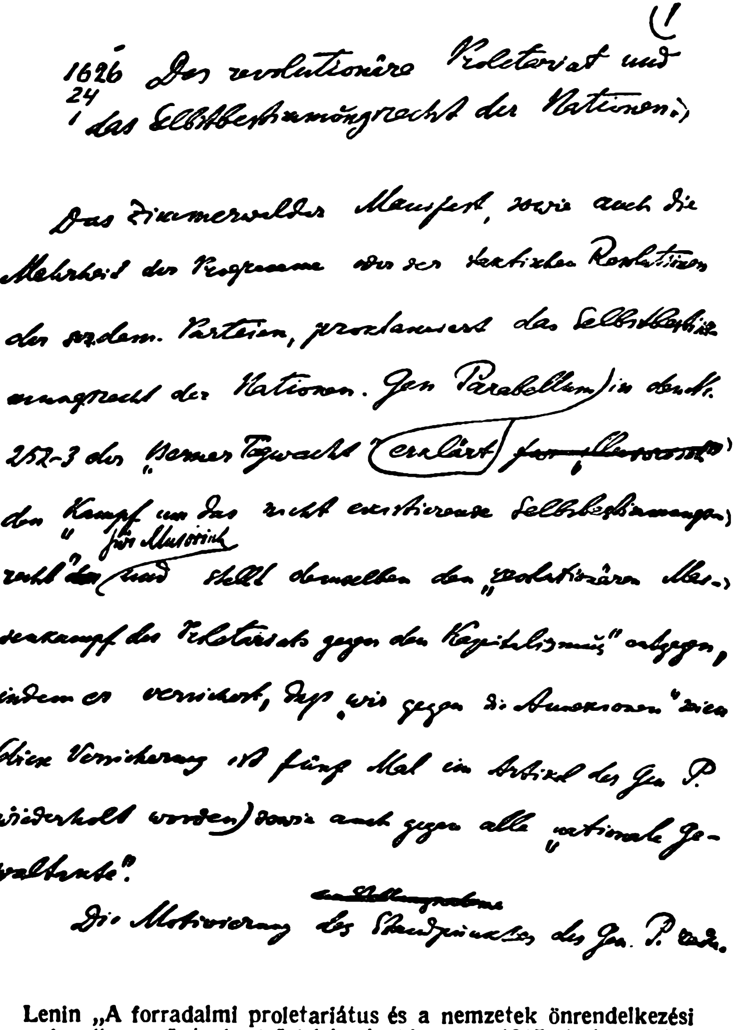
Az elvtársainktól Oroszországból kapott útmutatásokat figyelembevéve, a szociáldemokrata munka aktuális kérdéseivel kapcsolatban megfogalmazunk néhány tézist: 1) Az „alkotmányozó gyűlés" jelszava, mint önálló jelszó, helytelen, mert *most* az a kérdés lényege, hogy ki fogja azt összehívni. A liberálisok 1905-ben elfogadták ezt a jelszót, mert úgy *lehetett* értelmezni, hogy az alkotmányozó gyűlést a cár fogja egybehívni, s a gyűlés meg fog alkudni a cárral. Leghelyesebb a „három nagy ágyú" (demokratikus köztársaság, a földesúri földek elkobzása, nyolcórás munkanap) hármas jelszava, hozzávéve a felhívást a munkások nemzetközi szolidaritására abban a harcban, melyet a háború ellen, a szocializmusért, a hadviselő kormányok forradalmi megdöntéséért folytatnak (v. ö. 9. sz.). — 2) Ellenezzük a hadiipari bizottságokban való részvételt[133], mert azok elősegítik az imperialista, reakciós háború folytatását. A választási kampányt azonban ki kell használni, például részt kell venni a választások első szakaszában, de *csak* agitációs és szervezési célból. — Szó sem lehet az Állami Duma bojkottjáról. *Feltétlenül* részt *kell* venni a

választásokon. Amíg pártunknak nincsenek képviselői az Állami Dumában, a forradalmi szociáldemokrácia szempontjából ki kell használni mindent, ami a dumában történik. — 3) A legaktuálisabb és elodázhatatlan feladatnak tartjuk, hogy szilárd alapra helyezzük és kiszélesítsük a proletariátus soraiban végzett szociáldemokrata munkát, azután pedig ki kell terjeszteni ezt a munkát a falusi proletariátusra, a falusi szegénységre és a hadseregre. — A forradalmi szociáldemokráciának legfontosabb feladata az, hogy a „három nagy ágyú" jelszavával fejlessze a megkezdődött sztrájkmozgalmat. Az agitációt egybe kell kapcsolni a háború azonnali megszüntetésének követelésével. A munkásoknak — egyéb követeléseik mellett — követelniök kell a munkásképviselőknek, az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció tagjainak haladéktalan szabadonbocsátását. — 4) A Munkásküldöttek Szovjetjei és más hasonló intézmények a felkelés, a forradalmi hatalom szerveinek tekintendők. Ezek az intézmények csak a politikai tömegsztrájk fejlődésével és a felkeléssel kapcsolatban, ennek előkészítése, fejlesztése, sikere mértékében lehetnek tartósan hasznosak. — 5) A legközelebbi oroszországi forradalom szociális tartalma csakis a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája lehet. A forradalom nem győzhet Oroszországban, ha nem dönti meg a monarchiát és a feudális földbirtokosokat. De azokat csak akkor lehet megdönteni, ha a parasztság támogatja a proletariátust. A falu rétegeződése „tanyás-birtokosokra" és falusi proletárokra — haladás, de nem szüntette meg a Markovok és társaik elnyomó uralmát a falu fölött. Feltétlenül, minden körülmények között szükségesnek tartottuk és tartjuk a falusi *proletárok külön* szervezetét. — 6) Oroszország proletariátusának feladata — végigvinni Oroszországban a burzsoá-demokratikus forradalmat, *hogy* lángralobbantsa a szocialista forradalmat Európában. Ez a második feladat most rendkívül közel került az elsőhöz, de azért mégis külön és második feladat marad, mégpedig azért, mert az oroszországi proletariátussal együttműködő *különböző osztályokról* van szó: az első feladatnál Oroszország kispolgári parasztsága működik közre, a másodiknál — más országok proletariátusa. — 7) Most is, mint régebben, az a vélemé-

nyünk, hogy az Ideiglenes Forradalmi Kormányban a szociáldemokraták résztvehetnek a demokratikus kispolgársággal együtt, de *nem* a forradalmi sovinisztákkal. — 8) Forradalmi soviniszták azok, akik azért akarják legyőzni a cárizmust, hogy legyőzhessék Németországot, hogy más országokat fosztogathassanak, hogy megszilárdítsák a nagyoroszok uralmát Oroszország más népei fölött stb. A forradalmi sovinizmus alapja — a kispolgárság osztályhelyzete. A kispolgárság mindig a burzsoázia és a proletariátus között ingadozik. Most a proletár internacionalizmus és a sovinizmus között ingadozik. (Ez a sovinizmus akadályozza a kispolgárságot abban, hogy legalább a demokratikus forradalom szempontjából következetesen forradalmi legyen.) Oroszországban ennek a kispolgárságnak mai politikai kifejezői: a trudovikok, a szociálforradalmárok, a „Nasa Zarja", a Cseidze-frakció, a Szervező Bizottság, Plehanov úr és a hasonszőrűek. — 9) Ha Oroszországban győznének a forradalmi soviniszták, mi a mostani háborúban az *ő* „hazájuk" védelme ellen volnánk. Jelszavunk — a soviniszták ellen, még akkor is, ha forradalmárok és köztársaságpártiak, *ellenük* és a nemzetközi proletariátus szövetsége *mellett* a szocialista forradalom érdekében. — 10) Arra a kérdésre, lehet-e a proletariátusnak vezetőszerepe a burzsoá orosz forradalomban, mi azt feleljük: igen, lehet, *ha* a kispolgárság a döntő időpontban balra fordul, márpedig nemcsak a mi propagandánk, hanem egész sor objektív, gazdasági, pénzügyi (a háború terhei), katonai, politikai stb. tényező is balra hajtja a kispolgárságot. — 11) Arra a kérdésre, mit tenne a proletariátus pártja, ha a forradalom hatalomra juttatná a mostani háborúban, azt feleljük: békét ajánlanánk *minden* hadviselőnek — a gyarmatok és az *összes* függő, elnyomott és nem-teljesjogú népek felszabadításának feltételével. Sem Németország, sem Anglia, sem Franciaország mostani kormányai nem fogadnák el ezt a feltételt. Akkor forradalmi háborút kellene előkészítenünk és indítanunk, vagyis nemcsak egész minimális programunkat valósítanók meg a legenergikusabb rendszabályokkal, hanem rendszeresen felkelésbe vinnők a nagyoroszok által elnyomott népeket is, Ázsia összes gyarmatait és függő országait (Indiát, Kínát,

Perzsiát stb.) — és elsősorban — felkelésbe vinnők Európa szocialista proletariátusát kormányai ellen, szociálsovinisztáinak akarata ellenére. Kétségtelen, hogy az oroszországi proletariátus győzelme rendkívül kedvező feltételeket teremtene a forradalom kibontakozására mind Ázsiában, mind Európában. Ezt *már* 1905 *is* bebizonyította. A forradalmi proletariátus nemzetközi szolidaritása pedig *tény* — akárhogy tajtékzik is a dühtől az opportunizmus és szociálsovinizmus piszkos szája. — Véleménycsere céljából az elvtársak elé terjesztjük ezeket a téziseket; mi a Központi Lap következő számaiban fogjuk bővebben kifejteni nézeteinket.

„Szocial-Demokrat“ 47. sz.
1915 október 13.

Lenin „A forradalmi proletariátus és a nemzetek önrendelkezési joga" c. művének első kézirati oldala. — 1915. (Németül.).
Kisebbítve

A FORRADALMI PROLETARIÁTUS ÉS A NEMZETEK ÖNRENDELKEZÉSI JOGA

Mint a szociáldemokrata pártok legtöbb programja vagy taktikai határozata, a Zimmerwaldi Kiáltvány is a „nemzetek önrendelkezési jogát" hirdeti. Parabellum[134] a „Berner Tagwacht" 252—253. számában „illuzóriusnak" nyilvánítja „a nemlétező önrendelkezési jogért folytatott harcot" és *szembeállítja* vele „a proletariátusnak a kapitalizmus ellen vívott forradalmi tömegharcát" s ugyanakkor azt *bizonygatja*, hogy „mi ellene vagyunk az annexióknak" (ez az állítás *ötször* is megismétlődik Parabellum cikkében), és „ellenezzük" azt is, hogy a nemzetekkel szemben bárminő erőszakot alkalmazzanak.

Parabellum lényegileg azzal indokolja álláspontját, hogy most minden nemzeti kérdés, az elzászlotaringiai, örmény stb. kérdés az imperializmus kérdése, hogy a tőke túlnőtt a nemzeti államok keretein, hogy lehetetlen „visszafordítani a történelem kerekét" a nemzeti államok idejétmult eszménye felé stb.

Nézzük meg, helyesek-e Parabellum nézetei.

Először is, éppen Parabellum az, aki nem előre, hanem visszafelé tekint, mert amikor az ellen küzd, hogy a munkásosztály magáévá tegye „a nemzeti állam eszményét", Angliára, Franciaországra, Olaszországra, Németországra tekint, vagyis azokra az országokra, ahol a nemzeti szabadságmozgalom már a multé és nem látja a Keletet, Ázsiát, Afrikát, a gyarmatokat, ahol ez a mozgalom a jelen és a jövő mozgalma. Elegendő, ha Indiát, Kínát, Perzsiát, Egyiptomot említjük.

Továbbá. Az imperializmus azt jelenti, hogy a tőke túlnőtt a nemzeti államok keretein, hogy a nemzeti elnyo-

más kiterjedt és kiéleződött új történelmi alapon. Ebből — Parabellummal szemben — az következik, hogy a szocializmusért folyó forradalmi harcot *egybe* kell *kapcsolnunk* a nemzeti kérdés forradalmi programjával.

Parabellum a szocialista forradalom *nevében* lenézően félrelöki a demokratikus kérdések következetesen forradalmi programját. Ez helytelen. A proletariátus csak a demokrácián keresztül, vagyis csak akkor győzhet, ha teljesen megvalósítja a demokráciát és harcának minden egyes lépését a leghatározottabban megfogalmazott demokratikus követelésekkel kapcsolja egybe. Képtelenség a szocialista forradalmat és a kapitalizmus ellen folyó harcot a demokrácia *egyik* kérdésével, az adott esetben a nemzeti kérdéssel *szembeállítani*. A kapitalizmus ellen folyó forradalmi harcot olyan forradalmi programmal és taktikával kell *összekötnünk*, amely számol az *összes* demokratikus követelésekkel: kiterjed a köztársaság, a milícia, a nők egyenjogúságának, a nemzetek önrendelkezésének követelésére, arra a követelésre, hogy a hivatalnokokat a nép válassza stb. Amíg kapitalizmus van, ezek a követelések csak kivételesen, és akkor sem teljesen, csak eltorzított formában valósíthatók meg. Mi, a már megvalósított demokratizmusra támaszkodva, leleplezve annak tökéletlenségét a kapitalizmusban, a kapitalizmus megdöntését, a burzsoázia kisajátítását követeljük, mint elengedhetetlen alapját annak, hogy megszüntessük a tömegek nyomorát, és *teljesen*, *minden vonatkozásban* megvalósítsuk az *összes* demokratikus átalakításokat. Egyes átalakítások a burzsoázia megdöntése előtt, mások a burzsoázia megdöntése *folyamán* és ismét mások a burzsoázia megdöntése után fognak kezdődni. A szocialista forradalom nem egyetlen csata, hanem a legkülönbözőbb gazdasági és demokratikus átalakításokért folyó csaták egész korszaka. Ezek az átalakítások csak a burzsoázia kisajátításával fejezhetők be. Éppen e végcélunk nevében demokratikus követeléseink *mindegyikét* következetesen forradalmi módon kell megfogalmaznunk. Elképzelhető, hogy valamely ország munkásai megdöntik a burzsoáziát, még *mielőtt* egyetlenegy fontos demokratikus átalakítást teljesen megvalósítottak volna. De teljesen elképzelhetetlen, hogy a proletariátus

mint történelmi osztály legyőzhesse a burzsoáziát, ha nem nevelték erre a legkövetkezetesebb és leghatározottabb forradalmi demokratizmus szellemében.

Az imperializmus azt jelenti, hogy egy maroknyi nagyhatalom egyre fokozottabb mértékben elnyomja a világ nemzeteit, az imperializmus a nagyhatalmak között a nemzetek elnyomásának kiterjesztéséért és megszilárdításáért folytatott háborúk korszaka, az a korszak, amelyben a szemforgató szociálpatrióták becsapják a néptömegeket, és a „nemzetek szabadságának", „a nemzetek önrendelkezési jogának" és a „haza védelmének" *ürügyén* igazolják és védelmezik azt a tényt, hogy a nagyhatalmak elnyomják a világ nemzeteinek többségét.

Ezért a szociáldemokraták programjában központi helyet kell elfoglalnia annak a ténynek, hogy a nemzetek elnyomó és elnyomott nemzetekre oszlanak, mert ez az imperializmus *lényege*, melyet a szociálsoviniszták és Kautsky *hazugul* megkerülnek. Ez a megoszlás nem fontos a burzsoá pacifizmus vagy az olyan nyárspolgári utópia szempontjából, amely a kapitalizmusban a független nemzetek békés versenyéről álmodozik, de annál fontosabb az imperializmus ellen folyó forradalmi harc szempontjából. Ebből a megoszlásból szükségszerűen következik a *mi* következetesen demokratikus, forradalmi, és a szocializmusért indított haladéktalan harc általános feladatával *összhangban* álló felfogásunk a „nemzetek önrendelkezési jogáról". Az elnyomó nemzetek szociáldemokratái ennek a jognak a nevében, e jog őszinte elismeréséért küzdve, követelni kötelesek az elnyomott nemzetek szabad különválási jogát, — mert ellenkező esetben a nemzetek egyenjogúságának és a munkások nemzetközi szolidaritásának elismerése csak puszta szólam, csak szemforgatás volna. Viszont az elnyomott nemzetek szociáldemokratái az elnyomott és az elnyomó nemzetek munkásainak egységéért és egybeolvadásáért kötelesek küzdeni, — mert ellenkező esetben akaratlanul is szövetségesei lesznek ennek vagy annak a nemzeti *burzsoáziának*, amely *mindig* elárulja a demokrácia és a nép érdekeit, *mindig* kész más nemzetek annektálására és elnyomására.

Tanulságos például szolgálhat az, hogyan értelmezték

a nemzeti kérdést a mult század 60-as éveinek végén. A kispolgári demokraták, akiktől távol állott az osztályharcnak és a szocialista forradalomnak még a gondolata is, utópista módra kirajzolták a szabad és egyenjogú nemzetek békés versenyét a kapitalizmusban. A proudhonisták a szociális forradalom közvetlen feladatai szempontjából egyáltalában „tagadták" a nemzeti kérdést és a nemzetek önrendelkezési jogát. Marx kigúnyolta a francia proudhonizmust, kimutatta a francia sovinizmussal való rokonságát („egész Európa nyugodtan a fenekén ülhet, mig a francia uraságok majd megszüntetik a nyomort" ... „a nemzetiségek tagadásán, egészen öntudatlanul, úgy látszik azt értik, hogy a francia mintanemzet elnyeli a többit"). Marx *Írországnak* Angliától való *különválását* követelte — „mégha a különválás után föderációra kerülne is a sor" —, és ezt nem a békés kapitalizmus kispolgári utópiája, nem az „Írország iránti igazságosság"[135], hanem *az elnyomó, vagyis az angol nemzet* proletariátusának a kapitalizmus ellen folytatott forradalmi harca szempontjából követelte. *Ennek* a nemzetnek a szabadságát kötötte meg és torzította el az, hogy elnyomott egy másik nemzetet. Az *angol* proletariátus internacionalizmusa képmutató frázis lenne, ha éppen az *angol* proletariátus nem követelné Írország különválását. Marx, aki sohasem volt sem a kis államok, sem általában az államok feldarabolásának, sem a föderáció elvének híve, az elnyomott nemzet különválását úgy tekintette, mint lépést a föderáció felé — tehát nem a szétdaraboltság, hanem a politikai és gazdasági koncentráció, mégpedig a demokratizmus alapján végbemenő koncentráció felé. Parabellum szempontjából Marx bizonyára „illuzórius harcot" folytatott, amikor Írország különválását követelte. Valójában pedig *csakis* ez a követelés volt következetesen forradalmi program, csakis ez felelt meg az internacionalizmusnak, csakis ez vezethetett *nem* imperialista módon való koncentrációra.

Napjaink imperializmusában általános jelenséggé vált, hogy a nagyhatalmak más nemzeteket elnyomnak. A nagyhatalmi nemzetek most imperialista háborút viselnek, hogy megszilárdítsák a nemzetek elnyomását és leigázzák a világ nemzeteinek és a földkerekség lakosságának többségét.

Ezért a szociáldemokrácia nemzeti programjában a nagyhatalmi nemzetek szociálsovinizmusa ellen folyó harcnak döntő, fő, alapvető helyet kell elfoglalnia.

Vegyük szemügyre a szociáldemokrata gondolat mostani irányzatait ebben a kérdésben. A kispolgári utópistákat, akik a kapitalizmusban a nemzetek egyenlőségéről és békéjéről álmodoznak, felváltották a szociálimperialisták. Parabellum szélmalomharcot folytat, mikor az előbbiek ellen harcol és ezzel akaratlanul is az utóbbiak malmára hajtja a vizet. Mi a szociálsoviniszták programja a nemzeti kérdésben?

Vagy egyáltalán elvetik az önrendelkezési jogot, Parabellum érveihez hasonló érvekkel (Cunow, Parvus, az orosz opportunisták: Szemkovszkij, Libman stb.). Vagypedig elismerik ezt a jogot, de nyilván képmutatásból, mert éppen azokra a nemzetekre nem alkalmazzák, amelyeket saját nemzetük, vagy nemzetük katonai szövetségesei elnyomnak (Plehanov, Hyndman, az összes franciabarát hazafiak, Scheidemann stb. stb.). A szociálsoviniszta hazugságot a legtetszetősebb és éppen ezért a proletariátusra nézve a legveszélyesebb formában Kautsky fogalmazta meg. Szavakban *híve* a nemzetek önrendelkezésének, híve annak, hogy a szociáldemokrata párt „die Selbständigkeit der Nationen allseitig (!!) und rückhaltlos (??) achtet und fordert"* („Neue Zeit" 33. II. 241. old. 1915 május 21.). A *valóságban pedig* az uralkodó szociálsovinizmushoz idomítja a nemzeti programot, eltorzítja és megnyirbálja azt, nem határozza meg pontosan az elnyomó nemzetek szocialistáinak kötelességeit, sőt egyenest meghamisítja a demokratikus elvet, amikor azt mondja: aki minden nemzet „állami önállóságát" (staatliche Selbständigkeit) követeli, az „túlsokat" („zu viel") követel („Neue Zeit" 33. II. 77. old. 1915 április 16.). Elég, kérem szépen, a „nemzeti autonómia" is!! Kautsky éppen azt a legfontosabb kérdést kerüli meg, amelyet az imperialista burzsoázia még érinteni sem enged: éppen a nemzetek elnyomásán nyugvó *állam határainak* kérdését mellőzi, amikor a burzsoázia érdekében kidobja a

* — „minden tekintetben (!!) és fenntartás nélkül (??) tisztelje és követelje a nemzetek önállóságát". — *Szerk.*

programból a leglényegesebb pontot. A burzsoázia hajlandó bármilyen „nemzeti egyenjogúságot“ és bármilyen „nemzeti autonómiát“ igérni, csak maradjon a proletariátus a legális keretek között és az állami *határok* kérdésében „békésen“ vesse alá magát a burzsoázia akaratának! Kautsky nem mint forradalmár, hanem mint reformista fogalmazza meg a szociáldemokrácia nemzeti programját.

Parabellum nemzeti programját, helyesebben *bizonykodásait:* „mi az annexiók ellen vagyunk“, a Parteivorstand*, Kautsky, Plehanov és társai örömest aláírják, mert ez a program nem leplezi le az uralkodó szociálpatriótákat. Ezt a programot a burzsoá pacifisták is aláírják. Parabellum gyönyörű *általános* programja („a kapitalizmus ellen vívott forradalmi tömegharc“) nem arra szolgál neki alapul — mint ahogy a 60-as évek proudhonistáinak programja sem arra szolgált —, hogy annak megfelelően, annak szellemében engesztelhetetlen és éppoly forradalmi programot dolgozzon ki a nemzeti kérdésben, ellenkezőleg, csak arra szolgál, hogy szabaddá tegye az utat a szociálpatrióták számára. A világ szocialistáinak többsége imperialista korszakunkban azokhoz a nemzetekhez tartozik, amelyek más nemzeteket elnyomnak és ezt az elnyomást kiterjeszteni igyekeznek. Ezért minden „harcunk az annexiók ellen“ tartalmatlan harc lesz, melyet a szociálpatrióták fel sem vesznek, ha nem fogjuk hirdetni: az elnyomó nemzetnek az a szocialistája, aki békében és háborúban nem propagálja az elnyomott nemzetek szabad különválási jogát, nem szocialista és nem internacionalista, hanem soviniszta! Az elnyomó nemzetnek az a szocialistája, aki a kormányok tilalmai ellenére, vagyis a szabad, vagyis az illegális sajtóban nem folytat ilyen propagandát — a nemzetek egyenjogúságának képmutató híve!

Oroszországról, amely még nem fejezte be burzsoádemokratikus forradalmát, Parabellum mindössze *egy* mondatot írt:

„Selbst das wirtschaftlich sehr zurückgebliebene Russland hat in der Haltung der polnischen, lettischen,

* — a német szociáldemokrata párt központi vezetősége. — *Szerk.*

armenischen Bourgeoisie gezeigt, dass nicht nur die militärische Bewachung es ist, die die Völker in diesem «Zuchthaus der Völker» zusammenhält, sondern Bedürfnisse der kapitalistischen Expansion, für die das ungeheure Territorium ein glänzender Boden der Entwicklung ist"*.

Ez nem „szociáldemokrata", hanem liberális burzsoá, nem internacionalista, hanem nagyorosz soviniszta „szempont". Úgy látszik, hogy Parabellum, aki kitűnően harcol a német szociálpatrióták ellen, nagyon kevéssé ismeri a nagyorosz sovinizmust. Hogy Parabellum idézett mondatából szociáldemokrata tételt csináljunk és szociáldemokrata következtetéseket vonjunk le, át kell azt dolgoznunk és a következő módon kell kiegészítenünk:

Oroszország a népek börtöne. Nemcsak azért, mert a cárizmus katonai-feudális jellegű, nemcsak azért, mert a nagyorosz burzsoázia támogatja a cárizmust, hanem azért is, mert a lengyel stb. burzsoázia a kapitalista terjeszkedés érdekében feláldozta a nemzetek szabadságát és általában a demokratizmust. Oroszország proletariátusa sem nem haladhat a nép élén a győzelmes demokratikus forradalomban (ez a legközelebbi feladata), sem nem harcolhat európai proletártestvéreivel együtt a szocialista forradalomért, ha nem követeli már most, teljesen és „rückhaltlos"** a cárizmus által elnyomott minden nemzetnek azt a jogát, hogy szabadon különválhasson Oroszországtól. Mi ezt nem a szocializmusért folyó forradalmi harcunktól függetlenül, hanem azért követeljük, mert ez a harc csak puszta szó marad, ha nem kapcsoljuk egybe valamennyi demokratikus kérdés, s közöttük a nemzeti kérdés forradalmi módon való megfogalmazásával. Mi nem azért követeljük az elnyomott nemzetek önrendelkezési szabadságát, *vagyis* függetlenségét, *vagyis* szabad különválási jogát, hogy az államok gazdasági szétdarabo-

---

* — „A lengyel, lett, örmény burzsoázia magatartása még a gazdaságilag nagyon elmaradt Oroszországra vonatkozóan is bebizonyította, hogy nemcsak a katonai őrizet az, ami a «népek börtönében» összetartja a népeket, hanem a kapitalista terjeszkedés szükséglete is, amelynek számára Oroszország óriási területe nagyszerű fejlődési alap." — *Szerk.*

** — „fenntartás nélkül". — *Szerk.*

lásáról vagy a kis államok eszményképéről ábrándozzunk, hanem éppen ellenkezőleg, azért, mert nagy államokat akarunk és azt akarjuk, hogy a nemzetek közeledjenek egymáshoz, sőt egybeolvadjanak, de igazi demokratikus, igazi internacionalista alapon, amely *elképzelhetetlen* a különválás szabadsága nélkül. Miként Marx 1869-ben nem azért követelte Írország különválását, hogy Angliát széttagolja, hanem Írország és Anglia további szabad szövetsége érdekében, nem „Írország iránti igazságosságból", hanem az angol proletariátus forradalmi harca érdekében: ugyanígy mi is azt tartjuk, hogy ha Oroszország szocialistái nem követelnék a nemzetek önrendelkezési szabadságát az előbb említett értelemben, ez a demokrácia, az internacionalizmus és a szocializmus nyilt elárulása lenne.

Lenin ezt a cikket németül írta s az orosz fordítást átnézte.

A megírás ideje legkorábban: 1915 október 16 (29).

Először 1927-ben, a „Leninszkij Szbornyik" VI. kötetében jelent meg.

A FORRADALOM KÉT VONALÁRÓL

Plehanov úr a „Priziv“[136] 3. számában megpróbálja felvetni a közelgő oroszországi forradalom legfontosabb elméleti kérdését. Idézi Marxot, aki azt mondja, hogy az 1789-es franciaországi forradalom emelkedő, az 1848-as forradalom pedig hanyatló vonalon haladt. Az első esetben a hatalom a mérsékeltebb párt kezéből fokozatosan a baloldalibb párt kezébe ment át: alkotmánypártiak — girondisták — jakobinusok. A második esetben fordítva történt (proletariátus — kispolgári demokraták — burzsoá köztársaságpártiak — III. Napoleon). „Kívánatos volna“, következteti szerzőnk, „hogy az orosz forradalom emelkedő vonalon haladjon“, vagyis hogy a hatalom előbb a kadetok és októbristák, majd a trudovikok és végül a szocialisták kezébe menjen át. Ebből az okoskodásból természetesen azt a következtetést vonja le, hogy az oroszországi baloldaliak oktalanok, mert nem akarják támogatni a kadetokat és idő előtt lejáratják őket.

Plehanov úrnak ez az „elméleti“ okoskodása már megint újabb mintaképe annak, hogyan cserélik fel a marxizmust liberalizmussal. Plehanov úr szerint a kérdés csak ez: „Helyesek“ vagy helytelenek voltak-e az élenjáró elemek „stratégiai fogalmai“? Marx másként gondolkodott. Marx rámutatott arra a tényre, hogy a forradalom mindkét esetben különbözőképpen játszódott le, de ennek *magyarázatát* *nem* a „stratégiai fogalmakban“ kereste. A marxizmus szempontjából nevetséges ezt a különbséget a fogalmakban keresni. A magyarázatot *az osztályok kölcsönös viszonyának* különbözőségében kell keresni. Marx azt is

megírta, hogy Franciaországban 1789-ben a burzsoázia a parasztsággal egyesült, s hogy 1848-ban a kispolgári demokrácia elárulta a proletariátust. Plehanov úr ismeri Marxnak ezt a véleményét, de elhallgatja azért, hogy Marxot „Sztruvéra" hamisítsa. Franciaországban 1789-ben az abszolutizmus és a nemesség megdöntéséről volt szó. A burzsoázia, a gazdasági és politikai fejlődés akkori fokán, hitt az érdekek harmóniájában, nem félt attól, hogy uralma nem lesz tartós és szövetséget kötött a parasztsággal. Ez a szövetség biztosította a forradalom teljes győzelmét. 1848-ban arról volt szó, hogy a proletariátus megdöntse a burzsoáziát. A proletariátusnak nem sikerült megnyernie a kispolgárságot és ennek árulása okozta a forradalom vereségét. Az emelkedő vonal 1789-ben annak a forradalomnak a formája volt, amelyben a néptömegek legyőzték az abszolutizmust. A hanyatló vonal 1848-ban annak a forradalomnak a formája volt, amelyben a kispolgárság tömegei elárulták a proletariátust és ennek következtében a forradalom vereséggel végződött.

Plehanov úr a marxizmust vulgáris idealizmussal cseréli fel, amikor a dolgok magyarázatát „stratégiai fogalmakban", nempedig az osztályok egymáshoz való viszonyában keresi.

Az 1905-ös forradalom és a rákövetkező ellenforradalmi korszak tapasztalata azt mutatja, hogy nálunk a forradalomnak *két* vonala volt oly értelemben, hogy két osztály: a proletariátus és a liberális burzsoázia harcolt azért, hogy a tömegekre irányító befolyást gyakoroljon. A proletariátus forradalmi módon lépett fel és magával vitte a demokratikus parasztságot, a monarchia és a földbirtokosok megdöntésére. Azt, hogy a parasztság törekvései demokratikus értelemben forradalmiak voltak, bebizonyították az *összes* nagy politikai események *tömeg*méretei: az 1905—1906-os parasztfelkelések, az 1905—1906-os katonai zavargások, az 1905-ös „parasztszövetség", az első két duma, ahol a *paraszt*-trudovikok magatartása „baloldalibb volt a kadetokénál", *sőt forradalmibb volt* az értelmiségi *szociálforradalmárok* és trudovikok magatartásánál is. Erről, sajnos, gyakran megfeledkeznek, ez azonban — tény. A *paraszt*-trudovikok, minden gyengeségük ellenére, a III. és a IV.

dumában is megmutatták, hogy a falusi tömegek hangulata a földbirtokosok *ellen* van.

Az orosz burzsoá-demokratikus forradalom egyik vonala, ha a tényeket vesszük alapul és nem holmi „stratégiai“ fecsegést, az volt, hogy a proletariátus elszántan harcolt, a parasztság pedig habozva követte. Mindkét osztály a monarchia és a földbirtokosok ellen küzdött. E két osztály ereje és elszántsága nem volt elegendő — ez okozta a forradalom vereségét (noha valamelyes rést mégiscsak ütött az önkényuralmon).

A másik vonal — a liberális burzsoázia magatartása volt. Mi, bolsevikok, mindig azt mondottuk — különösen 1906 tavasza óta —, hogy ezt a vonalat a kadetok és októbristák mint *egységes* erő képviselik. Az 1905—1915-ös évtized igazolta nézetünket. A harc döntő pillanataiban a kadetok az októbristákkal együtt elárulták a demokráciát és a cár, a földbirtokosok segítségére „siettek“. Az orosz forradalom „liberális“ vonala a tömegek „lecsillapítása“ és harcuk szétforgácsolása irányában haladt, a burzsoáziának a monarchiával való kibékítése érdekében. Az orosz forradalom nemzetközi helyzete, valamint az orosz proletariátus ereje elkerülhetetlenné tette a liberálisok ilyen magatartását.

A bolsevikok tudatosan segítették a proletariátust abban, hogy az első vonalon haladjon, hogy mindenre kész bátorsággal harcoljon és magával ragadja a parasztságot. A mensevikek állandóan a második vonalra tértek le — züllesztették a proletariátust azzal, hogy a proletármozgalmat hozzáalkalmazták a liberálisokhoz, kezdve azon a felszólításon, hogy a proletariátus vegyen részt a Buligin-dumában (1905 augusztusában), egészen az 1906-os kadet kormányig és a kadetokkal való blokkig, amelyet 1907-ben a demokrácia *ellen* kötöttek. (Plehanov úr szempontjából — jegyezzük meg zárójelben — a kadetok és a mensevikek „helyes stratégiai fogalmai“ akkor vereséget szenvedtek. Vajjon miért? Vajjon miért nem hallgattak a tömegek a bölcs Plehanov úrra és a kadetok tanácsaira, amelyeket pedig százszor szélesebben terjesztettek, mint a bolsevikok tanácsait?)

Csak ez a két áramlat, a bolsevik és a mensevik áram-

lat — csakis ez a kettő jutott kifejezésre a *tömegek* politikájában 1904—1908-ban és azután is, 1908—1914-ben. Miért? Azért, mert csak ennek a két áramlatnak voltak erős osztálygyökerei: az elsőnek a proletariátusban, a másodiknak a liberális burzsoáziában.

Most ismét forradalom felé haladunk. Ezt mindenki látja. *Maga Hvosztov* is arról beszél, hogy a parasztok hangulata 1905—1906-ra emlékeztet. És a forradalomnak ismét *ugyanazt* a két vonalát látjuk, *ugyanazokat* az osztályviszonyokat, csak a megváltozott nemzetközi helyzetnek megfelelően változott formában. 1905-ben az egész európai burzsoázia a cárizmus mellé állott és ki milliárdokkal (a franciák), ki ellenforradalmi hadsereg előkészítésével (a németek) segítette a cárizmust. 1914-ben kitört az európai háború; a burzsoázia — egy időre — mindenütt legyőzte a proletariátust, rázúdította a nacionalizmus és sovinizmus szennyes árját. Oroszországban a kispolgári néptömegek, főleg a parasztok alkotják most is a lakosság többségét. Elsősorban a földbirtokosok nyomják el őket. Ezeknek a tömegeknek egy része politikailag még alszik, másik része a sovinizmus (a „haza védelme") és a forradalmiság között ingadozik. E tömegek hangulatának és ingadozásainak politikai kifejezői: egyrészt a narodnyikok (trudovikok és szociálforradalmárok), másrészt az opportunista szociáldemokraták („Nase Gyelo", Plehanov, Cseidze frakciója, a Szervező Bizottság), akik 1910 óta félreérthetetlenül a liberális munkáspolitika lejtőjén csúsztak lefelé és 1915-ben le is értek Potreszov, Cserevanyin, Levickij, Maszlov úrék szociálsovinizmusáig, vagy a velük való „egység" követeléséig.

Ebből a való helyzetből világosan következik a proletariátus feladata. Önfeláldozó, bátor, forradalmi harc a monarchia ellen (az 1912-es Januári Konferencia jelszavai, „a három nagy ágyú" hármas jelszava) — harc, amely magával ragadja a demokratikus tömegeket vagyis főleg a parasztságot. És ugyanakkor kíméletlen harc a sovinizmus ellen, harc az európai szocialista forradalomért, szövetségben *Európa* proletariátusával. A kispolgárság ingadozása nem véletlen, hanem osztályhelyzetéből elkerülhetetlenül következik. A háborús válság *meghatványozta*

azokat a gazdasági és politikai tényezőket, melyek a kispolgárságot — közötte a parasztságot — balra hajtják. Ez az objektív alapja annak, hogy Oroszországban a demokratikus forradalom győzelme feltétlenül lehetséges. E helyen nem szükséges bizonyítanunk azt, hogy Nyugat-Európában teljesen megértek a szocialista forradalom objektív feltételei; a háború előtt ezt minden fejlettebb ország valamennyi befolyásos szocialistája elismerte.

Tisztázni az osztályok kölcsönös viszonyát a küszöbönálló forradalomban — ez a forradalmi párt első feladata. Ez elől a feladat elől kitér a Szervező Bizottság, amely Oroszországban hű szövetségese a „Nase Gyeló"-nak, a külföldön pedig semmitmondó „baloldali" frázisokkal dobálózik. Ezt a feladatot helytelenül oldja meg a „Nase Szlovó"-ban Trockij, aki 1905-ös „eredeti" elméletét ismételgeti és nem akar gondolkodni azon, hogy miért nem vett tudomást az élet teljes tíz esztendőn át erről a nagyszerű elméletről.

Trockij eredeti elmélete a bolsevikoktól átveszi a proletariátus döntő forradalmi harcára és a politikai hatalom meghódítására szólító felhívást, a mensevikektől pedig a parasztság szerepének „tagadását". A parasztság — úgymond — rétegekre bomlott, differenciálódott; forradalmi szerepének lehetősége egyre csökkent; Oroszországban lehetetlen „nemzeti" forradalom: „az imperializmus korszakában élünk", márpedig „az imperializmus nem a burzsoá nemzetet állítja szembe a régi rendszerrel, hanem a proletariátust a burzsoá nemzettel".

Mulatságos példája ez annak, hogyan lehet ezzel a szócskával: imperializmus — „bűvészkedni"! Ha *Oroszországban* a proletariátus már szembenáll a „burzsoá nemzettel", akkor Oroszország közvetlenül *szocialista* forradalom előtt áll!! akkor helytelen a „*földesúri* földek elkobzásának" jelszava (amelyet az 1912-es Januári Konferencia nyomán Trockij 1915-ben ismétel), akkor nem „forradalmi munkáskormányról", hanem „*szocialista* munkás"-kormányról kell beszélni!! Hogy Trockij mily határtalanul belezavarodott a kérdésbe, az kitűnik abból a mondatából, amelyben arról beszél, hogy a proletariátus határozottságával magával ragadja a „*nem*-proletár (!) néptömegeket" (217. sz.)!! Trockij nem gondolt arra, hogy ha a proletariátus ma-

gával ragadja a falu nem-proletár tömegeit a földesúri földek elkobzására és megdönti a monarchiát, akkor éppen ez lesz Oroszországban a „nemzeti burzsoá forradalom“ befejezése, éppen ez lesz a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája!

Az 1905-től 1915-ig terjedő évtized — ez a nagy évtized — bebizonyította, hogy az orosz forradalomnak két és csakis két osztályvonala van. A parasztság rétegződése fokozta az osztályharcot a parasztságon belül, igen sok politikailag szunnyadó elemet ébresztett fel, közelebb hozta a városi proletariátushoz a falusi proletariátust (a bolsevikok 1906 óta követelték, hogy a falusi proletariátust *külön* kell megszervezni és ezt a követelést be is vétették a stockholmi, mensevik kongresszus határozatába). A „parasztság“ és a Markovok—Romanovok—Hvosztovok közötti ellentét azonban fokozódott, nőtt, élesedett. Ez olyan kézzelfogható igazság, hogy Trockij tucatnyi párizsi cikkének ezernyi frázisával *sem* lehet „megcáfolni“. Trockij valójában Oroszország liberális munkáspolitikusait támogatja, akiknél a parasztság szerepének „tagadása“ azt jelenti, hogy *nem akarják* a parasztokat forradalomba vinni!

Pedig most ezen fordul meg minden. A proletariátus harcol és önfeláldozóan fogja folytatni a harcot a hatalom meghódításáért, a köztársaságért, a földek elkobzásáért, *vagyis* a parasztság bevonásáért, a parasztság forradalmi erőinek *teljes kiaknázásáért*, azért, hogy a „nem-proletár néptömegek“ résztvegyenek a *burzsoá* Oroszországnak a *katonai-feudális* „imperializmustól“ (= cárizmustól) való megszabadításában. És a burzsoá Oroszországnak ezt a felszabadítását a cárizmus alól, a földesurak földet bitorló uralma alól, a proletariátus haladéktalanul felhasználja majd, nem arra, hogy a jómódú parasztoknak segítséget nyujtson a mezőgazdasági munkások elleni harcukban, hanem arra, hogy Európa proletárjaival szövetségben végrehajtsa a szocialista forradalmat.

„Szocial-Demokrat“ 48. sz.
1915 november 20.

AZ ALJASSÁG NETOVÁBBJA

Valamennyi hadviselő országra egyaránt jellemző jelenség, hogy egyes személyek, akik radikális szociáldemokraták és forradalmi marxisták voltak, szociálsovinisztákká lettek. Olyan rohanó, viharos és erős a sovinizmus árja, hogy mindenütt magával ragadott egész sereg gerinctelen vagy önmagát túlélt baloldali szociáldemokratát. Parvus, aki már az orosz forradalomban is kalandornak bizonyult, most „Die Glocke“ („A Harang“)[137] c. lapocskájában az aljasság legalsó fokára süllyedt. Hihetetlenül arcátlan és öntelt módon védelmébe veszi a német opportunistákat. Mindent felégetett, amit azelőtt tisztelt; „elfeledte“ a forradalmi és az opportunista áramlat egymás elleni harcát és ez áramlatok történelmi szerepét a nemzetközi szociáldemokráciában. A burzsoázia helyeslésében biztos tárcaíró arcátlanságával megveregeti Marx vállát és a lelkiismeretes és figyelmes kritika leghalványabb árnyéka nélkül „korrigálja“ Marxot. Valami Engels nevűt pedig egyszerűen megvetéssel kezel. Védi az angol pacifistákat és internacionalistákat, és ugyanakkor védi a német nacionalistákat és hurrápatriótákat is. Sovinisztáknak és a burzsoázia uszályhordozóinak szídja az angol szociálpatriótákat s ugyanakkor a német szociálpatriótákat tisztelettel forradalmi szociáldemokratáknak titulálja, csókolózik Lensch-sel, Haenisch-sel, Grunwalddal. Hindenburg talpát nyalja, azt bizonygatva olvasóinak, hogy „a német vezérkar az oroszországi forradalomért küzd“ és pimasz dicshimnuszokat közöl lapjában Hindenburgról, „a német néplélek megtestesítőjéről“, akiben „erős forradalmi érzelem“ lakozik. Parvus azzal kecsegteti Németországot, hogy a konzer-

vatívoknak a szocialisták egy részével kötött szövetsége útján és a „kenyérjegyek“ segítségével minden zökkenő nélkül át fog térni a szocializmusra. Oly kicsinyesen gyáva, hogy nem mer megtagadni a Zimmerwaldi Konferenciától néhány félig-meddig elismerő szót, és úgy tesz, mintha a konferencia kiáltványában nem venné észre azokat a helyeket, melyek a szociálsovinizmus valamennyi árnyalata: parvusi és plehanovi, kolbi és kautskysta árnyalata ellen irányulnak.

Szennyfolyóiratának hat számában nincs egyetlenegy tisztességes gondolat, egyetlenegy komoly érv, egyetlenegy őszinte cikk sem. Elejétől végig a német sovinizmus kloákája, amelyet reklámtáblával fed be, rajta ezzel a felírással: az orosz forradalom érdekében! Egészen természetes, hogy az opportunisták: Kolb és a „Chemnitzer Volksstimme“[138], magasztalják ezt a kloákát.

Parvus úrnak nem sül le a bőr a pofájáról, amikor nyilvánosan azt hangoztatja, hogy ő „eszmei láncszem a felfegyverzett német és a forradalmi orosz proletariátus között“, hogy ez az ő „missziója“. Ezt a bohóchoz illő mondást közölnünk kell az orosz munkásokkal, — hadd mulassanak rajta. Plehanov, Bunakov urék és társaik „Priziv“-je teljesen kiérdemelte a soviniszták és Hvosztov dícséretét Oroszországban; méltó párja Németországban Parvus úr „Harang“-ja, a renegátság és a mocskos lakájkodás sajtószerve.

Ez alkalommal rá kell mutatnunk a mostani háborúnak még egy hasznos oldalára. Nemcsak az opportunizmust és anarchizmust irtja ki a háború „gyorstüzelő ágyúja“, a háború kitűnően leleplezi a kalandorokat és a szocializmus kaméleonjait is. A proletariátus szempontjából rendkívül előnyös, hogy a történelem már most, a szocialista forradalom előestéjén, és nem magában a forradalom idején kezdte el a proletármozgalom megtisztítását.

„Szocial-Demokrat“ 48. sz.
1915 november 20.

A „SZOCIALISTA PROPAGANDASZÖVETSÉG"[139] TITKÁRÁHOZ

Tisztelt Elvtársak!

Röplapjukat megkaptuk, nagyon örültünk. A szocialista párt tagjaihoz intézett üzenetük, melyben harcra szólítják őket az új Internacionáléért, az igazi forradalmi szocializmusért, amelyre Marx és Engels tanított, harcra az opportunizmus ellen, különösen azok ellen, akik azt hirdetik, hogy a munkásosztálynak részt kell vennie egy védelmi háborúban, — teljesen megfelel annak az álláspontnak, amelyért pártunk (az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt, a *Központi Bizottság)* a jelenlegi háború kezdete óta és azelőtt is több mint tíz éven át mindenkor síkra szállt.

A legszívélyesebben üdvözöljük Önöket és sok sikert kívánunk az igazi internacionalizmusért folyó harcunkban.

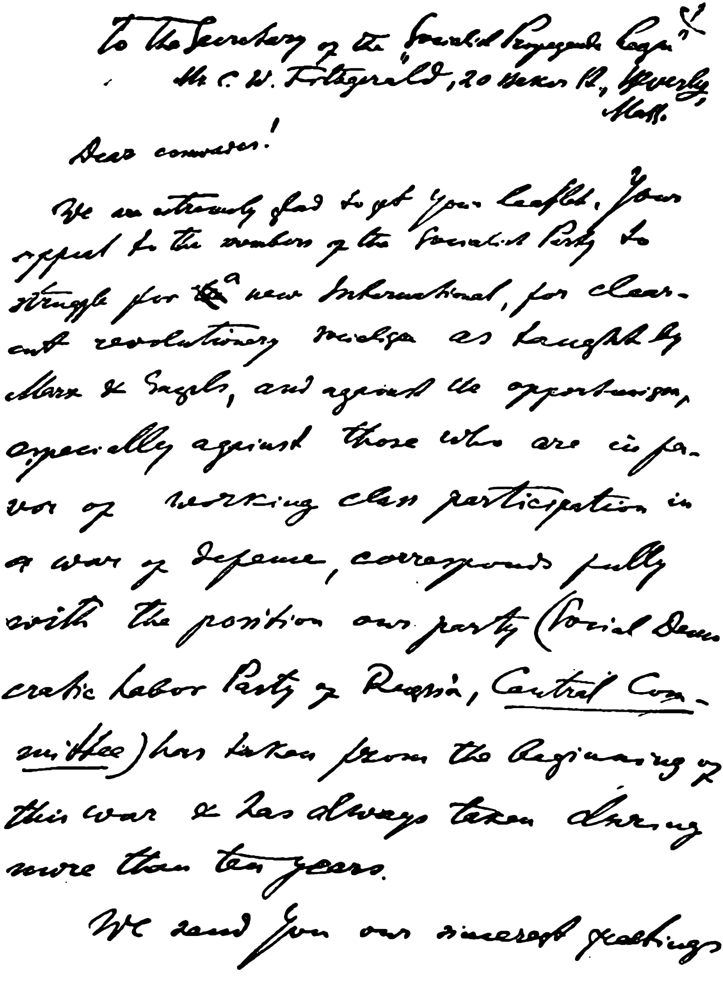
Sajtónkban és propagandánkban több kérdésben eltérünk az Önök programjától. Elengedhetetlennek tartjuk, hogy röviden rámutassunk nézeteltéréseinkre, mert csak így tehetünk azonnal komoly lépéseket a kompromisszumra nem hajlandó forradalmi szocialisták, különösen a marxisták nemzetközi harcának összefogására minden országban.

Mi a legszigorúbban bíráljuk a régi, II. Internacionálét (1889—1914), azt hirdetjük, hogy ez az Internacionále halott és nem érdemes azzal foglalkozni, hogy a régi alapon visszaállítsuk. Mi azonban sohasem mondjuk sajtónkban, hogy eddig túlsokat foglalkoztak az úgynevezett „közvetlen követelésekkel" és hogy ez minden forradalmi tartalmától megfoszthatja a szocializmust.

Állítjuk és bizonyítjuk, hogy az összes burzsoá pártok, az összes pártok — a munkásosztály forradalmi pártjának kivételével — hazudnak és alakoskodnak, amikor reformokról beszélnek. Mi igyekszünk segíteni a munkásosztályt (gazdasági és politikai) helyzetének valóságos, bármilyen kismértékű javításában, de mindig hozzáfűzzük, hogy *semilyen* reform sem lehet tartós, igazi és komoly, ha nem támogatják a tömegharc forradalmi módszereivel. Mi mindig azt tanítjuk, hogy az a szocialista párt, mely a reformokért folyó harcot nem egyesíti a munkásmozgalom forradalmi módszereivel, szektává válhat, elszakadhat a tömegektől és ez a legkomolyabb veszély, mely az igazi forradalmi szocializmus sikerét fenyegeti.

Sajtónkban mindig a belső pártdemokráciáért küzdünk. De sohasem nyilatkozunk a párt centralizációja ellen. Mi demokratikus centralizmust követelünk. Mi azt mondjuk, hogy a német munkásmozgalom centralizációja annak nem gyenge, hanem erős és pozitív vonása. A mai németországi szociáldemokrata pártnak nem az a vétke, hogy centralizált, hanem az, hogy többségben vannak benne az opportunisták, akiket ki kell zárni a pártból, különösen most, amikor árulók módjára viselkedtek a háborúban. Ha egy kis csoport (például a mi Központi Bizottságunk szintén kis csoport) minden válság alkalmával a *forradalom irányába* tudná terelni a nagy tömegeket, ez nagyon jó volna. A tömegek *semilyen* válság idején nem képesek közvetlenül cselekedni, a tömegek a központi pártintézmények kis csoportjainak segítségére szorulnak. Központi Bizottságunk már a mostani háború kezdetétől, 1914 szeptembertől arra tanította a tömegeket, hogy ne higgyenek a „védelmi háborúról" terjesztett hazug frázisokban, szakítsanak az opportunistákkal és az úgynevezett „jingo-szocialistákkal" (így nevezzük azokat a „szocialistákat", akik *most* a védelmi háborút támogatják). Azt hisszük, hogy Központi Bizottságunk centralista rendszabályai hasznosak és szükségesek voltak.

Egyetértünk Önökkel abban, hogy elleneznünk kell a szakmai szervezeteket és helyettük ipari, vagyis nagy, centralizált szakszervezetek mellett kell állást foglalnunk; pártunk *minden* tagjának a legtevékenyebben részt kell

To the Secretary of the "Socialist Propaganda League"
Mr. C. W. Fitzgerald, 20 Hecker Pl., Haverhill,
Mass.

Dear comrades!

We are extremely glad to get your leaflet. Your appeal to the members of the Socialist Party to struggle for a new International, for clear-cut revolutionary socialism as taught by Marx & Engels, and against the opportunism, especially against those who are in favor of working class participation in a war of defence, corresponds fully with the position our party (Social Democratic Labor Party of Russia, <u>Central Committee</u>) has taken from the beginning of this war & has always taken during more than ten years.

We send you our sincerest greetings

Lenin „A «Szocialista Propagandaszövetség» titkárához" írt levelének első oldala. — 1915 november. (Angolul.)

Kisebbítve

vennie a munkásosztály gazdasági harcában és *minden* szakmai és szövetkezeti szervezetében. Az olyan embereket azonban, mint Legien úr Németországban és Gompers úr az Amerikai Egyesült Államokban, burzsoáknak, politikájukat pedig nem szocialista, hanem nacionalista burzsoá politikának tekintjük. Legien úr, Gompers úr és a hozzájuk hasonlók nem a munkásosztály képviselői: ők csak a munkásosztály arisztokráciáját és bürokráciáját képviselik.

Teljes mértékben rokonszenvezünk azzal, hogy Önök politikai megmozdulások esetén a munkások „tömegakcióit“ követelik. A német forradalmi internacionalista szocialisták szintén ezt követelik. Sajtónkban igyekszünk részletesebben meghatározni, hogy mit kell ilyen politikai tömegakciókon érteni; ilyen politikai tömegakciók például a politikai sztrájkok (amelyek nagyon gyakoriak Oroszországban), az utcai tüntetések és a polgárháború, melyet a nemzetek között most folyó imperialista háború készít elő.

Mi nem hirdetjük a *mostani* (a II. Internacionáléban túlsúlyban levő) szocialista pártok egységét. Ellenkezőleg, mi ragaszkodunk ahhoz, hogy *szakítani kell* az opportunistákkal. A háború a legjobb szemléltető lecke. Az opportunisták, vezéreik, legbefolyásosabb lapjaik és folyóirataik *minden* országban a háborút *támogatják*, másszóval, ténylegesen „saját“ nemzeti burzsoáziájukkal (a középosztállyal, a tőkésekkel) *egyesültek* a proletártömegek ellen. Önök azt írják, hogy Amerikában szintén vannak szocialisták, akik a védelmi háborút helyeslik. Meggyőződésünk, hogy az ilyen emberekkel való szövetség — bűn. *Ez* a szövetség — szövetség a nemzeti középosztállyal és tőkésekkel és *szakítás* a nemzetközi forradalmi munkásosztállyal. A mi követelésünk: szakítás a nacionalista opportunistákkal és szövetség a nemzetközi forradalmi marxistákkal és a munkásosztály pártjaival.

Sajtónkban sohasem ellenezzük az amerikai Szocialista Párt és a Szocialista Munkáspárt[140] (SP and SLP) egyesülését. Mi mindenkor Marx és Engels leveleire (különösen Sorgéhoz, az amerikai szocialista mozgalom aktív tagjához írt leveleire) hivatkozunk, amelyekben elítélik a Szocialista Munkáspárt (SLP) szekta-jellegét[141].

Teljesen egyetértünk a régi Internacionáléra vonatkozó kritikájukkal. Résztvettünk a Zimmerwaldi Konferencián (Svájcban, 1915 szeptember 5—8-án). Ott megalakítottuk a *balszárnyat*, előterjesztettük *határozati javaslatunkat* és kiáltvány-tervezetünket. Éppen most tettük közzé ezeket az okmányokat német nyelven; megküldöm Önöknek („A szocializmus és a háború" c. brosúránk német fordításával együtt) abban a reményben, hogy Szövetségükben vannak elvtársak, akik németül értenek. Ha Önök segítségünkre lehetnének abban, hogy angol nyelven kiadjuk ezeket a dolgokat (ez csak Amerikában lehetséges, s azután elküldenők Angliába is), szívesen vennők segítségüket.

Abban a harcban, melyet az igazi internacionalizmusért és a „jingo-szocializmus" ellen folytatunk, sajtónkban mindig bíráljuk az amerikai Szocialista Párt (SP) opportunista vezéreit, akik helyeslik a kínai és japán munkások bevándorlásának korlátozását (különösen az 1907-es stuttgarti kongresszus után és annak határozatai *ellenére)*. Szerintünk nem lehet internacionalista az, aki ilyen korlátozásokat helyesel. Állítjuk, hogy, ha az amerikai és különösen az angol szocialisták, akik uralkodó és *elnyomó* nemzethez tartoznak, nem lépnek fel a bevándorlás bárminemű korlátozása ellen és ha nem harcolnak a gyarmatok (Hawai szigetek) birtoklása ellen, ha nem küzdenek a gyarmatok teljes függetlenségéért, akkor az ilyen szocialisták tényleg — „jingók".

Befejezésül ismételten szívélyes üdvözletünket küldjük és sok sikert kívánunk Önöknek. Nagyon örülnénk, ha a jövőben is tájékoztatnának bennünket és *egyesítenők* harcunkat az opportunizmus ellen — az igazi internacionalizmusért.

Az Önök *N. Leninje*

N. B. Oroszországban *két* szociáldemokrata párt van. A mi pártunk (a „*Központi* Bizottság") küzd az opportunizmus ellen. A másik párt (a „*Szervező* Bizottság") opportunista. Nem akarunk vele semmiféle szövetséget.

Írhatnak hivatalos címünkre (Orosz Könyvtár. A Köz-

ponti Bizottság részére — rue Hugo de Senger, 7. *Genf.* Svájc). Jobb lesz azonban ha címemre írnak. *V. Uljanov.* Seidenweg 4. *Bern.* III. Svájc.

Az eredeti nyelve: angol.

A megírás ideje 1915 november 9 (22) előtt.

Először 1924-ben, a „Leninszkij Szbornyik" II. kötetében jelent meg.

A SZOCIÁLSOVINISZTA POLITIKA ÁLCÁZÁSA INTERNACIONALISTA FRÁZISOKKAL

Hogyan viszonyulnak a politikai tények a politikai irodalomhoz? a politikai események a politikai jelszavakhoz? hogyan viszonylik a politikai valóság a politikai ideológiához? Ez a kérdés most igen nagy jelentőségű, ha meg akarjuk érteni az Internacionále válságát, mert a fejlődésben beállott minden válság, sőt minden fordulat is, elkerülhetetlenül arra vezet, hogy a régi forma nem felel meg többé az új tartalomnak. Arról már nem is szólunk, hogy a burzsoá társadalom állandóan tenyészt olyan, magukat osztályok fölött állónak nevező politikusokat, olyan, magukat szocialistának nevező opportunistákat, akik a legfellengősebb, „legbaloldalibb" szavakkal tudatosan és rendszeresen becsapják a tömegeket. De a válság korszakában még a jóhiszemű embereknél is lépten-nyomon tapasztalható, hogy tetteik nem fedik szavukat. És minden válság, még a legsúlyosabb, legnehezebb és legfájdalmasabb válságok, nagy progresszív jelentősége éppen abban áll, hogy nagyon gyorsan, alaposan és kézzelfoghatóan leleplezik a rothadt — bár esetleg jóhiszemű — szavakat, leleplezik és elsöprik a rothadt — bár esetleg a legjobb szándékkal szervezett — intézményeket.

Az oroszországi szociáldemokrácia életében most a legnagyobb esemény a pétervári munkások részvétele a hadiipari bizottságok választásain. A háború óta ezek a választások és csakis ezek adtak először alkalmat valóban a proletár *tömegeknek* arra, hogy megvitassák és eldöntsék a mai politika fő kérdéseit, ezek a választások mutatták meg igazán a szociáldemokráciának mint tömegpártnak *belső képét*. Kiderült, hogy két, csakis két

áramlat van benne. Az egyik — a forradalmi internacionalista, igazán proletár áramlat, melyet pártunk szervezett és amely *ellenzi a „honvédelmet"*. A másik — a „honvédő" vagyis szociálsoviniszta áramlat, a „Nase Gyeló"-nak (vagyis a likvidátorok fő magvának), a plehanovistáknak, narodnyikoknak és pártonkívülieknek blokkja, amelyet Oroszország egész burzsoá sajtója a feketeszázasokkal egyetemben támogatott, bebizonyítván ezzel, hogy ennek a blokknak a politikája nem proletár, hanem burzsoá politika.

Ezek a tények. Ez a valóság. És a jelszavak és az ideológia? Erre a kérdésre a pétervári „Rabocseje Utro" 2. száma (okt. 22.)[142], a „szervező bizottságiak" cikkgyűjteménye („Az Internacionále és a háború". 1. sz. 1915 november 30.), a „Nase Szlovo" legújabb számai adnak feleletet, amelyen ismét és újból gondolkodnia kell mindenkinek, akit a politika nem úgy érdekel, mint Gogol Petruskáját az olvasás.

Vegyük hát szemügyre *ennek* az ideológiának tartalmát és jelentőségét.

A legfontosabb okmány — a pétervári „Rabocseje Utro". Itt ülnek a likvidátorság és a szociálsovinizmus főkolomposai Gvozgyev úrral, a besúgóval együtt. Ezek az emberek töviről-hegyire tudnak mindent, ami a szeptember 27-i választások előtt és a választásokon történt. Ezek az emberek elfátyolozhatták és el is fátyolozták a plehanovistákkal, narodnyikokkal és pártonkívüliekkel kötött blokkjukat, egy árva szót sem szóltak sem a blokk jelentőségéről, sem a blokk különböző elemeinek *számarányáról*. Nekik előnyösebb volt, hogy eltitkolják ezt a „kicsiséget" (noha Gvozgyev úrnak és barátainak a „Rabocseje Utro" szerkesztőségében kétségtelenül voltak erről adatai) és el is titkolták azt. De a 90-es és a 81-es csoporton kívül nem tudtak még egy *harmadik* csoportot kigondolni; helyben, Pétervárott, a munkások színe előtt hazudni, kitalálni egy „harmadik" csoportot, amelyről a német sajtó és a „Nase Szlovo" hasábjain meséket tálal fel a „koppenhágai névtelen"[143] — lehetetlenség, mert épeszű emberek nem hazudnak, ha tudják, hogy a helyszínen tüstént rajtakapják őket a hazugságon. Ezért a „Rabocseje Utro" közli

K. Oranszkij[144] (régi ismerős!) „Két álláspont“ című cikkét, mely a legrészletesebben elemzi a 90-es és 81-es csoport állásfoglalását, de egy árva szóval sem emlékezik meg egy harmadik álláspontról. Mellesleg: a cenzúra alaposan megtépázta a „Rabocseje Utro“ 2. számát; majdnem több benne a fehér, mint a nyomtatott hasáb, de a cenzúra teljes egészében megkímélte azt és éppen azt a két cikket — a „Két álláspontot“ és az 1905-ös év történelmét liberális módon meghamisító tárcát —, amelyekben a bolsevikokat „anarchizmusuk“ és „bojkottizmusuk“ miatt szidják. A cári kormánynak *előnyös*, ha ilyen dolgokat írnak és közölnek. Nem véletlen, hogy mindenütt, a deszpotikus Oroszországtól a köztársasági Franciaországig, az ilyen írásoknak monopóliumuk van a legalitásra!

Milyen érveket hoz fel a „Rabocseje Utro“ a „honvédelem“ vagy „szociálsovinizmus“ igazolására? Álláspontját kizárólag kibúvókkal, kizárólag internacionalista frázisokkal védelmezi!! Álláspontunk — úgymond — egyáltalában nem „nacionalista“, egyáltalában nem „honvédő“ álláspont, csak kifejezésre jut benne — amit „az első álláspont“ (vagyis a 90-es csoport álláspontja) „egyáltalában nem fejez ki“, — „az ország helyzete“, az országnak a „szétzúzástól és pusztulástól“ való „megmentése“ iránti „érdeklődés“. Álláspontunk — úgymond — „igazi nemzetközi“ álláspont volt, megmutatta az ország „felszabadításának“ útjait és eszközeit, mi (az első állásponttal!!) „egyformán értékeltük a háború keletkezését és társadalmi-politikai lényegét“, mi (az első állásponttal!!) „egyformán körvonalaztuk a proletariátus és a demokrácia nemzetközi szervezetének és nemzetközi munkájának“ (ne nevessenek!) „általános problémáját a háborúban, a világösszeütközés fejlődésének kivétel nélkül minden időszakára vonatkozólag“. Mi — úgymond — utasításunkban kijelentettük, hogy „a munkásosztály az adott társadalmi és politikai helyzetben nem vállalhat felelősséget az ország védelméért“, mi „félreérthetetlenül mindenekelőtt a demokrácia nemzetközi feladataihoz csatlakoztunk“, mi is „lendítettünk valamicskét azokon az eleven törekvéseken, amelyeknek szakaszai: Koppenhága és Zimmerwald“ (ilyen legények vagyunk mi!). Mi is — úgymond — ezt a

jelszót hirdetjük: „béke *annexiók nélkül*“ (a „Rabocseje Utro“ aláhúzása). Mi „az első áramlat absztrakt jellegével és kozmopolita anarchizmusával szembeállítjuk a mi álláspontunk, a mi taktikánk realizmusát és nemzetköziségét“.

Nemde, ahány szó, annyi gyöngyszem?! Ezekben a gyöngyszemekben azonban — tudatlanságon és repetyilovi hazugságokon[145] kívül — van még valami, ami a burzsoázia szempontjából józan és *helyes* — a diplomácia. A burzsoáknak, hogy befolyásolhassák a munkásokat, szocialista, szociáldemokrata, internacionalista stb. köntöst kell ölteniök magukra, különben eredménytelen a fáradozásuk. És a „Rabocseje Utro“ ünnepi köntöst ölt, szociáldemokratára festi magát, kipirosítja ajkait, tetszetősen kelleti magát, csábítóan kacsintgat, mindenre kapható! Ha tetszik, mi százszor is aláírjuk a Zimmerwaldi Kiáltványt (ezt a pofont megérdemlik azok a zimmerwaldisták, akik aláírták ezt a kiáltványt, de nem harcoltak annak bátortalansága ellen és nem tettek fenntartásokat!), aláírunk mi, kérem, bármilyen határozatot a háború imperialista jellegéről, esküt teszünk „internacionalizmusunkra“ és „forradalmiságunkra“ (az „ország felszabadítása“ a cenzurált sajtóban = forradalom az illegális sajtóban), csak... csak ne akadályozzanak bennünket abban, hogy a munkásokat a hadiipari bizottságokban való részvételre, vagyis a rabló, reakciós („honvédelmi“) háborúban való *taktikai* részvételre szólítsuk fel.

Ez a dolog veleje, a többi csak fecsegés. Csak ez a lényeg, a többi — frázis. *Csakis ez kell* a rendőrségnek, a cári monarchiának, Hvosztovnak, és a burzsoáziának. Az okos burzsoák az okosabb országokban megtűrik az internacionalista és szocialista frázisokat, csak ne kezdjék ki a részvételt a „honvédelemben“: emlékezzenek csak arra, hogyan itélték meg a francia reakciós lapok a „hármas antant“ szocialistáinak londoni konferenciáját. Ezeknek a szocialista uraknak — írta az egyik francia lap — olyasféle betegségük van, mint a „tic“; ez olyan idegbetegség, amikor az emberek önkéntelenül egy gesztust, egy mozdulatot, egy szót ismételnek. Ugyanígy a „mi“ szocialistáink sem képesek valamiről beszélni, hogy állandóan ne ismé-

telnék: mi internacionalisták vagyunk, mi szociális forradalmat akarunk. Ez nem veszélyes! Ez csak „tic", „nekünk" pedig az a fontos, hogy szocialistáink a *„honvédelem" mellett* vannak.

Így gondolkodtak az okos francia és angol burzsoák. Ha a rablóháborúban való részvételt a demokrácia, a szocializmus stb. frázisaival védelmezik, — hát rossz ez a rablókormányok, az imperialista burzsoázia szempontjából? Hát nem jó, ha az uraságnak olyan lakája van, aki a nép előtt égre-földre esküdözik, hogy az ura egész életét a nép gyámolításának szenteli, mert imádja a népet?

A „Rabocseje Utro" esküszik Zimmerwaldra és *szavakban* elhatárolja magát a plehanovistáktól, kijelenti (2. sz.), hogy „sokban nem ért egyet" velük, a *valóságban* pedig a *legfontosabb* dologban egyetért velük, a valóságban együtt *megy* velük, együtt a burzsoáziájával, be a soviniszta burzsoázia „honvédelmi" intézményeibe.

A Szervező Bizottság nemcsak esküszik Zimmerwaldra, hanem annak rendje és módja szerint „alá is írja" és elismeri azt, nemcsak elhatárolja magát a plehanovistáktól, hanem még előretol valami névtelen A. M.-et[146], aki névtelenségének titkos kapuja mögé rejtőzve ezt írja: „mi, az augusztusi blokkhoz csatlakozók" (? A. M. — ez talán mindössze két „csatlakozó"?), „szükségesnek tartjuk kijelenteni, hogy a «Priziv»-szervezet messze túllépte azt, ami véleményünk szerint a pártban megtűrhető és a «Priziv»-et támogató csoportok tagjainak nincs helyük az augusztusi blokk szervezeteinek soraiban". Ilyen bátor férfiak ezek a „csatlakozó" A. M.-ek, — ami a szívükön, az a nyelvükön!

A Szervező Bizottság „Külföldi Titkárságának" öt tagja közül — ők adták ki az idézett gyüjteményt — egyik sem volt hajlandó ilyen bátor dolgot kijelenteni! Kiderül, hogy az öttagú titkárság nem akar szakítani Plehanovval (még nem is olyan régen P. Akszelrod kijelentette, hogy a mensevik Plehanov közelebb áll hozzá, mint a bolsevik internacionalisták), de félvén a munkásoktól és nem akarván elrontani „reputációját", jobbnak látja, ha hallgat erről, ellenben előretol egy vagy két névtelen csatlakozót,

hogy olcsó és veszélytelen internacionalizmussal fényeskedjenek...

Egyfelől az egyes titkárok: A. Martinov, L. Martov, Asztrov a „Nase Gyeló"-val vitatkoznak, sőt Martov a saját nevében a hadiipari bizottságokban való részvétel ellen nyilatkozik. Másfelől a bundista Ionov, aki „baloldalibbnak" tartja magát, mint a Bund igazi politikáját képviselő Koszovszkij és akit éppen ezért a bundisták szívesen tolnak előre, hogy vele leplezzék nacionalizmusukat, ez az Ionov „korántsem a régi taktika" (a II. Internacionále csődjét okozó taktika) „felszámolását, hanem annak továbbfejlesztését" hirdeti. A szerkesztőség Ionov cikkéhez kétértelmű, semmitmondó, diplomatikusan csűrő-csavaró fenntartásokat fűz, nem kifogásolja a cikk *lényegét*, nem kifogásolja, hogy Ionov a rothadt, opportunista, „régi taktikát" védelmezi. Az augusztusi blokkhoz „csatlakozó" névtelen A. M.-ek nyiltan *védik* a „Nasa Zarjá"-t: ez bár „kitért" az internacionalista állásfoglalás elől, de Oroszországot illetően „elvetette (?) a Burgfrieden-politikát, elismerte, hogy azonnal helyre kell állítani a nemzetközi kapcsolatokat és, mint tudjuk" (már mint ahogy a névtelen „csatlakozó" A. M.-ek tudják), „helyeselte, hogy Manykovot kizárták a duma-frakcióból". Kitűnő védelem! Hiszen a kispolgári narodnyikok is kívánják a kapcsolatok helyreállítását, hiszen Kerenszkij is Manykov ellen van és aki „a háborúellenes akcióktól való tartózkodás" híveit olyan embereknek nevezi, akik elvetik a polgárbéke (Burgfrieden) politikáját, az üres szavakkal becsapja a munkásokat.

A Szervező Bizottság gyüjteményének szerkesztősége kollektíve lép fel „Veszélyes tendenciák" c. cikkével. Ez igazi mintaképe a politikai ravaszkodásnak! Egyfelől harsogó baloldali frázisok a „honvédelmi" kiáltványok szerzői (a moszkvai és petrográdi szociálsoviniszták) ellen. Másfelől — *„nehéz megítélni, milyen pártkörökből került ki a két deklaráció"!!* Valójában a kétség árnyéka sem férhet ahhoz, hogy a két deklaráció a „Nase Gyelo" *„köreiből"* került ki, noha ennek a legális folyóiratnak munkatársait természetesen nem lehet felelőssé tenni az illegális deklarációkért... A szervezőbizottságiak e deklarációk eszmei gyökereinek

kérdését, azt a kérdést, hogy ezek a gyökerek teljesen azonosak a likvidátorság, szociálsovinizmus, a „Nase Gyelo" *áramlatával*, felcserélik azzal a képtelen, csűrő-csavaró, szükségtelen, csak a rendőrségnek szükséges, *személyi* kérdéssel, hogy a deklarációk szerzője melyik *körhöz* tartozik. Egyfelől, a szerkesztőség mennydörög és fenyegetőzik: zárkózzunk szorosabbra, internacionalistái az augusztusi blokknak, hogy „a legenergikusabban szembeszállhassunk «a honvédelmi» tendenciákkal" (129. old.), hogy „engesztelhetetlen harcot" folytassunk (126. old.); másfelől, ugyanott ez a szemfényvesztő frázis: „a dumafrakció vonala, melyet a Szervező Bizottság támogat, nem talált" (eddig) „nyilt ellenzékre" (129. old.)!!

Ez a vonal pedig, amint maguk a szerzők is jól tudják, azt jelenti, hogy nincs vonal, csak a „Nase Gyeló"-t és a „Rabocseje Utró"-t védik burkoltan...

Nézzük a gyüjtemény „legbaloldalibb" és „legelvibb" cikkét, amelyet L. Martov írt. Elegendő, ha a szerzőnek csak egy mondatát idézzük, mely a cikk alapgondolata — és azonnal meggyőződhetünk arról, hogy milyen Martov elvisége. „Magától értetődik, hogy ha a mostani válság a demokratikus forradalom győzelmével végződnék, ha köztársaságra vezetne, akkor a háború jellege gyökeresen megváltoznék" (116. old.). Ez merő és hajmeresztő képtelenség. Martovnak feltétlenül tudnia kell, hogy a demokratikus forradalom és a köztársaság nem más, mint burzsoá-demokratikus forradalom és köztársaság. A burzsoá *és imperialista* nagyhatalmak közötti háború jellege *semmit sem* változnék, ha e nagyhatalmi országok egyikében gyorsan elsöpörnék a katonai-abszolutisztikus-feudális imperializmust, mert ezzel nem tűnnék el, hanem csak *erősödnék* a tisztán burzsoá imperializmus. Ezért mondotta a lapunk 47. számában közzétett tézisek 9. pontja*, hogy Oroszország proletariátusának pártja ebben a háborúban még a köztársaságpártiak és forradalmárok hazáját sem fogja védelmezni, amíg ők éppolyan soviniszták, mint Plehanov, a narodnyikok, Kautsky, a „Nase Gyelo" hívei, Csheidze, a Szervező Bizottság és a többiek.

---

* Lásd ebben a kötetben 411. old. — *Szerk.*

És semmiképpen sem menti meg Martovot a 118. oldal jegyzetében olvasható kitérő frázis, ahol a 116. oldalon mondottak ellenére „kételkedik“ abban, vajjon tud-e a burzsoá demokrácia harcolni a „nemzetközi imperializmus ellen“ (persze, hogy nem tud); „kételkedik“ abban, vajjon nem csinál-e a burzsoázia 1793 köztársaságából egy Gambetta és Clemenceau-féle köztársaságot. Itt is elméleti turpisság van: 1793-ban a francia *burzsoá* forradalom élenjáró osztálya Európa *forradalomelőtti* monarchiái ellen hadakozott. 1915 Oroszországa pedig nem elmaradottabb, hanem fejlettebb országok ellen hadakozik, melyek a *szocialista* forradalom előestéjén állnak. Vagyis az 1914—1915-ös háborúban csak a szocialista forradalmat győzelmesen végrehajtó proletariátus játszhatja az 1793-as jakobinusok szerepét. Vagyis az orosz proletariátus csakis abban az esetben „védhetné a hazát“, csak abban az esetben mondhatná, hogy a „háború jellege gyökeresen megváltozott“, *ha* a forradalom a proletariátus pártját juttatná hatalomra, ha ez a párt a forradalom eredményeképpen a forradalmi fellendülés és az államgépezet egész erejét a német és európai szocialista proletariátussal való szövetség azonnali és közvetlen megvalósítására fordítaná („Szocial-Demokrat“ 47. sz. 11. tézis)*.

Martov hatásos frázisokkal zsonglőrködő cikkét azzal a rendkívül hatásos felhívással végzi, hogy az „oroszországi szociáldemokrácia“ „mindjárt a politikai válság elején foglaljon el világos forradalmi internacionalista álláspontot“. Ha az olvasó meg akar győződni arról, hogy vajjon nem rothadt áru rejlik-e a tetszetős csomagolásban, akkor csak azt kell kérdeznie, hogy általában mit jelent állást foglalni a politikában? (1) A szervezet (még ha csak egy „öttagú“ titkárság) nevében pontosan kell értékelni a helyzetet, helyesen kell mérlegelni a taktikát; (2) a helyzetnek megfelelő harci jelszót kell kitűzni; (3) az előbbi két pontban foglaltakat egybe kell kapcsolni a proletár*tömegek* és tudatos élcsapatuk *cselekvésével*. Martov és Akszelrod, az „öttagú“ titkárság ideológiai vezérei azonban nem teszik sem az egyiket, sem a másikat,

* Ugyanott. — *Szerk.*

sem a harmadikat, ellenkezőleg, mind a három pontban *támogatják a szociálsovinisztákat*, fedezik őket! A háború tizenhat hónapja alatt az „öttagú" külföldi titkárság nem foglalt el sem „világos", sem más programatikus-taktikai álláspontot. Martov hol balra, hol jobbra táncol, Akszelrod pedig kizárólag jobbra tart (lásd különösen németnyelvű brosúráját). Semmi sincs, amit világosnak, megformulázottnak, szervezettnek, álláspontnak lehetne nevezni! „Az oroszországi proletariátus központi harci jelszava a mai helyzetben — írja Martov saját nevében — az egész népet képviselő Alkotmányozó Gyűlés, melynek fel kell számolnia a cárizmust és a háborút." Ez se nem központi, se nem harci jelszó, garast sem ér, mert nincs meg benne e kettős „felszámolás" fogalmának legfőbb, politikailag meghatározott és társadalmi osztálytartalma. Ez nem központi, nem harci, nem proletár jelszó, hanem vulgáris burzsoá-demokratikus frázis.

Végül, a fő kérdésben, az oroszországi *tömegekkel* való kapcsolat kérdésében Martov és társai nullán alul, minuszt képviselnek, mert mögöttük senki sem áll. A választások bebizonyították, hogy csak a burzsoázia és a „Rabocseje Utro" blokkjának vannak tömegei, a Szervező Bizottságra és a Cseidze-frakcióra való hivatkozás pedig csupán e burzsoá blokk hazug takarója.

„Szocial-Demokrat" 49. sz.
1915 december 21.

AZ OPPORTUNIZMUS ÉS A II. INTERNACIONÁLE CSŐDJE

Tanulságos lesz összehasonlítani, hogy a különböző osztályok és pártok milyen álláspontot foglalnak el az Internacionále csődjével szemben, mely az 1914—1915-ös háborúban nyilvánvaló lett. A burzsoázia egyfelől dicséri, égig magasztalja azokat a szocialistákat, akik a „haza védelméért" szállnak síkra, vagyis akik a háborút helyeslik és a burzsoáziát támogatják. Másfelől, a burzsoázia őszintébb vagy kevésbbé diplomatikus képviselői kárörvendve fogadják az Internacionále csődjét, a szocialista „illúziók" csődjét. A „hazát védő" szocialisták között szintén ugyanez a két árnyalat található: a „szélsők", mint a német W. Kolb és W. Heine, elismerik az Internacionále csődjét, ennek okát a „forradalmi illúziókban" látják és egy *még opportunistább* Internacionále visszaállítására törekednek. A gyakorlatban azonban nincs különbség köztük és a Kautsky, Renaudel, Vandervelde típusú „mérsékelt" és óvatos szocialista „honvédők" között, akik állhatatosan tagadják az Internacionále csődjét, azt állítják, hogy az Internacionále csak átmenetileg szüntette be tevékenységét, védelmezik a II. Internacionále életképességét és létjogát. A forradalmi szociáldemokraták mindenütt elismerik a II. Internacionále csődjét és azt tartják, hogy feltétlenül egy harmadikat kell szervezni.

Kinek van igaza? Hogy ezt eldönthessük, vegyünk elő egy történelmi okmányt, amely éppen a mostani háborúra vonatkozik és amelyet a világ *összes* szocialista pártjai egyhangúlag, hivatalosan aláírtak. Ez az okmány — az 1912-es Bázeli Kiáltvány. Érdekes, hogy elméletileg egyetlen szocialista sem meri tagadni, hogy minden háborút

konkrétan, történelmileg külön-külön kell értékelni. Most azonban senki sem meri egyenesen, nyiltan, határozottan megtagadni a Bázeli Kiáltványt, senki sem meri ezt a Kiáltványt hibásnak nyilvánítani, és ugyanakkor a kisszámú „baloldali" szociáldemokratákon kívül senki sem akarja azt lelkiismeretesen elemezni, senki sem akarja a szocialisták háborúutáni magatartását e Kiáltvány tételeivel összehasonlítani.

Miért? Azért, mert a Bázeli Kiáltvány kíméletlenül leleplezi, mennyire hazug a hivatalos szocialisták többségének hazug érvelése és magatartása. Ez a Kiáltvány *egy árva szót sem* mond a „haza védelméről", a támadó és védelmi háború különbségéről!! *Egy árva szó sincs* benne arról, amiről Németország és a négyes antant hivatalos szociáldemokrata vezérei legtöbbet beszélnek, kiabálnak és üvöltöznek. A Bázeli Kiáltvány egészen pontosan, világosan, határozottan értékeli éppen azokat a konkrét érdekösszeütközéseket, amelyek 1912-ben háborúval fenyegettek és 1914-ben háborúra vezettek. A Kiáltvány azt mondja, hogy ezek a „kapitalista imperializmus" talaján létrejött összeütközések: Ausztria és Oroszország összeütközései a „Balkán-uralom" miatt; Anglia, Franciaország és Németország összeütközései „kisázsiai hódító politikájuk" *(valamennyiüké!)* miatt; Ausztria és Olaszország összeütközései, mert mindketten arra törekednek, hogy „Albániát érdekszférájukba vonják", „uralmuk" alá vessék; Anglia és Németország összeütközései, általános „antagonizmusuk", továbbá összeütközése azzal kapcsolatban, hogy „a cárizmus Örményországot, Konstantinápolyt stb. fenyegeti". Mindenki láthatja, hogy mindez pontosan éppen a mai háborúra vonatkozik. A Kiáltvány félreérthetetlenül megmondja, hogy ez a háború tisztán hódító, imperialista, reakciós háború, a rabszolgatartók háborúja és ebből levonja az elkerülhetetlen következtetést: a háború „a népérdek leghalványabb látszatával sem igazolható", a háborút „a tőkések profitja és a dinasztiák becsvágya érdekében" készítik elő; a munkások „bűnt" követnek el, ha „egymásra lőnek".

Ezekben a tételekben benne van minden, ami két nagy történelmi korszak gyökeres különbségének meg-

értéséhez szükséges. Az egyik korszak 1789-től 1871-ig tart. Ebben a korszakban a legtöbb európai háború kétségtelenül *a legfontosabb* „népérdekkel“, éspedig a hatalmas, milliókat érintő burzsoá-haladó, nemzeti-felszabadító mozgalmakkal, a feudalizmus, az abszolutizmus, az idegenuralom megsemmisítésével állt kapcsolatban. Ezen és csakis ezen a talajon keletkezett a „haza védelmének“ fogalma, a szabadságért küzdő burzsoá nemzet védelme a középkorral szemben. A szocialisták csakis ebben az értelemben ismerték el a „haza védelmét“. És *ebben az értelemben* most is el kell ismerni azt, — el kell ismerni például Perzsia vagy Kína védelmi háborúját Oroszországgal vagy Angliával szemben, Törökország védelmi háborúját Németországgal vagy Oroszországgal szemben, Albánia védelmi háborúját Ausztriával és Olaszországgal szemben stb.

Az 1914—1915-ös háború — ezt világosan megmondja a Bázeli Kiáltvány — egészen más történelmi korszak háborúja, egészen más jellegű. Ez — rablók háborúja, melyet a zsákmány felosztásáért, más országok leigázásáért folytatnak egymás ellen. Oroszország, Anglia, Franciaország győzelme azt jelentené, hogy megfojtják Örményországot, Kis-Ázsiát stb. — ezt *megmondja* a Bázeli Kiáltvány. Németország győzelme azt jelentené, hogy megfojtják Kis-Ázsiát, Szerbiát, Albániát stb. Ezt a Bázeli Kiáltvány szintén *megmondja*, ezt minden szocialista elismerte! Hazug, értelmetlen és képmutató minden frázis arról, hogy a nagyhatalmak (olvasd: a nagy rablók) védelmi háborút folytatnak vagy a hazát védik, amikor a valóságban a világuralomért, piacokért és „érdekszférákért“, a népek leigázásáért háborúskodnak! Nem csoda, hogy azok a „szocialisták“, akik elismerik a „haza védelmét“, *félnek* a Bázeli Kiáltványra emlékezni, félnek pontosan idézni azt, mert *leleplezi* képmutatásukat. A Bázeli Kiáltvány *bizonyítja*, hogy azok a szocialisták, akik az 1914—1915-ös háborúban elismerik a „haza védelmét“ — csak szavakban szocialisták, a valóságban pedig soviniszták, szociálsoviniszták.

A szocialistáknak más taktikát kell követniök, ha a háború a nemzeti szabadság érdekeivel függ össze, és

megint más taktikát kell követniök, ha a háború imperialista, hódító, rabló háború. A Bázeli Kiáltvány világosan körvonalazta ezt az utóbbi taktikát. A háború „gazdasági és politikai válságot“ idéz elő — mondja a Kiáltvány. Ezt a válságot ki kell „használni“, hogy „meggyorsítsuk a tőke uralmának bukását“: a Kiáltvány tehát *elismeri*, hogy a szociális forradalom *megérett*, hogy a szociális forradalom *lehetséges*, hogy a háborúval kapcsolatban szociális forradalom *közeleg*. „Az uralkodó osztályok“ félnek a „proletárforradalomtól“ — mondja a Kiáltvány, amely egyenesen a Kommün és 1905 példáira, vagyis forradalmakra, sztrájkokra, polgárháborúra hivatkozik. Hazudnak, akik azt mondják, hogy a szocialisták „nem vitatták meg“, „nem döntötték el“ a háborúhoz való viszony kérdését. A Bázeli Kiáltvány *eldöntötte* ezt a taktikát: a proletár-forradalmi akciók és a polgárháború taktikáját.

Tévedés volna azt hinni, hogy a Bázeli Kiáltvány csak üres szavalat, hivatalos frázis, komolytalan fenyegetőzés. Csak azok beszélhetnek így, akiket ez a Kiáltvány leleplez! Ez azonban hazugság! A Bázeli Kiáltványban koncentrálódik a II. Internacionále egész, 1889-től 1914-ig terjedő korszakának gigászi propagandista és agitációs anyaga. Ez a Kiáltvány — túlzás nélkül — a világ szocialistáinak *millió és millió* felhívását, ujságcikkét, könyvét, beszédét *foglalja össze*. Aki hibának minősíti ezt a kiáltványt, az hibának nyilvánítja az egész II. Internacionálét, a szociáldemokrata pártok évtizedekre terjedő egész munkáját. Aki megtagadja a Bázeli Kiáltványt, az megtagadja a szocializmus egész történetét. A Bázeli Kiáltvány nem mond semmi *különöset*, semmi *rendkívülit*. Azt és csakis azt adja, *amivel* a szocialisták *magukkal vitték a tömegeket:* megerősíti, hogy a „békés“ munka — a proletárforradalom *előkészítése*. A Bázeli Kiáltvány csak azt ismételte meg, amit Guesde mondott az 1899-es kongresszuson, amikor kigúnyolta a szocialisták miniszterializmusát a piacokért folyó háború, a „brigandages capitalistes“* *esetén* („En garde!“ 175, 176. old.), vagy amit

* — „kapitalista rablóhadjáratok“. — *Szerk.*

Kautsky írt 1909-ben „A hatalomhoz vezető út“ c. könyvében, amelyben kimutatta, hogy a „békés korszak“ végetért, elkövetkezett a háborúk és forradalmak korszaka, amikor a proletariátus a hatalomért harcol.

A Bázeli Kiáltvány megcáfolhatatlanul bizonyítja, hogy azok a szocialisták, akik megszavazták a hiteleket, beléptek a kormányba, az 1914—1915-ös háborúban a haza védelmére szólítottak, teljesen *elárulták* a szocializmust. Az árulás ténye vitathatatlan. Csak szemforgatók tagadhatják azt. Most az a kérdés, hogy mivel *magyarázható* ez az árulás.

Képtelenség, tudománytalan, nevetséges volna egyes *személyekre* hárítani mindent, Kautskyra, Guesde-re, Plehanovra hivatkozni („még“ ilyen emberek is!). Ez szánalmas kibúvó volna. A komoly magyarázat az adott politika *gazdasági* jelentőségének vizsgálatát, továbbá e politika alap*eszméinek* elemzését, végül a szocialista *irányzatok* történelmének tanulmányozását követeli.

Mi a *gazdasági* lényege a „haza védelmének“ az 1914—1915-ös háborúban? Erre már megfelelt a Bázeli Kiáltvány. *Valamennyi* nagyhatalom a világ kirablásáért, felosztásáért, piacokért, a népek leigázásáért visel háborút. Ez a háború a burzsoázia profitját növeli. Ebből a profitból *morzsákkal* kecsegtetik a munkásbürokrácia és munkásarisztokrácia, továbbá a munkásmozgalomhoz „csatlakozó“ kispolgárság (értelmiség stb.) vékony rétegét. A „szociálsovinizmus“ (ez a kifejezés pontosabb, mint a szociálpatriotizmus, mert az utóbbi szépíti a bajt) és az opportunizmus gazdasági alapja egy és ugyanaz: a munkásmozgalom elenyészően kisszámú „felső rétegének“ szövetsége „saját“ nemzeti burzsoáziájával a proletariátus tömege *ellen*. A burzsoázia *szolgáinak* szövetsége a burzsoáziával a burzsoázia által kizsákmányolt *osztály* ellen. A szociálsovinizmus — kiforrott opportunizmus.

A szociálsovinizmus és az opportunizmus politikai tartalma egy és ugyanaz: az osztályok együttműködése, a proletariátus diktatúrájának megtagadása, lemondás a forradalmi akciókról, a burzsoá legalitás tisztelete, bizalmatlanság a proletariátussal szemben és bizalom a burzsoázia iránt. Azonos politikai eszmék. Azonos

politikai tartalmú taktika. A szociálsovinizmus — a millerandizmus, bernsteinizmus, az angol liberális munkáspolitika egyenes folytatása és betetőzése, azok összege, azok eredménye, azok következménye.

A szocializmusban két fő irányzatot, opportunista és forradalmi irányzatot látunk az 1889-től 1914-ig terjedő korszak egész folyamán. Most is két irányzat van a szocializmushoz való viszony kérdésében. Hagyjanak fel a burzsoá és opportunista hazudozók módszerével, akik egyes *személyekre* hivatkoznak; nézzük a különböző országok *irányzatait*. Vegyünk tíz európai országot: nézzük Németországot, Angliát, Oroszországot, Olaszországot, Hollandiát, Svédországot, Bulgáriát, Svájcot, Belgiumot, Franciaországot. Az első nyolc országban az opportunista *irányzat* megfelel a szociálsovinisztáknak, a forradalmi *irányzat* — a forradalmi internacionalistáknak. A szociálsovinizmus fő *magva* — szociális, politikai értelemben — a „Sozialistische Monatshefte" és társasága Németországban, a fábiánusok és a munkáspárt Angliában (a Független Munkáspárt *blokkban* van velük és ebben a blokkban sokkal nagyobb a szociálsovinizmus befolyása, mint a Brit Szocialista Pártban, amelynek körülbelül $^3/_7$-e internacionalista: 66 és 84), a „Nasa Zarja" és a Szervező Bizottság (meg a „Nase Gyelo") Oroszországban, Bissolati pártja Olaszországban, Troelstra pártja Hollandiában, Branting és társasága Svédországban, a „laza" szocialisták Bulgáriában, Greulich és az „ő" emberei* Svájcban. Ezekben az országokban a forradalmi szociáldemokraták már *mindenütt*, többé-kevésbbé élesen, tiltakoznak a szociálsovinizmus ellen. A tíz ország közül csak kettő kivétel, de ott sem hiányzanak az internacionalisták, csak *gyengék*, nem ismerjük eléggé a tényeket; internacionalisták azonban ott is vannak (Vaillant elismerte, hogy leveleket kap internacionalistáktól, de nem tette közzé azokat).

A szociálsovinizmus — kiforrott opportunizmus. Ez vitathatatlan. A burzsoáziával való szövetség eszmei,

* A kéziratban Lenin az „emberei" szó fölé ezt írta: „szárnya". — *Szerk.*

titkos szövetség volt. Most nyilt, kézzelfogható szövetséggé lett. A szociálsovinizmusnak éppen az adott erőt, hogy a burzsoázia és a vezérkarok a szövetségesei. Hazudnak, akik (mint Kaustky) azt mondják, hogy a proletárok „tömegei“ a sovinizmus felé fordultak: a tömegeket *sehol sem* kérdezték meg (kivétel talán Olaszország, ahol a hadüzenet előtt kilenc hónapig vitatkoztak! — és a tömegek Bissolati pártja *ellen* foglaltak állást). A hadiállapot elkábította, megfélemlítette, megbontotta, elnyomta a tömegeket. *Csak* a vezérek szavaztak szabadon — és ők a burzsoázia *mellett*, a proletariátus ellen szavaztak! Nevetséges és ostoba dolog az opportunizmust *belső* pártjelenségnek tekinteni! Németország, Franciaország stb. összes marxistái mindig azt mondották és bizonyították, hogy az opportunizmus — a proletariátusra gyakorolt burzsoá befolyás megnyilvánulása, burzsoá munkáspolitika, a proletariátus körüli elemek jelentéktelen rétegének a burzsoáziával kötött szövetsége. És az opportunizmus, mely a „békés“ kapitalizmus viszonyai között évtizedeken át érlelődött, 1914—1915-re annyira megérett, hogy a burzsoázia nyilt szövetségese lett. Egység az opportunizmussal — ez azt jelenti, hogy a proletariátus egységben van nemzeti burzsoáziájával, vagyis aláveti magát annak; egység az opportunizmussal, — ez a nemzetközi forradalmi munkásosztály szakítása. Ez nem azt jelenti, hogy minden országban kívánatos, vagy lehetséges azonnal szakítani az opportunistákkal; ez csak azt jelenti, hogy a szakadás történelmileg megérett, elkerülhetetlen, elengedhetetlen lett a proletariátus forradalmi harca érdekében; azt jelenti, hogy a történelem, mely a „békés“ kapitalizmustól az imperializmus felé fordult, ezt a szakítást követeli. Volentem ducunt fata, nolentem trahunt*.

Az egész világ és elsősorban a hadviselő országok burzsoáziája a háború kitörése óta egyértelműen dicséri azokat a szocialistákat, akik elismerik a „haza védelmét“, vagyis az imperialista háborúban a burzsoázia rablóérdekeit védik a *proletariátussal szemben*. Nézzék csak, hogyan

---

* Latin közmondás: Aki haladni akar, azt a sors vezeti, aki ellenkezik, azt magával ragadja. — *Szerk.*

tör utat a nemzetközi burzsoáziának ez a fő, legfontosabb érdeke, hogyan talál szószólókra a szocialista pártokban, a munkásmozgalomban. Németország példája itt különösen tanulságos, mert a II. Internacionále korszaka ebben az országban teremtette meg a legerősebb pártot; de más országokban is pontosan *ugyanazt* látjuk, ami Németországban történik, csak kissé más formában, köntösben, más külsőségekkel.

A „Preussische Jahrbücher", ez a német konzervatív folyóirat 1915 áprilisban egy *szociáldemokratának*, a szociáldemokrata párt tagjának cikkét közölte, aki *Monitor* álnév mögé rejtőzött. És ez az opportunista kikotyogta az igazságot, nyíltan megmondotta, hogy miben áll annak a politikának a *lényege*, melyet az *egész* világ burzsoáziája a XX. század munkásmozgalmával szemben folytat. Ezt a mozgalmat már nem lehet semmibevenni, sempedig durva erőszakkal elnyomni. Ezt a mozgalmat belülről kell korrumpálni olymódon, hogy *megvásárolják* annak felső rétegét. Ezt teszi már évtizedek óta az angol és francia burzsoázia, amely megvásárolja a trade-unionista vezéreket, a Millerand-okat, Briand-okat és társaikat. Ezt teszi most a német burzsoázia is. A szociáldemokrata párt — jelenti ki Monitor a burzsoázia színe előtt (voltaképpen pedig a burzsoázia *nevében)* — „kifogástalanul" viseli magát a háború alatt (vagyis kifogástalanul *szolgálja* a burzsoáziát a proletariátussal szemben). A szociáldemokrata pártnak nemzeti-liberális munkáspárttá való „elfajulási folyamata" kitűnően halad. De a burzsoázia számára *veszélyes* volna, ha ez a párt *jobbra tolódnék:* „Olyan munkáspártnak kell maradnia, amelynek szocialista eszményei vannak, mert ha feladná ezt a jellegét, azonnal új párt keletkeznék, mely a megtagadott programot radikálisabb fogalmazásban tenné magáévá" („Preussische Jahrbücher" 1915. 4. sz. 50—51. old.).

Monitor nyiltan megmondotta azt, amit a burzsoázia mindenkor és mindenütt burkoltan cselekedett. A tömegek számára „radikális" *szavak kellenek*, hogy a tömegek higgyenek bennük. Az opportunisták készek képmutatóan ismételni azokat. Nekik *olyan* pártok hasznosak, *olyan* pártok kellenek, aminők a II. Internacionále szociáldemo-

krata pártjai voltak, mert ezek a pártok vitték a dolgot odáig, hogy a szocialisták az 1914—1915-ös válságban a burzsoáziát *védelmezik!* Angliában a fábiánusok és a trade-unionok liberális vezérei, Franciaországban az opportunisták és jaurèsisták ugyanolyan politikát folytatnak, mint Monitor. »Monitor vagy őszinte vagy cinikus opportunista. Nézzünk egy másik árnyalatot, nézzük az álcázott vagy „becsületes" opportunistákat. (Engels találóan mondotta egyszer, hogy a „becsületes" opportunisták a legveszedelmesebbek a munkásmozgalomra nézve.) Ezeknek mintaképe — Kautsky.

A „Neue Zeit" 1915 november 26-i, 9. számában azt írja, hogy a hivatalos pártok többsége megszegi a pártprogramot (maga Kautsky volt az, aki a háború kitörése után egy éven át védelmezte ennek a többségnek politikáját és igazolta a „haza védelmének" hazug álláspontját!). „A többséggel szemben az ellenzék egyre nő" (272. old.). („Die Opposition gegen die Mehrheit im Wachsen ist"). A tömegek „ellenzékiek" („oppositionnel"). „Nach dem Kriege..." (nur *nach* dem Kriege?) „... werden die Klassengegensätze sich so verschärfen, dass der Radikalismus in den Massen die Oberhand gewinnt" (272. old.) ... Es „droht uns nach dem Kriege" (nur *nach* dem Kriege?) „die Flucht der radikalen Elemente aus der Partei und ihr Zustrom zu einer Richtung antiparlamentarischen" (?? soll heissen: ausserparlamentarischen) „Massenaktionen..." „So zerfällt unsere Partei in zwei Extreme, die nichts Gemeinsames haben"*.

Kautsky az „arany középutat" akarja képviselni, ki akarja békíteni ezt a „két szélsőséget", *„amelyeknek* *s e m m i k ö z ö s s é g ü k* *egymással"!!* Most (tizenhat hónappal a háború kitörése után) elismeri, hogy a tömegek

* „A háború után..." (csak a háború *után?*) „... az osztályellentétek annyira ki fognak éleződni, hogy a tömegekben felülkerekedik a radikalizmus" (272. old.) „... A háború után" (csak a háború *után?)* „... az a veszély fenyeget, hogy a radikális elemek otthagyják a pártot és az antiparlamentáris" (?? helyesen: parlamentenkívüli) „tömegakciók irányzatához fognak csatlakozni..." „Pártunk ilymódon két szélsőséges táborra szakad, amelyeknek semmi közösségük egymással." — *Szerk.*

hangulata forradalmi. És Kautsky, aki ugyanakkor elítéli a forradalmi akciókat, amelyeket „Abenteuer“ „in den Strassen“ (272. old.* nevez, a forradalmi tömeget ki akarja „békíteni“ az opportunista vezetőkkel, akikkel e tömegeknek „semmi közösségük“. És *milyen alapon* akarja kibékíteni őket? Üres szavak alapján! A „baloldali“ reichstagi kisebbség „baloldali“ szavai alapján!! Hadd ítélje el a kisebbség a forradalmi *akciókat*, éppúgy mint Kautsky. Hadd nevezze ezeket az akciókat *kalandnak*, de ha a tömegeket baloldali *szavakkal* traktálja — akkor a pártban egység és béke lesz... a Südekumokkal, Legienekkel, Davidokkal, Monitorokkal!!

Hiszen ez teljesen azonos Monitor programjával, a burzsoázia programjával, csak „behízelgő hangon“ feltálalva, „édeskés frázisokkal körítve“!! És ezt a programot követte Wurm is, amikor a Reichstag szociáldemokrata frakciójának 1915 március 18-i ülésén „warnte die Fraktion den Bogen zu überspannen; in den Arbeitermassen wachse die Opposition gegen die Fraktionstaktik; es gelte, beim marxistischen Zentrum zu verharren“. („Klassenkampf gegen den Krieg! Material zum «Fall Liebknecht»“. 67. old. Als Manuskript gedruckt**.)

Jól jegyezzük meg, hogy itt az egész „marxista centrum“ nevében (tehát Kautsky nevében is) elismerik, hogy a tömegek forradalmi érzelműek! És ezt 1915 március 18-án vallották be!!! ***8½ hónap mulva,*** 1915 november 26-án Kautsky ismét azt ajánlja, hogy baloldali beszédekkel le kell csillapítani a forradalmi tömegeket!!

Kautsky opportunizmusa csak szavakban, csak árnyalatokban, csak a *közös* cél elérése érdekében alkalmazott módszerekben különbözik Monitor opportunizmusától. A *közös* cél pedig ez: *továbbra is* az opportunisták (vagyis a burzsoázia) befolyása alatt kell *tartani* a tömegeket, a proletariátust továbbra is *alá kell rendelni* az opportunisták-

* — „utcai kalandoknak“. — *Szerk.*

** — „figyelmeztette a frakciót, hogy ne feszítse túl a húrt ; a munkástömegek soraiban nő az ellenzék a frakció taktikájával szemben; ki kell tartani a marxista centrum mellett“. („Osztályharc a háború ellen! Anyag a «Liebknecht ügyhöz»“. Kézirat gyanánt.) — *Szerk.*

nak (vagyis a burzsoáziának)!! Pannekoek és Gorter Kautsky álláspontját nagyon találóan „passzív radikalizmusnak" nevezte (verbiage*, ahogy a franciák mondják, akik „hazai" példányaikon alaposan tanulmányozták a forradalmiságnak *ezt* a válfaját!!). Én azonban ezt inkább burkolt, félénk, szemforgató, édeskés opportunizmusnak nevezném.

A szociáldemokrácia két irányzata most lényegileg egyáltalán nem szavakban és nem frázisokban különbözik egymástól. Vandervelde, Renaudel, Sembat, Hyndman, Henderson, Lloyd George nem áll Legien, Südekum, Kautsky és Haase mögött abban a bűvészkedésben, hogy a „haza védelmét" (vagyis a burzsoázia rablásainak védelmét) hogyan kell egybekötni a szocializmusról, az internacionalizmusról, a népek szabadságáról stb. hangoztatott frázisokkal! Az igazi különbség ott kezdődik, amikor teljesen tagadják a haza védelmét a mostani háborúban, és elismerik a forradalmi akciókat a háborúval kapcsolatban, a háború *idején* és a háború *után*. És ebben az egyetlen komoly, egyetlen gyakorlati kérdésben Kautsky és Kolb—Heine álláspontja teljesen azonos.

Hasonlítsuk össze az angol fábiánusokat és a német kautskystákat. Az előbbiek majdnem liberálisok, akik sohasem ismerték el a marxizmust. Engels 1893 január 18-án ezt írta a fábiánusokról: ... „törtetők bandája, akiknek elég eszük van ahhoz, hogy belássák a társadalom forradalmi átalakulásának elkerülhetetlenségét, de ezt az óriási munkát semmiesetre sem akarják magára a durva proletariátusra bízni ... Alapelvük a forradalomtól való rettegés"[147] ... És 1893 november 11-én ezt írta: „fennhéjázó burzsoák, akik kegyesen hajlandók leereszkedni a proletariátushoz, hogy felülről felszabadítsák, ha a proletariátus belátja, hogy a szürke, műveletlen tömeg nem képes felszabadítani önmagát és hogy az okos ügyvédek, irodalmárok és érzelgős hölgyek kegye nélkül semmit sem érhet el"...[147a] Milyen messze esnek a kautskysták a fábiánusoktól az — „elméletben"! A gyakorlatban, a háborúhoz való viszonyukban pedig a kautskysták és fábiánusok *egy-*

* — fecsegés. — *Szerk.*

húron pendülnek! Ez szemléltető bizonyítéka annak, menynyire üressé lett, holt betűvé, képmutató frázissá fajult a kautskysták „marxizmusa".

Hogy a kautskysták a háború után milyen nyilvánvaló álokoskodásokkal próbálták cáfolni a forradalmi proletárakciók taktikáját, melyet a szocialisták Bázelban egyhangúlag elfogadtak, azt a következő példákból láthatjuk. Kautsky kiagyalta az „ultraimperializmus" elméletét. Ezen azt érti, hogy „az egymás ellen harcoló nemzeti tőkék helyére a nemzetközileg szövetkezett finánctőke lép, amely közösen zsákmányolja ki a világot" („Neue Zeit" 1915 április 30. 5. sz., 144. old.). Ehhez azonban maga Kautsky fűzte hozzá: „Az azonban, hogy megvalósítható-e a kapitalizmusnak ez az új szakasza, kellő előfeltételek hiányában még nem dönthető el"!! Annak az alapján, hogy az új szakasz „elgondolható", bár e szakasz kiagyalója maga sem meri állítani, hogy az „megvalósítható", Kautsky, most, amikor nyilvánvalóan bekövetkezett a válság és a háború *szakasza*, tagadja a proletariátus forradalmi feladatait! És a II. Internacionálénak ugyanaz a tekintélye veti el a forradalmi akciókat, aki 1909-ben megírta „A hatalomhoz vezető út" c. könyvet, amelyet majdnem minden fontos európai nyelvre lefordítottak és amelyben kimutatta a közelgő háború és a forradalom *összefüggését*, bebizonyította, hogy „a forradalom *nem lehet* időelőtti"!!

Kautsky 1909-ben kimutatja, hogy a „békés" kapitalizmus korszaka letűnt, a háborúk és forradalmak korszaka közeleg. 1912-ben a Bázeli Kiáltvány éppen ezt a nézetet fogadja el a világ szocialista pártjainak taktikai alapjául. 1914-ben kitör a háború, kitör a „gazdasági és politikai válság", melyet a stuttgarti és bázeli kongresszus előrelátott. Kautsky pedig elméleti „kibúvókat" eszel ki a forradalmi taktika *ellen!*

P. B. Akszelrod ugyanezeket az eszméket tálalja fel, csak valamivel „baloldalibb" frazeológiával: ő a szabad Svájcban él és dolgozik és onnan akar hatni az orosz forradalmi munkásokra („Die Krise und die Aufgaben der internationalen Sozialdemokratie"*. Zürich 1915.). Itt azt

* „A válság és a nemzetközi szociáldemokrácia feladatai". — *Szerk.*

a világ opportunistáit és burzsoáit kellemesen érintő felfedezést olvassuk, hogy „das Internationalisierungsproblem der Arbeiterbewegung ist mit der Frage der Revolutionisierung unserer Kampfesformen und Methoden nicht identisch“ (37. old.) és hogy „Der Schwerpunkt des Internationalisierungsproblems der proletarischen Befreiungsbewegung liegt in der weiteren Entwicklung und Internationalisierung eben jener Alltagspraxis“ (40. old.) ... „*beispielsweise* müssen die Arbeiterschutz- und Versicherungsgesetzgebung ... zum Objekt ihrer (der Arbeiter) *internationalen* Aktionen und Organisationen werden“ (39. old.)*.

Magától értetődik, hogy ezt az „internacionalizmust“ nemcsak a Südekumok, Legienek, Hyndmanok és Vanderveldék, hanem a Lloyd George-ok, Naumannok és Briand-ok is helyeslik! Akszelrod Kautsky „internacionalizmusát“ védi, anélkül azonban, hogy a haza védelmére felhozott egyetlenegy érvét is idézné és elemezné. Akszelrod — éppúgy mint a franciabarát szociálsoviniszták — még említeni sem meri, hogy a Bázeli Kiáltvány forradalmi taktikáról beszél. Amikor a jövőről, a határozatlan, ismeretlen jövendőről van szó, Akszelrod kész a legbaloldalibb, legfor-r-radalmibb frázisokkal dobálózni, mondván, hogy a jövendő Internacionále entgegentreten wird (den Regierungen im Falle der Kriegsgefahr) „mit der Entfachung eines revolutionären Sturmes“ ... „Einleitung der sozialistischen Revolution“** (14. old.). Ennek fele sem tréfa!! Amikor pedig a forradalmi taktikának éppen most, a mostani válság idején való alkalmazásáról van szó, Akszelrod ganz à la Kautsky*** ezt feleli: „revolutionäre Massen-

* — „a munkásmozgalom internacionalizálási problémája nem azonos harci formáink és módszereink forradalmasításának kérdésével“ (37. old.) és hogy „A proletár szabadságmozgalom internacionalizálási problémájának súlypontja: éppen a mindennapi gyakorlat továbbfejlesztése és internacionalizálása“ (40. old.) ... „*például* a munkásvédelmi és munkásbiztosítási törvényhozást ... (a munkások) *nemzetközi* akcióinak és szervezeteinek tárgyává kell tenni“ (39. old.). — *Szerk.*

** — (háborús veszély esetén) „felkorbácsolja a forradalom viharát“ és így fog szembeszegülni (a kormányokkal) ... „A szocialista forradalom bevezetője“. — *Szerk.*

*** — egészen úgy, mint Kautsky. — *Szerk.*

aktionen"... ez a taktika... „hätte noch eine gewisse Berechtigung, wenn wir unmittelbar am Vorabend der sozialen Revolution ständen, ähnlich wie es etwa in Russland seit den Studentendemonstrationen des J. 1901 der Fall war, die das Herannahen entscheidender Kämpfe gegen den Absolutismus ankündigten"*... (40—41. old.) és tovább az „Utopien"**, a „Bakunismus" ellen mennydörög, egészen Kolb, Heine, Südekum és Legien szellemében!! Oroszország példája azonban szemléltetően leleplezi Akszelrodot. 1901-től 1905-ig négy év telt el és 1901-ben senki sem mondhatta biztosan, hogy az orosz forradalom (az első forradalom az abszolutizmus ellen) négy év mulva fog kitörni. Egészen ilyen Európa helyzete a szocialista forradalom előtt. Senki sem mondhatja biztosan, kitör-e az első ilyen forradalom négy év mulva. De hogy forradalmi helyzet *van*, ez olyan tény, amelyet 1912-ben előreláttak és amely 1914-ben bekövetkezett. A munkások és az éhező városi lakosság tüntetései Oroszországban és Németországban 1914-ben szintén kétségtelenül „ankündigen das Herannahen entscheidender Kämpfe"***. A szocialisták elsőrendű és feltétlen kötelessége, hogy támogassák és fejlesszék *ezeket* a tüntetéseket, hogy támogassanak és fejlesszenek mindenféle „forradalmi tömegakciót" (gazdasági és politikai sztrájkokat, a hadseregben észlelhető mozgalmat egészen a felkelésig és polgárháborúig), — kötelességük világos jelszavakat kitűzni, illegális szervezetet és irodalmat teremteni, ami nélkül *lehetetlen* forradalomra hívni a tömegeket, kötelesek segíteni a tömegeket abban, hogy felismerjék a forradalom szükségszerűségét és hogy forradalomra szervezkedjenek. Ezt tették az oroszországi szociáldemokraták 1901-ben, a burzsoá forradalom „előestéje" előtt (amely 1905-ben kezdődött, de még 1915-ben sem fejeződött be). Ezt kell tenniök az európai szociál-

* — a „forradalmi tömegakciók"... taktikája... „még bizonyos mértékben igazolható volna, ha közvetlenül a szociális forradalom előestéjén volnánk, mint ahogy az például Oroszországban volt az 1901-es diáktüntetések óta, melyek az abszolutizmus elleni döntő harcok közelgését jelezték"... — *Szerk.*

** — „utópiák". — *Szerk.*

*** — „döntő harcok közelgését hirdetik". — *Szerk.*

demokratáknak is 1914—1915-ben „am Vorabend" der sozialistischen Revolution*. A forradalmak soha sem születnek készen, nem pattannak ki Jupiter fejéből teljes fegyverzetben, nem törnek ki egyszerre. A forradalmakat mindig megelőzi az erjedés, a válságok, a mozgalmak, a forrongások, a *kezdődő* forradalom folyamata és ez a kezdet *nem mindig* bontakozik ki teljesen (például, ha gyenge a forradalmi osztály). Akszelrod kibúvókat eszel ki, elvonja a szociáldemokratákat *kötelességüktől*, amely azt parancsolja, hogy segítsenek kifejleszteni a már bekövetkezett forradalmi helyzet talaján megkezdődő forradalmi mozgalmakat. Akszelrod is David és a fábiánusok taktikáját védelmezi, baloldali frázisaival csak takargatja opportunizmusát.

„Den Weltkrieg in einen Bürgerkrieg umwandeln zu wollen, wäre Wahnsinn gewesen"**, — írja az opportunisták vezére, E. David („Die Sozialdemokratie im Weltkrieg"***. Berlin 1915. 172. old.), aki kifogásolja Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártunk Központi Bizottságának 1914 november 1-én közzétett kiáltványát, amely ezt a jelszót kitűzte és hozzáfűzte: „Wie gross die Schwierigkeiten dieser Umwandlung zur gegebenen Zeit auch sein mögen, — die Sozialisten werden niemals ablehnen, die Vorarbeiten in der bezeichneten Richtung *systematisch*, *unbeugsam* und energisch auszuführen, falls der Krieg zur Tatsache geworden ist"**** (David idézi a 171. oldalon). Meg kell jegyeznünk, hogy egy hónappal David könyvének megjelenése előtt (1915 május 1.) pártunk közzétette a háború kérdésében hozott határozatait („Szocial-Demokrat" március 29. 40. sz.). Ezekben a határozatokban pártunk megjelöli azokat a „lépéseket", amelyeket rendszeresen meg kell tenni, hogy „az imperialista háborút polgárháborúvá változtas-

---

* — a szocialista forradalom „előestéjén". — *Szerk.*

** „Őrület lett volna a világháborút polgárháborúvá változtatni." — *Szerk.*

*** — „A szociáldemokrácia a világháborúban". — *Szerk.*

**** „Bármilyen nehéznek tűnjön is fel ez az átváltoztatás egyik vagy másik időpontban, a szocialisták — ha a háború ténnyé lett — sohasem fognak lemondani az ezirányú *rendszeres*, *szívós*, szakadatlan előkészítő munkáról." — *Szerk.*

suk át": 1) meg kell tagadni a hadihiteleket stb.; 2) szakítani kell a „Burgfrieden"-nel*; 3) illegális szervezetet kell teremteni; 4) elő kell segíteni a katonák testvéri barátkozását a lövészárkokban; 5) általában támogatni kell a proletariátus mindennemű forradalmi tömegakcióját.

Ó, a vitéz David! 1912-ben nem tekintette „őrületnek", hogy a Párizsi Kommün példájára hivatkoznak. 1914-ben pedig a burzsoáziával együtt fújja: „őrület"!!

Plehanov, a „négyes antant" szociálsovinisztáinak tipikus képviselője, Daviddal teljesen egybehangzóan értékeli a forradalmi taktikát. Plehanov azt a gondolatot . . .**

. . . éppen a szociális forradalom „előestéje", melytől a „döntő harcokig" még négy, sőt több év is eltelhet. Ezek csak kezdetei, bár gyenge csírái, de mégiscsak csírái annak a „proletár forradalomnak", amelyről Bázel beszélt és amely *sohasem* lesz egyszerre erős, hanem elkerülhetetlenül átmegy egy viszonylag *gyenge* csírázás szakaszán.

Segíteni, fejleszteni, szélesíteni, fokozni kell a forradalmi tömegakciókat és a forradalmi mozgalmat. Az ilyen irányú propaganda és agitáció érdekében illegális szervezetet kell teremteni, amelynek segítenie kell a tömegeket, hogy tudatára ébredjenek a mozgalom jelentőségének, feladatainak, eszközeinek, céljainak. Szükségszerűen ebben a két pontban foglalható össze a szociáldemokrata munka minden gyakorlati programja a mostani háborúban. Minden más — csak opportunista, ellenforradalmi frázis, bármilyen baloldali, álmarxista, pacifista ravaszkodással körítsék is.

És ha erre ellenvetésképp azzal válaszolnak, amit a II. Internacionále begyepesedett vezérei rendszerint mondanak: ó! ezek „orosz" módszerek!! („Die russische Taktik"*** — David könyve, VIII. fejezet), akkor mi egyszerűen tényekre hivatkozunk. Berlinben 1915 október 30-án pár száz (einige Hundert) nő tüntetett a Parteivorstand előtt; küldöttségük ezt mondotta a Parteivorstand-nak: „Die

---

* — „polgárbékével". — *Szerk.*

** Ezzel az oldal végetér. A kézirat következő oldalának elején néhány szó hiányzik. A cikk további része e kötet orosz kiadásában jelent meg először. — *Szerk.*

*** „Az orosz taktika". — *Szerk.*

Verbreitung von *unzensierten Flugblättern und Druckschriften* und die Abhaltung *nicht genehmigter Versammlungen* wäre bei dem grossen Organisationsapparat heute leichter möglich als zur Zeit des Sozialistengesetzes. Es fehlt nicht an Mitteln und Wegen, sondern offensichtlich an dem Willen"* (az én aláhúzásom). („Berner Tagwacht" 271. sz.)

Lehet, hogy ezeket a berlini munkásnőket az orosz párt Központi Bizottságának november 1-i „bakunista" és „kalandor", „szektás" (siehe Kolb & K° **) és „őrült" kiáltványa vezette tévútra.

A megírás ideje: 1915 vége.

Először 1924-ben, a „Proletarszkaja Revoljucija" c. folyóirat 5. (28.) számában jelent meg.

---

* „Ma, amikor a szervezeti apparátus oly nagy, könnyebben lehetne a *cenzúra mellőzésével röplapokat és nyomtatványokat* terjeszteni, *engedély nélkül gyűléseket* tartani, mint a szocialistatörvény idején. Az eszközök és módok megvannak, de nyilvánvalóan nincs meg az akarat." — *Szerk.*

** — lásd Kolbot és Társait. — *Szerk.*

JEGYZETEK

[1] *„A forradalmi szociáldemokrácia feladatai az európai háborúban“* — tézisek a háborúról; Lenin ezeket legkésőbb 1914 augusztus 24-én (szeptember 6-án) írta, miután Poronyinból (Galícia) Bernbe (Svájc) érkezett. A téziseket a bolsevikok csoportjának augusztus 24—26-i (szeptember 6—8-i) berni tanácskozásán megvitatták, elfogadták és mint a csoport határozatát megküldötték a többi külföldi bolsevik szekciónak. A másolatra, melyet N. K. Krupszkaja készített, konspiratív okokból ezt írták: „Egy Dániában megjelent kiáltvány másolata“.

A téziseket megvitatás céljából illegálisan eljuttatták Oroszországba a párt Központi Bizottságának orosz részéhez, a pártszervezetekhez és a bolsevik dumafrakcióhoz. 1914 végén megkapta a téziseket Sztálin is, aki akkor Turuhanszkban volt száműzetésben.

A téziseket svájci szociáldemokraták közvetítésével a Luganóban (Svájc), 1914 szeptember 27-én tartott olasz-svájci szocialista konferenciának is eljuttatták. Ez a konferencia a tézisek számos tételét átvette határozatába.

Lenin, miután értesítést kapott Oroszországból, hogy a téziseket helyeslik, kiáltvány formájába öntötte azokat; így született meg az OSzDMP Központi Bizottságának kiáltványa: „A háború és az oroszországi szociáldemokrácia“ (lásd ebben a kötetben 11—21. old.).

Lenin külön lapon bevezetést írt a tézisekhez. A bevezetés címe: „Az oroszországi szociáldemokrácia az európai háborúról“. Ezt a bevezetést később találták meg és Lenin Műveiben először jelenik meg. — *1*

[2] Belgiumban E. Vandervelde, Franciaországban J. Guesde, M. Sembat és A. Thomas belépett a burzsoá kormányba. — *2*

[3] *„Sozialistische Monatshefte“* („Szocialista Havifüzetek“) —

folyóirat; a német opportunista szociáldemokraták fő sajtószerve és a nemzetközi opportunizmus egyik folyóirata. Az imperialista világháború idején (1914—1918) szociálsoviniszta; megjelent Berlinben 1897-től 1933-ig. — *2*

4 Lásd Lenin cikkét: „Az Európai Egyesült Államok jelszaváról" és a „«Szocial-Demokrat» szerkesztőségi megjegyzését az OSzDMP Központi Bizottságának Kiáltványához a háborúról" (ebben a kötetben 343—347, 348. old.). — *4*

5 „*Avanti!*" („Előre!") — napilap, az Olasz Szocialista Párt központi lapja; 1896 decemberében alapították. Az imperialista világháború idején (1914—1918) következetlen internacionalista álláspontot foglalt el, nem szakította meg kapcsolatait a reformistákkal. Most mint az Olasz Szocialista Párt központi lapja jelenik meg. — *7*

6 Albert *Südekum* — német szociáldemokrata; az imperialista világháború idején (1914—1918) szélsőséges szociálsoviniszta. Ez a szó: „Südekum" — a szociálsovinisztákat jellemző névvé lett. — *7*

7 „*Volksrecht*" („Népjog") — a svájci szociáldemokrata párt napilapja; Zürichben jelenik meg 1898 óta. Az imperialista világháború alatt (1914—1918) ebben a lapban jelentek meg a baloldali zimmerwaldisták cikkei. A lap közzétette Lenin: „Tizenkét rövid tézis H. Greulich honvédelméről", „Az OSzDMP feladatai az orosz forradalomban", „A köztársasági soviniszták csínytevései" stb. c. cikkeit. A lap most is megjelenik; kommunistaellenes és antidemokratikus. — *7*

8 „*Bremer Bürger-Zeitung*" („Brémai Polgárujság") — a német szociáldemokraták brémai csoportjának napilapja. 1890-től 1919-ig jelent meg; 1914—1915-ben a német baloldali szociáldemokraták lapja volt; 1916-ban a kautskysták kezébe került. — *7*

9 „*Vorwärts*" („Előre") — a német szociáldemokrácia központi napilapja; 1876-ban alapították; egyik szerkesztője W. Liebknecht volt. A lap hasábjain Engels harcot folytatott az opportunizmus mindennemű megnyilvánulása ellen. A 90-es évek második felétől kezdve, Engels halála után, a „Vorwärts" rendszeresen közölte a német szociáldemokráciában és a II. Internacionáléban uralkodó opportunisták cikkeit. Az imperialista világháborúban (1914—1918)

szociálsoviniszta álláspontra helyezkedett. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom után a „Vorwärts" a szovjetellenes propaganda egyik központja lett; megjelent Berlinben 1933-ig. — 7

10 *A bécsi „Arbeiter-Zeitung"* („Munkásujság") — az osztrák szociáldemokrácia központi napilapja; Bécsben jelent meg 1889 óta; az imperialista világháborúban (1914—1918) szociálsoviniszta. Lenin a „szocializmus bécsi árulói" lapjának nevezte.

1934-ben betiltották a lapot. Mint az osztrák szocialista párt központi lapja 1945 óta újból megjelenik. A lap határozottan antidemokratikus jellegű, az angol-amerikai imperialisták érdekében szakadárpolitikát folytat az osztrák munkásmozgalomban. — 7

11 *„Hamburger Echo"* („Hamburgi Visszhang") — a német szociáldemokrácia napilapja; alapították 1887-ben; az imperialista világháború idején (1914—1918) szociálsoviniszta álláspontot képviselt. — 7

12 *„L'Humanité"* („Az Emberiség") — napilap, J. Jaurès alapította 1904-ben; a Francia Szocialista Párt központi lapja volt. A lap az imperialista világháborúban (1914—1918) a Francia Szocialista Párt szélső jobboldali szárnyának kezében volt és szociálsoviniszta álláspontot képviselt. Kevéssel azután, hogy a szocialista párt az 1920 decemberi kongresszuson kettészakadt és a francia kommunista párt megalakult, a lap ennek sajtószerve lett; most is megjelenik Párizsban; a kommunista párt központi lapja. — 7

13 Lenin a Nemzetközi Szocialista Iroda francia és belga küldöttségének a német néphez intézett kiáltványára gondol. A kiáltványt a „L'Humanité" 1914 szeptember 6-i számában tették közzé. A belga és a francia szocialisták a német kormányt hódító törekvésekkel, a német katonákat pedig a megszállt területen elkövetett állati kegyetlenkedésekkel vádolták. A német szociáldemokrata pártvezetőség a „Vorwärts" 1914 szeptember 10-i számában tiltakozott a kiáltvány ellen. Ezzel kapcsolatban a francia és a német szociálsoviniszták sajtóvitát folytattak. — 7

14 Lenin itt a bolsevik csoport Bernben, 1914 augusztus 24—26-án (szeptember 6—8-án) tartott tanácskozásának határozatára hivatkozik (lásd ebben a kötetben 1—5. old.). — 8

[15] *„Die Neue Zeit"* („Új Kor") — a német szociáldemokrácia folyóirata; Stuttgartban jelent meg 1883-tól 1923-ig. Az 1885—1895-ös években Engels több cikket írt a „Neue Zeit"-be. Engels gyakran adott útmutatásokat a folyóirat szerkesztőségének, amelyet élesen bírált a marxizmustól való eltérései miatt. A 90-es évek második felétől kezdve, Engels halála után, a folyóirat rendszeresen közölte a revizionisták cikkeit. Az imperialista világháború időszakában (1914—1918) a folyóirat centrista, kautskysta álláspontra helyezkedett; a szociálsovinisztákat támogatta. — *10*

[16] *A II. Internacionálé stuttgarti kongresszusát* 1907 augusztus 18—24-én tartották. Ezen a kongresszuson az OSzDMP-t 37 küldött képviselte. A bolsevikok részéről Lenin, Lunacsarszkij, Litvinov és mások voltak jelen.

A kongresszus legfontosabb munkája a bizottságokban összpontosult, ahol határozati javaslatokat dolgoztak ki a kongresszus plenáris üleseire. Lenin annak a bizottságnak munkájában vett részt, melynek a „Militarizmus és nemzetközi összeütközések" kérdésében kellett határozati javaslatot kidolgoznia. Lenin Rosa Luxemburggal együtt történelmi jelentőségű módosítást ajánlott Bebel határozati javaslatához. Ez a módosítás arra kötelezi a szocialistákat, hogy a háborúokozta válságot használják ki a tömegek mozgósítására és a kapitalizmus megdöntésére; a módosítást a kongresszus elfogadta. (A kongresszusról lásd Lenin cikkeit: „A Stuttgarti Nemzetközi Szocialista Kongresszus". Lenin Művei. 4. kiad. 13. köt. 59—65, 66—77. old., oroszul.) — *18*

[17] *A II. Internacionálé koppenhágai kongresszusát* 1910 augusztus 28—szeptember 3-án tartották. Az OSzDMP-t Lenin, Plehanov, Lunacsarszkij, Kollontaj, I. P. Pokrovszkij és mások képviselték. A kongresszus az egyes kérdések előzetes megvitatása és a megfelelő határozati javaslatok kidolgozása céljából több bizottságot alakított. Lenin a szövetkezeti bizottságban dolgozott.

A kongresszusi határozat: „Harc a militarizmus és a háború ellen" megerősítette a stuttgarti kongresszus „Militarizmus és nemzetközi összeütközések" c. határozatát és több követelést állított fel, melyeket a szocialista képviselőknek háborúellenes harcuk folyamán a parlamentek elé kellett terjeszteniök. Ezek a követelések: *a)* az államok összes konfliktusait kötelezően nemzetközi döntő-

bíróságok elé kell terjeszteni, *b)* általános leszerelést kell elrendelni, *c)* meg kell szüntetni a titkos diplomáciát, *d)* autonómiát kell adni minden népnek és meg kell védeni őket a katonai támadások és erőszakoskodások ellen. — *17*

18 *A II. Internacionále bázeli kongresszusát* 1912 november 24—25-én tartották. A balkánháborúval és a fenyegető európai háborúval kapcsolatban mint rendkívüli kongresszust hívták egybe. A kongresszus kiáltványt adott ki, melyben hangsúlyozta, hogy a közelgő világháború imperialista háború, és a világ szocialistáit aktív harcra szólította a háború ellen. (A Bázeli Kiáltványról lásd ebben a kötetben 202—212. és 310. old.). — *18*

19 A „*Brit Szocialista Párt*" („British Socialist Party") 1911-ben, Manchesterben alakult. Marxista szellemben fejtett ki propagandát és agitációt, és „nem opportunista, a liberálisoktól *valóban* független" párt volt *(Lenin)*. Alacsony taglétszáma és a tömegektől való elszigeteltsége következtében a pártot bizonyos szektás vonások jellemezték.

Az első világháború idején a pártban két áramlat keletkezett: egy nyilt szociálsoviniszta áramlat, élén Hyndmannal és másokkal, és egy internacionalista áramlat, A. Inkpin és mások vezetésével. 1916 áprilisában a pártban szakadás állt be. Hyndman és hívei — akik kisebbségben voltak — kiváltak a pártból. Ettől az időtől kezdve a Brit Szocialista Párt élén internacionalisták álltak. A Brit Szocialista Párt volt az, amely 1920-ban a Nagybritanniai Kommunista Párt megalapítását kezdeményezte. — *23*

20 Az „*Angol Független Munkáspártot*" („Independent Labour Party") — 1893-ban alapították. A párt élén James Keir Hardie, R. MacDonald és mások álltak. A Független Munkáspárt, mely fennen hangoztatta a polgári pártoktól való politikai függetlenségét, valójában „független volt a szocializmustól, de függött a liberalizmustól" *(Lenin)*. Az imperialista háború (1914—1918) kezdetén (1914 augusztus 13-án) a Független Munkáspárt háborúellenes kiáltványt adott ki. Később, 1915 februárban, az antantországok szocialistáinak londoni konferenciáján a konferencia szociálsoviniszta határozatához csatlakozott. Ettől kezdve a Független Munkáspárt vezetői, pacifista frázisok leple alatt, szociálsoviniszta álláspontra helyezkedtek. A Komintern megalakulása után, 1919-ben, a Független Munkáspárt vezetői a balratolódó

párttömegek nyomására elhatározták, hogy kilépnek a II. Internacionáléból. 1921-ben beléptek az úgynevezett kétésfeles Internacionáléba, ennek széthullása után ismét a II. Internacionáléhoz csatlakoztak. — *23*

21 Az *Olasz Szocialista Pártot* 1892-ben alapították, „Olasz Munkások Pártja" néven; 1893-ban a Reggio nell'Emiliában tartott kongresszuson az „Olasz Szocialista Párt" nevet vette fel. Az imperialista világháború (1914—1918) időszakának első felében az Olasz Szocialista Párt nem következetes internacionalista álláspontot képviselt. A párt résztvett a zimmerwaldi (1915 szeptember) és kientali (1916 április) nemzetközi szocialista konferencián; a centrista többséghez csatlakozott. 1916 végén az Olasz Szocialista Párt, a reformista szárny nyomására, a szociálpacifizmus útjára tért.

Az oroszországi Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után az Olasz Szocialista Pártban megerősödött a balszárny. A bolognai pártkongresszus (1919 október) kimondotta, hogy a párt programjába fel kell venni a proletárdiktatúráért folyó harcra vonatkozó pontot, kimondotta továbbá, hogy a Kommunista Internacionáléhoz csatlakozik, de a pártban megtűrte az opportunistákat.

1921 januárban, a párt livornói kongresszusán, a baloldaliak kiváltak a szocialista pártból, saját kongresszust hívtak egybe és megalapították az Olaszországi Kommunista Pártot. Az Olasz Szocialista Pártot a Komintern III. kongresszusán 1921-ben kizárták a Kommunista Internacionáléból.

A fasiszta diktatúra idején a pártban ismét jelentékeny balszárny alakult ki. 1934-ben az Olasz Szocialista Párt megegyezésre lépett az Olasz Kommunista Párttal az akcióegységre vonatkozólag. Ez a megegyezés lett a második világháború időszakában és a háborúutáni években a két párt együttműködésének alapja. 1947 januárban az Olasz Szocialista Pártból kivált a jobboldaliak csoportja, élén az amerikai imperializmus ügynökével, Saragattal, és megalapította az „Olasz Dolgozók Szocialista Pártjának" nevezett pártot. — *23*

22 „*Golosz*" („A Szó") — mensevik-trockista napilap; Párizsban jelent meg 1914 szeptembertől 1915 januárig. A lap centrista álláspontot képviselt.

Az imperialista világháború (1914—1918) első napjai-

ban a „Golosz" közölte Martovnak a szociálsoviniszták ellen írt cikkeit. Amikor Martov jobbra fordult, a lap egyre inkább a szociálsovinisztákat védelmezte, többre becsülte „a szociálsovinisztákkal való egységet, mint azt, hogy olyan emberekhez közeledjék, akik engesztelhetetlenek a szociálsovinizmussal szemben" *(Lenin)*.

1915 januártól kezdve a „Golosz" helyett a „Nase Szlovo" jelent meg. — *24*

23 A Lenin előadásáról szóló tudósítás a „Vorwärts" 1914 november 10-i, 308. számában és a bécsi „Arbeiter-Zeitung" 1914 november 7-i, 309. számában jelent meg. Lenin levele alapján a „Vorwärts" szerkesztősége 1914 november 22-én röviden közölte, hogy Lenin előadásában a német és az osztrák szociáldemokrácia álláspontját bírálta és a II. Internacionále csődjét fejtegette. — *29*

24 Lenin a Granat Testvérek Enciklopédiai Szótára (Granat Lexikon) számára írt „*Marx Károly*" c. cikkét 1914 tavaszán Poronyinban (Galícia) kezdte el és 1914 novemberében Bernben (Svájc) fejezte be. Lenin 1918-ban, amikor külön brosúrában adták ki ezt a cikket, a brosúra előszavában emlékezetből arra utalt, hogy a cikket 1913-ban írta.

A cikk V. Iljin aláírással, „A marxizmus bibliográfiája" c. melléklettel együtt 1915-ben jelent meg az Enciklopédiai Szótárban. A szerkesztőség a cenzúrára való tekintettel „A szocializmus" és „A proletár osztályharc taktikája" c. két fejezetet kihagyta és a szöveget több helyen megváltoztatta.

A „Priboj" kiadó 1918-ban Lenin előszavával külön brosúrában adta ki ezt a munkát, úgy, ahogy az Enciklopédiai Szótárban jelent meg, de „A marxizmus bibliográfiája" c. melléklet nélkül.

A teljes kézirati szöveg először 1925-ben jelent meg, a „Marx, Engels, marxizmus" c. gyűjteményben, melyet az OK(b)P Központi Bizottsága mellett működő Lenin Intézet állított össze. — *31*

25 Marxnak „A hegeli jogbölcselet bírálatához" c. munkájából (lásd Marx—Engels Gesamtausgabe. 1. rész. 1. köt. 1. fele. 614. old.). — *35*

26 Marx levele Engelshez. 1862 augusztus 2. és 1862 augusztus 9. Lásd Marx—Engels. Válogatott levelek. 1950. 147—152. és 154—155. old. — *57*

27 Marx levele Engelshez. 1863 április 9. Lásd Marx—Engels. Válogatott levelek. 1950. 160—161. old. — *64*

28 Engels levele Marxhoz. 1851 február 5. Lásd Marx—Engels. Briefwechsel. 1. köt. Berlin 1949. 173. old. — *65*

29 Engels levele Marxhoz. 1858 október 7. Lásd Marx—Engels. Válogatott levelek. 1950. 122. old. — *65*

30 Marx levele Engelshez. 1866 április 2. Lásd Marx—Engels. Briefwechsel. 3. köt. Berlin 1950. 382. old. — *65*

31 Engels levele Marxhoz. 1881 augusztus 11. Lásd Marx—Engels. Briefwechsel. 4. köt. Berlin 1950. 609. old. — *66*

32 Marx. Die Bourgeoisie und die Kontrerevolution. Lásd Marx—Engels Gesamtausgabe. 1. rész. 7. köt. 495. old. — *66*

33 Marx levele Engelshez. 1856 április 16. Lásd Marx—Engels. Válogatott levelek. 1950. 101. old. — *67*

34 Engels levele Marxhoz. 1865 február 5. Lásd Marx—Engels. Briefwechsel. 3. köt. Berlin 1950. 269. old. — *67*

35 Engels levele Marxhoz. 1863 június 11. Marx levele Engelshez. 1863 június 12. Engels levele Marxhoz. 1863 november 24., 1864 szeptember 4. Marx levele Engelshez. 1864 december 10. Engels levele Marxhoz. 1865 január 27. Marx levele Engelshez. 1865 február 3. Engels levele Marxhoz. 1867 október 22., 1867 december 6. Marx levele Engelshez. 1867 december 17. Engels levele Marxhoz. 1867 december 19. Lásd Marx—Engels. Briefwechsel. 3. köt. Berlin 1950. 173, 174—75, 187—88, 225—26, 254—57, 261, 267—69, 521—22, 545, 552. és 553—54. old. — *68*

36 Marx levele Engelshez. 1877 július 23., 1877 augusztus 1. Engels levele Marxhoz. 1879 augusztus 20., 1879 szeptember 9. Marx levele Engelshez. 1879 szeptember 10. Lásd Marx—Engels. Briefwechsel. 4. köt. Berlin 1950. 550—53, 560—63, 581—82, 590—92. és 592—93. old. — *68*

37 Marx levele F. A. Sorgéhoz. 1879 szeptember 19. Lásd Marx—Engels. Válogatott levelek. 1950. 389. old. — *84*

[38] *Millerandizmus* — a francia „szocialista“ Millerand-ról elnevezett opportunista áramlat. Millerand 1899-ben belépett a francia reakciós burzsoá kormányba és segített a burzsoáziának politikája megvalósításában.

Azt a kérdést, hogy megengedhető-e a szocialisták részvétele egy burzsoá kormányban, a II. Internacionále 1900-ban Párizsban tartott második kongresszusa vitatta meg. A kongresszus Kautsky békítgető határozatát fogadta el, amely elítélte a szocialisták részvételét a burzsoá kormányban, de megengedte, hogy szocialisták „rendkívüli“ esetekben beléphessenek burzsoá kormányba. A francia szocialisták ezzel a kibúvóval igazolták magukat, amikor az 1914—1918-as háború kezdetén beléptek az imperialista burzsoá kormányba. — *88*

[39] *Bernsteinizmus* — a marxizmussal szemben ellenséges nemzetközi szociáldemokrata áramlat, mely a XIX. század végén Németországban keletkezett; ezt az áramlatot Eduard Bernstein német szociáldemokratáról nevezték el. Bernstein a burzsoá liberalizmus szellemében revízió alá vette Marx forradalmi tanítását.

Oroszországban a „legális marxisták“, az „ökonomisták“, a bundisták, a mensevikek Bernstein hívei voltak. —*89*

[40] *Hegypárt és Gironde* — a XVIII. századvégi francia burzsoá forradalom időszakának két burzsoá politikai csoportosulása. Hegypártnak, jakobinusoknak nevezték az akkori forradalmi osztály — a burzsoázia — leghatározottabb képviselőit, akik az abszolutizmus és a hűbéri rendszer teljes megsemmisítéséért küzdöttek. A girondisták, a jakobinusoktól eltérően, a forradalom és ellenforradalom között ingadoztak, és a monarchiával való megalkuvás útján haladtak.

Lenin az opportunista szociáldemokrata áramlatot „szocialista Gironde“-nak, a forradalmi szociáldemokratákat pedig proletár jakobinusoknak, „Hegypártnak“ nevezte. Azután, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt bolsevikokra és mensevikekre szakadt, Lenin gyakran hangsúlyozta, hogy a mensevikek a munkásmozgalom girondista áramlatát képviselik. — *89*

[41] *Nemzetközi Szocialista Iroda* (NSzI) — a II. Internacionále végrehajtó szerve, melyet az 1900-as párizsi kongresszus határozata alapján szerveztek; Lenin, mint az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt képviselője, 1905 óta tagja volt a NSzI-nak. — *91*

[42] Lenin Csernisevszkij „Prolog“ c. regényéből idéz (lásd N. G. Csernisevszkij. Válogatott művek. 5. köt. 1932. 488. old., oroszul). — *94*

[43] Engels. Internationales aus dem „Volksstaat“ (1871—75). Berlin 1894. 40. old. — *95*

[44] Lenin a következő esetre gondol: a svéd szociáldemokrata párt 1914 november 23-i stockholmi kongresszusán az OSzDMP Központi Bizottságának képviselője üdvözlő beszédében rámutatott a német szociáldemokrácia és más európai pártok vezéreinek szociálsovinizmusára és hangsúlyozta, hogy ezek elárulták a proletariátus ügyét. A svéd szociáldemokrácia jobbszárnyának vezetője, Branting, azt javasolta, hogy a kongresszus az üdvözlő beszédnek a német szociáldemokrácia magatartását értékelő részével kapcsolatban fejezze ki sajnálkozását. Branting javaslata ellen felszólalt Hőglund, aki akkor a svéd szociáldemokrácia balszárnyának volt a vezetője, a kongresszus azonban elfogadta Branting javaslatát.

A kongresszus munkájáról a „Szocial-Demokrat“ 1915 január 9-i, 36. száma tudósítást közölt. — *99*

[45] *Szervező Bizottság* (SzB) — a mensevikek vezető központja; 1912-ben alakult meg a likvidátor mensevikek és az összes pártellenes csoportok és áramlatok augusztusi konferenciáján; 1917 augusztusában, amikor megválasztották a mensevik párt Központi Bizottságát, a Szervező Bizottság beszüntette munkáját.

Belenyin — A. G. Sljapnyikov. — *99*

[46] „*Szocial-Demokrat*“ („A Szociáldemokrata“) — az OSzDMP illegális központi lapja; megjelent 1908 februártól 1917 januárig; 58 számát adták ki. A lap első száma Oroszországban jelent meg, a többit külföldön, előbb Párizsban, azután Genfben adták ki. A Központi Lap szerkesztősége az OSzDMP Központi Bizottságának határozata értelmében a bolsevikok, a mensevikek és a lengyel szociáldemokraták képviselőiből állott.

Lenin több mint nyolcvan kisebb-nagyobb cikket írt a „Szocial-Demokrat“-ba. A lap szerkesztőségében Lenin a következetes bolsevik vonalért harcolt. A szerkesztőség egy része (Kamenyev és Zinovjev) békítgető álláspontra helyezkedett a likvidátorokkal szemben, meg akarták hiúsítani a lenini vonalat. Martov és Dan, a szerkesztőség mensevik

tagjai, szabotálták a Központi Lap szerkesztőségi munkáját és ugyanakkor a „Golosz Szocial-Demokrata" című frakciós lapjukban nyiltan védelmezték a likvidátorságot.

Leninnek a likvidátorok ellen folytatott engesztelhetetlen harca arra vezetett, hogy Martov és Dan 1911 júniusban kivált a „Szocial-Demokrat" szerkesztőségéből. 1911 december óta Lenin szerkesztette a „Szocial-Demokrat"-ot.

A „Szocial-Demokrat"-ban jelent meg Sztálin több cikke, így a „Kaukázusi levelek", „A pétervári munkások utasítása munkásképviselőjük számára", „A pétervári választások" stb. (Lásd Sztálin Művei. 2. köt. 1949. 188—211, 269—271, 292—307. old.). — *99*

47 „*Okmány*"-nak nevezi Lenin a pétervári likvidátoroknak (Potreszovnak, Maszlovnak, Cserevanyinnak stb.) Vandervelde táviratára adott válaszát. Vandervelde arra szólította fel az orosz szociáldemokratákat, hogy tartózkodjanak háborúellenes akcióktól. Válaszukban az orosz likvidátorok helyeselték, hogy a belga, francia és angol szocialisták beléptek a burzsoá kormányba és kijelentették, hogy Oroszországban nem fejtenek ki háborúellenes tevékenységet. — *103*

48 „*Berner Tagwacht*" („Berni Őrszem") — a svájci szociáldemokrata párt napilapja; 1893-ban alapították Bernben. Az első világháború kezdetén ebben a lapban jelentek meg K. Liebknecht, F. Mehring és más baloldali szociáldemokraták cikkei. 1917-től kezdve a lap nyiltan támogatta a szociálsovinisztákat; a lap most is megjelenik, kommunistaellenes és antidemokratikus álláspontot képvisel. — *103*

49 A mensevik Szervező Bizottság (SzB) bejelentette, hogy „Otkliki" címmel külön lapot fog kiadni, ezt azonban nem valósíthatta meg. — *104*

50 „*Miszl*" („Gondolat") — az eszer párt napilapja; Párizsban jelent meg 1914 novembertől 1915 márciusig. — *105*

51 Lenin „A narodnyikokról" írt határozati javaslatra gondol, melyet az OSzDMP Központi Bizottságának és a pártfunkcionáriusoknak Poronyinban (nem messze Krakkótól), 1913 szeptember 23-tól október 1-ig (október 6-tól 14-ig) tartott együttes tanácskozásán fogadtak el. A tanácskozást konspiratív okokból „nyári" vagy „augusztusi" tanácskozásnak nevezték. A határozat megjelent Lenin Műveiben, 4. kiad. 19. köt. 387—388. old. (oroszul). — *105*

52 A „*Milyen «egységet» hirdetett Larin a svéd kongresszuson?*" c. cikket Lenin a mensevik J. Larinnak a svéd szociáldemokrata párt 1914 november 23-i, stockholmi kongresszusán mondott beszédével kapcsolatban írta.

A cikkben említett 14 egységfeltételt „Az OSzDMP Központi Bizottságának jelentése és a brüsszeli tanácskozásra kijelölt központi bizottsági küldöttségnek adott útmutatások" tartalmazzák; a jelentést és az útmutatásokat szintén Lenin írta (Lásd Lenin Művei. 4. kiad. 20. köt. 463—502. old., oroszul). — *106*

53 A „*július harmadiki*" *blokkot* (brüsszeli blokkot) az 1914 július 16—18-án tartott brüsszeli „egyesítő" tanácskozás idején kötötték. Ezt a tanácskozást a Nemzetközi Szocialista Iroda Végrehajtó Bizottsága hívta egybe annak megvitatására, hogy helyreállítható-e az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt egysége. A tanácskozáson a következő szervezetek képviseltették magukat: az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt Központi Bizottsága (bolsevikok); a Szervező Bizottság (mensevikek) és a hozzá csatlakozó szervezetek; a Kaukázusi Területi Bizottság és a „Borba"-csoport (trockisták); a szociáldemokrata dumafrakció (mensevikek); Plehanov csoportja: a „Jegyinsztvo"; a „Vperjod"-csoport; a Bund; a lett szociáldemokraták; a litván szociáldemokraták; a lengyel szociáldemokraták; a lengyel szociáldemokrata ellenzék; a Lengyel Szocialista Párt (PPSz, „levica").

Jóllehet a tanácskozásnak csak eszmecsere volt a célja és nem hozhatott kötelező határozatot, ennek ellenére szavazás alá bocsátották Kautsky határozati javaslatát az OSzDMP egyesüléséről. A bolsevikok és a lett szociáldemokraták nem vettek részt a szavazásban, a többség azonban elfogadta a határozatot.

„A II. Internacionále azzal az ürüggyel, hogy a bolsevikokat ki akarja «békíteni» a likvidátorokkal, hogy a «pártban békét» akar teremteni, azt követelte a bolsevikoktól, hogy szüntessék be a likvidátorok megalkuvó politikájának bírálatát. De a bolsevikok hajthatatlanok maradtak: nem voltak hajlandók alávetni magukat az opportunista II. Internacionále határozatainak és nem tettek semmiféle engedményt" (A SzK(b)P története. Rövid tanfolyam. 6. kiad. 1951. [V. fej. 3. pont.] 193. old.). — *106*

54 „*Levica*" — a kispolgári nacionalista Lengyel Szocialista Párt (PPSz) balszárnya, amely 1906-ban, a PPSz szakadása

után önálló frakcióvá alakult. A „levica", noha nem szakított teljesen a nacionalizmussal, elvetette a PPSz több nacionalista követelését és a terrorista harci módszereket. Taktikai kérdésekben közel állott az orosz likvidátor mensevikekhez és velük együtt harcolt a bolsevikok ellen. Az első világháború idején a „levica" nagyobb része internacionalista álláspontra helyezkedett és a Lengyel Szociáldemokrata Párthoz közeledett; 1918 decemberben együtt alakították meg a Lengyelországi Kommunista Munkáspártot. — *106*

55 „*Nasa Zarja*" („Hajnalunk") — a likvidátor mensevikek legális havi folyóirata; megjelent 1910—1914-ben Pétervárott. A „Nasa Zarja" körül alakult ki a likvidátorok központja Oroszországban. — *106*

56 „*Nasa Rabocsaja Gazeta*" („Munkásujságunk") — a likvidátor mensevikek napilapja; Pétervárott, 1914 májustól júliusig legálisan jelent meg. — *106*

57 A likvidátor mensevikek felléptek a legális Munkásbiztosító Tanács ellen, melyet a pétervári munkások 1914 márciusában választottak. A Munkásbiztosító Tanácsba a bolsevikok („pravdisták") jelöltjeit választották meg. A likvidátor mensevikek arra szólították fel a munkásokat, hogy ne engedelmeskedjenek a Munkásbiztosító Tanács határozatainak. — *107*

58 „*Sztrahovanyije Rabocsih*" („Munkásbiztosítás") — a likvidátor mensevikek folyóirata; megjelent Pétervárott 1912 decembertől 1918 júniusig. — *107*

59 „*Hármas antant*" vagy „antant" — Anglia, Franciaország és Oroszország katonai és politikai szövetsége, amely 1907-ben jött létre. — *109*

60 Engels levele Marxhoz. 1870 augusztus 15. Lásd Marx—Engels. Válogatott levelek. 1950. 283—286. old. — *110*

61 Lenin Engels „Po és Rajna" c. munkájára gondol (lásd Marx K. és Engels F. Művei. 11. köt. 2. rész. 1934. 1—50.old., oroszul). — *110*

62 Marx levele J. B. Schweitzerhez. 1865 január 24. Lásd Marx—Engels. Válogatott levelek. 1950. 181. old. — *112*

[63] *„Nase Szlovo"* („Szavunk") — mensevik-trockista napilap; Párizsban 1915 januártól 1916 szeptemberig jelent meg a „Golosz" helyett.

Lenin levele válasz a „Nase Szlovo" szerkesztőségének, amely azt ajánlotta, hogy az antantországok szocialistáinak küszöbönálló londoni konferenciájával kapcsolatban lépjenek fel együttesen a szociálpatriotizmus ellen. Lenin beleegyezett ebbe és válaszában egy deklarációtervezetet ajánlott, melyet fel kellett olvasni a londoni konferencián. Ugyanakkor élesen bírálta a mensevik Szervező Bizottság és a Bund szociálsoviniszta álláspontját. A „Nase Szlovo" szerkesztősége ugyanis ezeket a szervezeteket is felkérte az együttes fellépésre. A „Nase Szlovo" szerkesztősége nem fogadta el Lenin tervezetét és külön deklarációt szerkesztett.

A londoni konferencia után a „Nase Szlovo" szerkesztősége ismét azt ajánlotta az OSzDMP Központi Bizottságának, hogy az „internacionalisták" a háborúhoz és a szociálsovinisztákhoz való viszonyuk meghatározása céljából tartsanak közös tanácskozást. Lenin a „Nase Szlovo" szerkesztőségének 1915 március 10-én (23-án) írt válaszlevelében (lásd ebben a kötetben 157—160. old.) több elvi feltételt állított fel, amelyek alapján egybe lehetne kovácsolni az igazi internacionalistákat. Mivel a „Nase Szlovo" szerkesztősége védelmébe vette a Szervező Bizottságot és a Bundot, Lenin megszakította a tárgyalásokat.

A „Nase Szlovo" egyesítő kísérleteit, amelyek — Lenin kifejezése szerint — „eszmei-politikai csőddel" végződtek, Lenin ebben a kötetben „A londoni konferencia alkalmából" (170—172. old.), „Az internacionalisták egyesülésének kérdése" (180—184. old.), „A platonikus internacionalizmus csődje" (188—193. old.), „Az oroszországi szociáldemokrácia belső helyzetéről" (281—286. old.), „A szocializmus és a háború" (339—341. old.) c. cikkeiben világítja meg. — *117*

[64] A „hármas antant" *szocialistáinak londoni konferenciáját* 1915 február 14-én tartották. A konferencián Anglia, Franciaország, Belgium szociálsoviniszta és pacifista csoportjainak képviselői, Oroszország részéről pedig a mensevikek és eszerek voltak jelen.

A bolsevikokat nem hívták meg, Lenin megbízásából azonban Litvinov (Makszimovics) megjelent a konferencián, hogy felolvassa az OSzDMP Központi Bizottságának deklarációját. A deklaráció alapjául Lenin tervezete szol-

gált. A deklaráció azt követelte, hogy a szocialisták lépjenek ki a burzsoá kormányokból, szakítsanak az imperialistákkal, ne működjenek együtt velük, harcoljanak erélyesen saját imperialista kormányuk ellen és ítéljék el a hadihitelek megszavazását. A deklaráció felolvasása közben Litvinovot félbeszakították és megvonták tőle a szót. Erre Litvinov a deklaráció szövegét átadta az elnökségnek és elhagyta a konferenciát.

Lásd Lenin „A londoni konferenciáról" és „A londoni konferencia alkalmából" c. cikkeit, ebben a kötetben 124—126, 170—172. old. — *117*

65 *J. Gargyenyin* — V. Csernov, az eszer párt vezére. — *123*

66 *Ropsin* — az eszer B. Szavinkov. — *123*

67 „*Szovremennyik*" („Kortárs") — irodalmi-politikai havi folyóirat; megjelent Pétervárott 1911—1915-ben. A folyóirat körül csoportosultak a likvidátor mensevikek, eszerek, népi szocialisták és a baloldali liberálisok.

A folyóiratnak nem volt kapcsolata a munkástömegekkel. Lenin 1914-ben így határozta meg a folyóirat irányát: a narodnyikság és a marxizmus keveréke. — *123*

68 *Makszimovics* — M. M. Litvinov. — *124*

69 „*Labour Leader*" („Munkásvezér") — napilap; 1890-ben alapították; 1893-ban az opportunista angol Független Munkáspárt lapja lett. Az első világháború idején centrista álláspontot képviselt. 1922 óta „New Leader", 1946 óta pedig „Socialist Leader" címen jelenik meg. — *126*

70 Lenin „*Idegen lobogó alatt*" c. cikkének szövegén a „Priliv" kiadásában megjelent „Gyüjtemény" szerkesztősége változtatásokat tett. A gyüjtemény 1917 márciusban jelent meg. — *127*

71 „*Nase Gyelo*" („Ügyünk") — mensevik havi folyóirat, az oroszországi likvidátorok, szociálsoviniszták fő sajtószerve; megjelent 1915-ben Petrográdon, az 1914 októberben betiltott „Nasa Zarja" c. folyóirat helyett. — *129*

72 Marx K. és Engels F. Levelei. 1931. 139—140. old. (oroszul). — *131*

73 „*Obscsegyelecek*" — a bolgár szociáldemokrata párt oppor-

tunista, szociálsoviniszta része; az „Obscseje Gyelo" (Közügy") ennek volt a folyóirata; „sirokije" szocialisták néven is ismeretesek.

„Tyesznyakok" — Bulgária forradalmi szociáldemokrata munkáspártja, mely a szociáldemokrata párt szakadása után 1903-ban alakult meg. Megalapítója és a „tyesznyakok" vezére D. Blagojev volt; később Blagojev tanítványai: G. Dimitrov, V. Kolarov és mások álltak a „tyesznyakok" élén. 1914—1918-ban a „tyesznyakok" az imperialista háború ellen léptek fel. 1919-ben a „tyesznyakok" beléptek a Kommunista Internacionáléba és megalakították a Bolgár Kommunista Pártot, ebből lett később a Bolgár (kommunista) Munkáspárt. — *148*

74 *„The Daily Citizen"* („A Polgár Napilap") — az angol Munkáspárt, a fábiánusok és a Független Munkáspárt opportunista blokkjának napilapja; megjelent Londonban 1912—1915-ig. — *148*

75 *„The Daily Herald"* („Napi Hiradó") — a Brit Szocialista Párt napilapja; megjelenik 1912 óta Londonban; jelenleg a Labour Party sajtószerve. — *148*

76 *Fábiánusok* — a reformista, szélsőséges opportunista „Fábiánus Társaság" tagjai; ezt a társaságot az angol polgári értelmiség egy csoportja alapította 1884-ben. A társaságot Fabius Cunctator (a „Halogató") római hadvezérről nevezték el. Ez a hadvezér kivárási taktikájáról volt nevezetes, mert kitért a döntő harcok elől. A Fábiánus Társaság — Lenin kifejezése szerint — „az opportunizmus és a liberális munkáspolitika legtökéletesebb kifejezője". A fábiánusok elvonták a proletariátust az osztályharctól, azt hirdették, hogy a kapitalizmusról apró reformokkal békésen át lehet térni a szocializmusra. Az imperialista világháború idején (1914—1918) a fábiánusok szociálsoviniszta álláspontot képviseltek. A fábiánusok jellemzését lásd Lenin következő műveiben: „Előszó a «J. Ph. Becker, J. Dietzgen, F. Engels, K. Marx és mások levelei F. A. Sorgéhoz és másokhoz» c. könyv orosz kiadásához" (Lenin Művei. 4. kiad. 12. köt. 330—331. old., oroszul); „A szociáldemokrácia agrárprogramja az orosz forradalomban" (Lenin Művei. 4. kiad. 15. köt. 154 old., oroszul); „Az angol pacifizmus és az angol idegenkedés az elmélettől" (lásd ebben a kötetben 258—264. old.) stb. — *148*

77 *Az angol Munkáspárt* (Labour Party) a parlamenti munkásképviselet („Munkásképviseleti Bizottság“) megteremtése érdekében 1900-ban alakult mint a munkásszervezetek — szakszervezetek, szocialista pártok és csoportok — egyesülése. 1906-ban a Bizottság a Labour Party nevet vette fel. A Labour Party, ideológiáját és taktikáját tekintve, a legopportunistább, „szőröstül-bőröstül burzsoá“ párt *(Lenin)*, mely a burzsoáziával való osztályegyüttműködés politikáját folytatta. Az imperialista világháború időszakában (1914—1918) a Labour Party vezérei szociálsoviniszta álláspontot képviseltek; Lenin kifejezése szerint „az imperialista banditizmus *bűnrészesei*“ voltak.

A Labour Party 1924-ben, 1929-ben és 1945-ben hatalomra jutott, kormányt alakított, amely változatlanul az angol imperializmus politikáját folytatta. Az 1945-ben alakult labour-kormány bel- és külpolitikájában az angol imperialisták reakciós programját valósítja meg. A labouristák jobboldali vezérei, mint az amerikai imperializmus ügynökei, szovjetellenes álláspontot képviselnek, a demokrácia és a szocializmus erői ellen harcolnak. — *148*

78 *Az OSzDMP külföldi szekcióinak konferenciája* Bernben (Svájc) 1915 február 27-től március 4-ig ülésezett. A konferenciát Lenin kezdeményezésére hívták egybe. Általános bolsevik pártkonferencia jellege volt, minthogy a háború alatt nem lehetett összoroszországi konferenciát tartani. A konferencián a párizsi, zürichi, genfi, berni, lausanne-i bolsevik szekciók és a „baugy-i“ csoport képviselői voltak jelen. A konferencián Lenin képviselte a Központi Bizottságot és a Központi Lapot (a „Szocial-Demokrat“-ot), ő vezette a konferencia munkáját, ő volt az előadója a napirend legfontosabb pontjának: „A háború és a párt feladatai“. A konferencia elfogadta Lenin határozati javaslatát a háborúról. — *150*

79 „*Pravda*“ („Igazság“) — legális bolsevik napilap; megjelent Pétervárott; Lenin útmutatásai szerint és Sztálin kezdeményezésére alapították. Sztálin vezetésével dolgozták ki a „Pravda“ platformját és az ő irányításával készült a „Pravda“ első száma, amely 1912 április 22-én (május 5-én) jelent meg.

A „Pravdá“-t a munkások pénzén adták ki: a munkások 1912-ben 620 csoportos gyűjtést, 1913-ban 2 181, 1914 január—májusban 2 873 csoportos gyűjtést rendeztek a bol-

sevik sajtó javára. Az élenjáró munkások a „Pravda" levelezői voltak. A lap naponként 40—60 000 példányban jelent meg. Minden egyes példánya kézről-kézre járt a munkások között.

A bolsevikokat akkor „pravdistáknak" nevezték. „Az 1912-es «Pravda» — lerakta a bolsevizmus 1917-es győzelmének alapköveit" — írta Sztálin.

Lenin külföldről irányította a „Pravdá"-t, majdnem mindennap írt az ujságba, útmutatásokat adott a szerkesztőségnek. Amikor Sztálin 1912 szeptemberben megszökött a narimi száműzetésből, résztvett a „Pravda" vezetésében. 1913 január—februárban J. M. Szverdlov volt a „Pravda" szerkesztője. 1913 februárban Sztálin Lenin útmutatásai szerint J. M. Szverdlovval együtt átszervezte a „Pravda" szerkesztőségét. 1912 májustól novemberig V. M. Molotov volt a szerkesztőbizottság titkára és tagja; 1913 őszén, illegalitásban, ő vezette a „Pravda" szakszervezeti rovatát. A szerkesztőség állandó munkatársai voltak: M. Sz. Olminszkij, N. N. Baturin, K. Sz. Jeremejev, N. G. Poletajev, K. N. Szamojlova, A. I. Jelizarova stb. A lap munkájában tevékenyen résztvettek a IV. duma bolsevik képviselői. A „Pravda" közölte A. M. Gorkij műveit.

A cári kormány nyolcszor tiltotta be a „Pravdá"-t, a lap azonban minden alkalommal más néven — „Rabocsaja Pravda", „Szevernaja Pravda", „Pravda Truda", „Za Pravdu", „Proletarszkaja Pravda", „Puty Pravdi", „Rabocsij", „Trudovaja Pravda" — megjelent.

A „Pravda", melyet az imperialista háború közvetlen küszöbén, 1914 július 8-án (21-én) betiltottak, csak a februári forradalom után, 1917 március 5-én (18-án) jelent meg ismét; a lap a Központi Bizottság és az OSzDMP Pétervári Bizottságának hivatalos sajtószerve lett. A Központi Bizottság Irodájának március 15-i (28-i) bővített ülésén Sztálint beküldték a „Pravda" szerkesztőségébe. Amikor Lenin 1917 áprilisban visszatért Oroszországba, Lenin állt a „Pravda" vezetőségének élén. A júliusi napok után, amikor Leninnek illegalitásba kellett mennie, Sztálin lett a párt Központi Lapjának felelős szerkesztője. A „Pravda" az Ideiglenes Kormány üldözése miatt 1917 júliustól októberig négyszer változtatta nevét: „Lisztok «Pravdi»", „Proletarij", „Rabocsij", „Rabocsij Puty" címen jelent meg. Október 27-től (november 9-től) a „Pravda" ismét régi nevén jelent meg. — *156*

80 A címet a Marx—Engels—Lenin Intézet adta. — *157*

81 *„Informacionnij Lisztok"* — *„A Bund Külföldi Szervezetének Tájékoztató Lapja"* — 1911 júniustól 1916 júniusig jelent meg Genfben. Mindössze 11 számot adtak ki. Az „Informacionnij Lisztok"-nak a Bund külföldi bizottsága által kiadott „Bjulletyeny" volt a folytatása. Összesen két száma jelent meg (1916 szeptemberben és decemberben). — *158*

82 *A semleges országok* (Svédország, Norvégia, Dánia és Hollandia) *szocialistáinak koppenhágai konferenciája* 1915 január 17-től 18-ig ülésezett. A II. Internacionále visszaállítása céljából hívták egybe. A konferencia elhatározta, hogy a semleges országok szocialista pártjainak parlamenti képviselői útján megkéri a semleges országok kormányait, hogy a háború megszüntetése érdekében vállalják a háborúskodó hatalmak közötti közvetítő szerepét. — *159*

83 A IV. Állami Duma bolsevik frakciójának ügyét a cári bíróság 1915 február 10—13-án (23—26-án) tárgyalta. A Petrográd melletti Ozjorkiban 1914 november 2—4-én (15—17-én) konferenciát tartottak, melyen megvitatták a háborúhoz való viszony kérdését. Jelen voltak a szociáldemokrata dumafrakció tagjai és a pétervári, ivanovo-voznyeszenszki, rígai, harkovi stb. szociáldemokrata szervezetek küldöttei. A. E. Badajev, G. J. Petrovszkij, M. K. Muranov, F. N. Szamojlov és N. R. Sagov bolsevik képviselőket november 5-én (18-án) letartóztatták; a cári kormány „hazaárulással" vádolta őket. A képviselők letartóztatásakor lefoglalták náluk Lenin téziseit: „A forradalmi szociáldemokrácia feladatai az európai háborúban" és az OSzDMP Központi Bizottságának kiáltványát: „A háború és az oroszországi szociáldemokrácia" (megjelent a „Szocial-Demokrat" 1914 november 1-i, 33. számában; lásd ebben a kötetben 1—5. és 11—21. old.). Ez szolgált a vád anyagául.

Kamenyev (Rozenfeld), akit a dumafrakció ügyében szintén felelősségre vontak, áruló módon viselkedett, megtagadta a bolsevik párt lenini politikáját. A bíróság előtt Kamenyev kijelentette, hogy a háború kérdésében nem ért egyet a bolsevikokkal, és kérte, hogy ennek bizonyítására idézzék meg tanuként a mensevik Jordanszkijt. — *163*

84 *„Gyeny"* („A Nap") — liberális-burzsoá irányzatú napilap; 1912-től jelent meg Pétervárott. A lap munkájában résztvettek a likvidátor mensevikek is; 1917 február után a lap

teljesen az ő kezükbe került. A Petrográdi Szovjet Forradalmi Katonai Bizottsága 1917 október 26-án (november 8-án) betiltotta a lapot. — *163*

85 „*Recs*“ („A Szó“) — a kadet párt központi napilapja; 1906 február óta jelent meg Pétervárott. A Petrográdi Szovjet Forradalmi Katonai Bizottsága 1917 október 26-án (november 8-án) betiltotta a lapot; megjelent más címekkel 1918 augusztusig. — *164*

86 „*Szevernaja Rabocsaja Gazeta*“ („Északi Munkásujság“) — a likvidátor mensevikek legális napilapja; megjelent Pétervárott 1914 januártól májusig. — *166*

87 „*Le Temps*“ („A Kor“) — burzsoá napilap; megjelent Párizsban 1861-től 1942-ig. Lenin arra a két cikkre gondol, melyet a lap 1915 február 15-i és 16-i számában írtak a londoni konferenciáról.

„*L'Écho de Paris*“ („Párizsi Visszhang“) — szélső reakciós burzsoá napilap; megjelent Párizsban 1884-től 1938-ig. — *170*

88 „*Journal des Débats politiques et littéraires*“ („Politikai és Irodalmi Vitafolyóirat“) — burzsoá hetilap; megjelent Párizsban 1894-től 1921-ig. Lenin „A szocialisták londoni konferenciája“ c. cikkre gondol, mely a folyóirat 1915 február 19-i számában jelent meg. — *170*

89 „*Izvesztyija*“ („Hírek“), az OSzDMP Szervező Bizottsága Külföldi Titkárságának lapja — a mensevik Szervező Bizottság adta ki Svájcban; megjelent 1915 februártól 1917 márciusig. — *171*

90 „*Tägliche Rundschau*“ („Napi Szemle“) — burzsoá napilap; megjelent Berlinben 1881-től 1933-ig. — *173*

91 Lenin a likvidátor mensevikek „Nasa Zarja“ c. folyóiratára gondol. — *181*

92 „*Voproszi Sztrahovanyija*“ („Biztosítási Kérdések“) — legális bolsevik folyóirat; megszakításokkal megjelent Pétervárott 1913 októbertől 1918 februárig. A folyóiratot a bolsevik párt Központi Bizottsága vezette. A folyóirat

nemcsak a munkásbiztosítás megvalósításáért, hanem a bolsevikok „teljes és csorbítatlan jelszavaiért" is harcolt.

Amikor a „Voproszi Sztrahovanyija" hosszú megszakítás után ismét megjelent, a száműzött bolsevikok egyik csoportja, élén Sztálinnal, 1916 márciusban ezt írta a turuhanszki száműzetésből: „Fordítsa a «Voproszi Sztrahovanyija» minden erejét és igyekezetét arra, hogy országunk munkásosztályát Potreszov, Levickij és Plehanov urék rendkívül korrumpáló, proletárellenes és a nemzetköziség elveivel szöges ellentétben álló prédikációja ellen eszmeileg biztosítsa." — *184*

93 *„Szevernij Golosz"* („Északi Hang") — mensevik hetilap; megjelent Petrográdon 1915 januártól márciusig. — *184*

94 *„The Economist"* („A Közgazdász") — burzsoá heti folyóirat; 1843 óta Londonban jelenik meg. — *185*

95 I. Sz. Turgenyev Művei. 9. köt. 1930. 394. old. (oroszul). — *189*

96 *„Lichtstrahlen"* („Fénysugarak") — a németországi baloldali szociáldemokraták csoportjának („Németország Internacionalista Szocialistáinak") havi folyóirata, melyet J. Borchardt szerkesztett. A folyóiratot rendszertelenül adták ki. Megjelent Berlinben 1913-tól 1921-ig. — *189*

97 *„Die Internationale"* („Az Internacionále") — folyóirat, R. Luxemburg és F. Mehring alapította. Egyetlenegy száma jelent meg Berlinben 1915 áprilisban. Ezt a számot 1922-ben ismét kiadta a müncheni „Futurus". — *189*

98 A háború kérdésében egybehívott *nemzetközi szocialista női konferencia* Bernben, 1915 március 26-tól 28-ig ülésezett. A konferenciát az OSzDMP Központi Bizottságához tartozó női szervezetek kezdeményezésére, a nemzetközi nőmozgalom vezetőjének, Clara Zetkinnek részvételével hívták egybe. A konferencián Anglia, Németország, Franciaország, Hollandia, Svájc, Olaszország, Oroszország és Lengyelország képviselői voltak jelen (összesen 25 küldött). Az oroszországi küldöttek között volt N. K. Krupszkaja és Inyessza Armand.

A nemzetközi szocialista női konferenciáról a „Szocial-Demokrat" 1915 június 1-i, 42. számának melléklete hozott tudósítást. — *194*

[99] *„Zsizny“* („Élet“) — az eszer párt lapja; megjelent 1915 márciustól 1916 januárig. Előbb Párizsban, majd Genfben adták ki az 1915 márciusban betiltott „Miszl“ c. lap helyett. — *216*

[100] Idézet Goethéből (Goethe's Werke. 2. köt. 6. kiad., Berlin 1893. 593. old.). — *227*

[101] *„Le Socialisme“* („Szocializmus“) — folyóirat; J. Guesde francia szocialista adta ki és szerkesztette. Megjelent Párizsban 1907-től 1914 júniusáig. — *235*

[102] *„Novo Vreme“* („Új Kor“) — a Bolgár Szociáldemokrata Párt forradalmi szárnyának („tyesznyakok“) kétheti elméleti folyóirata; D. Blagojev szerkesztette; a reakciós bolgár kormány 1923-ban betiltotta. — *243*

[103] Lenin K. Liebknecht „A fő ellenség saját országunkban van“ c. kiáltványára gondol. — *245*

[104] *„Preussische Jahrbücher“* („Porosz Évkönyvek“) — konzervatív havi folyóirat, a német tőkések és földbirtokosok folyóirata; megjelent Berlinben 1858-tól 1935-ig. — *245*

[105] *„Rabocsaja Miszl“* („Munkásgondolat“) — az „ökonomisták“ lapja; az 1897—1902-es években jelent meg. — Lenin a „Rabocsaja Miszl“-nek, mint a nemzetközi opportunizmus orosz válfajának nézeteit az „Iszkrá-ban megjelent cikkeiben és „Mi a teendő?“ c. könyvében bírálta. — *256*

[106] *„Rabocseje Gyelo“* („Munkásügy“) — az „ökonomisták“ folyóirata, az Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetségének nem-időszaki sajtószerve; Genfben adták ki 1899-től 1902-ig. A „rabocsegyelósok“ nézeteit Lenin az „Iszkra“ hasábjain és „Mi a teendő?“ c. könyvében bírálta. — *256*

[107] Lenin Marx—Engels és Sorge levelezésének két orosz kiadására gondol: 1) „J. Ph. Becker, J. Dietzgen, F. Engels, K. Marx és mások levelei F. A. Sorgéhoz és másokhoz“. N. Lenin előszavával. Szentpétervár, P. G. Dauge kiadása 1907; 2) „K. Marx, F. Engels és mások levelei F. Sorgéhoz és másokhoz“. P. Akszelrod szerkesztésében és előszavával. Szentpétervár, az „Obscsesztvennaja Polza“ könyvtár kiadása 1908. (oroszul); e levélgyűjtemény eredeti német kiadása először Stuttgartban 1906-ban jelent meg. — *259*

108 *„The New Statesman"* („Az Új Államférfi") — a Fábiánus Társaság heti folyóirata; Londonban 1913-ban alapították; 1931 óta „New Statesman and Nation" címen jelenik meg. — *259*

109 *Bukvojed* — D. Rjazanov. — *274*

110 Lenin a mensevikekre gondol, akiket az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt 1912 januári, Prágai Konferenciáján kiűztek a bolsevik pártból. — *282*

111 Németország és Ausztria szocialistáinak *bécsi konferenciáját* 1915 áprilisban tartották. A konferencián hozott határozat magáévá tette a német és az osztrák szociálsoviniszták álláspontját. — *289*

112 *A. P.* — Anton Pannekoek, holland baloldali szocialista. — *290*

113 *„A szocializmus és a háború"* c. brosúrát 1915 szeptemberben kiadták német nyelven és szétosztották a Zimmerwaldi Konferencia küldöttei között; 1916-ban megjelent franciául. — *297*

114 Clausewitz. „A háborúról". 1. köt. 5. kiad. 1941. 43. old. (oroszul). — *307*

115 *„Brentanizmus"* — burzsoá-reformista tanítás, amely „elismeri «a kapitalizmus iskoláját», de elveti a forradalmi osztályharc iskoláját" *(Lenin)*. L. Brentano — német burzsoá közgazdász, az úgynevezett „államszocializmus" híve, azt igyekezett bebizonyítani, hogy a kapitalizmus keretei között reformokkal és a tőkések és munkások érdekeinek kibékítésével megvalósítható a szociális egyenlőség. Brentano és követői marxista frazeológia leple alatt a munkásmozgalmat a burzsoázia érdekeinek igyekeztek alárendelni. — *314*

116 Marx K. és Engels F. Művei. 16. köt. 2. rész. 1936. 245. old. (oroszul). — *317*

117 *„Novosztyi"* („Újdonságok") — az eszer párt napilapja; megjelent Párizsban 1914 augusztustól 1915 májusig. — *322*

118 *„Proletarszkij Golosz"* („Proletár Hang") — az OSzDMP Pétervári Bizottságának illegális lapja; megjelent 1915 februártól 1916 decemberig. Mindössze négy számot adtak ki. A lap első száma közölte az OSzDMP Központi Bizottságának „A háború és az oroszországi szociáldemokrácia" c. kiáltványát. — *323*

119 *A nemzetközi szocialista ifjúsági konferencia* Bernben 1915 április 4-től 6-ig ülésezett. A konferencia a háborúhoz való viszony kérdésével foglalkozott. A konferencián 10 ország: Oroszország, Norvégia, Hollandia, Svájc, Bulgária, Németország, Lengyelország, Olaszország, Dánia és Svédország ifjúsági szervezeteinek képviselői vettek részt. A konferencián elhatározták, hogy évenként Nemzetközi Ifjúsági Napot rendeznek. A konferencia megválasztotta a Szocialista Ifjúság Nemzetközi Irodáját, amely a konferencia határozatainak értelmében kiadta a „Jugend-Internationale" c. folyóiratot. A folyóirat munkájában résztvett Lenin és K. Liebknecht. — *328*

120 *Tribunisták* — a holland szociáldemokrata munkáspárt baloldali csoportja, mely 1907 óta kiadta a „De Tribune" c. lapot. 1909-ben a holland szociáldemokrata munkáspártból kizárták a tribunistákat, akik önálló pártot (Hollandiai Szociáldemokrata Pártot) szerveztek. A tribunisták pártja nem volt következetesen forradalmi párt, de a holland munkásmozgalom balszárnyát képviselte.

1918-ban a tribunisták megalakították a Hollandiai Kommunista Pártot. A „De Tribune" 1909 óta a Hollandiai Szociáldemokrata Párt, 1918 óta pedig a Kommunista Párt lapja volt; a harmincas évek kezdetétől 1940-ig „Volksdagblad" címmel jelent meg. — *332*

121 *„Lucs"* („Fénysugár") — a likvidátor mensevikek legális napilapja; Pétervárott jelent meg 1912 szeptembertől 1913 júliusig; „gazdag burzsoá barátai pénzén" tartották fenn *(Lenin)*. — *337*

122 *„Marxizmus és likvidátorság.* Cikkgyűjtemény a mai munkásmozgalom fő kérdéseiről. 2. rész". Kiadta a „Priboj" pártkiadó 1914 júliusban. A gyűjtemény Leninnek a likvidátorok ellen írt több cikkét tartalmazza. Lenin erre a gyűjteményre hivatkozva a „Munkásosztály és munkássajtó" és „A munkások felelete az Állami Duma Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakciójának megalakulására" c. cikkeit

tartja szem előtt (lásd Lenin Művei. 4. kiad. 20. köt. 338—348. és 503—509. old., oroszul). — *338*

123 *„Leipziger Volkszeitung“* („Lipcsei Népujság“) — a német szociáldemokrácia balszárnyának napilapja. A lap 1894-től 1933-ig jelent meg. F. Mehring és R. Luxemburg hosszú ideig tagja volt a szerkesztőségnek. 1917-től 1922-ig a „Leipziger Volkszeitung“ a német „függetlenek“ lapja volt. 1922 után a jobboldali szociáldemokraták lapja. — *338*

124 *An* — N. N. Zsordanija, a kaukázusi mensevikek vezére. — *340*

125 *„Internationale Korrespondenz“* („Nemzetközi Tudósító“) — német szociálsoviniszta heti folyóirat; a nemzetközi politika és a munkásmozgalom kérdéseivel foglalkozott; megjelent Berlinben 1914-től 1917-ig. — *341*

126 *„Szovremennij Mir“* („Korunk“) — irodalmi, tudományos és politikai havi folyóirat; megjelent Pétervárott 1906-tól 1918-ig. A mensevikek, közöttük G. V. Plehanov, legközelebbi munkatársai voltak. A pártot igenlő mensevikek plehanovi csoportjával kötött blokk időszakában és 1914 elején a bolsevikok is résztvettek a folyóirat munkájában.

1914 márciusban a „Szovremennij Mir“-ben jelent meg Lenin cikke: „Mégegyszer megsemmisítik a szocializmust“ (lásd Lenin Művei. 4. kiad. 20. köt. 167—188. old., oroszul). Az imperialista világháború idején (1914—1918) a szociálsoviniszták folyóirata volt. — *341*

127 *„A Zimmerwaldi Baloldal határozati javaslatát“* Lenin készítette a Nemzetközi Szocialista Konferenciára, amely Zimmerwaldban (Svájc), 1915 szeptember 5—8-án ülésezett. A háború alatt ez volt az internacionalisták első konferenciája. A konferencián 11 európai ország 38 küldötte vett részt. A konferencia napirendje ez volt: 1) az országok képviselőinek jelentései; 2) Németország és Franciaország képviselőinek közös nyilatkozata; 3) a Zimmerwaldi Baloldal javaslata elvi határozathozatalról; 4) a konferencia kiáltványának elfogadása; 5) Nemzetközi Szocialista Bizottság (NSzB) választása; 6) a háború áldozatai és az üldözöttek iránti rokonszenv kifejezése és megfelelő határozat elfogadása.

A konferencián két csoport harcolt egymás ellen: a forradalmi internacionalisták, élükön Leninnel — és a

kautskysta többség. Ezen a konferencián Lenin baloldali csoportot szervezett, melyben csak a bolsevik párt foglalt el egyedül helyes és végig következetes internacionalista álláspontot a háború ellen. Lenin „Az első lépés" és „A forradalmi marxisták az 1915 szeptember 5—8-i Nemzetközi Szocialista Konferencián" c. cikkeiben jellemezte ezt a konferenciát (lásd ebben a kötetben 390—396. és 397—401. old.). — *349*

128 *Petrova* — Inyessza Armand. — *378*

129 „*La Sentinelle*" („Az Őrszem") — Neufchâtel kanton (francia Svájc) szociáldemokrata szervezetének lapja; Chaux-de-Fonds-ban, 1884-ben alapították. Az imperialista világháború (1914—1918) első éveiben internacionalista álláspontot képviselt. A lap 1914 november 13-i, 265. számában rövidítve közölte az OSzDMP Központi Bizottságának kiáltványát: „A háború és az oroszországi szociáldemokrácia" (lásd ebben a kötetben 11—21. old.). A lap ma is megjelenik. — *381*

130 Lenin K. Liebknechtnek a zimmerwaldi Nemzetközi Szocialista Konferenciához 1915 szeptember 2-án írt levelére gondol. Ebben a levélben Liebknecht arra hívta fel a konferencia küldötteit, hogy harcoljanak az imperialista háború ellen és szakítsanak a szociálsovinisztákkal. — *381*

131 Lenin a berni Nemzetközi Szocialista Bizottság (Internationale Sozialistische Kommission zu Bern) — a zimmerwaldi egyesülés végrehajtószerve — „*Bulletin*"-jére gondol. A „Bulletin" 1915 szeptembertől 1917 januárig angol, francia és német nyelven jelent meg. Mindössze 6 számot adtak ki. — *383*

132 Az oroszországi *népi szocialisták és szociálforradalmárok konferenciája* Petrográdon 1915 júliusában ülésezett. A háború kérdését vitatta meg. A konferencián elfogadott határozat kimondotta, hogy a cárizmus oldalán aktívan részt kell venni a háborúban. — *395*

133 Az oroszországi *hadiipari bizottságokat* az imperialista nagyburzsoázia szervezte 1915-ben. A burzsoázia, hogy befolyása alatt tartsa a munkásokat és honvédelmi hangulatot keltsen, a hadiipari bizottságok mellett „munkáscsoportok"

szervezését eszelte ki. A burzsoázia szempontjából előnyös lett volna, ha ezekbe a csoportokba bevonja a munkások képviselőit, akiket arra akart felhasználni, hogy a hadigyárakban a munka termelékenységének fokozása érdekében agitáljanak a munkástömegek között. A mensevikek aktívan résztvettek ebben a burzsoázia által kieszelt álhazafias ügyben. A bolsevikok bojkottot hirdettek a hadiipari bizottságok ellen és ezt a bojkottot a munkások többségének segítségével sikeresen végre is hajtották.

A petrográdi munkások meghatalmazottainak 1915 szeptember 27-i (október 10-i) gyűlésén 90-en szavaztak a bolsevikok határozati javaslatára, amely arra szólította fel a munkásokat, hogy bojkottálják a hadiipari bizottságokat és forradalmi módon keressenek kiutat a háborúból, — a mensevikek határozati javaslatát 81-en támogatták szavazatukkal. Csak a második gyűlésen, miután a bolsevikokat követő munkások eltávoztak a gyűlésről, sikerült a mensevikeknek Gvozgyovval és a provokátor Abroszimov vezetésével tíz embert beválasztani a „munkáscsoportba".

A bolsevikok felvilágosító munkájának eredményeképpen 239 területi és helyi hadiipari bizottság közül csak 70-ben voltak választások, munkásképviselőket pedig csak 36-ba választottak be. — *409*

134 Parabellum — K. Radek. — *415*

135 Marx levele Engelshez, 1867 november 2. Lásd Marx—Engels. Briefwechsel. 3. köt. Berlin 1950. 525. old. — *418*

136 „*Priziv*" („Felhívás") — a mensevikek és eszerek napilapja; Párizsban adták ki; megjelent 1915 októbertől 1917 márciusig. Plehanov „A forradalom két vonala" c. cikkéről van szó, mely a „Priziv" 1915 október 17-i számában jelent meg. — *423*

137 „*Die Glocke*" („A Harang") — kétheti folyóirat; Münchenben, majd Berlinben adta ki Parvus (Helphand), a német szociáldemokrata párt tagja, szociálsoviniszta, a német imperializmus ügynöke; a folyóirat 1915—1925-ben jelent meg. — *429*

138 „*Volksstimme*" („Népszava") — Chemnitzben jelent meg 1890 januártól 1933 februárig; az imperialista világháború időszakában (1914—1918) a szociálsoviniszták lapja. — *430*

[139] Lenin levele „*«A Szocialista Propagandaszövetség» titkárának*" — válasz az amerikai Szocialista Propagandaszövetség felhívására, amelyet Lenin 1915 novemberben kapott meg. A levél először jelenik meg teljesen. — *431*

[140] *Amerikai Szocialista Párt* — reformista, opportunista párt; 1901-ben alapították. Az első világháború éveiben (1914—1918) a párt jobboldali többsége helyeselte az imperialista háborút és az amerikai imperializmus politikáját támogatta. A párt forradalmi kisebbsége, amely internacionalista álláspontra helyezkedett, a háború ellen lépett fel és az oroszországi Októberi Szocialista Forradalom hatására megalakította a balszárnyat, amely 1921-ben az USA Kommunista Pártjának megalapítását kezdeményezte és a párt fő magvává lett.

Jelenleg az Amerikai Szocialista Párt jelentéktelen szekta-szervezet, amely szociálreformistákból, trockistákból és a munkásosztály más árulóiból áll; ez a párt az Egyesült Államok reakciós imperialista köreinek ügynöksége.

Az *Amerikai Szocialista Munkáspárt* az I. Internacionále Sorge-vezette északamerikai szekciójának, a Szociáldemokrata Munkáspártnak és több északamerikai szocialista csoportnak egyesülésével 1876-ban alakult. A párt tagjainak többsége emigránsokból állott. Az Amerikai Szocialista Munkáspárt szektajellegű volt, sohasem voltak messzeágazó kapcsolatai a proletártömegekkel. Az első világháború éveiben az Amerikai Szocialista Munkáspárt az internacionalizmus felé hajlott. — *435*

[141] Engels levelei 1886 április 29-én Sorgéhoz, 1886 december 28-án Wischnewetzky asszonyhoz, 1889 december 7-én Sorgéhoz, 1890 január 11-én Schlüterhez — lásd „J. Ph. Becker, J. Dietzgen, F. Engels, K. Marx és mások levelei F. A. Sorgéhoz és másokhoz". N. Lenin előszavával. Szentpétervár, P. G. Dauge kiadása 1907. (oroszul). — *435*

[142] „*Rabocseje Utro*" („Munkás Reggel") — legális mensevik lap; megjelent Petrográdon, 1915 október—decemberben. — *439*

[143] *A koppenhágai névtelen* — Trockij, aki 1910-ben a német szociáldemokrácia központi lapjában, a „Vorwärts"-ben, névtelenül rágalmazó cikket írt az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt helyzetéről. A II. Internacionále

koppenhágai kongresszusa idején Lenin, Plehanov és a lengyel szociáldemokrácia képviselője a német szociáldemokrata párt vezetősége előtt külön nyilatkozatban leleplezte ezt a rágalmat és tiltakozott ellene. — *439*

144 *Oranszkij, K.* — Kucsin G. D. — likvidátor mensevik, a „Nasa Zarja" munkatársa. — *440*

145 *Repetyilov* — A. Sz. Gribojedov „Az ész bajjal jár" c. színdarabjának egyik alakja. — *441*

146 *A. M.* — A. Sz. Martinov. — *442*

147 Engels levele F. A. Sorgéhoz. 1893 január 18. Lásd Marx—Engels. Válogatott levelek. 1950. 533. old. — *457*

147a Engels levele F. A. Sorgéhoz. 1893 november 11. Lásd Briefe und Auszüge aus Briefen von J. Ph. Becker, J. Dietzgen, F. Engels, K. Marx u. A. an F. A. Sorge u. A., Stuttgart 1906. 401. old. — *457*

V. I. LENIN

ÉLETÉNEK ÉS TEVÉKENYSÉGÉNEK DÁTUMAI

(1914 augusztus — 1915 december)

1914

Augusztus 23 (szeptember 5).	Lenin Poronyinból (Galícia) Bernbe (Svájc) érkezik.
Augusztus 24—26 (szeptember 6—8).	Lenin a bolsevikok berni tanácskozásán előadói beszédet mond a háborúhoz való viszony kérdéséről. A tanácskozás Lenin téziseit a a háborúról mint a szociáldemokraták csoportjának határozatát fogadja el.
Augusztus vége —szeptember.	Lenin megírja „Az európai háború és a nemzetközi szocializmus" c. cikkének vázlatát. A cikk befejezetlen maradt.
	Lenin a háborúról szóló téziseit megküldi a bolsevikok egyes külföldi szekcióinak, megvitatás végett elküldi Oroszországba az OSzDMP Központi Bizottsága orosz részének, a pártszervezeteknek és a duma-frakciónak.
Augusztus— november 1 (14).	Lenin tovább dolgozik a Granat Testvérek Enciklopédiai Szótára számára készülő „Marx Károly" c. cikkén.
Szeptember 14 (27).	A szocialisták luganói (Svájc) olasz-svájci konferenciáján megvitatják Lenin téziseit a háborúról. A konferencia Lenin téziseinek sok tételét átvette határozatába.
Szeptember 27 (október 10) előtt.	Lenin Bernben előadást tart a háborúról.

Szeptember 27 (október 10). Lenin Bernben felszólal a bundista V. Koszovszkij „A háború és a szociáldemokrácia" c. előadásának vitájában.

Szeptember 28 (október 11) előtt. Lenin megírja az OSzDMP Központi Bizottságának „A háború és az oroszországi szociáldemokrácia" c. kiáltványát és a bolsevikok genfi szekcióját megbízza a kiáltvány külön kiadásával.

Szeptember 28 (október 11). Lenin Lausanne-ban felszólal Plehanov „A szocialisták viszonya a háborúhoz" c. előadásának vitájában és bírálja Plehanov sovinizmusát.

Szeptember—október. Lenin „Az európai háború és az európai szocializmus" c. brosúráján dolgozik; anyagot gyüjt, könyvekből, a külföldi és orosz sajtócikkekből és jegyzetekből kivonatokat készít, megjegyzéseket fűz azokhoz, elkészíti a brosúra vázlatos tervezetét. A brosúrát nem írta meg.

Október 1 (14). Lenin „A proletariátus és a háború" címmel előadást tart Lausanne-ban.

Október 2 (15). Lenin „Az európai háború és a szocializmus" címmel előadást tart Genfben.

Október 3 (16). Lenin visszatér Bernbe; értesítést kap arról, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt Központi Bizottságának orosz része csatlakozott háborúról szóló téziseihez.

Október 4 (17). Lenin elhatározza, hogy újból kiadja a „Szocial-Demokrat"-ot, az OSzDMP központi lapját; a lap kiadásával kapcsolatban gyakorlati útmutatásokat ad a bolsevikok genfi szekciójának.

Október 13 (26). Lenin Clarens-ban, Montreux közelében (Svájc) előadást tart a háborúról.

Legkorábban október 14 (27). Lenin „A háború és a szociáldemokrácia" címmel előadást tart Zürichben.

Október 19 (november 1). A „Szocial-Demokrat" több mint egy évi megszakítás után Lenin szerkesztésében ismét

	megjelenik. A „Szocial-Demokrat“ 33. számában megjelenik az OSzDMP Központi Bizottságának „A háború és az oroszországi szociáldemokrácia“ c. kiáltványa, melyet Lenin írt, továbbá Lenin cikke: „A szocialista Internacionále helyzete és feladatai“.
Október 29—november 8 (november 11—21) között.	Lenin levelet ír a „Vorwärts“ és a bécsi „Arbeiter-Zeitung“ szerkesztőségének, tiltakozik az ellen, hogy elferdítették a háborúról tartott zürichi előadását.
Október 31 (november 13).	Az OSzDMP Központi Bizottságának kiáltványa: „A háború és az oroszországi szociáldemokrácia“ rövidítve megjelenik „La Sentinelle“ („Az Őrszem“) című svájci lapban.
November 4 (17).	Lenin „Marx Károly“ c. cikkének kéziratát elküldi Oroszországba a Granat Testvérek Enciklopédiai Szótárának.
Legkésőbb november 5 (18).	Lenin a francia, angol és német szociáldemokrata lapoknak megküldi az OSzDMP Központi Bizottságának „A háború és az oroszországi szociáldemokrácia“ c. kiáltványát.
November 8 (21)	Lenin megbízza a bolsevikok genfi szekcióját, hogy szervezze meg Inyessza Armand francianyelvű előadását, amelyet „Különböző orosz szocialista áramlatok a háborúhoz való viszony kérdésében“ címmel fog tartani.
November 22 (december 5).	Lenin „Egy német hang a háborúról“ c. cikke megjelenik a „Szocial-Demokrat“ 34. számában.
November 23 (december 6) után.	Lenin az angol Független Munkáspárt kérdésére választ ír a bolsevikok háborúhoz való viszonyáról és békeprogramjáról.
November 29 (december 12).	Lenin cikkei: „Holt sovinizmus és élő szocializmus. (Hogyan állítsuk helyre az Internacionálét?)“ és „A nagyoroszok nemzeti büszkeségéről“ megjelennek a „Szocial-Demokrat“ 35. számában.

December 3 (16). Lenin berni felszólalásában bírálja Martov „A háború és a szocializmus válsága" c. előadását.

December 25 (1915 január 7). Lenin az OSzDMP Központi Bizottsága Külföldi Irodájának nevében levelet ír, melyben élesen elítéli Buharin és Pjatakov pártellenes „baugy-i" csoportját, mely a Központi Bizottság engedélye nélkül külön lapot akart kiadni.

December 27 (1915 január 9). Lenin cikke: „Mi legyen tovább? (A munkáspártok feladatai az opportunizmussal és a szociálsovinizmussal szemben)" megjelenik a „Szocial-Demokrat" 36. számában.

1914 szeptember —1915 május. Lenin a berni könyvtárban Feuerbach, Hegel, Arisztotelész és más filozófusok munkáival foglalkozik: füzeteiben, a „Filozófiai füzetekben" jegyzeteket, kivonatokat készít, vázlatokat ír a materialista dialektikáról.

1915

Január 19 (február 1). Lenin „Milyen «egységet» hirdetett Larin a svéd kongresszuson?" és „Orosz Südekumok" c. cikkei megjelennek a „Szocial-Demokrat" 37. számában.

Január 27 (február 9). Lenin levelet ír a „Nase Szlovo" szerkesztőségének; ez a levél tartalmazza az OSzDMP Központi Bizottságának deklaráció-tervezetét az antantországok szocialistáinak londoni konferenciájára. A deklaráció-tervezet másolatát megküldi a Központi Bizottság képviselőjének a Nemzetközi Szocialista Irodában, M. M. Litvinovnak, hogy olvassa fel a konferencián.

Február 10 (23). Lenin Bernben felszólal a szociáldemokraták és a szakszervezetek tagjainak együttes gyűlésén, amelyen tiltakoztak az oroszországi Állami Duma bolsevik képviselőinek letartóztatása ellen.

Február 14—19 (február 27—március 4). Lenin vezeti az OSzDMP külföldi szekcióinak berni konferenciáját; „A háború és a párt feladatai" címmel előadói beszédet mond a konferencia napirendjének legfőbb kérdéséről, határozati javaslatokat ír, melyeket a konferencia elfogad.

Február 18 (március 3). Lenin cikkei: „Hogyan vigyáznak a rendőrök és reakciósok a német szociáldemokrácia egységére" és „A londoni konferenciáról" — megjelennek a „Szocial-Demokrat" 39. számában.

Február 27 (március 12). Sztálin a turuhanszki száműzetésből levelet ír Leninnek, amelyben élesen bírálja Plehanov és az egész nemzetközi szociáldemokrácia szociálsoviniszta álláspontját.

Legkorábban február. Lenin megírja „Idegen lobogó alatt" c. cikkét, amely 1917-ben, a moszkvai „Priliv" könyvkiadó „Gyüjteményében" jelent meg először.

Március 10 (23). Lenin levelet ír a „Nase Szlovo" szerkesztőségének, amelyben leleplezi a mensevik Szervező Bizottság és a Bund szociálsoviniszta nézeteit.

Március 13—15 (26—28). A Bernben tartott nemzetközi szocialista női konferencián Lenin irányítja az OSzDMP Központi Bizottsága küldöttségének munkáját.

Március 16 (29). A „Szocial-Demokrat" 40. számában megjelennek Lenin cikkei: „Az OSzDMP külföldi szekcióinak konferenciája", „Mit bizonyított be az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció pere?", „A londoni konferencia alkalmából", „A polgárháború jelszavának illusztrálásához".

Március 22—24 (április 4—6). A Bernben tartott nemzetközi szocialista ifjúsági konferencián Lenin irányítja az OSzDMP Központi Bizottsága küldöttségének munkáját.

Legkorábban április 14 (27). Lenin vázlatot készít „Május elseje és a háború" c. előadásához.

Április 18 (május 1).	A „Szocial-Demokrat" 41. számában megjelennek Lenin cikkei: „A szociálsoviniszták álokoskodásai", „Az internacionalisták egyesülésének kérdése", „Polgári filantrópok és a forradalmi szociáldemokrácia".
Április 19 (május 2) előtt.	Lenin utasításokat ad a bolsevikok párizsi szekciójának a szociálsoviniszták elleni harc érdekében megszervezendő internacionalista szociáldemokrata klubra vonatkozólag.
Április 22 (május 5).	Lenin helyesli, hogy a holland baloldali szocialisták internacionalista szocialista folyóiratot készülnek kiadni; gyakorlati útmutatásokat ad a nemzetközi szociálsovinizmus ellen irányuló brosúrák idegennyelvű kiadására.
Május 8 (21).	Lenin „A platonikus internacionalizmus csődje" c. cikke megjelenik a „Szocial-Demokrat" 42. számában.
Május 9 (22) előtt.	Lenin résztvesz a „Kommunyiszt" c. folyóirat kiadásának előkészítésében.
Május 12 (25).	A lett szociáldemokrácia Külföldi Bizottsága megkéri Lenint, hogy a semleges államok szocialista pártjainak konferenciáján képviselje a lett szociáldemokráciát.
Május 19 (június 1).	Lenin cikke: „A szociálsovinizmus ellen folyó harcról" megjelenik a „Szocial-Demokrat" 42. számának mellékletében.
Május 24 (június 6) előtt.	Lenin Bernből egy kis hegyi faluba, Sorenbergbe (Svájc) költözik.
Május második fele—június első fele.	Lenin megírja „A II. Internacionále csődje" c. cikkét.
Június.	Lenin megírja „Az angol pacifizmus és az angol idegenkedés az elmélettől" és „Hogyan párosítják a reakció lakáji kiszolgálását a demokratásdi játékkal?" c. cikkeit.

Június—július. Lenin megírja „A német opportunizmus fő munkája a háborúról" c. cikkét.

Július 13 (26). A „Szocial-Demokrat" 43. számában megjelennek Lenin cikkei: „Saját kormányunk vereségéről az imperialista háborúban" és „Az oroszországi szociáldemokrácia belső helyzetéről".

Július—augusztus. Lenin levelezés útján kapcsolatot teremt a különböző országok baloldali internacionalistáival, szociáldemokratáival, hogy egybekovácsolja őket a küszöbönálló Nemzetközi Szocialista Konferenciára; utasítja a bolsevik szekciókat, hogy teremtsenek kapcsolatot a különböző országok internacionalista elemeivel. Utasítást ad arra, hogy az OSzDMP Központi Bizottságának kiáltványát a háborúról, a berni konferencia határozatait és a párt más fontos okmányait fordíttassák le és adják ki.

Lenin Skandináviába megküldi „A Zimmerwaldi Baloldal deklaráció-tervezetét", hogy fordítsák le svéd és norvég nyelvre és adják át a svéd és norvég baloldali szociáldemokratáknak.

Lenin megírja „«A béke» jelszavának értékeléséhez" és „A békekérdés" c. cikkeit.

Lenin megírja „A szocializmus és a háború" c. brosúráját.

Augusztus 7 (20). Lenin meghatalmazást kap, hogy a lett szociáldemokrata pártot képviselje a Zimmerwaldi Szocialista Konferencián.

Augusztus 10 (23). Lenin cikke „Az Európai Egyesült Államok jelszaváról" megjelenik a „Szocial-Demokrat" 44. számában.

Augusztus 20 (szeptember 2) előtt. Lenin megszervezi „A szocializmus és a háború" c. brosúra német kiadását.

Lenin megírja „A Zimmerwaldi Baloldal határozati javaslatát".

Augusztus 20—22 (szeptember 2—4).	Lenin Zimmerwaldba érkezik, hogy résztvegyen a Nemzetközi Szocialista Konferencia munkájában.
Augusztus 22 (szeptember 4).	Lenin vezeti a Zimmerwaldi Szocialista Konferencia baloldali szociáldemokrata küldötteinek különtanácskozását, a tanácskozáson előadást tart a háború jellegéről és a nemzetközi szociáldemokrácia taktikájáról.
Augusztus 23—26 (szeptember 5—8).	Lenin résztvesz a Zimmerwaldi Konferencia munkájában, szervezi és tömöríti annak balszárnyát.
Augusztus 23—26 (szeptember 5—8) között.	Német nyelven megjelenik Lenin brosúrája: „A szocializmus és a háború". A brosúrát szétosztják a Zimmerwaldi Konferencia küldöttei között.
Augusztus 29—30 (szeptember 11—12).	Megjelenik a „Kommunyiszt" c. folyóirat 1—2. száma Lenin cikkeivel: „A II. Internacionále csődje", „Egy francia szocialista becsületes hangja", „Imperializmus és szocializmus Olaszországban. (Feljegyzés)".
Augusztus.	Lenin megírja „Kiáltvány a háborúról" c. művét.
Nyár.	Lenin megírja „Köszönet az őszinteségért" c. cikkét.
Legkorábban szeptember 12 (25).	Lenin levelet ír a Nemzetközi Szocialista Bizottságnak.
Szeptember második fele.	Lenin megírja „Oroszország veresége és a forradalmi válság" c. cikkét.
Szeptember 18—23 (október 1—6) között.	Lenin Sorenbergből visszatér Bernbe.
Szeptember 28 (október 11).	Lenin „Az első lépés" és „A forradalmi marxisták az 1915 szeptember 5—8-i Nemzetközi Szocialista Konferencián" c. cikkei megjelennek a „Szocial-Demokrat" 45—46. számában.

Ősszel; legkorábban szeptember 28 (október 11). Lenin megírja „Az igazi internacionalisták: Kautsky, Akszelrod, Martov" c. cikkét.

Szeptember 30 (október 13). Lenin „Néhány tézis. A szerkesztőség nevében" c. cikke megjelenik a „Szocial-Demokrat" 47. számában.

Szeptember. Lenin kidolgozza a háborúellenes röplapok sorozatának kiadási tervét; A. M. Kollontaj „Kinek kell a háború" c. brosúráját szerkeszti; „A szocializmus és a háború" c. brosúra német kiadásának 500 példányát terjesztés céljából megküldi A. M. Kollontajnak Skandináviába és megbízza őt a brosúra angolnyelvű amerikai kiadásának megszervezésével.

Legkorábban október 16 (29). Lenin megírja „A forradalmi proletariátus és a nemzetek önrendelkezési joga" c. cikkét.

Október vége. Lenin megszervezi a Zimmerwaldi Baloldal határozati javaslatát és kiáltványát tartalmazó brosúra német- és francianyelvű kiadását és megbízza A. M. Kollontajt, hogy a brosúrát Amerikában adja ki angol nyelven.

November 2 (15). Lenin meghívást kap a svájci szociáldemokrata pártvezetőség 1915 november 20-i ülésére.

November 7 (20). Lenin cikkei: „A forradalom két vonaláról" és „Az aljasság netovábbja" megjelennek a „Szocial-Demokrat" 48. számában.

November 9 (22) előtt. Lenin levelet ír az amerikai „Szocialista Propagandaszövetség" titkárához.

November 10 (23). Sztálin a turuhanszki száműzetésből levelet ír Leninnek.

December 8 (21). A „Szocial-Demokrat" 49. számában megjelenik Lenin cikke: „A szociálsoviniszta politika álcázása internacionalista frázisokkal".

1915. Lenin megírja „Újabb adatok a mezőgazdasági kapitalizmus fejlődéstörvényeiről. I. füzet. Kapitalizmus és mezőgazdaság az Amerikai Egyesült Államokban“ c. könyvét.

1915 vége. Lenin megírja „Az opportunizmus és a II. Internacionále csődje“ c. cikkét.

TARTALOM

KÉPMELLÉKLETEK

3869. Franklin-nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.
Felelős: Janka Gyula.